

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

**SURSE DE INSTABILITATE
LA NIVEL GLOBAL ȘI REGIONAL.
IMPLICAȚII PENTRU ROMÂNIA**

A IV-a Sesiune anuală de comunicări științifice,
București, 25 noiembrie 2004

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE,
București, 2004

COORDONATOR:
CSI dr. Constantin MOȘTOFLEI

CIP

REFERENȚI ȘTIINȚIFICI

CSI dr. Nicolae DOLGHIN
CSI dr. Gheorghe VĂDUVA
CSI dr. Grigore ALEXANDRESCU
CSII dr. Petre DUȚU
CS Vasile POPA

Toate drepturile rezervate Universității Naționale de Apărare

Răspunderea pentru conținutul lucrării
revine Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate

CUPRINS

INTRODUCERE.....	9
ÎN PLEN.....	11
ROMÂNIA ÎN NOUL MEDIU DE SECURITATE DUPĂ SUMMIT-UL DE LA ISTANBUL – general prof. univ. dr. Eugen BĂDĂLAN.....	11
1. Noul mediu de securitate post Istanbul.....	11
2. Procesul de transformare a NATO și implicațiile acesteia asupra securității.....	15
3. Evoluția relațiilor în spațiile de interes ale României pe termen mediu și lung.....	20
STABILITATEA PROCESULUI DE ÎNZESTRARE ÎN CONTEXTUL TRANSFORMĂRILOR ACTUALE LA NIVEL REGIONAL ȘI GLOBAL – doctor ing. Gheorghe MATACHE.....	27
STRATEGIA DE SECURITATE EUROPEANĂ ȘI ZONA MĂRII NEGRE – general conf. univ. dr. Mircea MUREȘAN.....	42
1. Consistența noii filosofii europene.....	42
2. Liant strategic.....	47
3. Probleme zonale, responsabilități globale, acțiuni unitare.....	49
TERORISMUL, SURSĂ DE INSTABILITATE ÎN PLAN GLOBAL, REGIONAL, SUBREGIONAL ȘI NAȚIONAL – general maior conf. univ. dr. Mihail Orzeacă, căpitan comandor conf. univ. dr. Gabriel-Florin MOISESCU.....	53
1. Să definim problema.....	53
2. Cauzele terorismului.....	58
3. Ce trebuie făcut?.....	60
SURSE DE INSTABILITATE ÎN BAZINUL MĂRII NEGRE – contraamiral de flotilă dr. Eugen LAURIAN, comandor Tudor-Sorin NICOLAESCU.....	62
1. Cadrul general.....	62
2. Surse de instabilitate în bazinul Mării Negre.....	64
3. Influențele surselor de instabilitate asupra organismului militar.....	70
IMPLICAȚII ALE DINAMICII SURSELOR DE INSECURITATE ASUPRA SIGURANȚEI MILITARE – general de brigadă dr. Gheorghe NICOLAESCU.....	74
1. Evoluții actuale ale raportului securitate națională – securitate colectivă.....	74
2. Corelația securitate națională – siguranță militară.....	77
VIITORUL SECURITĂȚII EUROPENE – general de brigadă dr. Teodor FRUNZETI.....	81
1. Caracterizarea mediului de securitate.....	81
2. Tendințe regionale și strategii în evoluția spațiului de securitate european.....	84

3. Necesitatea realizării apărării europene.....	92
4. Securitatea europeană prin prisma relațiilor NATO - UE.....	94
SECȚIUNEA I.....	97
MANAGEMENTUL CRIZELOR - MODALITATE EFICIENTĂ DE GESTIONARE A SURSELOR DE INSTABILITATE LA NIVEL GLOBAL ȘI REGIONAL – colonel dr. Marian BUCIUMAN.....	97
RĂSPUNSURI REGIONALE LA RISCURI ȘI AMENINȚĂRI GLOBALE. O PERSPECTIVĂ DIN SUD – ESTUL EUROPEI – general maior Ioan CIUPEI.....	108
CRIMA ORGANIZATĂ TRANSFRONTALIERĂ - SURSĂ DE RISC CU IMPLICAȚII ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE A ROMÂNIEI – colonel lector. univ. drd. Emil HEDEȘIU.....	120
INTERESUL NAȚIONAL ȘI LUMEA GLOBALĂ – RISCURI DE INSTABILITATE ȘI STRATEGIA SECURITĂȚII – conf. univ. dr. Maria IACOB, prof. univ. dr. Dumitru IACOB.....	133
1. Orizontul globalizării.....	134
2. Dimensiunile și contextele interesului național.....	136
ECONOMIA SUBTERANĂ INTERNAȚIONALĂ – SURSĂ CARE ALIMENTEAZĂ COMPONENTA ECONOMICĂ A TERORISMULUI – general-maior drd. Constantin NĂSTASE, colonel prof. univ. dr. Dumitru NICA.....	138
1. Economia subterană – fenomen global.....	138
2. Criminalitatea – componentă a economiei subterane și segment ilegal ce include și terorismul.....	145
3. Legătura dintre terorism, terorism economic și financiar.....	146
4. Acțiuni posibile la nivel mondial și național pentru combaterea economiei subterane și a terorismului internațional.....	148
UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND OPERAȚIUNILE MILITARE ÎN ZONE URBANE LA ÎNCEPUTUL MILENIULUI III – general de brigadă prof. univ. dr. Nicolae USCOI.....	160
PARTICIPAREA STRUCTURILOR DE JANDARMI LA MENȚINEREA STABILITĂȚII ȘI PĂCII ÎN BALCANI (KOSOVO) – colonel Olimpiodor ANTONESCU.....	167
1. Considerații generale.....	167
2. Legitimitatea participării structurilor de jandarmi la operațiuni de menținere a păcii.....	170
3. Legalitatea participării structurilor de jandarmi la operațiuni de menținere a păcii.....	173
4. Mandatul structurilor de jandarmi în Kosovo.....	174

<i>SURSELE DE INSTABILITATE ȘI SECURITATEA ROMÂNIEI - ABORDARE TEORETICĂ</i> – colonel (r) prof. univ. dr. Eugen SITEANU, locotenent-colonel ing. dr. Liviu CUMPĂȚĂ-ARSENIE	178
<i>SOCIETATEA INFORMAȚIONALĂ – RISCURI ASOCIATE ȘI IMPLICAȚII ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE</i> – locotenent-colonel prof.univ. dr. Ion ROCEANU	190
1. <i>Societatea informațională – riscuri asociate și coordonate de securitate</i>	192
2. <i>Preocupări la nivel național privind securitatea informațională.</i>	196
3. <i>Concluzii</i>	201
<i>STRATEGIA DE SECURITATE EUROPEANĂ PENTRU SECOLUL XXI - ACTUALITATE ȘI PERSPECTIVĂ</i> – general-locotenent (r)ing. Petru PANĂ, colonel (r) dr. Alexandru MANAFU, locotenent-colonel ing. George DEDIU	204
1. <i>Introducere</i>	204
2. <i>Principiile securității europene</i>	207
3. <i>Securitatea în cadrul Uniunii Europene</i>	207
3. <i>Acțiuni politice de perspectivă în vecinătatea Europei</i>	208
4. <i>Considerații generale pentru vecinătatea apropiată.</i>	210
5. <i>Aranjamentele multilaterale instituționalizate în mediul global.</i>	212
<i>DIMENSIUNEA MILITARĂ A SECURITĂȚII ÎN ERA GLOBALIZĂRII</i> – colonel prof. univ. dr. Mircea COSMA.....	217
1. <i>Alianțele - deschideri către globalizare</i>	217
2. <i>Militarizare globală, globalizare militară sau militarism global?</i>	220
<i>ASPECTE PRIVIND ROLUL ȘI DETERMINĂRILE RAȚIONAMENTULUI STRATEGIC ÎN ACȚIUNEA MILITARĂ</i> – colonel prof. univ. dr. Vasile MARIN	230
1. <i>Raționamentul strategic – considerații generale</i>	230
2. <i>Tipologia și conținutul raționamentului strategic</i>	235
3. <i>Acțiunea militară și valorificarea raționamentului strategic</i>	242
<i>SECȚIUNEA A II-A</i>	249
<i>AMENINȚĂRI ȘI PROVOCĂRI LA ADRESA SECURITĂȚII ÎN ZONA BALCANILOR ȘI BAZINUL MĂRII NEGRE</i> – general de brigadă dr. Visarion NEAGOE	249
1. <i>Surse de instabilitate regională: delimitare, cauze, enumerare, detalieri</i>	249
2. <i>Consecințe și implicații la nivel național. Forme și modalități de acțiune</i>	258
3. <i>Măsuri de contracarare în plan regional și național.</i>	261

<i>INSULA ȘERPILOR ȘI IMPLICAȚIILE STATUTULUI SĂU JURIDIC ASUPRA INTERESELEOR GEOSTRATEGICE ALE ROMÂNIEI ÎN MAREA NEAGRĂ</i> – dr. Dominuț PĂDUREAN.....	265
<i>CONSIDERAȚII PRIVIND VIDUL DE SECURITATE LA NIVEL GLOBAL ȘI REGIONAL CREAT ÎN URMA DESTRĂMĂRII U.R.S.S – căpitan comandor dr. Marian SÂRBU.</i>	278
<i>INTERDISCIPLINARITATEA ANALIZEI DE SECURITATE. COMPONENTA DEMOGRAFICĂ A DIMENSIUNII SOCIALE A SECURITĂȚII</i> – CS drd. Alexandra SARCINSCHI.....	298
1. <i>Argument</i>	298
2. <i>Interdisciplinaritatea analizei de securitate</i>	299
3. <i>Indicatori demografici și sociali ai dimensiunii sociale a securității</i>	302
4. <i>Demografie și securitate</i>	306
<i>IMPACTUL FENOMENULUI GLOBALIZĂRII ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE</i> – general-maior dr. Gabriel NAGHI	308
<i>TRATATUL ADAPTAT DE REDUCERE A FORȚELE ARMATE CONVENȚIONALE ÎN EUROPA. IMPLICAȚII PENTRU ROMÂNIA</i> – dr. Paul DUȚĂ	317
1. <i>Balanța europeană strategică și controlul armelor convenționale</i>	320
2. <i>De la semnarea la ratificarea CFE-2</i>	325
3. <i>Ecouri și posibile consecințe pentru România</i>	332
<i>LUPTA PENTRU RESURSELE ENERGETICE ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ</i> – ACS drd. Cristian BĂHNĂREANU.....	338
1. <i>În Orientul Apropiat și Mijlociu</i>	340
2. <i>În Asia Centrală</i>	343
3. <i>În Caucaz</i>	346
4. <i>Europa de Sud-Est - România</i>	350
<i>MUTAȚII ÎN PARADIGMA SECURITĂȚII AREALULUI MĂRII NEGRE EXTINSE</i> – colonel (r) CSI dr. Grigore ALEXANDRESCU ..	354
1. <i>Determinări de natură istorică</i>	355
2. <i>Amenințări la adresa securității spațiului</i>	357
3. <i>Mutații în sursele de amenințare și în tehnicile de contracarare a lor</i>	364
<i>CONFLICTUL TRANSNISTREAN- PERMANENTĂ SURSĂ DE INSTABILITATE ÎN ZONĂ</i> – colonel (r) dr. CSII Petre DUȚU	372
1. <i>Considerații generale</i>	372
2. <i>Atitudinea Rusiei, Ucrainei și a Republicii Moldova față de conflictul transnistrean</i>	374

3. Constituirea Republicii Moldova, ca stat independent, și a autoproclamatei republici transnistrene.....	376	1. Identitatea culturală europeană.....	492
4. Mit, mistificare și adevăr despre conflictul transnistrean.....	377	2. Diferențele Est-Vest	494
5. Soluții avansate pentru rezolvarea conflictului transnistrean.....	383	3. Problema islamului.....	498
6. Concluzii	391	SECURITATEA PORTURILOR ȘI NAVELOR. O NOUĂ ABORDARE DUPĂ 11 SEPTEMBRIE 2001 – comandor dr. Ștefan GEORGESCU.....	504
REPUBLICA MOLDOVA ÎNTRE NATO ȘI CSI: O SITUAȚIE DE FAPT ȘI MAI MULTE SEMNE DE ÎNTREBARE – colonel prof. univ. dr. Ioan MUNTEANU.....	394	1. Pentru securitatea porturilor	504
IMPLICAȚII GEOSTRATEGICE ALE REALIZĂRII „PROIECTULUI” CHILIA-BĂSTROE ASUPRA SECURITĂȚII ZONEI MĂRII NEGRE – colonel (r) CS Vasile POPA.....	408	2. Comparație între sistemul de securitate convențional și sistemul integrat.....	507
1. O nouă situație geopolitică și geostrategică la Marea Neagră ..	408	LIPSA DE COMUNICARE – CA FACTOR DE RISC – lector univ. dr. Mirela IONIȚĂ.....	510
2. Riscuri ecologice și proiecții strategice	413	1. Introducere.....	510
3. Viitorul relațiilor ucrainene - europene și euro-atlantice.....	417	2. Modelul comunicării	511
INFLUENȚA NOULUI MEDIU DE SECURITATE ASUPRA LOGISTICII MILITARE ROMÂNEȘTI – colonel dr. Constantin RIZEA	425	3. Erori de comunicare	512
1. Cadrul general de evoluție a logisticii militare românești.....	425	4. Importanța motivării	514
2. Direcții generale de evoluție a logisticii militare românești în perspectiva Forța-Obiectiv 2007	428	5. Gestionarea conflictelor în grupuri sociale	515
3. Susținerea financiară și înzestrarea.....	436	6. Coeziunea grupului.....	517
SECȚIUNEA A III-A	438	7. Concluzii	519
CIBERTERRORISMUL ȘI PROTECȚIA REȚELELOR DE CALCULATOARE – general-maior dr. Cristea DUMITRU.....	438	SURSE NUCLEARE DE INSTABILITATE ȘI INSECURITATE – colonel (r) prof. univ. consultant dr. Eugen SITEANU, chestor de poliție drd. Ion OROS .	520
CONSIDERAȚII PRIVIND PROFILUL ROMÂNIEI CA STAT MEMBRU NATO – locotenent comandor conf. univ. dr. Ioan CRĂCIUN.....	461	FENOMENE ENERGO-INFORMAȚIONALE ȘI APLICAȚIILE LOR ÎN DOMENIUL MILITAR. ACȚIUNI NOCIVE ÎN CÂMPUL DE LUPTĂ MULTIDIMENSIONAL – colonel (r) prof. univ. dr. Constantin TEODORESCU	529
Introducere.....	461	1. Războiul parapsihologic – o realitate a contemporaneității.....	529
1. România de la statutul de țară invitată la cel de țară membră NATO	462	2. Parapsihologia – arma secretă a prezentului	531
2. Profilul României ca stat membru NATO	465	3. Taxonomia fenomenelor exotice.....	533
3. Rolul politic al României în cadrul NATO	470	4. Fenomene energo-informaționale și aplicațiile militare ale acestora.....	534
4. Rolul militar al României în cadrul NATO	472	NOI FRONTIERE, VECHI FALII – general de brigadă dr. CSI Gheorghe VĂDUVA.....	553
5. Rolul României după summit-ul de la Istanbul	475	1. Spiritul frontierei.....	554
6. Concluzii	477	2. Frontiere europene.....	558
SURSE DE INSTABILITATE ÎN CYBERSPAȚIU – locotenent-colonel ing. dr. Liviu CUMPĂȚĂ.....	480	3. Concluzie.....	561
1. O realitate de care nu se mai îndoieste nimeni	480	SURSE DE INSTABILITATE LA NIVEL GLOBAL ȘI REGIONAL. UNELE FENOMENE CU CARE S-AR PUTEA CONFRUNTA ROMÂNIA – colonel dr. Dumitru SCARLAT	563
2. Vulnerabilități și confruntări	482	1. Riscuri asimetrice la adresa României	564
3. Cyberpirateria.....	486	2. Participarea României la lupta împotriva terorismului.....	568
4. Concluzii	490	3. Conflictul lingvistic.....	571
DIMENSIUNEA CULTURALĂ A PROCESULUI DE EXTINDERE EUROPEANĂ – ACS Mihai-Ștefan DINU.....	491	4. Naționalismul.....	573

INTRODUCERE

Sesiunea de comunicări științifice a Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din 25 noiembrie 2004 aduce în dezbatere una dintre cele mai complexe, mai actuale și mai tulburătoare probleme ale timpurilor noastre și ale celor care vor veni: sursele de instabilitate. Din păcate, pe măsură ce societatea se dezvoltă, se înmulțesc și problemele cu care aceasta se confruntă.

Complexitatea naște complexitate, progresul generează nu numai culmi care se cer cucerite, ci mari dificultăți care se cer depășite și falii care se cer acoperite. Societatea nouă este din ce în ce mai complicată și din ce în ce mai fragilă. Vulnerabilitățile acesteia și sursele de instabilitate la nivel global și regional se amplifică. Deși acest fenomen pare doar un efect secundar al globalizării și informatizării societății omenești, amenințările, pericolele pe care el le prezintă și riscurile pe care le presupune sunt din ce în ce mai mari.

La toate aceste probleme cu care se confruntă și se va confrunta omenirea, se cer găsite soluții. Soluții pentru problemele trecute (și rămase nerezolvate), soluții pentru cele actuale (extrem de încălcite și de dezordonate), soluții pentru cele viitoare (greu de prevăzut, de înțeles și de prevenit).

Textele comunicărilor conținute în acest volum reliefează aria foarte largă de generare și regenerare a surselor de instabilitate, complexitatea, fiabilitatea, flexibilitatea, diversitatea, dar și subversiunea acestora, dinamismul lor în creștere, genurile de vulnerabilități, amenințări și pericole ce li se asociază și, de aici, dificultatea crescândă a gestionării lor.

Aceste surse se află pretutindeni: în spațiul fizic și în cel virtual, în sistemele de comunicații și în rețelele Internet, la frontierele mai vechi sau mai noi ale lumii, ale cunoașterii și ale intereselor, în zonele de mari falii strategice, în asimetrismul creat de evoluția situației internaționale, de decalaje, de agresiunea la adresa mediului, de modificarea climei, de haosul acțiunilor și reacțiilor paradoxale, de terorism, trafic de droguri și de carne vie,

de zbaterea lumii sfâșiate, dezorientate și disproporționate la adresa persoanei, de decalaje, de infracționalitate și de crima organizată. Nesiguranța cetățeanului a crescut, liniștea planetei nu se mai poate menține decât prin colaborare și cooperare.

Nici o țară din lume nu mai este în măsură să facă față, de una singură, tuturor problemelor acestui timp. Mai mult ca oricând, a sosit vremea unității și solidarității. E pluribus unum.

ÎN PLEN

ROMÂNIA ÎN NOUL MEDIU DE SECURITATE DUPĂ SUMMIT-UL DE LA ISTANBUL

*General prof. univ. dr. Eugen BĂDĂLAN
Şeful Statului Major General*

1. Noul mediu de securitate post Istanbul

În ultimii ani s-a diminuat semnificativ riscul unei confruntări majore între diverşi competitori, dar se constată amplificarea ameninţărilor asimetrice, manifestată prin încercarea de contracarare a superiorităţii, în cadrul unei înfruntări directe, a potenţialilor adversari, actori nonstatali şi alte elemente ostile, cu actori statali, statele democratice, prin constituirea, adoptarea şi utilizarea unor capacităţi şi metode asimetrice.

Începutul mileniului trei deschide o nouă eră în relaţiile internaţionale, în care securitatea şi, implicit, competiţia pentru consolidarea unor noi centre de putere ocupă un loc central în evoluţia lumii şi determină reconfigurarea unei noi ordini mondiale. Pe plan mondial se manifestă numeroşi factori de risc, iar mutaţiile care s-au produs în domeniile politic, economic, social şi cultural influenţează mediul de securitate la nivel global şi regional şi, totodată, reconfigurează fizionomia conflictelor non-militare şi militare.

Evoluţia mediului de securitate este dinamică şi complexă şi se caracterizează prin eforturile pentru integrare europeană şi euro-atlantică a statelor din sud-estul şi centrul Europei, preocupările Rusiei de a recâştiga un rol de decizie în problemele internaţionale şi creşterea rolului ţărilor asiatice în viaţa politică mondială. La toate acestea se adaugă criza din

zona Golfului şi din Asia Centrală, denunţarea de către Coreea de Nord a Tratatului de neproliferare a armelor nucleare, tensiunile în creştere dintre India şi Pakistan – ţări posesoare de armament nuclear, efectele crimei organizate şi ale sărăciei. Sunt create condiţiile ca stabilitatea şi securitatea mondială să fie influenţate, din ce în ce mai mult, de aceşti factori.

Evenimentele din septembrie 2001 şi ulterioare au scos în evidenţă că neoterorismul a atins un nivel de pericolozitate extremă, care necesită acţiuni conjugate şi complexe pentru contracararea acestuia, prin noi metode de evaluare a riscurilor, ameninţărilor şi vulnerabilităţilor, construirea capacităţilor adecvate de acţiune şi adoptarea unor forme şi procedee de acţiune eficace şi eficiente. Lupta cu terorismul implică o nouă configurare a efortului militar, o nouă dimensionare a spaţiului de confruntare, precum şi o nouă abordare strategică şi doctrinară.

Extinderea NATO şi lărgirea UE au influenţat în sens pozitiv şi în mod semnificativ stabilitatea şi securitatea europeană. Mediul de securitate european s-a consolidat, ca urmare a multiplicării eforturilor ţărilor democratice pentru edificarea unei noi arhitecturi de securitate europene.

Realităţile unice fiecărei ţări şi condiţiile de dezvoltare diferite scot în evidenţă caracterul specific şi diversitatea naţiunilor europene, dar şi dificultăţile pe care comunitatea internaţională trebuie să le gestioneze şi soluţioneze. Condiţiile favorabile existente în actualul mediu de securitate oferă posibilitatea unei destinderi reale în care elementele definiţiei ale relaţiilor între state devin cooperarea, dialogul, consultarea şi întrajutorarea. Chiar în condiţiile dialogului politic şi ale diplomaţiei preventive se menţin încă puncte de fricţiune generate, în special, de problemele unor minorităţi, de proliferarea terorismului şi crimei organizate, precum şi de competiţia pentru accesul şi controlul resurselor şi pieţelor de desfacere. Pe acest fond, al existenţei unor vulnerabilităţi ale

sistemelor de securitate și a unor probleme nesoluționate, se pot iniția conflicte locale care se pot propaga la nivelul întregii regiuni.

Procesul de extindere a Uniunii Europene, la care se adaugă deciziile luate la summit-ul de la Istanbul, influențează favorabil mediul de securitate actual, completează fizionomia noii construcții europene și influențează într-un mod decisiv contextul geopolitic și geostrategic actual. În aceste condiții de convergență a intereselor naționale cu cele acceptate de democrațiile occidentale, sunt create oportunități pentru dezvoltarea și amplificarea cooperării internaționale, având ca obiectiv întărirea securității atât la nivel global, cât mai ales regional și subregional. Relațiile de cooperare și parteneriat reprezintă modalități sigure și eficiente de asigurare a securității¹.

În actualul context euro-atlantic, noul statut și rolul pe care NATO îl conferă României, de „trambulină” a intereselor occidentale peste Marea Neagră, Caucaz și Asia și de coagulator al aspirațiilor de integrare a statelor din Balcani și Europa de Est, reprezintă o dimensiune strategică nouă a țării noastre.

Evoluția ultimelor evenimente politico-militare a scos în evidență opinii diferite în rândul Alianței privind modul de soluționare a unor situații complexe care vor fi rezolvate prin găsirea punctelor de convergență și elementelor comune, solidaritatea nefiind astfel compromisă.

Prin participarea activă la rezolvarea situațiilor de criză, țara noastră dovedește că este un factor de stabilitate și securitate real, care demonstrează opțiunea spre democrație și economia de piață și participarea efectivă la circuitul mondial de valori.

¹Cf. Implicațiile transformării Alianței Nord-Atlantice asupra planificării forței, instrucției, educației și achizițiilor în Armata României – Studiu, București, 2004, pp.8-9

Aderarea României la NATO asigură controlul Alianței asupra zonei Mării Negre și Eurasiei și facilități de legătură cu zonele de criză din Orientul Mijlociu.

Din perspectivă militară, România contează ca forță militară în regiunea flancului sud-estic al Alianței, lucru care-i asigură un rol deosebit în ecuația stabilității și securității regionale.

Amplificarea și diversificarea riscurilor și direcționarea acestora în condițiile existenței unor vulnerabilități interne și a unor conjuncturi favorizante pot genera amenințări la adresa securității internaționale care impun adoptarea unor modalități de acțiune flexibile și eficiente.

Principali factori externi de risc la adresa securității naționale pot fi generați, în principal, de posibilele evoluții negative în plan subregional în domeniul democratizării, proliferării armelor de distrugere în masă, a armamentelor și mijloacelor letale neconvenționale, dezvoltarea fenomenului terorist, a crimei organizate transfrontaliere, a traficului ilegal, migrației clandestine și a unor fluxuri masive de refugiați, acțiuni de incitare la intoleranță, extremism și separatism, limitarea accesului statului român la unele resurse și oportunități regionale, importante pentru realizarea intereselor naționale².

La adresa securității naționale pot acționa și riscuri asimetrice neconvenționale care pot fi generate de terorism politic și internațional sub toate formele sale (nuclear, chimic, biologic și informatic), de acțiunile imagologice destinate în mod premeditat afectării imaginii țării noastre în plan extern, precum și de provocarea deliberată de acțiuni care pot genera catastrofe ecologice. În afara factorilor de risc, securitatea poate fi afectată și de vulnerabilitățile interne care pot îmbrăca diferite forme. Principalele vulnerabilități pot fi: insuficiența

² Ibidem, pp. 8-9

resurselor alocate instituțiilor de siguranță și apărare publică, adâncirea inechităților sociale, proliferarea economiei subterane și accentuarea corupției, criminalitatea economică, perturbarea ordinii publice, posibilitatea producerii unor dezastre ecologice, catastrofe naturale, menținerea la un nivel scăzut a infrastructurii informaționale și emigrarea specialiștilor din diferite domenii de vârf. Toate acestea au efecte asupra potențialului de dezvoltare a societății românești³.

2. Procesul de transformare a NATO și implicațiile acestuia asupra securității

În noul context de securitate, procesul de transformare și adaptare a NATO la noile realități relevă fenomenul de revalorificare a factorului militar în calitate sa principală de sursă de credibilitate, care va fi determinată și în viitor de capacitățile militare puse la dispoziție de națiunile membre.

Cel mai bine a formulat esența filozofiei transformării amiralul Cebrowski – directorul Biroului Transformării al Secretarului de stat pentru apărare al SUA -, printr-o expresie devenită celebră: „Condu schimbarea sau te conduce ea pe tine”⁴. Astfel, schimbarea devine un imperativ atât pentru supraviețuire, cât și pentru asigurarea unui avantaj competitiv.

Transformarea Alianței are ca scop dezvoltarea de noi capacități militare care vor permite forțelor acesteia să desfășoare operații în întregul spectru de amenințări, cu asigurarea procesului decizional (menținerea consensului) în condițiile extinderii și ale stabilirii unui nou tip de relații cu UE, Rusia, Ucraina și cu statele din spațiile Caucaz, Asia Centrală și Mediterana.

³ Cf. Carta Albă a Securității și Apărării Naționale, București, 2004, p.2

⁴ Cf. Implicațiile transformării Alianței Nord-Atlantice asupra planificării forței, instrucției, educației și achizițiilor în Armata României – studiu, București, 2004, p.10

Strategiile care definesc procesul transformării abordează domeniile cultura militară, planificarea și transformarea capacităților. Procesele aferente acestor domenii se sprijină pe patru piloni: întărirea operațiilor întrunite, exploatarea avantajelor informaționale, conceptul de dezvoltare și dezvoltarea capacităților de transformare.

Întărirea capacităților operațiilor întrunite garantează, practic, atingerea obiectivelor întregii game de misiuni NATO.

Exploatarea avantajelor informaționale fundamentează strategia de transformare prin utilizarea informației și vizează creșterea capacităților față de cererile de informații, creșterea capacităților de apărare în domeniul informațiilor și capacități de culegere a informațiilor adaptate conceptului de Război în Rețea.

Prin conceptul de dezvoltare și experimentare se verifică modul în care conceptele operaționale și capacitățile răspund provocărilor sau situațiilor de criză.

Prin dezvoltarea capacităților de transformare se urmărește realizarea unor mecanisme puternice de implementare a rezultatelor experimentărilor și dezvoltării conceptelor într-un timp foarte scurt.

În ciuda succeselor obținute pe palierele de transformare conceptuală și operațională există o serie de evaluări sceptice referitoare la capacitatea Alianței de a răspunde tuturor provocărilor și, în special, a celor noi, neconvenționale, cu care se confruntă în prezent. După crizele anilor trecuți, datorate diviziunilor existente între unii aliați europeni și SUA, pornind de la incapacitatea acestora de a acționa în afara spațiului european, summit-ul de la Istanbul a relevat încă o dată adâncirea acestor dispute, atât din perspectiva elementelor de transformare a NATO în domeniile adoptării deciziilor și a planificării, cât și pe problematica Afghanistanului și Irakului. Astfel, deciziile s-au bazat pe o serie de compromisuri față de cerințele explicite ale documentelor de planificare NATO, ceea

ce a condus implicit la amânarea unor decizii în domeniile planificării și desfășurării operațiilor. Chiar în aceste condiții NATO continuă să rămână cea mai de succes alianță militară a epocii contemporane.

Tendința centrală, după summit-ul de la Istanbul, este de confirmare și intensificare a procesului de transformare a misiunilor, capabilităților și forțelor sale, ca rezultat al necesităților de a răspunde mai eficient la crize prin utilizarea unor forțe rapid dislocabile și sustenabile în teatre de operații foarte îndepărtate. Acest proces determină realizarea unui proces flexibil de adaptare a deciziilor și de generare a forțelor necesare.

Prin abordarea extensivă și prospectivă a riscurilor de securitate, prin noile misiuni și capabilități, NATO își dezvoltă în prezent rolul de proiectare a stabilității și securității, transferându-se de pe palierul exclusiv defensiv pe palierul defensiv-ofensiv. Viitorul Alianței se proiectează pe confruntarea cu fenomenul terorist și pe asigurarea securității membrilor săi față de instabilitățile care caracterizează Asia Centrală și de Sud, Caucazul, Orientul Mijlociu și Africa de Nord.

Una din cele mai importante probleme căreia NATO îi acordă o atenție specială este reducerea deficiențelor referitoare la gradul de utilizare a forțelor de care dispune, cauzate în special de fondurile bugetare scăzute alocate apărării și de menținerea în unele state ale Alianței a serviciului militar obligatoriu. Chiar dacă persistă încă deficiențe majore, se poate aprecia că se înregistrează progrese în îmbunătățirea capabilităților Alianței⁵.

Securitatea colectivă presupune abordarea unor noi dimensiuni ale parteneriatului, bazată pe cooperare extinsă în reforma sectorului de securitate și promovarea stabilității în regiunea euro-atlantică. Mediul de securitate impune o depla-

⁵ Cf. Departamentul pentru Politica de Apărare, Evaluare politico-strategică – 2004, p.9

sare a centrelor de greutate către est. Acest aspect include și concentrarea tot mai pregnantă asupra unor programe de sprijin pentru statele partenere din Caucaz și Asia Centrală.

La nivelul parteneriatului cu Rusia se profilează un nou tip de relație, relație accentuată la summit-ul de la Istanbul, ce deschide perspective largi de dezvoltare, care în timp poate conduce la lansarea unor operațiuni comune NATO-Rusia.

În relația transatlantică, accentuarea dimensiunii centrate pe securitatea colectivă va genera potențarea relevanței NATO în favoarea relației SUA-UE. Relațiile SUA-UE, puternic afectate anul trecut, manifestă semne destul de slabe ale unei revigorări, ilustrate de disponibilitatea, limitată ce-i drept, a europenilor de a se alinia la inițiativele americane. Cu toate acestea, se constată o abordare precaută și limitativă a locomotivei franco-germane față de inițiativele al căror autor sunt SUA. Tendința europeană de a avea inițiative proprii independent de cele ale SUA, prin intermediul NATO, tinde să se permanentizeze. Efectele acestei abordări se resimt sub forma comportamentului neangajant al aliaților europeni și menținerea unui nivel scăzut al contribuțiilor efective la operațiile militare. De asemenea, se manifestă o altă tendință, din ce în ce mai pronunțată, de blocare a procesului decizional la nivelul NATO și de a crea dificultăți în aplicarea unor decizii întrunite prin consens⁶.

Pentru rezolvarea acestor probleme este necesară, la nivelul celor două organizații, adoptarea unei „culturi a polemicii” care să ofere ocazia discutării fără prejudecăți a tuturor problemelor sensibile⁷. Această îmbunătățire a relațiilor este posibilă prin eficientizarea procesului decizional, prin reducerea numărului de comisii și prin creșterea intensității utilizării procedurilor informale la nivelul ambelor organizații. O

⁶ Ibidem, p. 19

⁷ Cf. Jaap de Hop SCHEFFER, NATO pe drumul spre Istanbul, în **Gândirea militară românească**, nr.3/2004, p.163

concluzie se poate trage: relațiile dintre cele două organizații sunt în curs de adaptare. Dezbaterile pentru a face față noilor pericole vor fi inevitabile, vor genera relații divergente uneori, dar vor evolua în sensul armonizării intereselor acestor actori puternici ai vieții internaționale. Uniunii Europene i se va da posibilitatea să preia multe din responsabilitățile comune țărilor NATO și va deveni un actor eficient în mediul de securitate. Ideile privind existența unei concurențe între UE și NATO sunt total nepotrivite acestor vremuri. În explozivul mediu de securitate al secolului al XXI-lea, nici NATO nici UE nu vor rămâne „somere”⁸.

Transformarea Alianței are implicații și asupra României, ca membră NATO. Transformarea Armatei României este un imperativ strategic, fiind modelată și influențată de realitățile competiției erei informaționale și de conceptul Războiului bazat pe Rețea; un imperativ tehnologic, deoarece dezvoltarea științifică creează tendințe semnificative în evoluția strategiei și planificării apărării, și un imperativ determinat de amenințări cu implicații multiple și complexe.

La nivelul României, scopul principal al transformării îl constituie adaptarea structurilor militare la mediul de securitate actual și viitor, care să asigure realizarea angajamentelor asumate în corelație cu formele și procesele pe care le implică transformarea Alianței. Structurile militare ale țării noastre trebuie să fie în măsură să execute întreaga gamă de misiuni ale Alianței.

Pentru România, transformarea armatei sale constituie o miză importantă care are rolul de a-i asigura o poziție stabilă într-un mediu schimbător și competitiv. Lipsa transformării înseamnă investirea unor fonduri enorme în capacități cu eficiență redusă. Singura opțiune este adaptarea la o schimbare rapidă a câmpului de luptă cu dezvoltarea rapidă a capacității

⁸ Cf. Lord George ROBERTSON, Viitorul Alianței Nord-Atlantice, în **Gândirea militară românească**, nr.3/2004, p.167

competitorilor. Se obține, astfel, siguranța realizării unei securități naționale cu riscuri minime. Cheia realizării spiralei transformării este de a se pune în aplicare soluții care, într-o manieră oportună, să permită realizarea unui sistem de conducere capabil de abordarea provocărilor viitorului.

Fizionomia probabilă a acțiunilor desfășurate de structurile militare va suferi modificări substanțiale și în ce privește filozofia, tacticile, tehnicile și procedurile de acțiune pentru îndeplinirea misiunilor în noul mediu de securitate. Se vor modifica natura și fondul cunoștințelor și deprinderilor.

Derularea procesului de transformare va avea ca rezultat crearea de capacități militare caracterizate prin flexibilitate, viteză de reacție crescută și interoperabilitate. Structurile militare nu se vor transforma prin ele însele, ci prin schimbarea de mentalitate și capacitatea de adaptare la nou a militarilor. Se dă, în acest fel, decidenților politico-militari posibilitatea realizării obiectivelor urmărite. Din această perspectivă se poate afirma că viitorul nu va aparține neapărat armatelor cele mai dotate tehnologic, ci acelor care vor fi capabile să înțeleagă natura conflictelor și vor reacționa eficient în fața lor.

3. Evoluția relațiilor în spațiile de interes ale României pe termen mediu și lung

Lărgirea Alianței și a UE, transformările la care sunt supuse cele două organizații și misiunile asumate de acestea au impactul cel mai important asupra arhitecturii de securitate a spațiului euro-atlantic și la nivel global.

Noii membri ai UE, în egală măsură și membri ai NATO, vor susține probabil în continuare complementaritatea între NATO și UE, plecând de la rolul vital pe care îl joacă Alianța în asigurarea securității și stabilității spațiului euro-atlantic. Pe termen mediu, nu este exclusă consolidarea nucleului atlanticist în cadrul UE, cu posibile implicații asupra dezvoltării PESA. Pe termen lung, trebuie luată în calcul și ipoteza reorientării către

curentul europeanist al statelor din cadrul Uniunii care au o capacitate de apărare mai redusă. Marea Britanie își va dezvolta probabil opțiunea pentru o politică de echilibru în relațiile cu SUA și partenerii din UE, considerând pro-atlanticismul tradițional ca o implicare cu consistențe sporite în dezvoltarea PESA.

La nivelul UE, este posibil să se amplifice asimetria variabilă deja existentă, ca urmare a apartenenței membrilor săi la organizații diferite. Extinderea celor două organizații va crea o situație nouă și sub aspectul partajării responsabilităților. În timp ce Alianța va aborda și dezvolta aspecte politice și economice cu partenerii săi din est, Uniunea va consolida dialogul pe teme de securitate. Aceste procese complementare, dinamice, vor solicita o coordonare suplimentară a politicilor NATO și UE, mai ales în ce privește noii vecini.

O evaluare americană definitivă asupra dimensiunii de apărare a UE este în curs de definire, S.U.A. sprijinind în continuare dimensiunea de securitate și apărare a UE, sprijin condiționat de respectarea principiului celor 3D (evitarea duplicării, decuplării și discriminării). Vocile diferite ale unor membri importanți ai Uniunii nu îi vor satisface pe aliații americani și nu doar pe aceștia, deoarece ar putea transforma discuțiile din cadrul Alianței în negocieri formale între entități cu poziții prestabilite, cu influență negativă asupra procesului decizional și capacității de acțiune⁹.

La nivelul zonei balcanice, cu toate că s-au înregistrat unele progrese în politica statelor din regiune, menite să conducă eforturile acestora spre integrarea în curentul european de norme și valori, se constată o fragilitate a mediului de securitate, care va persista pe termen mediu, cel puțin. Riscurile de securitate vor fi în special asimetrice, dar nu poate fi exclusă, pe termen mediu, o recrudescență a manifestărilor extremiste, de natură etnică, religioasă sau secesionistă.

⁹ Cf. Departamentul pentru Politica de Apărare, op. cit, pp. 23-24

Prin asumarea unor responsabilități mai mari în zona Balcanilor, UE va urmări în continuare consolidarea credibilității sale în domeniul securității, iar NATO va dori ca una din misiunile sale, pe termen lung, să fie declarată un succes¹⁰.

Ca urmare a schimbării statutului Mării Negre din mare închisă în mare deschisă, în zonă s-au produs modificări radicale, proces care nu este definitivat și va influența mediul de securitate în zonă, atât pe termen mediu, cât și pe termen lung.

Transformările vor fi produse atât de redistribuirea bazelor militare, cât și de pozițiile strategice deținute de riverani și de prezența străină în regiune în format bi și multi-național. Practic, toate statele din regiune au relații instituționalizate cu NATO, ca membri sau ca parteneri.

Ca o reacție la procesul de extindere al NATO, este posibil ca Rusia să inițieze o serie de proiecte care să-i asigure consolidarea rolului în zonă.

Conceptul „regiunea Mării Negre” va fi folosit într-o manieră flexibilă, atât extins, prin includerea statelor din Balcani, Mediterana și Caucaz, cât și în sens limitativ, prin includerea doar a riveranilor. Importanța regiunii va crește prin redisolocarea unor baze militare ale NATO în zonă, dar, probabil, și prin includerea altor state în Alianță.

Regiunea va rămâne în centrul atenției globale, ca urmare a insuficienței mijloacelor Rusiei de a redeveni o mare putere planetară, a exploatării potențialului Mării Caspice și creșterii solicitărilor dictate de nevoile operaționale ale Alianței. Cele trei regiuni, unite într-un proiect comun și care constituie vecinătatea apropiată a Occidentului în plin proces de extindere, vor deveni parte integrantă a acestuia.

De asemenea, rolul regiunii va crește și ca urmare a necesităților operaționale impuse de proiectarea forțelor militare în operații de menținere a păcii și de luptă împotriva

¹⁰ Ibidem, p.24

terorismului. Infrastructura necesară acestor acțiuni va fi dezvoltată. Pe termen mediu și lung, riscurile la adresa securității sunt de natură asimetrică și se vor manifesta în continuare și tendințele separatiste (Moldova, Georgia, Armenia). În Caucaz, se vor intensifica eforturile Rusiei de menținere a unei influențe semnificative și a unor poziții geostrategice. Va fi consolidată poziția economică a Federației Ruse în aceste state, precum și prezența militară, prin crearea unui centru de control al zonei, posibil în Armenia, în condițiile în care zona reprezintă un interes major atât pentru SUA, cât și pentru statele din Occident. Prezența rusă și americană va fi supusă unui proces de acomodare de lungă durată, care va urma un traseu sinuos și dificil. Statele din Europa extrem-răsăriteană, Moldova și Ucraina, vor continua să aibă dificultăți în conturarea politicii externe, dar se vor manifesta și ca elemente-cheie în relațiile NATO/UE și Rusia. Pentru rezolvarea problemelor din această zonă se impune implicarea mai mare a organizațiilor europene, în special a UE. Șansele de soluționare a acestora sunt dificil de estimat pe termen mediu.

Asia Centrală, mai ales prin Afghanistan, va continua să atragă atenția comunității internaționale, prin menținerea unor probleme structurale majore cu șanse reduse de rezolvare pe termen mediu. SUA vor rămâne unul din cei mai importanți actori implicați în regiune, din perspectiva asigurării securizării rutelor energetice și a menținerii, prin bazele sale militare, a unei capacități de intervenție în caz de necesitate, dispuse în poziții strategice.

În cadrul sistemului internațional de securitate, una din principalele tendințe va fi continuarea supremației SUA, atât din punct de vedere militar, cât și economic, cultural și diplomatic. Volumul exporturilor americane va crește, permițând menținerea dominației economice globale. Moneda americană se va aprecia, ajungând, pe termen mediu, la paritate cu moneda europeană.

Menținerea supremației americane va atrage după sine consecințe importante pe termen mediu și lung. Pe de o parte, va crește decalajul transatlantic și se vor intensifica încercările aliaților de cuplare la evoluțiile economice ale SUA. Pe de altă parte, potențialii adversari ai NATO și în special actorii non-statali nu vor ezita să utilizeze metode de acțiune asimetrică pentru a contrabalansa avantajul tehnologic american. Amploarea pericolului va determina SUA să adopte măsuri majore pentru reconfigurarea arhitecturii de securitate atât la nivel național, cât și global.

Punctul nevralgic asupra căruia comunitatea internațională se va concentra pentru a-l contracara va fi legătura strânsă dintre terorism și proliferarea armelor de distrugere în masă. Cea mai semnificativă amenințare care se va manifesta în mediul de securitate va viza convergența dintre radicalismul actorilor non-statali în special și accesul la tehnologiile de vârf.

Alte două tendințe care se vor manifesta în sistemul de securitate global vor fi, pe de o parte, realizarea unității de voință care va avea drept scop combaterea fenomenului terorist, iar pe de altă parte, pe termen lung, derularea proiectelor de anvergură de către NATO, care se vor concretiza în stabilirea unor piloni de apărare înaintată de la flancul sud-estic al Alianței către Caucaz, Asia Centrală și Orientul Mijlociu.

Uniunea Europeană în formă extinsă va constitui un actor regional a cărui importanță economică va crește după integrarea economiilor statelor nou admise. Totodată, își va consolida dimensiunea de apărare și securitate a zonei.

O altă tendință strategică pe termen lung va fi reprezentată de menținerea statelor slabe sau eșuate ca surse de amenințare asimetrică, prin existența pe teritoriul lor a unor baze teroriste. Lumea arabă va rămâne extrem de divizată în problemele reprezentate de procesele de reconstrucție a Irakului și Afghanistanului și în identificarea unor soluții durabile pentru soluționarea conflictului israeliano-palestinian. Pe termen

mediu, este posibilă reconfigurarea polilor de putere din regiune, în condițiile inițierii unei noi etape competiționale pentru controlul regional. Chiar în condițiile în care nu se întrevide apariția unor conflicte majore, relațiile internaționale vor evolua pe traiectorii greu predictibile, ca urmare a multiplor variabile și a evoluțiilor mediului de securitate.

În noul mediu de securitate astfel descris, asigurarea securității României va reprezenta un proces amplu și foarte complex. Acest proces se va extinde asupra unui spectru foarte larg de domenii și relații și va avea ca obiectiv promovarea intereselor statului român.

Țara noastră își va disloca forțele militare în operațiile multinaționale, vor fi transformate conceptele clasice de acțiune și lărgit rolul și misiunile armatei. Acestea vor contribui, în cadrul strategiilor naționale, la conturarea unui nou profil strategic al României. Din această perspectivă, se va trece de la o abordare a politicilor axate pe asumarea unui rol important în securitatea zonei sud-est europene la articularea unor politici coerente la nivel multiregional care vor încorpora componente de reconstrucție și stabilizare în zone situate la mari distanțe de continentul european (Asia Centrală, Orientul Mijlociu, Africa).

Instituțiile din sectorul de securitate vor continua să fie restructurate, plecându-se de la realitatea apartenenței României la NATO, ceea ce impune realizarea integrală a obiectivelor asumate și orientându-se după situația probabilă a aderării la UE¹¹.

Restructurarea instituțiilor din sectorul de securitate va include reforma structurilor sectorului public, cât și definirea obiectivelor și misiunilor acestor instituții, corelate într-un sistem unitar, flexibil și interoperabil cu sistemul similar NATO.

Dezvoltarea societății globale, creșterea impactului comunicațiilor și al schimbului de informații în politica inter-

¹¹ Cf. Carta Albă a Securității și Apărării Naționale, București, 2004, pp.121-122

națională, cât și mai ales definirea noilor parametri de evoluție și a noilor actori internaționali vor reprezenta oportunități, dar și riscuri la adresa securității României. Într-o lume a interdependenței globale, a multiplicării acțiunilor actorilor non-statali pe scena internațională, securitatea României nu mai poate fi definită în parametri exclusiv naționali și va depinde fundamental de asigurarea stabilității în plan regional și global. Securitatea națională va fi proiectată în interiorul NATO și UE, în funcție de politicile specifice celor două organizații.

În plan global, rolul României va fi circumscris statutului de membru NATO și, în perspectiva anului 2007, celui de membru al UE, precum și de politicile și angajamentele stabilite prin parteneriatele care vor fi dezvoltate cu alte state.

Esența securității României o va constitui asigurarea unei coeziuni și logici interne a tuturor transformărilor în curs de desfășurare sau care vor fi impuse de necesitățile ulterioare, în cadrul unui sistem care va permite continuitatea politicilor macro și adaptarea la nivel micro a cerințelor interne și internaționale.

STABILITATEA PROCESULUI DE ÎNZESTRARE ÎN CONTEXTUL TRANSFORMĂRILOR ACTUALE LA NIVEL REGIONAL ȘI GLOBAL

Doctor ing. Gheorghe MATACHE

Secretar de Stat și Șef al Departamentului pentru Armamente

Lumea secolului XXI, caracterizată prin modernitatea și complexitatea riscurilor, evoluează către un punct în care avem nevoie de soluții diferite și mult mai eficiente la problemele regionale și globale, în scopul restabilirii unui anumit echilibru.

Riscurile și problematica acestora nu mai pot fi abordate cu seturile actuale de strategii, standarde și atitudini. Mecanismele existente de răspuns și control nu pot genera în timp real rezultate acceptabile în domeniile recente ale conflictelor interetnice, criminalității, maladiilor, terorismului, degradării mediului, dezechilibrelor și disputelor economice, deculturizării, emigrării, securității și stabilității militare și ale altor asemenea amenințări la adresa calității vieții.

Evoluția situației politico-militare internaționale a cunoscut schimbări esențiale, în ultimii ani, cu consecințe profunde la nivel mondial, continental și național. Aceasta pentru că perioada de după sfârșitul războiului rece nu a furnizat automat și o creștere a securității națiunilor, ci, mai degrabă, a înregistrat schimbări privind tipul amenințărilor.

În acest context global nou, s-a schimbat și natura acțiunilor militare pentru gestionarea unor tipuri de noi amenințări, iar echipamentele și tehnologiile necesare sprijinirii acestor acțiuni au cunoscut transformări profunde, în sensul că doctrina bazată pe acumulări cantitative de armamente a fost înlocuită de cerințele pentru soluții tehnice sofisticate, rapide și precise, care să suplinească reducerile de forțe convenționale.

Ca răspuns la noul mediu geostrategic și orientarea spre o eficiență mai mare, precum și la cerințele de integrare în structurile de securitate euro-atlantice, România a declanșat o amplă reformă a organismului militar, demersurile întreprinse urmărind să pună în evidență elementele de compatibilitate și interoperabilitate cu armatele țărilor membre NATO, să identifice deosebirile existente și să sugereze căi și modalități practice de rezolvare a acestora.

Reforma organismului militar a adus noi solicitări de capabilități, inclusiv pentru industria de apărare națională, aflată ea însăși în plin proces de restructurare, ca răspuns la noile condiții ale pieței și la necesitatea alinierii acesteia la exigențele industriilor de apărare ale țărilor membre NATO și din UE, devenind vitală întărirea colaborării cu acestea.

În procesul de stabilizare a mediului național și internațional, specific procesului de înzestrare, în această perioadă de profunde transformări au fost inițiate și se află în derulare o serie de programe de cooperare în producție, cu firme de prestigiu din țările membre NATO, precum și din alte state, pentru realizarea de echipamente militare moderne, care sprijină efectiv și procesul de restructurare, retehnologizare și modernizare a industriei naționale de apărare.

În ultimii ani, situația concurențială pe piețele de armament s-a modificat esențial, în sensul creșterii competiției, ca urmare a transformării radicale atât a mediului politic, economic și de securitate, cât și a nivelului tehnologic. Pe ansamblu, aceste transformări au fost determinate de:

- reducerea bugetelor naționale pentru apărare, ca urmare a încetării războiului rece;
- presiunea politică, la nivel național și internațional, pentru reducerea costurilor armamentelor;
- creșterea considerabilă a costurilor de cercetare și de dezvoltare, pentru menținerea celui mai înalt nivel tehnologic în domeniul armamentelor.

Noile condiții de piață au impus o restructurare radicală a industriilor de apărare, naționale și transnaționale. Aceasta s-a realizat, în mare măsură, prin acceptarea argumentelor comerciale, dar cu sprijinul guvernelor, ca organisme de reglementare a acțiunilor de restructurare.

În acest proces, guvernele sprijină îmbunătățirea climatului pentru restructurarea industrială și eliminarea unor disfuncționalități ale piețelor pentru industria de apărare, prin înlesnirea unor facilități sau încheierea de acorduri internaționale în favoarea industriei.

De altfel, guvernele exercită influență asupra industriilor de apărare și în faza de postrestructurare, prin calitatea de principal beneficiar al produselor și serviciilor acestora. De aceea, în funcție de zona geografică, restructurarea industriilor de apărare a fost și este percepută în mod diferit.

Astfel, în SUA, schimbarea condițiilor de piață a dus la o serie de fuzionări și achiziții de capacități, reducându-se astfel numărul furnizorilor, și la crearea unor giganți industriali, în timp ce în Europa, restructurarea industrială a constat în realizarea de firme comune. Aceasta permite păstrarea tradiției europene de a realiza programe în colaborare care permit, din rațiuni politice, păstrarea unui anumit control național al pieței de armamente.

Agenții economici români, indiferent de mărime și forma de proprietate, joacă un rol important în dezvoltarea echipamentelor militare, furnizând categoriilor de forțe ale armatei capacități de care au nevoie, de la cele mai mici articole până la sistemele complexe de armamente integrate.

Statutul României de țară membră NATO poate oferi noi oportunități industriei naționale de apărare, în domeniile de competență ale acesteia, precum:

- participarea la programele de realizare a unor capacități militare solicitate de Alianță;

- participarea la competiții internaționale organizate în cadrul programelor comune de investiții în domeniul securității și apărării;

- specializarea în producția unor echipamente militare și/sau a anumitor componente ale echipamentelor militare din domeniile de competență ale agenților economici;

- sprijin în modernizarea tehnologiilor și a producției prin transfer de tehnologii moderne, licențe, know-how, crearea de alianțe și parteneriate economice cu firmele din statele membre ale structurilor euro-atlantice etc.;

- sporirea volumului investițiilor străine în industria de apărare autohtonă;

- crearea de centre regionale de mentenanță pentru aeronave, autovehicule de transport pe roți și șenile, nave maritime de transport, mașini de luptă pe roți și șenile și altele.

De asemenea, în plan european se pot obține avantaje semnificative, odată cu realizarea unei piețe europene funcționale în domeniul armamentelor, a unei baze de aprovizionare mai eficiente și a unei acordări de prioritate bugetelor de cercetare și tehnologie în domeniul securității și apărării.

În condițiile evoluției situației internaționale prezentate anterior, achizițiile pentru apărare s-au dezvoltat rapid în ultimii ani, astfel că acestea și-au extins aria de cuprindere, de la echipamentele militare și sistemele de armamente specifice destinate înzestrării la o gamă largă de produse și servicii care să satisfacă necesitățile personale și colective de instruire, protecție, supraveghere și avertizare, echipare și hrănire, pe timpul staționării (dispunerii) categoriilor de forțe ale armatei, pregătirii și desfășurării operațiunilor militare, inclusiv în afara teritoriului național.

În consecință, baza de aprovizionare a Ministerului Apărării Naționale s-a lărgit prin includerea în lista furnizorilor de produse și servicii specializate și a altor agenți economici din sectorul producției civile, public și privat. Această practică

are și va continua să producă un impact semnificativ asupra furnizorilor tradiționali, care se văd obligați să-și mențină competența, pe de o parte, în acord cu cerințele exprimate, iar pe de altă parte, pe baza creșterii calității produselor și reducerii costurilor, asigurându-se, astfel, o utilizare judicioasă a fondurilor de apărare.

Politica Ministerului Apărării Naționale, în noul context strategic, se fundamentează pe importanța înzestrării categoriilor de forțe ale armatei în mod continuu și eficient cu armament, tehnică de luptă, echipamente, piese de schimb, materiale și servicii necesare, pentru a răspunde provocărilor cu care se confruntă în îndeplinirea misiunilor specifice.

Anual, o mare parte din bugetul alocat apărării este cheltuit pentru înzestrarea cu armament, tehnică de luptă, echipamente și asigurarea materială. Relația Ministerului Apărării Naționale cu industria de apărare este de natură comercială și trebuie să se bazeze pe principiul performanței programului de achiziție, cu privire la dezvoltarea, producția și livrarea unui sistem de armament/echipament sau serviciu, angajat prin contract, la nivelul cerințelor de performanță, la locul și în timpul stabilit și la cel mai bun raport cost/performanță/calitate, asigurându-se, totodată, o utilizare eficientă a resurselor alocate pentru apărare. Renunțarea la acest principiu fundamental pentru politica industrială nu este nici în folosul furnizorului, nici al armatei.

În prezent și în viitorul previzibil, nu se întrevide o amenințare convențională a teritoriului României. În consecință, accentul va fi pus pe operațiile internaționale întrunite desfășurate în afara teritoriului românesc, privind:

- contribuția la lupta împotriva terorismului;
- prevenirea conflictelor și gestionarea situațiilor de criză;
- desfășurarea operațiilor de salvare și evacuare;
- parteneriat și cooperare.

Pentru a-și îndeplini misiunile în cele mai bune condiții, categoriile de forțe ale armatei au nevoie de sisteme de armamente, echipamente, materiale și servicii performante, la locul și în timpul stabilit, astfel încât acestea să răspundă cerințelor tehnico-tactice și de protecție impuse de condițiile specifice teatrului de operații modern.

Echipamentele, materialele și serviciile furnizate categoriilor de forțe ale armatei și celorlalte structuri ale Ministerului Apărării Naționale trebuie să asigure realizarea capabilităților tehnice și logistice impuse capacităților militare, în prezent, prin cerințele obiectivelor privind forțele și obligațiile asumate de România în cadrul *Angajamentului de la Praga privind capabilitățile (PCC)*, iar în viitor pe baza evaluării riscurilor și amenințărilor predictibile.

Pentru asigurarea capabilităților necesare, Ministerul Apărării Naționale are în vedere următoarele direcții de acțiune:

- ♦ modernizarea, în concepție proprie sau în colaborare cu parteneri externi, a unor categorii de armament și tehnică de luptă a căror rezervă de dezvoltare oferă garanții privind atingerea unor performanțe tehnico-tactice superioare, în condiții de eficiență a costurilor, prin utilizarea unor tehnologii de vârf;

- ♦ realizarea în țară, în concepție proprie sau în colaborare cu parteneri externi, a unor echipamente militare sau sisteme de armament cu performanțe similare celor introduse recent în dotarea armatelor țărilor membre NATO;

- ♦ achiziționarea din import numai a echipamentelor sau sistemelor de armament din categoria celor care nu pot fi procurate din industria autohtonă, pentru care aceasta nu dispune de capabilitatea tehnică și tehnologică de a le realiza la nivelul performanțelor cerute prin standardele NATO. În această situație, în contractele de achiziții vor fi cuprinse, în mod expres, obligații de offset pentru partenerii externi, conform legislației în vigoare;

◆ achiziționarea de produse și servicii comerciale „din raft”;

◆ utilizarea parteneriatelor public privat și a altor inițiative de finanțare.

Pentru echipamentele și sistemele de armamente, de mare complexitate, a căror realizare reclamă o bază tehnologică ridicată, iar industria de apărare autohtonă nu dispune de aceasta, Ministerul Apărării Naționale este interesat și întreprinde toate demersurile necesare pentru realizarea lor în țară, în cooperare cu firme externe din domeniu, în care agentul economic național specializat este integratorul de sistem, analizându-se, totodată, ca, la realizarea programului, să fie cooptați cât mai mulți subfurnizori autohtoni.

Adoptarea acestei soluții prezintă următoarele avantaje strategice la nivel național:

- creează condiții pentru transferul de tehnologii brevetate, care conduc la reducerea decalajului față de industriile din țările dezvoltate;

- asigură realizarea de produse performante, de complexitate ridicată și de calitate superioară, ca și dezvoltarea unor relații contractuale de lungă durată, pe baza unor contracte de colaborare;

- creează premisele de desfacere a acestor produse pe piețele deja cucerite de către partenerii externi;

- permite relansarea unor agenți economici din industria de apărare.

Deciziile privind achizițiile de capacități, denumite în continuare achiziții, se iau într-un cadru complex, iar execuția se realizează în cadrul *sistemului integrat de management al achizițiilor pentru apărare* și implică o gamă de criterii care, împreună, asigură cea mai avantajoasă soluție care poate fi identificată pentru atingerea obiectivelor propuse și aprobate.

Principalele criterii avute în vedere la adoptarea unei decizii de achiziție sunt:

- amenințarea la care trebuie să facă față;

- performanțele necesare;

- costurile de dezvoltare și producție;

- costurile pe durata ciclului de viață;

- interoperabilitatea;

- raportul cost/performanță;

- strategia de asigurare a resurselor în procesul de achiziție;

- constrângerile și riscurile etc.

Ponderea criteriilor menționate în adoptarea deciziei de achiziție este variabilă și este stabilită de decidenți, în funcție de condițiile concrete existente.

În domeniul achizițiilor, este exclusă posibilitatea ca o singură persoană să dețină controlul asupra procesului, fiind constituite organisme colective de decizie care avizează principalele domenii aferente: emiterea cerințelor, stabilirea priorităților în alocarea fondurilor și managementul achizițiilor pentru apărare.

Ministerul Apărării Naționale este răspunzător pentru negocierea și obținerea celui mai bun cost (preț) pentru programele sale de achiziții. De aceea, evaluarea costurilor pe întreaga durată de viață și a eficienței operaționale pentru opțiunile de achiziție (inclusiv evaluarea timpului de livrare a capacității și la locul necesar) va rămâne o preocupare principală a procesului nostru de decizie și execuție. În această apreciere de mare importanță este și managementul riscurilor în achiziția de sisteme majore.

Această evaluare include estimarea capacității furnizorului de a controla riscurile tehnologice, comerciale și de finanțare, în scopul reducerii riscului operațional, întrucât, indiferent ce grad de risc este generat și controlat de către furnizor, întotdeauna achizitorul și utilizatorul final vor suporta

riscul operațional pentru echipamentul sau serviciile care nu sunt livrate la termen și la standardul de performanță cerut.

În mod firesc, proiectele care implică integrarea sistemelor complexe sau de înaltă tehnologie pot fi riscante. Dacă acest risc devine necontrolabil, el poate avea consecințe grave atât pentru agentul economic implicat, cât și pentru programul de tehnică în întregul său. În acest sens, considerăm că demonstrațiile tehnologice au un potențial real de reducere a riscului în acest domeniu și pentru a fi siguri că tehnologia este dezvoltată corespunzător, fapt pentru care le vom iniția și susține ori de câte ori va fi nevoie și posibil.

Pentru Ministerul Apărării Naționale, instrumentul de bază pentru realizarea celui mai bun cost pentru programele sale de achiziții este competiția, și orice decizie care ar putea afecta capacitatea de concurență a furnizorilor, pentru achiziția capacităților necesare, precum crearea unui monopol la nivelul primului furnizor sau al subfurnizorilor, trebuie evitată.

Securitatea aprovizionării categoriilor de forțe ale armatei în condiții de criză și conflict trebuie luată în considerare la adoptarea unei decizii privind achiziția. În prezent, la nivelul NATO, nu există o reglementare unică privind securitatea achizițiilor în situații de criză. Responsabilitatea securității achizițiilor rămâne la nivelul statelor membre, care pot apela la orice mecanism pe care îl consideră viabil, inclusiv încheierea de acorduri bilaterale sau multilaterale.

În aceste condiții, apreciem că, în procesul de luare a deciziei privind asigurarea unei capacități, nu trebuie neglijat și aspectul legat de evaluarea măsurii în care furnizorul agreeat poate asigura capacitatea, indiferent de situația politico-militară internațională.

Competiția rămâne, așadar, cea mai bună strategie de achiziții pentru înzestrare și cheltuirea eficientă a fondurilor alocate prin bugetul apărării. Neîndoielnic, aceasta aduce beneficii de ambele părți, în sensul că asigură furnizarea de

echipament de înaltă performanță pentru categoriile de forțe ale armatei la cel mai bun cost, pe de o parte, și sprijină industria românească să-și mențină competența pe piață, pe de altă parte.

De asemenea, competiția încurajează inovarea, flexibilitatea, utilizarea eficientă a resurselor și dezvoltarea competențelor și cunoștințelor, atât la nivelul furnizorilor direcți, cât și al subfurnizorilor. Numai o industrie cu adevărat eficientă și competitivă poate să furnizeze performanțe deosebite în domeniul apărării și să asigure credibilitate și stabilitate.

Principiile care vor sta la baza competițiilor pentru achizițiile de capacități sunt:

- libera concurență, respectiv asigurarea condițiilor pentru ca orice furnizor de produse, executant de lucrări sau prestator de servicii, indiferent de naționalitate, să aibă dreptul de a deveni, în condițiile legii, contractant;
- eficiența utilizării fondurilor publice, respectiv folosirea sistemului concurențial și a criteriilor economice pentru atribuirea contractului de achiziție publică;
- transparența, respectiv punerea la dispoziția tuturor celor interesați a informațiilor referitoare la aplicarea procedurii pentru atribuirea contractului de achiziție publică;
- tratamentul egal, respectiv aplicarea în mod nediscriminatoriu a criteriilor de selecție și a criteriilor pentru atribuirea contractului de achiziție publică, astfel încât orice furnizor de produse, executant de lucrări sau prestator de servicii să aibă șanse egale de a i se atribui contractul respectiv;
- confidențialitatea, respectiv garantarea protejării secretului comercial și a proprietății intelectuale a ofertantului.

În dezvoltarea tehnologiilor pentru apărare, cercetarea științifică poate influența crearea unei game largi de capacități și poate stimula o bază tehnologică care poate fi exploatată în viitor. Pentru industria de apărare, investiția în cercetare și tehnologie este considerată factorul critic în succesul viitor al acesteia. În plus, inovarea tehnologică este considerată

elementul-cheie al îmbunătățirii productivității în economie, în ansamblu.

În calitatea sa de țară membră NATO, dar și ca stat european suveran cu interese proprii specifice, România trebuie să aibă acces la soluții de apărare de înaltă tehnologie, pe măsura forței sale economice, în creștere.

Accesul la tehnologia pentru apărare se asigură prin efortul propriu de cercetare științifică și de dezvoltare tehnologică, integrat în efortul general al statelor membre NATO, precum și în cadrul larg oferit de Uniunea Europeană și de programele multinaționale, inclusiv cele transatlantice, de cercetare-dezvoltare.

Investiția în cercetare-dezvoltare și tehnologie este un factor hotărâtor în relansarea viitoare a industriei naționale de apărare. Identificarea tehnologiilor asupra cărora trebuie să se concentreze investițiile industriei naționale de apărare presupune anticiparea capacităților care vor fi importante din punct de vedere militar și, totodată, avantajose din punct de vedere comercial.

Politica Ministerului Apărării Naționale în domeniul cercetării-dezvoltării și tehnologiei va urmări realizarea unui parteneriat cu industria de apărare, întrucât forțele principale de cercetare sunt cele din industrie și din universități. Capacitatea internă de cercetare științifică a Ministerului Apărării Naționale este redusă, în prezent, aceasta fiind asigurată de Agenția de Cercetare pentru Tehnică și Tehnologii Militare (ACTTM) și Academia Tehnică Militară (ATM).

Pentru a se asigura că tehnologiile generate sunt disponibile pentru baza industrială, Ministerul Apărării Naționale va finanța cercetarea prin ACTTM și ATM. Această atitudine va asigura, în timp, o bază de dezvoltare tehnologică pentru echipamentele achiziționate și, de asemenea, va îmbunătăți accesul la cele mai bune idei, indiferent dacă acestea sunt create în industria de apărare, la alți agenți economici cu capital public

sau privat, ori în universități. În scopul îmbunătățirii excelenței tehnologice și expertizei tehnico-științifice în domeniile-cheie de înaltă prioritate, proprii, Ministerul Apărării Naționale va promova constituirea și consolidarea „Centrelor de excelență” în domenii specifice ale tehnicii și tehnologiilor pentru apărare, de interes.

De asemenea, va sprijini constituirea „Centrelor de tehnologie pentru apărare”, ca înțelegeri de colaborare între experții din industrie și din universități, finanțate în comun de participanți și de Ministerul Apărării Naționale, pentru crearea și exploatarea tehnologiilor viitoare.

Spre a obține beneficii maxime pentru forțele armate, strategia de investiții în cercetare trebuie să fie focalizată pe soluții tehnologice pentru echipamente. În acest sens, Ministerul Apărării Naționale își va orienta mai ferm, în viitor, programele de cercetare comune spre cerințele operaționale ale categoriilor de forțe ale armatei, în vederea îmbunătățirii aplicării tehnologiilor pentru apărare.

Beneficiul industriei din aceste programe constă în faptul că îi vor permite să utilizeze cunoștințele tehnologice realizate, atât în licitații pentru proiectele și programele naționale, cât și pentru cooperarea internațională.

Maximizarea exploatarei tehnologiei civile, acolo unde există un grad înalt de întrepătrundere tehnologică între aplicațiile civile și cele militare, va fi un alt domeniu în care Ministerul Apărării Naționale intenționează să acționeze.

Tehnologia civilă atrage investiții private mult mai mari decât sectorul apărării, deoarece poate fi adusă mai repede pe o piață mult mai largă, și furnizează profituri mai rapide investitorului. Comparativ cu aceasta, tehnologia militară implică deseori o bază de cumpărare limitată, profituri nesigure și perioade mai lungi de maturizare.

Prin îmbunătățirea cooperării strategice între Ministerul Apărării Naționale și furnizorii de tehnologie civilă, resursele

vor putea fi utilizate mai eficient. Beneficiile din folosirea tehnologiei civile în dezvoltarea de produse militare vor consta în eliberarea de fonduri publice mai mari pentru acele tehnologii specifice de apărare, unde sectorul privat nu este capabil sau dornic să investească.

Din acest motiv, Ministerul Apărării Naționale trebuie să conlucreze strâns cu Ministerul Educației și Cercetării (MEC) pentru coordonarea programelor de finanțare a cercetării în domeniile securității și apărării. În acest mod, se va realiza o armonizare mai bună între finanțarea bazei științifice de către Ministerul Apărării Naționale și investițiile firmelor și ale consorțiilor care operează în domeniul cercetării.

Inițiativele preconizate de Ministerul Apărării Naționale se înscriu în competiția globală pentru activitatea de cercetare-dezvoltare și vor urmări atragerea în România a investițiilor în cercetare și tehnologie ale companiilor românești și străine.

Cooperarea este un mijloc foarte important de eliminare a deficiențelor și lipsurilor în baza tehnologică autohtonă.

Ca urmare, Ministerul Apărării Naționale va intensifica, prin directorul național pentru armamente și prin coordonatorul național al activității de cercetare în domeniul apărării, acțiunile de identificare a sectoarelor în care pot fi stabilite colaborări în domeniul cercetării la nivel internațional. În acest scop, este necesar să asigurăm, pe cât posibil, accesul la tehnologia euro-atlantică, nu în ultimul rând, pentru a îmbunătăți interoperabilitatea armatei noastre cu armatele țărilor membre NATO.

Industria autohtonă are nevoie, de asemenea, de infuzie de tehnologie ca să se relanseze și să prospere, în care scop Ministerul Apărării Naționale va adopta măsuri adecvate pentru dezvoltarea colaborării, inclusiv a celei transatlantice, în domeniul cercetării și tehnologiei.

Considerăm că este un succes asocierea României la Organizația pentru Armamente a Europei Occidentale (WEAG) și vom căuta să exploatăm orice oportunitate care ar putea să

aducă beneficii reale industriei naționale de apărare. Semnarea de către România a MoU EUROPA și amendamentului la Acordul ERG 1 deschide calea participării directe la programele și proiectele europene de cooperare în domeniul armamentelor.

Mediul strategic va continua să se schimbe, ca de altfel și prioritățile militare, ceea ce va conduce la o revizuire continuă a politicii Ministerului Apărării Naționale în domeniul înzestrării, pe măsură ce condițiile evoluează, în contextul unei largi consultări naționale și cooperări internaționale.

Cele de mai sus reprezintă problematica pe care atât NATO, cât și Uniunea Europa își focalizează viitoarea politică de securitate și apărare.

De aceea, este necesar ca politica viitoare în domeniul înzestrării să țină seama de preocupările la nivel euro-atlantic și să reflectăm la modalitățile și procesele specifice realizării viitoarelor capacități militare, care să analizeze toate abordările și concluziile privind misiunile, bunurile militare și structura forțelor, astfel încât să elaborăm și să dispunem de planuri coerente de dezvoltare a capacităților, precum și în derularea în condiții optime a proceselor de achiziție de echipamente și sisteme militare.

Va trebui să evaluăm mult mai mult forțele necesare, atât din punct de vedere cantitativ, cât și calitativ, astfel încât să fim siguri că aceste forțe și mijloace se ridică la nivelul cerințelor. Avem aici în vedere nu numai echipamentele și sistemele, dar și personalul, capacitatea de instalare, sustenabilitatea, performanța colectivă etc. Acestea din urmă sunt la fel de importante ca și echipamentele utilizate în atingerea cu succes a obiectivelor militare validate.

Referitor la echipamente și sisteme de arme, analiza mediului actual și a tendințelor arată că ne îndreptăm către generalizarea unui mediu de achiziție competitiv și deschis, în care investițiile în cercetarea și dezvoltarea tehnologică, ca și în achiziții sunt legate, prin intermediul capacităților, de nevoile

viitoare, de capacitatea de cooperare internațională în domeniul armamentelor, pe care Ministerul Apărării Naționale și celelalte instituții cu responsabilități în domeniu o vor putea promova și susține.

Pe fondul general al insuficienței (scăderii) bugetelor alocate, trebuie identificate metode de reducere a cheltuielilor, de eficientizare a procesului de planificare și de achiziție, fără a influența negativ rezultatul final, și anume obținerea capabilităților militare necesare.

STRATEGIA DE SECURITATE EUROPEANĂ ȘI ZONA MĂRII NEGRE

***General conf. univ. dr. Mircea MUREȘAN,
comandantul (rectorul) Universității Naționale de Apărare***

*„Va trebui să reflectăm la scară mondială
și, în același timp, să acționăm la nivel local.“*

Din **Strategia europeană de securitate**

1. Consistența noii filosofii europene

Fără îndoială, integrarea statelor care vor să adere la Uniunea Europeană sporește securitatea continentului. În același timp însă, ea poate avea ca efect și apropierea Uniunii Europene de zonele turbulente. De aceea, UE este interesată să susțină, spre Est și în zona mediteraneană, un ansamblu de țări bine guvernate cu care să poată avea relații strânse, fondate pe cooperare. Balcanii și Marea Neagră reprezintă regiunea care ilustrează cel mai bine această realitate.

Pentru stabilizarea zonei Balcanilor, UE a cooperat strâns cu Statele Unite, cu Rusia și cu NATO, iar rezultatele sunt pe măsură. În momentul de față, în zonă, nu există pericolul izbucnirii unui conflict major. De aceea, nu este în interesul Europei ca extinderea UE să creeze noi linii de diviziune pe continent. În acest sens, prin „Strategia europeană de securitate“, document propus de Javier Solana și adoptat de șefii de state și de guverne, în Consiliul European, la Bruxelles, la 12 decembrie 2003, se propune să se acorde un interes mai mare problemelor Caucazului de Sud care, la un moment dat, va constitui o regiune vecină UE. De asemenea, reglementarea conflictului arabo-israelian constituie pentru UE o prioritate strategică.

Niciodată, în complexa și complicata sa istorie, continentul european nu a fost mai prosper, mai sigur și mai liber¹² ca în acest început de mileniu. Nici nu s-a crezut vreodată, cu toate speranțele formulate vreme de peste 500 de ani, că este și poate fi posibilă cu adevărat unitatea Europei.

Migrațiile masive, agresive și intempestive din foaierea perturbator către estul, centrul și vestul Europei, numeroasele războaie dintre marile țări europene, bătălia aproape continuă a frontierelor au transformat continentul, preț de trei milenii, într-un teatru de confruntare, cu războaie dintre cele mai sângeroase. Pe continentul european s-au declanșat și s-au desfășurat, în cea mai mare parte, cele două războaie mondiale. Și tot aici s-au acumulat mari arsenale de arme și de tensiuni, în timpul Războiului Rece. Europeanii nu s-au înțeles niciodată pe deplin în nimic. Ei s-au bătut nu doar pentru spațiul european, ci și pentru cel din afara Europei, au extins aceste bătălii în America și în India, au creat și au întreținut concepte care le-au adus prosperitate și putere, dar și multă suferință. Europa rămâne însă miracolul lumii. Cu tot dramatismul confruntărilor de toate felurile, nici un alt continent nu a cunoscut evoluții atât de profunde, dezvoltări atât de substanțiale, creații atât de importante. Europeanii au descoperit, în sens real și figurat, cerul și pământul, au creat motorul, automobilul, trenul, avionul, vaporul, literatura și arta, au durat valori pe baza cărora lumea, azi, reconstruiește un concept democratic existent cândva în Grecia Antică...

Europa Unită este una dintre cele mai mari puteri ale planetei. Cele 25 de țări ale Uniunii Europene, cu o populație de 450 de milioane de oameni, care reprezintă a șaptea parte din populația globului (dintr-o populație de 6 miliarde de oameni), produc o pătrime din produsul național brut mondial.

¹² <http://www.iss-eu.org>, Une Europe sûre dans un monde meilleur, Stratégie européenne de sécurité, p. 3

Uniunea Europeană este, deci, unul dintre cei mai mari actori mondiali și, de aceea, ea trebuie să-și asume responsabilități din ce în ce mai mari în ceea ce privește securitatea internațională și construcția unei lumi mai bune. Aceasta, întrucât, așa cum se constată și în „Strategia europeană de securitate“, *nici o țară din lume nu este în măsură să facă față, de una singură, problemelor complexe ale timpului nostru.*¹³

Dramaticul conflict din Balcani a amintit, totuși, europenilor că războiul nu a dispărut de pe continent, că nu există încă nici armonie deplină, nici o situație definitiv stabilă pe continent. De altfel, în ultimul deceniu, nici o regiune din lume nu a fost scutită de diferende, conflicte și chiar războaie. Însă caracteristica principală a acestor diferende este aceea că ele au avut loc, în marea lor majoritate, *în interiorul statelor, nu între state, iar cele mai multe dintre victime, din păcate, au fost din rândul populației civile.* Este o primă concluzie extrem de importantă pentru înțelegerea noilor provocări, la început de mileniu, în ceea ce privește securitatea.

Peste 4 milioane de oameni, dintre care 90 % civili, au pierit în războaiele și conflictele declanșate după 1990. Mai mult de 18 milioane de oameni au fost siliți să-și părăsească locuințele și țările, în timp ce aproape trei miliarde de oameni, adică jumătate din populația planetei, trăiesc cu mai puțin de 2 euro pe zi. În fiecare an, mor de foame și de malnutriție 45 de milioane de oameni, Africa subsahariană este mult mai săracă astăzi decât cu zece ani în urmă și, după cum bine se știe, nici România nu a reușit să depășească toate dificultățile economice, deși țara este stabilă și există premise pentru ca, în anii următori, o dată cu integrarea în Uniunea Europeană, să realizeze creșteri substanțiale.

„Strategia europeană de securitate“ constată că o agresiune de mare anvergură împotriva unuia dintre statele membre ale UE este, actualmente, improbabilă. Apar însă o mulțime de

¹³ Ibidem, p. 3

noi amenințări, mult mai variate, mai puțin vizibile și mai greu de prevăzut.

În „Strategia europeană de securitate“ se apreciază că terorismul reprezintă o amenințare strategică în creștere pentru Europa, cu atât mai mult cu cât mișcările teroriste dispun de resurse importante, comunică prin intermediul rețelelor electronice, recurg la o violență fără limite cu scopul de a face un număr considerabil de victime¹⁴.

Europa este nu numai o țintă a atacurilor teroriste, ci și o bază de operații pentru organizațiile și rețelele teroriste. Există ținte ale terorismului pe continentul european. Aceste ținte au fost atacate. Au fost însă descoperite și baze logistice pentru celulele Al-Qaeda în Regatul Unit, în Italia, în Germania, în Spania și în Belgia. Acestea sunt realități pe care UE le cunoaște, și le asumă și le rezolvă. De aceea, Europa își propune să acționeze activ, ofensiv și preventiv, acolo unde este nevoie. „Adesea, prima linie de apărare se va situa departe, în străinătate.“

Fără îndoială, *proliferarea ADM* reprezintă cea mai importantă amenințare pentru securitatea lumii și pentru cea europeană. Se pare însă că asistăm la o etapă nouă a cursei ADM, îndeosebi în Orientul Mijlociu. Atacul cu sarin efectuat de secta *Aum* în 1995 în metroul din Tokyo, în care au murit 12 oameni și au fost răniți alte câteva mii este un exemplu. Doi ani mai târziu, aceeași sectă a răspândit spori de antrax pe o stradă din capitala Japoniei.

Pericolul cel mai mare îl reprezintă posibilul acces al teroriștilor la armele biologice, radiologice, chimice și chiar nucleare.

Sunt, desigur, foarte multe probleme, unele, create de marile rupturi care s-au produs și continuă să se producă între lumea civilizată și extremismul de toate tipurile, îndeosebi

¹⁴ Ibidem, p. 7

religios, etnic, dar și politic, altele, provenind din insuficiența resurselor, din competiția pentru piețe, din persistența prea îndelungată a unor fantasme ale istoriei¹⁵.

Europa are o acută și continuă nevoie de resurse energetice. Ea își acoperă, azi, din import, în jur de 50 % dintre nevoile sale de petrol și de gaze naturale. În 2030, cifra importurilor energetice va crește la 70 %, cea mai mare parte a acestor produse provenind din Golf, din Rusia și din Africa de Nord.

Marea Neagră are (și va avea din ce în ce mai mult) un rol special nu numai în transportul petrolului caspic, ci și în asigurarea unor resurse energetice prin explorarea și exploatarea zăcămintelor de petrol care există aici.

De unde și *o foarte atentă politică europeană de bună vecinătate*. Aceasta este o altă concluzie importantă, de fapt, un obiectiv strategic de mare valoare pentru continent, care definește direcția pe care evoluează marea politică a continentului european.

Este evident că Europa renunță, în mod real și benefic, la ofensiva frontalieră specifică începutului secolului al XX-lea și întregii sale istorii, la un anumit tip (agresiv, intempestiv) de acțiune, în favoarea bunei vecinătăți.

Securitatea și încrederea, parteneriatele strategice și cooperarea sunt singurele maniere folosite și încurajate de Uniunea Europeană și de comunitatea euro-atlantică în relațiile de vecinătate.

De aceea, în atenția UE se află toate regiunile adiacente, începând cu Caucazul și Marea Neagră și continuând cu Marea Mediterană și nordul Africii.

¹⁵ Colonel (ret) Grigore ALEXANDRESCU, PhD., Paradigmatic changes on perceiving and counteracting the threats on Danubian-Pontic Area, în **Romanian Naval Museum Yearbook**, vol. VII/2004, Compania Națională Administrația Porturilor Maritime, Constanța, 2004, p. 336-345

2. Liant strategic

Este foarte clar că, în ceea ce privește Marea Neagră, politica Uniunii Europene schimbă aproape complet datele problemei. Odinioară (dar și în timpul Războiului Rece), Marea Neagră era un fel de falie între continente și civilizații, între religii și mentalități, dar și un spațiu obligatoriu de trecere în cazul în care cele trei religii (cea ortodoxă, cea catolică și cea musulmană) și cele trei civilizații – estică (ortodoxă, după Huntington¹⁶), vestică și musulmană – doreau sau erau obligate să comunice.

Ea a continuat să fie așa pe întreaga durată a Războiului Rece, partajată între blocul de est și Turcia. Acest relativ echilibru strategic (de fapt, Uniunea Sovietică era cea care domina Marea Neagră) nu a reprezentat o soluție nici pentru țările riverane, nici pentru unitatea continentului european, care, pe vremea Războiului Rece, era doar un ideal greu de atins.

Deși, după 1990, lucrurile s-au schimbat radical în ceea ce privește raporturile Est-Vest, Rusia renunțând la o extindere păguboasă și fără acoperire, iar Uniunea Europeană extinzându-se, Marea Neagră a continuat să rămână o mare relativ închisă sau doar un spațiu pe care riveranii și marii actori eurasiatici și euro-atlantici îl aveau în vedere, pe de o parte, ca posibilă rută de transport al petrolului caspic și, pe de altă parte, ca element care ar putea închide, prin cooperare și o politică extrem de subtilă și de răbdătoare, o falie strategică milenară. Pentru aceasta, existau cel puțin două căi și două etape:

- calea directă, prin angajarea într-un dialog constructiv a țărilor riverane și începerea rezolvării problemelor economice, politice, de frontieră și de navigație care țin de acest spațiu;

- calea indirectă, prin implicarea marilor actori europeni și eurasiatici, îndeosebi a Rusiei, Turciei, Uniunii Europene și Statelor Unite, atât în stimularea cooperării multiple dintre țările riverane, cât și în construirea unui nou mediu de securitate sud-est european, prin extinderea NATO și UE și deschiderea Mării Negre.

Ambele căi se aplică și, în principiu, dau unele rezultate, dar problemele din zona Mării Negre, de la cele de delimitare a platoului continental, la cele care țin de exploatarea resurselor energetice, de schimburile economice, de controlul navigației și de distrugerea sau dezamorsarea tronsoanelor de transport al drogurilor și materiilor prime pentru traficul de droguri și carne vie, de la existența unor zone conflictuale (Caucaz și Transnistria) la migrația ilegală, sunt complexe și necesită abordări profunde și de durată.

Profiturile scoase din traficul cu droguri, criminalitate, comerțul cu pietre prețioase și cu lemn slăbesc statele de drept și înarmează organizațiile non-statale. Spre exemplu, 90 % din heroina care se vinde în Europa este extrasă din macul cultivat în Afghanistan, unde comerțul cu o astfel de materie primă servește la înarmarea facțiunilor, triburilor etc. Cea mai mare parte a acestei heroine trece prin Marea Neagră și prin Balcani. Și tot în aceasta zonă sunt exploatare 200.000 – 700.000 femei, victime ale comerțului sexual din toată lumea.

Revine, în forță, inclusiv în Marea Neagră, pirateria maritimă, care constituie din ce în ce mai mult o nouă dimensiune a criminalității organizate. Și încă ceva: în zonele de falie strategică, precum cele din Caucaz, Transnistria, Cașmir, Cecenia, Africa de Nord și Africa Septentrională etc., are lor o slăbire a statelor, concomitent cu privatizarea forței, ceea ce ar putea constitui o amenințare foarte serioasă, inclusiv pentru Uniunea Europeană, în viitorul nu prea îndepărtat.

Zona mediteraneană se confruntă cu grave probleme de stagnare economică, cu tensiuni sociale și conflicte nerezolvate.

¹⁶ Samuel P. HUNTINGTON, *The Clash of Civilizations the Remaking of World Order*, Simion & Schuster, 1997

3. Probleme zonale, responsabilități globale, acțiuni unitare

Lumea nu mai este unilaterală. Individualitățile se unesc, comunitățile, deși separate, comunică. Nimeni nu mai este și nu mai poate fi singur. Economia și informația se globalizează, oamenii devin ce în ce mai mult ceea ce au fost ei destinați să fie: ființe universale. „Într-o lume în care amenințările, piața și media au o dimensiune planetară, securitatea noastră și prosperitatea noastră depind din ce în ce mai mult de existența unui sistem multilateral eficace – se arată în Strategia Solana. Avem ca obiectiv să construim o societate internațională mai puternică, instituții internaționale care să funcționeze bine și o ordine internațională fondată pe un ansamblu de reguli.”¹⁷ De aceea, securitatea nu mai poate fi realizată doar prin presiune și descurajare, prin forță și impunere. Ea nu poate fi consolidată, azi, decât prin colaborarea tuturor, prin asumarea de responsabilități, adică „prin măsuri de încredere și prin punerea în funcțiune a unor sisteme de control al armamentelor.”¹⁸ Este mai clar ca oricând că „trebuie să fim gata de a acționa înainte ca o criză să se producă.” Acesta este unul dintre principiile pe care se dorește a se consolida unitatea continentului, stabilitatea și stabilizarea zonelor tensionate.

Noile amenințări sunt extrem de dinamice, foarte greu de identificat și decelat și, de aceea, extrem de grave. Spațiul Mării Negre a fost, este și va fi și în continuare afectat de toate tipurile de amenințări, de la cele nucleare la cele frontaliere, de la cele generate de extremismul religios la cele teroriste și cele ale crimei organizate și traficului de droguri. Dincoace de toate acestea, se profilează, din păcate, o politică activă, chiar

¹⁷ <http://www.iss-eu.org>, Une Europe sûre dans un monde meilleur, Stratégie européenne de sécurité, p. 17

¹⁸ <http://www.iss-eu.org>, Ibidem, p. 19

ofensivă a Ucrainei pentru extinderea platoului continental, care folosește Insula Șerpilor drept suport pentru extinderea nejustificată a controlului asupra unei suprafețe maritime care nu i-a aparținut niciodată. Insula Șerpilor, cum bine se știe, a ajuns în fostul spațiu sovietic, în anul 1948, printr-o politică stalinistă de ofensivă frontalieră și rapt teritorial, fiind prima acaparare intempestivă de teritorii în Europa, după al doilea război mondial. Și chiar dacă frontiera propriu-zisă, cea stabilită prin Tratat, a continuat să treacă pe brațul Chilia și pe canalul Musura, Insula Șerpilor, pe care sovieticii au amplasat un radar, supraveghea Gurile Dunării și o mare parte din suprafața Mării Negre, până la strâmtori. Sovieticii reușiseră să adune în jurul acestei insule luată de la România (fără ca documentul încheiat la Moscova sub presiune să fi fost ratificat vreodată de parlamentele celor două țări) mai multă mare decât avea România. Ucrainenii au găsit de cuviință că, în această perioadă de tranziție, când toată lumea este preocupată de relațiile de bună-vecinătate, iar Uniunea Europeană și-a făcut un obiectiv strategic din a-și ameliora relațiile cu vecinii, poate să facă ce dorește, doar nimeni nu i se va opune. Și, ca și cum acest diferend care durează de atâta vreme n-ar fi fost suficient, partea ucraineană, fără să consulte partea românească și forurile dunărene care reglementează problemele navigației pe fluviu și ecologia Deltei, a hotărât să pună sau să repună în funcțiune canalul Bâstroe.

Nu departe de acest loc, pe malul stâng al Nistrului, în Transnistria, separatiștii agită din nou steagurile. Pământul acesta chinuit de sute de ani, folosit de puterile vremii ca monedă de schimb, ca spațiu de siguranță strategică, uneori chiar ca bază de plecare la ofensivă spre vest, ca rocadă sau în calitate de zonă de tranzit pentru migratori și traficanți, este din nou în suferință. Strategia europeană de securitate, o strategie pentru secolul al XXI-lea, nu poate accepta astfel de situații, iar țările riverane Mării Negre și zonelor adiacente acesteia, dacă

vor să facă parte dintr-o zonă sigură și stabilă – visul oricărei comunități umane, din toate timpurile –, trebuie să se înscrie în acest demers european de mare anvergură. Uniunea Europeană este deschisă spre astfel de construcții, spre astfel de evoluții în spațiul păcii și stabilității. Mai mult, ea consideră că sunt „necesare politici active pentru a face față dinamismului noilor amenințări. Trebuie să dezvoltăm o cultură strategică proprie care să facă posibile intervențiile în amonte, rapide și, dacă este necesar, în forță.”¹⁹

Un angajament preventiv poate avea drept consecințe evitarea unor probleme mai grave și a unor situații dificile. Nu este și, probabil, nu trebuie să fie necesară o intervenție în forță a Uniunii Europene sau a comunității internaționale pentru reglementarea diferendului din Transnistria, a celui din Caucaz sau abuzurile Ucrainei de la Gurile Dunării. Dar continentul european, după experiența dramatică a Balcanilor, nu mai poate accepta așa ceva. Pentru că rezolvarea oricăror probleme ține de calitatea și disponibilitatea guvernelor de a găsi rapid, împreună, sub egida ONU, soluțiile cele mai potrivite. Însă, așa cum rezultă și din „Strategia europeană de securitate”, Uniunea Europeană este hotărâtă să nu accepte degradarea situației și apariția unor focare de criză și conflicte. Este mai ușor să previi decât să rezolvi. Dar acțiunea preventivă presupune o maturitate deplină a guvernelor, principii democratice, colaborare și cooperare, disponibilitatea spre dialog, respectarea dreptului internațional și a legislației europene, adică voința politică și capacitatea de a acționa.

Uniunea Europeană are un buget de apărare de 160 de miliarde de euro. De aceea, ea își poate propune, în acest moment, să fie în măsură să ducă mai multe operații simultane. Aceasta asigură forță, consistență și o capacitate reală de a rezolva efectiv problemele, înainte ca ele să devină foarte grave. Experiența Balcanilor, cea a Transnistriei și cea a

¹⁹ <http://www.iss-eu.org>, Ibidem, p. 21

Caucazului sunt edificatoare. Uniunea Europeană nu mai dorește așa ceva. Este și motivul pentru care a luat serioase măsuri de realizare și consolidare a capacităților, inclusiv prin înființarea unei agenții europene de apărare.

Rareori problemele sunt rezolvate, azi, de o singură țară, fără o susținere regională. Situațiile din Balcani, din Africa, din Caucaz, din Asia Centrală și de peste tot confirmă această concluzie esențială pentru gestionarea crizelor și conflictelor și transformarea faliilor strategice în zone de confluență sau, în orice caz, de dialog. Într-un fel sau altul, toate țările sunt responsabile de ceea ce se petrece în zona lor și, de aceea, toate au datoria să contribuie, împreună, la rezolvarea tuturor problemelor care apar. Aceasta este, de fapt, esența strategiei europene de securitate.

„Chiar și în era mondializării, geografia își păstrează întreaga sa importanță. Este în interesul Europei ca țările situate la frontierele sale să fie bine guvernate.”

Parteneriatul strategic NATO – Uniunea Europeană, viitorul parteneriat strategic Rusia – Uniunea Europeană, împreună cu celelalte parteneriate strategice realizate până acum sau care se vor constitui în viitor, sunt de natură să asigure sau să influențeze în bine noua dimensiune geostrategică a zonei Mării Negre.

O astfel de problemă – cea a acoperirii faliilor prin parteneriate și confluente – se va regăsi și trebuie să se regăsească, împreună cu temele importante ale construcției securității europene, euro-atlantice și eurasiatice, și în programele de învățământ din Universitatea Națională de Apărare. Este noul spirit pe care îl impun, deopotrivă, aceste parteneriate și realitățile actuale, potrivit cărora securitatea nu mai este o simplă rezultată, o simplă stare, adesea fortuită, ci o construcție la care participăm cu toții și de care răspundem toți.

TERORISMUL, SURSĂ DE INSTABILITATE ÎN PLAN GLOBAL, REGIONAL, SUBREGIONAL ȘI NAȚIONAL

*General maior conf. univ. dr. Mihail ORZEĂȚĂ
Căpitan comandor conf. univ. dr. Gabriel-Florin MOISESCU*

1. Să definim problema

Trebuie să recunoaștem că problema terorismului nu a fost abordată corespunzător. Din această cauză, terorismul „s-a globalizat fără a fi înfrânt global, transformându-se în forme socializate – de neimaginat ca amploare, în trecut ... provoacă seisme social-politice, dezbină pentru a stăpâni, transformă credințe și valori în instrumente de manipulare, hrănindu-se din păstrarea atmosferei de confruntare.”²⁰

Deși pare paradoxal, pentru a rezolva problema terorismului, va trebui să începem cu... începutul, deoarece nu există o definiție unanim acceptată, de către statele membre ale Organizației Națiunilor Unite, a acestui fenomen, iar „lipsa unui acord asupra unei definiții a terorismului a constituit un obstacol major în calea unor contramăsuri internaționale care să aibă efect concret.”²¹

Cauza acestei dileme pare să fie determinată de „cunoștințele noastre limitate despre motivațiile profunde care

²⁰ Gl. mr. Ion ȘTEFĂNUȚ – Terorismul, sfidare sau declin? în revista Infocom, editată de Direcția Operații a S.M.G., octombrie 2004, p. 13

²¹ Col. Constantin CIOC, mr. Cristian GEORGESCU – Terorismul modern – infracțiune transfrontalieră, în revista Infocom, editată de Direcția Operații a S.M.G., octombrie 2004, p. 22, citând un comunicat al Biroului O.N.U. pentru Combaterea Drogurilor și Prevenirea Infracționalității, dat publicității în 2002.

stau la baza actului terorist [care] continuă să fie trunchiate, viciate de patimă sau pur și simplu de neputința noastră de a înțelege ceva ce depășește puterea noastră de pătrundere”²², asociată cu „interese politice, care pot oricând desemna un terorist drept luptător de gherilă pentru libertate și invers, potrivit aceleiași logici prin care un război este, sau nu, calificat drept legitim și justificat.”²³

Absența consensului asupra definirii terorismului determină, în opinia noastră, în mod implicit, imposibilitatea realizării unității de concepție, condiția esențială pentru a canaliza toate eforturile spre îndeplinirea obiectivului. Cu alte cuvinte, obiectivul propus de S.U.A. și acceptat de majoritatea statelor lumii, de eradicare a terorismului, nu este sprijinit de întreaga comunitate mondială.

Acest fapt poate fi desprins, destul de ușor, din analiza modului cum s-a acționat și continuă să se acționeze în războiul împotriva terorismului, căci, „în încercarea de a elimina avantajul american (sau al NATO), la război rațional (utilizarea tehnologiei pentru a preveni conflictele transmisibile), inamicii vor folosi ambiguitatea, pentru a nu se situa dincolo de limita clară de definiție a unei agresiuni.”²⁴

Studiul modului de operare al teroriștilor relevă că aceștia acționează prin încălcarea tuturor normelor juridice, politice, morale, umanitare, speculând nu doar breșele existente în sistemele de securitate, ci și „scrupulele morale și încorsetările normativ-doctrinare ale unor instituții și agenții specializate în

²² Mirel BĂNICĂ – citat de Lt. col. Călin HENTEĂ în articolul Dileme ale războiului internațional antiterorist, publicat în revista Infocom, octombrie 2004, p. 26

²³ Lt. col. Călin HENTEĂ – op. cit., p. 26

²⁴ Lt. col. Steven COLLINS – Alianța Nord-Atlantică și operațiunile psihologice strategice: domeniu proscris sau în curs de dezvoltare?, publicat în revista Infocom, octombrie 2004, p. 8

lupta împotriva terorismului.”²⁵ De asemenea, există dovezi că fenomenul terorist s-a extins la toate dimensiunile societății umane îmbrăcând formele terorismului „politic, economic, informațional, etnic, religios, cultural etc.”²⁶

Extinderea fără precedent a terorismului a fost favorizată și de acțiunile Coaliției Internaționale Antiteroriste, care a folosit, cu precădere, acțiunile militare pentru a distruge bazele de antrenament, depozitele de armament, muniție și materiale ale grupărilor teroriste. Această cale a generat riposta, conform principiului „violența naște violență”.

În același timp, declararea lui Bin Laden ca teroristul nr. 1 al lumii și „publicitatea” care i s-a făcut l-au transformat în „Satana” pentru lumea occidentală și în idol pentru mulți musulmani.

Tendința mass-media de a difuza știri cu caracter inedit, neobișnuit, senzational, cu scopul de a ridica gradul de audiență al postului de radio sau televiziune, respectiv de a mări tirajul ziarului ²⁷ a generat formarea unui curent de opinie, în lumea musulmană, favorabil Al Queda, care tinde să devină mai puternică în plan ideologic decât însăși rețeaua teroristă Al Queda.²⁸

Manipularea opiniei publice internaționale, în general, și a musulmanilor, în special, se realizează după cele mai noi descoperiri ale domeniului: în transmisiile televiziunilor Al Jazeera și Al Arabyia „toată lumea vede minaretul lovit și căzut

²⁵ Col. Mihail DUMITRESCU – Ținte potențiale ale operațiilor psihologice în situații de criză, generate de pericolul atacului terorist, revista Infocom, octombrie 2004, p 34

²⁶ Dr. Constantin MOȘTOFLEI, dr. Gheorghe VĂDUVA – **Tendențe în lupta armată**, Editura Universității Naționale de Apărare, București 2004, p. 19

²⁷ Gl. conf. univ. dr. Mircea MUREȘAN, col. dr. Petre DUȚU, ing. Dorel DUMITRAȘ – **Manipularea oamenilor**, Editura Imprimeria Națională, București 2004, pag. 85-86

²⁸ Gl. mr. Ion ȘTEFĂNUȚ, op. cit., p. 14

sub focul americanilor, dar nu se arată cum se trage asupra noastră din minarete și moschei – spune un ofițer american.”²⁹

Căile de transmitere a mesajelor teroriștilor sunt deosebit de variate, demonstrând abilitatea lor de a utiliza tehnologii performante și imaginația debordantă, care ar putea fi utilizată în scopuri pozitive. În acest sens, este bine cunoscută propaganda pe Internet, dar mai puțin cunoscută este utilizarea mesajelor subliminale în transmisiile televizate și emisiunile stațiilor radio, în special cele muzicale.³⁰

Rezumând, credem că este nevoie de un nou început, mai întâi prin a defini terorismul, apoi prin a identifica „rădăcinile” (cauzele) sale și apoi a elabora și aplica măsurile adecvate de înlăturare a surselor care îl alimentează.

Nu avem intenția de a propune o nouă definiție a terorismului, deoarece există suficient de multe, și fiecare dintre ele reflectă puncte de vedere ale unor specialiști avizați. Astfel, *The Wordsworth Encyclopedia* apreciază terorismul ca fiind „violența sistematică, îndreptată spre scopuri politice, îndeosebi de mică amploare.”³¹

O altă publicație prestigioasă – *Le Petit Larousse* – definește terorismul ca „un ansamblu de acte de violență, comise de o organizație pentru a crea un climat de insecuritate sau pentru schimbarea ordinii de drept.”³²

Relativ recent, mai mulți specialiști în domeniul securității, din 25 state europene și din America de Nord, întruniți într-o conferință pe tema „Îmbunătățirea Securității Statelor, într-o lume multipolară concentrată pe extremism”, au

²⁹ Christopher MAQUIS, Statele Unite își intensifică protestele împotriva transmisiilor televiziunilor arabe, în *International Herald Tribune* din 2 mai 2004

³⁰ Jan van HELSING – **Organizațiile secrete și puterea lor în secolul XX**, Editura Alma, Oradea, 1997, pp. 70-71

³¹ *The Wordsworth Encyclopedia*, Helican Publishing Ltd, 1995, p. 2114

³² *Le Petit Larousse, en couleur*, Paris, 1995, p. 1002

convenit că „terorismul este o manifestare extremă a extremismului.”³³

Această ultimă definiție, de mare generalitate, pe care ne-o însușim, reflectă – în cea mai mare măsură – realitatea prezentă și perspectiva previzibilă despre terorismul global, sesizată și de autorii „Strategiei Naționale [a S.U.A - n.a.] pentru combaterea terorismului.”

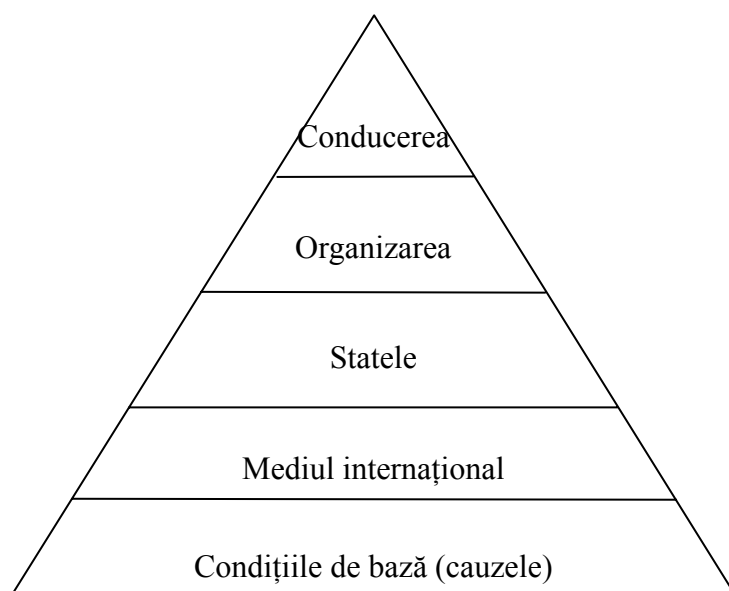

Fig. 1 Structura terorii³⁴

³³ Enhancing the Security of States in a Multipolar World: Focus on Extremism, George C. Marshall European Center for Security Studies, September 18-22, 2000, p. 25

³⁴ **National Strategy for Combating Terrorism**, Washington D.C., February 2003, p. 6

2. Cauzele terorismului

„Acest flagel al lumii contemporane”,³⁵ cum l-a denumit profesorul universitar dr. Anghel Andreescu, constituie sursa majoră de instabilitate în plan subregional, regional și mondial, deoarece toată lumea este afectată de el, în mod **direct** și (sau) **indirect**, datorită capacității dovedite a teroriștilor „de a ataca pe oricine, oriunde, în orice moment.”³⁶

Cauzele terorismului sunt complexe. Unele sunt moșteniri ale trecutului care au fost aplanate pentru un timp, datorită imposibilității de manifestare în timpul războiului rece. Din această categorie, cele mai importante sunt: atitudinile ireconciliabile ale unor state sau comunități în domeniul etnicității, al autonomiei pe criterii etnice și al intoleranței religioase. Altele sunt determinate de performanțele economice modeste ale unor state, care au dus la sărăcie, șomaj, corupție, trafic de arme, persoane, droguri și bunuri.

Dacă în secolele anterioare se putea face o distincție relativă între formele de manifestare a terorismului, în prezent se observă o tendință de coordonare a acțiunilor grupurilor³⁷, de utilizare a religiei³⁸ ca suport pentru justificarea acțiunilor și implicarea în activități teroriste a crimei organizate, pentru

³⁵ Prof. univ. dr. Anghel Andreescu (coord.) – **Terorismul Internațional, flagel al lumii contemporane**, editura M.A.I., București, 2003

³⁶ Andrew BIUGAMAN – Institutional Responses after 11th September 2001, articol publicat în Combating Terrorism Nato and Transatlantic Dimension, International Seminar, National Defense University Bucharest 2002, p. 35

³⁷ Liviu MUREȘAN – Strategia Securității Naționale și politica externă după 11 septembrie 2001, comunicare științifică publicată în “Securitatea națională la început de secol XXI”, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București 2002, p. 15

³⁸ Vasile SIMILEANU – Religii și doctrine religioase, în Geopolitica, revistă de geografie politică, geopolitică și geostrategie, Anul 1, Nr. 1, Editura Top Form, București 2003, pp. 77-78

acumularea de resurse financiare și materiale, necesare suportului logistic al tuturor acțiunilor teroriste.

Opinia noastră este că, indiferent de orientare, cauza reală a tuturor liderilor teroriști o constituie lupta pentru putere și influență, la care aceștia își asociază, în funcție de situație, cauze care „prind” la susținătorii potențiali – oamenii nemulțumiți de nivelul de viață și de perspectivele care li se oferă de societatea în care trăiesc; oameni cu un nivel de cultură modest sau chiar analfabeți, care trăiesc în comunități tribale sau rurale.

Discursul liderilor teroriști este, în funcție de auditoriu, simplu și direct („Trebuie să-i demoralizăm complet pe dușmanii lui Dumnezeu, prin distrugerea și aprinderea turnurilor care constituie stâlpii civilizației lor, cum sunt atracțiile turistice și clădirile înalte cu care se mândresc”³⁹ sau: „inamicii responsabili de toate relele care vi se întâmplă sunt: globalizarea, promovată de agresorul occidental, creștinii și evreii”⁴⁰ sau, dimpotrivă, elaborat, folosind e-mail-uri codificate, videocasete, transmisii prin satelit etc.

Se pare că cei mai mulți teroriști cunosc și folosesc cu destul succes arta de a influența și tehnicile de a manipula oamenii. Un exemplu destul de convingător în acest sens este rezultatul sondajului Gallup efectuat în martie 2004 în Irak, rezultat care „arată că peste 70% dintre irakieni îi privesc pe americani nu ca eliberatori, ci ca ocupanți și vor ca trupele Coaliției să părăsească imediat Irakul, în timp ce doar 46% spun că o duc mai bine în 2004 decât pe vremea lui Saddam Hussein.”⁴¹

În esență, pe fondul unor situații reale de nemulțumire a unor categorii sociale sau grupuri de oameni, al incapacității

³⁹ Col. Cristian CIOC, mr. Cristian GEORGESCU – op. cit., p. 21, citându-l pe teroristul militant Sayed Hasair

⁴⁰ xxx – Notebook of terrorist, in Foreign Policy, March/April 2003, pp. 37-38

⁴¹ Lt. col. Călin HENTEA – op. cit., p. 32

autorităților de a rezolva problemele economice și sociale cu care se confruntă, liderii teroriști cheamă la acțiune împotriva puterii, pe care o declară represivă și nelegitimă⁴², sau a Occidentului decadent etc.

3. Ce trebuie făcut?

Deoarece terorismul este un fenomen global, el trebuie tratat ca atare. Acest scop este posibil, prin participarea tuturor statelor la acțiuni împotriva terorismului, într-o concepție unitară și abordând întreaga paletă dimensională a cauzelor de manifestare, în plan național, subregional, regional și mondial.

Deși România are o strategie națională de combatere a terorismului, așa cum au majoritatea statelor membre ale Alianței Nord-Atlantice, punctul de plecare în elaborarea măsurilor antiteroriste trebuie să-l constituie întrebarea: *Am făcut ce trebuia?*

Răspunsul nostru la această întrebare este: *Aparent, da!* Argumentul în sprijinul acestei afirmații constă în realitatea că fenomenul terorist nu a fost diminuat, ci, dimpotrivă s-a amplificat din punct de vedere al ariei geografice de acțiune și al reorientării scopului. Dacă la început terorismul părea că are o dimensiune regională, având centre mai puternice de manifestare în Asia, Orientul Mijlociu și America Latină, în prezent el este cu adevărat global, tinde să devină polimorf și își îmbunătățește capacitatea de supraviețuire, prin adaptarea rapidă la mediul de securitate actual, utilizând șantajul, corupția, amenințarea, forța și exploatarea în propriul avantaj: valorile democrației, „breșele” în sistemele de securitate și cele mai recente descoperiri ale științei și tehnicii.

Pe de altă parte, se impune o regândire a războiului antiterorist, atât în plan conceptual, cât și în cel operațional. În

⁴² Alex MUCCHICLI – **Arta de a influența**, Editura Polirom, Iași 2002, p. 184

plan conceptual, este necesar să se pună **accentul pe prevenire**, deoarece răul, odată instalat, nu poate fi extirpat cu ușurință. De asemenea, capacitatea deosebită de adaptare a teroriștilor la medii geografice, sociale și politice diferite ar trebui să determine o regândire a procedurilor de operare, care să permită o mai mare flexibilitate decizională și acțională structurilor internaționale și naționale de securitate.

Un alt punct important în modificarea strategiei de combatere a terorismului constă în renunțarea la **atitudinea reactivă** și adoptarea unor măsuri și **acțiuni proactive**, care să permită exploatarea în timp real a informațiilor pe care le culeg și procesează serviciile de informații.

Îndeplinirea acestui scop implică o acțiune concertată de adaptare corespunzătoare a legislației internaționale, iar, ulterior, armonizarea celei naționale cu legislația internațională.

De mare importanță în obținerea succesului în lupta antiteroristă este utilizarea, cu preponderență, a mijloacelor nemilitare, care nu produc pierderi colaterale și ale căror efecte sunt mai importante și mai durabile.

Regândirea strategiei antiteroriste ar trebui să plece de la premisa că unele cauze ale existenței terorismului sunt reale, altele nu sunt suficient de bine cunoscute de către noi și, pentru a alege căile de acțiune, trebuie să fim mai bine informați, să colaborăm mai strâns și să reducem constrângerile doctrinar-birocratice.

SURSE DE INSTABILITATE ÎN BAZINUL MĂRII NEGRE

*Contraamiral de flotilă dr. Eugen LAURIAN
Comandor Tudor-Sorin NICOLAESCU*

1. Cadrul general

Părerile analiștilor politici și militari sunt aproape unanime în a recunoaște că relaxarea așteptată, după amplele modificări în mediul internațional de securitate și relațiile internaționale, la nivel global, din anii 1990, nu a avut loc. Majoritatea afirmă că nivelul/gradul de insecuritate a crescut, pericolul „tradițional”, generat de confruntarea dintre cele două blocuri, fiind înlocuit cu surse de instabilitate diverse, mai mici ca amploare geografică, dar mai numeroase, mai dificil de identificat și, mai ales, de contracarat. Se apreciază că, în prezent, mediul internațional de securitate este caracterizat de sfârșitul bipolarității, proliferarea actorilor, expansiunea democrației, accesul diferențiat la resurse, prăbușirea unor state, proliferarea conflictelor de tip etnico-religios, toate acestea amplificate de nivelul ridicat al performanțelor științei și tehnologiei militare.⁴³ Fiecare din elemente este component al procesului general de globalizare, proces evident, cu aspecte pozitive, dar și negative.

În opinia cercetătorului american Thomas Barnett, omenirea parcurge cea de a treia etapă a globalizării, etapă mult mai dificilă, mai dinamică, cu mai mulți actori în scenă și cu

⁴³ DINU, Mihai-Ștefan, Dr. Grigore ALEXANDRESCU, **Surse de instabilitate**, Universitatea Națională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, p.7

mai multe ecuații de rezolvat. El consideră că, într-o abordare determinată de factorii economici, fenomenul de globalizare va asigura omenirii: deschiderea și diversificarea piețelor de desfacere, liberalizarea comerțului, extinderea valorilor democratice, implicarea mai mare a femeilor în societate, prezerarea mai bună a identității individuale și o mai bună protecție a mediului înconjurător. Toate aceste avantaje se vor manifesta, în cadrul celei de-a treia etape a globalizării, numai dacă sunt „administrare” cu atenție și eficiență următoarele fenomene: migrația, energia, investițiile și securitatea.⁴⁴

Este unanimă părerea că fenomenul de globalizare generează și sprijină numai manifestarea elementelor pozitive, benefice omenirii. În aproape aceeași măsură, el este generatorul sau catalizatorul unor fenomene negative, care contribuie la apariția sau acutizarea unor surse de instabilitate, cu repercusiuni majore asupra mediului de securitate global și regional⁴⁵. Se apreciază că surselor tradiționale de instabilitate globală și regională, cum sunt sursele de natură politică, economică, militară, culturală sau de mediu, li se adaugă noi elemente generate de terorism, proliferarea armelor de distrugere în masă, traficul cu arme, droguri și persoane, precum și imigrația ilegală.⁴⁶ Opinia noastră este că aceste fenomene au existat și înainte, însă comunitatea internațională și-a concentrat atenția asupra confruntării dintre cele două blocuri dominante. La fel de adevărat este și faptul că formele de manifestare ale acestor fenomene s-au diversificat, iar efectele, îndeosebi în

⁴⁴ BARNETT, Thomas P.M A Future Worth Creating: Defense Transformation in the New Strategic Environment, prezentare în cadrul cursului NSDM, Colegiul Naval de Război al SUA, Newport, RI

⁴⁵ Col (r) dr., ALEXANDRESCU, Grigore, **Amenințări la adresa securității**, Universitatea Națională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, p.11

⁴⁶ DINU, Mihai-Ștefan; Dr. Grigore ALEXANDRESCU, op. cit., p.8

condițiile de globalizare, interrelaționează mai profund și afectează un număr mult mai mare de persoane.

2. Surse de instabilitate în bazinul Mării Negre

În continuare, analizăm, pe scurt, modul de manifestare a acestor fenomene în bazinul Mării Negre, felul în care influențează mediul de securitate în regiune și sugerăm o serie de acțiuni pentru prevenirea, atenuarea efectelor și, eventual, contracararea acestora.

Marea Neagră are o importanță deosebită, fiind, de-a lungul istoriei sale, atât un pod, cât și o linie de demarcație între popoare, civilizații, imperii și continente, prezentând aspecte de o complexitate mult mai mare decât o arată aparențele.⁴⁷ Legătura regiunii cu sudul Europei se realizează prin Marea Marmara, iar cu centrul și nordul continentului, prin intermediul magistralei fluviale Dunăre-Rhin-Main. Redăm mai jos câteva dintre elementele care determină interesul pentru regiunea Mării Negre:

- este situată la intersecția zonelor de Sud, de Est și Centrală ale Europei și foarte aproape de Orientul Mijlociu;
- reprezintă poarta de ieșire la oceanul planetar pentru Bulgaria, România, Ucraina și țările din regiunea Caucazului;
- dispune de resurse naturale;
- oferă multiple facilități de cooperare comercială și turistică, având un număr relativ mare de porturi și stațiuni de vacanță;
- reprezintă poarta de intrare dinspre zona caucaziană și Orientul Mijlociu spre magistrala fluvială europeană Dunăre-Main-Rhin.

⁴⁷ MAIOR, Cristian George, The Black Sea Security Environment: New Strategic Challenges, seminarul Internațional cu tema **Risks, Challenges and Opportunities in the Black Sea Area at a Time of Structural Change**, Brașov, 2002, p. 17

Prin aderarea Bulgariei și României la Alianța Nord-Atlantică, importanța bazinului Mării Negre pentru securitatea europeană și globală a crescut. Numărul țărilor Aliate a crescut de la una la trei, lungimea litoralului spațiului euro-atlantic a crescut cu 14%⁴⁸, posibilitatea folosirii unuia dintre cele mai mari porturi maritime comerciale din Europa – Constanța - reprezintă câteva dintre rezultatele de ordin cantitativ ale extinderii Alianței Nord-Atlantice, la care pot fi adăugate un număr însemnat de efective, tehnică de luptă, precum și baze aeriene și navale pe care forțele NATO le pot folosi în operațiile pe care le desfășoară. Importanța regiunii Mării Negre a fost reafirmată la ultima reuniune a șefilor de stat și guvern ale țărilor membre NATO, de la Istanbul:

„Evidențiem importanța regiunii Mării Negre pentru securitatea euro-atlantică. Țările riverane, aliații și partenerii cooperează pentru întărirea securității și stabilității în zonă. Alianța este pregătită să identifice noi mijloace pentru a completa aceste eforturi, având la bază formele de cooperare regională existente în prezent.”⁴⁹

În acest context, putem aprecia că zona lărgită a Mării Negre a devenit una din prioritățile politicii euro-atlantice.

Cu toate efectele pozitive pe care le are extinderea Alianței, se poate identifica o ușoară „crispare” în relațiile cu celelalte țări din bazinul Mării Negre. În prezent, în afara celor trei țări membre NATO – Bulgaria, România și Turcia –, în regiune există o singură țară membru PfP – Georgia – și două țări care au aranjamente de cooperare speciale cu NATO – Rusia și Ucraina –, ceea ce nu reprezintă un factor de natură să faciliteze dezvoltarea cooperării.

⁴⁸ Lungimea litoralului Mării Negre, de aproximativ 4000 km, este împărțită astfel: Bulgaria 7%, Georgia 8%, România 7%, Rusia 13%, Turcia 34%, Ucraina, 31%.

⁴⁹ Istanbul Summit Communiqué, pct-41

Deși, la o primă vedere, bazinul Mării Negre este o zonă mult mai stabilă și mai sigură decât în trecut, și fără a contesta progresele importante care au fost făcute în domeniul securității și stabilității regionale, există o serie de factori care, dacă nu sunt analizați și controlați, pot provoca conflicte acute între statele riverane sau între diferite comunități, ce vor genera dezechilibre majore în regiune. Pericolul unor confruntări militare majore, cu armament devastator și cu efective militare numeroase, a dispărut aproape total, însă locul acestuia a fost luat de altele mai subtile, mai dificil de identificat și contracarat, de ordin politic, financiar, economic, informațional sau infracțional. Acestea au același efect sau poate chiar mai mare, pe termen lung, deoarece afectează întreaga societate și se interconectează realizând un efect sinergetic, cu o creștere exponențială, foarte dificil de anticipat și controlat de organisme naționale și internaționale neadaptate, încă, la realitate.

Fiind la frontiera de preocupări, civilizație și democrație dintre Est și Vest, zona Mării Negre a fost tot timpul o zonă de conflicte și confruntări. Dacă în perioada războiului rece, cele două superputeri au reușit să mențină stabilitatea, suprimând sau ascunzând o serie de conflicte, îndeosebi prin prezența unor numeroase efective militare în regiune, ulterior, tensiunile au fost eliberate, iar confruntările locale au izbucnit, mai ales după dezintegrarea Uniunii Sovietice. Disputele teritoriale, imigrarea forțată, care a produs mixarea comunităților cu trăsături etnice și religioase diferite, diferențele de natură economică, creșterea vertiginoasă a șomajului, guvernările ineficiente sunt numai câteva dintre elementele care au amenințat, iar unele, cum sunt corupția generalizată, sărăcia, crima organizată, continuă să amenințe stabilitatea în bazinul Mării Negre. **Disputele teritoriale, etnice și religioase** au izbucnit în locuri ca Transnistria, Crimeea, Osetia de Sud, Abhazia, Cecenia, Nagorno-Karabah. Deși majoritatea acestor conflicte au fost,

oarecum, izolate și nu se mai manifestă în forme deosebit de sângeroase, nu se poate afirma despre nici unul că a fost soluționat. Ele există, sunt în formă latentă și, nu arareori, își fac simțită prezența. Datorită poziției, dezechilibrele din regiune vor fi resimțite în Eurasia și vor avea un impact substanțial asupra Europei.⁵⁰

Din punct de vedere geopolitic, s-au produs și se produc fenomene spectaculoase, cu implicații majore în regiune. După dezintegrarea Uniunii Sovietice, **actorii politici, economici și militari care pot influența viitorul regiunii s-au înmulțit**, în timp ce litoralul Rusiei, la Marea Neagră s-a diminuat. Noile state independente și cele care au fost sub influența fostei Uniuni Sovietice, sub amprenta noilor factori și condiții, și-au (re)îndreptat atenția către Vest, reluându-și evoluțiile politice, economice, culturale întrerupte de comunismul impus cu forța de URSS. Deoarece pentru Rusia, zona a prezentat și prezintă interes și preocupare majoră, ce alimentează sensibilitatea excesivă a acesteia, orice modificare sau tendință nouă de evoluție este percepută ca o amenințare.⁵¹ Această sensibilitate s-a făcut simțită cu ocazia fiecărui eveniment important din regiune și este un element care influențează permanent deciziile politice, economice sau militare.

O sursă de instabilitate în regiune poate fi identificată și în **aspectele de ordin economic**. Platoul continental al Mării Negre, bogat în resurse naturale, îndeosebi hidrocarburi și pește, este oarecum neuniform, acesta fiind foarte întins în nord-est și vest și redus în sud și est. Animositățile create de această repartitie diferențiată a resurselor sunt accentuate de inexistența anumitor acorduri bilaterale între țările riverane, care să reglementeze cu claritate delimitarea platoului conti-

⁵⁰ AYDIN, Mustafa **Europe's next Shore: The Black Sea Region after EU Enlargement**, European Union Institute for Security Studies, Paris, 2004, p. 6

⁵¹ Ibid., p.7

ental și a zonelor economice exclusive. În acest context se înscriu demersurile, exagerate și uneori hilare, ale Ucrainei de a demonstra că pe Insula Șerpilor există activitate socială normală, ceea ce ar conferi dreptul insulei la platou continental și zonă economică exclusivă, evident în detrimentul României. Invocând aceleași argumente de ordin economic, și contrar Tratatului privind regimul frontierei de stat încheiat cu România, Ucraina a executat lucrările de amenajare pentru navigație a canalului Bâstroe și brațului Chilia, cu implicații dezastruoase asupra ecosistemului Delta Dunării.

Aceasta demonstrează un alt aspect caracteristic zonei, cu implicații în instabilitatea regională, și anume protecția sau, mai corect spus, lipsa de protecție a mediului înconjurător, care are ca principală formă de manifestare exploatarea fără discernământ a resurselor naturale, pe fondul lipsei sau neaplicării legislației în domeniu.

Poate cea mai importantă „miză” economică ce afectează regiunea o constituie **zăcămintele de hidrocarburi din Marea Caspică**. Se estimează că din Marea Caspică se va extrage 25% din cantitatea totală de petrol extras de țările nemembre OPEC, iar datorită proximității sale, Marea Neagră devine deosebit de importantă, fiind considerată o rută posibilă pentru transportul petrolului și al gazelor naturale⁵².

Existența unor companii petroliere, în majoritatea lor din vest, la limita de est a Mării Negre este un indiciu al interesului deosebit pe care Vestul îl acordă accesului la Marea Caspică, prin Marea Neagră. Este evident că ceea ce se întâmplă în regiunea Mării Negre și în vecinătate afectează interesele Vestului. Posibilitatea transferului de petrol și gaze naturale din zonele de extracție către cele industrializate din Europa determină speranțe și certitudini pentru creștere economică și

⁵² ROBERTS, John, Raportul seminarului cu tema: The Black Sea as Boundary or Bridge: Implication of UE and NATO Enlargement and the Regional Security, Stockholm, 2003

prosperitate, în regiune, precum și convingerea că cel care va asigura trecerea conductelor pe teritoriul său își va spori influența nu numai în regiune, dar și pe plan global.⁵³ Acest aspect are implicații deosebite asupra stabilității în regiune. Rivalitatea generată de controlul resurselor energetice din bazinul Mării Caspice, itinerarele magistralelor de transport peste sau împrejurul Mării Negre, interacțiunea cu multele conflicte în Caucazul de Sud, precum și implicarea internațională în aceste conflicte conferă regiunii nu numai un interes deosebit, dar și un potențial ridicat de instabilitate regională și globală.⁵⁴

Terorismul, un fenomen cu adânci rădăcini istorice în regiune, care a provocat multe pierderi de vieți omenești, ca ținte directe sau victime colaterale, este prezent în regiune și, ca peste tot în lume, se manifestă prin forme mult mai sângeroase și cu efecte în politică, economie, finanțe, starea psihică a populației, libertăți democratice etc. Acțiunile teroriste care au avut loc recent în Turcia, Rusia și Cecenia au demonstrat, încă o dată, dificultatea prevenirii unor astfel de acțiuni și, în unele cazuri, lipsa unor soluții tehnice eficiente de contracarare.

Modul de acțiune al forțelor speciale rusești, pentru eliberarea ostaticilor de la teatrul din Moscova și de la școala din Cecenia, au demonstrat intransigența autorităților în a nu negocia cu teroriștii, dar și lipsa echipamentului adecvat, necunoașterea sau neaplicarea unor proceduri de acțiune eficiente și o lipsă de considerație condamabilă pentru pierderile colaterale. Chiar dacă în România nu au avut loc, până în prezent, acțiuni teroriste, există suspiciuni de sprijinire financiară, îndeosebi prin spălare de bani, a unor organizații teroriste.

⁵³ BLANDY, Charles W, **The Caucasian Region and Caspian Basin: Change, Complication and Challenge**, Sandhurst, The Royal Military Academy, 1998, p.4 și SCHOFIELD, Clive, PRATT, Martin. Claims to the Caspian Sea, **Jane's Intelligence Review**, February 1996, p. 75

⁵⁴ AYDIN, Mustafa, op. cit., p. 7

Crima organizată, imigrarea ilegală și corupția sunt fenomene care cu greu pot fi abordate separat și care, în această regiune, îndeosebi datorită amplitudinii formelor de manifestare și efectelor asupra societății, constituie surse majore de instabilitate. Având ramificații în toate domeniile vieții sociale, acestea duc la paralizarea dezvoltării normale a societății, în prezent, precum și la transmiterea acestor mentalități și comportamente generațiilor viitoare.

3. Influențele surselor de instabilitate asupra organismului militar

În mod deliberat, autorii au abordat în acest articol acele surse de instabilitate care, la prima vedere, par surse nonmilitare sau, mai corect spus, care nu impun o acțiune militară pentru a fi contracarate. Implicarea sau neimplicarea forțelor armate în soluționarea acestor probleme a fost și este, în continuare, subiectul unor opinii divergente ale analiștilor militari și politici.

Inițial, s-a apreciat că forțele armate nu au fost create și nu au misiuni pentru a fi implicate în soluționarea unor astfel de surse de instabilitate. Structuri de forțe solide, din punct de vedere numeric, armament performant, în sensul puterii de distrugere și al razei de acțiune, au fost dezvoltate decenii de-a rândul, pentru descurajare sau pentru confruntări militare majore, care să impună supremația mondială a uneia sau alteia dintre superputerile lumii. Astfel, Revoluția în Domeniul Militar, concept elaborat în SUA, în timpul războiului rece, a determinat apariția și dezvoltarea unor structuri militare foarte bine antrenate, dar, mai ales, foarte bine înzestrate cu armament și tehnică de luptă. Având la bază concepția că supremația pe câmpul de luptă va fi oferită, îndeosebi, de calitatea armamentului și tehnicii din dotare, au fost alocate resurse impresionante pentru dezvoltarea echipamentului cu performanțe, ce ne-au dus, de multe ori, cu gândul la Războiul Stelelor.

Realitatea a confirmat, și continuă să confirme, faptul că o astfel de abordare nu a fost pe deplin justificată, cel puțin din punct de vedere al cerințelor operaționale. Tancuri, avioane și nave de luptă de dimensiuni uriașe, cu armament și echipamente sofisticate, cu performanțe deosebite nu pot să facă față și să reducă pierderile produse de mașinile-capcană, teroriștii sinucigași, masele de oameni violenți, dezastrele naturale, traficul de carne vie, corupția generalizată etc.

Surpriza și, uneori, deruta liderilor militari au fost și mai mari, deoarece au fost solicitați să acționeze și să anihileze astfel de amenințări la stabilitate și securitate, ca urmare a unor tradiții milenare conform cărora organismul militar este cel chemat să acționeze în situațiile de criză. Treptat, s-a ajuns la concluzia că forțele armate trebuie să fie implicate și chiar constituie organizația cu rol principal în lupta împotriva anumitor amenințări la adresa securității, diferite de cele tradiționale.

Operațiile desfășurate în ultimele decenii, indiferent de cum au fost denumite – neconvenționale, asimetrice, de stabilitate, altele decât războiul, de sprijin al păcii, de (re)construire a unei națiuni – au avut o caracteristică comună – aceea că au fost operații cu un caracter total diferit de operațiile militare pentru care au fost create, dotate și antrenate forțele militare tradiționale. Aceste operații au ridicat probleme deosebite și au generat, în cadrul tuturor categoriilor de forțe, dispute, activități de cercetare, consumuri de resurse și, mai ales, transformări continue și profunde ale fenomenului militar contemporan.

Transformările respective presupun modificări ale structurilor de forțe, în sensul realizării unor **structuri flexibile, ușor de desfășurat și de susținut în teatrul de operații**, și care pot duce acțiuni de luptă în diferite medii. În acest context, Forțele Speciale și-au dovedit eficiența și au convins întreaga comunitate militară de necesitatea includerii lor în grupările de forțe.

Transformări profunde se produc și în **dotarea cu armament și tehnică de luptă**, care să facă față noilor tipuri de confruntări. Implicit, acestea au generat o activitate intensă în domeniul **educației și instrucției** și, evident, al **elaborării doctrinelor și manualelor de luptă**. Echipament performant de observare, descoperire, identificare, urmărire și lovire este conectat, prin mijloace de comunicații rapide, în rețea cu puncte de comandă, în scopul reducerii la maximum a timpului de răspuns.

O transformare importantă se produce în **mentalitatea militarilor și cultura organizațiilor militare**. S-a manifestat din ce în ce mai acut nevoia de **cooperare între categoriile de forțe, între organizațiile militare și cele civile, atât pe plan intern, cât și internațional**.

În multe țări, s-a conștientizat necesitatea de a renunța la orgoliile și disputele tradiționale și a realiza sinergia în lupta împotriva unor pericole care afectează toate domeniile vieții sociale și care au căpătat un caracter internațional.

Astfel, alături de organisme de securitate și apărare colectivă, care s-au întărit și modernizat, a luat ființă o serie de organisme regionale noi, cu domenii de activitate diverse, menite să sporească eficiența în menținerea stabilității în zonă. Transformări deosebite se produc și la **nivelul individului** ce poartă haină militară.

Este necesar, acum, un nivel educațional mult mai ridicat, cu o pregătire multidisciplinară, care să cuprindă cunoștințe tehnice, limbi străine, elemente de civilizație și cultură ale zonei în care operează etc.

Transformarea organismului militar, organism conservator prin tradiție, este o realitate de necontestat și ea se desfășoară, în prezent, într-un ritm alert, generat de cerințele operaționale contemporane și de perspectivă.

În condițiile evoluției omenirii și a globalizării, este oarecum recunoscută și acceptată posibilitatea redusă a unor

confruntări militare majore. Confruntarea s-a mutat în domeniile politic, economic, financiar și social, domenii mult mai dificil de controlat cu mijloace militare clasice. Aceasta nu înseamnă, însă, că rolul organismelor militare s-a diminuat. Acest rol este chiar mai complex și presupune transformări de substanță.

IMPLICAȚII ALE DINAMICII SURSELOR DE INSECURITATE ASUPRA SIGURANȚEI MILITARE

*General de brigadă dr. Gheorghe NICOLAESCU
Direcția Siguranță Militară*

1. Evoluții actuale ale raportului securitate națională – securitate colectivă

În contextul actual, abordarea securității este indisolubil legată de problema suveranității, statele pierzându-și monopolul de titulari exclusivi ai acesteia. Față de modelul clasic al modernității de tip westphalian, fenomenul globalizării și efectele din ce în ce mai pregnante ale post-modernității aduc în cadrul sistemului internațional grupări de putere care scapă controlului direct al statelor, consolidând prezența unor actori non-statali în structurarea acestuia. Ca urmare, contestatarii actualei ordini internaționale vizează o adaptare mai mare la noile realități, în care extinderea cooperării – la nivel regional, național și transnațional – trebuie să se reflecte în capacitățile de răspuns la noile riscuri și amenințări. Din această perspectivă, o interpretare simplificatoare a securității, la nivel statal (național), nu face posibilă înțelegerea noilor mecanisme de securitate generate de schimbările paradigmatică și nici elaborarea unei strategii eficiente pentru contracararea noilor riscuri și amenințări.

Dimensiunile și puterea economică ale corporațiilor transnaționale – care uneori au cifra de afaceri mai mare decât Produsul Intern Brut al unui stat de mărime mijlocie – reprezintă factori care influențează nu numai modul de fundamentare a deciziilor politice ale unui stat, dar și natura cooperării bilaterale sau regionale. În acest context, „rațiunile de stat“ nu primează întotdeauna în politicile statale, iar în

anumite circumstanțe sistemul de echilibrare între actorii interni este afectat de intruziunea intereselor private în domenii considerate, cel puțin teoretic, ca fiind un monopol al statului.

Perioada actuală este caracterizată de apariția a tot mai mulți actori non-statali, a căror influență poate fi caracterizată ca destabilizatoare/perturbatoare a evoluțiilor în domeniul cooperării și globalizării. Principalii exponenți ai acestei categorii sunt organizațiile teroriste transnaționale și criminalitatea organizată, în general. „Cartierul general“ al acestor actori non-statali este situat în state ale căror regimuri politice fie susțin activitatea acestora – statele problemă –, fie sunt incapabile de un control efectiv asupra teritoriului lor - statele slabe sau non-guvernabile. Din acest motiv, acțiunile lor sunt dificil de combătut, iar modalitățile de intervenție ale organizațiilor internaționale sunt adesea ineficiente sau limitate.

Concomitent cu evoluția titularilor de suveranitate, în care statul-națiune pierde monopolul pe scena internațională, are loc modificarea fizionomiei riscurilor și amenințărilor, care devin asimetrice, difuze, cu evoluții dificil de prognozat și care necesită abordări noi, flexibile, în cadrul unei noi paradigme – a cooperării.

Terorismul, ca formă de risc asimetric, în același timp, ca motiv serios de îngrijorare al prezentului și viitorului civilizației, rămâne o problemă transnațională majoră, propulsat fiind continuu de motivații etnice, religioase, naționaliste, separatiste, politice și economice. El reprezintă, în epoca noastră, principala formă de acțiune asimetrică.

Pe lângă terorismul de toate nuanțele, se manifestă din ce în ce mai virulent războaiele locale, insurgente și contrainsurgente, capturarea de ostatici și operații de eliberare a acestora, campanii antidrog, conflicte de intensitate redusă, lupte de gherilă și de stradă, campanii pro și contra mondializare, Intifada, acțiuni ale I.R.A., E.T.A., diverse operații de menținere a păcii, diseminarea tehnologiilor sensibile sau cu dublă

întrebuințare, bomba demografică, distrugerea mediului, ceea ce necesită strategii, tactici, echipamente, efective și instruire diferite față de cele convenționale.

Așa cum se prezintă situația actuală, este evident că, cel puțin pe termen scurt, conflictele viitoare nu vor angaja forțe masive față în față, ci vor viza combaterea diverselor grupuri de teroriști fanatici. Acestea pot recurge fie la tactici și tehnologii sofisticate, mergând până la utilizarea unor capacități de distrugere în masă, fie la luptători pregătiți și îndoctrinați, astfel încât să fie oricând dispuși să se sacrifice, fără nici un fel de ezitare, lăsând în urmă numeroase victime omenești.

O îngrijorare crescândă o constituie faptul că un număr de țări, apreciate, în genere, ca stabile sunt confruntate în prezent cu situații și stări de instabilitate generate de conflicte interne, religioase, etnice sau de natură social-economică precară și cu un număr din ce în ce mai mare de mișcări separatiste care încearcă să le fărâmițeze în enclave etnice sau religioase.

Unele dintre aceste conflicte sunt vechi, având la bază dispute de-a lungul secolelor, altele însă sunt de dată recentă, ca urmare a unor modificări demografico-etnice sau religioase și, de ce nu, a politicii de dezintegrare/integrare ori globalizare.

Societățile conțin, în mod necesar, o multitudine de culturi sau subculturi, bazate pe diverse componente etnice, religioase, culturale și ideologice, de unde probabilitatea apariției unor disensiuni pe aceste considerente.

Dacă până recent conceptul de securitate se referea la un ansamblu restrâns de factori, în principal de ordin teritorial și militar, el se impune astăzi printr-un sistem concret de componente supuse echilibrului sistemic.

În cadrul acestui sistem, domeniul militar al securității se prezintă profund restructurat, el fiind circumscris triadei cooperare-dialog-apărare.

2. Corelația securitate națională – siguranță militară

Conceptul de securitate națională a evoluat și s-a modificat ca urmare a fenomenelor transnaționale care caracterizează actuala etapă și a pluralității originii și naturii noilor riscuri și amenințări. În prezent, securitatea se identifică cu protecția a tot ceea ce afectează bazele înseși ale statului român și ale organizațiilor la care aderă. Această evoluție a modificat și obiectivele serviciilor de informații, care nu mai sunt preocupate doar de parametrii militari, ci și (mai ales) de aspecte și fenomene economice, sociale, politice, culturale, a căror logică de acțiune răspunde unor modele și condiții diferite, mult mai imprezibile decât în trecut. Ca răspuns la amenințările la adresa securității naționale, structurile abilitate cu sarcini în domeniul siguranței naționale își organizează și desfășoară activitatea specifică potrivit sistemului de obiective și modalități prevăzute în Strategia de Securitate Națională. Înglobând forțele și elementele de ordin structural, uman și tehnico-material, Sistemul Securității Naționale transpune în realitate obiectivele vizate.

Concomitent, s-au luat măsuri pentru elaborarea unui parteneriat între serviciile de informații, precum și între acestea și societatea civilă. Doctrina Națională a Informațiilor pentru Securitate reprezintă concretizarea preocupării pentru furnizarea unui cadru de dezbateri, de promovare a dialogului cu reprezentanții societății civile, pentru consultarea acestora și dezvoltarea unor formule de parteneriat în procesul de informare a populației, pentru cunoașterea noului mediu de securitate. În acest mod, se creează premisele pentru deschiderea unui ciclu de activități destinate promovării unui program național de securitate, precum și a culturii organizaționale și instituționale de securitate euro-atlantică.

Un obiectiv important al acestei etape îl constituie asigurarea capacității analitice și operaționale a serviciilor de

informații, astfel încât acestea să poată anticipa amenințările la adresa siguranței naționale și, împreună cu celelalte instituții ale statului, să contribuie la apărarea și promovarea intereselor țării.

Deși ponderea aspectului militar este mai redusă în contextul noii paradigme a securității, cea multipolară, importanța sa nu se diminuează, date fiind necesitatea abordării sistemice a noilor riscuri și amenințări și asimetria acestora. Altfel spus, asimetriile strategice pot și trebuie să fie contracarate prin strategii asimetrice.

În acest context, „externalizarea” amenințării militare determină creșterea importanței siguranței militare, componentă prin care se asigură siguranța națională în domeniul militar. Pornind de la necesitatea anticipării și prevenirii crizelor și a proiectării unui mecanism eficient de management al riscurilor, siguranța militară se găsește într-un proces de reconfigurare structurală și funcțională. În prezent are loc o reconsiderare de fond a domeniilor de referință din cadrul activității de siguranță militară. În acest context, apariția unor domenii cum sunt „*monitorizarea riscurilor asimetrice*”, „*contrasubversiune*” sau „*contrasabotaj*” decurge din necesități obiective, acestea reprezentând răspunsuri la amenințări de spectru larg, cu efecte asupra întregii societăți, inclusiv asupra sistemului militar. Putem, așadar, afirma că riscurile asimetrice (al căror vârf de lance este reprezentat de terorism) constituie un loc comun, în care trebuie să conlucreze toate componentele Sistemului Securității Naționale. Caracterul difuz al amenințării și gradul ridicat de imprezibilitate a evoluțiilor formează un liant care contribuie la conlucrarea reală și fructuoasă între aceste componente și la transpunerea în realitate a paradigmei cooperării.

Piața liberă și statul de drept au generat schimbări majore în sistemul militar, care a devenit o componentă activă a societății românești. Ca toate marile instituții, și armata se

confruntă cu fenomenul externalizării serviciilor periferice, devenit o prezență comună în societățile post-moderne. Gradul înalt de integrare a componentelor din acest tip de societate și caracterul difuz, asimetric al amenințărilor necesită o mobilitate crescută a partenerilor și agenților economici cu care intră în contact. În acest sens, putem vorbi de o „permeabilizare” a apărării la societățile private, fenomen relativ nou în instituția militară românească, dar care s-a impus ca o soluție benefică în majoritatea statelor din Alianța Nord-Atlantică. Este vorba de societăți private, cu un grad înalt de adaptabilitate, care, în urma unor criterii de selecție transparente, derulează contracte pentru furnizarea de bunuri și servicii sistemului militar (asigurarea hranei, reparații de tehnică, paza unor obiective militare, construcții etc.). De asemenea, în contextul restrucurării și redimensionării organismului militar, industria de apărare este în plin proces de reevaluare și capacitate, achiziționarea de sisteme de armament și echipamente efectuându-se de pe piața liberă, unde au acces agenți economici de stat și privați, atât din țară, cât și externi. În acest mod, instituția militară beneficiază de servicii sau bunuri cu cel mai bun raport calitate/preț de pe piață, optimizându-și repartitia fondurilor și investițiile.

Toate aceste mutații se constituie în noi provocări la adresa securității, depășind, în mod necesar, cadrul militar clasic. Apar noi probleme pe linia avizării agenților economici, a acordării certificatelor de securitate diverselor categorii de personal care intră în relații contractuale cu organismul militar sau în domeniul protecției informațiilor clasificate. Ca urmare, pe lângă inter-relaționarea cu celelalte componente ale Sistemului Securității Naționale și cu serviciile similare din Alianța Nord-Atlantică, a fost necesară și reevaluarea internă a instituției. Sunt vizate noi principii și norme specifice de lucru pentru controlul real și eficient al mediului actual de securitate din responsabilitatea siguranței militare, în acord cu noile

cerințe de securitate și cu standardele NATO. În prezent, Direcția Siguranță Militară este în curs de a-și îmbunătăți cadrul conceptual, aflându-se în stadiu de finalizare proiectele *Doctrinei de contrainformații și securitate, Regulamentului de organizare și funcționare a Direcției Siguranță Militară și Manualului de contrainformații militare.*

Tot în cadrul acestui proces de compatibilizare structurală a sistemului de siguranță militară, se remarcă trecerea de la o viziune limitativă, orientată către interior, la una omnidirecțională, deschisă. Sunt privilegiate, astfel, caracterul ofensiv al activităților desfășurate și, totodată, cooperarea reală, similară principiului vaselor comunicante, cu celelalte elemente implicate în asigurarea și menținerea stării de securitate la nivel național.

Acest ansamblu de măsuri concură la îmbunătățirea capacității de **prognoză în domeniul factorilor de risc și amenințare** și, implicit, la evitarea surprinderii în domeniul informațional. În acest mod se asigură premisele trecerii de la modalitatea de prelucrare a informațiilor culese, centrată pe evenimentul trecut, la cea impusă de cerințele actuale, centrată pe anticiparea evenimentelor.

VIITORUL SECURITĂȚII EUROPENE

*General de brigadă doctor Teodor FRUNZETI
Comandantul Comandamentului Forțelor Terestre*

Începutul mileniului trei este marcat de transformări majore și profunde ale mediului de securitate. Lumea a devenit tot mai complexă. Fenomenul globalizării se afirmă tot mai mult ca fiind ireversibil. Sporirea vitezei de reacție la stimuli interni și externi se datorează interconectării tot mai accentuate a economiilor naționale atât în sisteme economice regionale, cât și în cadrul celui global. Acest fenomen generează modificări importante în planul percepției stării de securitate la nivel național și internațional de către liderii politici, opinia publică și mass-media din diferite state ale Europei și de pe alte continente. Actorii internaționali sunt preocupați de amenințările și riscurile la adresa securității lor și, de aceea, asigurarea securității proprii a devenit o preocupare aproape universală.

1. Caracterizarea mediului de securitate

Modificările din mediul strategic de securitate, caracterizat de schimbări majore și de o dinamică fără precedent, de evenimente numeroase, greu previzibile și de o evoluție periculoasă a tensiunilor, provocărilor și riscurilor care generează conflicte, reprezintă tot atâtea elemente determinante pentru analiștii politici și militari, conducerile statelor și diferitelor organizații în a redefini strategiile acestora asupra securității și apărării, în care un loc important revine aspectelor actuale și de perspectivă ale soluționării diferitelor conflicte.

Eforturile individuale sau colective ale statelor și organizațiilor internaționale în direcția menținerii stabilității și

securității regionale au la bază dialogul, utilizarea mijloacelor pașnice, nonviolente, de natură politică, diplomatică și economică, ce se dovedesc tot mai eficiente. Totuși, instrumentele militare, în formele lor de manifestare extremă, inclusiv războiul, rămân ca o soluție de ultimă instanță pentru rezolvarea disputelor în care sunt implicate atât statele, organizațiile interguvernamentale, cât și actorii nonstatali.

Securitatea statelor europene, ca parte componentă a securității globale, nu mai este amenințată de izbucnirea unui conflict militar de proporții. Se mențin totuși numeroase focare de tensiune și criză, fiind posibilă izbucnirea unor conflicte locale de mică intensitate. Pe viitor, accentul se va deplasa tot mai mult de la riscurile de natură militară la cele asimetrice, de natură nemilitară.

La nivelul relațiilor interstatale, dependente de evoluțiile din sistemul internațional, relațiile dintre cele mai importante state în economia strategică globală au o relevanță particulară. Analizând situația din această perspectivă, se remarcă eforturile de aplanare a tensiunilor în relațiile transatlantice. Evenimentele care i-au adus față în față pe oficialii europeni și pe cei americani au marcat revenirea la un trend consensual în abordarea celor mai stringente probleme de către SUA și principalele state europene. Cu toate aceste eforturi, relațiile transatlantice sunt departe de a reface starea existentă înaintea intervenției coaliției conduse de SUA în Irak.

La nivel global se remarcă eforturile principalelor puteri de a concura SUA, dar, în același timp, se caută și modalități de cooperare și acțiune în comun, în funcție de interese. Această evoluție este generată, în primul rând, de conștientizarea situației actuale - că nici o combinație de puteri nu poate egala sau contrabalansa în mod real superputerea americană. În al doilea rând, nici SUA nu acționează pentru a se crea percepția unei amenințări directe asupra celorlalte puteri care ar putea să accelereze coagularea unei alianțe a puterilor cu efect de

contrabalansare. Un alt aspect, relevant în evoluția relațiilor interstatale, este dat de dimensiunea internă a politicilor externe. Acest aspect este mai nuanțat de la o țară la alta. În rândul opiniei publice și mai ales în unele state europene, s-a format percepția că superputerea americană a căpătat caracteristicile modelului imperial.

Percepțiile opiniei publice, în special din statele democratice, față de evoluțiile din sistemul internațional sunt deosebit de importante și vor influența substanțial politica externă a acestor state. În același timp, percepțiile față de poziționarea unor state în relațiile cu SUA sunt decisive în cadrul politicii interne.

Procesul de globalizare, care poate fi definit ca integrare transnațională, este în continuă dezvoltare, aspect demonstrat de cele două procese istorice de extindere petrecute în anul 2004, a celor două organizații de securitate, NATO și UE, precum și de perspectiva evoluției raporturilor dintre acestea.

În cadrul acestora se manifestă o serie de tendințe de „globalizare a securității” prin mecanismele de implicare militară ale SUA, coalițiilor, precum și a NATO în diferite regiuni ale lumii. Aceste evoluții ale măsurilor de securitate se dezvoltă pe două dimensiuni principale, respectiv una „reactivă” (prin declanșarea și angajarea în intervenții militare împotriva unor state generatoare de riscuri) și o alta, relativ nouă, „anticipativă și preventivă”, legată de abordarea într-o manieră extinsă a surselor de risc, prin lansarea unor formule de parteneriat.

Aceste dimensiuni au provocat modificarea fundamentală a politicilor tradiționale ale unor state, prin participarea la acțiuni conduse de SUA.

În condițiile în care statul național, ca actor pe scena internațională, pierde din relevanță, se constată, totuși, o continuare a acțiunilor pentru afirmarea autonomiei naționale și recunoașterea statală a unor actori nonstatali (Kosovo,

Muntelegru, Abhazia, Osetia de Sud, Adjaria, Transnistria etc.) care se situează în afara globalizării.

Fenomenul globalizării este caracterizat de incapacitatea eliminării inegalităților sociale și de dezvoltare economică, iar proiectele de asistență internațională în zonele aflate în dificultate vor fi extinse.

2. Tendințe regionale și strategii în evoluția spațiului de securitate european

2.1. Spațiul euro-atlantic

În cursul ultimului an, fenomenul politico-strategic cu impactul cel mai semnificativ asupra arhitecturii de securitate a spațiului euro-atlantic l-a constituit dubla extindere: a NATO și, respectiv, a Uniunii Europene. În ceea ce privește viitorul comunității transatlantice, este de așteptat ca majoritatea noilor membri NATO să susțină complementaritatea dintre NATO și UE/PESA, plecând de la rolul vital pe care îl joacă Alianța în asigurarea securității și stabilității arealului euro-atlantic. Nu este exclusă, pe termen scurt, consolidarea nucleului atlanticist în cadrul UE, cu posibile implicații asupra dezvoltării PESA.

Cu toate acestea, emiterea unei prognoze în acest sens necesită o analiză mai atentă a evoluțiilor, cu luarea în calcul a unei posibile reevaluări pe termen mediu și lung a pozițiilor în cadrul Uniunii ale unora dintre noile state membre care au dimensiunea de apărare mai redusă, și posibila lor reorientare spre nucleul europeanist (de exemplu, Estonia și Letonia, precum și Ungaria).

Marea Britanie a optat pentru o politică de echilibru cu SUA și partenerii din UE, combinând pro-atlanticismul tradițional cu o implicare consistentă în dezvoltarea PESA a Uniunii. O particularitate aparte a noii runde de lărgire constă în faptul că este pentru prima oară când state non-membre ale PfP (Cipru și Malta) devin membre ale UE, cu posibile

consecințe asupra mecanismului relațiilor UE-NATO. Aparținerea la diferite organizații amplifică geometria variabilă deja existentă în cadrul UE.

Extinderea NATO și UE creează o situație nouă și din punct de vedere al partajării responsabilităților între cele două organizații în domenii de „hard” și „soft security”. Pe de o parte, Alianța abordează aspecte politice și economice cu partenerii săi, un exemplu fiind planul de acțiune cu Ucraina, în care capitole semnificative aparțin domeniului legislativ și politic, în timp ce UE și-a consolidat dialogul cu Ucraina și Rusia pe teme de securitate.

Aceste evoluții pot fi considerate ca fiind sub influența lărgirii, întrucât noii membri vor juca un rol important în cristalizarea dimensiunii estice, atât a PESC a UE, cât și a Alianței. Dinamica acestor procese complementare va solicita o coordonare suplimentară a politicilor NATO și UE, mai ales în ceea ce privește noii vecini (Belarus, Ucraina, Moldova, Caucazul de Sud).

O viziune americană unitară asupra dimensiunii de apărare a UE este încă în curs de definire. În general, asumând o abordare bipartizană prudentă și reticentă, administrația americană a oferit sprijin dimensiunii de securitate și apărare a UE, condiționat însă de aplicarea principiului celor 3 D (evitarea duplicării, decuplării și discriminării).

Un alt aspect relevant în reconfigurarea relațiilor dintre UE și SUA și în general în redefinirea design-ului comunității transatlantice îl reprezintă emergența „directoratului” franco-germano-britanic, începând cu a doua parte a anului 2003.

În urma presiunilor externe, dar și interne, conștientă de faptul că motorul franco-german este mai puțin performant în domeniul apărării europene, Germania a optat pentru implicarea Marii Britanii în găsirea unei soluții de compromis. Prin acest demers, Germania a încercat să-și reasume rolul de echilibru între pozițiile atlanticiste și pro-europene.

Marea Britanie apreciază că autonomia misiunilor UE este circumscrisă strict de dependența de mijloacele NATO și de necesitatea sprijinului politic (și eventual militar) din partea SUA. În plan politic, în prezent, asistăm însă la o schimbare a percepțiilor la nivelul guvernului britanic, care este confruntat cu două temeri principale: unilateralismul SUA poate să devină mai degrabă o regulă decât o excepție, forțând guvernul britanic să facă o alegere între SUA și partenerii europeni; mai devreme sau mai târziu, se va produce o ruptură a consensului franco-britanic ce a condus la dezvoltarea PESA, întrucât nimic nu poate submina esența Alianței.

Din rațiuni ce privesc resursele, capacitățile și credibilitatea acestui proiect, în mediile oficiale franceze se estimează că participarea Marii Britanii este o condiție *sine qua non* a succesului PESA.

Dincolo de divergențele retorice între oficialii francezi și britanici, între cele două state s-a consolidat în ultimul secol o cultură a parteneriatului și alianței care permite identificarea compromisului benefic pentru ambele părți. Acesta permite, spre exemplu, o bună acomodare între propensiunea britanică spre SUA și interesele speciale franceze pentru bazinul mediteranean și spațiul african.

Pe lângă apariția directoratului franco-germano-britanic, un eveniment cu impact semnificativ asupra dinamicii apărării europene și configurației parteneriatului euro-atlantic l-a reprezentat victoria în alegerile din Spania a coaliției de stânga, fapt care a dus la consolidarea nucleului pro-european.

Italia a încercat, prin demersurile cabinetului Berlusconi, identificarea unei posibile căi de mijloc între atlantiști și pro-europeni care să evite subminarea parteneriatului transatlantic, plecând de la temeiul că nu există o alternativă credibilă la o alianță solidă cu SUA.

2.2 *Tendințe regionale*

2.2.1. *Balcanii*

Cu toate că s-au înregistrat unele progrese notabile în derularea politicilor statelor din regiune, menite să conducă eforturile acestora spre integrarea în curentul european de norme și valori, evenimentele din luna martie a.c. din Kosovo, au semnalat o anumită fragilitate a zonei Balcanilor. S-a evidențiat faptul că zona nu poate fi consolidată fără efortul conjugat al actorilor locali, pe de o parte, și al organizațiilor internaționale, pe de alta. Riscurile securitare în această regiune sunt preponderent asimetrice (trafic de arme, droguri și cu ființe umane, crimă organizată transfrontalieră, terorism național și internațional), dar nu poate fi exclusă, pe termen mediu, o recrudescență a manifestărilor extremiste, de natură etnică sau religioasă, susținute de grupuri conduse de astfel de ideologii.

Îmbunătățirea mediului de securitate în Bosnia-Herțegovina și Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei (FYROM) a atras după sine o reconfigurare a misiunilor militare desfășurate în cele două state, ambele beneficiind deja, pe lângă prezența forțelor NATO (SFOR), de cea a forțelor Uniunii Europene (EUPM și Proxima).

În ciuda faptului că Serbia și Muntenegru au un guvern alcătuit din forțe democratice, ale cărui obiective cuprind reforma economică, asigurarea stabilității regionale, dezvoltarea relațiilor interetnice și integrarea în UE, stabilitatea politică este încă afectată de tensiunile dintre facțiunile politice reformiste și cele conservatoare.

Deși federația se bucură de susținere din partea comunității internaționale, ea nu se bucură de sprijinul necesar din interior, președintele Muntenegrului, Filip Vujanovic, solicitând separarea Serbiei și Muntenegrului după modelul cehoslovac.

Reticența majorității comunității internaționale privind separarea celor două entități provine, ca și în cazul Kosovo, din evaluarea incapacității de autosusținere a unei autonomii muntenegrene, și din riscul proliferării crimei organizate și traficului ilegal în regiune.

Situația din Kosovo rămâne în continuare tensionată, tendințele secesioniste ale albanezilor kosovari manifestându-se mult mai acut. Principala cauză care generează menținerea instabilității în regiune este determinată de incertitudinea viitorului statut al provinciei.

Bosnia-Herțegovina nu a reușit să-și dezvolte structurile de nivel statal necesare unei guvernări funcționale, compatibile cu standardele europene. Cele două entități bosniace înregistrează ritmuri diferite de progres economic, orientări politice externe și legături culturale, creând premisele unor dezvoltări paralele pe termen mediu și lung.

FYROM și Albania au depășit crizele interne, fiind stimulate în continuarea reformelor interne și de perspectiva integrării în NATO și UE. Acestea sunt singurele state din zonă care, alături de Croația, au o relație contractuală bine definită cu UE. De asemenea, semnarea Cartei Adriatice urmărește abordarea comună a candidaturilor celor trei state la NATO.

2.2.2. *Marea Neagră*

Dacă România și Bulgaria sunt strict interesate de integrarea europeană, statele din flancul estic al Mării Negre se confruntă cu dilema caracteristică statelor localizate la confluența direcțiilor strategice, respectiv între opțiunile de integrare occidentală și estică.

Un impact deosebit asupra evoluțiilor la nivel regional l-a avut și procesul de extindere a UE. Toate statele din regiune au relații instituționalizate cu UE și sunt interesate într-o măsură

mai mare să dezvolte relații mult mai aprofundate cu UE, decât cu NATO.

Regiunea Mării Negre a ajuns în centrul atenției globale ca urmare a trei procese: recesiunea puterii Rusiei și, în consecință, șansa pentru statele din regiune să urmeze o orientare pro-europeană, descoperirea potențialului Mării Caspice și creșterea relevanței acesteia pentru Europa. Astfel, cele trei subregiuni, cuplate într-un proiect comun, au devenit „vecinătate apropiată” și apoi parte integrantă a unui Occident în plin proces de extindere.

De asemenea, regiunea deține infrastructura necesară pentru proiectarea forțelor militare în operații de menținere a păcii, lupta contra terorismului din Asia Centrală sau Orientul Mijlociu (operațiile din Afghanistan și Irak).

2.2.3. Caucaz

Caucazul este obiectul eforturilor Rusiei de menținere a unei influențe semnificative și unor poziții geostrategice.

Recentele dezbateri privind retragerea militară a Rusiei din Georgia i-au determinat pe unii observatori ai evoluțiilor din regiune să vorbească despre o repliere a Rusiei din Caucaz, cumulată cu încercarea de păstrare a unui centru de control în Asia Centrală.

Un alt factor de presiune indirectă a F. Ruse asupra statelor din Caucaz este dependența unei părți însemnate a populației locale de veniturile provenite din Rusia, respectiv acceptarea pe piața internă a forței de muncă din aceste state. Indiferent de ponderea minorității ruse, F. Rusă folosește în politica față de statele foste sovietice și acest instrument, însoțit de acordarea cu mare ușurință a cetățeniei ruse.

În Georgia, ca urmare a presiunilor comunității internaționale și a scăderii dramatice a nivelului de trai, a izbucnit „revoluția rozelor”. Președintele Saakashvili a lansat o

campanie puternică pentru refacerea economică și recuperarea controlului asupra întregului teritoriu al Georgiei și s-a arătat foarte optimist la summit-ul NATO de la Istanbul privind viitorul țării sale (integrarea în 4 ani în NATO, urmată, apoi, de integrarea în UE). Transformarea de statut traversată de Georgia a creat emulație la nivelul celorlalte state caucaziene.

Protocolul încheiat pentru Caucaz a marcat decizia comunității internaționale de a spori implicarea în regiune și de a sprijini direct transformările democratice din aceste state. Astfel, deși până recent politica sa a fost reticentă și marcată de reducerea fondurilor alocate direct, SUA au preluat rolul de mentor pentru Armenia, ceea ce va determina în scurt timp evoluții spectaculoase. Summit-ul de la Istanbul a produs, totodată, și reluarea dialogului la nivel bi și trilateral între Armenia-Azerbaidjan-Turcia, cu urmări asupra procesului de soluționare a conflictului din Nagorno-Karabah și normalizării relațiilor cu Turcia. Sunt acordate cu prioritate asistență și sprijin direct Georgiei, comparativ cu celelalte state din regiune (politică remarcată public și de liderii caucazieni).

2.2.4. Republica Moldova

Relevanța internațională a Republicii Moldova este conferită de interferența a doi factori, și anume: importanța strategică pentru Rusia (cea mai avansată bază militară spre vest, mai ales din perspectiva vecinătății strategice cu UE și NATO, debușeu economic, spațiu de retragere pentru anumiți lideri militari, intermediar pentru desfășurarea unor operațiuni profitabile ilegale) și relevanța pentru Europa (zonă de tranzit sau de origine pentru traficul cu persoane, cu armament, cu materiale sensibile, care se încadrează în categoria riscurilor asimetrice la adresa securității europene, zonă-tampon cu Rusia).

În pofida acestui statut, autoritățile comuniste din Republica Moldova nu au formulat încă o politică clară pro-europeană, manifestând tendințe de pendulare între integrarea europeană și cea estică. Situația economică s-a înrăutățit, în pofida asistenței primite de R. Moldova, ca urmare a recenteii inițiative a UE privind noua vecinătate.

Soluționarea conflictului transnistrean nu a înregistrat progrese, în pofida multiplelor inițiative de relansare a acestora, atât din partea OSCE, UE, cât și a Rusiei. Propunerea rusă de soluționare a conflictului prin constituirea unei federații asimetrice se dorea a fi realizată prin implementarea unor măsuri și principii destabilizatoare pe termen lung.

Cumulată cu evoluțiile din Georgia, problematica transnistreană cuprinde și aspectele legate de respectarea angajamentelor de la Istanbul din 1999, respectiv retragerea armamentelor și trupelor din Georgia și R. Moldova, în condițiile depășirii flagrante a termenelor impuse de comunitatea internațională și asumate de Rusia.

2.2.5. Ucraina

În mod simbolic, Planul de Acțiune NATO - Ucraina, cuprinde, în majoritate, activități privind democratizarea statului și mai puțin pe domeniul strict militar.

Dacă relațiile cu NATO sunt caracterizate prin stagnare, la nivelul relațiilor cu UE se înregistrează un regres evident.

Față de inițiativa UE referitoare la noii vecini, Ucraina a reacționat printr-un interes redus, apreciind că, prin consolidarea statutului de vecin, i se reduc în fapt șansele de a se integra rapid în Uniune. Din perspectiva UE, ca și a NATO, de altfel, relațiile cu cele două organizații pot progresa doar dacă Ucraina se va democratiza cu adevărat.

Ucraina promovează cooperarea regională în bazinul Mării Negre, la nivelul relațiilor bilaterale și al inițiativelor

existente (BLACKSEAFOR, GUAM), fiind impulsionată în acest sens de comunitatea internațională (cu precădere SUA).

La nivelul relațiilor bilaterale cu România, chiar dacă există premisele unei bune cooperări, progresul înregistrat este minim. În prezent, relațiile bilaterale sunt iritate de problematica construirii Canalului Bâstroe în Deltă. În ciuda protestelor României, oficialilor UE și ecologiștilor, Ucraina a continuat construirea propriului canal de ieșire la Marea Neagră.

3. Necesitatea realizării apărării europene

Provocările induse de procesul globalizării, suprapunerea acestuia cu tendințele de regionalizare și fragmentare generează noi tensiuni și factori de risc.

Multiplicarea continuă a numărului de entități ce acționează pe scena globală, prin afirmarea actorilor non-statali, conduce la creșterea complexității procesului de luare a deciziilor în politica externă și de securitate.

3.1. Factori care determină necesitatea realizării securității europene

Pe lângă stringența reclamată de gestionarea și controlul provocărilor amintite mai sus, necesitatea realizării securității europene este impusă de existența și manifestarea unor game variate de tensiuni, amenințări și riscuri prezentate anterior, la care se mai adaugă instabilitatea politică a unor zone sau state și tendințele de reîmpărțire a unor zone de influență.

Deși riscurile apariției unei confruntări militare tradiționale pe continentul european s-au diminuat semnificativ, persistă, totuși, fenomene de instabilitate și criză la nivel subregional și tendințe de fragmentare, marginalizare sau izolare a unor state.

3.2. Obiectivele apărării europene

Obiectivul global al viitoarei apărări europene este de a asigura o forță de reacție rapidă de valoarea unui corp de armată, de aproximativ cincizeci până la șaiszeci de mii de oameni, care să se poată desfășura în șaiszeci de zile, pentru o perioadă de cel puțin un an, pe teritoriul Uniunii și la nevoie chiar în afara acestuia. Această forță trebuie să fie autonomă, adică să dispună de sprijinul unor elemente aeriene și navale, ca și de mijloace proprii de logistică, control, comandă și informații.

Acestea din urmă răspund obiectivelor capacităților colective fixate la Helsinki. Este vorba de capacități proprii de comandă și control, de informații și de transport strategic. Definirea obiectivelor de capacitate nu conduce la transferarea către Bruxelles a determinării strategiei mijloacelor. În fapt, programarea militară va rămâne o competență națională.

Totodată, definirea obiectivelor de capacitate militară nu implică cu nimic mai mult constituirea unei armate europene. Regula va rămâne, ca și în Alianță, libera decizie națională de a participa sau nu la o operație și de a stabili natura și nivelul angajării.

Obiectivele fundamentale ale politicii externe și de securitate comună (PESC) au fost trasate în cadrul Tratatului de la Amsterdam⁵⁵, după cum urmează:

- salvagardarea valorilor comune, a intereselor fundamentale, a independenței și integrității Uniunii, în conformitate cu principiile Cartei Națiunilor Unite;
- consolidarea securității Uniunii prin toate mijloacele;
- prezervarea păcii și consolidării securității internaționale, în concordanță cu principiile Cartei Națiunilor Unite și ale Actului Final de la Helsinki și cu obiectivele Cartei de la Paris, inclusiv cu cele privind frontierele externe;

⁵⁵ **Tratatul de la Amsterdam**, Editura Lucrețius, 1999

- promovarea cooperării internaționale;
- dezvoltarea și consolidarea democrației și supremației legii, a respectului pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

4. Securitatea europeană prin prisma relațiilor NATO - UE

OSCE, forumul unic care regrupează toate statele Europei, alături de Canada și SUA, reprezintă elementul-cheie al arhitecturii europene de securitate.

NATO și-a afirmat sprijinul pentru activitatea OSCE și a definit rolurile ce revin celor două structuri ca fiind complementare.

Recunoscând că securitatea aliaților nu poate fi separată de cea a statelor din Europa, NATO consideră dialogul și cooperarea din domeniul securității ca fiind un factor important în eliminarea crizelor și prevenirea conflictelor.

NATO reprezintă legătura transatlantică prin intermediul căreia securitatea Americii de Nord este în permanentă conexiune cu securitatea Europei.

Dialogul dintre Alianță și Uniunea Europeană se intensifică permanent, în concordanță cu deciziile adoptate la Washington și evenimentele din cadrul UE, ambele organizații lucrând la perfectarea unui acord permanent NATO - UE.

Astfel, cele două organizații au fost de acord privind dezvoltarea consultărilor și relațiilor de cooperare în problemele de interes comun, referitoare la securitate, apărare și rezolvarea crizelor, încât să se găsească cele mai adecvate măsuri de ripostă militară, cu asigurarea unei gestionări eficiente.

Totodată, NATO manifestă disponibilitatea de a oferi consultanță de specialitate la cererea UE, supunându-se deciziilor necesare.

În acest sens se înscriu:

- stabilirea acordului de securitate interimar între cele două organizații care administrează schimbul de informații clasificate;

- continuarea clarificărilor în interiorul NATO asupra chestiunilor principale care privesc dezvoltarea viitoare a Identității Europene de Securitate și Apărare (ESDI), în special pentru identificarea opțiunilor de comandă europeană, prezumția de disponibilitate a mijloacelor și capacităților identificate în prealabil, accesul asigurat la capacitățile NATO de planificare a operațiilor și adaptarea planului de apărare al Alianței.

Ca rezultat al deciziilor de dezvoltare a ESDI, în interiorul NATO s-au întreprins măsuri menite să asigure o adaptare a Alianței, astfel încât să acopere toate aspectele sprijinului acordat de NATO într-o operațiune sub comanda UE. Acestea includ:

- luarea în calcul a cerințelor UE referitoare la noile proceduri de planificare a apărării, în scopul dezvoltării forțelor și capacităților;

- introducerea unor proceduri de identificare a capacităților și activelor NATO pe care UE ar dori să le redacteze, cu acordul Consiliului Nord-Atlantic;

- stabilirea unor acorduri europene de comandă multinațională în interiorul NATO, care să poată fi folosite la pregătirea, sprijinirea, comanda și dirijarea unei operațiuni sub controlul politic și conducerea strategică a UE;

- facilitarea accesului la informații, pentru asigurarea coordonării necesare pe parcursul unei operațiuni sub conducerea UE, desfășurată cu sprijinul NATO;

- dezvoltarea planificării și a exercițiilor demonstrative ale UE.

Aceste acorduri au fost concepute pentru crearea unui cadru real și legal care să asigure certitudinea că, în cazul

izbucnirii unei crize în care UE va hotărî să intervină, aceasta va putea solicita accesul și beneficia de activele și capacitățile Alianței, pentru dirijarea unei operațiuni sub control politic și conducere strategică proprii.

În funcție de particularitățile fiecărui caz în parte, Consiliul Nord-Atlantic va pune la dispoziția UE activele solicitate de aceasta. Pe întreaga perioadă a operațiunii, NATO va monitoriza folosirea activelor și va păstra o legătură politică regulată cu UE.

Comandanții europeni din structura de comandă a NATO vor putea fi nominalizați pentru a acționa sub controlul politic al UE. Astfel, UE poate răspunde de asigurarea propriei securități și acționează în vederea soluționării crizelor și prevenirii conflictelor.

SECȚIUNEA I

MANAGEMENTUL CRIZELOR - MODALITATE EFICIENTĂ DE GESTIONARE A SURSELOR DE INSTABILITATE LA NIVEL GLOBAL ȘI REGIONAL

*Colonel dr. Marian BUCIUMAN
COCMIL*

Transformările petrecute în planul dezvoltării societății umane, în ultimii 15-20 de ani, au avut darul de a alimenta, în marea lor majoritate, sursele de instabilitate în plan global și regional.

Acest proces a fost marcat de tendința de generalizare a fenomenelor de democratizare, de aplicare a mecanismelor economiei de piață, de lărgire a responsabilităților forurilor europene și euro-atlantice de securitate, cât și de acțiunile de dezintegrare sau fragmentare a unor state, de accentuarea sau apariția unor riscuri și pericole de natură militară sau nemilitară în plan național sau internațional.

Complexitatea mediului de securitate, rezultat direct al procesului de globalizare, coroborat cu tendințele de fragmentare și regionalizare, precum și cu apariția unor noi actori de securitate statali sau transnaționali, în contextul accentuării decalajelor economice și tehnologice, a generat, pe lângă unele progrese la nivel economic și social, noi riscuri și amenințări la adresa conviețuirii pașnice a națiunilor.

Ca o consecință a transformărilor politice majore, care au influențat semnificativ sistemele de securitate europene și euroatlantice, a creșterii interdependenței statelor în asigurarea propriei securități, prin promovarea intereselor naționale și a valorilor universale, este posibil ca, în perspectivă, să crească rolul și importanța unor state ca superputeri mondiale, în jurul

căroră să graviteze alte puteri mondiale aliate, interesate în realizarea unor obiective comune. În acest sens, considerăm că Statele Unite vor rămâne pentru o bună bucată de timp principalul actor pe scena mondială și singurul stat capabil de a exercita o politică de influență la nivel global.

De asemenea, transformarea și extinderea NATO și a Uniunii Europene, organizații cu atribuții majore de securitate, a reprezentat un proces de mare complexitate și amploare, cu implicații directe asupra securității globale și regionale.

Prin întreaga gamă de schimbări realizate ca urmare a transformărilor conceptuale și structurale ale celor două organizații, cât și modernizarea acestora ca urmare a nevoilor de adaptare la noile provocări ale mediului de securitate, lărgirea spațiului de acțiune dincolo de granițele europene a reprezentat o nouă reconsiderare a implicațiilor și importanței acestor organizații la nivel global.

În acest sens, dacă riscurile apariției unor confruntări de natură militară clasică s-au diminuat, au apărut în schimb noi tipuri de amenințări, dintre care terorismul și criminalitatea organizată reprezintă noi amenințări ale stării de stabilitate, amenințări care au obligat OSCE, NATO și UE să-și reanalizeze misiunile și căile de acțiune. În acest context instabil de securitate, NATO a trebuit să se adapteze la noua situație geostrategică.

În plan regional, după primirea în Alianța Nord-Atlantică și în Uniunea Europeană a statelor din Europa Centrală și de Est, sunt din ce în ce mai evidente premisele unei stabilități durabile, pericolul apariției unei confruntări militare majore diminuându-se semnificativ.

Rezultatele pozitive obținute de NATO în operațiile de menținere a păcii și de prevenire a conflictelor au fost determinate de eficiența diplomației preventive și, mai ales, de eficiența acțiunilor de management al crizelor desfășurate atât de membrii Alianței, cât și de partenerii acesteia.

Mutațiile produse în cadrul mediului de securitate europeană în ultimul deceniu al secolului XX și acțiunile teroriste și antiteroriste desfășurate în ultimii 3-4 ani au schimbat atât conținutul fenomenului terorist, cât și modul de materializare a acestuia, demonstrând evident dimensiunea lui globală, situație ce a determinat, firesc și necesar, reconfigurarea misiunilor organizațiilor de securitate europene și internaționale.

La începutul anului 2003, relațiile dintre statele europene și cele transatlantice au intrat într-un nou stadiu de evoluție, războiul din Irak fiind considerat o mutație importantă în mediul global de securitate, atât ca pregătire și desfășurare, cât și ca implicare și urmări ale evenimentelor asupra comunității mondiale și a actorilor de securitate implicați.

Astfel, dezacordurile dintre SUA și aliații acestora angrenați în războiul din Irak, pe de o parte, și câteva țări membre NATO și ONU care s-au opus inițial acestui conflict, pe de altă parte, au mutat sensibilitățile transatlantice în Consiliul de Securitate al ONU, iar situația post-conflict face ca relațiile *transatlantice* să rămână sensibile, cu implicații semnificative în mediile geopolitice și geostrategice.

Starea de securitate pe *continentul european* a fost afectată de evoluțiile din spațiul ex-sovietic, ca și cele din Orientul Apropiat și Asia Centrală, regiuni cu transformări și evenimente imprevizibile.

Astfel, implicarea în confruntarea antiteroristă din Afghanistan a unor actori de securitate europeni, membri și nemembri NATO, a reprezentat o nouă etapă a extinderii ariei de responsabilitate a Alianței cu caracterul practic cel mai important.

În acest sens, evaluarea implicării globale și regionale, în cadrul acestui nou tip de conflict, este dificil de realizat, deoarece atât rezultatele, cât și riscurile apariției acestui flagel antrenează modificări ale mediului de securitate regional și

global. Calitatea de membru al NATO și eforturile depuse de statul român pentru realizarea măsurilor necesare primirii în Uniunea Europeană vor contribui în mod direct la dezvoltarea sa economică, la consolidarea și asigurarea securității naționale, conferindu-i acestuia o nouă dimensiune a poziției și identității sale strategice și a rolului de forță stabilizatoare în zona balcanică, în bazinul Mării Negre, în Asia Centrală și Orientul Mijlociu.

Conectarea procesului de reformă militară din țara noastră cu dezvoltarea mecanismelor participării la sistemele și procedurile de planificare NATO va produce o transformare fundamentală a conceptelor de apărare și securitate, orientate spre integrarea eforturilor proprii în cele colective ale Alianței.

În această situație, studierea fenomenului crizelor și amplul sistem de management al acestora au devenit preocupări cotidiene ale specialiștilor interesați în elaborarea unor măsuri și soluții de durată, capabile să contribuie la implementarea unui mediu de securitate cât mai stabil.

Modul de manifestare a crizelor în ultimele decenii și evenimentele care au loc în cadrul unei crize se repercutează aproape asupra tuturor domeniilor de activitate ale unei țări, a relațiilor dintre state și echilibrului zonal sau regional.

Pornind de la faptul că *starea de securitate* reprezintă raportul cel mai echilibrat dintre riscurile, amenințările și pericolele interne sau externe la adresa unui stat și capacitățile de contracarare a acestora prin măsuri pașnice sau întrebunțarea forței, putem afirma că, în analiza stării de securitate, specialiștii trebuie să acorde atenție, în egală măsură, elementelor de manifestare a acestora, atât în plan regional, cât și global. Această situație este confirmată și de faptul că cele mai multe crize, apărute la sfârșitul secolului XX, au avut drept cauză deteriorarea echilibrului intern al statelor afectate, în timp ce cauzele externe au fost mai puțin determinante în ceea ce privește afectarea stării de securitate.

Contrar celor precizate mai sus, *starea de criză* reprezintă urmarea unui dezechilibru apărut în starea de securitate, iar măsurile de contracarare sunt implementate și evoluează în detrimentul stabilității, afectând și diminuând realizările societății la un moment dat (economice, sociale, politice sau militare).

Astfel, diversitatea și complexitatea factorilor destabilizatori, precum și evoluția imprevizibilă a acestora, atribuie managementului crizelor un rol la fel de important ca și celor ce decurg din economie, educație sau finanțe.

Conceptul de management al crizelor, apărut ca urmare a noilor condiții de manifestare a stării de insecuritate, cuprinde atât informațiile referitoare la apariția, evoluția și stoparea acestor evenimente, cât și sistemul de forțe și mijloace implicate în prevenirea, controlul și rezolvarea lor, precum și procedeele și tacticile de acțiune asociate acestei acțiuni.

Mecanismul de aplicare a managementului crizelor furnizează factorilor de decizie informații în vederea utilizării instrumentelor necesare, într-o manieră coordonată și într-un timp util. Instrumentele folosite pentru managementul crizelor provin din patru domenii de activitate, respectiv politic, economic, diplomatic și militar.

În ceea ce privește modul de manifestare a crizelor, acestea se caracterizează prin mai multe faze, începând cu stadiul de „*pace*”, perioadă în care vectorii violenței nu se fac simțiți, în schimb tensiunile dintre potențialii adversari se pot acumula într-o cantitate suficientă apariției simptomelor de instabilitate. În acest moment, activitățile structurilor implicate în managementul crizei vizează monitorizarea situației, prin acumularea de informații obținute din surse variate, pentru descoperirea focarelor care au generat apariția acesteia.

Următoarea etapă o reprezintă stadiul de „*neînțelegeri*”, situație în care oficialitățile implicate pot recunoaște existența unor amenințări destabilizatoare, urmate sau concomitente cu

implementarea stărilor de alarmare și existența unor acțiuni de intimidare. În această situație, structurile care sunt implicate în managementul crizei analizează și determină cauzele care au determinat apariția acestei situații și planifică modalitatea de reacție.

Stadiul următor este, putem spune, cel mai important și, în același timp, cel mai violent, fiind denumit de majoritatea analiștilor „*confruntarea*”, semnificând probabilitatea existenței unor acțiuni violente, determinate, în primul rând, de executarea unor aplicații militare agresive, ce reprezintă, în fapt, adevărate demonstrații de forță, dislocări de forțe și mijloace și chiar „*ultimatumuri*”.

Odată cu scăderea intensității crizei, urmează stadiul denumit „*regres*”. În manifestarea fenomenului are loc retragerea forțelor și probabilitatea recunoașterii faptului că amenințarea la adresa stabilității obiectivelor sau valorilor vizate de criză a scăzut, ca urmare a folosirii unor măsuri și mijloace adecvate. În această situație, structurile implicate în managementul crizei iau măsuri de dezangajare și redислоcare a forțelor armate, precum și inițierea tratativelor de pace (destindere).

Ultimul stadiu atins pe timpul crizelor îl reprezintă „*noua stabilitate*”, caracterizată de un nivel scăzut al intensității crizei, diferit de cel parcurs la începutul acesteia, unde tensiunile dintre părți pot să persiste, dar acestea acceptă în mod implicit condițiile stabilite în prealabil de comun acord.

Pe timpul derulării stadiilor de manifestare a crizelor, de la escaladare și până la stabilitate, activitățile de management al crizelor pot viza următoarele activități principale:

- **Monitorizarea situației** – se desfășoară permanent, chiar și în perioadele de stabilitate, pe timpul neînțelegerilor, confruntărilor, al regresului și al revenirii la starea de stabilitate;

- **Sprijinul descoperirii crizelor** – se acordă factorilor de decizie în fazele incipiente ale acesteia, respectiv la pace și pe timpul apariției primelor evenimente ale neînțelegerilor, în scopul identificării cauzelor generatoare și a modului de manifestare a lor, pentru elaborarea unor decizii eficiente și evitarea trecerii la stadiul de confruntare;

- **Controlul crizei** – este cea mai importantă activitate a managementului crizelor, care presupune o implicare activă, mai ales în stadiile de neînțelegere și confruntare pentru prevenirea sau limitarea conflictului și soluționarea problemelor în dispută, iar, în caz de eșec, pentru ținerea sub control a crizei, pentru ca aceasta să nu se extindă, pentru o rezolvare rapidă și pentru urmări limitate. Controlul crizei trebuie extins și în faza de revenire la stabilitate, spre a evita o nouă escaladare sau extindere a ariei de conflict spre zonele învecinate;

- **Dezamorsarea** – este o activitate complexă, necesară oricărei confruntări sau oricărui conflict, care începe din primele stadii ale crizei și se continuă și în stadiul de revenire la stabilitate.

Din perspectiva Alianței nord-atlantice, crizele pot fi clasificate în mai multe tipuri, dintre care, în continuare, le vom aborda pe cele de tip „central” și „periferic”.

Criza centrală reprezintă tipul în cadrul căruia sunt amenințate în mod direct interesele unui stat membru NATO. În cazul celei *periferice*, interesele statului nu sunt amenințate, dar există riscul apariției unei amenințări. Cel de-al doilea tip este mult mai frecvent întâlnit în istoria Alianței.

Pe timpul manifestării crizelor de tip central, părțile implicate au obiective asemănătoare, respectiv fiecare dintre acestea dorește protejarea intereselor proprii, evitând inițierea sau provocarea unei confruntări, situație ce face delicate și mai ales dificile intervenția și măsurile de management al crizei.

Pentru depășirea acestei situații, factorii de decizie implicați iau adesea măsuri de înlăturare a tensiunilor existente la nivel diplomatic și chiar militar. În altă ordine de idei, se utilizează un spectru larg și variat de metode politice, diplomatice, economice, dar și militare, în scopul de a-l determina pe un oponent să ia o decizie pe care inițial nu o agreează.

În cazul crizelor periferice, în situația persistenței riscului, datorită pericolului apariției conflictului dintre părți, statele implicate sunt datoare să ia măsuri pentru păstrarea sau refacerea păcii, prin eliminarea riscului înainte ca acesta să devină o amenințare.

Acest tip de management al crizei se realizează sub autoritatea unui mandat internațional și a devenit cunoscut ca *operație colectivă de sprijin al păcii*.

Informațiile referitoare la managementul crizelor, prezentate mai sus, implică organizații, aranjamente și măsuri destinate punerii sub control a evoluției unor evenimente din interiorul zonei de criză și găsirii unor soluții viabile pentru un curs favorabil stingerii și soluționării trainice a disputelor, dar și identificarea soluțiilor acceptabile tuturor părților implicate în conflict.

Complexitatea și aria tot mai largă de referință a ceea ce reprezintă managementul crizelor impun, în mod obiectiv și necesar, realizarea unui cadru legislativ și funcțional specific, care să cuprindă atât prevederi ale reglementărilor internaționale, cât și experiența acumulată de structurile care au avut în ultima perioadă atribuții în rezolvarea crizelor sau a celor ce nu au atins stadiul de conflict militar, în special datorită acțiunilor de prevenire și stingere a acestora în fază incipientă.

Între aceste reglementări se cuvine a fi inclusă și adoptarea unei „**Doctrine specifice avertizării timpurii**”, care să legifereze și, în același timp, să stea la baza pregătirii și desfășurării acțiunilor în acest domeniu la nivel național.

Acest document de referință, pentru statele membre NATO și nu numai, trebuie să fundamenteze principiile și regulile de executare a măsurilor și acțiunilor destinate supravegherii evoluțiilor factorilor de risc și amenințărilor la adresa securității naționale ori internaționale, procedurile și regulile de funcționare logistică necesară punerii în practică și funcționării sistemului în vederea atingerii obiectivelor planificate.

Astfel, în timp de pace, unii analiști sugerează că atenția trebuie acordată supravegherii evoluțiilor în plan intern și avertizării factorilor de decizie politică și militară asupra apariției indicilor care evidențiază stările de criză, indiferent de domeniul de manifestare (acțiuni ostile în plan intern sau extern), care pun în pericol integritatea teritorială, dezastre naturale, inundații sau accidente majore ce pot afecta starea de sănătate a populației sau mediul înconjurător. Totodată, statele membre ale Alianței beneficiază de rezultatele funcționării sistemelor de avertizare timpurie ale acesteia și, în consecință, fiecare este dator să contribuie cu forțele și mijloacele proprii la realizarea acestor sisteme specializate.

În acest sens, *doctrina pentru avertizare timpurie* are ca scop, în primul rând, crearea unui sistem complet și eficient de măsuri și acțiuni care să țină sub control evoluțiile interne și externe, în special în zonele de interes strategic ale țării și Alianței, și care să răspundă ambelor componente (interne și externe) ale avertizării timpurii.

Dintre problemele de bază care se impun a fi incluse în cadrul acestei doctrine, o atenție prioritară se cuvine a fi acordată *stabilirii regulilor și procedurilor standard*, care să fundamenteze acțiunile sau reacția forțelor și mijloacelor destinate intervenției, în concordanță cu prevederile și documentele Alianței.

Importanța acestei probleme, odată inclusă în cadrul doctrinei, poate ieși în evidență în momentul prevenirii sau

evitării evoluției nedorite a evenimentelor până la stadiul de criză ori conflict, sau pentru intrarea în mod organizat în acțiune a forțelor și mijloacelor destinate apărării intereselor naționale, ordinii interne sau limitării efectelor crizei.

Un alt scop important al doctrinei specifice avertizării timpurii îl reprezintă constituirea unor instrumente bine definite, stabile, pregătite și rapid disponibile care să facă posibilă aplicarea procedurilor standard. Aceasta presupune înființarea unui sistem format din structuri, organisme și autorități administrative, special destinate supravegherii și avertizării asupra evoluției indicilor de manifestare a riscurilor și amenințărilor, care să ofere date și informații pertinente și să fie familiarizate cu problematica managementului crizelor.

Aceste instrumente specializate în managementul crizelor este necesar să fie înființate și să funcționeze atât în perioada de pace, cât și în cea de criză și de conflict armat, datorită necesității supravegherii spațiului de confruntare.

În situațiile de criză, pentru o mai mare oportunitate și rapiditate a circulației informațiilor, este necesară limitarea numărului de persoane care au acces la procesul de conducere, prin constituirea sau activarea unui **centru de criză**, care să exercite atribuții precise, dintre care menționăm:

- procurarea, prelucrarea, analiza, difuzarea și evaluarea datelor și informațiilor;
- luarea deciziilor și transmiterea acestora la executanți;
- conducerea sau coordonarea, în funcție de nivelul ierarhic, a acțiunilor forțelor și mijloacelor din teren;
- evaluarea stadiului de rezolvare și luare a unor noi decizii;
- informarea factorilor de decizie și a opiniei publice.

Un element important al **centrului de criză** este legat de dimensiunea acestuia, care, în mod normal, depinde de destinația și funcțiile ce i se destină. Analiza acestei probleme

trebuie să înceapă cu stabilirea tipurilor de crize la care acesta va răspunde și a nivelului național ori regional pentru care va avea competențe.

Dimensiunile **centrului de criză** pot să difere - de la un nucleu până la nivel național, ori în cadrul Alianței - , integrând mai multe **centre regionale de criză**.

De exemplu, considerăm că nucleul unui centru național de criză trebuie să funcționeze permanent, să fie constituit din specialiști ai diferitelor departamente guvernamentale, investiți cu un mandat larg, care să le permită îndeplinirea responsabilităților încredințate și amplificarea dimensiunilor centrului, în conformitate cu nevoile impuse de evoluția crizei.

Ca structură internă, un centru de criză trebuie să aibă o *componentă de supraveghere și sprijin, una de planificare, alta de consiliere juridică și una de comunicații*.

În acest sens, la pace, considerăm că nucleul centrului național de criză poate fi constituit pe scheletul **Centrului Operațional de Conducere Militară**, care beneficiază de facilitățile minimale necesare inițierii primelor măsuri de management al crizelor.

Centrul de informare publică despre situația de criză este o altă componentă necesară managementului crizelor, care poate fi dispus în apropierea **centrului de criză** și prevăzut cu facilități corespunzătoare pentru a găzdui echipe ori oficialități publice pentru susținerea informărilor necesare.

Problematika crizelor, a factorilor de risc și managementul crizelor rămâne o preocupare cotidiană a specialiștilor și a organelor de decizie, cercetarea domeniilor de manifestare ale acestora fiind o sursă de stabilitate pentru societatea contemporană, unul din elementele care pot determina diminuarea vectorilor stării de insecuritate, atât la nivel național, cât și internațional.

RĂSPUNSURI REGIONALE LA RISCURI ȘI AMENINȚĂRI GLOBALE. O PERSPECTIVĂ DIN SUD – ESTUL EUROPEI.

*General maior Ioan CIUPEI
Comandamentul 10 Operațional (D.) Iași*

Începutul secolului al XXI-lea marchează o nouă eră în politica internațională, în care securitatea și competiția pentru afirmarea sau consolidarea noilor centre de putere reprezintă un punct esențial în determinarea evoluției și stabilirea noii ordini mondiale. Se poate, deci, afirma că, în zorii noului mileniu, ne confruntăm cu o serie de riscuri și provocări derivate din lupta pentru putere sau care constituie o consecință a acesteia.

Aceste *riscuri și provocări de natură globală* ar trebui să declanșeze răspunsuri și măsuri tot la scară globală, cu atât mai mult cu cât noile amenințări nu pot fi limitate geografic la un stat sau la o regiune. De cele mai multe ori, ele au un caracter generalizat, neputând fi contracarate de un singur stat sau grup de state. Globalizarea favorizează apariția și proliferarea unor amenințări și riscuri asimetrice, a căror efecte negative sunt resimțite în nenumărate țări.

Există o serie de schimbări semnificative cu impact pe termen lung asupra lumii care ne înconjoară și, implicit, asupra țării noastre. Modificarea factorilor militari și strategici, noile amenințări economice, terorismul și apariția unor grupări teroriste transnaționale, diminuarea resurselor, vulnerabilitatea sistemelor de informații, regionalizarea problemelor de securitate, caracterul schimbător al relației dintre economie și securitate și dintre tehnologie și securitate, toate acestea vor contribui la formarea noului sistem de securitate. În timp ce globalismul face aproape improbabil un război între marile puteri, amplificarea riscurilor asimetrice, printre care terorismul

internațional, crima organizată și proliferarea armelor de distrugere în masă, și extremismul etnic și religios generează tot mai des motive de conflict.

O politică de securitate cu adevărat modernă ar trebui să se concentreze, în primul rând, *nu* pe amenințări în sine, ci pe problema construirii unor noi condiții, în care aceste riscuri să nu poată evolua, să nu poată, deci, să se transforme în amenințări.

Amenințările de securitate sunt legate între ele și, de aceea, este necesară realizarea unei cooperări de securitate. În acest context, în care riscurile, pericolele și amenințările capătă un caracter tot mai insidios și perfid, edificarea unui sistem extins și cuprinzător de securitate constituie o prioritate a tuturor democrațiilor. Astăzi, sistemul de securitate se bazează pe ONU, extinderea NATO și UE și vizează consolidarea în practică a conceptelor de securitate și apărare colectivă, prin afirmarea celor două organizații regionale drept principala garanție a stabilității și dezvoltării democratice.

Evoluția situației politico-strategice în centrul și sud-estul Europei, în condițiile dispariției divizării continentului prin „Cortina de Fier”, a favorizat în bună parte diversificarea și amplificarea riscurilor, influențând în mod direct configurația și condițiile de manifestare a acestora. Aceste condiții au determinat *o nouă fizionomie a mediului de securitate*, caracterizată prin:

- transformarea radicală a configurației geopolitice și geostrategice a zonei, în urma destructurării Tratatului de la Varșovia;

- conturarea unui spațiu deficitar de securitate în centrul și sud-estul Europei, pe fondul dispariției unei „umbrele protectoare”;

- dezghețul conflictelor teritoriale și etnice, încastrate, în perioada imediat următoare încheierii celui de-al doilea război mondial, în matricea conservatoare a sistemului comunist;

- dificultățile tranziției la statul de drept și economia de piață, generatoare de vulnerabilități și riscuri specifice de insecuritate.

În contextul internațional actual, securitatea statelor sud-est europene nu mai este amenințată de un conflict militar de proporții, deși se mențin încă focare de tensiune și criză – chiar în vecinătatea României – cum sunt cele din Kosovo, și Bosnia-Herțegovina. Se menține, deci, posibilitatea declanșării unor conflicte locale, de mică intensitate, a căror durată se poate prelungi în timp, mult peste prevederile tuturor părților implicate.

Este de așteptat ca, pe termen scurt și mediu, *riscurile de natură nemilitară* să prevaleze în raport cu cele militare, iar vulnerabilitățile interne și evenimentele neprevăzute să potențeze într-o mare măsură capacitatea statelor și a comunității internaționale în ansamblul său de a răspunde și contracara riscurile și amenințările la adresa securității naționale și a celei internaționale. Mediul de securitate sud-est european este diferit de cel al altor regiuni ale globului. Sud-estul Europei are pe termen scurt și mediu o șansă – unică poate în istorie – de a demonstra în fine că este posibilă realizarea integrării politice și economice bazate pe asumarea unor responsabilități comune, pe idealuri și valori similare.

Căderea regimurilor comuniste și relaxarea politicii în domeniul controlului vamal au atras atenția organizațiilor crimei organizate. Activitatea acestor organizații a sporit considerabil la începutul anilor '90, pe măsură ce noile guverne democratice din sud-estul Europei se concentrau mai mult pe probleme politice, sociale și economice. Rețelele criminale internaționale au știut să profite imediat de oportunitățile oferite de schimbările revoluționare care au avut loc în domeniul politic și tehnologic, în mediile de afaceri și în comunicații. Situația complexă din punct de vedere economic și social, tensiunile etnice și religioase au impus luarea unor măsuri

ample, care au cuprins un spectru larg: de la dezvoltare economică, securizarea granițelor, controlul armamentelor și cooperarea militară până la sfera mai extinsă a securității sociale. Trebuie subliniat faptul că stabilizarea sud-estului Europei – care, din cauza unei serii de conflicte etnice cu efect devastator, reprezenta cea mai gravă amenințare la adresa securității regiunii în anii '90 – continuă să aibă o importanță semnificativă pentru securitatea pe termen lung a întregului continent.

În ciuda neajunsurilor și disfuncțiilor care se manifestă în toate domeniile vieții sociale, trebuie să admitem faptul că situația în sud-estul Europei s-a îmbunătățit considerabil. Deși mai sunt încă multe de făcut pentru ca regiunea să se susțină singură, comunitatea internațională a avut aici succese notabile în ultimii ani. Toate republicile rezultate în urma dezmembrării Iugoslaviei sunt acum guvernate de lideri aleși în mod democratic, hotărâți să rezolve pe cale pașnică diferendele rămase în dispută. În același timp, interesele majorității statelor din regiune, inclusiv ale României, de a deveni membre NATO și ale Uniunii Europene, le-a încurajat să abordeze probleme de fond și să accepte anumite legi care au ca scop gestionarea eficientă a amenințărilor și riscurilor asimetrice care se manifestă în regiune. Totuși, o serie de analiști consideră că este necesară o viziune de viitor, un plan de stabilizare și dezvoltare pe termen lung a regiunii. Această viziune trebuie să pornească de la o analiză obiectivă a realităților. Trebuie să se stabilească, de asemenea, relația dintre riscurile și amenințările de securitate și creșterea economică. Tot mai mulți analiști occidentali consideră că integrarea țărilor din sud-estul Europei în structurile euro-atlantice va duce la creșterea predictibilității lor sociale, economice și politice.

În sud-estul Europei, *riscurile convenționale* la adresa securității naționale și regionale se combină periculos cu *noile tipuri de amenințări*, mai greu de definit și contracarat. Criminalitatea transfrontalieră, terorismul, rețelele de activități

comerciale ilegale, combinate cu cele paramilitare, traficul de droguri, arme și ființe umane, dezastrele ecologice continuă să alimenteze o zonă de instabilitate și nesiguranță instituțională. Este demn de remarcat faptul că toate amenințările globale se pot regăsi la nivel regional și ca modele globale ale terorismului, crimei organizate, proliferării armelor de nimicire în masă, traficului ilegal și sunt reproduse la scară regională în sud-estul Europei.

Transformările în economia globală și în politica internațională de după războiul rece au dat un impuls puternic *activității criminale* și au consolidat organizațiile acesteia. Bazându-se pe creșterea traficului internațional ilegal de bani, bunuri și persoane, organizațiile crimei și-au extins influența și puterea, au devenit și mai bogate comparativ cu guvernele statelor cu care se confruntă. Acest fapt a devenit o amenințare reală la adresa securității internaționale, în general. În majoritatea țărilor foste comuniste, violența, corupția și jefuirea fără scrupule a bogățiilor și averilor naționale asociate cu organizațiile de tip mafiot în formare și ascensiune, pun în pericol reformele democratice și trezesc, în cercurile defavorizate ale populației, nostalgia pentru regimurile autoritare. În multe cazuri, organizațiile criminale sunt conduse după reguli de management utilizate de orice firmă sau companie. Noul model de organizare a activității criminale tinde însă să se diferențieze de acest model clasic.

Ca rezultat al activității transfrontaliere, organizațiile acumulează bogății și putere într-o asemenea măsură încât pun în pericol eficacitatea și chiar legitimitatea funcționării aparatului de stat din unele țări. Practic, nici o țară, deci nici România, nu este în afara zonelor de interes ale crimei organizate, care desfășoară activități ilegale foarte profitabile și afectează în egală măsură stabilitatea regională și securitatea națională a statelor în care se manifestă. Este îndeobște recunoscut faptul că, din ce în ce mai mult, crima organizată

erodează și degradează mediul strategic internațional și amenință viziunea asupra a ceea ce este o societate stabilă și dezirabilă. Caracterul precis și dimensiunile reale ale fenomenului rămân neclare. Grupările aparținând crimei organizate diferă în mod semnificativ între ele în ceea ce privește mărimea, bogăția acumulată, structura internă și coeziunea, activitățile ilegale de bază, legăturile și conexiunile internaționale și transnaționale. Multe dintre activitățile specifice crimei organizate nu mai necesită resurse organizatorice de amploare și structuri ierarhice dezvoltate și nici obținerea complicității forțelor de ordine, așa cum se întâmpla în urmă cu 30 – 40 de ani.

Principala amenințare la adresa păcii în Balcani o reprezintă cei care încearcă să împiedice apropierea statelor din regiune de valorile Europei Occidentale. Există încă serioase riscuri de recădere în instabilitate în Bosnia-Herțegovina, în Kosovo și în Macedonia, precum și în unele țări ex-sovietice, cauzate de grupuri mici de extremiști naționaliști, care se opun adoptării unor standarde europene democratice și ale statului de drept. Valorile care sprijină existența grupurilor etnice se referă la cultură, tradiții și cutume, limbă, religie, mod de viață și o anume psihologie comună. Toate acestea constituie fundamentul de la care se pornește pentru a defini identitatea oricărui grup etnic. Asemenea valori nu pot fi nici eliminate nici distruse. Ele reprezintă o realitate obiectivă, definind fiecare grup etnic și elementele sale caracteristice. A analiza sistemele de valori pe care se bazează grupurile etnice este deosebit de important, deoarece astfel pot fi cunoscute izvoarele și însuși evoluția acestora, mai ales având în vedere multitudinea conflictelor etnice din întreaga lume, în special la zonele de interferență a diferitelor culturi și civilizații, cum este sud-estul Europei.

În prezent, nu există lideri la nivel mondial care să se afirme în aceste conflicte, dar multe din zonele de conflict se

interconectează și intercondiționează. Confruntările etnice pot constitui un adevărat „cal troian” pe care unele grupări interesate îl pot utiliza cu scopul de a grăbi sfârșitul erei supremației statelor-națiune, fără însă a lua în considerare „efectul de bumerang” pe care l-ar putea avea aceste acțiuni destabilizatoare.

Recrudescența fenomenelor etnice nu este exclusiv un efect al globalizării: ele au multiple conotații istorice, culturale și, în special, economice. Se poate constata cu ușurință că acolo unde nu există probleme sociale și economice nu există nici conflicte etnice.

Prevenirea conflictelor presupune o abordare mai largă, depășind zona culturală și cea a economicului, deoarece conflictele etnice au cauze complexe, de natură istorică, teritorială și politică, cauze ce se materializează într-o măsură mult mai mare în confruntarea de interese decât în cea de valori. Interesele de natură etnică se bazează pe sistemele de valori, dar nu sunt un rezultat direct al acestora.

Referindu-ne acum la *extremismul religios*, se poate afirma că mișcările religioase militante extremiste tind să aibă un caracter universal. Spre deosebire de mișcările etnice, ele au tendința de a considera că opiniile pe care le exprimă trebuie să fie însușite de toți credincioșii propriei religii. Acestea au tendința de a crea o motivație transfrontalieră, transferând astfel propria opinie despre legitimitate din sfera ideatică spre motivația unei acțiuni politice.

Aceste mișcări extremiste au un caracter exclusivist: ele resping orice opțiuni contrare celor pe care le promovează, atât pe cele teologice, cât și pe cele politice sau în legătură cu ordinea socială. În plan practic, aceasta înseamnă că în societățile în care asemenea opinii sunt predominante, orice individ care nu este un adept sau un credincios e considerat un cetățean de „categoria a doua”. În plus, ele au un caracter militant activ, utilizând cu ușurință mijloace coercitive.

O altă amenințare la adresa securității și stabilității în sud-estul Europei este *terorismul* care s-a dezvoltat depășind granițele statelor, transformându-se într-o amenințare globală. În Europa, terorismul este activ, atât în statele dezvoltate din punct de vedere economic, cum ar fi Irlanda de Nord și Spania, cât și în Balcani, ca de exemplu în Bosnia-Herțegovina și, mai nou, pe o scară mult mai extinsă, în Kosovo și în spațiul ex-sovietic (Cecenia – Osetia de Nord). Sporadic, terorismul este prezent și în Turcia și Grecia. Existența și proliferarea terorismului au provocat îngrijorare în mediul politic și au ridicat problema întăririi și eficientizării luptei împotriva acestui flagel al lumii contemporane. Terorismul nu este în mod fundamental o problemă militară, ci una politică, socială și economică. De aceea, încercarea de a combate terorismul numai prin mijloace militare este o „misiune imposibilă”. Terorismul este un fenomen mai ușor de descris decât de definit. Nu există încă o definiție clară și unanim acceptată a terorismului. Totuși, este acceptat faptul că, în general, scopul final al terorismului implică obiective politice. În același timp, însă, ceea ce pentru o anumită națiune apare ca terorist, poate fi pentru alta un luptător pentru libertate. O definiție conceptuală ar putea fi aceea că terorismul este o violență predestinată, motivată politic, îndreptată împotriva unor ținte necombatante de către grupuri sau agenți clandestini, cu intenția de a influența populația. Conform tipologiei acceptate de Departamentul american de Stat, terorismul se poate materializa sub trei forme: *terorism organizațional*, *terorism practicat în contextul insurgențelor* și *terorism sponsorizat*. *Terorismul organizațional* este reprezentat de grupuri mici și omogene politic, incapabile să obțină sprijinul larg al maselor în favoarea pozițiilor lor radicale. Unele din aceste grupuri pot deveni transnaționale, adică dispun de potențialul necesar pentru a lovi oriunde în lume. *Terorismul practicat în contextul insurgențelor* este desfășurat de separatiștii etnici sau rebeli politici.

Acțiunile insurgente sunt de natură paramilitară sau de gherilă, iar cei care le promovează operează în limitele granițelor naționale. Forțele insurgente au deseori o componentă teroristă menită să erodeze credibilitatea guvernului, legitimitatea și sprijinul politic prin terorizarea civililor. *Terorismul sponsorizat* implică sprijinirea unor grupări teroriste sau a acțiunilor lor de către state suverane. Cauzele și motivația activităților teroriste trebuie să fie în atenția analiștilor, deoarece ele pot asigura o perspectivă folositoare privind posibile intenții și ținte ale grupărilor teroriste.

Deși guvernele din sud-estul Europei, inclusiv România, s-au angajat să sprijine lupta împotriva terorismului internațional, regiunea rămâne sub influența unor astfel de rețele. Sancțiunile economice vor avea efecte minime asupra unor grupuri criminale, care nu sunt răspunzătoare în fața nici unei autorități.

Un alt factor de risc din ce în ce mai evident în sud-estul Europei sunt așa-numitele „state eșuate” (failed states) care pot ușor deveni pepiniere pentru noi „viruși”. Zonele de conflict, care se întind din Balcani până în Caucaz, Asia Centrală și Africa, au devenit centre de recrutare a teroriștilor și de alimentare cu droguri și arme. Acestea sunt locuri unde pierderea controlului statului poate însemna pierderea controlului asupra armelor de nimicire în masă, un pericol care se poate extinde cu repeziciune până în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii. Atacurile de la 11 Septembrie au demonstrat că „statele eșuate” reprezintă mai mult decât o tragedie umană, ele pot fi o problemă de securitate internațională majoră (Guvernul taliban și mișcarea Al-Qaeda s-au ridicat ca urmare războiului civil din Afghanistan, iar Bin Laden a găsit adăpost în astfel de state încă din 1995).

Ca urmare, este evident faptul că, pentru a susține redresarea regiunii la care ne referim, comunitatea internațională trebuie să rămână angajată și să își continue eforturile

coordonate de combatere a acestor amenințări, înțelegând prin aceasta o abordare integrată a celor mai importante riscuri asimetrice.

În acest sens, se remarcă faptul că în sud-estul Europei funcționează deja o rețea de cooperare în domeniul securității susținută de prezența unui număr mare de organizații internaționale (NATO, ONU, UE, OSCE) și de inițiative regionale (centrul SECI, procesul Reuniunilor Miniștrilor Apărării din Sud-Estul Europei, BLACKSEAFOR, SECP etc.).

Trupele NATO acționează împreună cu reprezentanții ONU, UE și OSCE, precum și cu reprezentanții unor organizații internaționale umanitare și organizații non-guvernamentale. În Bosnia și Kosovo, NATO răspunde de asigurarea securității și monitorizarea granițelor. ONU răspunde de probleme ale administrației civile. OSCE susține procesul de democratizare și de construire a instituțiilor statului de drept, în timp ce Uniunea Europeană conduce eforturile de reconstrucție și dezvoltare economică.

Abilitatea NATO de a coopera cu principalele instituții europene a fost testată pe teren și îmbunătățită în anii '90, când au fost aplicate principiile de management al crizelor. În ultimii ani, au existat o serie de dezbateri privind rolul organizațiilor internaționale în combaterea terorismului și a crimei organizate în sud-estul Europei. Unii analiști au afirmat chiar că NATO ar trebui să își asume rolul de conducător în cadrul acestor eforturi.

Fără îndoială, din punct de vedere instituțional, se impune crearea unor mecanisme care să elimine măsurile luate ad-hoc de contracarare a amenințărilor și crizelor specifice. Se evidențiază tot mai mult necesitatea unei *strategii comune* care să reunească atât eforturile comunității internaționale, cât și pe cele ale guvernelor și populației locale din zonele expuse la aceste riscuri și amenințări. Această strategie trebuie să *fixeze priorități*, deoarece *resursele sunt limitate*, iar acest „război” va

fi cu siguranță unul de durată. Eforturile de realizare a unei abordări comune trebuie să depășească o serie de obstacole: interese politice diferite ale statelor din regiune, lipsa unei definiții general acceptate a terorismului, lipsa unei strategii comune vis-à-vis de statele care sprijină terorismul, existența unor sisteme legislative diferite, lipsa de coordonare între ministerele și agențiile naționale care au responsabilități în lupta împotriva crimei organizate, dezvoltarea economică inegală, birocrăția etc.

Confruntate cu o accentuare a riscurilor și amenințărilor de securitate, statele din sud-estul Europei, între care și România, sunt conștiente de beneficiile cooperării și coordonării regionale. În același timp, amploarea birocrăției și interdependența responsabilităților evidențiază necesitatea cooperării inter-agenții, pentru optimizarea programelor naționale de securitate.

Armonizarea eforturilor naționale cu cele la nivel regional și internațional este un proces în plină desfășurare, iar rezultatul acestor eforturi va fi măsura eficienței în lupta împotriva riscurilor și amenințărilor de securitate la începutul secolului XXI.

BIBLIOGRAFIE

1. **Janning WIEDENFELD, Werner (eds.)**, Europe in a Global Change, **Bertelsmann Foundation Publishers, Guterslah, 1993.**

2. **Charles W. KEGLEY**, World Politics, Trend and Transformation, **7th Edition, St. Martin's Worth, New York, 1999.**

3. **Dimitrij RUPEL, Minister of Foreign Affairs of the Republic of Slovenia**, Warsaw Conference on Combating Terrorism, **2002.**

4. The Chair of Working Table III – Security Issues
Sixth Meeting of Working Table III Bucharest, June 5-6,
2002 Conclusions General Plenary.

5. Statements at The Conference On International
Security And Fight Against Terrorism, Vienna, 15 June
2002.

6. Report On „*The Accomplishments Of SECI In The
Field Of Economic Development And Security*”, The Second
Regional Conference for South-East Europe, Bucharest,
October 25-26, 2001.

7. Bruce HOFFMAN, Is Europe Soft on Terrorism,
Harvard J.F. Kennedy School of Government Publishing
House, 2003.

8. Dani RODRICK, Sense and Nonsense in the
Globalization Debate, în *Foreign Policy* no. 107, 1997.

9. Department of Defense Directive, *Combating
Terrorism Program*, Encl. 2, 2003.

10. Walter LAQUEUR, Terrorism – A Balance Sheet, in
The Terrorism Reader, A Historical Anthology, Meridian,
New York, 1978.

11. Walter CONNOR, Ethnonationalism: The Quest for
Understanding, Princeton University Press, Princeton N.J.,
1994.

12. Susane HOEBER, Rudolf and James Piscatori,
Transnational Religion and Fading States, Westview Boulder,
Colorado, 1997.

13. Steven R. DAVID, Internal War: Causes and Cures,
World Politics no.49, July 1997.

CRIMA ORGANIZATĂ TRANSFRONTALIERĂ - SURSĂ DE RISC CU IMPLICAȚII ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE A ROMÂNIEI

*Colonel lector univ. drd. Emil HEDEȘIU
Serviciul Român de Informații*

Crima organizată transfrontalieră – privită drept totalitatea infracțiunilor săvârșite pe teritoriile mai multor state, într-o anumită perioadă de timp, ca rezultat al acțiunilor planificate ale unui ansamblu de persoane reunite în mod stabil, ce își repartizează și coordonează însărcinările, pe baza preocupării comune de a obține profit – este un fenomen rezidual al procesului de globalizare, cuplat cu acesta, datorită unor similitudini, dar individualizat ferm și plasat în extrema ilegalității prin scopurile acțiunilor, mijloacelor și metodelor sale specifice. Legătura dintre crima organizată transfrontalieră și procesul globalizării rezultă din dualismul globalizării – într-o situație, ceea ce este pozitiv în acțiune și efect pentru unul, este în același timp negativ pentru altul. Dualitatea, alături de mobilitate și glocalizare sunt trei dintre principalele trăsături ale globalizării. Glocalizarea⁵⁶ exprimă unitatea indestructibilă dintre tensiunile globalizante și cele localizante, dintre existență liberă și viață îngrădită, dintre acolo și aici, întrucât ceea ce pentru unii reprezintă opțiune liberă, pentru alții înseamnă destinul nefast al vieții. Crima organizată transfrontalieră este unul din fenomenele ce exprimă noul concept al glocalizării. Aparent, crima organizată transfrontalieră este un furnizor de

⁵⁶ Zygmunt, BAUMAN, *Globalizarea și efectele ei sociale*, Editura ANTET, București, 2003, p.70, precizează că termenul a fost inventat de Roland Robertson. Termenul este folosit și de Gerd Schönwälder în *Globalization, Violent Conflict, and Peacebuilding - A Concept Note on Future Programming Possibilities*, martie 2003

servicii pentru îndeplinirea dorințelor interzise, mai ales ale celor localizați - fixați de barierele, constrângerile, involuțiile, regulile morale, sociale, religioase, economice –, dar, în fapt, este capcana ce poate spulbera protecția drepturilor fundamentale ale individului.

În ultimul deceniu și jumătate, în contextul unor evoluții majore geopolitice și geostrategice, cele două fenomene - globalizarea și crima organizată transfrontalieră -, lipsite de coordonarea unui centru de comandă unic, au fost influențate de acțiunile unui nou tip de actori ai scenei internaționale, comparabili cu un conglomerat sau mozaic caracterizat de consistențe, culori și nuanțe diferite – *rețelele*:

- legale – cele ale alianțelor de state, ale organizațiilor internaționale, ale companiilor din cadrul trusturilor multinaționale sau ale organizațiilor neguvernamentale grupate în diverse curente și tendințe sociale, ecologice, de apărare a drepturilor fundamentale ale cetățeanului ori umanitare;

- ilegale – cele ale crimei organizate transfrontaliere, ale organizațiilor teroriste și ale grupărilor extremiste.

Chiar dacă, pentru unii, termenul de *rețea* are o conotație negativă, în contextul tematicii abordate, noțiunea de *actor tip rețea* este acceptată pe plan internațional, deoarece acoperă multitudinea și complexitatea legăturilor de interes ce există și se multiplică în toate sferele vieții globale. Cele două categorii incluse în tipologia rețelelor provoacă, în diverse domenii de manifestare, efecte contradictorii, prin valorificarea în acțiunile lor a caracteristicilor elementelor definitorii ale procesului de globalizare: bazele de date, capitalul liber, decizia, informația, libertatea, polarizarea, profitul, proprietatea, puterea, revoluția tehnologică, spațiul, viteza.

Tendința actorilor din prima categorie – rețelele legale - este de a-și proiecta o structură stabilă de alianțe pentru o perioadă cât mai lungă, care să corespundă intereselor proprii și celor comune determinate de un sistem de valori convergente.

Cu cât aceste valori sunt mai profunde, se respectă și sunt apărate pe arii mai întinse, cu atât mai mult se manifestă procesul de accelerare a globalizării în acel spațiu comun. La nivelul actorilor statali, diferențele între sistemele de valori - iar în fundal, concurența pentru resurse, informații și apă - determină crearea de grupări și alianțe diverse, de natură politică, economică sau militară.

În opinia unora, globalizarea nu reprezintă nimic nou, întrucât întotdeauna țările și culturile s-au influențat reciproc și nu doar prin comerț ori invazie, însă în prezent procesul este diferit, prin valul puternic al integrării internaționale și al interdependenței. Legăturile și efectele lor, dintre persoane sau state, nu sunt doar mai numeroase și mai profunde, ci și mai transformatoare. Ele schimbă modul nostru de a trăi, modul de a dori cum să fim guvernați, toate în forme pe care încă nu le-am înțeles întrutotul⁵⁷. Revoluția tehnologică, ca unul din principalii factori ai globalizării, reprezintă una din cauzele determinante ale acestor evoluții, care a influențat mijloacele, metodele, posibilitățile de exprimare și acțiune din toate domeniile de manifestare legală sau ilegală, mai ales începând din deceniul al nouălea al secolului trecut. De atunci, revoluția tehnologică a promovat o serie de invenții și inovații care au influențat mai ales digitalizarea datelor și valorilor, miniaturizarea, informatizarea, comunicațiile și transporturile.

Cele mai profunde și numeroase transformări s-au produs și se vor mai produce la nivelul statelor naționale. În fapt, globalizarea este procesul deosebit de dinamic al creșterii interdependenței dintre statele naționale, ca urmare a extinderii și adâncirii legăturilor transnaționale în tot mai largi și mai variate sfere ale vieții economice, politice, sociale și culturale, având drept implicație faptul că problemele devin mai curând globale, decât naționale, solicitând la rândul lor o soluționare

⁵⁷ Gordon, SMITH și Moisés, NAÍM, **Altered States - Globalization, Sovereignty and Governance**, ISBN 0-88936-917-8, 27.04.2003

mai curând globală decât națională⁵⁸. Acest context a fost nuanțat și de Strategia de Securitate Națională a României⁵⁹, care a subliniat necesitatea dezvoltării, la nivel național, a capacității de percepție, evaluare și abordare a fenomenelor dinamice din realitatea economică și socială a țării și a mutațiilor ce se produc în lume și a impus ca reacțiile sistemului național de securitate⁶⁰ să fie adecvate realităților și subordonate, în permanență, intereselor fundamentale ale țării.

Din evaluarea principalelor mutații pe plan internațional identificate la începutul acestui secol, se poate aprecia că, pentru multe state, principalele amenințări nu provin din partea altor țări⁶¹. În schimb, unele riscuri și amenințări se manifestă ca urmare a planurilor și acțiunilor unor grupuri reduse și organizații de factură nonstatală de tip rețea. Acțiunile acestora impun adaptarea unor noi tipuri de reacții și măsuri din partea statelor, în contextul în care chiar și noțiunea de securitate își schimbă structura, iar o mare parte din omenire trăiește într-o perpetuă stare de teamă. Acești adversari ai democrației

⁵⁸ Preluare de Adrian Victor Ververa în Societatea civilă și securitatea națională, din volumul **Meridiane de securitate**, coordonator conf.univ.dr.ing. Ioan BIDU, Editura Academiei Naționale de Informații din cadrul Serviciului Român de Informații, București, 2004

⁵⁹ Președintele României, **Strategia de Securitate Națională a României – Garantarea democrației și a libertăților fundamentale, dezvoltare economică și socială susținută și durabilă, aderare la NATO și integrare în Uniunea Europeană**, București, 2001

⁶⁰ Conform **Doctrinei Naționale a Informațiilor pentru Securitate**, aprobată în luna iunie 2004, de Consiliul Suprem de Apărare a Țării, sistemul național de securitate reprezintă ansamblul organelor legislative, executive și judecătorești, al instituțiilor, organismelor economice, organizațiilor neguvernamentale și cetățenilor care, potrivit legii ori liber consimțit, își asumă obligații sau manifestă preocupări și inițiative civice în legătură cu realizarea, protejarea ori afirmarea valorilor și intereselor de securitate

⁶¹ William J., HARTMAN, **Globalization And Asymmetrical Warfare**, Air Command And Staff College, Air University, Maxwell Air Force Base, Alabama, aprilie 2002

formează rețele proprii și utilizează noile pârghii ale globalizării – informația, media, tehnologia etc. - pentru a se organiza, a recruta noi membri, a comunica și acționa la scară mondială. Până nu de mult, aveau doar capacitatea de a acționa local, în schimb, în prezent, se manifestă pe întregul mapamond. Această capacitate se va dezvolta atât timp cât, datorită globalizării, va continua să existe posibilitatea transferurilor rapide și libere de noi tehnologii și cât națiunile prospere vor lăsa cu mult în urmă țările aflate în curs de dezvoltare.

Tehnologia care permite ca informația să fie transmisă și exploatată transfrontalier aproape că este la dispoziția tuturor, inclusiv a rețelelor crimei organizate și a grupărilor teroriste. Crima organizată, și mai ales cea transfrontalieră, profită de viteza de transmitere a datelor și informației, având posibilitatea de a comunica, transfera fonduri, planifica și pune în practică acțiuni ilegale, lucrând cu o logistică de vârf, în destule situații superioară posibilităților pe care le au unele agenții de contracarare a crimei organizate.

Specularea contextului oferit de revoluția în domeniul comunicațiilor, în contextul procesului de globalizare, oferă oportunități pentru creșterea abilității rețelelor crimei organizate transfrontaliere, proliferarea acțiunilor și consolidarea poziției acestora în diferite țări.

Rețelele crimei organizate, dar mai ales grupările teroriste folosesc mass-media, Internetul și rețelele de comunicații pentru a-și face propagandă, pentru a difuza știri legate de intențiile lor sau pentru a amenința ori a-și asuma anumite acte reprobabile sau cu consecințe tragice.

Datorită condițiilor oferite de accelerarea procesului de globalizare, mai ales în sfera comunicațiilor, grupările teroriste și rețelele crimei organizate transfrontaliere pot influența mediul internațional în care trăim. Și o fac din ce în ce mai mult, cu consecințe din ce în ce mai grave, care ating de multe ori interesele de securitate ale statelor democratice.

Tot datorită revoluției în comunicații⁶², a devenit mai sofisticat și sistemul de distribuire și de plată în comerțul en-gros cu droguri, prin utilizarea e-mail-urilor și a sistemelor de web. Internetul este un instrument ideal și pentru operațiunile de spălare a banilor, în special de la introducerea în sistemul financiar internațional a așa numiților e-Money. Internetul a facilitat și răspândirea și vânzările ilegale în întreaga lume de materiale pornografice.

Riscuri deosebite au apărut și prin atacarea sistemelor informatice cu viruși, și datorită tentativelor tot mai multe și mai eficiente ale hackerilor de spargere a sistemelor de protecție a computerelor. În aceste cazuri, atacatorul se poate afla în orice loc de pe glob, la mii de kilometri distanță.

Bineînțeles că nu orice acțiune a crimei organizate transfrontaliere reprezintă un risc sau amenințare în planul siguranței naționale, pentru un stat democratic sau o alianță de state democratice, însă tendința actorilor tip rețele ilegale este convergența, atât prin adaptarea la evoluțiile globale și, mai ales, utilizarea celor mai noi posibilități ale tehnologiei, cât și prin crearea de alianțe temporare, funcție de interese concrete, și îndeosebi prin preluarea și utilizarea reciprocă a tipurilor de acțiuni specifice, până de curând doar crimei organizate sau terorismului, situații care au condus la apariția și consolidarea unui nou fenomen: criminalitatea globală⁶³.

Dar lărgirea spectrului de riscuri neconvenționale, diversificarea tipologiei crizelor și conflictelor generează provocări multiple, care necesită reacții multidireționale, bazate pe mobilitate, diversitate, coerență și complementaritate,

⁶² Wolfgang H., REINICKE și Francis, DENG, cu Jan Martin, WITTE, Thorsten, BENNER, Beth, WHITAKER și John, GERSHMAN, **Critical Choices - The United Nations, Networks, and the Future of Global Governance**, IDRC, 2000

⁶³ ***, The Need for a Coordinated Response to Global Crime, www.fas.org/irp/offdocs/int008.html, SUA, Washington DC, 23.02.1996

atât în spațiul intern, cât și cel internațional⁶⁴. Iar la amenințări globale, riposta se impune a fi energică și adecvată, focalizând măsurile și acțiunile comune ale statele democratice, mai ales că sunt tot mai greu de disociat evoluțiile din mediile intern și internațional, în contextul întrepătrunderii proceselor care creează condiții favorabile apariției, deseori imprevizibilă, a unor riscuri la adresa securității naționale.

Fenomenul crimei organizate transfrontaliere, ca factor de risc la adresa securității naționale a României, se alătură altora la fel de periculoși, evidențiați de Strategia de Securitate Națională a României ca o categorie de riscuri asimetrice nonclasice: terorismul politic transnațional și internațional; proliferarea și dezvoltarea traficului ilegal de persoane, droguri, armamentelor și mijloacelor letale neconvenționale; migrația clandestină și apariția unor fluxuri masive de refugiați; proliferarea armelor de distrugere în masă; acțiuni colective de accesare ilegală a sistemelor informatice; agresiunea economico-financiară; provocarea deliberată de catastrofe ecologice.

Se impun, însă, unele precizări. Până când potențialul terorismului internațional și-a demonstrat adevăratele trăsături și consecințe, se aprecia că, după încheierea Războiului Rece, fenomenul crimei organizate transfrontaliere reprezenta și va reprezenta principalul inamic al statelor democratice. Dar, după fatidicul 11 Septembrie 2001, apoi ca un arc al durerii peste timp, cel din 11 martie 2004, din Spania, iar de curând la Beslan, terorismul a arătat că, prin escaladarea amplitudinii atentatele sale, este cel mai periculos pentru valorile fundamentale ale omenirii, punând în pericol inclusiv stabilitatea vieții internaționale.

Totuși, crima organizată transfrontalieră reprezintă una dintre principalele amenințări la adresa democrației pe plan internațional. În sprijinul acestor afirmații se pot invoca, în esență, următoarele argumente:

⁶⁴ Președintele României, op.cit.

- faptul că acest fenomen are conexiuni și, de cele mai multe ori, a preluat controlul asupra acțiunilor ilegale specifice celorlalte riscuri asimetrice nonclasice la adresa siguranței naționale (mai puțin terorismul), menționate în Strategia de Securitate Națională a României;

- consecințele acțiunilor ilegale ale crimei organizate: atacarea căminului, amenințarea vieții și proprietății și crearea unui climat de teamă și frică⁶⁵;

- posibilitatea ca rețelele crimei organizate transfrontaliere cu baze în America de Nord, Europa de Vest, China, Columbia, Israel, Japonia, Mexic, Nigeria și Rusia⁶⁶ să își extindă nivelul și aria de acțiune. Există un potențial real de a se forma legături nepermanente, pe afaceri ilegale concrete, între ele sau cu diverși întreprinzători ilegali sau mișcări insurgente. Acestea vor acționa pentru a corupe lideri, pentru a crea instabilitate, dezechilibra economic sau destabiliza state, se vor infiltra în bănci, pentru a obține controlul acestora, și vor coopera cu diverse mișcări insurgente, pentru a prelua controlul în diverse teritorii. Veniturile lor vor proveni în continuare din traficul de droguri, traficul ilegal de persoane; trafizarea și exploatarea femeilor și copiilor, contrabanda cu substanțe toxice, jocuri de noroc, comerț ilegal cu arme și tehnologii militare, contrabandă, fraude financiare și racketeering.

- evoluțiile adesea convergente ale acțiunilor specifice crimei organizate transfrontaliere cu cele ale terorismului.

Datorită procesului de globalizare, este evident că, așa cum națiunile devin mai adânc interconectate, același fenomen se întâmplă și cu structurile organizate din afara legii, fie teroriste, fie ale crimei organizate. Chiar dacă încă nu se știe în

⁶⁵ ***, The Need for a Coordinated Response to Global Crime, www.fas.org/irp/offdocs/int008.html, SUA, Washington DC, 23.02.1996

⁶⁶ ***, **Global Trends 2015: A Dialogue About the Future With Nongovernment Experts**, National Intelligence Council, NIC 2002-02, SUA, December 2000

totalitate cât de profunde și cât de întinse sunt legăturile dintre grupările teroriste și rețelele crimei organizate, este din ce în ce mai greu de definit linia de demarcație dintre aceste tipuri de organizații ilegale. Și cu cât situația este mai puțin clarificată, cu atât mai mult legăturile lor pot deveni mai strânse și mai ascunse.

Convergența dintre organizațiile criminale și cele teroriste reprezintă cea mai importantă amenințare asupra sistemelor democratice și a drepturilor fundamentale ale omului. Legătura dintre terorism și criminalitate a căpătat o nouă dimensiune, datorită, pe de o parte, reducerii⁶⁷, în ultimii 10 ani, a finanțării de către unele state a grupărilor teroriste, iar pe de altă parte a declanșării, la inițiativa SUA, a războiului coaliției statelor democratice împotriva terorismului. Una din consecințe este că organizațiile teroriste își extind zonele de acțiune, atât pentru a ataca valorile și simbolurile statelor democratice ce s-au implicat în războiul antiterorist, cât și pentru a se ascunde, dar, mai ales, pentru a-și asigura singure fonduri și materiale logistice specifice, prin activități criminale.

Principala diferență dintre grupările teroriste și rețelele crimei organizate constă în faptul că, în timp ce grupările teroriste sunt implicate în acte violente și din ce în ce mai dramatice, motivate în special de cauze politice, cele mai multe rețele ale crimei organizate sunt interesate, în relația cu puterea politică, doar de obținerea, prin acte de corupție, a protecției necesare pentru activitatea propriei organizații, motivată în primul rând de obținerea de profit⁶⁸. Totuși, în evaluarea amenințărilor contemporane la adresa securității, a devenit tot mai dificilă posibilitatea de a face distincție între motivațiile

⁶⁷ Tamara, MAKARENKO, Conexiunile între terorism și criminalitate în „Jane's Intelligence Review, Marea Britanie, 2004

⁶⁸ Stephens, MORA, **Global Organized Crime**, Woodrow Wilson School Policy Conference 401A Intelligence Reform in the Post-Cold War Era, 06.01.1996.

politice și cele criminale⁶⁹. Este foarte probabil ca, în viitorul apropiat, etapa convergenței dintre crima organizată și terorism să fie înlocuită definitiv de un nou stadiu și mai periculos, acela de conlucrare dintre aceste grupuri: criminalitatea globală. Crima organizată și terorismul, deși se află pe poziții separate, distincte, pot coexista în același plan și converge către un punct central. Între acestea, există un punct denumit convergență, unde o singură entitate manifestă simultan trăsături infracționale organizate și teroriste.

Legăturile dintre rețelele crimei organizate și grupările teroriste, în contextul globalizării, pot fi definite prin mai multe forme de manifestare:

- *alianțele*, care pot include acorduri pe termen lung sau scurt și sunt, de obicei, utilizate pentru a câștiga experiență (de exemplu, în spălarea banilor, falsificarea documentelor sau fabricarea bombelor) sau sprijin operațional (acces la rutele care facilitează activitatea de contrabandă). Sunt asemănătoare celor din economia reală, fiind definite prin scop, perioade și mod de finanțare. Cele mai uzuale alianțe se realizează în operațiunile de contrabandă, gen schimb de droguri pentru arme sau trafic ilegal de persoane. Realizarea alianțelor este îngreunată de: suspiciunile reciproce legate de securitatea fiecărei rețele ilegale; posibilele divergențe privind prioritățile și strategiile; pericolul apariției de rivalități.

- *extinderea tacticilor operaționale*, care a dus la acțiuni cu scop politic, desfășurate de rețelele crimei organizate, și, respectiv, acțiuni infracționale specifice crimei organizate, desfășurate de grupările teroriste. Aceste preluări reciproce au, totuși, utilizări de o altă natură și motivație. Astfel, rețelele crimei organizate apelează la tactici teroriste, dar nu pentru a schimba regimul politic al unei țări, ci doar pentru a-și asigura și proteja mediul său operațional. Avem aici de-a face cu o

⁶⁹ Tamara, MAKARENKO, op. cit.

abordare atipică și extremă, pentru că duce la încălcarea uneia din regulile de bază ale crimei organizate, și anume, păstrarea anonimatului. În acest context, multe grupări teroriste s-au implicat în desfășurarea de operațiuni infracționale pentru a-și asigura autofinanțarea.

- *convergența motivațională* se referă la acele entități care, prin acțiunile desfășurate, trec de la postura inițială la capătul celălalt al binomului crimă organizată – terorism. Astfel, rețelele criminale acționează din ce în ce mai mult în virtutea unor motivații politice, care ajung până la dorința de a-și exercita influențe directe asupra mediului politic, economic și social dintr-un anumit spațiu - sat, oraș, regiune sau stat –, situație specifică organizațiilor de tip mafiot. În al doilea rând, grupările teroriste încep, în cele din urmă, să-și utilizeze retorica politică drept paravan doar pentru desfășurarea de activități infracționale pentru profit, baza lor ideologică fiind compromisă.

- *Gaura Neagră*⁷⁰, când convergența dintre motivația criminală și cea politică din cadrul unei singure grupări îi permite să câștige controlul economic și politic asupra unui stat. Gaura neagră poate contribui la existența unui stat falit, care nu are autoritate centrală și manifestă caracteristicile specifice anarhismului, sau poate conduce la un stat în care starea infracțională este generalizată. Utilizând tactici teroriste pentru a-și menține puterea și controlul asupra acestor state (sau regiuni), elitele se folosesc de pozițiile lor oficiale spre a se implica în activități ilicite profitabile în propriul beneficiu sau uzează de pozițiile oficiale pentru a crea teritorii sigure altor organizații criminale sau teroriste.

De aceea, instituțiile abilitate în contracararea crimei organizate vor trebui să coopereze cu cele specializate în antiterorism, întrucât orice rețea criminală identificată va trebui

⁷⁰ Ibidem.

evaluată și din punct de vedere al posibilității ca aceasta să fie o structură internă a unei grupări teroriste. Evoluțiile legăturilor dintre rețelele crimei organizate transfrontaliere și grupările teroriste, în contextul accelerării procesului de globalizare, demonstrează faptul că amenințările identificate la adresa securității statelor democratice nu trebuie privite drept fenomene de sine stătătoare, deoarece acestea se află într-o continuă schimbare și că trăsăturile entităților din afara legii, motivațiile lor și tacticile aplicate se schimbă în timp, acomodându-se rapid la evoluțiile vieții internaționale în toate sferile de activitate.

*

România este angrenată în prevenirea și contracararea acestor fenomene infracționale, generate de apariția și dezvoltarea, în ultimii 15 ani, a nucleelor unor rețele ale crimei organizate transfrontaliere, coordonate atât de către cetățeni români, cât și străini. În primii ani ai acestei perioade, pe fondul unor disfuncții ale economiei naționale, specifice tranziției spre economia de piață, grupurile infracționale organizate s-au axat în special în sfera acțiunilor de contrabandă, evaziune fiscală, furturi de mașini de lux și acte de corupție.

În ultimii ani, datorită consolidării unor grupări criminale, evoluțiilor în plan regional, dar și poziției țării noastre la intersecția unor rute internaționale de transport și comerciale, fenomenul crimei organizate s-a dezvoltat, căpătând valențe transfrontaliere, datorită acțiunilor specifice traficului ilegal de persoane, traficului și consumului de droguri, infracțiunilor informatice sau spălării de bani.

De asemenea, factorii legal abilitați au permanent în vedere identificarea posibilelor tendințe de acțiune comună a unor rețele ale crimei organizate transfrontaliere ce acționează în România cu elemente ale grupărilor teroriste ce pot staționa

temporar pe teritoriul României. De aceea, unul din obiectivele politicii de securitate națională a României este participarea activă la acțiunile de cooperare internațională pentru combaterea terorismului și a crimei organizate transfrontaliere, prin dezvoltarea relațiilor de bună vecinătate și a unei conduite participative pe plan regional, pentru consolidarea stabilității și reglementarea crizelor, țara noastră reafirmându-și disponibilitatea de a participa, alături de comunitatea internațională, la lupta împotriva terorismului internațional și crimei organizate transfrontaliere.

INTERESUL NAȚIONAL ȘI LUMEA GLOBALĂ – RISURI DE INSTABILITATE ȘI STRATEGIA SECURITĂȚII

Conf. univ.dr .Maria IACOB
Academia Tehnică Militară
Prof. univ.dr .Dumitru IACOB
Universitatea Națională de Apărare

“Că mulți istorici streini, și alte țări, nu le știu toate câte fac într-alt pământu. Tot mai bine știu cei de locu decât cei streini⁷¹”

“N-a fost geneză mai mare decât este astăzi, / Nici mai multă tinerețe sau bătrânețe decât acum, / Nici mai multă desăvârșire, / Nici mai mult rai, sau iad decât acum / Graba, graba și iarăși graba; / Veșnic graba fecundă a lumii. / Din ceață mereu avansează egale contrariile, / Mereu substanță și creșterea, sexul mereu; / Mereu identitatea - împletită cu deosebirea, / mereu neamul vieții.⁷²”

Autorii rândurilor de mai sus au trăit în locuri și în vremuri diferite ale istoriei. Ion Neculce scrie *O samă de cuvinte*, în Moldova anilor de după Ștefan cel Mare, iar Walt Whitman articulează celebrul său *Cântec despre mine*, în care se află geneza poeziei americane moderne, în America secolului al XIX-lea. Ideile lor sunt perene și se întâlnesc, în percepția noastră, acum la început de nou mileniu, într-un timp frământat prin tensiunile globalizării. „Neamul vieții”, având mereu „identitatea – împletită cu deosebirea” – cum pilduitor spune Whitman – va avea nevoie și de voci ale „identității planetare”, dar și de voci ale „identității locale”.

⁷¹ NECULCE, Ioan, *O samă de cuvinte*, Ed. Tineretului, 1968, p.24

⁷² WHITMAN, Walt, *Cântec despre mine (Song of Myself)*, în românește de Mihnea Gheorghiu, Ed. Univers, 1973, pp.9-10

1. Orizontul globalizării

Din unghiul de analiză al epistemologiei istoriei, globalizarea este o problemă încadrabilă în logica modelelor tendențiale care „lucrează” la scara istoriei. Spre deosebire de presupuziția epistemică, potrivit căreia *istoria are sens* (presupoziție comună ideologiilor politice și religioase, oamenii și organizările sociale nefăcând altceva decât să se „încadreze” în sensul deja existent al istoriei, ca sens prestabilit), modelele tendențiale sunt fundamentate pe o altă presupuziție. Astfel, este realist să admitem că istoria are sens doar în măsura în care oamenii construiesc un sens al istoriei, iar sensul istoriei, fără a fi prestabilit, se afirmă tendențial drept rezultată a interferențelor, într-un fel sau altul, dintre acțiunile actorilor istoriei (state, alianțe, centre de putere, alte entități sociale semnificative, inclusiv indivizi).

În acest context privind lucrurile, globalizarea poate fi receptată ca un sens tendențial al „mersului istoriei”. Evident, procesul nu se desfășoară în premieră absolută, existând numeroase „straturi” ale istoriei mai vechi sau mai noi care îl preced și îl anunță (începând cu experiențele Imperiului Roman până spre expansiunea industrialismului din secolului al XIX-lea). Există însă caracteristici de incontestabilă noutate ale procesului. Astfel, poate înainte de toate, se cuvine a fi remarcată integralitatea planetară a globalizării.

Dintre procesele care influențează cumulativ și determină afirmarea tendențială a globalizării, „mai vizibile” sunt:

a) tendința schimbării paradigelor civilizației contemporane, fapt alimentat de nevoia imperioasă de a trăi într-o lume *curată* (în sens ecologic) și *umană* (în sens social). Pe cale de consecință, schimbarea în sine devine o problemă globală. Oamenii, organizațiile sociale, statele, națiunile se confruntă deschis, fără posibilitate de escamotare, cu presiunile schimbării. Iar aceste presiuni sunt uriașe, pentru că schimbarea

este integrală, radicală (mergând spre “rădăcinile” civilizației) și – în plus – turbulentă (greu previzibilă).

b) schimbarea, ca forță propulsoare a globalizării, este alimentată, la rândul ei, de procese precum: *revoluția economiei de piață* (proces în curs de generalizare planetară); *revoluția tehnologică* (proces vizibil prin digitalizarea industriilor și a comunicațiilor); *revoluția managerială* (proces prin care este adus în prim plan managementul inovativ, creativ, aplicat organizațiilor adaptative, inteligente). Globalizarea pare a trasa, tendențial, drumul către o „lume nouă”, curată, umană, adaptabilă. Firește, nu lipsesc riscurile și temerile, izvorâte mai ales din nevoia apărării „identităților locale”. Convulsiile „mondializării” și turbulența mișcărilor anti-mondializare se alimentează tocmai din asemenea temeri. Dezbaterea în lumea de astăzi a acestei probleme este realmente „fierbinte”. Soluția de principiu nu este greu de imaginat. Așa cum spune profesorul Mircea Malița în chiar titlul cărții sale⁷³, globalizarea înseamnă drumul spre „o singură civilizație”, clădită însă pe solul de mare diversitate al celor „zece mii de culturi”. Promovarea unei asemenea „soluții de principiu” este, însă, extrem de dificilă, pentru că - așa cum remarca Ricardo Diez-Hochleitner, președintele Clubului de la Roma, în prefața la cartea profesorului Mircea Malița – trăim „în mijlocul unei turbulențe considerabile în aproape fiecare sector de activitate umană, turbulență agravată de sărăcia mondială în materie de conducători demni de încredere”, iar „potențialele soluții alternative la numeroasele și diversele scenarii posibile sunt afectate de gravitatea actualei crize a valorilor etice și ale unei gândiri oneste”⁷⁴.

⁷³ Vezi MALIȚA, Mircea, Zece mii de culturi, o singură civilizație. Spre geomodernitatea secolului XXI. Prefață de Ricardo Diez-Hochleitner, președintele Clubului de la Roma, Ed. Nemira, 1998

⁷⁴ Ibidem, p. 9

2. Dimensiunile și contextele interesului național

Operaționalizarea în sens conceptual a interesului național se confruntă cu probleme principial noi, cele mai multe izvorând din presiunile privind remodelarea funcțională a „statului-națiune”. Principalele procese care converg spre o asemenea rezultată sunt:

a) Globalizarea, în sine, ca proces tendențial și ca imperativ privind ancorarea în noua matrice a civilizației viitorului, pe cale de a se naște;

b) Sub cheia de boltă a globalizării se desfășoară procesele integrării regionale, cel mai semnificativ, din unghiul nostru de interes, fiind procesul (el însuși cu structuri multiple și cu, uneori, conexiuni tensionate) integrării europene și euro-atlantice.

Este de observat că cele două procese sunt doar la prima vedere distincte. De fapt, ele se influențează reciproc în permanență. În acest sens, este deja vizibilă *tendința proiectării securității euro-atlantice la dimensiune globală*. Conceptul *securității globale*, vizibil mai ales după 11 septembrie 2001, este zămislit și propulsat tocmai prin mecanismele de expresie și de extindere ale Alianței Nord-Atlantice.

c) În același timp, statul-națiune, confruntat cu turbulența globală, suportă noi presiuni din interior; ele vin mai ales dinspre afirmarea explozivă a „intereselor individuale” și a „intereselor comunitare”, situație, în ultimă instanță, firească în logica statului de drept, a drepturilor omului și a autonomiei comunitare.

Aflat sub o presiune dublă, din interior și din exterior, statul-națiune își remodelează funcțiile și proiectează interesul național drept temei și factor de echilibru între tendințele societății interne și fluxurile integrării și globalizării⁷⁵. În acest

⁷⁵ Vezi **The World Bank, Transition – The First Ten Years, 2002**

mod, interesul național funcționează atât ca *interes identitar*, cât și ca *vector de integrare*. Fără a fi aruncat în desuetitudine, interesul național dobândește o nouă vigoare istorică. În esență, interesul național, proiectat drept forță de echilibru între „interesele local-comunitare” și „interesele globale”, devine sursa primordială a securității națiunilor. În caz contrar, viciile de proiectare, zonele de dezechilibru devin o țintă majoră de instabilitate.

ECONOMIA SUBTERANĂ INTERNAȚIONALĂ – SURSĂ CARE ALIMENTEAZĂ COMPONENTA ECONOMICĂ A TERORISMULUI

***General maior drd. Constantin NĂSTASE
Colonel prof.univ.dr. Dumitru NICA***

1. Economia subterană – fenomen global

Economia subterană este o realitate a vieții în întreaga lume și există semnale certe că ea se extinde din ce în ce mai mult. Estimările specialiștilor⁷⁶ arată că veniturile neînregistrate obținute din activități invizibile reprezintă aproximativ 9 trilioane dolari, deci 23% din Produsul Intern Brut mondial evidențiat de conturile naționale. Aceasta înseamnă, practic, că un nou stat de dimensiunile Statelor Unite ale Americii activează în economia mondială. Acest stat este localizat pretutindeni și nicăieri.

Pentru a estima economia subterană în diferite țări, se folosesc diferite metode. Nu se poate afirma că o metodă este mai bună decât alta sau că reflectă mai bine realitatea. Fiecare abordare are puncte tari și slabe și oferă, prin rezultatele ei, amănunte specifice. Indiferent, însă, de metoda folosită, se observă că economia subterană a atins pe ansamblul țărilor dimensiuni remarcabile în ultimele decenii, oferind motive de îngrijorare.

Există mai multe rațiuni pentru care decidenții politici ar trebui să fie îngrijorați de creșterea acestui fenomen, dintre care cele mai importante sunt:

- O economie subterană în creștere poate fi reacția indivizilor, care se simt împovărați de sistemul fiscal existent și

⁷⁶ The Shadow Economy: Black Hole, The Economist, 28.08.1999, p.63

care aleg ca „opțiuni de ieșire” activități nelegale sau nedeclarate.

▪ O economie subterană prosperă poate cauza dificultăți puterii politice, deoarece indicatorii oficiali – șomaj, forță de muncă, venit, consum – nu reflectă realitatea. Măsurile politice care se bazează pe date eronate fie nu își produc rezultatele, fie înrăutățesc situația economică.

De altfel, oamenii vor fi atrași de veniturile superioare pe care le pot obține în economia subterană și vor alege această opțiune. Însă, cel puțin două treimi din veniturile realizate în acest mod vor fi cheltuite în economia oficială.

Pentru a observa evoluția îngrijorătoare a acestui fenomen, autorii studiului “Shadow Economies – Size, Causes and Consequences”, Friedrich Schneider și Dominik Enste, au analizat creșterea dimensiunii sectorului neoficial în țări din Europa de Vest și SUA, luând ca perioadă de referință anul 1960, iar ca an de comparație 1995 și au obținut următoarele rezultate:

Creșterea economiei subterane ca procent din PNB pentru unele țări din Europa de Vest și SUA, 1960-1995:

Țara	1960	1995	Creșterea economiei subterane
Suedia	2%	16%	14%
Danemarca	4,5%	17,5%	13%
Norvegia	1,5%	18%	16,5%
Germania	2%	13,2%	11,2%
SUA	3,5%	9,5%	6%
Austria	0,5%	7%	6,5%
Elveția	1%	6,7%	5,7%

Friedrich Schneider, Dominik Enste – Shadow economies – “Size, Causes and Consequences”, Journal of Economic Literature, Vol.38, No.1 (Mar., 2000)⁷⁷.

⁷⁷ Autorii au folosit pentru a obține aceste estimări metoda ratei monetare.

Creșterea economiei subterane este cauzată de diferiți factori, printre care se identifică: creșterea poverii taxelor și a contribuțiilor la asigurările sociale, restricționarea din ce în ce mai severă a economiei oficiale, în special a pieței forței de muncă, reducerea forțată a timpului de lucru săptămânal, pensionarea timpurie, șomajul, declinul virtuții civice și a loialității față de instituțiile publice. Friedrich Schneider și Dominik Enste au realizat estimări ale nivelului economiei subterane din țările OCDE și din țările în tranziție, obținând datele relevante precum cele din tabelul anterior. Informațiile obținute își găsesc explicații în următoarele considerente⁷⁸:

1) Indivizii aleg să lucreze în economia subterană având ca motivație nu numai veniturile mari, ci și faptul că se pot sustrage, atât ei, cât și angajatorii, de la plata contribuțiilor obligatorii către stat.

2) Restricționarea excesivă a pieței limitează alegerea individuală în economia oficială. Intensitatea restricționării este adesea măsurată prin numărul de legi, cerințe obligatorii, precum autorizații, licențe, bariere în calea schimbului etc. Guvernul ar trebui să pună mai mult accent pe reducerea densității de reguli sau să le îmbunătățească pe cele existente. Unele guverne optează însă, spre a stopa fenomenul economiei subterane, pentru mărirea numărului de acte normative, una dintre motivații fiind aceea că mărește puterea birocratilor și crește rata ocupării în sectorul public. Această măsură are efect de bumerang, deoarece, cu cât birocrăția este mai mare, cu atât tentația de a părăsi sectorul oficial în favoarea celui neoficial este mai mare.

3) În ceea ce privește piața muncii, din dorința de a crește rata ocupării, guvernele apelează la sistemele de pensionare timpurie și servicii part-time. Aceste soluții dau însă

⁷⁸ Friedrich SCHNEIDER, Dominik ENSTE, Shadow economies – Size, Causes and Consequences, Journal of Economic Literature, Vol.38, No.1 (Mar., 2000)

rezultate numai când reflectă opțiunile indivizilor. Dacă sunt forțați să aleagă această variantă, atunci li se oferă oportunitatea de a lucra în economia ascunsă, ca urmare a creșterii timpului liber, și ei vor opta pentru, din dorința de a-și întregi veniturile.

4) Creșterea sectorului neoficial conduce la scăderea veniturilor bugetare, ceea ce are ca efect diminuarea calității și cantității bunurilor și serviciilor publice (cum ar fi apărare, educație, infrastructură etc.).

Autorii consideră că țările „sănătoase” OCDE și unele țări din Europa de Est (Cehia) înregistrează un bun echilibru între economia oficială și cea neoficială, ca urmare a nivelului scăzut al taxelor, al legislației coerente, un control al corupției, ce conduc la un sector slab dezvoltat al economiei subterane. În opoziție, statele din fosta URSS sau unele state aflate în tranziție se caracterizează printr-un nivel ridicat al taxelor, multă birocrație, existența mitei și a șantajului, explicându-se, astfel, ponderea ridicată a economiei subterane în economia oficială.

O sistematizare a efectelor pe care activitățile subterane le propagă asupra vieții economico-sociale este dificil de efectuat, mai ales că acest teren este extrem de schimbător, adaptându-se continuu la ceea ce se petrece în jurul său.

Există însă încercări în acest sens din partea unor specialiști, conform cărora principalele *efecte*⁷⁹ ale economiei subterane pot fi clasificate după cum urmează:

a) *efectul pe piețe* - economia subterană influențează piețele prin următoarele canale de transmitere:

- dezechilibrarea cererii și ofertei pe piețele oficiale, prin cumpărări de bunuri și servicii care nu reapar în ofertă sau prin livrări de bunuri și servicii care nu au corespondent în cerere;

- dezechilibrarea pieței muncii prin folosirea informală a forței de muncă;

- crearea de piețe paralele pentru unele bunuri și servicii, ceea ce conduce la formarea unor prețuri paralele pentru același bun sau serviciu, situație de natură să conducă la realocări nejustificate de resurse.

b) *efectul asupra comportamentelor economice*, prin modificarea funcției de economisire și investiții din sectorul public și privat;

c) *efectul asupra echilibrului monetar* - echilibrul monetar este influențat de economia subterană pe următoarele canale de transmitere:

- prețurile paralele, atât pentru bunuri și servicii, cât și pentru forța de muncă, pentru moneda națională;

- deturnarea unei importante mase monetare și, astfel, perturbarea raportului numerar/monedă scripturală;

- crearea de efecte de așteptare în raport cu principalele variabile macroeconomice: rata dobânzii, rata inflației și cursul de schimb;

- amplificarea tranzacțiilor speculative;

d) *efectul asupra balanței de plăți externe*;

e) *efectul asupra bugetului general consolidat*.

În scopul studierii efectelor asupra economiei oficiale, câteva studii au integrat economiile subterane în modele macroeconomice. Autorul unui asemenea studiu⁸⁰, realizat în SUA, a ajuns la concluzia că dimensiunea economiei subterane trebuie luată în seamă la stabilirea politicilor fiscale, iar pe de altă parte, că prezența activităților ar putea duce la o creștere a efectelor inflaționiste prin stimuli fiscali și monetari. Norman Loayza, un cunoscut analist al fenomenului economiei

⁷⁹ M, PÎRÎIANU, **Piața paralelă a muncii**, Editura „Expert”, București

⁸⁰ J., HUSTON, Estimating the size and implications of the underground economy, Federal Reserve Bank of Philadelphia.

subterane, într-un recent studiu⁸¹ despre o serie de țări din America Latină, a demonstrat că „în economiile unde sarcina fiscală este mai mare decât cea optimă, iar aplicarea normelor are un grad scăzut, creșterea dimensiunii relative a sectorului neoficial duce la o diminuare a creșterii economice”.

Stabilitatea și eficiența actului de guvernare depind, în mare măsură, de calitatea informației care stă la baza elaborării obiectivelor politice, sociale și economice. În acest context, economia subterană este percepută ca având efecte negative, din cauza faptului că *emite semnale eronate factorilor de decizie și induce astfel strategii macroeconomice neadecvate*. Prin urmare, orice politică macroeconomică privind sistemul de taxe, șomajul, inflația, economisirea, asistența socială, productivitatea sau competitivitatea este, din start, deficitară.

Se spune că economia subterană *cauzează insatisfacție și este cauzată de insatisfacție*, în același timp. Acest lucru este perfect adevărat, mai ales într-o țară cum este România, aflată într-o tranziție fără sfârșit. Obosind să caute cu privirea „luminița de la capătul tunelului” și văzând că acțiunile guvernărilor sunt total diferite de mesajele transmise cu prilejul campaniilor electorale, cetățenii se apropie mai ușor și, într-un fel, firesc de economia subterană.

Unul din cele mai blamate efecte induse de economia subterană este acela al *măririi distanțelor dintre diverse grupuri sociale*. Diferențele de natură economică devin semnificative prin faptul că unele grupuri sociale participante la activități economice subterane pot obține beneficii uriașe, în timp ce societatea, în ansamblul său, cunoaște, de regulă, o înrăutățire a nivelului de trai.

Creșterea violenței este, de asemenea, un efect al unei piețe nereglementate în ascensiune continuă, pentru că regulile și normele generate de sistemul juridic nu pot fi impuse de

⁸¹ N.V., LOAYZA, The economics of the informal sector; a simple model and the same empirical evidence from Latin America.

autoritățile statului într-un cadru ilegal sau neoficial. Din acest motiv, în unele țări există vii dezbateri pe marginea necesității „aplicării în forță a regulilor”, fapt cerut de tot mai mulți oameni.

În studiul despre economia subterană din România, realizat de Richard French și colaboratorii săi, s-au identificat numeroase alte efecte negative ale activităților economice neoficiale, unul dintre cele mai importante fiind *subminarea alocării optime a resurselor din cauza deformării prețurilor și veniturilor*, comparativ cu economia oficială. Acest fapt conduce la *diminuarea produsului real și înrăutățirea situației economice a țării, în ansamblu*. În general, activitățile economice subterane *nu beneficiază de avantaje la scară națională ale economiei și nu au acces la piețele de capital, menținându-se, astfel, nivelul scăzut al productivității și al salariilor*.

Există, de asemenea, voci care susțin că economia subterană este benefică, deoarece constituie *expresia fundamentală a pieței libere*, raționalitatea economică având un câmp mai mare de manifestare, în absența risipei și ineficienței rezultate dintr-o reglementare guvernamentală restrictivă. Funcționând ca o piață liberă, economia subterană poate spori eficiența întregii economii, fiind, prin urmare, un lucru bun. Individualismul, absența intervenționismului de stat, completa libertate de contractare din economia ascunsă reprezintă alte argumente ale acestui tip de analiză.

Un alt argument al celor care susțin că economia subterană are efecte pozitive îl constituie legătura cu *stabilitatea statului*, deoarece se consideră că satisfacerea nevoilor celor marginalizați din punct de vedere economic (prin oferire de locuri de muncă, bunuri mai ieftine, sprijinul comunităților locale etc.) se realizează fără intervenția statului. Economia subterană este văzută, în acest caz, ca o chestiune pozitivă, deoarece se spune că oferă o *supapă de siguranță* care permite

sistemului economic și politic să funcționeze în continuare în timpul unor transformări structurale produse de globalizare, dezindustrializare, descentralizare ori trecere de la un regim politic la altul. Studiul lui Richard French concluzionează că, deși pare o ironie, reducerea forțată a economiei subterane ar putea avea consecințe nefavorabile, cel puțin pe termen scurt. În acest caz, forța de muncă angrenată în activități economice subterane ar exercita o presiune semnificativă asupra economiei formale, unde slujbele sunt, în general, mai prost plătite și nu ajung nici în condițiile actuale⁸².

2. Criminalitatea – componentă a economiei subterane și segment ilegal ce include și terorismul

Noțiunea de crimă organizată, conform „Declarației Națiunilor Unite privind Criminalitatea și Siguranța Publică” (1996), semnifică: activitățile desfășurate de orice grup format din cel puțin trei persoane între care există raporturi ierarhice sau personale care permit să se îmbogățească sau să controleze teritoriul sau piețe interne sau străine, prin folosirea violenței, corupției, șantajului, urmărind fie să desfășoare o activitate infracțională, fie să se infiltreze în economia legală, folosind, în special, următoarele mijloace⁸³: falsul de monedă; traficul de carne vie; traficul de stupefiante și psihotrope; traficul de obiecte din patrimoniul național; furtul de materiale radioactive; actele teroriste; traficul de arme; muniții și materiale explozibile; traficul de autoturisme (furate); coruperea funcționarilor etc.

⁸² M. PÎRÎIANU, Efecte ale economiei subterane, Revista „Finanțe publice și contabilitate” nr.5/2004, pp.15-16.

⁸³ Ortansa BREZEANU – **Particularități ale criminalității în perioada de tranziție**, Cap. Criminalitatea organizată și spălarea banilor murdari, Editura Fundației Mare, București, 1999, p.44

Pe bună dreptate, se subliniază în literatura de specialitate că cei care organizează crima de anvergură nu urmăresc obținerea imediată de bunuri și valori, ci, în primul rând, o oarecare putere și poziție în comunitate, pentru ca, apoi, în lumina acestei puteri, să vină în mod firesc profitul ~ profit, care șubrezește statul, fiindcă îi erodează neconținut structurile fundamentale.

Și în România s-au conturat, în ultimii ani, pe fondul evoluției ascendente a criminalității, unele acțiuni de tipul celor specifice crimei organizate.

Cele mai vizate forme de manifestare a criminalității organizate, cu legături tradiționale, sunt:

- migrația ilegală;
- traficul de droguri;
- traficul de autoturisme de lux furate;
- operațiuni de mare contrabandă (cu țigări, cafea, alcool, produse agroalimentare, electronice, materii prime);
- în domeniul financiar bancar, crima organizată acționează prin creditări ilegale, deturnări de fonduri, reciclare a banilor de proveniență ilicită (prin implicarea unor bănci în efectuarea de transferuri valutare în străinătate), inclusiv pe piața de capital, evaziune fiscală sistematică și de amploare (realizată cu concursul interesat al unor reprezentanți ai instituțiilor de stat, care oferă grupurilor implicate protecția necesară).
- Între criminalitatea organizată și terorismul internațional există o legătură foarte apropiată, deoarece sunt zone de interferență pe care fiecare caută să le exploateze cât mai mult în folosul propriu.

3. Legătura dintre terorism, terorism economic și financiar

Se cunoaște că principala sursă de finanțare a organizațiilor teroriste o reprezintă *activitățile specifice crimei*

organizate. De altfel, în opinia unor specialiști⁸⁴, convergența dintre terorism și crima organizată se realizează pe *două căi*:

a) angrenarea rețelelor teroriste în acțiuni conexe crimei organizate (trafic de droguri, contrabandă cu arme, muniții, explozivi, substanțe chimice, radioactive, migrație ilegală, alte forme ale economiei subterane);

b) acțiuni complexe comune dictate de interese conjuncturale de moment sau de perspectivă (menite să faciliteze atingerea scopurilor propuse).

În ceea ce privește opțiunea pentru acest tip de acțiuni, s-a constatat că operațiunile teroriste au costuri mai reduse decât cele ale unor operațiuni militare.

Terorismul cunoaște, între formele sale de manifestare, și *terorismul economic* și *terorismul financiar*.

În opinia unor analiști în domeniu⁸⁵, *terorismul economic* este exercitat și de unele corporații transnaționale și de acțiunile derulate de diferiți actori economici în zona economiei subterane.

Consecințele acestui tip de terorism sunt dintre cele mai negative și sunt de amintit ca importante următoarele:

a) distrugerea unor obiective economice de referință;

b) scăderea dramatică a PIB-lui în statele afectate;

c) înrăutățirea condițiilor de trai ale populației;

d) proliferarea și creșterea intensității formelor de protest social din partea unor categorii de populații.

În schimb, se consideră că *terorismul financiar* este cel mai cumplit terorism al planetei, fiind unul globalizat. Acesta este exercitat de unele organisme financiare internaționale, de unele guverne, de lumea interlopă și organizațiile teroriste cu

⁸⁴ Adrian-Ionel PETRACHE, **Terorismul și securitatea României**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, p.73

⁸⁵ Vasile Simileanu, Radiografia terorismului, Colecția GEOPOLITICA, Editura TOP FORM, București, 2004, pp.190-191

care conlucrează aceste organizații din zonele tenebroase ale societății.

Se recunoaște tot mai mult că banul terorizează omul, este un mijloc de teroare și obiect în numele căruia se exercită și alte forme de terorism.

Formele cele mai grave ale terorismului financiar sunt următoarele: a) cămătăria; b) dobânzile exorbitante la credite; c) impozite mari; d) condiționări și impuneri de tot felul.

Organizațiile teroriste utilizează, pe linie de terorism financiar, forme cum ar fi:

1) primirea sau recuperarea de fonduri prin: a) luări de ostatici; b) amenințări; c) șantaj; d) spargeri de bănci; e) atacarea mijloacelor care transportă bani sau alte valori etc.;

2) alte surse de procurat bani pentru terorism: a) oameni foarte bogați, dar cu interese obscure; b) grupuri de interese, interne și internaționale (economice, ale lumii interlope etc.); c) organizații non-profit ce au alte scopuri decât cele declarate oficial; d) state cu regimuri anacronice etc.

4. Acțiuni posibile la nivel mondial și național pentru combaterea economiei subterane și a terorismului internațional

Economia subterană, prin capacitatea de adaptare și forța de regenerare ce o definesc, este un concurent serios pentru economia reală, care, în antiteză, poate fi caracterizată, într-o anumită măsură, de imobilism și inerție. Totodată, această economie reprezintă sursa principală de finanțare a terorismului internațional din zilele noastre.

Pornind de la acest punct de vedere, măsurile de combatere a economiei subterane presupun, în principal, remodelarea economiei reale pentru a-i determina imunitatea față de anumite manifestări ale economiei subterane dar, deopotrivă, și pentru asigurarea permeabilității sale față de acele activități ce pot fi absorbite.

Am putea vorbi de *politici generale de combatere a economiei subterane* pe plan mondial.

În această ordine de idei, sunt de semnalat următoarele politici:

1) *Reducerea presiunii fiscale și a intensității reglementărilor*

Încercările de influențare a evoluției unui fenomen presupun acțiunea asupra cauzelor sale și, în consecință, combaterea economiei subterane presupune, în principal, reducerea presiunii fiscale identificată anterior drept cauza economică principală a acestui fenomen.

Intervalul de timp scurs între momentul adoptării unei astfel de măsuri și cel al intrării efective în vigoare ar fi însoțit de un blocaj total al încasărilor bugetare, întrucât contribuabilii ar avea tendința ca, prin metode licite sau oculte, să transfere momentul exigibilității unor obligații fiscale la un termen ulterior aplicării noilor prevederi.

La polul opus se situează „amnistia fiscală”, respectiv anularea integrală a obligațiilor fiscale restante, renunțarea sub toate formele la urmărirea recuperării unor prejudicii generate de reprezentanții economiei subterane. Această măsură, înainte să favorizeze integrarea în economia reală a unor activități provenite din subteran, va determina protestul contribuabililor onești.

Varianta optimă, ce urmează a fi stabilită între aceste limite, trebuie să urmărească să nu fie perturbată activitatea economiei reale și să determine reacția pozitivă, imediată, a unui segment din economia subterană.

2) Cea de a doua cauză importantă a economiei subterane, intensitatea reglementărilor fiscale, poate fi combătută printr-un proces consecvent de *structurare a legislației fiscale și a celei economice*, în general, pe principii unitare urmărindu-se:

- scurtarea timpului afectat de contribuabil pentru obținerea autorizărilor și determinarea obligațiilor fiscale;

- eliminarea posibilităților de interpretare abuzivă a dispozițiilor, atât în favoarea, cât și în defavoarea contribuabilului;

- reducerea costurilor de administrare a sistemului, atât la nivel de contribuabil, cât și la nivelul statului;

- armonizarea prevederilor legislative, a normelor și procedurilor de lucru, cu cele din statele învecinate sau cu care există interese economice comune.

În practică, atât reducerea presiunii fiscale, cât și reducerea intensității reglementărilor pot fi introduse gradual, în asociere cu alte acțiuni care, în principiu, ar trebui să le consolideze efectele.

3) *Combaterea fraudei fiscale*

Crearea unor circuite financiare și comerciale artificiale, cu ajutorul unor entități fictive – firme-fantomă – stă, în principiu, la baza celor mai multe dintre acțiunile de fraudă. Împiedicarea înființării unor asemenea entități poate fi realizată prin:

- impunerea unui nivel rezonabil al capitalului social minim admis pentru înființarea unei societăți comerciale;

- solicitarea, la momentul înființării unei societăți comerciale, a dovezilor privind existența unui sediu adecvat afacerii ce urmează a fi desfășurate sau, după caz, a celor care să demonstreze existența unor resurse financiare adecvate activității ce urmează a fi desfășurată;

- impunerea unei perioade limită de inactivitate a unei societăți comerciale nou înființate, după care să urmeze o reautorizare sau un alt procedeu care să facă publică trecerea din starea de inactivitate la cea de firmă activă;

- interconectarea bazelor de date ale registrelor comerciale și facilitarea accesului la acestea pentru toți comercianții interesați.

Aceste măsuri au menirea de a limita numărul de societăți comerciale ce pot fi înființate aparent fără un scop precis, dintre care o parte importantă sunt ulterior folosite pentru tranzacții subterane. Contrabanda constituie o componentă importantă a fraudei și combaterea ei presupune, pe lângă metodele tradiționale de supraveghere a granițelor și controlul amănunțit al mărfurilor transportate, și alte două aspecte:

a) individualizarea mărfurilor aflate pe piața unei țări, prin impunerea obligației de a se marca marfa în limba statului respectiv;

b) obligația de consemnare explicită a producătorului, a țării de origine și respectiv a importatorului.

Efectul acestor măsuri poate fi amplificat printr-o politică de sensibilizare a consumatorilor, nu atât cu privire la proveniența ilicită, cât cu privire la consecințele probabile ale utilizării/consumării unor mărfuri cu origine incertă.

4) *Combaterea muncii la negru*

Metodele de combatere a acestei activități au o sferă de incidență importantă și sunt legate de cele de combatere a șomajului și, în consecință, crearea unor noi locuri de muncă stabile, salarizate corespunzător. Alături de aceste măsuri, pot avea eficiență:

- organizarea unor cursuri de calificare profesională;
- recalificare și policalificare, după caz, permițând indivizilor să-și găsească mai ușor un loc de muncă în economia reală, atât datorită deprinderilor însușite, cât și datorită atestării oficiale pe care aceștia o dobândesc;

- creșterea perioadei de școlarizare, care conduce la amânarea momentului intrării în competiție pe piața muncii, dar și la maturizarea tinerilor și creșterea, pe această cale, a responsabilității în luarea unei decizii;

- împiedicarea emigrației clandestine, care are ca efect perturbarea pieței muncii și, mai ales, crearea unui mediu extrem de favorabil recrutării forței de muncă clandestine;

- protejarea tinerilor specialiști în domenii precum: chimia, fizica, dreptul, finanțele, pentru a se evita atragerea acestora în sfera subterană.

5) *Combaterea activităților criminale*

Măsurile propuse anterior pentru combaterea celorlalte forme ale economiei subterane au efect, într-o anumită măsură, și în sfera activităților criminale, în primul rând pentru că oferă alternative economice oneste celor plasați marginal, conjunctural în activități criminale. Tot acestor indivizi li se adresează și măsurile de determinare, de conștientizare a caracterului periculos al consumului de droguri.

Singurele măsuri cu oarecare eficiență sunt cele de natură coercitivă. Acestea presupun ca, prin metode judiciare specifice, să fie identificați făptuitorii, sancționați și, foarte important, destrămate sistemele de producție și distribuție utilizate de aceștia și împiedicat accesul lor în spațiul economiei reale.

Un exercițiu curajos, cu mari riscuri, îl reprezintă legalizarea jocurilor de noroc, a prostituției, activități care, în structura economiei subterane, se plasează în sfera activităților criminale. Limitele economiei reale au fost, totuși, forțate în unele cazuri, dincolo de aceste activități și, în ultimii ani, se discută tot mai frecvent de legalizarea drogurilor ușoare, fapt ce deja a devenit parțial realitate în unele state din vestul Europei.

Măsurile de stimulare economică, precum: asigurarea recalificării șomerilor, angajarea acestora, atragerea investițiilor, promovarea produselor realizate pe piața națională, vor determina reducerea muncii la negru, dar și a activităților criminale, datorită alternativei create pentru mulți indivizi, a posibilităților ce le sunt oferite ca să-și câștige existența în mod onest.

Măsurile de determinare a comportamentului uman sunt diverse și urmăresc să împiedice devierea unor categorii sociale spre activități periculoase, precum consumul de droguri, prostituția și chiar terorismul. Mesajul unor asemenea acțiuni

trebuie să fie pertinent și să se adreseze structurat unei anumite categorii de indivizi.

6) *Combaterea corupției*

Reducerea intensității reglementărilor și, prin aceasta, diminuarea birocrăției, completate de o reducere a presiunii fiscale, conduc la eliminarea unor cauze și surse importante ale corupției. În acest cadru, corupția ar deveni mult mai limitată, pentru că, prin acest proces de combatere a economiei subterane, ea pierde sursele de alimentare și, în consecință, nu ar mai avea posibilitatea de a influența, la rândul-i, evoluția altor sectoare importante, ca politica, justiția etc.

Pe de altă parte, declanșarea și susținerea unei acțiuni de combatere a economiei subterane determină amplificarea fără precedent a oportunităților coruptive.

7) *Măsuri pentru eliminarea procesului de spălare a banilor*

Pentru combaterea spălării banilor, măsura cea mai eficientă presupune armonizarea pe plan internațional a modului de lucru în instituțiile financiare și bancare și aplicarea unor standarde comune în ce privește identificarea clienților, determinarea provenienței sumelor tranzacționate.

Un aspect deosebit îl constituie secretul bancar, considerat de multe ori ca instrument pentru ascunderea fraudei, a unor activități criminale și teroriste și, în acest cadru, asigurarea accesului la informațiile bancare, în primul rând pentru autoritățile fiscale, dar și pentru cei în drept să aplice legea penală. Eficiența măsurii este semnificativ amplificată de dezvoltarea sistemelor de plată fără numerar, care, spre deosebire de banii lichizi, permit controlul și posibilitatea de reconstituire a circuitelor financiare. Adoptarea unor măsuri de combatere a economiei subterane conduce la reducerea ofertei de bunuri de consum ieftine și, implicit, la disponibilizarea unui număr important de indivizi, pe care economia reală trebuie să-i preia. Reducerea nivelului muncii la negru plasează pe piața

muncii un număr sporit de indivizi ce vor face concurența șomerilor deja existenți și vor determina, în principiu, menținerea salariilor la un nivel scăzut.

Alegerea momentului în care se va declanșa un program important de combatere a economiei subterane trebuie să țină seama de starea economiei și de perspectivele acesteia. Astfel, o perioadă de creștere economică va favoriza măsurile îndreptate împotriva economiei subterane și va determina o atitudine pozitivă, atât din partea reprezentanților economiei subterane, cât și a majorității contribuabililor onești, care nu-și simt amenințată stabilitatea economică.

În antiteză, declanșarea unui proces de combatere a economiei subterane, pe fondul unei perioade de recesiune economică, nu va avea rezultatul scontat, existând pericolul de a accentua „scufundarea” unor indivizi și chiar a unor activități în straturile mai profunde ale economiei subterane. Această situație nu presupune ca, într-o perioadă nefavorabilă din punct de vedere economic, să se ignore economia subterană, ci să se încerce limitarea creșterii volumului economiei subterane, permițându-se, astfel, ca, ulterior, într-o conjunctură economică favorabilă, să se dezvolte acțiuni noi, eficiente de reducere a economiei subterane.

În vederea implementării unor măsuri mai bune de combatere a economiei neoficiale, se urmărește o colaborare între țări pentru aplicarea de măsuri ample, intersectoriale, cu participarea directă sau indirectă a unor grupuri de state, concretizată în elaborarea și semnarea unor convenții, tratate și acorduri internaționale. Pe fondul integrării europene accentuate, în anul 1999, a fost înființat Oficiul European de Luptă Împotriva Fraudelor (OLAF), ca instituție comunitară competentă să dezvolte controale pe teritoriul statelor membre, dar și al țărilor candidate la Uniunea Europeană.

Instituțiile Uniunii Europene și statele membre ale acesteia acordă o mare importanță protecției intereselor

financiare și economice ale comunității și, de asemenea, luptei contra criminalității organizate transnaționale, fraudei și tuturor altor activități ilegale care prejudiciază bugetul comunitar.

Ca instrument european de luptă contra criminalității transfrontaliere și a fraudei, OLAF exercită toate competențele de anchetă conferite Comisiei prin reglementările comunitare și acordurile în vigoare cu țări, în scopul accentuării luptei contra economiei subterane.

În strânsă legătură cu acțiunile pe plan european, sunt de menționat și cele întreprinse la nivel internațional.

Aceste acțiuni trebuie să se conjuge pentru a combate atât criminalitatea transfrontalieră, fraudă, cât și terorismul internațional.

Se impun dezvoltate politici de finanțare a structurilor și acțiunilor îndreptate împotriva terorismului, politici care să vizeze:

- a) informarea corectă asupra componentei economico-financiare a terorismului;
- b) supravegherea structurilor teroriste și sub raportul finanțării lor;
- c) prevenirea oricăror acțiuni de tip terorist;
- d) distrugerea rețelelor teroriste din toată lumea.

Politici de combatere a economiei subterane în România

Creșterea economiei din umbră a făcut, în general, să crească preocuparea guvernelor pentru stoparea acestui fenomen, perceput nu numai ca un „gol fiscal”, dar chiar ca o amenințare la adresa siguranței naționale.

Evoluția din ultimii ani a economiei subterane din România trebuie să constituie un motiv, dacă nu de îngrijorare, cel puțin de preocupare pentru factorii de decizie, aceasta ținând cont de existența sistemului economic dualist din România (unul subteran, prosper și în ascensiune, iar cel

oficial, slab și ineficient, cu palide semne de redresare). Combaterea economiei subterane nu trebuie să constituie o țintă în sine, reușita acestor măsuri ducând în esență la reușita procesului de restructurare, stoparea tranziției fără sfârșit, îmbunătățirea climatului general economico-social capabil să producă eficiență și, pe această bază, prosperitate.

Pentru atingerea obiectivelor amintite, secretul îl constituie *recăpătarea de către populație a încrederii în capacitatea de guvernare*. Pentru aceasta, sunt necesare o serie de condiții:

- apariția unei noi clase politice mai dinamice, care să nu mai fie acuzată de imobilism, conservatorism, favoritism și corupție;
- reglementarea statutului funcționarului public, crearea unui cult al funcționarului de stat, caracterizat prin cinste, corectitudine și responsabilitate, concomitent cu asigurarea unor condiții materiale prin care să i se asigure un trai decent și ferit de tentaculele corupției;
- accelerarea procesului de restructurare și modernizare a justiției, a celorlalte elemente din aparatul de stat chemate să lupte împotriva corupției, împotriva criminalității economico-financiare, în general (poliția, garda financiară etc.);
- realizarea unui program de educare a populației în domeniul reformelor economice, al sistemului de impozitare, în scopul de a căpăta sprijinul și acordul acesteia. Guvernul român nu mai trebuie să repete greșelile care au însoțit campaniile anterioare.

Alte măsuri care vizează *îmbunătățirea stării sistemului economico-financiar* și a căror reușită va contribui la diminuarea sau încetinirea procesului de creștere a economiei subterane pot fi:

- eliminarea cauzelor principale ale dezvoltării economiei subterane: impozitele ridicate și interferența excesivă a statului în economie. În acest scop, se impune reducerea

impozitării ineficiente și contraproductive a salariilor, sistem care îi favorizează pe cei cu posibilități materiale mai ridicate în defavoarea celor avuți;

- accelerarea procesului de privatizare, liberalizarea comerțului prin reducerea substanțială a taxelor la importuri și renunțarea definitivă la scutirile (temporare) de taxe la import pentru anumite categorii de produse, aceasta fiind o cale sigură pentru eliminarea (diminuarea) fraudelor și corupției;

- reducerea drastică a cheltuielilor guvernamentale, utilizarea fondurilor bugetare cu prioritate spre construcția (dezvoltarea) unei infrastructuri moderne, proces care trebuie susținut prin creșterea investițiilor, creștere economică și o diminuare a ratei economice subterane;

- regândirea procesului de impozitare, astfel încât contribuabilii să primească beneficii pe măsura impozitelor plătite, finalitatea reprezentând-o reducerea nivelului evaziunii fiscale și sporirea susținerii guvernamentale din partea plătitorilor de taxe și impozite;

- adoptarea unei noi legi a sponsorizării, precum și a funcționării asociațiilor nonprofit, fundațiilor, beneficiare ale acțiunilor de sponsorizare;

- îndeplinirea obiectivului stabilit și în Strategia de dezvoltare pe termen mediu, de reducere a ratei inflației sub 10% anual;

- reducerea birocrăției în sistemul de lansare a noilor afaceri, reformularea încadrării legislative pentru faliment;

- renunțarea la practica adoptării excesive de ordonanțe de urgență de către guvern, redobândirea rolului firesc al parlamentului în sistemul legislativ;

- accelerarea procesului de privatizare a instituțiilor bancare, cale prin care se poate pune capăt „hemoragiilor” financiare de tip Bancorex sau Banca Agricolă;

- creșterea rolului instituțiilor de supraveghere și control din sistemul financiar-bancar ori nebanca, în scopul evitării repetării unor fenomene cum au fost Banca Dacia Felix, F.N.I.;

- adoptarea unui sistem realist de asigurări sociale capabil să sprijine costurile reformei și restructurării ș.a.;

- adoptarea unor măsuri care să ducă la atragerea investițiilor străine;

- crearea de stimulente pentru populație, spre a evita capcanele economiei subterane (Ministerul Finanțelor Publice din România ar putea învăța din experiența guvernului taiwanez, care, în anii '80, a introdus o schemă ingenioasă prin care a încurajat populația să ceară chitanțe, folosite apoi ca bilete la un sistem de loterie națională).

România, ca viitor membru al Uniunii Europene, este nevoită, în cel mai scurt timp, să-și armonizeze legislația și practica în domeniul fiscal, judiciar etc., ca de altfel întregul comportament economico-social, cu cel al Uniunii. Acest obiectiv impune eforturi importante din partea societății românești, inclusiv pentru reducerea nivelului economiei subterane, care, în prezent, depășește cu mult media europeană.

Prin poziția sa geografică, probabil că, mult timp, România va fi o graniță a Uniunii Europene și, în acest cadru, din punctul de vedere al efortului comun pentru combaterea economiei subterane, se va confrunta în principal cu:

- problemele generate de traficul ilicit de droguri dinspre Asia spre statele europene;

- contrabanda cu diverse bunuri provenind din spațiul extra-comunitar și cu problemele fiscale aferente;

- traficul ilicit de persoane și migrația clandestină spre țările Uniunii Europene.

O preocupare continuă a Uniunii Europene este problema corupției, atât în statele membre, cât și în cele candidate. Măsurile de combatere și reducere a fenomenului în cauză

vizează aspecte esențiale, cum ar fi: implementarea unor politici economice viabile, reforma instituțională cu un accent sporit în domeniul administrației publice și în sistemul judiciar, instituirea unui control financiar real. Toate aceste inițiative au drept scop primordial limitarea corupției și implicarea tuturor statelor în cadrul acestui proces global.

Și în România, măsurile enumerate anterior trebuie să se întrepătrundă adecvat cu cele care vizează în mod expres descurajarea acțiunilor teroriste pe teritoriul României, acest risc fiind unul din cele mai evidente la adresa securității naționale.

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND OPERAȚIUNILE MILITARE ÎN ZONE URBANE LA ÎNCEPUTUL MILENIULUI III

***General de brigadă prof.univ.dr. Nicolae USCOI
Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”***

Legăturile dintre civilizația citadină și fenomenul război sunt extrem de strânse din vremuri imemorabile. Ele sunt consemnate, ca atare, în istoria militară, dar și în alte discipline științifice, având în vedere impactul pe care conflictul armat l-a avut asupra structurării arhitectonice a orașelor, modelelor economice adoptate, psihologiei sociale a populației orășenești și dezvoltării urbane, în general.

Întotdeauna, orașul a fost perceput cu justete ca un centru al puterii politice, economice și religioase a unei zone, dar și loc predilect de încartiruire a trupelor, precum și bază de aprovizionare indispensabilă în cazul operațiilor militare. Toate acestea au avut un impact vizibil asupra modelelor de urbanizare, multe localități dezvoltându-se în jurul zidurilor unor vechi cetăți de apărare. Mai mult, unele orașe au apărut și s-au dezvoltat din rațiuni preponderent militare, rolul lor originar fiind acela de a controla zone de interes strategic (trecători, puncte obligatorii de trecere, căi de acces la litoral sau porturi fluviale etc.). Odată cu distrugerile masive provocate în cursul primului război mondial, s-a conștientizat necesitatea zonării orașelor, pentru a separa mai bine zonele industriale de cele de locuit. Astfel, a apărut conceptul de planificare urbană propice unei dezvoltări economice și sociale mai armonioase. Perioada războiului rece, generatoare de amenințări nucleare, și-a pus amprenta prin prezența adăposturilor antiatomice, construcția de baze militare securizate, transferul uzinelor și fabricilor în afara arealului locuit etc. Perioada

contemporană a mai spulberat un mit – acela al localității percepute ca spațiu de securitate. Mai ales în cazul marilor aglomerări urbane, în care multe zone au „scăpat“ de sub controlul autorităților, iar respectul pentru lege și ordine publică este iluzoriu, orașele au devenit focare de instabilitate care pot deveni extrem de periculoase atunci când miza conflictului este însăși populația.

În consecință, pe fondul vechilor conexiuni, în prezent se conturează noi raporturi între ariile urbane și fenomenul război, acesta determinând apariția unor zone de haos și fărădelege, care favorizează acțiunile teroriste și desfășurarea conflictelor asimetrice. În aceste condiții, zonele urbane vor rămâne un obiectiv de interes major pentru forțele armate, și acum, la începutul mileniului III.

În gândirea militară tradițională s-au conturat două atitudini fundamentale privitoare la desfășurarea operațiunilor militare în zone urbane. Marii strategii au recomandat cu obstinație evitarea angajării localităților ca principiu general de acțiune⁸⁶. Alții, dimpotrivă, au considerat că marile localități sunt situate în centrul acțiunii, cucerirea lor având un impact strategic și psihologic hotărâtor în privința deznodământului războiului⁸⁷.

⁸⁶ Este sugestivă în acest sens reflecția marelui gânditor chinez Sun Tzi: „Orașele nu trebuie atacate decât atunci când nu mai există altă cale, însă este cea mai proastă dintre soluții“. (*Arta războiului*, Editura Aurelia, București, 1996). De asemenea, Frederic al II-lea remarcă: „Atacurile în aglomerări costă atât de multe pierderi, încât mi-am făcut o lege din a le evita“. (Apud Allain BERNÈDE, în *Les villes symboles*, Centre Mondial de la Paris, Verdun, 2003, p. 17).

⁸⁷ Acest punct de vedere este susținut de Clausewitz, pentru care orașul constituie uneori acel „centru de gravitate“ a cărui distrugere sau cucerire determină obținerea victoriei (Claus von Clausewitz, *Despre război*, Editura Antet, București, 1999). În 1870, Helmuth von Moltke afirma: „Mărșăluind asupra Parisului, vom putea să ne atingem cu cea mai mare siguranță obiectivul, armata inamică“. (Apud Jean-Loris DUFOUR, *Le soldat, la ville et la guerre*, în *Doctrine* nr. 03, juin 2004, p. 46).

Cu certitudine, cele mai recente conflicte și mai ales operațiunile, larg difuzate în mass-media internațională, desfășurate în Beirut, Sarajevo, Bagdad, Groznai, Bassra și altele demonstrează că rolul de „centru de greutate“ al zonelor urbane este mai actual ca oricând. Astăzi, războiul are loc, în primul rând, în mediul urban. Un raport recent dat publicității de Rand Corporation menționează că 237 din cele 250 de angajamente militare la care au participat pușcașii marini americani au avut loc în zone urbane⁸⁸. Și această tendință va continua, din cel puțin trei motive: creșterea rapidă a populației urbane (ONU prevede că, în anul 2025, 60% din populația lumii se va concentra în aglomerări urbane); generalizarea conflictelor armate interne; zona urbană a rămas aproape singurul loc în care rebelii sau grupurile insurgente mai pot să facă față confruntării cu o armată modernă.

În acest context, a devenit imperios necesară o abordare interarme a angajamentelor în mediul urban, pe baza unei noi viziuni asupra operațiunilor militare.

Problema îi preocupă pe liderii militari din toate statele membre NATO, în mod deosebit pe aceia din țările care și-au redus efectivele militare, configurând structuri capabile să angajeze lupte de scurtă durată, dar decisive în rezultate. Ca atare, angajamentul total și prelungit a devenit inacceptabil nu numai pentru țările ale căror interese vitale nu sunt amenințate, ci și pentru armatele profesioniste cu format limitat din perspectiva factorilor de fezabilitate. Totuși, realitățile actuale impun un răspuns, europenii aducând în atenție, datorită resurselor limitate, prioritatea care ar trebui să se acorde **abordării indirecte și întreprinderii controlate a forței**⁸⁹.

⁸⁸ A se vedea, Jean-Louis DUFOUR, op.cit., p. 47

⁸⁹ A se vedea, col. Daniel POSTEC, în *Vers une nouvelle approche doctrinale des actions dans les zones urbanisées*, în *Doctrine*, nr. 03, juin, 2004, p. 12.

Conceptul de abordare indirectă constă în slăbirea și subminarea adversarului într-o manieră globală, prin combinarea acțiunilor variate, în cursul cărora forțele terestre se vor strădui, într-o primă etapă, să-l izoleze. Este vorba, în termeni mai concreți, de acțiuni în plan mediatic pentru a discredita adversarul în fața opiniei publice internaționale, a-l compromite în plan intern și a-l priva de sprijinul propriei populații. În paralel, mijloacele sale de comunicare vor fi bruiate și neutralizate.

Forțele sale principale vor fi încercuite, punându-l în imposibilitatea de a le trimite întăriri, a le aproviziona și de a le acorda sprijinul necesar refacerii capacității de acțiune. Simultan se vor exercita lovituri, pe toată adâncimea dispozitivului adversarului, cu scopul de a-i neutraliza punctele de comandă, unitățile de sprijin, formațiunile logistice, de a-i dezorganiza activitatea și reduce substanțial capacitatea de luptă.

În ultima fază, vor fi atacate și distruse punctele decisive, prin acțiuni duse prin surprindere, cu o mare viteză de execuție.

Această abordare ar fi, totuși, incompletă dacă nu i s-ar asocia o nouă concepție de întrebuintare a forței. Se apreciază că orice modalitate de acțiune s-ar adopta, un criteriu esențial de referință ar fi controlul forței, în sensul limitării utilizării mijloacelor violente, astfel încât să se reducă la minimum necesar distrugerile și pierderile civile⁹⁰. Obiectivele vor fi stabilite și atacate nu numai în funcție de importanța lor, ci și de gradul de accesibilitate sau de consecințele pe care le antrenează distrugerea lor. Mijloacele de lovire vor fi stabilite în funcție de precizia și efectele pe care le produc asupra țintei și mediului în care este localizată aceasta. În frecvente cazuri, se va pune accentul pe mijloace neletale. Modalitățile de acțiune se vor supune aceluiași principii și criterii, cu accente pe surprindere, viteză de execuție și flexibilitate. Se va urmări

⁹⁰ Ibidem.

limitarea geografică a spațiului în care confruntările vor cunoaște un grad ridicat de violență, urmărindu-se realizarea unui control eficace al mediului și asigurarea asistenței în beneficiul populației civile.

În acest cadru operativ-strategic, problemele tactice ale operațiilor militare în zone urbane comportă câteva aspecte particulare:

– în apărare, se urmărește fortificarea acestora pentru a le face inexpugnabile; ca atare, localitățile vor fi centrele de rezistență pe care se structurează dispozitivul defensiv cu scopul de a fixa adversarul și de a-l epuiza;

– în ofensivă, se recurge la procedeul asediului pentru obținerea predării cu costuri reduse sau, în caz contrar, se urmărește distrugerea prin utilizarea forței brutale, iar uneori prin șiretenie; când sunt considerate de importanță secundară, localitățile pot fi ocolite și blocate cu forțe minime.

Conflictele cele mai recente au pus în evidență câteva aspecte interesante:

– capitala unei țări reprezintă încă centrul de gravitate al adversarului și, implicit, un obiectiv strategic major;

– stăpânirea unor orașe mari în care sunt situate porturi, aeroporturi, noduri de comunicații etc. rămâne indispensabilă;

– pierderile militare și civile pot fi foarte importante, dacă adversarul manifestă hotărâre și realizează o organizare minimală a apărării;

– strategii occidentale se preocupă de obținerea unor victorii rapide, fără a se plăti un tribut greu, atât de către forțele proprii, cât și de către populația civilă⁹¹.

În acest context, forțele terestre vor avea, ca principal argument, pentru realizarea superiorității, capacitatea de a acționa întrunit și abilitatea de a evita să eșueze în bătălii de stradă.

⁹¹ A se vedea, col. Patrick BAZIN, *Le chemin de la paix passe par les villes*, în *Doctrine*, nr. 03, juin, 2004, p. 14.

Condițiile necesare pentru realizarea superiorității pot fi esențializate în trei direcții:

–obținerea de informații asupra inamicului într-un volum și de o calitate care să permită cunoașterea acestuia în timp real, ziua și noaptea; toate informațiile relevante, provenite din cele mai diverse surse, trebuie să fie exploatate rapid și disponibile până la cele mai mici eșaloane;

–pregătirea angajării la nivel operativ, fasonând teatrul de operațiuni urban după modelul experimentat de americani la Bagdad: neutralizarea apărării sol-aer, dezorganizarea apărării prin lovituri selective, distrugerea sau neutralizarea sistemelor de comunicații, subminarea moralului adversarului prin acțiuni intense de război psihologic etc.;

–realizarea unui sprijin susținut între toate componentele aeroterestre (eventual, navale) participante la operație, astfel încât să se asigure reducerea amenințărilor directe și indirecte și limitarea fazelor de luptă prin contact direct cu adversarul. Aceasta presupune, necesarmente, valorificarea avantajelor tehnologice și superiorității mijloacelor de lovire aflate la dispoziția armatelor occidentale⁹².

Manevra va juca un rol esențial, în măsura în care va fi concepută și executată astfel încât să destabilizeze inamicul în profunzimea dispozitivului său.

Surprinderea, concentrarea eforturilor asupra obiectivelor principale, combinate cu raiduri urbane îndrăznețe, într-o logică a hărțuirii în toate direcțiile, sunt mult mai eficace decât loviturile frontale. În plus, exploatarea imediată a oricărei breșe în dispozitivul advers va permite dislocarea fizică a adversarului, fragmentarea rezistenței sale și anihilarea punctelor de sprijin, iar în condițiile în care o propagandă intensă îi slăbește moralul, se vor crea premisele constrângerii acestuia să renunțe la luptă.

⁹² Ibidem.

Această tactică trebuie să fie pusă în aplicare încă de la începutul conflictului, prin atacul cât mai rapid posibil al capitalei și orașelor celor mai importante. Astfel, inamicul va intra în panică și nu va mai fi în măsură să riposteze în mod coerent. Obligat să se adăpostească în localități, incapabil să manevreze în exteriorul acestora, lovit în punctele sale vitale, inamicul nu va mai fi apt să organizeze o apărare credibilă și lupta se va reduce la anihilarea unor insule de rezistență izolate, incapabile de un efort coerent.

Această manieră de a acționa în operațiile militare din zone urbane se întemeiază, în principal, pe o superioritate aeriană totală, pe integrarea sprijinului dintre componentele participante, pe forțe terestre bine antrenate pentru acest gen de acțiuni și protejate în mod corespunzător, pe forțe speciale angajate în adâncime, pe o logistică expediționară aptă să urmeze ritmul impus de acțiunea directă, dar mai ales pe controlul informațiilor și al acțiunii în timp real. Finalmente, aceasta mai semnifică și investirea comandanților cu dreptul de a decide și de a-și asuma riscuri mult mai mari decât în operațiile obișnuite.

Fără îndoială, trebuie să reflectăm mai mult asupra acestui tip de operații, să studiem „lecțiile învățate“ în conflictele cele mai recente și să identificăm căile de perfecționare a doctrinei, sistemului de instruire și capacității de integrare a dimensiunii urbane în conducerea operațiilor urbane, de la comandanții unităților strategice până la aceia ai eșaloanelor tactice.

PARTICIPAREA STRUCTURILOR DE JANDARMI LA MENȚINEREA STABILITĂȚII ȘI PĂCII ÎN BALCANI (KOSOVO)

*Colonel Olimpiodor ANTONESCU
Ministerul Administrației și Internelor*

1. Considerații generale

Mediul actual de securitate este schimbat față de cel al războiului rece, deși, pericolul unei amenințări militare majore împotriva unuia sau altuia dintre state s-a diminuat considerabil. Asistăm, totuși, la amplificarea riscurilor de natură nemilitară la adresa păcii, stabilității și securității naționale și internaționale. Aceste riscuri devin tot mai imprevizibile, chiar dacă au, de regulă, un caracter regional. Instabilitatea regională sau globală este consecința creșterii competiției dintre state, desfășurată în afara cadrului și standardelor general acceptate de legalitatea, ordinea și dreptul internațional.

Dinamica fără precedent a evenimentelor din lumea de azi, cu schimbări politice și economice profunde, la nivel global și regional, cu un impact major asupra securității și stabilității, determină, deopotrivă, intensificarea eforturilor statelor lumii în vederea găsirii formelor și metodelor eficiente de cooperare și colaborare pentru asigurarea securității și implementarea politicilor de promovare și apărare, atât a intereselor naționale, cât și a celor comune, bazate pe principiile și valorile democratice.

Organizarea și dezvoltarea rețelelor teroriste, atât la nivel global, cât și la nivelul unor state, proliferarea traficului de persoane, de armament, materiale radioactive și strategice, amplificarea crimei organizate transfrontaliere, apariția unor fluxuri masive de refugiați și producerea, deliberată sau nu, a unor catastrofe ecologice reprezintă riscuri majore care impun

strategii specifice de prevenire și contracarare prin capacități de răspuns corespunzătoare.⁹³

Menținerea păcii și a securității internaționale constituie o preocupare majoră și permanentă a comunității internaționale, fiind, totodată, principala rațiune a semnării în urmă cu peste 50 de ani a Cartei Organizației Națiunilor Unite.

Consiliul de Securitate și-a asumat responsabilitatea soluționării pe cale pașnică a conflictelor, potrivit capitolului VI al Cartei ONU, sens în care a probat și examinat toate situațiile care ar fi putut degenera în conflicte armate și a proiectat măsurile ce urmau a fi luate în funcție de evoluția situației în teren. Astfel, Consiliul de Securitate s-a dovedit gata să recurgă la diverse tipuri de misiuni, cu sentimentul statelor primitoare, atunci când s-a determinat că un diferend sau altul, ori o situație care ar fi putut antrena un dezacord între state sau părți, ar fi putut să amenințe menținerea păcii și securității internaționale.⁹⁴

Menținerea păcii, concepută inițial ca o măsură temporară, este din ce în ce mai prezentă în relațiile internaționale ca o îmbinare a acțiunilor conjugate desfășurate de societatea civilă și *factorul militar* în vederea monitorizării și gestionării crizelor majore ce apar în diferite zone ale lumii. În acest sens, Organizația Națiunilor Unite este permanent preocupată de îmbunătățirea activității, prin găsirea de forme și metode eficiente de conducere a operațiilor specifice pentru soluționarea conflictelor sau crizelor.

La nivelul structurilor de securitate globale și continentale se desfășoară un amplu proces de redefinire a raporturilor internaționale, cu implicații directe asupra securi-

⁹³Gl. Dr. POPESCU, Mihail – **Contribuția Armatei la implementarea conceptului strategic al NATO. Pregătirea forțelor pentru ducerea operațiilor întrunite și multinaționale**, Editura A.I.S.M., 2003, pp. 11-12

⁹⁴ NEAGU, Niculae – **Poliția civilă a Națiunilor Unite în operațiunile de pace**, Editura M.A.I., 2003, pag. 29

tății în Europa, care să excludă posibilitatea unei confruntări militare majore. Procesul de adaptare a statelor la noul mediu de securitate se desfășoară, cu precădere, într-un climat de cooperare și parteneriat, având ca obiectiv modelarea unei noi arhitecturi de securitate pentru Europa începutului de mileniu, unită prin valorile și standardele democrației, libertății, drepturilor omului, statului de drept și prosperității generale.

Totodată, în plan regional, se mențin încă, în unele state, dificultăți economice, sociale și politice, în ceea ce privește parcurgerea proceselor de reformă, rivalități de natură etnică și religioasă, tendințe ale disputelor teritoriale, precum și anumite crize politico-militare nesoluționate, care dispun de un potențial semnificativ de propagare a instabilității spre zonele limitrofe și care pot genera riscuri la adresele statelor din regiune.

Participarea României la operațiuni de gestionare a crizelor sub mandatul organizațiilor internaționale (ONU, NATO, UE, OSCE) se înscrie în ansamblul acțiunilor de politică externă ale statului român, care vizează o largă deschidere și transparență, integrarea în structurile de securitate europene și euro-atlantice, participarea responsabilă la eforturile comunității internaționale pentru edificarea unei noi ordini de pace, stabilitate și securitate.⁹⁵

Prin consecvența politicii sale, de afirmare ca factor de stabilitate zonală și de participantă activă la soluționarea pașnică a crizelor prin eliminarea sau atenuarea stărilor conflictuale apărute în diverse zone ale lumii, România aspiră Permanent la un cadru propice din punct de vedere economic și militar în scopul satisfacerii obiectivelor sale de securitate.⁹⁶

⁹⁵ Aron Liviu DEAC, Ion IRIMIA, **Securitatea și Apărarea Națională**, Editura A.I.S.M., 1999, pp. 103-104

⁹⁶ Ivan RĂILEANU, *Operațiile în sprijinul păcii*, expresia îmbinării acțiunilor militare convenționale și neconvenționale, Teza de doctorat, pp. 228-229

Participarea României la operațiile în sprijinul păcii și promptitudinea cu care reacționează în situațiile în care pacea și securitatea mondială sau regională sunt amenințate, de la luări de poziție oficiale până la contribuția cu forțe, scot în evidență faptul că țara noastră poate fi considerată nu numai beneficiară de securitate, ci și generatoare a acesteia.⁹⁷

În plan regional, România demonstrează că se poate conta pe potențialul său (militar, politic și de altă natură), că poate fi socotită un pol de stabilitate în regiunea Balcanilor și, nu în ultimul rând, o consecvență apărătoare a păcii și securității mondiale.

Astfel, țara noastră, ca factor politico-diplomatic și militar de securitate, a contribuit și contribuie la operațiunile de pace și stabilitate în Balcani, prin efective militare (poliție militară, jandarmi), prin furnizarea de informații, sporirea infrastructurii pentru rotirea trupelor aliate dislocate în regiune.

Aprecierile referitoare la pregătirea, competența și prestația forțelor române în operațiunile de gestionare a crizelor sub mandat internațional au fost, în mod repetat, subliniate și demonstrate de cererile de suplimentare a efectivelor dislocate în diferite teatre de operații.

2. Legitimitatea participării structurilor de jandarmi la operațiuni de menținere a păcii

Operațiile în sprijinul păcii duse sub egida ONU se caracterizează prin desfășurarea lor într-un evantai de situații de la războiul convențional la tulburările interne din cadrul unui stat. Acestea s-au extins mult în ultimii 15 ani, când au fost organizate peste 40 de astfel de acțiuni la care și-au adus contribuția peste 90 de state, față de numai 13 în perioada anterioară de la înființarea organizației mondiale.

⁹⁷ Ivan RĂILEANU – op. cit., pag. 231

Participarea țării noastre la operațiile în sprijinul păcii trebuie privită ca o problemă ce ține de promovarea propriilor interese naționale și nu ca expresia unor imperative impuse de marile puteri care dirijează jocul organizațiilor internaționale.

Dacă înainte de 1989 România nu putea lua parte la acțiunile desfășurate în plan militar, de către comunitatea internațională, pentru întărirea păcii și securității mondiale, datorită politicii de bloc și concepției doctrinare naționale, după 1990, factorii de decizie politico-militară au pus bazele unui sistem coerent de integrare și aliniere la eforturile depuse pe plan mondial pentru asigurarea păcii și a unui mediu de securitate stabil, sistem care include, printre altele, participarea efectivă cu forțe armate la operațiile multinaționale în sprijinul păcii, în diferite zone ale globului afectate de conflicte.

Baza juridică privind participarea la operații de gestionare a crizelor sub mandatul organizațiilor internaționale este stipulată în Legea Apărării Naționale a României, în care, la articolul 5, alineatul 1, se arată: „În interesul securității colective și potrivit obligațiilor asumate de România prin tratatele internaționale, la solicitarea Președintelui României, se supune Parlamentului spre aprobare participarea cu efective și tehnică militară la constituirea forțelor internaționale destinate menținerii păcii sau în scopuri umanitare”.

În baza solicitării Organizației Națiunilor Unite adresată României, a Rezoluției Consiliului de Securitate nr. 1244 din 1999, a Memorandumului de înțelegere între Guvernul României și ONU privind contribuția cu resurse la Unitatea Specială de Poliție a Națiunilor Unite din Kosovo și a aprobării Parlamentului României, Jandarmeria Română desfășoară, începând cu luna martie 2002, misiuni de menținere a păcii în provincia Kosovo din fosta Iugoslavie.

Efectivele de jandarmi prezente în zona de operații multinațională execută, alături de forțe din alte state, sub egida ONU, în principal următoarele misiuni: menținerea și restabi-

lirea ordinii publice; paza și protecția obiectivelor ONU din regiune; paza și protecția demnitarilor ONU și ai administrației publice locale; escortarea convoaielor umanitare și a delegațiilor oficiale; escortarea și asigurarea protecției grupurilor de persoane aparținând populației minoritare; acțiuni de patrulare; asigurarea accesului și controlului persoanelor și vehiculelor în puncte de control și observare.

Legitimitatea participării structurilor de jandarmi la misiuni de menținere a păcii își are originea în legea fundamentală a statului, Constituția, și în Legea nr. 116/1998 privind organizarea și funcționarea Jandarmeriei Române, în care se stipulează că unități și subunități de jandarmi „pot participa la solicitarea președintelui României și cu aprobarea Parlamentului, în afara teritoriului național, cu efective și tehnica din dotare, la constituirea forțelor internaționale destinate îndeplinirii unor misiuni de instruire, asistență și cooperare în domeniul ordinii publice și pentru acțiuni umanitare”.

Participarea structurilor de jandarmi la operațiunile de menținere a păcii, sub egida ONU, în Kosovo, în cadrul misiunii UNMIK, este concretizată și argumentată prin respectarea unor principii prevăzute în sistemul juridic național, al dreptului internațional sau al organizațiilor internaționale, cum ar fi: respectarea spiritului și literei legii; legitima apărare; legalitatea; neutralitatea; respectarea drepturilor omului; respectarea regulilor de angajare; respectarea prevederilor Cartei ONU și ale sistemului de norme în domeniu; respectarea competențelor stabilite prin acorduri internaționale etc.

În vederea participării la misiunea de menținere a păcii în Kosovo, ONU a elaborat, de comun acord cu țările contribuante cu efective în cadrul unităților speciale de poliție ONU din cadrul UNMIK, un document programatic, Ghidul UNMIK, care cuprinde informații și date generale despre misiune, reguli

de angajare, precum și precizări privind dotarea, echiparea și modul de comportare al efectivelor participante.

3. Legalitatea participării structurilor de jandarmi la operațiuni de menținere a păcii

Temeiul juridic al participării unor structuri militare din țara noastră la operațiuni de menținere a păcii peste hotare se bazează pe:

- *norme ale dreptului internațional*: reglementările ONU (Cartă, regulamente și reglementări, reguli standard de operații, reguli de angajare, baza legală a folosirii forței); rezoluțiile Consiliului de Securitate; documente de drept internațional (acorduri de pace, armistițiu privind părțile aflate în conflict, schimburi de scrisori diplomatice, hotărâri ale comisiei de aplicare a acordului de lansare a operației), alte documente;

- *norme ale dreptului intern*: Constituție, legi organice, legi ordinare, hotărâri, directive, norme de organizare și desfășurare politico-diplomatice, alte acte normative.

Detășamentul de jandarmi participă la operațiuni de menținere a păcii în Kosovo, în conformitate cu prevederile Art. 21 alin.(1), lit. m din *Legea nr. 116/1998 privind organizarea și funcționarea Jandarmeriei Române*, în baza solicitării ONU adresată României, potrivit Rezoluției Consiliului de Securitate nr. 1244 din 1999, de a lua parte cu resurse la constituirea Unității Speciale de Poliție a Națiunilor Unite din Kosovo, în urma căreia s-a încheiat Memorandumul nr. 47304 din 07.09.2001 între Guvernul României și Organizația Mondială privind participarea unui detașament de jandarmi la misiunea UNMIK în zona menționată.

Urmare a înțelegerilor convenite prin acest document, președintele României a aprobat „negocierea unui Memorandum de Înțelegere între România și ONU privind participarea unei subunități de jandarmi cu un efectiv de 115

militari la misiunea ONU din Kosovo (UNMIK) începând cu luna februarie 2002 și a măsurilor de pregătire a acestei operații”.

După finalizarea procesului de negociere a fost elaborat Memorandumul nr. 14423 din 17.12.2001, cu tema „Aprobarea Memorandumului de Înțelegere între Guvernul României și ONU privind contribuția cu resurse la Unitatea Specială de Poliție a Națiunilor Unite din Kosovo” avizat de ministerele interesate și de primul-ministru, document aprobat de președintele României la data de 06.02.2002.

La solicitarea președintelui României, Parlamentul român a adoptat, la 14.02.2002, *Hotărârea privind aprobarea participării țării noastre în cadrul forței speciale de poliție a ONU cu o subunitate constituită din 115 jandarmi*.

În prezent, Jandarmeria Română este prezentă în cadrul misiunii de menținere a păcii în Kosovo cu cel de-al treilea contingent, iar un altul se află la pregătire în țară, pentru a fi dislocat în zona menționată în primăvara anului 2005.

Conform *Memorandumului de Înțelegere*, durata unui tur de serviciu pentru detașamentul românesc de jandarmi este de 12 luni.

4. Mandatul structurilor de jandarmi în Kosovo

Prin rezoluția Consiliului de Securitate, s-a decis trimiterea sub egida ONU de personal civil de securitate internațional, cu echipament și încadrare adecvate, stabilindu-se responsabilități concrete pentru cele două componente, astfel:

- *structurile de securitate* vor asigura ordinea până când componenta civilă își poate asuma această responsabilitate;

- *componenta civilă internațională* are rolul de a asigura respectarea legii și ordinii și înființarea forțelor locale de poliție în provincie.

În acest context, s-a constituit Misiunea Administrării Interimare a ONU în Kosovo (UNMIK), în cadrul căreia își desfășoară activitatea trei structuri internaționale:

- o unitate a poliției civile ONU, având rolul să supravegheze acțiunile poliției civile și de a superviza Serviciul de Poliție din Kosovo;

- o unitate de poliție de frontieră a ONU;

- o unitate specială de poliție ONU, pentru controlul populației și a altor operațiuni speciale de poliție.

Primele două structuri sunt alcătuite din lucrători ai poliției civile cu funcții executive.

Poliția specială ONU, componentă a Poliției UNMIK, este constituită din 10 (zece) Unități de Poliție Specială Independente, printre care și unitatea de jandarmi, compuse din 115 luptători fiecare, fiind desfășurate în diferite regiuni ale provinciei sau mutate în funcție de situația operativă. Poliția Specială a ONU are, în principal, următoarele misiuni:

- asigurarea protecției și securității personalului ONU, Poliției civile și Poliției de frontieră ale ONU;

- asigurarea suportului operațional și întărirea structurilor Poliției UNMIK;

- prevenirea și respingerea, împreună cu forțele UFOR, a amenințărilor la adresa ordinii publice;

- asigurarea controlului mulțimilor în timpul demonstrațiilor violente și tulburărilor civile, întrebuințarea tacticii, tehnicii și procedurii nonviolente, armelor neletale și folosirea în misiuni a forței și a armelor de foc în cazuri extreme;

- asistarea Serviciului de poliție local din Kosovo în restabilirea ordinii publice;

- asistarea agențiilor umanitare recunoscute de ONU la cererea acestora;

- securizarea zonei și luarea măsurilor de protecție a locurilor de dispunere proprii.

Structurile componente ale Poliției Speciale a ONU trebuie să aibă permanent capacitatea de autocontrol și protecție și să fie în măsură să intervină rapid pentru soluționarea evenimentelor deosebite.

Unitatea Specială de Poliție are următoarea organizare:

- elementul de comandă – cu misiunea de a asigura comanda și controlul unității;

- 3 subunități speciale: 3 plutoane operaționale a 32 de luptători;

- elementul de suport logistic – cu rolul de a asigura:

- o repararea, întreținerea și adaptarea în funcție de anotimp a tehnicii auto;

- o comunicațiile;

- o suportul medical – primar și în primărie.

Pentru instituția Jandarmeriei, participarea la misiunea de menținere a păcii în Kosovo a constituit o onorantă și mobilizatoare provocare și, de aceea, motivați de aprecierile unanime la adresa contingentelor de militari români participante la misiuni în afara granițelor în cadrul unor coaliții multinaționale, jandarmii, caracterizați prin profesionalism și dăruire, au răspuns solicitării de a contribui la acțiunea de restabilire a păcii în fosta Iugoslavie.

Concepția de pregătire și organizare a forței dislocate în Kosovo s-a desfășurat pe baza experienței acumulate de Structurile Armatei Române de-a lungul timpului în astfel de misiuni, cu unele particularități menționate în cuprinsul referatului.

Prezența și activitatea desfășurată de detașamentul de jandarmi în teatrul de operații din Kosovo, alături de alte forțe din coaliția internațională, au atras numeroase aprecieri, atât din partea unor organisme internaționale, cât și din partea autorităților locale sau chiar a părților aflate în conflict.

Pregătirea temeinică a personalului în țară, înainte de a pleca în misiune, se desfășoară cu respectarea unor principii și

norme impuse de-a lungul timpului în urma numeroaselor operațiuni de pace derulate sub egida ONU.

Pentru îmbunătățirea sistemului de organizare și pregătire a structurilor de jandarmi destinate a participa la misiuni de menținere a păcii, considerăm că este necesar să se acționeze pentru:

- constituirea la nivelul Jandarmeriei Române a unui centru de pregătire independent sau în cadrul unei mari unități sau unități în cadrul căruia să se organizeze activitatea de instruire de bază și specifică a personalului pentru astfel de misiuni;

- dezvoltarea și extinderea relațiilor de colaborare între Jandarmeria Română și structuri specializate din cadrul M.Ap.N., în vederea identificării și aplicării celor mai eficiente forme și metode de pregătire în domeniu și pentru îmbogățirea bazei de date referitoare la tehnici și proceduri eficiente utilizate în misiunile de pace în diferite zone ale lumii;

- elaborarea unei strategii coerente privind participarea structurilor de jandarmi la operațiuni de menținere a păcii;

- modernizarea bazei materiale a structurilor destinate pentru misiuni de menținere a păcii.

Experiența acumulată, succesele și recunoașterile organizațiilor internaționale, de care se bucură participarea jandarmilor români la misiunile de menținere a păcii în Kosovo, sunt tot atâtea argumente pentru creșterea rolului pe care Jandarmeria Română, ca instituție militară specializată a statului, componentă a Ministerului Administrației și Internelor, l-ar putea juca în viitor în domeniul operațiilor internaționale legitime în sprijinul păcii.

SURSELE DE INSTABILITATE ȘI SECURITATEA ROMÂNIEI - ABORDARE TEORETICĂ -

*Colonel (r) profesor consultant dr. Eugen SITEANU
Locotenent colonel dr. ing. Liviu CUMPĂȚĂ-ARSENIE
Universitatea Națională de Apărare*

Specialiștii și analiștii politici sunt unanimi în aprecierea că securitatea națională, cea regională și cea internațională sunt puternic influențate de sursele de instabilitate care afectează starea de securitate a unui sistem, această stare fiind o proprietate multidimensională a sistemului respectiv. Considerăm că stabilitatea poate fi definită ca fiind capacitatea unui sistem (unei entități) de a suporta acțiunea factorilor perturbatori astfel încât să nu fie afectată iremediabil securitatea. Cu alte cuvinte, stabilitatea poate fi privită drept capacitatea unui sistem (sau unei entități) de a putea reveni la starea de echilibru (static și dinamic) după încetarea acțiunii acelor factori perturbatori.

Securitatea sistemelor este determinată și de primordialitatea cauzei în raport cu efectul, ceea ce duce la aprecierea sistemelor după eroare, ca manifestare de calitate (la ieșirea acestora), în corelație cu un factor de risc⁹⁸. Astfel, de pildă, Harold Relyea a constatat că în, *US Legal Code*, mai mult de jumătate din referirile la securitatea națiunii dau autoritate discreționară președintelui S.U.A., fără a fi definită însă securitatea națiunii. Afacerea “Watergate” este cel mai bun exemplu privind erorile sistemului care s-au produs din cauza președintelui.

⁹⁸ Iulian TOPLICEANU, Eugen SITEAN: **Decizia strategică**, Editura Academiei Tehnice Militare, București, 2004, p. 43

Un alt exemplu concludent privind erorile sistemului de securitate îl constituie slabul interes pentru definirea concretă a conceptului de securitate a națiunii în Marea Britanie. Astfel, factorii de decizie politică britanici au creat confuzie între propria “securitate” și securitatea statului.

Pornind de la asocierea calitate-securitate, se poate determina modelul cibernetic al optimului securității, pe baza structurii acesteia și a fluxurilor transformărilor defecte-excepții și infrațiuni în erori. Variabilele de intrare în sistemul de optimalitate a securității sunt destinația, nivelul de risc asumat și costurile, iar variabilele (mărimile) de ieșire sunt calitățile (calitatea)⁹⁹.

În această lucrare se va face o analiză a influenței surselor de instabilitate de natură socială, politică, militară, economică, informațional-simbolică și demografică, ținând cont de interferențele și interacțiunile lor și de acțiunea fenomenului terorist, care a devenit global și care generează stări de instabilitate pe spații mari, continentale asupra multor state, inclusiv împotriva unor mari puteri, așa cum au fost atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 și 11 martie 2004 împotriva S.U.A. și, respectiv, Spaniei, atacuri care au cutremurat opinia publică mondială.

În recenta *Strategie de securitate națională a României*, sistemul securității naționale este definit ca “ansamblul mijloacelor, reglementărilor și instituțiilor statului român, care au rolul de a realiza, proteja și afirma interesele fundamentale ale României”¹⁰⁰.

⁹⁹ Eugen SITEANU, B.P. NĂIANU, G. ILIE, **Fiabilitatea produselor tehnice**, Editura A.I.S.T.E.D.A, București, 2003, p. 138

¹⁰⁰ **Strategia de securitate națională a României. Garantarea democrației și a libertăților fundamentale, dezvoltare economică și socială susținută și durabilă, aderare la NATO și integrare în Uniunea Europeană**, București, 2001, p. 8

Specialiștii români de prestigiu în domeniul securității au elaborat, în mod cuprinzător și cu claritate, obiectivele de securitate națională ale României care “stabilesc orientarea efectivă și reprezintă reperele de bază ale acțiunii practice, sectoriale, a diferitelor instituții ale statului, astfel încât îndeplinirea lor coerentă, corelată și interdependentă să garanteze și să conducă la realizarea și afirmarea intereselor fundamentale ale țării”¹⁰¹.

Una dintre concepțiile despre securitatea internațională, susținută de personalități printre care și Jozef Balazj, poate fi folosită de specialiștii români în scopul atenuării influențelor negative ale surselor de instabilitate care afectează securitatea națională. Concepția conține ideea că securitatea internațională este influențată direct și determinată de securitatea statelor, de securitatea diverselor sisteme sociale și de identitatea sistemelor care depind de factorii externi de influențare a securității; securitatea socială este privită ca securitate internă, cu funcția caracteristică de asigurare a puterii politice și economice a clasei conducătoare sau supraviețuirea sistemului social și securității publice. În acest context, securitatea nu se poate reduce numai la un sistem simplist și la câteva relații de stare și de reglare, deoarece, în procesul de globalizare, siguranța (nesiguranța), care provine din existența unei stări de securitate (insecuritate) națională, influențează indubitabil starea de stabilitate mondială. Există diferite păreri privind importanța parametrilor factorilor de securitate și a dimensiunilor securității (politică, socială, demografică, economică, informațional-simbolică, militară, culturală, ecologică etc.), care influențează starea de securitate a statelor, socio-organizărilor, colectivităților, grupurilor etc. Acești factori ar trebui să determine realizarea unei stabilități la nivel național, regional sau mondial, și anume: stabilitate politică, demografică, economică, socială și religioasă, etc. care să atenueze stările

¹⁰¹ Ibidem, p. 9

conflictuale și să genereze stabilitate, prevenind și înlăturând conflictele care au la bază surse etnice, religioase, economice etc. Un lucru deosebit de important este acela că starea de securitate se realizează prin acțiunea întrunită a factorilor care aparțin tuturor dimensiunilor securității și prin acțiunea sinergică a acestor factori.

Cu toate clarificările din *Strategia de securitate națională a României*, în mod surprinzător, încă mai există parlamentari sau cetățeni cu diferite funcții în celelalte autorități publice ale statului, studenți de la facultăți de științe politice etc. care au alte percepții cu privire la sursele de instabilitate și la influențele acestora asupra securității României.

Aceste carențe se datorează slabei preocupări pentru lămurirea conceptelor, care ar permite un dialog constructiv, pe baza argumentelor științifice, și nu pe interpretări ideologice date securității naționale. Aceste interpretări dau posibilitatea abordării securității națiunii (naționale) prin prisma conceptului de interes. Dar se știe că fiecare ideologie “definește” interesele naționale din perspectiva intereselor unui grup sau unor grupuri mai mici sau mai mari (care fac parte din națiunea română).

Astăzi, modelele teoretice ale securității se bazează încă pe analiza comparativă a raporturilor dintre forțele armate sau pe capacitatea economico-financiară de susținere a securității naționale, în scopul consolidării acesteia ca un raport de putere.

Așadar, ele aduc metode practice de abordare a problematicii identificării sau contracarării surselor de instabilitate care ar putea influența negativ starea de securitate.

În funcție de deciziile autorităților publice și, în primul rând, ale Consiliului Suprem de Apărare a Țării, se va alege, probabil, unul dintre modelele existente pentru realizarea arhitecturii naționale de securitate. Deciziile vor avea ca obiectiv fundamental asigurarea stării de securitate, și menținerea ei la nivelul dorit sau prevenirea deteriorării acesteia ori revenirea la starea de securitate.

România se găsește într-o zonă geografică (geostrategică) particulară, în care au loc procese și tendințe care pot conduce la puternice destructurări ale națiunilor și statelor și la apariția sau dezvoltarea unor centre de putere transnaționale care ar putea atrage statul român în sfera lor de interese.

Din nefericire, analiștii politici percep și tratează problematica securității naționale doar din punct de vedere sistemic, în funcție de sistemul politic creat pe baza ideologiei partidului care cucerește puterea. Este momentul să admitem posibilitatea definirii conceptului de securitate și din perspectivă științifică (sociologică), și nu numai ideologică.

Conceptul de securitate a națiunii înseamnă “abilitatea unei națiuni de a-și proteja valorile interne față de amenințările externe”¹⁰². De aceea, sunt importante modalitățile de planificare, realizare și evaluare a deciziilor și politicilor ce au ca scop/obiectiv creșterea acestei abilități esențiale pentru prezentul și viitorul României, modalități care trebuie să fie fundamentate atât pe expertiza științifică a mediului academic, cât și a comunității de afaceri.

Planificarea, implementarea și evaluarea stării de securitate a națiunii, pe termen mediu sau lung, ridică dificultăți majore din varii motive, dintre care unul este acela al determinării exacte a tuturor surselor de instabilitate. Iată unul din motivele necesității abordării sociologice a cercetării influențelor surselor de instabilitate asupra securității României, pornind de la necesitățile sociale.

Din studiul programelor politice nu reiese explicit conceptul de securitate a națiunii și nici definirea sa din punct de vedere operațional. La fel se prezintă problemele de securitate și în programele de guvernare din ultimii 14 ani, care nu au explicat modelul conceptual al securității națiunii și nici modul cum aceasta este influențată de sursele de instabilitate.

¹⁰² Francisc TOBĂ, Teza de doctorat “Scientizarea deciziei politice în domeniul securității naționale”, A.I.S.M., București, 2000, p. 5

Astfel, fiecare ideologie are propria sa interpretare a intereselor naționale care stau la baza conceptului de securitate națională și din aceste interese sunt omise cele referitoare la asigurarea unei rate pozitive de creștere demografică, cele care îi privesc pe românii din străinătate, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase, la cum statul român asigură condiții celorlalte etnii de pe teritoriul românesc etc.

În demersul nostru, am ajuns la concluzia că cercetarea științifică în domeniul securității naționale trebuie să folosească conceptul de necesitate, care să se sprijine pe un model al națiunii. Explicația acestei afirmații este simplă: spre deosebire de conceptul de necesitate, conceptul de interes ar putea să fie plasat și în exteriorul sferei de necesitate a securității naționale (națiunii).

Definirea științifică a stării de securitate, prin intermediul proceselor (care trebuie identificate și evaluate corect) care erodează națiunea, poate conduce firesc la proiectarea unor soluții satisfăcătoare, chiar performante, și elaborarea unor decizii care să combată eficient sursele de instabilitate. Aceste surse¹⁰³ pot fi de natură socio-politică, militară, ecologică, culturală, teroristă. La toate acestea am mai adăuga sursele de natură informațional-simbolică.

Unii cercetători, printre care îi cităm pe Mihai Ștefan Dinu și Grigore Alexandrescu, de la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, consideră că: “direcția dezvoltării este dată de doi factori importanți: starea de stabilitate/instabilitate politică și dinamica demografică”¹⁰⁴.

Aceiași autori explică principalele moduri de manifestare a instabilității socio-politice, față de care nu avem obiecții; dar asupra explicării dinamicii demografice avem câteva completări majore. În primul rând, este adevărat că dinamica

¹⁰³ Mihai-Ștefan DINU, Grigore ALEXANDRESCU, **Surse de instabilitate**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004

¹⁰⁴ Ibidem, p. 8

demografică poate constitui o sursă de instabilitate, cum ar fi “suprapopularea zonelor urbane”, dar, am mai adăuga noi, scăderea dramatică a populației de etnie română pe teritoriul României reprezintă, de asemenea, un potențial generator de instabilitate de natură socio-politică. La această scădere se adaugă și creșterea diferențiată a populației, care reprezintă încă o sursă de instabilitate, din cauza ratei de creștere mai mari a altor etnii, ceea ce ar putea declanșa conflicte etnice sau etno-religioase, pornind de la modul de alocare a resurselor.

Conflictele interetnice, generate de instabilități politico-sociale, ca urmare a tendințelor demografice care se manifestă în interiorul unui stat, pot provoca instabilități regionale, fie din cauza migrării, fie din cauza refugierii populației, ceea ce are ca rezultat destabilizarea statelor vecine (exemplul spațiului ex-Iugoslaviei, Indiei și Pakistanului etc.).

De aceea, dinamica demografică și politicile care gestionează mișcările de populație trebuie analizate și elaborate cu mare atenție de către factorii de decizie politică din România, pentru a prevedea și a preîntâmpina schimbările accelerate/decelerate ale dinamicii demografice care afectează grav starea de securitate națională.

Securitatea României este afectată grav de sursele de instabilitate de natură militară, de refuzul retragerii forțelor militare ruse de pe teritoriul Republicii Moldova, respectiv din Transnistria. Acest fapt îi neliniștește nu numai pe basarabeni, a căror libertate este îngrădită cu brutalitate, ci și pe cetățenii Uniunii Europene, care percep creșterea tensiunii și instabilității, de când s-a mutat frontiera NATO pe Prut. Dar azi România are aliați de nădejde, printre care și S.U.A., care reprezintă singura superputere mondială, ceea ce îi asigură României, spre deosebire de trecutul mai mult sau mai puțin îndepărtat, o stare de stabilitate și securitate.

Domaniul nuclear reprezintă încă o sursă de instabilitate, iar strategia nucleară a unor state ar putea conduce și la

consecințe imprevizibile. Deținerea unui arsenal nuclear de către o țară a determinat și alte state să fabrice arma nucleară, ceea ce a condus la declanșarea unei reacții în lanț. Pe rând, U.R.S.S., Marea Britanie, Franța, China, India, Pakistan și Israel și-au dezvoltat arsenale nucleare. Ar putea urma Coreea de Nord, Iranul și alte state. S-a demonstrat de nenumărate ori că “securitatea bazată pe deținerea de arme nucleare nu poate rezista în timp”¹⁰⁵, întrucât arsenalul nuclear nu garantează securitatea, ci insecuritatea.

Referitor la zecile de experiențe nucleare submarine (nu s-a publicat cifra oficială), nu se cunosc exact efectele în timp asupra mediului înconjurător, existând din păcate câteva rapoarte Greenpeace privind urmările experiențelor nucleare franceze.

Apreciem eforturile organizației neguvernamentale ruso-norvegiene Bellona de denunțare a poluării Oceanului Înghețat Arctic cu deșeuri radioactive de către flota militară și civilă rusă¹⁰⁶.

Această organizație a adus la cunoștința opiniei publice mondiale, în perioada 1965-1995, producerea a 31 de accidente nucleare pe submarine sau nave de război și aruncarea în oceane a deșeurilor radioactive în 50 de locații.

Până astăzi, omenirea s-a confruntat cu opt catastrofe soldate cu pierderi de submarine nucleare și cu alte cazuri de scufundare intenționată a submarinelor cu propulsie nucleară, în momentele de expirare a resurselor de funcționare.

Contaminarea radioactivă a apelor mărilor și oceanelor, în urma inundării reactoarelor nucleare, are urmări deosebit de grave asupra mediului, deoarece reacția de fisiune nucleară continuă sute de ani de la scufundarea submarinelor.

¹⁰⁵ Ibidem, p. 13

¹⁰⁶ Congresul al III-lea al Academiei Oamenilor de știință din România, **Apa, un miracol**, Războiul și Marea, a deputatului Dorel BAHNIN

Printre cele mai mari dezastre ecologice, produse la cumpăna dintre milenii, în cele două conflicte armate din Golful Persic, se numără poluarea toxică, contaminarea radioactivă și chimică a habitatelor naturale din zonele umede și de litoral.

Din nefericire, civilizația umană a pregătit o nouă formă de război – războiul geofizic – care constă dintr-un ansamblu de acțiuni ce vizează producerea unor fenomene naturale – calamități și catastrofe ecologice –, în scopul atingerii unor obiective politico-militare, cum ar fi distrugerea potențialului și resurselor adversarului.

În Marea Neagră, nu se respectă normele de mediu; anual, se deversează aici o cantitate mare de reziduuri petroliere, menajere etc., la care se mai adaugă cele aduse de Dunăre, Nipru etc.

Iată, deci, că armele, sistemele de armament și, implicit, tactica și strategia militară reprezintă, împreună, un potențial periculos de dezechilibru ecologic, potențial care a început să se manifeste.

Un exemplu concludent de manifestare este conflictul armat din ex-Iugoslavia, în care loviturile militare “chirurgicale” au produs un dezastru ecologic major, afectând sănătatea umană și calitatea mediului, inclusiv în unele țări limitrofe.

Astfel, ca urmare a bombardării complexului petrochimic de la Pancevo, au ars aproximativ 800 t de clorură de vinil, produs cancerigen și extrem de toxic, care a distrus fauna Dunării pe zeci de kilometri. În plus, în Dunăre au fost deversate peste o mie de tone de sodă caustică¹⁰⁷.

Practica militară este responsabilă și de poluarea electromagnetică produsă de navele de luptă, de stațiile de radiolocație etc.

¹⁰⁷ Idem

O veste bună pentru români este faptul că aranjamentele internaționale interzic pătrunderea submarinelor și navelor militare cu propulsie nucleară în Marea Neagră.

Națiunea este un sistem complex, aflat în stări departe de echilibru. Ea are posibilitatea de a se reproduce, cu condiția ca interpretările pe care cercetările științifice le dau proceselor din societate să sprijine reproducerea (dezvoltarea) națiunilor, deoarece s-a dovedit deja, de nenumărate ori, că unele interpretări sunt nesatisfăcătoare și aduc daune ființei naționale.

Pe plan mondial, se lansează idei, teorii de marginalizare a rolului națiunilor¹⁰⁸, cu tendințe evidente de destructurare a națiunilor, fără gândul de a întreprinde mai întâi cercetări teoretice, pentru a verifica consecințele asupra securității mondiale pe care le-ar avea aplicarea acestor teorii. Poporul român, prin cele două referendumuri naționale (din 1991 și 2003), a aprobat cele două Constituții ale României de după Revoluția din Decembrie 1989. Atât în prima, cât și în a doua, adoptată recent (octombrie 2003), națiunea română, prin intermediul cetățenilor ei, și-a exprimat hotărârea ca România să rămână stat național, independent, unitar și indivizibil, în care limba oficială să fie limba română, și această hotărâre nu poate fi schimbată, deoarece nu poate forma obiectul revizuirii Constituției¹⁰⁹.

Starea de securitate depinde de capacitatea (abilitatea) factorului de decizie de a decodifica realitatea. Imaginea socială poate primi o varietate de interpretări teologice și/sau teoretice, care au importanța lor în agresiunile informaționale și în contracararea acestora. Această categorie de agresiuni poate fi decodificată și combătută cu ajutorul modelului procesual-

¹⁰⁸ Tony MCGREW & Paul LEWIS, **Global Politics. Globalization and the Nation State**, Cambridge, Polity Press and Oxford, Blackwell Publ., 1992, p. 17

¹⁰⁹ Constituția României, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 767 din 31 octombrie 2003, Art. 152

organic al interogării imaginarului social¹¹⁰, datorită capacității sale explicativ-operaționale și completitudinii soluțiilor date problemelor securității naționale, printr-o abordare transdisciplinară.

Oamenii pot interveni în imaginarul social, cu consecințe generative, organizante și/sau dezorganizante. Analizele se pot face postfactum și antifactum. Modelul amintit anterior poate ajuta autoritățile publice românești să facă prognoze realiste, să depisteze oportun agresiunile informațional-simbolice și să elaboreze strategii de contracarare eficientă a acestor agresiuni.

În concluzie, abordările ideologice nu sunt capabile să se ridice deasupra intereselor de grup (de partid) și nu pot înțelege necesitățile națiunii, dacă promovează abordările de forță ale măsurilor privind securitatea națiunii. Ca urmare, ele susțin proiecte mari consumatoare de resurse, provocând uneori dezechilibre sociale, demografice, economice etc., care afectează securitatea națională.

BIBLIOGRAFIE

1. MALIȚA, G., Zece mii de culturi, o singură civilizație, Editura Nemira, 2001
2. ILIESCU, I., Integrare și globalizare. O viziune românească, Presa națională, București, 2003
3. Președintele României, Strategia de securitate națională a României. Garantarea democrației și a libertăților fundamentale, dezvoltare economică și socială susținută și durabilă, aderare la NATO și integrare în Uniunea Europeană, București, 2001
4. Constituția României 2003. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 767 din 31 octombrie 2003

¹¹⁰ Lucian CULDA, **Procesualitatea socială. Interogare procesual-organică**, Editura Licorna, 1994

5. TOPLICEANU, Iulian, SITEANU, Eugen, Decizia Strategică, Editura Academiei Tehnice Militare, București, 2004

6. SITEANU, Eugen, NĂIANU, B.P., ILIE, G., Fiabilitatea produselor tehnice, Editura A.I.S.T.E.D.A., București, 2003

7. TOBĂ, Francisc, Teza de doctorat: “Scientizarea deciziei politice în domeniul securității naționale”, A.I.S.M., București, 2000

8. DINU, Mihai-Ștefan, ALEXANDRESCU, Grigore, Surse de instabilitate, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004

9. MCGREW, Tony, LEWIS, Paul, Global Politics. Globalization and the Nation State, Cambridge, Polity Press and Oxford, Blackwell Publ., 1992

10. CULDA, Lucian, Procesualitatea socială. Interogare procesual-organică, Editura Licorna, 1994

11. Congresul al III-lea al Academiei Oamenilor de Știință din România “Apa, un miracol”, Războiul și Marea, a deputatului Dorel Bahrin.

SOCIETATEA INFORMAȚIONALĂ – RISCURI ASOCIATE ȘI IMPLICAȚII ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE

*Locotenent-colonel prof.univ.dr. Ion ROCEANU
Universitatea Națională de Apărare*

Cadrul general privind societatea informațională

Societatea informațională reprezintă o nouă etapă a civilizației umane, un nou mod de viață calitativ superior care implică folosirea intensivă a informației în toate sferile activității și existenței umane, cu un impact economic și social major. Societatea informațională permite membrilor săi accesul larg la informație, un nou mod de lucru și de cunoaștere, amplifică posibilitatea globalizării economice și a creșterii coeziunii sociale.

Suportul tehnologic al noii societăți se constituie prin convergența a trei sectoare: tehnologia informației, tehnologia comunicațiilor și producția de conținut digital. Progresul tehnologic a permis apariția unor noi servicii și aplicații telematice multimedia, care combină sunetul, imaginea și textul și utilizează toate mijloacele de comunicație (telefon, fax, televiziune și calculatoare). Dezvoltarea acestor noi mijloace de comunicație și tehnologia informației reprezintă un factor important de creștere a competitivității agenților economici, deschizând noi perspective pentru o mai bună organizare a muncii și crearea de noi locuri de muncă. Totodată, se deschid noi perspective pentru modernizarea serviciilor publice, a asistenței medicale, a managementului mediului și noi căi de comunicare între instituțiile administrației publice și cetățeni. Accesul larg la educație și cultură - pentru toate categoriile

sociale, indiferent de vârstă sau de localizarea geografică - poate fi de asemenea realizat cu ajutorul noilor tehnologii.

Societatea informațională integrează obiectivele dezvoltării durabile, bazată pe dreptate socială și egalitate a șanselor, protecție ecologică, libertate, diversitate culturală și dezvoltare inovativă, restructurarea industriei și a mediului de afaceri.

Schimbările majore din ultimii ani - creșterea exponențială a comunicațiilor mobile și a utilizatorilor de Internet, contribuția sectorului Tehnologiei Informației și Comunicațiilor (TIC) la creșterea economică și la crearea de locuri de muncă, restructurarea/reingineria companiilor și a business-ului în general pentru a beneficia mai eficient de noile tehnologii, dezvoltarea accelerată a comerțului electronic - susțin tranziția de la era industrială la cea post-industrială, trecerea la „economia bazată pe cunoaștere”.

Noile tehnologii digitale fac ca accesul, stocarea și transmiterea informației să fie din ce în ce mai facile și mai accesibile ca tarife. Dispunând de informația digitală, aceasta poate fi transformată în noi valori economice și sociale, creând imense oportunități pentru dezvoltarea de noi produse și servicii. Informația devine resursa-cheie și factorul de producție pentru economia digitală. Începând cu anii '90, penetrarea rapidă a calculatoarelor personale (PC), evoluția tehnologiilor software, dezvoltarea explozivă a rețelelor de comunicație de date și a serviciilor bazate pe Internet au produs schimbări profunde la scară mondială.

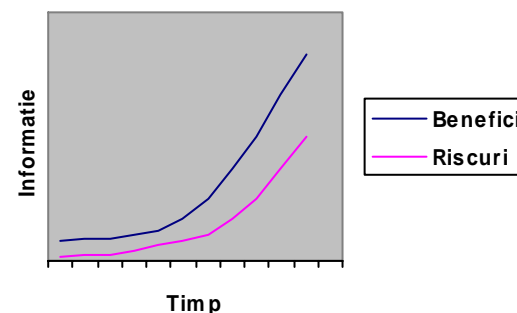
Aceste evoluții s-au datorat, în mare măsură, atât progreselor tehnologice, cât și promovării unor politici noi privind privatizarea și promovarea competiției pe piața TIC, noilor reglementări tehnice și juridice în domeniu, noilor strategii naționale și regionale de dezvoltare a societății informaționale. Toate țările dezvoltate și-au elaborat și implementat politici guvernamentale susținute privind cercetarea,

dezvoltarea și adoptarea noilor tehnologii, consolidarea infrastructurilor informaționale naționale, formarea și atragerea de specialiști în domeniul TIC (inclusiv din alte țări), educarea populației adulte, cooperarea cu sectorul privat și încurajarea investițiilor în această nouă ramură economică, promovarea de proiecte guvernamentale menite să demonstreze utilitatea serviciilor specifice societății informaționale.

Fenomenul “digital divide” face obiectul multor dezbateri și programe la scară internațională (G7, G8, ONU, UNESCO, OECD, Banca Mondială etc.), fiind recunoscut faptul că, pentru țările în curs de dezvoltare, provocarea este majoră. Diferențele dintre țările cu venituri ridicate și cele cu venituri scăzute se pot amplifica, iar spectrul “digital divide” poate deveni tot mai larg. Nu este vorba numai de conectivitatea propriu-zisă la infrastructura informațională, ci și de implicațiile conectivității (sau lipsei sale) asupra creșterii economice și a dezvoltării durabile. “Digital divide” poate redeschide noi divergențe atât la scară internațională, cât și între țări.

1. Societatea informațională – riscuri asociate și coordonate de securitate

Dezvoltarea societății umane a presupus din totdeauna valorificarea informației, transformarea acesteia în cunoștințe și transmiterea acestora către generațiile viitoare pentru exploatare și, în același timp, ca bază pentru noi cunoștințe. Lucrurile, în esență, nu s-au schimbat nici astăzi și nu se vor schimba în viitor. Ceea ce

se schimbă este suportul tehnologic pentru informații și cunoștințe, acesta evoluând de la scrijelitul pietrelor, la hârtie, și, ulterior, la medii magnetice și optice controlate de microprocesoare.

Fiecare dintre aceste etape a adus cu sine o serie de avantaje și beneficii dar, totodată, s-a confruntat cu riscuri și vulnerabilități. Din nefericire, curba ascendentă a beneficiilor este urmată de o curbă tot ascendentă a riscurilor și vulnerabilităților asociate, dar mult mai grav este că aceasta din urmă este direct proporțională cu prima. Astfel, cu cât beneficiile aduse de utilizarea tehnologiei și informației în dezvoltarea societății sunt mai mari, cu atât riscurile ca aceasta să producă evenimente nedorite crește (figura 1, Raportul beneficii -riscuri).

Esențială într-o astfel de situație este modalitatea prin care societatea, în toate domeniile sale, să gestioneze acest fenomen și să dezvolte instrumente capabile să identifice riscurile, amenințările și vulnerabilitățile, concomitent cu menținerea acestora la niveluri scăzute de manifestare. Specialiștii din domeniul securității informației sunt aproape unanim de acord că, în pofida faptului că au crescut în mod dramatic amenințările la adresa sistemelor informaționale, au fost diversificate și eficientizate soluțiile de protecție și securizare care permit reducerea vulnerabilităților sistemelor și, în consecință, scăderea riscurilor. Acest adevăr este însoțit de un altul, deseori disimulat sau neaccentuat – costurile foarte mari. În timp ce o amenințare reală la adresa unui sistem informatic solicită sume, plecând de la câteva sute până la cel mult câteva mii de dolari, costurile securizării pot atinge sume cu șase zerouri. În timp ce o amenințare se manifestă punctual, securizarea sistemelor informaționale trebuie să aibă în vedere mulțimea posibilelor amenințări.

În mod evident, tehnologia informației și comunicațiilor are implicații majore și asupra securității și apărării naționale.

Influențele pe care le aduce acestui domeniu, pot fi grupate în patru mari categorii:

1. Tehnologia informației și comunicațiilor, ca motor al noilor evoluții și transformări de ordin economic și social cu implicații la nivel național, regional sau mondial.

2. Implicarea în dezvoltarea infrastructurilor naționale critice și de interes strategic (sistemul energetic național, sistemul de sănătate, educație, transporturi feroviare, aeriene și chiar rutiere etc.).

3. Creșterea dependenței de comunicații și informatică, ca suport al lanțului de decizie politico-militară și strategică, prin crearea condițiilor de creștere calitativă și cantitativă a volumului de informații și transferul acestuia în timp real.

4. Dezvoltarea tehnicii, echipamentelor și sistemelor specifice domeniului de apărare, atât în zona energetică (armament, muniție), cât și în zona de comandă și control.

Analizând în esență societatea informațională, prin prisma TIC, putem evidenția unele amenințări și vulnerabilități, care pot conduce la definirea și calcularea unor riscuri la adresa securității naționale.

Amenințări:

1. Piața forței de muncă în domeniul TIC, salariile mari din țările dezvoltate conduc la migrația tinerilor specialiști spre aceste țări.

2. Numărul redus de politici de atragere a partenerilor și investitorilor strategici, comparativ cu alte țări europene (cu capital, tehnologie, piață), care să permită dezvoltarea în țară a unor competențe pentru realizarea de sisteme, produse-program complexe și a dezvoltării infrastructurii informaționale, pe baza unor tehnologii avansate.

3. Decalajul tehnologic existent față de țările

dezvoltate în domeniul cercetării, inovării.

4. Posibilitatea inițierii de amenințări informatice (viruși, spioni informatici, hacking etc.), atacuri de tip cyber-terrorism, dezinformări, manipulări informaționale etc., de către persoane sau grupuri de persoane cu investiții minime, fără restricții de poziție geografică, oră, cultură, naționalitate etc.

5. Lipsa unor instrumente foarte clare și precise ce pot fi utilizate în scopul predicției evenimentelor.

6. Creșterea îngrijorătoare a atacurilor informatice asupra sistemelor din domeniul utilităților publice. Deocamdată, acestea par a se concentra mai mult asupra inducerii ideii că „se poate” și creșterii îngrijorării responsabililor cu securitatea.

Vulnerabilități:

1. Nivelul scăzut al accesului la magistralele de comunicații și Internet, datorită politicii de prețuri și a nivelului încă scăzut al investițiilor în infrastructura de acces.

2. Mediul de afaceri insuficient de stimulat pentru utilizarea noilor tehnologii informaționale și de comunicații și pentru deschiderea către e-business și e-commerce.

3. Slaba aplicare a legislației privind respectarea dreptului de autor în domeniul TI, cu urmări asupra nivelului încă ridicat al pirateriei software.

4. Nivelul mediu al salariilor specialiștilor din administrația publică este mic, comparativ cu cel din țările dezvoltate și cu cel din sectorul privat.

5. Numărul mic al aplicațiilor informatice existente.

6. Datele se păstrează în mod redundant, în cadrul mai multor instituții publice.

7. Flux dezorganizat de primire și procesare a informațiilor în cadrul instituțiilor publice.

8. Inexistența unui sistem eficient de evaluare a activităților.

9. Nivel încă ridicat al birocrăției.

2. Preocupări la nivel național privind securitatea informațională

Dependența organizațiilor de rețelele de comunicații electronice și de sistemele și serviciile informatice face ca acestea să fie mult mai vulnerabile la amenințările de securitate.

Ministerul Comunicațiilor și Tehnologiei Informației (MCTI), ca organ de specialitate al administrației publice centrale, sprijină acțiunea guvernului de a preveni, minimiza și combate acțiunile negative asupra rețelelor de comunicații electronice și sistemelor informatice, având ca scop protejarea populației, a economiei, a serviciilor guvernamentale sau furnizate de diverse organizații. Se urmărește ca întreruperile în funcționarea serviciilor să fie ocazionale, cu durată minimă, să poată fi înlăturate și să producă cele mai mici pagube posibile.

Context actual

Convergența domeniilor media, IT și comunicații, interconectarea rețelelor publice cu cele private și folosirea comună a resurselor au crescut considerabil dificultatea de a obține un control adecvat asupra acestora. Mai mult, în unele cazuri, proiectarea sistemelor informatice și de comunicații a fost făcută neglijându-se securizarea acestora.

Obiective

Nevoia de informație și asigurarea accesului rapid și sigur la aceasta constituie esența societății informaționale. Industria autohtonă trebuie să vină în întâmpinarea acestei nevoi prin asigurarea de produse și servicii sigure și competitive la nivel global.

Protejarea sistemelor informatice este esențială pentru fiecare sector al economiei. Obiectivele urmărite în acest sens sunt:

- prevenirea acțiunilor îndreptate împotriva sistemelor informatice și rețelelor de comunicații;
- reducerea vulnerabilității la aceste atacuri;
- minimizarea pagubelor și a timpului de recuperare în urma atacurilor.

Principii

La baza implementării și dezvoltării unei strategii naționale privind securitatea sistemelor informatice și de comunicații stau următoarele principii:

- Efort comun, la nivel național, pentru protejarea resurselor:
 - Organizarea dialogului între și cu organizații non-guvernamentale;
 - Identificarea evenimentelor care pot afecta semnificativ funcționarea sistemelor;
 - Schimbul de informații privind amenințările și vulnerabilitățile informatice, astfel încât organizațiile să-și poată adapta corespunzător strategiile și planurile de management al riscului;
 - Dezvoltarea comunității de experți în domeniu și constituirea acestora în organizații profesionale specializate; Afilierea la organizații internaționale de profil.
- Protejarea caracterului public sau privat al informației, respectarea libertății persoanei:
 - Protejarea informației de interes public și asigurarea accesului la aceasta;
 - Respectarea intereselor și libertății persoanei;
 - Implementarea unor politici și practici puternice de protejare a informațiilor personale;
 - Reglementarea domeniului, în concordanță cu evoluția pieței;
 - Acte normative;
 - Autoreglementare;

○ Definirea rolurilor și responsabilităților specifice în cadrul structurilor organizaționale.

- Flexibilitate în răspunsul la atacuri și reducerea vulnerabilităților:
 - Reevaluarea priorităților și a resurselor;
 - Planificare flexibilă;
 - Urmărirea evoluțiilor amenințărilor.
- Susținerea obiectivelor de securitate informatică:
 - Stabilirea și revizuirea periodică a politicii de securitate;
 - Planificare pe termen lung;
 - Monitorizarea îndeplinirii obiectivelor.

Stabilirea unor cerințe de securitate, specifice unei organizații, presupune activități caracteristice domeniului de aplicabilitate, aceste cerințe fiind diferite, de exemplu, pentru mediul bancar, militar, sistemul național de apărare, ordine publică și siguranță națională, diplomatic, guvernamental sau universitar.

Cerințele de securitate au la bază analiza metodică a riscurilor, vulnerabilităților, evaluarea amenințărilor și impactul acestora. Adoptarea, la nivel național, a standardelor europene și internaționale recunoscute și încurajarea punerii în practică a acestora vor conduce la definirea politicii de securitate a organizațiilor putându-se, astfel, răspunde la întrebări precum:

1. Care sunt amenințările ce trebuie eliminate și care se pot tolera?
2. Care sunt resursele ce trebuie protejate și la ce nivel?
3. Cu ce mijloace poate fi asigurat un nivel corespunzător de securitate?
4. Care este prețul acceptat pentru implementarea măsurilor de securitate?

Deși pe termen scurt securitatea presupune îndeplinirea atributelor de integritate, disponibilitate și confidențialitate, pe termen lung, pentru protecția valorilor organizațiilor și asigurarea continuității serviciilor, sunt necesare măsuri:

- *Preventive:*
 - implementarea de controale în cadrul organizațiilor;
 - informarea și conștientizarea publicului;
 - crearea unei culturi naționale privind securitatea,
- pentru o mai ușoară identificare și conștientizare a riscurilor și amenințărilor;
- coduri de conduită;
 - instruirea utilizatorilor.
- *Protective:*
 - măsuri tehnice de protecție, utilizare de echipamente și dispozitive securizate;
 - reglementări;
 - planuri de recuperare în caz de dezastru.
- *De reacție/combatere:*
 - crearea și specializarea organismelor abilitate de lege;
 - răspuns prompt și coerent al autorităților la incidente;
 - cooperare între sectorul public și cel privat;
 - cooperare internațională.
- *De revizuire și perfecționare continuă:*
 - controale periodice;
 - urmărirea progreselor tehnologice;
 - adaptarea la noile tehnologii.

Acțiuni pe termen lung

Într-un domeniu atât de dinamic, acțiunile pe termen lung sunt greu de previzionat. Rezultatele laboratoarelor de cercetare nu exclud apariția de noi modalități de prelucrare a informației utilizând metode optice sau biologice de calcul.

Ținând cont totuși de tehnologiile prezente, dar și de practicile consacrate în ultimii 20 de ani în țările avansate, pot fi urmărite următoarele acțiuni:

- *Construcție instituțională*
 - Agenții și laboratoare de acreditare, certificare, omologare în domeniul securității serviciilor, produselor software și hardware și al managementului securității informației;
 - Organisme de expertiză tehnică în domeniul probelor electronice în anchete;
 - Organisme de reglementare și supraveghere.
- *Implementarea infrastructurii PKI naționale*
 - Furnizarea mecanismelor de autentificare și asigurare a confidențialității și integrității comunicațiilor și serviciilor guvernamentale;
 - Acces securizat la serviciile publice furnizate prin mijloace electronice;
 - Tranzacții electronice cu valoare juridică.
- *Respectarea standardelor europene și internaționale*
 - Alinierea la Criteriile Comune de evaluare a securității (ISO 15408)
 - Respectarea celor mai bune practici privind managementul securității informației (ISO 17799, BS 7799-2)
- *Securitatea tranzacțiilor financiare dematerializate*
 - Controale de securitate asupra sistemelor electronice de plată;
 - Utilizarea certificatelor digitale calificate:
 - tranzacțiile dobândesc valoare juridică;
 - tranzacțiile sunt asigurate în anumite limite.
- *Controlul asupra produselor cu utilizare duală*
 - Controlul producției;
 - Controlul utilizării comerciale;
 - Certificarea performanțelor.

- *Rețele și servicii sigure*
 - Reglementarea și implementarea de sisteme de arhivare, back-up și restaurare din dezastru;
 - Considerarea securității la proiectarea și implementarea sistemelor noi;
 - Integrarea rețelelor administrației publice, management centralizat, utilizarea în comun a resurselor.
- *Monitorizarea evoluției și combaterea criminalității informatice*
 - Specializarea continuă a autorităților de urmărire și cercetare;
 - Dezvoltarea cooperării internaționale;
 - Adaptarea legislației la noile amenințări;
 - Protejarea anumitor categorii de utilizatori față de conținutul ilegal: realizarea de coduri de utilizare a tehnologiei în școli, universități;
 - Instrumente de restricționare a accesului;
 - Reglementarea și controlul utilizării noilor tehnologii de către personalul din instituțiile publice;
 - Prevenirea și combaterea:
 - încălcării drepturilor și libertăților individului;
 - infracțiunilor informatice;
 - operațiunilor financiare frauduloase utilizând sisteme electronice de plată;
 - pornografiei infantile;
 - rasismului;
 - xenofobiei;
 - actelor teroriste.

3. Concluzii

Construirea noului model de societate ridică, astfel, probleme socio-politice majore - atât la scară națională, cât și internațională - de atenuare a fenomenului de excludere de la

beneficiile noilor tehnologii a unor categorii sociale și a unor regiuni/ zone geografice și de coeziune socială, de conservare și promovare a culturii specifice fiecărei națiuni și comunități locale, de protecție a cetățeanului și consumatorului. Soluționarea acestor probleme nu se poate realiza decât printr-un dialog larg între autoritățile guvernamentale, reprezentanții mediului de afaceri, ai mediului academic și societatea civilă, atât la nivel național, regional, cât și global.

Guvernele și instituțiile acestora au rolul de a stimula, conduce, controla și participa activ la acest proces de tranziție către societatea informațională prin programe de acțiune concrete și prin inițierea unui nou cadru de reglementări specifice. Prin noile legi, norme, standarde și reglementări care vor fi elaborate, se va stimula, pe de o parte, dezvoltarea noilor servicii specifice societății informaționale (comerț și tranzacții electronice, informatizarea serviciilor publice, accesul cetățeanului și agenților economici la informația publică etc.), iar pe de altă parte, se vor asigura regulile etice de a munci și trăi într-un nou tip de societate (protecția vieții private și a datelor personale, confidențialitatea tranzacțiilor, protecția consumatorului etc.).

La rândul său, comunitatea de afaceri din domeniul tehnologiilor informației și comunicațiilor oferă produse și servicii de înalt nivel tehnologic, accesibile ca prețuri și tarife. Totodată, se formează o nouă cultură a competitivității agenților economici din toate sectoarele în noul tip de economie, economia digitală. Prin complexitatea fenomenelor pe care le implică dezvoltarea societății informaționale, prin necesitatea formării unei noi culturi a cunoașterii și a învățării în condițiile utilizării noilor tehnologii, a cercetării și dezvoltării și inovării tehnologice, participarea activă a comunității academice (instituții de cercetare, de educație și de cultură) devine de asemenea esențială.

În acest cadru general de dezvoltare, este necesar să se acorde o atenție deosebită și aspectului de securitate informațională, astfel încât informația utilă societății și individului să nu fie supusă degradării și orientată în sens negativ, ci să reprezinte suportul de încredere și de progres.

BIBLIOGRAFIE

1. Acad. DRĂGĂNESCU, Mihai - *Societatea informațională și a cunoașterii. Vectorii societății cunoașterii*, Academia Română, 2002
2. GURAN, Marius - *Societatea informațională - propuneri pentru o strategie națională*, studiu, aprilie 2001, prezentat la ședința comună a Secției pentru Știința și Tehnologia Informației și Forumului pentru Societatea Informațională ale Academiei Române.
3. PAMBUCCIAN, Varujan, expunere la lansarea Programului Societatea Informațională – Societatea cunoașterii (SI-SC), Academia Română, 10 aprilie 2001.
4. AILIOAIE, Sebastian, *Cunoaștere și Acces în România*, lucrare realizată pentru concursul România Gateway Mai 2002
5. Carta Albă a Guvernului
6. Strategia de dezvoltare durabilă a României “Orizont 2025” - Tehnologia Informației 2004 - Palatul Parlamentului.

STRATEGIA DE SECURITATE EUROPEANĂ PENTRU SECOLUL XXI - ACTUALITATE ȘI PERSPECTIVĂ

Gl. lt. (r) ing. Petru PANĂ
Col. (r) dr. Alexandru MANAFU
Lt. col. ing. George DEDIU

1. Introducere

După încheierea războiului rece, omenirea a intrat într-un nou tip de confruntare care, în esența ei, este asimetrică. De o parte se situează adepții globalizării, ai noii ordini mondiale, bazată pe un sistem de relații democratice, pe creșterea rolului forțelor transnaționale, pe gestionarea crizelor și prevenirea conflictelor, iar de cealaltă parte, se află tradiționaliștii, precum și cei ce consideră că entitățile civilizaționale și naționale sunt mult mai puternice și mult mai îndreptățite să se afirme, să se confrunte, să echilibreze raporturile dintre ele și, în consecință, să se opună acestui proces care, în concepția lor, nu înseamnă altceva decât o nouă ierarhizare, adică un nou mod de a împărți lumea și puterea. Între aceste două mari tabere se situează o mulțime de alte grupări de forțe, potrivit unor interese felurite. Trecerea de la societățile de tip industrial la cele de tip informațional – caracteristică specifică procesului mondializării – generează noi tipuri de conflicte, în care un rol foarte important îl au informațiile, tehnologia, infrastructurile, cultura specifică, percepția diferită a evoluției sociale. Omenirea a reușit să creeze, în majoritatea locurilor de pe planetă, un sistem de valori de o complexitate fără precedent. De aceea, confruntările prezentului și, mai ales, cele ale viitorului nu vor mai semăna cu cele din secolul trecut, nu se vor mai baza pe eforturi fizice și psihice ieșite din comun, pe sacrificii imense, ci vor depinde, în cea mai mare măsură, de rețelele informaționale.

onale, adică de comunicații, de tehnologie și de infrastructura specifică. Vremea confruntărilor strict delimitate pe un câmp de bătălie a trecut. Războiul modern este și va deveni din ce în ce mai mult altceva decât o competiție, o luptă între două armate.

De altfel, se pare că, în condițiile mondializării rapide – în măsura și ritmul în care aceasta se va produce –, războiul de tip clasic și-a pierdut sensul.

Confruntarea însă va rămâne, pentru că ea face parte din condiția umană, din vocația umană.

Din această perspectivă, rolul alianțelor de securitate colectivă – indiferent de forma acestora – va crește foarte mult, devenind unul dintre factorii principali ai succesului sau insuccesului.

Promovarea unui spațiu comun de securitate, definirea identității de securitate europeană, bazată pe patru elemente – geopolitic, funcțional, normativ și operațional –, a constituit și constituie preocuparea de bază a statelor europene, punându-se încă din anii '70, bazele Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, forum de dialog și negocieri multilaterale între Est și Vest.

Evoluțiile pe planul securității europene, apărute în anii '90, au impus schimbări fundamentale atât în ceea ce privește structura și caracterul instituțional al procesului început la Helsinki, cât și rolul acestuia.

Conferința la nivel înalt de la Budapesta din 1994 a hotărât schimbarea denumirii în Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), ale cărei avantaje în domeniul abordării identității de securitate europeană constau în:

- tratarea atotcuprinzătoare a securității (militară, politică, economică și umană);
- participarea, pe bază de egalitate, a tuturor țărilor;
- principii, norme, valori și standardele comune;
- instrumente, mecanisme și experiență unică în domeniul diplomației preventive.

Consolidarea încrederii în domeniul militar, promovarea securității prin cooperare și promovarea unui spațiu comun de securitate sunt imperative ale Uniunii Europene căreia nu-i lipsesc nici dorința, nici capacitatea de a accepta cursul evenimentelor internaționale și de a cântării actorii pe scena internațională. În documentele programatice ale conceptului de apărare europeană, se subliniază, încă de la bun început, că viitoarea Europă „nu va fi niciodată cuceritoare, expansionistă, imperialistă sau hegemonică”.

Prin proiectul integrării europene, s-a reușit reconcilierea inamicilor ereditari, conceperea și implementarea unui model ce garantează stabilitatea relațiilor dintre statele membre, în același timp cu combinarea nevoii de integrare în spiritul păstrării identității fiecăruia.

➤ Se apreciază că, pentru a juca un rol pe scena internațională, nu este suficient a lua de-a gata starea de fapt existentă la un moment dat, a apela la alții pentru a rezolva problemele sau a urma sistematic directivele altora în tratarea acestor probleme; puterea *necesită voința de a lăsa o urmă marcantă asupra cursului evenimentelor*.

Uniunea Europeană nu va constitui o forță decât în situația în care statele membre vor face un apel conștient și colectiv la voința de a constitui un pol al unei lumi multipolare.

➤ De asemenea se apreciază că, „nu există putere fără capacitatea de autonomie și de luare a deciziilor”.

Capacitatea de luare a deciziilor se bazează pe :

- concurs politic asupra mecanismelor globale de atins;
- mecanisme eficiente de luare a deciziilor;
- susținerea bazelor științifice, industriale și financiare în scopul luării de decizii, libere asupra inițierii sau urmării politicii. Autonomia luării deciziilor presupune, în primul rând, a fi conștient asupra identității și suveranității fiecăruia, a simți astfel responsabilitatea deciziei luate fără inhibiții cauzate de obiceiuri de dependență, supunere sau gratitudine.

2. Principiile securității europene

Experiența acumulată pe parcursul unei lungi perioade istorice a creat imaginea abordării și definirii politicii de securitate la baza căreia vor sta anumite valori, principii și linii călăuzitoare. Uniunea Europeană este fondată pe principiile de libertate, democrație, respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, principii comune statelor membre cu aceleași valori.

În concepția Uniunii Europene, *scopurile politico-militare și puterea* sunt analizate ca părți ale unui cadru mai vast ce integrează toate aspectele acțiunii externe, atât la nivelul obiectivelor, cât și al instrumentelor.

Se apreciază, de asemenea, că, pentru instabilități și insecuritate – de o diversitate și amplitudine fără precedent - este necesară o abordare preventivă în locul uneia reactive sau curative, concentrată asupra obiectivelor politicii și nu asupra amenințărilor. Securitatea pe termen lung nu poate avea la bază decât un complex instituționalizat, bazat pe reguli, pentru a conferi legitimitate guvernării acestei lumi și astfel a crește eficacitatea acestei guvernări. Uniunea Europeană acționează prin *consultanță și parteneriat* și militează pentru relații echitabile cu celelalte națiuni, în care *același tratament să se aplice tuturor*. Este în interesul Europei, este șansa și responsabilitatea noastră istorică să facem ca acest mecanism să funcționeze. O dată consacrat acest sistem, va afirma Uniunea Europeană în lumea internațională și va mări legitimitatea acțiunilor sale externe, ca fiind prima superputere pașnică din istoria umanității.

3. Securitatea în cadrul Uniunii Europene

Europa rămâne vulnerabilă în fața amenințărilor globale.

În scopul creșterii încrederii și securității populației europene, Uniunea Europeană și statele membre s-au înarmat

cu instrumente noi, moderne: un Mandat de Arestare European, Cadrul Definirii Terorismului și a Eurojustiției, care respectă în totalitate libertățile civile și, de curând, cu o Constituție Europeană.

Acțiunea va fi continuată prin armonizarea liniilor politice în aspecte agreate reciproc asupra terorismului, traficului de persoane și droguri, corupției, euro-contrafaceriștilor, traficului de arme, spălării de bani și a crimei organizate.

Adoptarea unei *clauze de solidaritate* va asigura evoluția statelor membre către o comunitate politică angajată la furnizarea de ajutor reciproc și asistență în fața riscurilor de orice natură, ceea ce va face posibilă folosirea mecanismelor Securității Europene și Politicii de Apărare în situații de criză pe teritoriul Uniunii Europene.

Asigurarea pe termen lung împotriva unor viitoare posibile amenințări este servită de angajamentele defensive ale statelor membre precum și de perspectiva unei mai strânse colaborări asupra apărării comune în cadrul UE

3. Acțiuni politice de perspectivă în vecinătatea Europei

Deschiderea, manifestată în toate acțiunile întreprinse, accesibilitatea și transparența acestei politici au impus crearea unui climat de accesibilitate în vecinătatea Uniunii Europene.

Prin *forța de atracție și nu prin coerciție* s-a reușit neutralizarea disputelor minoritare și a conflictelor de granițe, care s-au manifestat mult mai puțin destabilizator față de perioada anterioară.

➤ Sarcina următoare a Uniunii Europene este de a avea același succes într-o vecinătate lărgită.

Din acest punct de vedere, UE își va asuma principala responsabilitate și va conduce ea însăși procesul de stabilire a unei bune vecinătăți, având în vedere că o vecinătate stabilă reprezintă o necesitate pentru propria noastră siguranță, iar promovarea stabilității este datorată tuturor organismelor și colec-

tivităților umane. Mediul de securitate din vecinătatea Uniunii Europene diferă de cel din interiorul acesteia prin zonele de instabilitate regională și existența unor dispute îndelungate, atât pe continentul european, cât și în jurul acestuia.

➤ O sursă majoră de îngrijorare în ochii opiniei publice rămâne *migrația necontrolată* către Uniunea Europeană, în special atunci când este legată de crima organizată internațională.

Principalul instrument pentru promovarea stabilității în vecinătatea apropiată îl reprezintă dezvoltarea pe mai departe a politicilor sale de vecinătate, poziție care oferă beneficii concrete și relații preferențiale cu statele vecine, în numeroase aspecte, dar, în particular, asupra *accesului la piețe și a promovării investițiilor*.

Este imperios necesar ca aceste „beneficii” să fie corelate cu progresul făcut în diverse domenii, cu reforma economică notabilă, democratizarea și respectarea drepturilor omului, cu cooperarea politico-militară, în scopul stabilirii unor mecanisme comune ale managementului prevenirii conflictelor și crizelor, inclusiv prin luarea unor măsuri comune de prevenire și combatere a terorismului. Acest gen de politică creează premisele în relațiile bi și multi-laterale, dimensionate pentru nevoi și circumstanțe specifice, pentru abordarea aspectelor regionale și promovarea integrării între parteneri, asigură climatul favorabil apropierii de UE a statelor.

Obiectivele principale ale politicii de vecinătate sunt:

1) Prevenirea conflictelor și a actelor de agresiune în vecinătatea apropiată;

2) Aplanarea disputelor în curs și asigurarea unui climat de liniște pe termen lung;

3) Stabilirea de parteneriate politico-economice strânse, bazate pe împărtășirea principiilor UE, pe aplanarea conflictelor, pe valori, prosperitate și securitate;

4) Controlul migrației și a oricăror forme de trafic ilegal către UE;

5) Protejarea securității cetățenilor UE ce trăiesc în afara uniunii.

4. Considerații generale pentru vecinătatea apropiată

➤ *Rusia* reprezintă un partener strategic pentru UE, atât la nivel continental, cât și global. Ca putere europeană, Rusia trebuie să devină parte a zonei largite de cooperare în Europa.

Pentru o pace durabilă pe continentul european stabilitatea democratică și prosperitatea Rusiei sunt esențiale.

Prin parteneriatul strategic, UE sprijină consolidarea stabilității.

UE manifestă toată disponibilitatea pentru o colaborare strânsă cu Rusia, atât în promovarea securității globale, cât și în abordarea provocărilor de pe continentul european, cum ar fi non-proliferarea armelor de distrugere în masă, printr-un dialog politic și de securitate și prin colaborare concretă.

Consiliul Permanent de Parteneriat asigură o puternică bază instituțională pentru parteneriatul UE-Rusia, care va adăuga substanță adoptării unei strategii comune revizuite, ce va stabili priorități și va detalia instrumente și mijloace.

➤ *Ucraina, Moldova și Belarus* reprezintă provocări speciale pentru politica de vecinătate a Europei. Rezolvarea conflictului din auto-declarata regiune Transnistriană din Moldova este o problemă principală a parteneriatului UE-Rusia.

➤ *Turcia* iese în relief ca partener vital pe care UE îl va integra strâns în aria largită de cooperare europeană. UE este pregătită să intensifice dialogul politic și de securitate cu Turcia, ca viitor membru al Uniunii, și o va invita să ia parte, în mod concret, la cooperarea politico-militară.

Implementarea parteneriatului din perioada de preaderare, o recentă rezoluție asupra problemei din Cipru și consolidarea

respectării drepturilor omului reprezintă un element integral al acestei cooperări adâncite.

➤ Consolidarea stabilității în Balcani și integrarea lor progresivă în Uniunea europeană sunt parte integrantă a politicii de vecinătate. Stabilizarea și Procesul de asociere sprijină reforma în Albania, Bosnia și Herțegovina, Croația și Republica Federală Iugoslavia.

O condiție esențială este stabilirea unei colaborări regionale între aceste state.

Un alt aspect important îl reprezintă *parteneriatul intensificat*, în atât în beneficiul UE, cât și cel al statelor balcanice, în domeniul *combaterii crimei organizate și a terorismului*, deoarece vestul Balcanilor reprezintă poarta principală de intrare în UE a emigrării ilegale, traficului de persoane, prostituției și drogurilor.

➤ În Mediterana, UE va adânci parteneriatul cu Algeria, Egipt, Israel, Iordania, Liban, Maroc, Autoritatea Palestiniană, Siria și Turcia. UE va lua măsurile necesare pentru funcționarea sistemului economico-financiar necesar parteneriatului, pentru a oferi beneficii concrete partenerilor. Acest sprijin va fi condiționat de respectarea angajamentelor politice și de securitate, avându-se în vedere cerințele procesului de democratizare și respectarea drepturilor omului. În același timp, se impune *accentuarea cooperării politico-militare*.

Obiectivul UE pe termen lung îl constituie *stabilirea de mecanisme euro-mediteraneene permanente pentru prevenirea și managementul situațiilor de criză*, ce pot fi realizate prin participarea activă a partenerilor mediteraneeni la Politica Europeană de Securitate și Apărare, prin atingerea unei non-proliferări substanțiale, unui control și unei dezarmări reale, care să conducă la un Orient Mijlociu fără arme de distrugere în masă.

Moștenirea culturală este un bun important în promovarea valorilor comune. Având ca instrument principal Fundația

Euro-Mediteraneeană, UE va continua promovarea integrării regionale între partenerii mediteraneeni și va contribui activ la revitalizarea procesului de pace în Orientul Mijlociu.

➤ Africa are o importanță particulară pentru Europa. Legăturile UE cu continentul african au la bază dialogul politic, angajamente comerciale preferențiale, ajutoare semnificative și angajamentul de a întări mijloacele continentului pentru managementul conflictelor violente. Acest lucru impune ca problemele copleșitoare ale continentului african să fie abordate în mod sistematic, coordonat, inclusiv în domeniul securității.

Este imperios necesar, atât în interesul Africii, cât și al Europei, ca acest continent să se rupă de enorma lui dependență de exterior și să iasă din ciclul conflictelor și al crizelor permanente. Crearea unei *forțe permanente de stabilitate africane* este unul dintre instrumentele la care Uniunea Europeană va contribui activ, în strânsă legătură cu Uniunea Africană.

5. Aranjamentele multilaterale instituționalizate în mediul global

Amenințarea sistematică de bază la adresa securității mondiale și stabilității internaționale este *permanentul decalaj dintre cei avuți și cei nevoiași*, cu consecințe difuze și abia perceptibile pe termen lung.

➤ Principalul scop al ambițiilor globale ale Uniunii Europene este de a atinge un *sistem eficient de guvernare globală cooperantă*, legitimat de instituții reprezentative și de legi de drept. Similar unei națiuni-stat, guvernarea globală trebuie să se concentreze pe bunurile publice principale apreciate, ca fiind:

1. Stabilirea și securitatea internațională;
2. Un sistem economic mondial deschis, care să împlinească nevoile tuturor;

3. O ordine legală internațională, care să asigure egalitatea efectivă;

4. Bunăstarea globală ca echivalent al securității naționale;

5. Angajament comun pentru rezolvarea conflictelor regionale.

Combaterea laturii negative a globalizării impune cooperarea tuturor națiunilor lumii, marilor puteri revenindu-le o mare responsabilitate în programarea stabilității mondiale.

UE asigură o mare parte a ajutoarelor pentru dezvoltare și contribuie major la operațiunile de menținere a păcii.

În mediul global, puterea politico-militară joacă un rol mai proeminent decât pe plan european, protecția politico-militară putând constitui un mijloc necesar în asigurarea stabilității internaționale.

Pe acest fundal al globalizării și al necesității unei guvernări globale, provocările politico-militare specifice se constituie în probleme particulare pentru pacea și securitatea mondială.

Acestea capătă, în principal, următoarele aspecte:

- *Proliferarea armelor de distrugere în masă;*
- *Militarizarea excesivă;*
- *Terorismul;*
- *Statele falimentare și războaiele civile;*
- *Regiunile cu tensiuni cronice și disputele pe termen lung.*

Principalul instrument prin care Uniunea Europeană contribuie la securitatea globală este constituit din *întărirea și dezvoltarea actualelor instituții și mecanisme de acțiune globală*, aspect care se aplică și asupra domeniului politico-militar, domeniu în care vor fi aplicate următoarele pârghii:

- Stabilirea unei *capacități de management de criză* pentru Națiunile Unite, crearea unor mecanisme eficiente de

luare a deciziilor și pregătirea unor forțe în așteptare, la care Uniunea Europeană va contribui cu capacitățile sale militare, în scopul de a da posibilitatea Consiliului de Securitate să reacționeze rapid și eficient;

- *Contribuția cu expertiză și mijloacele adecvate* la realizarea de capacități de management al crizelor în regiuni cheie printre care și Africa Centrală;

- *Terorismul* – concomitent cu intensificarea coordonării intraeuropene și a armonizării politicilor, UE își exprimă speranța și încrederea unei colaborări eficiente cu alți parteneri în cadrul înțelegerilor multinaționale.

Înființarea unei *Agenții Anti-Teroriste a Națiunilor Unite* ar putea coordona activitatea diferitelor organizații regionale și naționale active în lupta contra terorismului. O asemenea instituție poate să integreze toate instrumentele disponibile să întrerupă și să distrugă capacitățile de comandă și control, finanțările și resursele materiale ale organizațiilor teroriste;

- Amplificarea legăturilor dintre agențiile naționale de securitate în scopul acțiunii eficiente împotriva rețelelor multidimensionale și internaționale ale crimei organizate, implicate în traficul de droguri, spălare de bani și trafic de persoane;

- Promovarea accesului la/și verificarea înțelegerilor multilaterale asupra non-proliferării, controlului înarmării și dezarmării;

- prin întărirea agențiilor independente existente;

- încredințarea acestora, prin Consiliul de Securitate, cu un mandat mai cuprinzător privind inspecțiile ad-hoc și pe termen lung, pentru monitorizarea și asigurarea respectării angajamentelor;

- prin asigurarea de către statele membre a tuturor informațiilor disponibile.

În mod particular, implicațiile unei asemenea măsuri vizează:

1. Înființarea unui Comitet ONU Contra Proliferării sub tutela Consiliului de Securitate care să monitorizeze îndeplinirea angajamentelor și a rezoluțiilor relevante, care să coordoneze diferitele organisme ONU, regionale și naționale;

2. Întărirea verificărilor și a mecanismelor de implementare ale Convenției privind Armele Toxice și Biologice;

3. Intensificarea regimului de inspecții sub Tratatul de Non-proliferație;

4. Implementarea de instrumente legale care să împuternicească Agenția Internațională a Energiei Atomice de a verifica respectarea normelor și care să scadă dependența organizației de state membre;

5. Creșterea eforturilor în domeniul controlului exporturilor, atât în cadrul Uniunii Europene cât și în colaborare cu diverși parteneri;

6. Măsuri eficiente în domeniul dezarmării nucleare, considerabile prin interzicerea testărilor și a producției de materiale nucleare cu aplicații militare și prin continuarea eforturilor de creare a unei zone fără arme de distrugere în masă, în special în Orientul Mijlociu.

- Revigorarea eforturilor internaționale, inițiate de Comisia Internațională asupra Intervenției și Suveranității Statelor (ICISS), de a identifica circumstanțele în care principiul de non-intervenție produce responsabilitatea comunității internaționale: război civil, genocid, violarea flagrantă și persistentă a drepturilor omului, suportul dat terorismului internațional, folosirea sau amenințarea cu arme de distrugere în masă.

- Promovarea integrării regionale bazate pe experiența europeană, pentru consolidarea relațiilor pașnice dintre state și întărirea poziției statelor în ordinea globală, astfel încât să se îmbunătățească accesul lor la bunurile publice principale; către această finalitate se constituie ca parteneri-cheie organizațiile regionale.

Uniunea Europeană va recompensa o *politică integrată*. Parteneriatul și cooperarea cu diferite state și regiuni în diverse domenii vor fi strâns legate de angajamente referitoare la drepturile politice, ale omului, la legi de drept, la democratizare și la aspecte politico-militare referitoare la non-proliferație.

UE trebuie să dezvolte instrumente de răspuns la situațiile în care statele nu își vor respecta angajamentele, *folosirea coercitivă a puterii militare constituind ultima soluție în abordarea securității colective*, după epuizarea tuturor celorlalte mijloace și numai cu un mandat al Comisiei de Securitate.

Pentru România, analiza acestor aspecte ale securității europene pentru secolul al XXI-lea, coroborate cu prevederile proiectului Constituției Europene, constituie acum o prioritate esențială.

În perspectiva integrării în Uniunea Europeană, este imperios necesară crearea de instrumente, organisme și mijloace adecvate de colaborare, motivarea întregii colectivități românești și conștientizarea acesteia asupra valorilor comune, cu respectarea normelor, principiilor și interesului național, într-un mediu global în permanentă schimbare.

DIMENSIUNEA MILITARĂ A SECURITĂȚII ÎN ERA GLOBALIZĂRII

Colonel prof.univ.dr. Mircea COSMA

1. Alianțele - deschideri către globalizare

Prezența alianțelor internaționale, folosirea acestora de către statele naționale pentru promovarea propriilor interese, a fost deosebit de frecventă în epocile anterioare, pentru a fi contestate. Numai prin alianțe, bine încheiate și respectate cu strictețe, cei slabi au fost apărați de cei puternici, iar cei puternici au putut evalua mai bine harta zonelor de influență. De-a lungul istoriei, alianțele au constituit mecanisme tradiționale specifice prin care statele și-au coordonat folosirea și desfășurarea forței militare. Ca modalitate pragmatică de coordonare sau colaborare militară a politicilor de apărare și securitate națională, acestea stabilesc condițiile și modalitățile în care statele vor face uz de forța militară. În acest fel, alianțele reprezintă unul dintre instrumentele prin care folosirea puterii militare a statului este reglementată la nivel național, dar, în același timp, ele devin un proces ce depinde și ține de internaționalizarea securității militare.

O dată cu izbucnirea războiului rece, forma și dinamica tipurilor de alianțe se modifică semnificativ, reprezentative pentru această perioadă fiind înființarea noilor structuri organizatorice NATO și Tratatul de la Varșovia, care au creat un sistem al alianțelor globale. Acest tip de regim al securității internaționale a fost unic în istorie, prin modul în care se stabileau norme, reguli și proceduri decizionale în sectorul apărării și securității, pe baza cărora statele membre erau încadrate în tipuri speciale de apărare colectivă. „Statele aflate în afara acestor alianțe erau obligate, fie să încheie pacte

defensive oficiale cu o superputere, sau, alternativ, să adopte o strategie defensivă de nealinieră”¹¹¹. Pentru această perioadă, existența sistemelor globale de alianțe, în mod direct sau indirect, determina poziția fiecărui stat în sistemul interstatal din perspectiva apărării naționale.

Acum mai bine de un deceniu, umanitatea s-a eliberat de presiunea ideologică, politică și militară exercitată de războiul rece. Națiunile au reușit să depășească cu mult pericolul unui război nuclear, iminent în urmă cu 40 de ani, în zilele crizei Caraibilor.

Trebuie să vedem și să admitem faptul că realizarea unui avânt democratic spre un sistem mondial nou, mai sigur, care a avut un suflu puternic în anii '90, nu se justifică încă. Globalizarea devine un „arhitect” influent al programului de securitate internațională. Impactul acesteia asupra relațiilor între state este însă contradictoriu.

Lumea este din ce în ce mai eterogenă și se îndepărtează tot mai mult de tipul ideal al entităților umane și independente în interacțiune. Fiecare eveniment major al istoriei unei națiuni, sau al angajării mai multor state, a constituit ocazia punerii în acțiune, a evaluării și reevaluării rezolvatoare a strategiilor intereselor naționale, în noul context al relațiilor internaționale.

Iată de ce, în perioada ulterioară războiului rece, tendința generală a unor acorduri instituționalizate de alianțe nu s-a diminuat, încurajându-se și mai mult internaționalizarea sau, mai corect, regionalizarea problemelor de securitate.

Acest aspect este vizibil cu precădere în ordinea de securitate europeană, unde Alianța Nord-Atlantică rămâne factorul principal, în cadrul căreia sunt formulate și adoptate strategiile de apărare vest-europene. Importanța acestuia a crescut și mai mult o dată cu extinderea sa, care, prin primirea

¹¹¹ HELD, D., și colectiv, (2004), **Transformări globale. Politică, economie și cultură**, Editura Polirom

noilor membri Polonia, Ungaria, Cehia, România, Bulgaria, Slovenia, Slovacia, Lituania, Estonia, Letonia, are în compunere 26 de state. NATO, prin mecanismul instituțional deschis de luare a deciziilor pe baze multilaterale și de cooperare militară, pune în discuție ideea și acțiunea de securitate națională și autonomie militară. Securitatea nu mai este privită în termenii situației conjuncturale internaționale, prin constituirea unor alianțe de scurtă durată, de cele mai multe ori funcționând în secret, ci reprezintă obiectivul declarat al Alianței pe termen lung, concretizat prin acțiuni specifice apărării colective și securității comune.

La fel, instituțiile europene deja existente, precum UEO, respectiv UE și OSCE, au căpătat noi roluri și funcții. Funcționarea mecanismelor proprii de consultare și coordonare internațională a creat o nouă structură de securitate colectivă – un Concert European Revizuit. Originea acestuia o regăsim în Concertul European (1815-1870) care, pe baza unui sistem instituționalizat de conferințe între marile puteri, a întărit relativa pace și securitate în Europa în aproape întreg secolul al XIX-lea¹¹².

Acordurile de securitate în Europa, după războiul rece, încep să formeze un sistem similar cu cel al Concertului, dar, spre deosebire de acea perioadă, regionalizarea contemporană a securității (în interiorul și exteriorul Europei) se conjugă cu inițiativele internaționale în vederea instituirii unui regim de securitate comun la nivel global, în contextul unei ONU reformate.

Noul context funcțional al sistemului global actual realizează o unitate organică între securitatea națională și cea internațională, în cadrul căreia securitatea națională a căpătat o dimensiune regională și globală apreciabilă. Astăzi, sunt puține state neangajate la o participare efectivă în cadrul sistemelor de

securitate regională și globală, la un mediu global normativ instituțional de reglementare a practicilor militare de securitate.

2. Militarizare globală, globalizare militară sau militarism global?

De la primele forme de ființare ale omului, de manifestare a civilizației umane și până în zilele noastre, puterea militară a societăților a fost cea care a prefigurat și construit procesul globalizării. Clădirea primelor puteri cu vocație globală, respectiv a imperiilor, a putut fi astfel posibilă numai pe baza existenței și manifestării puterii militare, cea prin care puterea politică a reușit să supună alte state și civilizații.

Puține alte domenii ale societății au cunoscut expansiunea globalizării ca puterea războiului. Secolul XX a însemnat, pentru mulți analiști, experiența războiului total. Începând cu 1914, omenirea „a trăit și a gândit după premisele războiului mondial, chiar și atunci când armele tăceau și nu explodau nici un fel de bombe”¹¹³. Tehnologizarea războiului și interesele divergente de putere ale unor state sau grupări de state au determinat accelerarea globalizării conflictelor și rivalităților pe plan militar. Cele două războaie mondiale și războiul rece au produs mai mult de 187 milioane de victime la nivel global și distrugerii materiale catastrofice, care au devastat societăți din întreaga lume, numai puține state din sistemul global rămânând în afara teatrelor de război sau a consecințelor politice ale încheierii acestora.

Astăzi, putem spune că toate statele, într-o modalitate specifică și în proporții diferite, sunt participante, mai puternice sau mai puțin puternice, mai active sau mai puțin active la realitatea militară mondială.

¹¹³ HOBBSAWN, E., **The Age of Extremes: The Short Twentieth Century, 1914-1991**, Londra, Michael Joseph, 1994

¹¹²CARK, I., **The Hierarchy of States**, Cambridge University Press, 1989

Teoreticienii care abordează fenomenul globalizării și al manifestării specifice a acestuia, în plan militar, utilizează și dezvoltă punctele de vedere proprii, plecând de la clasificarea noțiunilor de *militarizare globală*, *globalizare militară* și *militarism global*.

Militarizarea globală semnifică procesul constituirii și manifestării, la nivel mondial, a proceselor specifice domeniului militar (cheltuieli militare pe plan mondial pentru dotarea cu tehnică și armament și pentru forțele militare).

Globalizarea militară este considerată procesul constituirii și dezvoltării relațiilor militare dintre comunitățile politice ale sistemului mondial.

Militarismul global semnifică ansamblul strategiilor promovate de unele centre de putere (state sau grupuri de state) pentru promovarea propriilor interese.

Pentru a prezenta trăsăturile specifice *militarizării globale* ale sistemului contemporan, ne vom opri la prezentarea anumitor tendințe ale cheltuielilor militare la nivel mondial. În urma demilitarizării din 1945, cheltuielile militare au crescut rapid până în prima parte a anilor '50, s-au menținut cam la același nivel până în anii '60, după care și-au reluat traiectoria ascendentă. Vârful cheltuielilor militare mondiale a fost atins în 1987, când acestea au ajuns la o mie de miliarde USD, pentru ca după încheierea războiului rece să scadă constant. Între anii 1960-1990, cheltuielile militare mondiale au însumat impresionanta sumă de 21.000 miliarde dolari¹¹⁴. În perioada care a urmat încheierii războiului rece, cotele cheltuielilor militare au scăzut în SUA și Rusia, deși, în continuare, ponderea cea mai mare a cheltuielilor militare mondiale o dețin statele occidentale.

Ca rețea în continuă dezvoltare de legături și raporturi militare din întreaga lume, *globalizarea militară* poate fi

¹¹⁴ SIVARD, R.L., **World Military and Social Expenditures**, Washington DC, World Priorities, 1991

evaluată din perspectiva dimensiunilor sale spațio-temporale și organizaționale, prin utilizarea următorilor indicatori¹¹⁵: gradul de expansiune imperială; prezența militară străină; reprezentarea diplomatică militară; piața cheltuielilor cu armament; apartenența la alianțe; acordurile de cooperare militară; conexiuni în industria apărării; incidența intervențiilor militare; pattern-urile asistenței militare.

Fiecare indicator explică și concretizează câte un aspect al procesului de globalizare militară, iar toate împreună oferă posibilitatea cunoașterii cât mai complete a evoluției ordinii militare mondiale.

Conceptul de ordine militară, introdus în ansamblul explicațiilor teoretice de puțin timp, exprimă modurile în care relațiile și activitățile militare între entitățile politice formează ansamblul complex de interacțiuni prin care se asigură constituirea structurii și funcționalității sale.

Aspectele caracteristice, în ceea ce privește *militarismul global*, vor fi prezentate ca puncte de vedere exprimate de Steven Staples, președintele Rețelei Internaționale cu privire la Dezarmare și Globalizare.

Plecând de la o succintă analiză a rolului pe care statele și, respectiv, guvernele îl pot avea în cazul Organizației Comerțului Global (World Trade Organization), autorul identifică zece modalități prin care globalizarea promovează militarismul. Denumirea și conținutul acestor zece modalități sunt prezentate în continuare¹¹⁶, cu mici comentarii adăugate.

◆ *Globalizarea creează un mediu propice pentru terorism*

Cauza terorismului o constituie resentimentele din țările în curs de dezvoltare produse de nivelul tot mai crescut al sărăciei, de îndepărtarea producătorilor locali de pe piețele locale și de abuzul asupra drepturilor umane, promovat de

¹¹⁵ HELD, D., op. cit

¹¹⁶ STAPLES, S., The Polaris Institute, Steven-Staples@on.aibn.com

corporațiile din Nord, care exploatează munca prost-plătită. Rezultatul este o masă de oameni disperăți, ascultând de extremiștii religioși, care îi îndeamnă la înarmare și acte de terorism.

Autorul, în principiu, are dreptate, deoarece, astăzi, asistăm tot mai mult la creșterea interdependențelor dintre state, care dobândesc un caracter din ce în ce mai asimetric din cauza diferențelor financiare și economice între acestea. În timp ce un grup mic de state industrializate, conducătoare, joacă rolul principal în procesul de globalizare, majoritatea statelor devin mijloacele acestuia, fiind purtate pe valurile dezvoltării financiare. În consecință, diferențele privind dezvoltarea economică și socială sunt într-o continuă creștere. Economia mondială este evident împărțită în „zone prospere” și „zone de stagnare”. Astfel, în anul 1998, zece state dezvoltate au beneficiat de 70% din totalul investițiilor internaționale, în timp ce țările cu nivel scăzut de dezvoltare au avut numai 7%. Dacă în 1960 veniturile populației bogate depășeau veniturile populației sărace de 30 de ori, până în 2002 diferența s-a triplat. În prezent, jumătate din populația de pe glob are un venit de sub doi dolari pe zi.

Aproximativ un miliard de oameni, afirmă I. Ivanov, ministrul rus de externe, nu au un loc de muncă, iar dintre cei care lucrează 89% sunt privați de drepturi¹¹⁷.

Știm că fenomenul terorist nu a fost și nu este generat numai de țările sărace. Plecând de la alte cauze, identificăm prezența acestuia, inclusiv prin urmările sale tragice, ca acțiuni ale căror autori sunt grupările teroriste din țările dezvoltate. De aceea, considerăm această primă modalitate ca o susținere exclusivistă unilaterală.

◆ *Globalizarea impune protecția militară asupra intereselor corporațiilor din afara țării*

¹¹⁷IVANOV, I., Securitatea internațională în era globalizării, ziarul „Rusia în Afacerile Globale”, nr.1/ianuarie-martie, 2003

Atacul terorist din 11 septembrie 2001, împotriva SUA, demonstrează că economia globală a fost vulnerabilă, iar elitele economiei au cerut guvernelor să asigure protecția militară a sistemului. Astfel, Pentagonul își reanalizează și extinde rețeaua internațională de-a lungul frontierei economiei globale, ca, de exemplu, în Asia Centrală. În Columbia, trupele SUA sunt prezente pentru a proteja investițiile corporațiilor.

Conform redactorului Thomas Friedman, de la New York Times, „mâna ascunsă a pieței nu va funcționa niciodată fără un pumn ascuns”. Mc Donald’s-ul nu poate să se dezvolte fără Mc Donnell Douglas, constructorul lui F-15. Acel „pumn ascuns” care menține siguranța lumii în fața tehnologiei din Silicon Valley se numește Armata Statelor Unite.

Friedman subliniază, astfel, relația strategică existentă între corporații și forțele militare. În timp ce globalizarea extinde interesele corporațiilor în jurul întregii lumi, se asigură și o desfășurare a forței militare, pentru a proteja aceste interese. Acesta este, de fapt, motivul real al menținerii capacității SUA de a desfășura simultan două războaie majore în două regiuni diferite.

◆ *Globalizarea impune protecția poliției asupra intereselor corporațiilor*

Măsurile populare împotriva globalizării economice au izbucnit în toată lumea, în special după protestele din Seattle din anul 1999. Forțele de poliție au răspuns prin represalii și intoleranță în fața protestelor politice.

Autorul apreciază că s-a constituit un cadru legislativ favorabil represiunii demonstrațiilor și participanților la acestea. În acest sens, pe baza unor legi anti-teroriste, forțele securității pot folosi măsuri totalitare pentru a investiga și reține oameni ale căror singure „crime” ar putea fi dorința de a lupta pentru o economie globală, care să servească intereselor oamenilor obișnuiți.

◆ *Globalizarea promovează cheltuielile militare, și nu pe cele sociale*

Plecând de la necesitatea promovării securității, acordurile privind comerțul liber garantează guvernelor deplina libertate asupra cheltuielilor militare și impun limite asupra cheltuielilor sociale. În acest sens, guvernele folosesc cheltuielile militare pentru a realiza anumite obiective: crearea unor locuri de muncă, dezvoltarea regională și subvenționarea capacităților locale prin contracte de apărare.

Așa cum am arătat anterior, încă din 1990, costurile militare globale au fost ridicate, iar acum suma alocată este de aproape un trilion de dolari anual, din care aproape jumătate este deținută de SUA.

◆ *Globalizarea promovează condițiile de război*

Diferențele etnice și religioase, culturale și lingvistice, la care se alătură cele economice, constituie cauzele fundamentale a mai mult de 30 de războaie ce se desfășoară în lume.

Putem dezvolta ideea arătând că procesul de formare a unui nou sistem de relații internaționale, la sfârșitul războiului rece, a dobândit un caracter greu de condus. A apărut o situație cu un mare potențial de criză și care este, în același timp, nepotrivită pentru a preveni problemele legate de securitatea globală.

Lipsa unor mecanisme eficiente pentru coordonarea acțiunilor și pentru concilierea unui cerc larg de state poate fi folosită drept pretext sau justificare a tezei conform căreia achiziționarea armelor de distrugere în masă, chiar și în cantități limitate, devine singura modalitate de a garanta securitatea în această lume instabilă și neprevăzută.

Această situație este periculoasă, deoarece, dacă nu se iau măsuri urgente, amenințările la adresa păcii și securității internaționale pot crește atât de mult, încât comunitatea mondială nu numai că nu le va putea înfrunța, dar nici nu le va putea ține sub control.

Mirifica viziune a lui Francis Fukuyama, care, prin sintagma „sfârșitul istoriei”¹¹⁸ sugera intrarea omenirii într-o „epocă de aur”, a dezvoltării economice (prosperității) neîntrerupte și a democrației politice, a fost contrazisă de evoluțiile ulterioare ale evenimentelor internaționale, putându-se vorbi chiar de o anarhie spre care ne îndreptăm¹¹⁹.

Globalizarea scade, astfel, abilitatea guvernelor de a regla și diminua efectele pieței libere, rezultatul fiind exacerbară tuturor cauzelor economice ale războiului.

◆ *Globalizarea militarizează economia țărilor industrializate*

Comerțul liber, susține Steven Staples, „deindustrializează” multe țări din Nord o dată cu mutarea corporațiilor în țările din Sud. În aceste condiții, țările din Nord își mențin tehnologiile și industria armatei pentru a produce sisteme spațiale, arme avansate, tehnică de luptă sofisticată, prin banii alocați armatei.

Sunt, însă, și alte opinii care întregesc problematica globalizării și a militarizării economiilor țărilor avansate. Recunoscând presiunile sporite (de ordin financiar, tehnologic, industrial și politic), care au apărut în perioada post-război rece, asupra statelor capitaliste dezvoltate, Bitzinger¹²⁰ apreciază că implicarea acestora în eforturile de cooperare multilaterală, în vederea raționalizării bazei industriale de apărare, contribuie la denaționalizarea industriei de apărare și la globalizarea producției acesteia. Astfel, presupusa legătură istorică dintre militarizarea societății și globalizarea militară nu mai are aceeași susținere, deoarece, cel puțin în statele-lider, globalizarea militară contemporană a fost însoțită de un proces

¹¹⁸ FUKUYAMA, Francis, **The End of History**, New York, Free Press, 1990

¹¹⁹ KAPLAN, R., **The Coming Anarchy**, New York, Random House, 2000

¹²⁰ BITTINGER, R.A., The Globalization of the Arms Industry, in *International Security*, 1994

îndelungat de demilitarizare a societății¹²¹. Concluzia firească o considerăm a fi posibilitatea ca procesele de globalizare militară și demilitarizare societală să înceapă să se susțină reciproc.

◆ *Globalizarea militarizează dezvoltarea economică a țărilor care luptă pentru independență*

Acordurile privind comerțul liber, susține autorul celor zece modalități de militarizare, limitează abilitatea guvernelor de a stipula faptul că de investiția străină trebuie să beneficieze economia locală. Pentru țările în curs de dezvoltare, producția militară este încă un instrument destul de slab al dezvoltării și cheltuielile pentru apărare, alocate prin bugetul de stat, eforturile pentru dotarea cu tehnică și armament sunt deosebit de costisitoare.

Aceasta rezultă din următoarele date comparative: în 1970, firmele americane vindeau 3500 de avioane pentru 4 miliarde de dolari, în 1985 prețul a 919 avioane era de 18 miliarde dolari, acesta fiind destul de mare și minimalizând, astfel, posibilitatea alocării resurselor programelor sociale și a celor privind educația.

Nu trebuie, însă, să uităm că, astăzi, tehnologiile de primă importanță au, în general, folosință duală.

Granița dintre sectorul industrial civil și cel militar pare să se estompeze.

Unii teoreticieni sunt de părere că multe dintre inovațiile sectorului militar sunt rezultatul unui efect de „rotație” prin care progresele tehnologiilor civile sunt utilizate în mod expres în scopuri militare.

Este, de fapt, și șansa țărilor care luptă pentru independență de a găsi resursele în posibilitățile pe care industria civilă le poate devansa și rezolva, cu cheltuieli mai mici necesare nevoilor pentru apărare.

¹²¹ SHAW, M., *Post-Military Society*, Cambridge, Polity Press, 1991

◆ *Globalizarea distruge încercarea cetățenilor de a menține pacea*

Interesele guvernului și ale corporațiilor pot folosi acordurile privind comerțul pentru a limita abilitatea cetățenilor de a milita pentru o politică de promovare a păcii, afirmă Staples. Victoriile legislative ale cetățenilor, care mențin sancțiuni economice sau campanii de pierdere a drepturilor împotriva statelor represive, pot fi provocate și amenințate de regimuri ale comerțului liber.

◆ *Globalizarea limitează folosirea sancțiunilor economice împotriva corporațiilor și statelor respective*

Acordurile privind comerțul liber îngreunează activitatea guvernului de a legifera sancțiuni economice sau restricții comerciale împotriva altor state sau corporații care beneficiază de un conflict armat sau de represiune. Totuși, sunt situații când sancțiunile au fost cruciale în aplicarea presiunilor, așa cum s-a întâmplat în Africa de Sud, pentru a pune capăt apartheid-ului.

◆ *Globalizarea promovează securitatea corporației mai presus de securitatea umană*

Globalizarea și comerțul liber aliniază interesele guvernului la cele ale corporației, rezultatul fiind asumarea, de către stat, a rolului de promotor și de apărător al intereselor corporației în țară și în străinătate. Globalizarea și transnaționalizarea corporațiilor militare au înlocuit sistemul militar-industrial al economiei cu un sistem format din partea militară și cea a corporațiilor aparținând unei economii globale.

Această interpretare rămâne una mereu controversată, având în vedere tendința autorului de a sesiza numai aspectele negative ale globalizării militare, desigur, poate mai mult din intenția de a atrage atenția opiniei publice asupra pericolelor pe care le reprezintă globalizarea economiei în relație cu cea militară.

Totuși, acestor procese li se opun forțe și procese care întăresc caracterul pozitiv al globalizării.

Marea provocare pentru globalizare, pentru omenire, este cum să fie eliminate sau reduse resursele de slăbire a coeziunii sociale, sentimentele de frustrare ale unor grupuri și comunități, „neînțelegerile” între civilizații. În acest context, apare ca necesară problema însănătoșirii sistemului de securitate internațional, în condițiile acțiunii unei multicomplexități de factori, între care cel militar rămâne unul principal.

Starea actuală a lumii globalizate ne arată că, din ce în ce mai mult, securitatea națională, în condițiile sistemului global, nu poate fi gândită și realizată decât prin raportare tot mai accentuată la sistemul securității globale.

În același timp, noile modalități de manifestare ale fenomenelor și proceselor specifice domeniului militar, la acest nou început de mileniu, evidențiază prezența unor schimbări importante ale locului, rolului și formelor de manifestare a noii ordini militare în era globalizării.

ASPECTE PRIVIND ROLUL ȘI DETERMINĂRILE RAȚIONAMENTULUI STRATEGIC ÎN ACȚIUNEA MILITARĂ

Col.prof.univ.dr. Vasile MARIN

1. Raționamentul strategic – considerații generale

Inițierea, derularea și finalizarea unei acțiuni în consens cu un model rațional prefigurat constituie, în mod exclusiv, apanajul ființei umane. De regulă orice acțiune, pentru a putea fi finalizată, presupune existența simultană a patru elemente distincte:

- un actor individual sau colectiv care o realizează;
- o situație (condițiile fizico-tehnice și de altă natură) în care acțiunea se desfășoară;
- un obiectiv (scop) care o orientează;
- o modalitate (tehnică, strategie) utilizată de actor pentru a realiza obiectivul propus.

Dacă situația în care se desfășoară acțiunea posedă o anumită independență în raport cu intențiile actorului, acesta fiind obligat să-și modeleze comportamentul în consens cu cerințele acesteia, obiectivul respectiv modalitatea tehnică de realizare a acestuia sunt dependente de actor, de capacitatea sa de extrapolare, de selecție și adaptare la situația concretă.

Cu alte cuvinte, totul este subordonat unei gândiri algoritmizate, unui raționament cu o anumită finalitate practică.

În acest sens, Dicționarul General al Limbii Române definește raționamentul ca o „formă logică fundamentală constând dintr-o înlănțuire de judecăți; act prin care gândirea pornind de la cunoștințe date, derivă din acestea cunoștințe

noi”¹²² ceea ce ne conduce la opinia că raționamentul reprezintă o formă algoritmică de exprimare a abstractului.

O modalitate de reprezentare grafică a unui raționament este cea din Fig.nr.1.

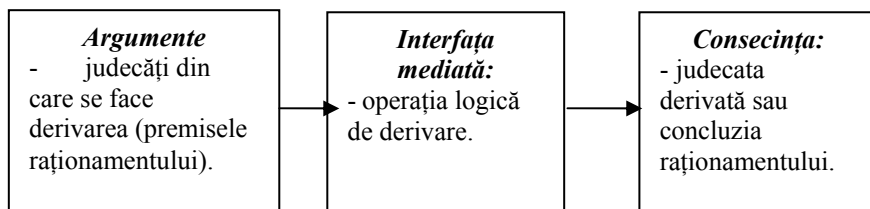

Fig. nr.1 – Schema logică a unui raționament

Prin urmare, raționamentul reprezintă o modalitate de prelucrare conștientă a unor cunoștințe pentru a obține altele, care nu pot fi obținute decât printr-un proces de raționare. Acesta asigură trecerea de la cunoscut la necunoscut și prin raționare, din nou la cunoscut, a cărui valabilitate se întemeiază pe certitudinea cunoștințelor avute la dispoziție și pe respectarea unor reguli logice de derivare ori compunere.

Deci, în structura unui raționament vom întâlni:

- judecăți (premise) din care rezultă o nouă cunoștință;
- concluzia, derivată din premise;
- principii care justifică operația de derivare logică.

Premisele și concluzia sunt evidente, fiind materializate în judecăți, iar principiile care stau la baza derivării, neexistând explicit în raționament, sunt implicite, presupuse.

Raționamentul nu este doar un simplu exercițiu al minții, ci joacă un rol primordial în activitatea de fundamentare, concepere, organizare și desfășurare a acțiunilor umane, inclusiv a celor militare.

¹²² Vasile Breban, Dicționar General al Limbii Române, Editura Enciclopedică, București, 1992.

Având în vedere aspectele menționate legate de problematica raționamentului este necesar să fie abordată relația dintre acesta și domeniul strategicului. Din perspectiva acțiunii putem include raționamentul în perimetrul strategiei sau metodei de îndeplinire obiectivului acesteia. El reprezintă, practic, partea nevăzută a prefurării acțiunii. Mai precis, acesta asigură argumentația uneia sau alteia dintre căile alese pentru îndeplinirea scopului acțiunii fiind, practic, extrem de dificil de departajat conținutul raționamentului de cel al strategiei. Privitor la un alt nivel de interconectare a raționamentului cu acțiunea, din perspectiva strategicului abordarea se poate face și privind domeniul și nivelul de determinare a acesteia. Avem, astfel, de-a face cu o analiză în contracurent, în sensul că tipul și nivelul acțiunii determină specificul raționamentului. Cu alte cuvinte, se poate aprecia că există o tipologie a raționamentului în cadrul căreia se include și raționamentul strategic cu specific militar. Făcând această delimitare, rezultă în mod evident că putem avea de-a face și cu raționamente de nivel tactic ori operativ, după cum și cu raționamente strategice în domeniul politic ori economic, ș.a.

Știința militară consacră raționamentului de nivel strategic un rol important în înțelegerea fenomenelor luptei armate, în fundamentarea legilor, principiilor și procedurilor acțiunilor militare. Ca tip specific de raționament, raționamentul strategic poate fi definit ca „formă a gândirii (cunoașterii) militare prin care, din premise admise ca adevărate, se desprind concluzii, respectiv cunoștințe noi cu privire la lupta armată în ansamblul ei”¹²³

Specificul raționamentului strategic este determinat de:

- caracteristicile războiului ca fenomen social, de trăsăturile și cerințele luptei armate, ale organizării și conducerii acțiunilor militare;

¹²³ Probleme filozofice ale Științei militare, vol.4, Editura Militară, București, 1987, p.80

- rolul strategiei militare în raport cu celelalte componente ale artei militare, precum și cu procesul cunoașterii fenomenelor luptei armate în general.

Aspectele mai importante care imprimă raționamentului strategic note specifice sunt: caracterul său bivalent și condițiile de incertitudine în care se întemeiază și desfășoară.

Caracterul bivalent este dat de faptul că raționamentul propriu trebuie să se realizeze în paralel cu descifrarea intențiilor, posibilităților și procedeele de acțiune ale inamicului, a modului său de a raționa în situația strategică dată.

Referitor la gradul de incertitudine, conținut de raționamentul strategic trebuie avut în vedere că însăși premisele de la care se pornește, considerate ca adevărate, prezintă propriul grad de incertitudine, acțiunea fiind cea care le va valida sau nu.

Principalele domenii de manifestare a raționamentului strategic sunt:

- construcția și fundamentarea pe baze științifice a teoriilor militare;
- elaborarea și adoptarea strategiilor și doctriinelor militare;
- fundamentarea și direcționarea proceselor deciziilor la nivel strategic;
- orientarea și direcționarea proceselor cunoașterii și de decizie de la nivelurile operativ și tactic.

În construcția și fundamentarea științifică a teoriei militare raționamentul

strategic este implicat îndeosebi, în formularea explicațiilor logice cauzale, care stau la baza legilor luptei armate.

În acest mod, principiile luptei armate sunt raționamente care se fundamentează pe premise (judecăți, observații) ce derivă dintr-o vastă experiență militară. În același timp sunt idei strategice fundamentale exprimând cerințe și condiții necesare

succesului în acțiunile militare, fără a indica în mod obligatoriu o aplicare imediată în plan acțional. De exemplu „surprinderea inamicului” este un principiu important al acțiunilor militare deoarece, prin utilizarea lui inamicul este privat, cel puțin temporar, de inițiativă, realizându-se o întârziere a reacției eficiente a acestuia.

Din analiza exemplului observăm că, deși este vorba de un principiu al acțiunii militare, el are sub această formă o valoare teoretică generală, fără a presupune sau a condiționa nemijlocit luarea unei decizii într-o situație determinată, succesul într-o acțiune militară, nedepinzând în mod obligatoriu de existența și aplicarea sa.

Deci, se poate afirma că principiile luptei armate și raționamentele strategice care stau la baza lor, pot fi aplicate în acțiunile militare sau pot constitui obiect al studiului și pregătirii factorilor de decizie militară.

În elaborarea și adoptarea strategiilor și doctriinelor militare raționamentul strategic are menirea de a evidenția logic corelația dintre legile și principiile generale ale luptei armate și interesele, condițiile și posibilitățile statului pentru realizarea obiectivelor strategice generale și parțiale. Vor rezulta astfel concluzii care vor exprima atât explicații etiologice, cât și opțiuni principale privind formele, metodele și procedeele adoptate, organizarea sistemului militar al statului și conducerea acțiunilor militare.

În fundamentarea și implementarea deciziilor la nivel strategic raționamentul strategic se manifestă ca un raționament practic, având atât rol constructiv și de anticipare, cât și realizator.

Având în vedere că deciziile sunt luate de un subiect conducător, raționamentul strategic implicat în actul decizional trebuie privit și analizat ca făcând abstracție de particularitățile de personalitate ale decidentului.

În orientarea și direcționarea proceselor cunoașterii și de decizie la nivelurile tactic și operativ raționamentului strategic îi revine un rol foarte important.

De asemenea, în relaționarea nivelurilor artei militare, raționamentul strategic intervine cu concluzii logice necesare integrării acțiunilor din domeniile tactic și operativ în concepția de ansamblu a purtării războiului, evaluării obiectivului strategic general stabilit.

Aceste concluzii sub forma unor enunțuri care precizează ce este necesar și operativ sub forma unor enunțuri care precizează ce este necesar, permis și interzis la nivelul acestor competențe, fără a se substitui raționamentelor specifice nivelurilor respective.

2. Tipologia și conținutul raționamentului strategic

Ca tipuri de raționamente în logica clasică deosebim raționamente deductive, inductive și transductive, iar ca forme raționamente teoretice și practice.

Tipologia raționamentelor este mult mai vastă întrucât, din tipurile principale prezentate derivă o multitudine de alte raționamente specifice variilor aspecte ale activității umane, cum ar fi: silogismele categorice, ipotetice, disjunctive, prin recurența, teleologice analogice, prin relație etc.

În funcție de rolurile raționamentului strategic precizate anterior pot fi prezentate și principalele tipuri de raționamente cu aplicabilitate pe scara largă în domeniul strategiei, care sunt: raționamentul deductiv, raționamentul inductiv, raționamentul teleologic.

Raționamentul deductiv este o operație logică ce pornește de la general (premise) și ajunge la particular, la judecăți mai puțin generale în raport cu cele conținute în premise. Deci, raționamentul deductiv exprimă evoluția gândirii de la general la particular, de la legi, principii și definiții, la cunoștințe și aprecieri asupra fenomenelor, trăsăturilor acestuia și rapor-

turilor dintre ele. În strategia militară, acest tip de raționament este folosit pentru a desprinde legile și principiile de bază ale luptei armate din caracteristicile generale ale situației strategice, concluziile privind întemeierea doctrinei militare, organizarea și conducerea operațiilor, adoptarea anumitor forme și procedee de acțiune. Deducția logică joacă un rol important în desfășurarea actului de comandă, al deciziei în general, pentru că, fără cunoașterea legilor obiective și principiilor generale ale științei militare nu poate fi realizat scopul final al războiului.

Raționamentul inductiv, este o operație logică ce ajunge la general, plecând de la cazuri particulare, sau altfel spus, parcurge drumul de la cunoștințe factuale la concepte.

Inducția științifică are la bază observația și experimentul și merge la stabilirea cauzelor, a rațiunii suficiente a fenomenelor. În inducția științifică, inferența are ca mijloc de generalizare metodele inductive de cercetare a cauzalității.

Deci, prin raționamentul inductiv se parcurge calea de la cunoștințe despre fapte și lucruri individuale la cunoștințe despre ce este esențial și general în aceste fapte, lucruri și fenomene, la concluzii generalizatoare.

Acest tip de raționament este utilizat în strategia militară pentru a se formula, pe baza experienței istorice a conflictelor armate, a războaielor, legi și principii ale luptei armate, precum și pentru a se desprinde din datele existente, din evoluția luptelor și operațiilor, caracteristicile unei situații strategice.

Importanța raționamentului strategic inductiv în gândirea militară, se relevă prin sublinierea că acesta trebuie să pornească întotdeauna de la realitate, să țină seama de învățămintele conflictelor armate anterioare, de experiența practică acumulată de sistemul militar.

În comparație cu raționamentul deductiv, cel inductiv este supus mai mult erorii, fapt ce diminuează din valoarea practică a concluziei. O astfel de eroare constă în generalizarea pripită,

superficială în anumite situații și se săvârșește datorită încălcării legilor raționamentului inductiv.

De exemplu, generalizând datele unei situații anterioare și aplicându-le la una prezentă fără a lua în calcul factorii noi implicați precum și alte variabile, pot fi trase concluzii eronate și adoptate o concepție greșită privind continuarea sau încetarea acțiunii militare respective.

Raționamentul teleologic exprimă o modalitate de gândire care pornește de la scopuri și de la participarea la realizarea lor, pentru a desprinde concluzii privind evenimente viitoare. Specificul acestui raționament în comparație cu cel deductiv constă în aceea că, în timp ce ultimul își bazează explicația pe antecedente pe fapte consumate, cel teleologic corelează descrierea fenomenului cu fapte sau evenimente viitoare în baza unor scopuri la a căror realizare participă. În strategia militară raționamentul teleologic are o largă întrebuințare, mai ales la fundamentarea și adoptarea deciziilor.

Structura unui astfel de raționament cuprinde:

- scopul, care poate fi scopul politic al războiului sau obiectivul strategic al operației;
- modul de acțiune pentru realizarea scopului.

Modul de acțiune este determinat și de scop, presupunând, astfel, o analiză multilaterală a situației, a interacțiunii factorilor constituenți. Astfel, raționamentul teleologic instituie o „legitimare epistemică, pornind nu de la explicații cauzale sau monologice, ci de la existența unui scop al acțiunii și de la necesitatea realizării lui prin mijloacele luptei armate”.¹²⁴

Prin directivele strategice (operative) și ordinele de luptă se transmit subordonațiilor prin cale ierarhică, informații și date necesare fără a se da explicații despre modul cum eșalonul superior a ajuns la decizia finală.

¹²⁴ Probleme ale Științei militare, vol. IV, Editura Militară, București, 1997, p.85.

În conținutul acestor directive (ordine) se va regăsi, în schimb, raționamentul teleologic care leagă scopurile (obiectivele) eșalonului superior strategic de misiunile eșaloanelor operative și tactice și care trebuie îndeplinite prin forme și procedee de acțiune adecvate.

În raport cu derularea acțiunii se manifestă un alt tip de raționament, cel practic. Este, de altfel, știut că dincolo de forma sa prefigurativă acțiunea deci și acțiunea militară își are logica sa de evoluție, care nu coincide permanent cu proiecția acesteia. Importantă, din acest punct de vedere, este capacitatea actorului de a se identifica cu această logică și a o transpune în propriul registru de gândire, finalizând un nou tip de raționament. Raționamentul practic este strâns conexas de cel teleologic deosebirea dintre ele fiind făcută pentru prima dată de Aristotel și ulterior de Kant. Acesta din urmă afirma că „...în domeniul practic rațiunea are de-a face cu subiectul, cu facultatea de a râvni adică, după a cărei natură particulară regula se poate îndruma în chip diferit. Regula practică este totdeauna un produs al rațiunii, fiindcă ea prescrie acțiunea ca mijloc de a realiza un efect, urmărit ca scop.”¹²⁵

Între rațiunea teoretică și cea practică există deosebiri de fond, chiar dacă aceste deosebiri nu se pot absolutiza, având în vedere că cele două tipuri de rațiuni care aparțin în egală măsură procesului cunoașterii umane.

O primă deosebire constă în aceea că, în timp ce pentru rațiunea teoretică realul apare sub forma de obiecte sau stări pe care subiectul le cunoaște și le percepe ca existând independent de el, în rațiunea practică obiectele sau stările devin obiective sau scopuri ale acțiunii, folosind pentru aceasta mijloacelor necesare.

În al doilea rând, trebuie evidențiat că, în rațiunea teoretică, omul se manifestă ca subiect cunoscător, care se

¹²⁵ Immanuel Kant, Critica rațiunii practice, Editura Științifică, București, 1972, p.106.

detasează de obiectele concrete, explicându-le doar, pe când în rațiunea practică subiectul devine agent, elaborând decizii de acțiune și participând direct sau indirect la executarea lor, la îndeplinirea scopurilor propuse.

Pentru strategia militară raționamentul practic, prezintă o semnificație deosebită, dacă se are în vedere ponderea în conținutul acesteia a problemelor de ansamblu ale organizării și conducerii acțiunilor militare.

Nu înseamnă însă, că raționamentul teoretic trebuie ignorat sau subapreciat. Pentru o evaluare justă a importanței celor două forme de raționament trebuie avute în vedere raporturile dintre teorie și practică în domeniul strategiei. „*Strategia militară are, în același timp, semnificația de disciplină științifică și de acțiune, respectiv de pregătire și de conducere a operațiilor strategice, a războiului în ansamblu. În primul caz strategia apare ca teorie, în al doilea caz ca practică. În consecință, trebuie să facem distincție între teoria strategică și acțiunea strategică. Teoria strategică elaborează principii, reguli, forme și metode pe care acțiunea strategică le pune în aplicare. Pe de altă parte, acțiunea strategică va avea de rezolvat întotdeauna situații și probleme pe care teoria nu le-a studiat și cărora nu le-a dat soluții*”¹²⁶

Înțelegând în acest mod caracterul strategiei militare se poate afirma că, atât raționamentul teoretic, cât și cel practic sunt necesare în abordarea obiectului ei și în rezolvarea problemelor ce-i revin, dar ca ultimul are un rol preponderent în organizarea și conducerea operațiilor, fundamentarea deciziilor și îndeplinirea principalelor atribuții ale unul comandant strategic.

Orice raționament strategic are valoare numai în măsura în care se finalizează sau se poate finaliza în practică, asigurând acțiunii militare un fundament științific.

Raționamentul strategic are deci două forme, una teoretică și o alta practică, aflate într-o strânsă relaționare și cere exprimă, în ultimă instanță dialectica întregului.

În timp ce raționamentul teoretic strategic pornește de la legi, principii, forme și reguli cu caracter de generalitate, cel practic le particularizează la specificul acțiunii strategice sau a tipului de război la care se raportează.

Raționamentul strategic este cel care fundamentează, valorizează și obiectivează corelația dintre politică și strategie militară.

Această corelație face parte din cadrul mai larg în care se desfășoară acțiunea militară caracterizată prin interferența a numeroase determinări și corelări dintre factorii de care depinde realizarea scopurilor sale strategice generale și parțiale stabilite. Analiza elementelor de raționalitate a corelației politică-strategie militară trebuie să pornească de la evidențierea unor cerințe care privesc, în principal, relațiile intime existente sau care se realizează între scopurile politice ale războiului, concepția de ansamblu a ducerii acestuia și măsurile concrete de soluționare practică.

O primă cerință de respectat ar fi aceea a rolului conducător al politicii în raport cu strategia militară. Existența unui scop politic al războiului este o condiție importantă a raționalității strategice militare. Lupta armată nu are un scop în sine, ci este mijlocul pentru realizarea scopului politic, ca expresie a intereselor sociale, mai largi sau mai restrânse, în numele cărora se desfășoară conflictul armat. De aceea „*strategia militară nu are o rațiune în sine, o raționalitate autonomă*”¹²⁷, ea fiind rațională în măsura în care corespunde rațiunilor politice ale conflictului respectiv.

Dacă strategia militară ar fi lipsită de scopuri, interese și rațiuni politice, ea ar deveni un instrument de distructivitate

¹²⁶ Elemente de strategie militară, Editura Militară, București, 1975, p.19

¹²⁷ Probleme filozofice ale Științei militare, Editura Militară, București, 1987, p.101

necontrolată, rezultând de aici faptul că subordonarea strategiei militare politicii statului este o necesitate obiectivă. În sfera raționalității strategiei militare sunt cuprinse analiza și rezolvarea unor probleme importante: prevederea caracterului viitorului război; transformarea scopului politic al războiului în obiective militare; asigurarea concordanței între scopuri, forțe și mijloace; coordonarea tuturor acțiunilor militare la nivel strategic în vederea realizării scopului războiului; mobilizarea tuturor resurselor umane și materiale necesare susținerii efortului de război etc.

O altă cerință a raționalității corelației politică-strategie militară este independența relativă a celor două elemente, întrucât o substituție a raționamentului strategic prin cel politic sau invers ar duce la dereglarea corelației și la consecințe neprevăzute în desfășurarea acțiunilor militare și războiului în ansamblu.

Așa cum războiul nu poate fi considerat în totalitate ca o parte a politicii, iar acțiunea militară nu poate fi confundată cu acțiunea politică, tot astfel și rațiunea strategiei militare nu poate fi total determinată sau epuizată prin raporturile sale de dependență față de rațiunea scopurilor politice.

Apare firesc faptul că, în limitele unor competențe, strategia militară să dispună de o anumită autonomie relativă față de politică, în acest mod exprimându-se la adevărata sa valoare specificul raționamentului strategic.

Factorul de decizie politică stabilește scopul, resursele umane și materiale pe care statul le alocă, mijloacele de bază ce vor fi folosite, pe când comandamentul strategic ia măsuri de organizare și desfășurare a acțiunilor militare propriu-zise, de întrebuițare a forțelor și mijloacelor la dispoziție etc. pentru atingerea scopurilor politice ale războiului.

O cerință cu o extindere mai restrânsă, dar de care trebuie ținut seama ar fi aceea a respectării caracterului biunivoc al influențării între elementele corelației.

Preeminența politicii nu presupune o subordonare oarbă a strategiei militare, ci o interdependență constructivă între acestea, raționamentul strategic intervenind deseori pentru a proporționa scopurile politice ale războiului în funcție de posibilitățile reale ale statului de a le îndeplini cu succes.

O strategie rațională corelează determinările puterii armate cu întreaga dezvoltare a societății, având un rol important în orientarea cercetării științifice și tehnologice militare, în stabilirea priorităților producției naționale de apărare și integrarea potențialului tehnico-științific în ansamblul factorilor de care depinde obținerea succesului într-un eventual război de apărare a țării.

Cerința de bază și în același timp elementul de raționalitate majoră a corelației, o constituie respectarea principiului proporționalității în relația politică-strategie militară.

În conformitate cu acest principiu relația politică-strategie militară se derulează între două limite raționale de proporționalitate, una superioară și o alta inferioară.

Depășirea limitei superioare poate fi considerată aventurism politic, iar a celei inferioare în jos, afectarea capacității de apărare a statului, în mod iremediabil și pe termen lung.

Din prezentarea succintă a acestor cerințe se poate concluziona că, subordonarea strategiei militare față de politica statului este o necesitate obiectivă și care cuprinde elemente majore de raționalitate în orientarea acțiunilor strategice.

3. Acțiunea militară și valorificarea raționamentului strategic

Potrivit „Regulamentului general al acțiunilor militare” acțiunea militară reprezintă „*Ansamblul măsurilor și activităților concepute, planificate și desfășurate de structurile militare pentru îndeplinirea misiunilor încredințate*”.¹²⁸

¹²⁸ Regulamentul general al acțiunilor militare, A.N.1, București, 1996, p.27

Este un tip specific de acțiune umană care se diferențiază de alte tipuri de acțiune printr-o specificitate determinată, în principal, de:

- natura războiului ca fenomen social pe timpul căruia acțiunile militare îmbracă forme ale luptei armate, își ating scopurile prin mijloace violente și au un pronunțat caracter distructiv;
- caracterul moral al stimulentei principale ale acțiunii militare eficiente;
- conținutul relațiilor de intercondiționare dintre elementele constitutive;
- opoziția scopurilor, astfel că în timpul de război realizării scopului unei acțiuni i se opune o altă acțiune cu scop opus, desfășurată de partea adversă.

Înșușirea esențială a acțiunii militare este dată de unitatea dintre scopul politic, mijlocul de luptă distructiv și prezența inamicului ca obiect al acțiunii.

Ca particularizare a acțiunii socio-umane, acțiunea militară nu se desfășoară linear și într-o libertate absolută, fiind determinată de o serie de factori obiectivi și subiectivi, ultimii având un rol important.

Astfel, în timp ce factorii obiectivi (situația strategică, mijlocele, obiectul acțiunii, spațiul și timpul) constituie cadrul în care urmează a se desfășura acțiunea, cei subiectivi (pregătirea, competența, capacitatea organizatorică și de conducere a agentului decizor etc.), reprezintă motorul prin care se pune în mișcare ansamblul de procese ale gândirii, prin raționamente.

Orice acțiune militară bazată pe lupta armată este constituită din următoarele elemente:

- actor-decident și/sau executant, individual ori colectiv, care la diversele niveluri ar putea fi: conducerea politico-militară, comandantii militari și comandamentele diferitelor eșaloane, trupele, formațiunile etc.;

- scopul – politico-militar sau militar, în funcție de nivel sau eșalon;
- obiectul acțiunii reprezentat de inamic;
- situația acțională, determinată de condițiile și normele în care se pregătește și se desfășoară acțiunea;
- dispozitivul acțional care corespunde așezării în spațiu a agenților acțiunii militare;
- mijloacele (armamentul și tehnica de luptă) care prin folosire determină caracterul distructiv al luptei armate, forțele și resursele, sprijinul extern etc.;
- operațiile ale căror scopuri strategice se realizează secvențial prin operații și lupte, executate succesiv sau concomitent;
- metoda care reprezintă calea prin care se realizează dezorganizarea sistemului de acțiuni a inamicului, capturarea sau nimicirea acestuia;
- rezultatul care se raportează la scop și misiuni;
- sistemul de cunoaștere și informații referitoare la celelalte elemente ale acțiunii militare.

Elementele prezentate, ca și altele care pot fi adăugate, relevă odată în plus specificitatea acțiunilor militare în raport cu celelalte tipuri de acțiune umană.

În cadrul acțiunii militare, elementul principal este actorul decident, care este pus în ipoteza de a concepe și hotărî, de a stabili algoritmul acțiunii și de a participa efectiv la derularea acesteia.

Proiectând acțiunea în planul gândirii, elementul decizional se folosește de o dublă activitate de a raționa, una algoritmică și alte euristica.

Modalitatea algoritmică constă în aplicarea asupra unor date cunoscute, a unui ansamblu de reguli, într-o anumită succesiune, care formează algoritmul de rezolvare a situației strategice apărute.

Dar, situațiile acționale militare sunt unice și irepetabile, activitatea de organizare a forțelor și mijloacelor proprii făcându-se după structuri elaborate în conformitate cu posibilitățile de contracarare a adversarului și de realizare a surprinderii acestuia. Aceasta este maniera euristică de rezolvare a unor situații acționale prin descoperire și invenție de reguli și procedee adecvate, bazate pe raționamente practice.

Prin urmare, pentru a evidenția și rolul raționamentului strategic în domeniul acțiunilor militare strategice este necesar a se evidenția care sunt dimensiunile, implicațiile și modalitățile de utilizare ale acestuia, definind elementele principale caracteristice ale raționării în funcție de problemele de rezolvat într-un caz concret.

Astfel, pornind de la scop și mijloace, două elemente importante din structura acțiunii militare, actorul decident, potrivit legii obiective a concordanței dintre scopuri, forțe și mijloace, trebuie să raționeze asupra necesarului de mijloace pentru îndeplinirea scopului în cazul unei acțiuni strategice.

Avem de-a face cu un raționament la nivel strategic de adecvare a mijloacelor la scopuri, care presupune, în prealabil, o stabilire a scopurilor problema de bază de rezolvat rămâne alegerea, constituirea, pregătirea forțelor și mijloacelor și aducerea acestora în stare operațională optimă.

Adecvarea mijloacelor la scopuri este un proces analitic complex și cuprinde elemente componente ce se intercondiționează reciproc și care pot fi analizate sub aspectul conținutului și al succesiunii în plan cognitiv. Astfel, alegerea mijloacelor presupune ca, față de un scop dat, să existe o diversitate mai mare sau mai mică de mijloace care pot fi utilizate și între care trebuie făcută o opțiune pe baza unor criterii determinate.

În funcție de scopul stabilit, se poate opta pentru folosirea totală sau parțială a mijloacelor existente, pot fi alese prioritățile de ordin cantitativ și calitativ, ținându-se cont de

criteriile de cost, timp și eficiență, preponderent fiind criteriul eficienței militare.

În anumite condiții pot apărea criterii valorice, de ordin politic și moral, care să determine ca anumite mijloace să nu fie întrebuițate chiar dacă din punct de vedere militar ar avea o eficiență mare.

Dar, în acțiunea militară nu este suficient numai să se facă opțiunea asupra mijloacelor, ci trebuie ca acestea să fie constituite, mobilizate, organizate, pregătite și dispuse în așa fel încât să poată fi utilizate în modul și la locul dorit pentru atingerea scopurilor propuse.

Rezultă deci că, după finalizarea raționamentului de către agentul decident privind alegerea mijloacelor, pentru adecvarea acestora la scopurile urmărite este necesară constituirea, pregătirea și aducerea lor în stare operațională.

Un alt factor care trebuie avut în vedere în adecvarea la scopuri a mijloacelor este gradul de asigurare și de utilizare practică a acestora.

Astfel, raționând asupra mijloacelor trebuie concluzionat și asupra raportului dintre mijloacele necesare îndeplinirii scopurilor și cele posibile de obținut și de utilizat. În cazul unei diferențe în defavoarea celor din urmă este necesară aplicarea creatoare a principiilor luptei, prin procedee și metode adecvate.

În aprecierea mijloacelor trebuie, de asemenea, să se țină seama de interacțiunea dintre forțele materiale și cele morale în acțiunea militară strategică, dintre latura cantitativă și cea calitativă. Așa cum sublinia Clausewitz, superioritatea numerică în bătălie nu decurge obligatoriu din raportul global de forțe, ci depinde, într-o măsură apreciabilă, de măiestria, talentul și ingeniozitatea comandantului, care știe să folosească corect și spațiul și timpul, să dozeze eforturile corespunzător planului de acțiune și să întrebuițeze în modul cel mai judicios forțele de care dispune. „*Forța în punctul hotărâtor* – preciza el

– *depinde de forța absolută a armatei și de abilitatea folosirii ei.*”¹²⁹

O condiție importantă a adecvării mijloacelor la scopuri o constituie disponibilitatea mijloacelor știut fiind că, în acțiunea militară apare o deosebire între posibil și disponibil. Disponibilitatea presupune că mijloacele necesare și posibile să se afle la dispoziția celui care organizează și conduce acțiunea militară, să nu fie angajate în alte acțiuni și să poată fi aduse oportun în locul unde este nevoie de ele.

În consecință, raționamentul strategic va determina restructurările și manevra necesare pentru a face mijloacele disponibile, corespunzător scopului urmărit. Acțiunile militare la nivel strategic impun deseori efectuarea unor deplasări de forțe și mijloace la distanțe mari, pentru a realiza raportul de forțe și dispozitivul strategic corespunzătoare, acestea implicând măsuri organizatorice și de asigurare gândire și calculate în modul cel mai rațional posibil.

Dimensionarea cronologică este o altă caracteristică importantă a raționamentului strategic, care are în vedere stabilirea unor termene, sau timpul la dispoziție, atât pentru realizarea scopurilor, cât și pentru asigurarea mijloacelor necesare pentru atingerea acestora. Precizarea în timp a realizării scopurilor (misiunilor), stabilirea termenelor pentru asigurarea mijloacelor și realizarea dispozitivului strategic, executarea la timp a cooperării și manevrei, devansarea în timp a acțiunilor inamicului etc., demonstrează că raționamentul strategic trebuie să includă dimensiunea temporalității ca o condiție de bază a planificării și executării acțiunii strategice.

Se poate concluziona că, pentru a obține adecvarea mijloacelor la scopurile urmărite, raționamentul strategic are de parcurs o serie de trepte (necesar, posibil de utilizat, disponibil, operațional), iar o gândire strategică corectă dezvoltă

¹²⁹ Carl von Clausewitz, *Despre Război*, Editura Militară, București, 1982, p.183

particularitățile fiecărei determinări în funcție de situația dată și sesizează disfuncțiile asigurând rezolvarea acestora pe o cale logică.

BIBLIOGRAFIE

1. Vasile Breban, *Dicționar General al Limbii Române*, Editura Enciclopedică, București, 1992.
2. *Probleme filozofice ale Științei militare*, vol.4, Editura Militară, București, 1987.
3. *Probleme ale Științei militare*, vol. IV, Editura Militară, București, 1997.
4. Immanuel Kant, *Critica rațiunii practice*, Editura Științifică, București, 1972.
5. *Elemente de strategie militară*, Editura Militară, București, 1975.
6. *Probleme filozofice ale Științei militare*, Editura Militară, București, 1987.
7. *Regulamentul general al acțiunilor militare*, A.N.1, București, 1996.
8. Carl von Clausewitz, *Despre Război*, Editura Militară, București, 1982.
9. Colectiv, *Dicționar de sociologie*, Editura Babel, București, 1998.
10. ***, *Filosofia de la A la Z*, Dicționar de filozofie, Editura All Educational, București, 2000.

SECȚIUNEA A II-A

AMENINȚĂRI ȘI PROVOCĂRI LA ADRESA SECURITĂȚII ÎN ZONA BALCANILOR ȘI BAZINUL MĂRII NEGRE

General de brigadă dr. Visarion NEAGOE

1. Surse de instabilitate regională: delimitare, cauze, enumerare, detalieri

Începutul noului secol și mileniu coincide cu cel al unei noi ere în politica internațională, în care economia și securitatea vor ocupa locul central în determinarea evoluției viitoare a lumii și a ordinii internaționale.

Riscurile, amenințările și pericolul la adresa securității statelor, implicit a României, sunt potențate atât de vulnerabilitățile interne ale acestora, cât și de fenomenele asociate globalizării, dintre care cele mai periculoase sunt proliferarea crimei organizate și a extremismului. Una dintre cele mai virulente forme de manifestare a acestora o reprezintă terorismul.

În realitatea contemporană, războiul și-a deplasat sfera de interes către noile domenii în care se dispută supremația: economic, informațional, piețe de desfacere, centre zonale de structurare politică, rețele de infrastructură.

În momentul de față, fenomenul cel mai interesant îl constituie evoluția sferei de cuprindere a noțiunii de război, care nu se mai suprapune în toate cazurile cu cea de conflict, care, la rândul ei, nu se mai suprapune în mod automat cu cea de acțiuni militare.

Astfel, se poate susține că cele mai profunde amenințări la adresa securității naționale se manifestă în domeniul nonmilitar, cum ar fi: presiuni politico-diplomatice și tehn-

logice, agresiuni informaționale, acțiuni informatice ostile, agresiuni economico-financiare, acțiuni psihologice, culegere de informații și dezinformare, migrație cu efecte destabilizatoare, penetrație culturală.

În general, la nivelul tuturor strategiilor de securitate, din zona de interes geostrategic, sunt identificate aproximativ aceleași riscuri:

- instabilitatea regională;
- diseminarea armelor de distrugere în masă și a tehnologiilor de producție aferente;
- pericole transnaționale: terorismul, traficul de stupefiante și armament, migrația ilegală, rețelele de contrabandă, rețelele de spălare a banilor, sectele religioase, rețelele crimei organizate.

Potențarea și maximizarea acestor factori de risc se realizează în condițiile în care unele țări, aflate în tranziție, se confruntă acum cu o veritabilă disoluție a puterii, cu incapacitatea reală a structurilor, coroborate cu inducerea sentimentului de neîncredere a populației din țările respective în capacitatea de reacție a instituțiilor statului, ceea ce duce la suspiciune, la apariția percepției de țară necontrolabilă, pe fondul unui sistem clasic de derutare și demotivare psihologică folosit de specialiștii războiului informațional.

Un alt risc, despre care se vorbește mai puțin, este lipsa unei politici ferme, concretizate la nivel doctrinar, în ceea ce privește sistemul de securitate la nivel național.

O analiză rapidă arată că, în spațiul de risc analizat, puține sunt țările care și-au formulat și prezentat o nouă doctrină de apărare și securitate.

Caracteristicile relațiilor interstatale sunt, de multe ori, caracterizate de conflicte de diferite proporții și sfere de manifestare (economie, politică, ideologie, diplomatie etc.). Principalele categorii de factori destabilizatori interstatali sunt: conflictele politice, acțiunile elementelor sau grupărilor

criminale, vidul juridic în majoritatea problemelor de asigurare a securității informaționale, violarea intenționată sau neintenționată a legislației existente privind problemele de securitate informațională.

Examinând lumea contemporană din afara granițelor Europei, găsim o imagine mixtă, Rusia și China – două puteri majore din spațiul euro-asiatic – fiind factori-cheie pentru statele membre NATO.

Procesul de reformă din Rusia este amenințat atât de situația precară a economiei ei, cât și de acțiunile unor puternice elemente foste comuniste.

Chinei îi revine un rol major în sistemul economic internațional. Totuși, piața sa de desfacere, largă și în continuă creștere, se află în opoziție cu sistemul său politic relativ închis, care, așa cum se susține, neagă drepturile omului, drepturi care sunt de la sine înțelese în democrațiile occidentale.

Statele din Caucaz și din Asia Centrală formate în urma dezmembrării Uniunii Sovietice rămân o potențială sursă de instabilitate și incertitudine. Chiar dacă statele din această regiune au capacitatea de a face reformă și a se democratiza, este posibil ca procesul să fie lent, iar instabilitatea să ridice probleme care ar putea crea tensiuni în Europa.

Indiferent dacă Ucraina va urma sau nu calea dezvoltării independente și democratice, ea este și va rămâne un factor critic pentru relațiile de securitate europene. Instabilitatea din Ucraina sau restrângerea suveranității sale ar putea readuce în discuție securitatea și interesele tuturor statelor din zonă.

Orientul Mijlociu este un foc nestins. Sursele de tensiuni nu au fost încă dezamorsate. Ele nu se află numai în Golf și în interiorul acestui spațiu, ci, din nefericire, și în exteriorul lui.

În același mod se prezintă și Orientul Apropiat. Țările arabe și Israelul sunt departe de a ajunge la o conviețuire în deplină securitate.

Regimurile radicale din Libia și Iran ar putea pune în pericol stabilitatea regională, precum și accesul internațional la sursele vitale de energie.

Tensiunile din Peninsula Coreeană, ca și cele dintre unele din noile centre de putere la nivel regional, cum sunt India și Pakistanul, duc la evoluții imprevizibile și finalități incerte.

Formula constituirii unei Identități Europene de Securitate și Apărare (E.S.D.I.) în cadrul NATO vizează reconcilierea unei noi mari autonomii europene pe probleme de securitate și apărare, păstrându-se legătura transatlantică. Elementele de bază ale formulei E.S.D.I., aprobate de liderii NATO, sunt:

- sprijinul integral al NATO pentru dezvoltarea E.S.D.I prin punerea la dispoziție a facilităților și capacităților Alianței pentru operațiile UEO;

- menținerea sprijinului pentru operațiile conduse de UEO, ca element al conceptului de Forțe Multinaționale Combinate Interarme (CJTF);

- crearea de forțe capabile de a opera sub controlul politic și direcționarea strategică a UEO;

- angajament pentru asigurarea transparenței între NATO și UE în managementul crizelor, inclusiv consultări comune. În acest context, procesele de extindere ale celor două mari organisme integratoare – NATO și UE – completează fizionomia mediului de securitate actual, dând credibilitate eforturilor de edificare a noii arhitecturi de securitate în condiții de stabilitate, încredere și siguranță în plan regional.

Peninsula Balcanică, limitată de mările Neagră, Marmara, Egee și Mediterană și incluzând Albania, Bulgaria, Grecia, statele formate în urma dezmembrării Iugoslaviei, alături de România și Turcia europeană, reprezintă o graniță între culturi, religii, mentalități, ideologii și sfere de influență, pe cât de multiple și individualizate, pe atât de diversificate și interconținuate.

Aici se reunesc, pe de o parte, entități statale aflate în diferite stadii ale procesului de tranziție către democrație și economia de piață, având niveluri de dezvoltare extrem de diferențiate și cu statute deosebite față de instituțiile euro-atlantice integratoare, iar pe de altă parte, spații și regiuni încă instabile și nesigure, supuse unor crize și conflicte aflate în derulare sau în stare latentă, insuficient soluționate, gata oricând să fie reactivate, capabile să genereze noi amenințări și provocări la adresa securității regionale și globale.

Bazinul Mării Negre, reprezentând prelungirea bazinului mediteranean către Marea Baltică și, mai departe, către Asia Centrală și Orientul Mijlociu, are principalele caracteristici politice și de securitate asemănătoare zonei Balcanilor, dar și caracteristici proprii, cum sunt interesele țărilor riverane, ca și ale principalilor actori pretendenți la topul ierarhiei mondiale (SUA, Rusia, China, Japonia, India, țările UE), imensul potențial economic, militar și demografic, precum și rolul acestei zone ca element de legătură între Asia Centrală și Orientul Mijlociu în jocul intereselor politice și economice globale.

Pornind de la aceste elemente, se consideră că pacea, stabilitatea și securitatea, atât de sperate și dorite, încă nu s-au generalizat în aceste zone, ci, din contră, aici s-au reactivat unele conflicte aflate în stare latentă, simultan cu apariția altora, generând noi puncte de tensiune și insecuritate în întregul areal al Balcanilor, bazinului Mării Negre și în proximitatea acesteia: Georgia, Republica Moldova, Rusia, Ucraina, Armenia, Azerbaidjan etc.

Aceste puncte completează zonele nesigure ale Europei reprezentate de Caucaz și Balcani, ce influențează în mod direct securitatea și stabilitatea zonală și regională.

Analiza conflictelor și stărilor tensionate evidențiază faptul că majoritatea au premise istorice aproape comune, la care se adaugă faptul că întreaga zonă se confruntă cu mari

probleme de natură economică, politică și socială, determinate de procesul de tranziție prin care trec țările respective. Contrar evoluțiilor generale favorabile destinderii și colaborării internaționale, în zona Balcanilor și bazinului Mării Negre continuă să se manifeste, pe fondul existenței unor vulnerabilități specifice, amenințări și provocări militare sau nemilitare, care pot pune în pericol securitatea și stabilitatea întregii regiuni. Cauzele care generează aceste amenințări, în funcție de natura lor, sunt:

- probleme de natură politică:
 - existența unui mediu politic instabil și sensibil, care determină diminuarea autorității statale și proliferarea unor fenomene specifice crimei organizate;
 - implicarea unor personalități politice și militare în activități ilegale;
 - amplificarea și generalizarea corupției.
 - probleme de securitate:
 - persistența unor stări tensionate latente determinate de mișcări separatiste sau dispute teritoriale;
 - incapacitatea multor state de a-și securiza eficient frontierele, permițând astfel proliferarea rețelelor de trafic ilegal;
 - existența unei cantități impresionante de armament deținut ilegal.
 - probleme economice și sociale:
 - existența decalajelor între state, ca urmare a crizelor economice, a reformelor, a privatizărilor cu implicații politice și a liberalizării prețurilor;
 - scăderea nivelului de trai al populației;
 - emigrația în masă, ca rezultat al situației conflictuale interne și externe.
- Ca urmare, îndeosebi a acestor cauze, principalele amenințări și provocări din zona Balcanilor și bazinului Mării Negre sunt următoarele:

- ◆ instabilitatea internă în numeroase state și regiuni constituite după destrămarea Uniunii Sovietice și a Iugoslaviei;
- ◆ accentuarea sau menținerea conflictelor etnic-separatiste;
- ◆ încercările de dezintegrare și constituire a unor entități statale independente (Kosovo, Bosnia-Herțegovina, Transnistria, Abhazia, Adjarja);
- ◆ creșterea numărului de prozeliti islamiști, îndeosebi în rândul intelectualilor și al tinerilor;
- ◆ exportul de instabilitate, prin promovarea fundamentalismului islamic și a intereselor statelor islamice către sud-estul Europei și prin existența unor grupuri etnice compacte în aceste zone (turcii în sud-estul Bulgariei, bosniacii, albanezii în Peninsula Balcanică, turco-tătarii în Peninsula Crimeea, găgăuzii în Republica Moldova);
- ◆ interesele și acțiunile rețelelor de crimă organizată;
- ◆ asigurarea surselor de finanțare pentru grupările teroriste;
- ◆ menținerea unui climat de instabilitate;
- ◆ furnizarea de armament și facilitarea traficului ilegal cu acesta;
- ◆ competiția economică declanșată de exploatarea și transportul petrolului din Marea Caspică;
- ◆ poluarea tot mai accentuată a bazinului Mării Negre;
- ◆ punerea în pericol a mediului înconjurător (canalul Bâstroe);
- ◆ construcția, în proximitatea frontierelor naționale, a unor obiective cu grad ridicat de risc (proiectul centralei atomoelectrice de la Belene – Bulgaria);
- ◆ expansiunea rețelelor și activităților teroriste și a crimei organizate transnaționale (criminalitate economico-financiară, trafic transfrontalier de persoane, droguri, materiale radioactive și strategice, armament și muniții);

- ◆ proliferarea și diseminarea necontrolată a tehnologiilor și materialelor nucleare, a mijloacelor de distrugere în masă, a armamentelor și altor mijloace letale neconvenționale.
- Implementarea dimensiunii informaționale a securității, realizarea unui management adecvat de risc presupune, la nivelul României, luarea în considerare a următoarelor realități, care reprezintă inclusiv factori de risc de natură managerială:
 - ◆ reticența în fața noului, a schimbării, combinată cu o informare care lasă de dorit, are drept rezultat neînțelegerea dimensiunii securității în contextul actual;
 - ◆ analizele politice nu folosesc o abordare de tip intelligence, ele sunt canalizate, focalizate pe eveniment;
 - ◆ nu se înțelege că introducerea de tehnologie și proliferarea ei este, pe de o parte, un fapt inevitabil, iar pe de altă parte, amplifică mediul de securitate.
 - a) Factori externi:
 - ◆ creșterea interesului pentru războiul informațional (R.I.) ca „război politic”, ca parte componentă a politicii statului, manifestată în spațiul geopolitic de interes al României;
 - ◆ conștientizarea și considerarea apariției unor structuri adecvate R.I., la nivel național, în unele țări, cu rol în protecția informației, care pot derula și *operații informaționale ofensive*;
 - ◆ tendințele de construire și centralizare a unor *comunități informative* puternice cu rol de susținere a R.I.;
 - ◆ neparticiparea României la efortul de elaborare a unei *legislații internaționale* în domeniul R.I., precum și slaba racordare la fluxul informațional nord-atlantic și european;
 - ◆ acutizarea competiției în sfera informațiilor economice, prin mijloace specifice R.I.;
 - ◆ proliferarea terorismului informatic (cyber-mafia), care poate afecta infrastructura informațională națională, în ciuda stadiului său embrionar de dezvoltare;

◆ utilizarea pe scară tot mai largă a sistemului de telecomunicații prin sateliți, asupra căruia statul român nu deține posibilitatea de control;

◆ dezvoltarea explozivă a sistemului de comunicații prin telefonie mobilă, controlat la nivel național de un număr redus de furnizori de servicii.

b) Factori interni:

◆ neconștientizarea și neînțelegerea aspectelor complexe ale fenomenului R.I., atât la nivelul factorilor de decizie, cât și la nivelul opiniei publice;

◆ absența unei viziuni și strategii unitare care conduce la abordări sectoriale, departamentale;

◆ reflectări trunchiate privind natura reală a fenomenului R.I. care apar la nivelul mijloacelor de informare în masă;

◆ încercarea de control a suportului informațional sau chiar a informației însăși, pe calea ofertei de tehnologie informatică;

◆ existența unei „comunități informatice” interne, bine organizate, activă în mediile universitare și în grupurile de lobby internaționale, din punct de vedere al lucrului pe Internet, răspândită pe areale etnice;

◆ absența unui sistem național de ofertă informațională – sistem de informații deschis pentru oricine dorește să consulte pulsul României prin intermediul rețelelor informatice;

◆ lipsa unui apetit ofensiv în plan imagologic, integrat într-o strategie de R.I., materializat prin acțiuni desfășurate de profesioniști;

◆ procent scăzut de personal specializat în informatică, comunicații, campanii imagologice;

◆ exodul tinerilor cu pregătire în domeniile asociate R.I.;

◆ gradul redus de pregătire generală și specifică în domeniul culturii de bază informaționale;

◆ dificultatea accesului la sursele deschise de informație, datorită numărului redus de calculatoare și noduri de acces la rețeaua Internet;

◆ posibilitatea de proliferare a „teroriștilor informatici”, cetățeni români care, prin acțiunile lor, deformează imaginea publică și afectează interesele statului român. Această proliferare este încurajată de inexistența unui cadru legislativ adecvat;

◆ nivelul redus de dotare al structurilor de decizie cu sisteme informaționale de înaltă performanță – informatizarea scăzută a sistemelor civile și militare;

◆ stadiul incipient de însușire și utilizare a tehnicilor și instrumentelor din spațiul informațiilor economice, cu consecințe vizibile asupra procesului de privatizare, funcționării pieței de capital, formării percepțiilor asupra riscului de țară;

◆ absența unei politici și strategii coerente de achiziție, implementare și dezvoltare a sistemelor de tip C4I, la orice structură cu atribuții în domeniul securității.

2. Consecințe și implicații la nivel național. Forme și modalități de acțiune

Existența riscurilor și provocărilor din aceste spații poate avea o serie de consecințe importante atât pentru NATO și UE, cât și pentru România, astfel:

• menținerea insecurității în zone de interes strategic pentru statele implicate;

• alimentarea unor focare de instabilitate;

• proliferarea activităților specifice crimei organizate;

• pierderea unor piețe tradiționale;

• afectarea accesului la rezervele de hidrocarburi din Marea Neagră și Marea Caspică;

• afectarea punerii în valoare a magistralei de comunicație fluvialo-maritimă (Rin, Dunăre, Marea Neagră);

- crearea de zone preferențiale de influență financiară și comercială;

- greutatea în echilibrarea schimburilor comerciale;
- apariția și agravarea conflictelor deschise.

Transformarea regiunii Balcanilor și a bazinului Mării Negre într-un pol al stabilității politice și al creșterii economice, cu scopul extinderii climatului de pace și securitate, atât în spațiul balcanic, cât și mai departe, spre Caucaz și Asia Centrală, se constituie într-o prioritate a activității viitoare pentru NATO și UE.

Creșterea importanței flancului sudic reprezintă un element care dă Balcanilor noi valențe, conturându-se ca o regiune în care Alianța va desfășura ample operațiuni multinaționale.

Sursa noilor provocări constituită de fenomenul terorist ar putea veni atât din zona sudică a frontierelor NATO, cât și pe axa noului flux energetic: Asia Centrală – Marea Caspică – Caucazul de sud – Marea Neagră.

Detensionarea parțială a relațiilor politice dintre Grecia și Turcia și soluționarea rezonabilă a problemei Ciprului, în legătură cu accesarea în Uniunea Europeană, reprezintă un factor benefic și dinamizator al colaborării în regiune.

În condițiile întăririi flancului sudic al NATO, prin accesul României și Bulgariei, se realizează nu numai un echilibru strategic, dar se dinamizează și cooperarea regională, prin rolul pe care cei doi noi membri îl pot juca în normalizarea relațiilor dintre Grecia și Turcia.

Extinderea NATO spre estul continentului plasează, pentru prima dată, cele șase țări riverane Mării Negre (Georgia, Rusia, Ucraina, Turcia, România, Bulgaria) într-o paritate numerică: există trei state membre NATO (Turcia, România, Bulgaria) și trei state nemembre (Rusia, Ucraina, Georgia). Astfel, Marea Neagră încetează să mai fie o mare aflată exclusiv sub influența țărilor ex-sovietice.

Existența în zonă a SEEBRIG și a Inițiativei de Cooperare Militară din Sud-Estul Europei reprezintă premise valoroase de cooperare regională. Țările NATO participante la această inițiativă sprijină eforturile Albaniei și Macedoniei de a accede la structurile militare ale Alianței.

Constituirea BLACKSEAFOR, organism de cooperare navală care cuprinde toate cele șase state riverane Mării Negre, are ca obiectiv cunoașterea reciprocă a forțelor navale ale statelor participante, în măsură să desfășoare în comun acțiuni umanitare, de căutare-salvare, împotriva minelor și a poluării.

În acest context, este de așteptat o dezvoltare a colaborării în bazinul fluviului Dunărea, care va avea ca rezultat revitalizarea comunicației fluviale și transformarea acesteia într-o veritabilă magistrală europeană navigabilă care să contribuie la valorificarea căilor de transport maritime și fluviale din întreaga zonă a Mării Negre, inclusiv racordarea la bazinul Mării Caspice, prin sistemul Volga-Don.

Încă din timp de pace, Armata României, ca element de bază privind participarea la asigurarea securității naționale, își aduce contribuția la realizarea acestui scop, prin:

- asigurarea integrității apelor maritime teritoriale, zonelor contiguă și economică exclusivă;
- controlul și protecția spațiului aerian;
- colectarea, procesarea, analiza și diseminarea informațiilor militare;
- extragerea și evacuarea cetățenilor români din străinătate a căror viață este în pericol;
- asigurarea securității facilităților, transporturilor și comunicațiilor militare.

În scopul apărării României și a Alianțelor săi, Armata acționează pentru:

- respingerea unei agresiuni armate, în cadrul apărării colective a NATO;

- asigurarea sprijinului pentru funcționarea instituțiilor guvernamentale.

Pentru promovarea stabilității regionale și globale, inclusiv prin utilizarea diplomației apărării, acțiunile armatei vizează:

- participarea la operații de răspuns la crize;
 - participarea la operații de asistență umanitară în afara teritoriului României;
 - participarea la operații militare în cadrul unor coaliții ad-hoc;
 - participarea la inițiative de cooperare în domeniul apărării și la implementarea măsurilor de creștere a încrederii și stabilității;
 - oferirea de asistență militară și sprijin pentru alte state;
 - contribuția la eforturile naționale și internaționale de control al armamentelor și de combatere a proliferării armelor de distrugere în masă.
- Pentru sprijinirea instituțiilor statului și a autorităților locale, în caz de urgențe civile, misiunile armatei constau în:
- participarea cu forțe și sprijin logistic pentru limitarea și înlăturarea efectelor dezastrilor;
 - sprijin în caz de accident chimic, biologic, nuclear sau radiologic;
 - sprijinirea acțiunilor de căutare și salvare.

3. Măsuri de contracarare în plan regional și național.

Interesul strategic în Balcani și bazinul Mării Negre îl reprezintă limitarea numărului de regimuri ostile, instabile sau greu de prezis precum și a situațiilor economice defavorabile care le fac vulnerabile în fața extremismului și terorismului.

În general, statele din aceste zone împărtășesc valorile și principiile democratice și au o istorie regională comună.

Aceste state au dorința de a colabora, dar nu au o acțiune politico-militară comună. De aceea, se impune crearea de noi instituții și lansarea de noi proiecte comune, concrete și specifice. În plan regional, direcțiile de acțiune menite să confere o nouă dinamică securității țărilor din Balcani și bazinul Mării Negre pot fi:

- asigurarea complementarității cu inițiativele de securitate ale Uniunii Europene, în principal față de amenințările conexe: crimă organizată, imigrație ilegală, trafic de carne vie. Trebuie încheiate convenții privind evaluarea riscurilor, amenințărilor neconvenționale și a măsurilor comune de contracarare;

- consolidarea și completarea măsurilor de creștere a încrederii, specifice acestor zone, inclusiv prin formule de cooperare militară regională;

- combaterea amenințărilor asimetrice prin întărirea capacităților de reacție și adaptarea mecanismelor de rezolvare la obiectivele de securitate comune spațiului euro-atlantic;

- restructurarea forțelor armate, întărirea controlului civil asupra acestora, cooperarea între sectoarele din domeniul securității.

România acordă o importanță deosebită angajării politico-militare în susținerea proceselor de stabilizare și democratizare în spațiile adiacente, considerând acest fapt ca o parte intrinsecă a securității sale naționale.

În plan regional, România promovează stabilitatea prin:

- dezvoltarea inițiativelor complementare din sud – estul Europei;

- participarea la operațiile multinaționale în sprijinul păcii;

- cooperarea militară bilaterală și multilaterală;

- îndeplinirea angajamentelor și obligațiilor internaționale asumate în domeniul controlului armamentelor, dezarmării și neproliferării armelor de distrugere în masă.

Consacrarea țării noastre ca pilon de bază în redefinirea unui mediu subregional stabil certifică responsabilitatea asumată în gestionarea problematicii securității în Balcani și bazinul Mării Negre.

Pornind de la faptul, dovedit istoric, că națiunile, chiar dacă e vorba de cele foarte puternice, nu pot contracara singure amenințările transnaționale, putem aprecia că accesarea României la NATO nu angajează pentru aceasta doar apărarea intereselor sale fundamentale, ci și a valorilor democratice consacrate istoric, a libertății și securității, a prosperității generale.

Privind situația din cele două zone prezentate, se poate aprecia că aceste spații vor rămâne active din punctul de vedere al evenimentelor politice, economice și chiar militare, iar potențialul conflictual existent în zonă, coroborat cu existența unor grupări teroriste și elemente ale crimei organizate, dar și cu interesul crescând față de resursele strategice existente și de nevoia controlului accesului la acestea, va determina o substanțială concentrare de forțe și mijloace.

Responsabilizarea statelor din această regiune, prin implicarea directă în gestionarea propriilor probleme, va conduce la transformarea acestei zone dintr-un consumator de securitate într-un pol de creștere economică și stabilitate.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Strategia de securitate națională a României, București, 2004.
2. Carta albă a securității și apărării naționale, București, 2004.
3. Gl. bg. dr. PAUL, Vasile, **Conflictul secolului XXI**, Editura Militară, București, 1999.

4. Col. SAVA, Dumitru, psihosociolog SAVA, Lavinius, **Analiza fenomenului politico-militar**, Editura Militară, București, 1998.

5. CLAVAL, Paul, **Geopolitică și geostrategie**, Editura Corint, București, 2001.

6. Revista *Gândirea militară românească*, nr. 2 / 2004.

INSULA ȘERPILOR ȘI IMPLICAȚIILE STATUTULUI SĂU JURIDIC ASUPRA INTERESELOR GEOSTRATEGICE ALE ROMÂNIEI ÎN MAREA NEAGRĂ

Dr. Dominuț PĂDUREAN
Academia Navală „Mircea cel Bătrân”

Cu o atestare documentară de aproape trei milenii¹³⁰, ce se pierde în negura miturilor și legendelor antichității, înfruntând numeroase vicisitudini (dovedind, într-o manieră particulară, justetea vechii zicale „sunt fata locorum”!), Insula Șerpilor a fost, este și rămâne și pe mai departe – în ciuda statutului său juridic schimbător – o parte organică a vechii vetre carpato-danubiano-pontice.

Înțelegerea corectă a „istoriei” acestui colț al pământului românesc trebuie să plece de la faptul că, **din punct de vedere juridic, al apartenenței teritoriale, Insula Șerpilor a urmat îndeaproape soarta Gurilor Dunării.**

Întrucât dreptul natural a premers dreptul scris, din timpuri imemorabile, Insula Șerpilor, situată geografic în fața brațului Sulina, a fost parte a pământului românesc.

Până la 1857, nici un tratat juridic internațional nu a consemnat-o nominal ca aparținând altcuiva, ea rămânând de jure pământ românesc¹³¹.

Ascensiunea politică, militară și economică a Rusiei, expansionismul rus care viza Gurile Dunării, Marea Neagră și

¹³⁰ Prima sa atestare datează din anul 777 î. H.

¹³¹ Tratatul de pace din 1812, 1829 și 1856 nu consemnează Insula Șerpilor, Imperiul Otoman și Imperiul Țarist nefiind în măsură să se prevaldeze de existența unui tratat anterior care să le consacre dreptul juridic asupra ei, sau că una dintre puteri ar fi cedat-o celeilalte în mod legal; ca atare, ea a rămas, de jure, pământ românesc!

strâmtoarele sale, aceleași tendințe nutrindu-le și Austria, pe de o parte, iar pe de altă parte, declinul și politica de cedări repetate practicate de către Imperiul Otoman au constituit mobilurile a numeroase războaie – multe desfășurate pe pământ românesc, soldate cu grele și grave pierderi umane și materiale –, care vor duce (și) la modificări (repetate) ale statutului juridic al insulei.

„Diplomația” marilor protagoniști ai acestui „joc” a oscilat permanent între forța dreptului și dreptul forței, după cum le-au dictat interesele.

În urma războiului ruso-turc din 1806-1812, Rusia victorioasă smulgea Turciei dreptul de a naviga pe Dunăre, brațul Chilia (devenind pentru prima dată riverană în zonă), Basarabia, precum și singura noastră insulă din Marea Neagră, Insula Șerpilor¹³².

În decurs de doar 17 ani, Rusia țaristă a reușit să smulgă Imperiului Otoman – acesta cedând, deși nu-i aparțineau! – cele trei brațe ale Dunării (Chilia–1812, Sulina–1826 și Sfântu Gheorghe–1829), devenind stăpâna Gurilor Dunării, a Deltei Dunării și ostroavelor sale. Aceste rapturi de teritorii românești au avut consecințe negative asupra intereselor noastre generale, atât în bazinul Gurilor Dunării, cât și în bazinul nord-vestic al Mării Negre.

Trei momente importante (București-1812, Akkermann-1826 și Adrianopol-1829) au marcat fixarea Imperiului Țarist ca factor de putere în zonă (până la războiul Crimeii).

Congresul de pace din 1856 și tratatul încheiat în urma războiului Crimeii (1853-1856) - „cel mai favorabil tratat dintre toate care s-au încheiat pentru Turcia”¹³³ - au făcut ca

¹³² Dr. STAMATE, Grigore, **Frontiera de stat a României**, București, 1997, p.46. Anexarea insulei a fost un act de forță, lipsit de orice temei juridic sau drept istoric, care nu poate fi în timp generator de drepturi câștigate, deoarece „Nemo sue jure mali uti debet”!

¹³³ *** **Românii la 1859. Unirea Principatelor Române în conștiința europeană. Texte străine**, vol.II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p.261

importante părți ale pământului românesc (Dobrogea, Delta Dunării cu ostroavele sale etc.) să rămână sub suzeranitatea Imperiului Otoman.

Conferința de la Paris – a puterilor semnatare ale Tratatului de pace din 1856 – s-a încheiat cu **primul document de drept internațional care s-a referit în mod expres la Insula Șerpilor - „Protocole relatif aux limites de la Russie et de la Turquie vers Bolgrade et l’Île des Serpents” (6 ianuarie 1857)**¹³⁴ : „ (...) comme les traités conclus antérieurement entre la Russie et la Turquie, gardé le silence sur le sort de l’île des Serpents, il convient de considerer cette île comme **une dépendance du Delta du Danube et qu’elle doit, en conséquence, en suivre la destination**”.¹³⁵

Ultima parte a prevederii din acest Protocol demonstrează fără echivoc faptul că marile puteri, în ciuda drepturilor noastre istorice, au dat câștig de cauza Imperiului Otoman: primind Delta Dunării, acesta a intrat automat și în posesia Insulei Șerpilor.¹³⁶

În perioada 1857-1878, dominația otomană asupra insulei a fost una formală – nu au construit pe ea un far sau alt stabiliment, nu au înălțat pe ea pavilionul otoman, rămânând un simplu punct de reper natural pentru navigația în zona vestică a Mării Negre.

După războiul de independență, prin art. XLVI al Tratatului de pace de la Berlin, (1878) „**Les îles formant le delta du Danube ainsi que l’île des Serpents**, le sandjak de Toulcha comprenant les districts (cazas) de Kilia, Soulina,

¹³⁴ *** Ministerul Afacerilor Străine. **Cestiunea Dunărei. Acte și documente**, București, 1883, p.146

¹³⁵ Apud Dr., ANTIPA, Grigore, **Dunărea și problemele ei științifice, economice și politice**, București, 1921, p.189

¹³⁶ Vezi: *** **Politica externă a României. Dicționar cronologic**, București, 1986, p.13

Mahmoudié, Isaktcha, Toultscha, Babadagh, Hirsovo, Kustendjé, Medjidié **son réunis à la Roumanie.** (...)”¹³⁷.

Formalitățile oficiale de reunire a Insulei Șerpilor cu România au avut loc în ziua de 12 aprilie 1879, în fruntea delegației române care a oficiat acest act aflându-se generalul Dabija, ministrul de război.

Din nefericire, în afara faptului că pe insulă a fost înălțat tricolorul, că au fost detașați marinari în termen pentru a face de pază pe insulă, că s-a avut grijă de personalul care deservea farul, cercetarea arheologică a insulei a lipsit cu desăvârșire, iar cercetarea florei și faunei insulei nu a constituit o acțiune dirijată, sistematică.

Pertinentele propuneri făcute de unii intelectuali români, privind construirea pe insulă a unui hotel-pensiune, a unei stațiuni zoologice, a unui observator astronomic etc., nu au găsit ecoul cuvenit în rândul guvernanților vremii.

În urma primului război mondial, la 28 octombrie 1920, a avut loc semnarea Tratatului de pace de la Paris. Întrucât nu s-a ajuns la încheierea unui tratat între România și Rusia sovietică, tratatul s-a semnat între Marea Britanie, Franța, Italia și Japonia, pe de o parte, și România, pe de altă parte, prin el recunoscându-se suveranitatea României asupra teritoriului dintre Prut, Nistru și Marea Neagră: „(...) fiind bine stabilit că fruntariile definite prin acest Tratat, precum și suveranitatea României asupra teritoriilor pe care le cuprinde (**inclusiv Insula Șerpilor** – n.n.), nu vor putea fi puse în discuțiune (...)”.¹³⁸

¹³⁷ Nevoită să suporte racilele noii „ordinii” politice instituite pe bătrânul continent, ca țară europeană implicată activ în evenimentele în derulare, România n-a putut evita postura de victimă a politicii de compensații practicate de marile puteri ale timpului.

¹³⁸ SCURTU, Ioan, IONESCU, Gheorghe Z., POPESCU, Eufrosina, SMÂRCEA, Doina, **Istoria României între anii 1918-1944. Culegere de documente**, București, 1982, pp. 36-37

În timpul celui de-al doilea război mondial, **în ultimele zile ale lunii august 1944, insula a fost ocupată de către unități ale marinei militare sovietice.**

În toamna anului 1945, a avut loc, la Sulina, operațiunea de fixare a frontierei maritime între U.R.S.S și România de către doi ofițeri sovietici. „Am asistat – declară ofițerul de marină român care a fost prezent la operațiune – la fixarea unilaterală a frontierei de către cei doi ofițeri hidrografi sovietici, fără a fi consultat și fără a semna vreun document(...). Traseul frontierei [brațul Musura - o geamandură ancorată la circa o milă marină spre nord de portul Sulina și apoi spre est] „era astfel fixat ca Insula Șerpilor să rămână la nordul liniei ce pleca de la geamandură spre est, deci în zona sovietică. În tot timpul întâlnirii de la Sulina nu s-a pomenit nimic despre insulă!...(...)”¹³⁹

Semnarea Tratatului de pace din 10 februarie 1947 de către România, pe de o parte, și Puterile Aliate, pe de altă parte – între acestea numărându-se U.R.S.S. și Ucraina! –, ratificarea acestui Tratat de către Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S. (la 29 august 1947), precum și de către celelalte state semnatare ale Tratatului constituie tot atâtea recunoașteri ale faptului că **în anul 1947 Insula Șerpilor aparținea - de jure - României.**

Conform art.1 al Tratatului de pace (Anexa 1- Harta frontierelor României), frontiera dintre România și U.R.S.S. în sudul Basarabiei era fixată pe brațul Chilia, până la vărsarea acestuia în Marea Neagră, apoi, în largul mării, la nord de Insula Șerpilor, ceea ce adevărea faptul că Insula Șerpilor era parte integrantă a teritoriului României. Practic, era menținut statutul juridic stabilit prin Tratatul de pace de la Berlin (1878), recunoscut prin Tratatul de pace de la Paris (1920), nemodificat în urma notelor ultimative sovietice din 26 și 28 iunie 1940.

¹³⁹ Cpt. R 1 (r) NECULA, Constantin, Așa a fost răpită Insula Șerpilor, în: **Marea Noastră**, Constanța, Anul VII, Nr.12, Iulie - Septembrie 1994, p.19

Aceasta era situația **de jure. De facto, între august 1944-februarie 1948, insula s-a aflat sub ocupație militară sovietică.**

Harta frontierelor României (Anexa nr.1) nu preciza în detaliu, ci la modul general, traseul frontierei de stat dintre România și U.R.S.S., ceea ce constituia o lipsă gravă, care impunea precizarea și descrierea amănunțită a acesteia într-un act oficial bilateral.

Întrucât Tratatul de pace intrase în vigoare la 15 septembrie 1947, la invitația Kremlinului, o delegație română condusă de primul-ministru dr. Petru Groza, a purtat „negocieri” la Moscova între 2-4 februarie 1948. „Tratatativele” de la Moscova, desfășurate într-un ritm alert, sub bagheta unui maestru internațional al rapturilor teritoriale, V.M. Molotov, erau „fațada” oficială în spatele căreia românii au fost puși în fața unui nou dictat, în situația de a accepta satisfacerea noilor pretenții teritoriale ale U.R.S.S.

La 4 februarie 1948, la Moscova, delegațiile României și U.R.S.S. au semnat un „Protocol referitor la precizarea parcursului liniei frontierei de stat (...)”, în care se preciza că: „(...) b. Insula Șerpilor, situată în Marea Neagră, la răsărit de gurile Dunării, intră în cadrul U.R.S.S.(...)”¹⁴⁰

Ulterior, nici una dintre părți nu a ratificat acest protocol!

El marca nu doar o nouă anexare de teritorii românești, un nou „succes” al politicii stalinisto-molotoviste – care se adăuga celorlalte rapturi pe care sovieticii le făcuseră din trupul României, tot prin forță, în iunie 1940, toamna lui 1940 și august 1944 –, ci și prima încălcare gravă a Tratatului de pace din 10 februarie 1947, apariția pe harta politică a Europei a primului stat postbelic revizionist – UR.S.S.

¹⁴⁰ *** **Culegere de tratate. Convenții, acorduri, înțelegeri și protocoale încheiate între Republica Socialistă România și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste privind regimul frontierei de stat**, București, 1977, pp. 11-12

La 23 mai 1948, pe Insula Șerpilor, a fost semnat un proces verbal de predare-primire a insulei. În el era consemnat faptul că insula „a fost **înapoiată** (sic!) Uniunii Sovietice de către Republica Populară Română și încadrată în teritoriul Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste(...)”.¹⁴¹

Cei doi termeni - „**intră**” și „**înapoiată**”¹⁴² - sunt suficient de elocvenți, făcând inutile alte comentarii pe marginea lor.

Ceea ce s-a întâmplat ulterior cu insula evidențiază uriașa disproporție între suprafața sa (17 ha) și rolul militar-politico-economic jucat. Retrospectiva perioadei 1944-2004 relevă faptul că importanța militar-economică a Insulei Șerpilor a cunoscut mutații semnificative: importanța militară mare în trecut a devenit mult mai mică astăzi, în timp ce importanța sa economică, simbolică în trecut, a devenit foarte mare în zilele noastre!...

Dintr-o oază de liniște și pace, un adevărat „paradis” al păsărilor migratoare, un punct de reper maritim, insula a fost deturnată de la scopurile firești (naturale), fiind transformată într-un puternic și performant complex militar, într-o bază militară-cheie pentru sistemul geostrategic sovietic, iar, mai apoi, și al Tratatului de la Varșovia.

Beneficiind de o poziție geografică și strategică favorabilă – pentru zona Gurilor Dunării, bazinul nord-vestic al Mării Negre, pentru această mare în ansamblul său –, importanța militară în deceniile care au urmat anexării a crescut continuu. La aceasta au contribuit îndeosebi radarele (radiolocatele) de mare putere, cu rază mare de acțiune, utilizate pentru dirijarea și controlul armamentului clasic și convențional.

Considerând insula un pământ anexat pentru vecie, tot ceea ce au făcut sovieticii, în plan militar, pe insulă, au făcut de pe pozițiile de mare putere militară a lumii.

¹⁴¹ Ibidem, p.13

¹⁴² Precizăm că nu se putea **înapoia** unui stat un teritoriu care nu i-a aparținut niciodată, asupra căruia acesta nu a avut nici un titlu juridic!

Apariția postbelică a NATO și a Tratatului de la Varșovia, declanșarea și exacerbarea războiului rece și a cursei înarmărilor au contribuit la creșterea simțitoare a importanței strategico-militare a insulei, a importanței geopolitice a Mării Negre și zonelor adiacente.

Această mică insulă stâncoasă n-a rămas în afara cursei înarmărilor, ci, dimpotrivă, dată fiind poziția geostrategică, a devenit un important obiectiv militar; deținerea acestei insule bine echipată militar, cu instalații de urmărire aero-navală, de dirijare a zborurilor militare și a altor categorii de armament de la bazele militare sovietice, permitea urmărirea atentă a mișcărilor aero-navale din flancul sudic al NATO, mișcările adversarului în bazinul sud-estic al Mării Negre; deținând acest veritabil cap de pod, sovieticii controlau coastele estice ale României, Bulgariei, respectiv bazinul vestic al Mării Negre, Gurile Dunării și traficul pe o bună porțiune a bătrânului fluviu.

Insula Șerpilor, devenită peste noapte un important obiectiv militar-strategic sovietic, s-a transformat, tot peste noapte, într-un mare „ghimpe” în coasta estică a României. Această garanție de securitate în plus pentru sovietici a devenit pentru țara noastră un motiv de insecuritate, de serioasă îngrijorare, sovieticii aflându-se mult prea aproape de țărmul estic românesc.

În mod cert, în anul 1948, sovieticii au urmărit, în primul rând, interese strategico-militare¹⁴³, fără a neglija însă interesele economice de perspectivă.

Datorită acestor interese, fără consultări sau tratative cu România, ale cărei interese militar-economic se aflau în joc, în cursul anului 1949, sovieticii au fixat unilateral limita apelor teritoriale ale Insulei Șerpilor la 12 Mm (22.224 m). Întrucât între țărmul românesc și Insula Șerpilor distanța era de circa 22

¹⁴³ În anul 1856, Rusia a trimis o circulară puterilor semnatare ale tratatului de pace de la Paris, în care declara că „nu acordă Insulei Șerpilor nici o importanță politică, nici militară (sic!)”.

Mm, prin actul unilateral al sovieticilor¹⁴⁴, țara noastră a pierdut din apele sale teritoriale cca.3 Mm! O mică insulă (1,7 km²) a ajuns să aibă ape teritoriale mai mari ca ale României (237.500 km²)!

După ocuparea (în 1812 și august 1944) și anexarea „oficială” a Insulei Șerpilor (4 februarie 1948), fixarea limitei apelor teritoriale la 12 Mm (1949) a fost a patra mare lovitură pe care sovieticii au dat-o României în legătură cu această insulă – singura pe care am avut-o în Marea Neagră.

Între august 1944 (4 februarie 1948) - 8 decembrie 1991 (data dispariției oficiale a URSS), Insula Șerpilor s-a aflat, de facto, sub controlul sovieticilor.

Ucraina (fosta Republică Sovietică Socialistă Ucraineană din perioada 1922 - 16 iulie 1990), în urma înțelegerilor cu Federația Rusă – o altă „moștenitoare” a fostei U.R.S.S. -, a anexat toate teritoriile românești rășluite de U.R.S.S. de la România, inclusiv Insula Șerpilor.

Era a cincea mare lovitură dată românilor de către sovietici/ruși în legătură cu Insula Șerpilor.

În martie 1995, au demarat oficial tratativele româno-ucrainene vizând semnarea unui tratat între cele două țări. Acesta a fost parafat la Kiev, la 3 mai 1997, fiind semnat de miniștrii de externe Ghenadi Udovenko și Adrian Severin. La 2 iunie 1997, la Neptun, președinții Emil Constantinescu și Leonid Kucima au semnat acest document și un Acord conex.

Șochează și ridică serioase semne de întrebare **modul** cum a fost negociat, **graba** cu care a fost încheiat, precum și **cu ce rezultate!** Pe ansamblu, este un tratat revoltător, iar din

¹⁴⁴ Rusia și-a stabilit limita apelor sale teritoriale la 12 Mm încă din 1909; abia peste 21 de ani, la Conferința de la Haga (1930), ...a susținut adoptarea limitei de 12 Mm!

punct de vedere teritorial este un act de trădare a intereselor naționale ale României!¹⁴⁵

Prin Tratat, semnat sub presiunea grabei, noi am lăsat Ucrainei nordul Bucovinei, sudul Basarabiei și Ținutul Herței, iar ea ne-a luat nouă Insula Șerpilor. Altfel spus, noi am dat totul și nu am primit nimic, în timp ce ucrainenii nu au dat nimic și au primit totul!

Situația la care s-a ajuns impune precizarea faptului că **toate actele juridice bilaterale posteroare Protocolului din 4 februarie 1948 – indiferent între cine, de cine, când și unde au fost semnate – rămân acte subsecvente unui act lovit de nulitate absolută ab initio, prin urmare ele sunt nule de drept, lipsite de forță juridică în ceea ce privește Insula Șerpilor.**

Pe cale de consecință, potrivit normelor dreptului internațional, Insula Șerpilor a fost, este și rămâne, de jure, teritoriu (pământ) românesc.

Implicațiile (consecințele) juridice, economice și militare ale Tratatului și Acordului conex din 2 iunie 1997 sunt multiple, complexe și cu grave urmări pentru prezentul și viitorul intereselor geostrategice românești în zona Mării Negre:

- Insula Șerpilor a rămas anexată de străini în continuare, de această dată de către Ucraina (caracterul abuziv al actului

¹⁴⁵ „Sacrificiile” istorice clamate de președintele Constantinescu s-au dovedit inutile și dăunătoare prestigiului și intereselor naționale! Bulgaria - care nu avea semnate și nu a semnat în grabă tratate cu vecinii, așa cum au făcut guvernarea români cu Ungaria și Ucraina - a intrat în NATO o dată cu noi, nimeni, nici din interior, nici din exterior, necerându-le sacrificii pentru atingerea acestui obiectiv! Vezi și: CONSTANTINIU, Florin, **O istorie sinceră a poporului român**, ediția a III-a revăzută și adăugită, București, 2002, p.514.

din 4 februarie 1948 nu a încetat prin preluarea lui în 1991 de către ucraineni!¹⁴⁶);

- limita apelor teritoriale dintre România și Insula Șerpilor a rămas cea stabilită unilateral de către sovietici în 1949;

- tratatul bilateral de frontieră ce trebuia semnat în termen de doi ani, până la 2 iunie 1999, a fost semnat după șase ani de tergiversări ale părții ucrainene, la 17 iunie 2003, multe din clauzele sale defavorizând România;

- la 16 mai 1995 – la nici trei luni de la demararea negocierilor cu România în vederea semnării Tratatului de bază – Ucraina și-a stabilit (după modelul sovietic din 1949) o zonă economică exclusivă de 200 Mm;

- în decembrie 1998, printr-un decret prezidențial semnat de Leonid Kucima, Insula Șerpilor a fost declarată zonă de rezervație naturală (cuprinzând 25% din suprafața acesteia, plus un spațiu marin adiacent, în total 252 ha);

- depunerile aluvionare ale Dunării în mare coboară, lent, dar sigur, granița sudică ucraineană spre Sulina, având, totodată, efecte distrugătoare asupra lățimii plajelor de pe litoralul românesc, asupra turismului românesc în general;

- demararea de către ucraineni a săpăturilor la canalul Bâstroe din zona Deltei Dunării pune în pericol întregul ecosistem al zonei, lezând totodată interesele economice ale României legate de Canalul Dunăre-Marea Neagră și porturile sale dunăreano-maritime;

- la Mila 61, Ucraina tolerează prezența barjei RS 02604, fără pavilion, plină cu 1000 tone motorină – o „bombă” plutitoare, aprovizionată ritmic de la Odessa care, alimentând nave străine fără plata taxelor de export, lovește în interesele economice (bunkeraj) ale trei porturi românești; barja

¹⁴⁶ Ucraina nu poate opune României nici unul dintre cele două elemente ale structurii diadice: **titlu-izvor** (negotium juris), respectiv **titlu-probă** (instrumentum).

reprezintă un pericol pentru navigația pe Dunăre, pentru ecosistemul Deltei Dunării;

- imposibilitatea încheierii cu Ucraina a unui tratat privind delimitarea platoului continental și a zonelor exclusive ale celor două state în Marea Neagră, din cauza pozițiilor și pretențiilor acesteia; Ucraina pretinde insistent atribuirea de platou continental și ape teritoriale și Insulei Șerpilor, în timp ce țara noastră refuză întemeiat să accepte acest lucru (acest colț de stâncă nelocuit este lipsit de viață economică proprie, de surse de hrană și de apă potabilă);

- Ucraina pretinde o zonă exclusivă și un platou continental mai întins decât ceruse U.R.S.S. (în perioada tratatelor dintre 1967-1987), inclusiv o linie de delimitare mai aproape de litoralul românesc;

- încălcarea drepturilor economice ale României, prin explorarea/exploatarea frauduloasă de către Ucraina (prin Cernomorneftegaz) a țițeiului și gazelor naturale din arealul Insulei Șerpilor – în nordul zonei contigue a României, la 12 km est de marea noastră teritorială și 40 km sud de insulă, o zonă ce de drept ar trebui să revină țării noastre, deși aceasta s-a angajat, prin documentele oficiale bilaterale din 2 iunie 1997, să nu facă acest lucru, una spun (semnează) și alta fac, ucrainenii fiind adepții politicii faptului împlinit;

- agravarea pe toate planurile a situației etnicilor români aflați între granițele Ucrainei etc.

Anularea celei mai mari părți a acestor consecințe, preîntâmpinarea apariției în viitor a altor consecințe negative pentru interesele geostrategice ale României în zona Mării Negre impun luciditate, fermitate și mult tact diplomatic. Tratatările cu Ucraina arată intransigența, atitudinea refractară și tactica tergiversărilor practică de aceasta. Cum, într-un termen rezonabil, nu s-a ajuns pe cale amiabilă la o înțelegere bilaterală echitabilă privind platoul continental și zonele exclusive ale celor două țări, iar miza economică considerabilă

aflată în joc nu a fost tranșată în beneficiul ambelor părți, soluția decurge de la sine: apelarea fără complexe la Curtea Internațională de Justiție de la Haga¹⁴⁷.

Nu este unica soluție la îndemâna României!

În 2 iunie 2007, tratatul cu Ucraina împlinește 10 ani de la semnare. Dacă nici una dintre părți nu-l denunță, el se mai prelungește pe alți 5 ani, după care este necesară semnarea unui nou tratat. Evident România poate denunța acest tratat în 2006, dar acest lucru nu ar fi productiv, nu ar fi benefic pentru imaginea internațională a României – stat membru NATO, viitor membru al Uniunii Europene. Pe cale de consecință, soluția „diplomatică” firească este așteptarea momentului în care tratatul devine caduc, când va trebui semnat un nou tratat, de pe alte poziții, cu alți negociatori.

¹⁴⁷ Situația firească ar fi ca cererea de arbitraj să fie semnată de ambele părți, noi îndoindu-ne că Ucraina ar fi dispusă să facă acest lucru vreodată! Prin urmare, taxa de înscriere a cererii (în jur de 10.000.000 USD) va trebui suportată de țara noastră. Decizia finală a Curții de la Haga este opțională, nerespectarea ei de către una dintre părți atrăgând dezaprobare în plan internațional.

CONSIDERAȚII PRIVIND VIDUL DE SECURITATE LA NIVEL GLOBAL ȘI REGIONAL CREAT ÎN URMA DESTRĂMĂRII U.R.S.S.

*Căpitan comandor dr. Marian SÂRBU
Academia Navală „Mircea cel Bătrân”*

După încheierea războiului rece, fiecare țară europeană a blocului socialist a fost confruntată cu problemele dificile și dureroase ale tranziției. Într-o țară obișnuită, tranziția a însemnat trecerea de la totalitarism la democrație și de la economia centralizată la cea de piață. În cazul Uniunii Sovietice, tranziția a însemnat și trecerea de la statul imperial la cel post imperial. Dacă în planul dificultăților reale trecerea de la economia centralizată la cea de piață se dovedește foarte complicată, mai ales în cazul Rusiei, unde amploarea transformării adaugă elemente de dificultate suplimentare procesului, în planul percepției, cea mai delicată problemă este totuși cea a trecerii de la statul imperial la cel post imperial. „Este delicată pentru că de 300 de ani rușii trăiesc în minte cu ideea imperială, care le oferea un gen de compensație la greutățile și lipsurile vieții cotidiene. De data aceasta, prăbușirea imperiului a fost însoțită de o prăbușire a nivelului de trai, chiar a securității personale. A dispărut și **aroma ideologică** pe care o răspândea, totuși, existența imperiului: suferim, dar cel puțin suntem mari și chiar temuți. De aceea, populația este tentată să privească dispariția imperiului ca o pierdere, ca o tragedie, mai mult ca un **complot** deliberat pentru a dezmembra un guvern și o națiune”¹⁴⁸.

¹⁴⁸ D., YERGIN, T., GUSTAFSON, **Rusia 2010 and What It Means for the World**, New York, Greenwood Press, 1999, p. 211

Poate exista o anumită realitate psihologică a momentului pe care l-a traversat Rusia, realitate de care trebuie să se țină seama. Fosta mare putere, ne precizează Yergin și Gustafson, trăiește convingerea că „a fost amăgită, părăsind locul pe care îl merită în lume”¹⁴⁹. Nostalgia imperială poate fi reaprinsă, fie printr-o politică de **resentiment și umilire** din partea Occidentului, fie prin eșecul tranziției care ar reproiecta, în subconștient, vremurile de altădată sau o combinație a acestor tipuri de fenomene. De aceea, apusul ideii imperiale este condiționat, în primul rând, de succesul economic intern al Rusiei de azi, de modernizarea sa.

Vorbind despre imperiu și ideea imperială la ruși, nu putem să nu amintim faptul că existența imperiului sovietic din perioada socialistă a acestei uniuni era percepută sub o formă unor cercuri concentrice. În viziunea lui Zbigniew Brzezinski, primul cerc „este imperiul Marii Rusii. Aproximativ 145 milioane de ruși dominau aproximativ 145 milioane de oameni aparținând unor numeroase națiuni ne-ruse, incluzând 50 milioane de musulmani asiatici și 50 milioane de ucraineni”¹⁵⁰.

Al doilea este imperiul sovietic. Prin intermediul său, Moscova controla state-satelit în care trăiau 120 milioane de mongoli. Al treilea este imperiul comunist al Moscovei, care includea state precum Cuba, Nicaragua, Vietnam, Angola, Etiopia, Yemenul de Sud și Coreea de Nord, dependente de Moscova din rațiuni ce țineau de sprijin militar și economic, ghidare politică (...) ¹⁵¹. Ultimele state au o populație de circa 130 milioane locuitori ¹⁵². Prin urmare, 145 milioane de ruși au exercitat un control politic asupra unui sistem imperial care

¹⁴⁹ Ibidem, p. 212

¹⁵⁰ Zbigniew, BRZEZINSKI, **Game Plan**, Editura Basic Books, New York, 1997, p. 48

¹⁵¹ Ibidem, p. 52

¹⁵² Horia C. MATEI, Silviu NEGUȚ, Ion, NICOLAE, **Statele lumii de la A la Z**, ediția a 8-a; Editura Rombay, București 2002

includea 545 milioane de oameni răspândiți în întreaga Eurasie și în teritorii dependente de peste mări. Cu alte cuvinte, misiunea internaționalistă a leninismului, considerată de autorul citat, nu a reprezentat decât un alt înveliș pentru promovarea unor interese imperiale mai vechi. Acum, când Uniunea Sovietică s-a destrămat se pune fireasca întrebare : *Cum vor evolua noile state în raport cu Rusia?* În opinia unor politologi, există mai multe scenarii: unul conform căruia fiecare stat să aibă propria monedă și să evolueze cu totul independent de Rusia, ipoteza opusă fiind ca toate să formeze un spațiu economic comun, un spațiu al rublei. În opinia noastră, realist ar fi un scenariu intermediar, în care unele dintre aceste țări vor forma o uniune economică împreună cu Rusia, altele nu. Spre simplă pildă, Bielorusia deja a alcătuit o uniune cu Rusia. Este foarte probabil să se alăture acestei uniuni și Kazahstanul, țară mare, în care populația rusească deține o pondere importantă. Cert este faptul că evoluția situației internaționale nu ne dă certitudinea unei judecări sigure în privința evoluției fiecărui stat. În 1991, la Alma Ata, s-a semnat un acord care vroia să întemeieze un gen de Uniune Europeană a Estului, ceea ce numim Comunitatea Statelor Independente (CSI), dar această Uniune a funcționat modest, datorită unor cauze multiple. Fiecare dintre aceste țări are și o strategie proprie de evoluție și nu vede în mod pozitiv, din punct de vedere politic, un tip de subordonare față de Moscova. În același timp, legăturile economice și sursa de materii prime pe care o reprezintă Rusia constituie un îndemn spre integrare.

Pot exista două tendințe contrare în atitudinea acestor țări și numai timpul va hotărî care va fi învingătoare. În tot cazul, unii analiștii sunt de părere că un tratat de genul celui de la Alma Ata ar putea fi semnat între Rusia, Bielorusia, Kazahstan și republicile din Asia Centrală, eventual cele transcaucaziene, cu excepția Azerbaidjanului.

Ilustrativă în acest sens este poziția **Ucrainei**. Al doilea stat din punct de vedere demografic din fostul spațiu al U.R.S.S. (52 milioane locuitori) și-a proclamat printre primele independența. Din punct de vedere politic, Ucraina își dorește independența, dar, în același timp, ea are o acută dependență energetică față de Rusia. Ucraina se zbate în acest paradox, iar ultimele sale evoluții se pare că o apropie de Rusia. Datorită poziției geopolitice importante pe care o are, **Ucraina reprezintă interfața europeană a vechiului imperiu**. „Nu poate fi subliniat îndeajuns faptul că, fără Ucraina, Rusia încetează să fie un imperiu, dar, împreună cu Ucraina mai întâi amăgită și, apoi, subordonată, Rusia devine automat un imperiu”¹⁵³. O țară de dimensiunile Ucrainei, cu poziția sa geopolitică, nu se poate desprinde de vechea legătură economică decât cu un efort financiar foarte mare, pe care acum nu și-l poate în nici un fel permite. Pe fondul unei tranziții complicate, în care reforma nu a fost condusă, potrivit specialiștilor, foarte bine, Ucraina a ajuns să aibă o datorie de zeci de miliarde dolari față de Rusia. Fostul ministru de externe al Rusiei Andrei Kozârev a avut o apreciere neiertătoare: „În CSI, totuși, chiar și un stat mare și dezvoltat economic, precum Ucraina, nu poate să se descurce în afara unor legături strânse cu Rusia. Există o alternativă? Este Occidentul pregătit, de pildă, să plătească pentru petrolul și gazele livrate de către Rusia Ucrainei, Georgiei și statelor din C.S.I. sau să preia plata către Rusia a miliardelor de dolari, cât reprezintă datoria Ucrainei?”¹⁵⁴

Ecuația geopolitică a Ucrainei este, poate, cea mai complexă dintre toate republicile unionale. Pledează pentru

¹⁵³ Z., BRZEZINSKI, Parteneriatul prematur în volumul **Europa Centrală și de Est în ciclul tranziției**, Editura Fundației culturale române, 1997, p. 290

¹⁵⁴ Andrei, KOZÂREV, The Lagging Partnership, citat în **Introducerea la Europa Centrală și de Est în ciclul tranziției**, op. cit.

acest lucru existența celor aproape zece milioane de ruși care trăiesc în această țară, dar și faptul că Ucraina deține Crimeea, ținut rusesc, locuit în majoritate de ruși, făcut cadou de către Hrușciiov în 1954, cu ocazia împlinirii a trei sute de ani de la unirea Ucrainei cu Rusia; iar cine deține Crimeea, deține o poziție-cheie la Marea Neagră. Mai presus de toate, aceste țări au un trecut comun de aproape 350 de ani care nu poate fi șters în câțiva ani¹⁵⁵. Un factor foarte important din punct de vedere geopolitic este poziția Ucrainei, care „ocupă” ieșirea fostului imperiu spre Europa. De aceea, „transformarea ei dintr-o prelungire europeană a Rusiei într-o barieră a Rusiei spre Europa va fi foarte greu de acceptat de către Moscova”¹⁵⁶.

Statele baltice reprezintă al doilea punct de conflict între Rusia și Europa și, implicit, NATO. Dintre celelalte republici foste unionale o situație ceva mai clară o au republicile baltice. Sunt singurele care nu au aderat la CSI. Ele doresc să restabilească legăturile lor istorice: Estonia cu Finlanda, Letonia cu celelalte țări scandinave, Lituania cu Germania și Polonia. Ca suprafață, ele sunt, fiecare, de mărimea Austriei sau Ungariei, dar populația este de 1,6 milioane (Estonia), 3,7 milioane (Lituania), 3,5 milioane (Letonia)¹⁵⁷.

Există două tipuri de probleme delicate în cazul acestor țări: ele exportau către celelalte foste republici unionale circa 50% din Produsul Intern Brut. Prin urmare, un interes economic foarte important le face să mențină legăturile comerciale cu fostul spațiu sovietic. În același timp, obiectivul politic declarat este să diminueze aceste legături și să intre în spațiul de influență occidental. Din punct de vedere strategic, aceste țări sunt semnificative pentru Rusia, întrucât pe teritoriul

¹⁵⁵ Vladimir, TISMĂNEANU, **Reinventarea politicului. Europa Răsăriteană de la Stalin la Havel**, Iași, Editura Polirom, 1997, p. 213

¹⁵⁶ P., DOBRESCU, Nu este loc de utopie, în volumul **Europa Centrală și de Est în ciclul tranziției**, op. cit. p. 212

¹⁵⁷ Horia, C., MATEI, Silviu, NEGUȚ, Ion, NICOLAE, op. cit.

lor trec rute comerciale foarte importante. În plus, porturile rusești de la Marea Baltică sunt înghețate pe timpul iernii. Desprinderea acestor state accentuează situația Rusiei de **înfundătură continentală**. Devine limpede explicația împotrivirii Rusiei la tentativele de integrare ale acestor state în structurile occidentale, devenind clar de ce Occidentul a manifestat o oarecare prudență în încurajarea tendințelor de desprindere.

O situație deosebită o constituie și poziția statelor din Caucaz, deoarece fiecare dintre ele prezintă serioase dificultăți în tentativa de a obține independența. **Georgia** se învecinează cu Marea Neagră unde are două porturi: Suhumi și Batumi. Pe de altă parte, valoarea poziției geopolitice a Georgiei a crescut, datorită descoperirilor de resurse petrolifere în Marea Caspică, această țară situându-se pe unul dintre drumurile pe care petrolul ar putea ajunge la Marea Neagră și de aici spre Europa.

Această situație suscită, în mod firesc, și poziția României relativ la un eventual transport al petrolului prin porturile românești de la Marea Neagră, iar situația potențială de conflict din zonă se poate repercuta, evident, și asupra statelor riverane la Marea Neagră.

Cu o pauză de câțiva ani, imediat după primul război mondial, Georgia a fost de la începutul secolului al XIX-lea integrată Rusiei. Până în 1990 avea un nivel de trai peste media republicilor unionale. Gruzinii erau buni comercianți și ei erau particularii care aprovizionau piețele Moscovei cu zarzavaturi și legume. Ea s-a proclamat independentă în 1991, iar primul președinte care a câștigat alegerile a fost Zviad Gamsahurdia. Din 1992, puterea a fost preluată de Eduard Șevardnadze, fostul ministru de externe al U.R.S.S. Se părea că Georgia va deveni cu adevărat independentă. Numai că pe teritoriul său au izbucnit mișcări de independență ale unor provincii.

Prima a fost cea inițiată de **Osetia de Sud**. Osetinii, popor din Caucaz, trăiesc în două provincii: Osetia de Nord, integrată

Federației Ruse (600 mii de locuitori), și Osetia de Sud (100 mii locuitori, dintre care 65% osetini și 30% gruzini), care face parte din Georgia. Osetia de Sud își proclamă independența. Georgia declară neconstituționalitatea hotărârii. Izbucnește un conflict militar care ia sfârșit doar în 1993, când Georgia aderă la CSI, prilej cu care dobândește sprijinul Moscovei în soluționarea conflictelor interne. În mai 1996, se semnează Memorandumul ruso-gruzino-osetin cu privire la asigurarea securității și încrederii între părți.

Aproape după același scenariu are loc și conflictul din **Abhazia** - republică autonomă a Georgiei, situată pe litoralul Mării Negre (540 mii de locuitori, dintre care 17% abhazi, 43% gruzini și 17% ruși), cu capitala la Suhumi. Abhazia își declară independența, Tbilisi nu recunoaște hotărârea, izbucnește conflictul armat, abhazii fiind sprijiniți de „voluntari” din Caucazul de Nord. La 14 mai 1994 a fost semnat la Moscova un acord de încetare a focului în zona conflictului georgiano-abhaz care prevedea crearea unei zone de securitate unde să fie dislocate forțe de menținere a păcii ale C.S.I. În 1996, Georgia și Abhazia au convenit „*prelungirea mandatului trupelor ruse*”.

Astfel, republicile unionale sunt supuse și unor presiuni de felul acesta din partea Moscovei, ele neavând de ales, acceptând medierea Moscovei și implicit prezența trupelor rusești pentru a-și salva existența statală. Pe de altă parte, exemplul dat arată cât de complicată este situația nu numai în Caucaz, ci în mai toate republicile unionale. Fiecare republică are „*pungi de populație*” de altă etnie, care pot deveni rapid masă de manevră. De aceea, problema independenței acestor republici față de Rusia este foarte complicată și trebuie tratată cu o oarecare prudență și înțelegere.

Armenia, un alt stat independent, nu are ieșire la mare sau la alte căi de comunicație importante. Trei dintre cele patru țări cu care se învecinează sunt islamice (Turcia, Azerbaidjan și Iran), iar de Georgia este despărțită de un munte traversat

numai de o cale ferată care nu poate transporta mai mult de o pătrime din comerțul țării. Armenia este izolată, fără a avea acces direct la o cale de comunicație importantă. De aceea, o bună relație cu Moscova este principala soluție de supraviețuire.

Cea mai mare țară caucaziană - **Azerbaidjanul** (8 milioane locuitori) - a suferit mult în urma conflictului din Nagorno-Karabah, pentru că a fost înfrântă de o țară mai mică (Armenia) și pentru că a pierdut un important teritoriu. Regiunea Nagorno-Karabah (Karabahul de munte) a fost o enclavă în cadrul Azerbaidjanului. Cei 190 de mii de locuitori ai săi erau în proporție de 80% armeni și 20% azeri. În 1920, Congresul armenilor din Nagorno-Karabah decide unirea acestei zone cu armenii. La intervenția lui Stalin, acest teritoriu este cedat Azerbaidjanului. S-a menționat acest lucru pentru că era o practică imperială - pe care nu au practicat-o numai rușii, dar în care Stalin a înregistrat adevărate performanțe - de a face asemenea împărțiri și reîmpărțiri care să creeze potențiale surse de conflict¹⁵⁸. În cazul Moldovei de peste Prut, Stalin a luat nordul și sudul țării și le-a dat Ucrainei, creând mari complicații ulterioare. Într-un mod asemănător a procedat în cazul Osetiei, a ținutului Nagorno etc.

La sfârșitul deceniului al nouălea au loc demonstrații ale armenilor din enclavă în favoarea unirii cu Armenia. Se ajunge la conflict deschis. În primăvara lui 1993 se declanșează ofensiva etnicilor armeni, în urma căreia sunt deschise două coridoare de legătură cu Armenia și este cucerit 10% din teritoriul azer. Un an mai târziu are loc un gen de reglementare, un acord semnat de părțile implicate, la Moscova.

Azerbaidjanul este o țară vecină cu Iranul (de altfel, pe teritoriul său trăiesc mulți iranieni). Pe de altă parte, importanța acestui stat a crescut odată cu descoperirea rezervelor de petrol

¹⁵⁸ Pierre, MILZA, Serge, BERSTEIN, **Istoria secolului XX. În căutarea unei noi lumi**, București, Editura ALL 1998, p. 169

din Marea Caspică. Frustrat de victoria armeană și de sprijinul sovietic implicit acordat Armeniei în timpul conflictului, Azerbaidjanul dezvoltă legături vizibile cu Occidentul (mai ales cu S.U.A.). De altfel, și țările occidentale au tot interesul să amplifice cooperarea cu Baku. De aceea, traiectoria acestei țări poate fi văzută ca ascendentă.

Plină de necunoscute este și evoluția țărilor din **Asia Centrală**. Au rate ridicate de creștere a populației și, în același timp, sunt printre cele mai sărace republici ale fostului spațiu sovietic. Rolul lor clasic în vechea diviziune socialistă a fost acela de a produce materii prime. Între aceste state, un loc important îl ocupă **Uzbekistan**. Cu o populație de 24 milioane și o suprafață mai mare decât a Germaniei, dar mai mică decât a Franței, beneficiind de o conducere realistă și hotărâtă, Uzbekistanul a consemnat în ultimii ani ritmuri bune de creștere economică. El se detașează dintre cele patru țări. Dar aceste țări suferă două tipuri de influențe cu semnificații geopolitice de netăgăduit: influența țărilor musulmane, situate la sud, și influența Chinei, situată la vest.

Simptomatică este și poziția **Moldovei**, care și-a declarat independența și s-a proclamat republică autonomă în anul 1991. Evident că România s-a declarat imediat pentru o independență a acestei republici, în speranța că, după modelul celor două Germanii, Moldova se va integra treptat în România, unde își are locul de secole. Situația însă s-a dovedit a fi foarte complexă, pe teritoriul Moldovei, Transnistria, sub influența liderului Igor Smirnov și cu binecuvântarea Moscovei, a cărei Armată a 14-a staționează în teritoriul de la est de Nistru, proclamându-și la rându-i autonomia. Mai mult, în acest teritoriu, populația română este discriminată, recent fiind interzise școlile în limba română, în pofida opoziției guvernului de la Chișinău și a organismelor internaționale. Situația evoluează periculos, existând posibilitatea escaladării unor violențe precum cele din 1991.

Am prezentat câteva considerații referitoare la destrămarea fostei U.R.S.S. și implicațiile economice și sociale care au avut loc datorită acestui fenomen extrem de complex. În continuare, ne vom referi la unele implicații referitoare la vidul de securitate creat în urma prăbușirii Uniunii Sovietice.

Perioada războiului rece a fost caracterizată printr-un echilibru mondial rezultat din starea de confruntare dintre cele două blocuri politice și militare opuse. Bazată pe conceptul de **Distrușgere Mutuală Asigurată**, aceasta a oferit, timp de aproape jumătate de veac, suportul fundamental al echilibrului celor două sisteme de securitate, care s-a materializat printr-o descurajare reciprocă. Esența strategiilor de securitate ale puterilor nucleare a constituit posibilitatea unei riposte credibile prin dezvoltarea propriilor capacități militare.

Evoluția situației politico-strategice în centrul și estul Europei, în condițiile dispariției divizării continentului prin „Cortina de fier”, a favorizat în bună parte diversificarea și amplificarea riscurilor, ducând la o influențare în mod direct a configurației și condițiilor de manifestare a acestora. Ele au determinat o nouă fizionomie a mediului de securitate, caracterizată prin afirmarea unei noi configurații geopolitice și strategice a zonei, în urma destrămării Tratatului de la Varșovia.

Acest factor a dus la conturarea unui spațiu deficitar, din punct de vedere al securității, în centrul și sud-estul Europei, datorită imploziei U.R.S.S. și restrângerii suprafeței de acoperire a **umbrelor de securitate** date de Pactul de la Varșovia.

Dificultățile tranziției spre statul de drept și economia de piață a fostelor state socialiste sunt considerate factori generatori de vulnerabilitate și riscuri specifice de insecuritate. Sfârșitul oficial al războiului rece coincide cu dezintegrarea, la sfârșitul anului 1991, a statului cu cea mai mare întindere din lume, creând un așa-numit **vid de securitate** în centrul Europei.

„Era ca și cum ceea ce geopoliticienii numesc **heartland** ar fi dispărut dintr-o dată de pe harta lumii”¹⁵⁹.

Mișcarea de retragere a influenței rusești petrecută în Europa, dezvoltă „revendicările minorităților naționale”¹⁶⁰, *alimentate în bună parte de „explozia (...) formațiunilor plurietnice”*. În Europa, diviziunea se realizează astfel: „diviziunea Cehoslovaciei - (separarea Republicii Cehe de Slovacia la 5 ianuarie 1993) și a Iugoslaviei (proclamarea independenței Sloveniei și a Croației în 1991, a Bosniei-Herțegovina și a Macedoniei în 1992, împreună cu conflictele cunoscute între Serbia și Croația și incendierea generală din Bosnia) este o dovadă a puterii forțelor aflate în joc”¹⁶¹. Aproape neperturbat de evenimentele perioadei, Occidentul rămâne strâns legat în aceeași structură, dând dovada unor strânse relații, mai puternice și mai consolidate ca niciodată.

Între cele două blocuri formate de „*Cortina de fier*” de la Marea Baltică la Marea Adriatică, un șir de popoare și țări înregistrează acel vis de libertate și de democrație liber consimțită.

În vidul creat în Europa de către hegemonia lumii bipolare, prin noile poziții create de istorie, se regăsesc țări precum Polonia, țările baltice, Cehoslovacia, Ungaria,

¹⁵⁹ Zbigniew, BREZINSKI, **Marea tablă de șah. Supremația americană și imperatiile sale geostrategice**, Editura. Univers Enciclopedic, București 2000; heartland = conform Dicționarului de relații internaționale, „heartland” este teoria inimii continentale (...) modelul cel mai cunoscut care ilustrează relația globală dintre puterea terestră și cea maritimă. A fost formulată pentru prima oară de Sir Halford Mackinder, în 1904, prin „pivotal geografic al istoriei” și dezvoltată apoi mai amănunțit în lucrarea **Democratic Hols and Reality** din 1919, în care zona-pivot devine „inima continentală”: „Cine domnește asupra Europei de Est” controlează Inima Continentală/ Cine domnește asupra Inimii Continentale controlează Insula Mondială/ Cine domnește asupra Insulei Mondiale controlează Lumea”

¹⁶⁰ Paul CLAVAL, **Geopolitică și strategie, gândirea politică și teritoriul în sec al XX-lea**, Editura Corint, București, 2001, p. 179

¹⁶¹ Ibidem, p. 180

România, Bulgaria, Iugoslavia, care finalizează, prin schimbări, revoluții, destrămări sângeroase, ieșirea din colapsul comunist. Odată cu prăbușirea sistemului comunist, se va ajunge și la destrămarea unui sistem de securitate colectivă, Tratatul de la Varșovia.

De-a lungul cordonului creat de la Marea Nordului la Marea Adriatică, evenimentele se desfășoară după particularități evidente și inconfundabile, dar care vor dovedi că au același scop. În perioada scursă după 1990, țările din Europa Centrală și de Răsărit parcurg propria lor istorie cu elemente comune, care admit în final generalizări, dar și cu specificități puternice care le diferențiază, situându-le în posturi diferite, în special din punct de vedere al politicii, economiei și securității¹⁶².

Aceste țări, într-un timp foarte scurt, s-au trezit într-o altă realitate, iar anterior acestor schimbări ale istoriei, domeniul de securitate era mărginit de sistemul de securitate colectiv, fiind într-o permanentă deplasare, în vederea apărării unei doctrine depășite. Acum privirea le este atrasă de rivalul Tratatului de la Varșovia, încercând să-și asigure un minim confort al securității, sub acea umbrelă larg deschisă asupra Europei Occidentale care este NATO.

Privirile și dorințele sunt estompate până când ultimul militar rus se va retrage din toate țările Europei Centrale și de Est. Vor trece câțiva ani până când trupele sovietice de ocupație vor părăsi zona. Mai întâi Ungaria, după care Cehoslovacia și, în final, în august 1994, Germania se eliberează de trupele sovietice.

Semnificativă din punct de vedere geopolitic a fost dezmembrarea „Marelui Imperiu Rus condus de Moscova”¹⁶³. Dezintegrarea s-a produs din cauza societății aflate în cădere

¹⁶² Constantin, HLIHOR, *Istoria sec XX*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2000, p. 333

¹⁶³ Zbigniew Brezinski, op. cit., p. 103

liberă și a politicii duse de sistemul sovietic, care a condus la o autoizolare a societății.

Dizolvată de către șefii republicilor rusă, ucraineană și belarusă, Uniunea Sovietică este înlocuită formal cu o entitate numită Comunitatea Statelor Independente (C.S.I.), cuprinzând toate republicile sovietice, mai puțin cele baltice, ce a dus la demisia președintelui și, astfel, steagul sovietic a fost coborât pentru ultima oară de pe turnul Kremlinului. Se naște astfel Federația Rusă, un stat național rus, cu o populație de aproximativ 150 milioane de oameni, ruptă din fosta Uniune Sovietică. Celelalte republici, și ele cu un total de aproximativ 150 milioane de oameni, se constituie în entități separate, cu diferite grade de independență față de Rusia.

Această prăbușire a produs o mare confuzie geopolitică. În decurs de numai două săptămâni, poporul rus și-a dat seama că nu mai era stăpânul unui imperiu transcontinental, ci frontierele Rusiei „se restauraseră în ceea ce fusese la începutul secolului al XIX-lea în Caucaz, la jumătatea aceluiași secol în Asia Centrală și mult mai spectaculos și mai dureros – la ceea ce fusese și cam la 1600 spre vest, adică imediat după domnia lui Ivan cel Groaznic”¹⁶⁴.

Dețășarea de Caucaz a reînviat temerile strategice ale rușilor față de reapariția influenței din partea Turciei, iar pierderea Asiei Centrale a generat un sentiment de sărăcie, având în vedere că enormele resurse energetice nu mai erau controlate de Moscova. Pe lângă acest sentiment de sărăcie mai intervine și o oarecare temere față de posibila provocare islamistă. Lovitura primită de independența Ucrainei a contestat esența pretențiilor Rusiei de a fi purtător al identității pan-slave.

Nu trebuie ocolită și realitatea istorică a faptului că aproximativ 20 milioane de vorbitori de limbă rusă sunt acum locuitorii unor state străine, dominate politic de purtătorii unor

¹⁶⁴ Ibidem, p. 103;

identități naționaliste, ferm hotărâte să-și afirme propriile identități după mai bine de 70 de ani de rusificare.

Prăbușirea „pilonului de securitate” Uniunea Sovietică a dus la crearea unui vid de putere chiar în inima Eurasiei. Confuzia de la început a statelor independente a dus la slăbiciuni ce au produs ample crize de sistem. Acestea au devenit o adevărată traumă aplicată Rusiei, prin implicarea ei militară în Tadjikistan, motivată pe noua expansiune musulmană în acest nou stat independent, cât și printr-o altă intervenție militară în Cecenia, soldată cu pierderi ce au amendat atât economia, cât și sistemul politic aflat la conducere.

Cel mai important lucru este considerat a fi căderea din statutul internațional a Rusiei, „Una din cele două superputeri ale lumii fiind acum privită de mulți ca doar puțin mai mult decât o putere regională din lumea a treia, deși mai posedă încă un important, dar din ce în ce mai învechit arsenal nuclear”¹⁶⁵.

Pierderea statutului internațional și noua situație geopolitică a Rusiei erau noile realități ce trebuiau acceptate de elita politică rusă.

Revenind la noile frontiere ale Rusiei în vest, observăm o diminuare a influențelor sale geopolitice. Statele baltice au fost conduse de Rusia de prin 1700, iar, prin independența acestora, aceasta s-a văzut în situația de a renunța la porturile Riga și Tallin, ce a determinat ca accesul la Marea Baltică să fie mai limitat și dependent de înghețurile din timpul iernii.

O altă pierdere majoră este considerată independența Ucrainei. Apariția acestui stat a reprezentat o „lovitură” geopolitică pentru Rusia. Pe lângă îndepărtarea a 52 milioane de oameni apropiați de ruși, din punct de vedere etnic și religios, a mai contat și poziția geostrategică dominantă pierdută de Rusia în Marea Neagră, „unde Odessa îi servea drept poartă vitală pentru comerț cu Mediterana și cu lumea de

¹⁶⁵ Ibidem, p. 104;

dincolo de ea”¹⁶⁶. Independența Ucrainei „era o pierdere geopolitică, deoarece a limitat drastic opțiunile geostrategice ale Rusiei”¹⁶⁷.

Îndepărtarea Rusiei de poziția sa dominantă în Marea Neagră nu s-a datorat numai Ucrainei, ci și propriilor state independente caucaziene, Georgia, Armenia și Azerbaidjan, ce au determinat o creștere a influenței Turciei.

Înainte de 1991, această mare era considerată ca pivot geostrategic și punct de plecare pentru proeminența în Mediterana a puterii navale rusești. După 1990, Rusia rămâne cu o mică fâșie de coastă, dar și cu dispute rezolvate parțial cu Ucraina asupra dreptului de a-și păstra baze în Crimeea pentru ceea ce rămăsese din flota de la Marea Neagră, privind cu oarecare suspiciune manevrele comune navale și pe uscat ale NATO și Ucrainei.

Odată cu creșterea influenței Turciei în bazinul sudic al Mării Negre, Rusia „a suspectat Turcia de a fi furnizat ajutor efectiv rezistenței cecene”¹⁶⁸.

În cazul în care Rusia și-ar fi dobândit controlul asupra Ucrainei, chiar în lipsa statelor balcanice și, de ce nu, a Poloniei, „ar fi putut să încerce să fie liderul unui imperiu euro-asiatic arogant, în care Moscova i-ar fi putut domina pe non-slavii din sud și sud-estul fostului U.R.S.S.”¹⁶⁹

Răsturnarea geopolitică a poziției Rusiei a produs mari schimbări și în granițele din sud-est ale statului, în bazinul Mării Caspice și, în general, în cel al Asiei Centrale. Marea Caspică, sub vechea conducere a U.R.S.S.-ului, era considerată o zonă rusească, având totuși un sector sudic sub incidența Iranului.

¹⁶⁶ Ibidem, p. 107;

¹⁶⁷ Ibidem, p. 109;

¹⁶⁸ Ibidem, p. 108;

¹⁶⁹ Jean, Francois, SOULET, **Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre**, Iași, Editura Polirom, 1998, p. 286

În noua structură, datorită independenței Azerbaidjanului, Kazashtanului și Turkmenistanului, Rusia a devenit unul din cele 5 state care își revendică bogățiile petroliere și de gaze din Marea Caspică.

Odată cu implicarea investitorilor occidentali interesați de petrolul din Marea Caspică, Rusia nu mai poate fi sigură că va mai dispune de aceste resurse în propriul său interes. Obligată să-și retragă frontierele, cu mai mult de o mie de mile spre nord, datorită apariției statelor central-asiatice independente, Rusia se vede văduvită de vaste resurse minerale și energetice. Marile elite aflate la conducerea acestor noi state independente vor încerca să se apropie cât mai mult posibil de o politică cât mai naționalistă, ducând în unele cazuri la concepții „din ce în ce mai islamice”¹⁷⁰.

Kazahstanul, o țară cu mari posibilități din punct de vedere al resurselor naturale, cu aproximativ 20 milioane de locuitori aparținând în proporții egale etniilor cazace și slave, ar putea avea neînțelegeri naționale și lingvistice care s-ar intensifica, ducând la o instabilitate a securității în zonă.

Uzbekistanul, un alt stat independent, mult mai omogen etnic, cu o populație de aproximativ 25 milioane de locuitori și condus de o elită politică ce pune accent pe gloria istorică a țării, este din ce în ce mai hotărât în afirmarea noului statut postcolonial al regiunii.

Turkmenistanul, ca stat independent, și-a dezvoltat rapid noi legături cu Iranul, pentru a-și diminua fosta dependență față de sistemul de comunicații al Rusiei, în scopul de a avea un mai mare acces la piețele lumii.

În mare parte, statele din Asia Centrală au fost susținute din exterior de Turcia, Iran, Pakistan și nu au dorit să-și schimbe noua suveranitate politică, nici chiar pe avantajoasa integrare economică cu Rusia. Datorită vechilor tensiuni cu

¹⁷⁰ Pierre MILZA, Serge BERSTEIN, *Istoria secolului XX. În căutarea unei noi lumi*, București, Editura ALL 1998, p. 169

fosta U.R.S.S., există, totuși, unele ostilități în relațiile lor cu Rusia, bazându-se totodată pe dureroasele precedente din Cecenia și Tadjikistan.

Zona de influență a noii Rusii este diminuată de ajutorul statelor care acordă unele facilități economico-financiare noilor țări independente.

În Extremul Orient, noua situație geografică trebuie privită separat, acum când Rusia este într-o nouă configurație. Cu toate că nu și-a modificat granițele între cu noua Rusie și nici nu s-a confruntat cu o schimbare politică sau teritorială de multe secole, China este privită ca o țară care a luat un avans în fața Rusiei. În trecut, China a fost mai slabă și mai puțin dezvoltată, dar ultimul deceniu al secolului XX a scos la iveală perseverența poporului chinez, ce a determinat o creștere considerabilă, devenind un stat mai avansat, mai dinamic și cu mai mult succes decât Rusia. Puterea economică a Chinei, asociată cu energia a 1,2 miliarde locuitori, poate să răstoarne ecuația istorică a două țări în care „spațiile goale ale Siberiei aproape invită la colonizarea chineză”¹⁷¹.

Această realitate avea să afecteze concepția Rusiei cu privire la securitatea sa în Extremul Orient, precum și interesele sale în Asia Centrală. Rusia, care până nu de mult era creatoarea unui vast imperiu teritorial, conducătoare a unui bloc ideologic de state-satelit, întinsă într-un imens spațiu din centrul Europei până la Marea Chinei de sud, a devenit un stat național cu mari probleme, fără acces geografic facil la lumea exterioară și potențial vulnerabil la eventuale conflicte ce îl pot slăbi și mai mult cu vecinii de pe flancurile din vest, sud și est. „Numai spațiile din nord, nelocuibile și inaccesibile, înghețate aproape mereu, par sigure geopolitic”¹⁷². Criza post-sovietică a

¹⁷¹ Dumitru PREDA, Mihai RETEGAN, **Principiul dominoului, prăbușirea regimului comunist European**, Editura Fundația Culturală Română, București, 2000, p. 334

¹⁷² Ibidem, p. 335

statului rus s-a amplificat datorită faptului că Rusia a fost lipsită de vocația sa misionară, zbatându-se în propriile sale himere, încercând o revitalizare a propriei economii și o modernizare a societății, pentru a fi în pas cu zonele mai avansate ale Eurasiei. Simțind o limitare radicală din punct de vedere politic a rolului internațional și aflată într-o avansată criză de securitate, Rusia, prin intermediul elitelor sale, descoperă noi opțiuni geopolitice care ar încadra poziția sa. Aceste opțiuni pun accentul pe trei niveluri, și anume: prioritatea în cadrul „parteneriatului strategic avansat cu fosta sa rivală, America, ce ar încerca de fapt un condominium mondial. Al doilea nivel ar fi punctat pe <străinătatea apropiată>”¹⁷³, ca fiind principala preocupare a Rusiei de integrare economică, aceasta având la rândul său poziția dominantă a Moscovei în controlul prin care ar crea o putere capabilă să contrabalanseze America și Europa. Al treilea nivel ar consta într-o contra-alianță, însemnând un fel de coaliție euro-asiatică anti-S.U.A., menită să reducă predominarea americană în Europa. Aceasta din urmă ar umple vidul de securitate post-sovietic creat de dezmembrarea U.R.S.S.

Aceste trei curente s-au dovedit a fi stângăcii istorice, datorate unor viziuni trunchiate asupra puterii actuale și a potențialului internațional, dublate de interesele Rusiei și de sănătatea ei economică. Spațiul liber creat de destrămarea influenței sovietice în Europa Centrală și Răsăriteană a creat premisele atașării țărilor din zonă la curentul occidental, din punct de vedere economic, dar mai ales al securității. Acesta a determinat o accelerare a demersurilor de unificare printre țările de pe vechiul continent, iar pe locul rămas gol se va instala un nou pol de putere, **Europa**, cu un potențial economic și militar care o face capabilă să rezolve crizele din apropierea ei și să influențeze politica mondială. Departe de a asigura democrația, dispariția unui sistem bipolar a creat acel vid de securitate care, în unele cazuri, a determinat redeșteptarea vechilor dispute

¹⁷³ Ibidem, p. 336

teritoriale, naționale, etnice și religioase ce au degenerat în conflicte sângeroase. În urma acestei abordări, etapa post-război rece a constituit o provocare și o oportunitate pentru S.U.A. de a-și demonstra capacitatea de învingător, dar și pe aceea de lider mondial nevoit să-și angajeze puterea militară în gestionarea unor crize apărute în această perioadă. În asemenea condiții, Organizația Națiunilor Unite, organism care își propune prin propriul statut să mențină pacea în lume, nu a putut să desfășoare acțiuni militare de mare amploare în stoparea crizelor apărute. Iar nereușitele Europei Occidentale în rezolvarea crizelor apărute din vidul de securitate post-sovietic au dus la menținerea și lărgirea mecanismului militar al Atlanticului de Nord, prin deschiderea și acceptarea noilor posturi. Dispariția Pactului de la Varșovia a pus în discuție funcțiile și credibilitatea Alianței Nord-Atlantice. Era vorba de o adaptare la noile condiții în care inamicul nu mai exista. Acest proces de modificare este influențat, prin prisma intereselor numeroase, de diferiți factori de risc la adresa păcii și securității europene, în urma prăbușirii sistemului comunist, cum ar fi:

- interesul Germaniei de a-și liniști partenerii europeni, concomitent cu tendința de a beneficia de **protecția americană** cât mai mult posibil;
- interesul Moscovei de a dispune de un element de echilibru și stabilitate în Europa;
- sângeroasele conflicte etnice izbucnite pe teritoriul fostei Iugoslavii;
- escaladarea terorismului internațional.²¹

Acest lucru a determinat și o schimbare, din punct de vedere al doctrinei aliate, creând un bloc militar capabil să-i asigure responsabilități în zonele de operare, în scopul protejării democrației și libertății.

²¹ General de brigadă Gheorghe NICOLAESCU, Rolul forței militare în lumea contemporană”, Observatorul militar nr 5 din 3-9 feb., 2003, p. 5

Evident că, pentru România, interesante, din punct de vedere geopolitic și geostrategic, sunt pozițiile Ucrainei și Moldovei pe vasta tablă de șah pe care Rusia, succesoarea fostei U.R.S.S., se află în Europa. Actuala situație tensionată din Moldova, referitoare la starea școlilor cu predare în limba română (moldovenească), nu este indiferentă guvernului de la București. În opinia noastră, este nevoie de o concentrare a eforturilor diplomatice românești, dar și a presiunilor din partea organismelor internaționale pentru reglementarea situației românilor din Republica Moldova în conformitate cu reglementările internaționale în vigoare. De asemenea, observăm că Ucraina încearcă să forțeze statutul de mare putere, la nivel regional, în detrimentul României, prin construirea canalului Bâstroe, care face legătura direct la Marea Neagră. Cu ochiul politologului și al geostrategului, ne gândim că, în fapt, construirea acestui canal nu reprezintă altceva decât o încercare de a stăpâni ieșirea la Gurile Dunării, obiectiv de prim rang, de-a lungul secolelor, în politica Rusiei țariste.

Am prezentat, în esență, câteva considerații privind unele efecte ale destrămării fostei U.R.S.S. în domeniul securității globale și regionale, cu unele implicații pentru România. Subiectul fiind foarte generos, considerăm că schimbul de opinii este foarte benefic pentru toți ofițerii din armata României, pentru a înțelege situația destul de complexă a poziției statului român pe plan regional, fapt demonstrat și de poziția țării noastre, care, de curând, a fost inclusă între statele membre NATO.

INTERDISCIPLINARITATEA ANALIZEI DE SECURITATE. COMPONENTA DEMOGRAFICĂ A DIMENSIUNII SOCIALE A SECURITĂȚII

CS Alexandra SARCINSCHI
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

1. Argument

Lucrarea de față pleacă de la următoarea premisă: *așa cum asocierea securității cu apărarea națională nu mai corespunde evoluției caracteristicilor mediului de securitate național și internațional, la fel și exclusivitatea folosirii metodelor ce aparțin științelor militare nu mai corespunde abordării actuale a analizei de securitate.* Dihotomia militar-nonmilitar, specifică securității, se reflectă, evident, și în analiza de securitate și, din acest motiv, fiecare dintre dimensiunile conceptului necesită o îmbinare a metodologiei proprii cu metodologia acesteia din urmă.

Așadar, emergența unor noi amenințări la adresa securității sugerează schimbarea de viziune asupra conceptului. Securitatea nu mai poate fi analizată în termeni de alegere politică, de capabilități și intenții ale unui stat, ci amenințările la adresa securității au căpătat acum o semnificație sistemică. De exemplu, restrângerea definiției securității la conceptele de *integritate teritorială* sau de *interese naționale* determină excluderea din analiză a amenințărilor de natură socială la adresa societății interne sau internaționale. Redefinirea securității, astfel încât să includă și dimensiunea socială, ca un element separat și cu importanță egală, este concomitentă cu preocuparea de a identifica și celelalte dimensiuni ale unei noi agende de securitate (politici sociale și economice, factori de natură culturală și de natură politică, mediu etc.).

În consecință, astăzi, schimbarea sistemului internațional a antrenat schimbarea reprezentării sociale a securității, conceptul acționând la mai multe niveluri (de la individual la sistemic) și pe mai multe dimensiuni (militară, politică, economică, socială și de mediu). Metodologia analizei de securitate reflectă tocmai această varietate dimensională.

2. Interdisciplinaritatea analizei de securitate

Cadrul teoretic în care este desfășurată analiza de securitate poate porni de la principiul postmodernist, conform căruia *lumea este un produs al interacțiunilor sociale, dar natura complexă a cunoașterii face imposibilă măsurarea exactă a acesteia*.

Cu toate acestea, postmoderniștii sunt singurii care au reușit să concretizeze o metodologie pertinentă pentru realizarea studiilor de securitate, aparatul științific incluzând o gamă largă de concepte (vulnerabilitate, insecuritate, risc, pericol, amenințare, criză etc.) și de elemente metodologice diferite.

Dintre cei mai importanți autori de studii de securitate se remarcă reprezentanții Școlii de la Copenhaga: Barry Buzan și Ole Wæver. Potrivit celui dintâi¹⁷⁴, distincția dintre dimensiunea militară a securității și cea nonmilitară este clară:

- *dimensiunea militară* se referă la interacțiunea reciprocă a capacităților armate ofensive și defensive ale statelor cu percepțiile statelor vis-à-vis de intențiile celorlalte;

- *dimensiunea politică* are în vedere stabilitatea organizațională a statelor, a sistemelor de guvernare și a ideologiilor ce le conferă legitimitate;

¹⁷⁴ BUZAN, Barry, **Popoarele, statele și teama. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece**, Ed. Cartier, Chișinău, 2000

- *dimensiunea economică* include accesul la resursele, finanțele și piețele necesare menținerii unui nivel acceptabil de bunăstare și putere al statului respectiv;

- *dimensiunea socială* constă în sustenabilitatea, în condiții acceptabile de evoluție, a pattern-urilor tradiționale de limbă, cultură, religie, identitate națională și obiceiuri;

- *dimensiunea de mediu* desemnează întreținerea biosferei planetare și locale ca sistem esențial de suport al existenței umane.

O astfel de abordare încorporează agenda tradiționalistă, dar și dizolvă granițele artificiale dintre studiile de securitate și celelalte științe și discipline. Securitatea poate fi definită în funcție de percepția amenințării la adresa supraviețuirii unui obiect de referință înalt valorizat (Barry Buzan¹⁷⁵). Obiectele unei asemenea amenințări pot varia, incluzând nu numai state, dar și actori non-statali, seturi de principii sau mediul înconjurător însuși. Mai mult, sursa amenințării poate fi de orice natură: state; actori nonstatali; tendințe sociale, culturale, economice sau ecologice negative etc. De asemenea, amenințările se pot manifesta în diverse contexte ale politicilor administrative, militare, economice, sociale, culturale, ecologice etc. Este evident că în analiza unui asemenea concept complex este nevoie de metode și tehnici ce aparțin: științelor militare, științelor politice și relațiilor internaționale, economiei, sociologiei, psiho-sociologiei și psihologiei, respectiv, ecologiei.

În opinia noastră, conceptul de *securitate* este strâns legat de acela de *reprezentări sociale* și, în consecință, *analiza de securitate* de *sociologie*. Așa cum am arătat și în alte studii, în condițiile în care suntem de acord că acțiunile umane capătă înțeles pentru noi doar dacă suntem conștienți de faptul că toate sensurile sunt construite prin definiții rezultate din experiența perceptivă a individului uman, atunci putem aplica teoria reprezentărilor sociale și în analiza de securitate. În plus,

¹⁷⁵ Ibidem

dincolo de latura obiectivă, riscurile, pericolele și amenințările la adresa securității naționale, zonale, regionale și globale sunt, în mare măsură, definite subiectiv. În consecință, oamenii răspund nu doar la aspectele obiective ale unei situații, ci și la cele subiective. Odată ce aceste înțelesuri au fost atribuite, comportamentul este determinat de sensul asociat. Dacă indivizii consideră că globalizarea constituie una dintre cele mai importante amenințări la adresa securității internaționale (așa cum reiese din sondajul de opinie *Worldviews 2002. Survey of American and European Attitudes and Public Opinion on Foreign Policy* realizat de către The Chicago Council on Foreign Relations and The German Marshall Fund of the United States, 2002), atunci aceasta va deveni o astfel de amenințare, iar comportamentul vis-à-vis de acest fenomen va fi construit în consecință. Astfel, includerea unui aspect, a unei probleme în agenda de securitate reprezintă produsul unui proces de clasificare, al cărui scop este de a oferi o definiție legitimă pentru acel aspect, acea problemă.

Totuși, în analiza de securitate nu vom folosi exclusiv teoria propusă, aceea a *reprezentării sociale a securității*, ci vom opta pentru o abordare interdisciplinară, ce reflectă complexitatea acestui concept: *multidimensional, multinivelar și definit atât în sens obiectiv, cât și subiectiv*. În acest context, dimensiunea socială a securității ilustrează cel mai bine interdisciplinaritatea analizei acestei stări. În ea se reflectă capacitatea unei societăți de a-și conserva caracteristicile esențiale în orice condiții și fiind supusă oricăror riscuri, pericole și amenințări. Dinamica acestei dimensiuni este deosebit de rapidă, iar aspectul cel mai important în studiul său, căruia, însă, nu i s-a acordat atenția meritată, este cel reprezentat de demografie. Creșterea populației și modelele de migrație, de exemplu, constituie factori al căror efect asupra securității naționale, zonale, regionale și globale va fi resimțit mai ales pe termen lung.

3. Indicatori demografici și sociali ai dimensiunii sociale a securității

Indicatorii demografici și sociali sunt instrumente fidele de măsurare a caracteristicilor specifice faptelor, fenomenelor sau proceselor sociale¹⁷⁶. Utilizarea acestora în analiza de securitate are drept principal scop facilitarea descrierii, evaluării și prognozării modalității de funcționare a sistemului social sau a subsistemelor acestuia. De exemplu, pentru studiile de securitate, specialiștii au stabilit ca fiind relevante trei tendințe demografice¹⁷⁷:

1. Țările în curs de dezvoltare tind să se împartă în două subcategorii: țări în care rata fertilității este în scădere și țări în care rata fertilității staționează sau chiar este în creștere.
2. Țările dezvoltate se confruntă cu reducerea cronică a natalității.
3. Lumea contemporană înregistrează creșterea urbanizării populației sale.

La nivelul securității, aceste tendințe generează trei potențiale schimbări¹⁷⁸:

1. Schimbări în natura conflictului (orientarea către conflictul urban; creșterea influenței diasporelor etnice).
2. Schimbări în sursele puterii naționale (scăderea sau creșterea surselor puterii militare în funcție de scăderea, respectiv creșterea fertilității).
3. Schimbări în sursele conflictului (fluxurile de refugiați creează tensiuni în țara-gazdă; creșterea populației tinere și scăderea celei vârstnice determină creșterea violențelor).

¹⁷⁶ VLĂSCEANU, Lazăr, Indicator social, în **Dicționar de sociologie**, coord.: Cătălin ZAMFIR și Lazăr VLĂSCEANU, Ed. Babel, București, 1998, pp. 287-289

¹⁷⁷ NICHIPORUK, Brian, *The Security Dynamics of Demographic Factors*, Arroyo Center, RAND Corporation, 2000

¹⁷⁸ Ibidem

Într-o astfel de analiză, aparatul metodologic este deosebit de important. Încă departe de a fi o știință, demografia posedă, totuși, instrumente de lucru care, folosite într-o analiză de tip interdisciplinar, oferă date pertinente despre efectele produse de factorii demografici în viața socială. Din punctul de vedere al demografiei, interesează în aceeași măsură atât compoziția populației, cât și dinamica sa.

Compoziția populației este reflectată de indicatori și indici, dintre care următorii sunt esențiali pentru analiza demografică a dimensiunii sociale a securității¹⁷⁹:

- *populația la recensământ*: numărul populației la recensământ;

- *rata de masculinitate*: proporția persoanelor de sex masculin din populația totală;

- *raportul de masculinitate*: raportul dintre numărul persoanelor de sex masculin și cel al persoanelor de sex feminin;

- *populația după vârstă*: subpopulații rezultate din repartizarea după caracteristica demografică „vârstă”;

- *vârsta medie a populației*: media aritmetică ponderată a efectivelor populației repartizate după vârstă (ani sau grupe cincinale);

- *raportul de dependență după vârstă*: raport, exprimat în procente, între numărul populației de vârstă tânără și al populației de vârstă bătrână, pe de o parte, și numărul populației de vârstă adultă, pe de altă parte.

Dinamica populației (mișcarea populației) se referă la schimbările intervenite în compoziția unei populații de-a lungul timpului. Mișcarea populației este de două tipuri: *naturală și migratorie*. Pentru analiza de securitate sunt importante ambele

¹⁷⁹ Definiții preluate din TREBICI, Vladimir, Indicatori demografici și MĂRGINEAN, Ioan, Indicatori sociali și sociologici în **Dicționar de sociologie**, coord.: Cătălin ZAMFIR și Lazăr VLĂSCEANU, Ed. Babel, București, 1998, pp. 667-690 și pp. 699-712

categorii, deoarece avem de-a face cu fenomene demografice (atunci când masele de evenimente sunt analizate în raport cu populația) al căror studiu pune într-o nouă lumină atât opțiunile de securitate ale țărilor în curs de dezvoltare, cât și cele ale celor dezvoltate. De exemplu, orientarea către conflictul urban - ca o consecință a urbanizării masive, ce este reflectată, pe de o parte, de numărul uriaș al populației care, în prezent, locuiește în zone urbane (peste jumătate din populația lumii), iar pe de altă parte, de creșterea disproporționată a concentrațiilor urbane în multe țări (specialiștii prognozează că, până în anul 2015, în lume vor exista peste 20 de megaorașe, fiecare având o populație de peste 10 milioane de locuitori) – determină ca, în viitor, statele să își orienteze strategiile de apărare și securitate către războiul urban.

Revenind la dinamica populației, pentru analiza de securitate sunt importanți următorii indicatori și indici ai *mișcării naturale*¹⁸⁰:

- *rata brută de mortalitate*, ca frecvență a deceselor în populația totală;

- *rata de mortalitate după vârstă*: frecvența deceselor în populația repartizată după caracteristica „vârstă”;

- *rata de mortalitate infantilă*, ca frecvență a deceselor infantile (populația în vârstă de sub 1 an), este și un indice important al calității vieții populației analizate;

- *speranța de viață la naștere*: numărul mediu de ani de viață pe care îi are de trăit o persoană de la naștere până la vârsta limită stabilită statistic;

- *rata brută de natalitate*: frecvența nașterilor vii în cadrul populației totale;

- *rata generală de fertilitate*: frecvența nașcuților vii la efectivul populației feminine;

- *rata de fertilitate după vârstă*: frecvența nașcuților vii raportată la numărul femeilor de vârstă respectivă.

¹⁸⁰ Ibidem

La fel de importanți, pentru analiza dimensiunii sociale a securității, sunt și indicatorii și indicii *mișcării migratorii* a populației, precum¹⁸¹:

- *modelul migratoriu*: model matematic ce descrie fluxurile migratorii între două localități (la nivel național sau internațional), folosind noțiunile de atracție și de respingere, între care se interpune distanța (spațială sau culturală);

- *migrația totală*: valoarea pe care o reprezintă migrația, cu referire la un teritoriu, la mia de locuitori, într-un anumit interval de timp;

- *indicele imigrației*: valoarea pe care o reprezintă intrările de populație într-un teritoriu, într-un interval de timp;

- *indicele emigrației*: valoarea pe care o reprezintă ieșirile de populație într-un teritoriu, într-un interval de timp;

- *indicele de stabilitate a populației*: procentul din populația unui teritoriu care s-a născut și trăiește și în prezent pe acel teritoriu;

- *indicele migrației interne*: valoarea pe care o reprezintă migrația populației, într-o perioadă de timp, ce se realizează în interiorul teritoriului național, la mia de locuitori;

- *indicele migrației externe* (internaționale): valoarea pe care o reprezintă migrația ce traversează frontierele unei țări, într-un interval de timp, raportată la mia de locuitori.

În ciuda largii varietăți de viziuni asupra securității, la oricare dintre nivelurile sale, nu putem să eliminăm din analiza de securitate factorii demografici. Populația poate formula cerințe și crea presiuni asupra societății care, dacă nu le va satisface, se va confrunta cu mișcări sociale violente sau cu conflicte de intensități diferite. În acest context, trebuie subliniat faptul că relația dintre factorii demografici și conflict nu se desfășoară într-un singur sens: într-adevăr, manifestarea factorilor demografici constituie una dintre sursele conflictului,

dar și conflictul în sine creează profunde consecințe demografice (de exemplu, refugiații).

4. Demografie și securitate

Analiza demografică este esențială pentru orice studiu de securitate, mai ales dacă acesta constituie baza creării strategiilor de securitate din diverse domenii. În consecință, pentru a exemplifica modalitatea de utilizare a demografiei în analiza de securitate, ne vom opri asupra *compoziției populației României*, comparând datele ultimelor două recensăminte realizate la nivel național¹⁸²:

COMPOZIȚIA POPULAȚIEI	RECENSĂMÂNTUL DIN ANUL 1992	RECENSĂMÂNTUL DIN ANUL 2003
Populația la recensământ	22.760.449	21.734.000
Populația după vârstă	22,4% tineri (0-14 ani) 60,8% adulți (15-59 ani) 16,8% vârstnici (60 ani și peste)	16,7% tineri (0-14 ani) 64,1% adulți (15-59 ani) 19,2% vârstnici (60 ani și peste)
Raportul de masculinitate	96,6 bărbați la 100 femei	95,3 bărbați la 100 femei
Vârsta medie a populației	34,8 ani	38,1 ani
Raportul de dependență după vârstă	64 tineri și bătrâni la 100 adulți	56 tineri și bătrâni la 100 adulți

Se observă o scădere importantă a numărului populației și, mai mult, o îmbătrânire demografică accentuată, ce constituie un important risc la adresa securității României: în ultimii ani, populația de și peste 60 de ani este în creștere (cu 2,4% în 10 ani). Această situație, corelată cu analiza indica-

¹⁸¹ Ibidem

¹⁸² Institutul Național de Statistică, **Populația României pe vârste, sexe, medii și județe – 1 iulie 2003**, București, 2003

torilor și indicilor sociologici și economici (forța de muncă, rata șomajului, produsul intern brut etc.), are consecințe negative, reflectate, în principal, în: scăderea nivelului de trai al grupei de vârstă 60+ ani (numărul celor care pot susține din punct de vedere financiar categoria socială a pensionarilor este din ce în ce mai mic comparativ cu creșterea continuă a acestora din urmă); reducerea forței de muncă coroborată cu rata mare a șomajului pe termen lung (21,8% din care 21,2% reprezintă tinerii cu drept de muncă - 2003¹⁸³); scăderea Produsului Intern Brut al României etc. Din corelarea acestor afirmații, reiese că îmbătrânirea populației creează presiuni bugetare, ce, vor produce, la rândul lor, constrângeri asupra politicii economice, afectând, în mare măsură, și politicile interne.

În ceea ce privește raportul de masculinitate, proporția masculin/feminin în societatea românească este păstrată în limite normale, deși, în ultimii 10 ani, este în scădere, în favoarea populației feminine. Pentru o analiză aprofundată, este necesar să cunoaștem și numărul populației feminine fertile (15-49 ani): 561.100 femei în anul 2003. Observăm că, deși reprezintă 25,8% din totalul populației, procentul este relativ mic, în comparație cu rata îmbătrânirii demografice (0,4%).

Acestea sunt doar câteva dintre concluziile ce rezultă în urma analizei a cinci indicatori demografici. Folosind o abordare interdisciplinară, care permite realizarea corelațiilor între toate dimensiunile securității, complexitatea studiului va fi crescută. Mai mult, afirmăm că, prin realizarea analizei interdisciplinare de securitate la toate nivelurile și dimensiuni, integrată în teoria reprezentărilor sociale propusă anterior, vom putea răspunde întrebărilor născute din observarea schimbărilor intervenite în sistemul internațional în ultimele două decenii.

¹⁸³ European Commission, 2003 Regular Report on Romania's Progress Towards Accession, European Union, 2003

IMPACTUL FENOMENULUI GLOBALIZĂRII ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE

General maior dr. Gabriel NAGHI
Serviciul de Protecție și Pază

Începutul de secol este marcat de transformări profunde ale mediului de securitate. Lumea devine tot mai complexă și interdependentă, iar fenomenul globalizării se afirmă tot mai mult ca fiind ireversibil.

Evoluția, în general pozitivă, a securității globale în ultimul deceniu a confirmat că succesul acțiunilor și stabilitatea pot fi numai rezultatul cooperării multidimensionale a comunității internaționale, în primul rând, prin punerea în valoare a dialogului în cadru instituționalizat și prin activarea rolului decisiv pe care marile organizații internaționale îl au în definirea stării de securitate a lumii.

În noul context internațional (adesea schimbător), NATO deține un rol esențial în întărirea securității euro-atlantice. Rolul său politic este în creștere, îndeosebi după adoptarea la summitul de la Washington, din 1999, a unui nou concept strategic al Alianței. Pe baza unei forțe de negociere sporită substanțial în primul deceniu al începutului de secol, NATO a deschis și a dezvoltat cooperarea și dialogul, a manifestat interes și receptivitate continuă, reafirmate pentru primirea de noi membri. De asemenea, colaborarea cu alte organizații internaționale; angajamentul, exemplificat în Balcani, Afghanistan, Irak, pentru prevenirea conflictelor și managementului crizelor, inclusiv prin operațiuni de sprijinire a păcii, reflectă hotărârea Alianței Nord-Atlantice de a modela mediul internațional de securitate și de a întări pacea și stabilitatea zonelor fierbinți.

Sunt previzibile câteva evoluții în perspectiva sfârșitului anului 2004:

- intensificarea prezenței NATO în Orientul Mijlociu pentru monitorizarea, implicarea sa în soluționarea eventualelor crize în regiune și limitarea (restricționarea) accesului unor state la tehnologii și materii prime care să le permită continuarea și dezvoltarea programelor nucleare și bacteriologice;

- aprofundarea raporturilor NATO – Federația Rusă pentru evitarea sentimentului de izolare al Moscovei și obținerea unei contribuții cât mai însemnate a Federației Ruse la unele dintre inițiativele militare euro-atlantice, în special în domeniul luptei împotriva terorismului;

- în domeniul relațiilor transatlantice, în cadrul cărora s-a evidențiat clar existența unor probleme serioase, occidentalii își exprimă optimismul față de soluționarea acestora până la lansarea unor noi inițiative de aderare. Cu toate acestea, diferendele de percepție la nivelul conducerilor politice ar putea genera tensiuni în ceea ce privește separarea pe ambele maluri ale Atlanticului.

ONU, OSCE și UE au adus contribuții deosebite la securitatea și stabilitatea euro-atlantică. Consiliul de Securitate al ONU are, în continuare, o răspundere recunoscută și invocată în menținerea păcii și securității internaționale, deținând și în anii următori un rol foarte important în edificarea securității și stabilității mondiale. OSCE, reprezentând cea mai cuprinzătoare instituție regională de securitate din Europa, care include totodată Canada și SUA, joacă un rol esențial în promovarea păcii și stabilității, în întărirea securității prin cooperare și promovarea democrației și drepturilor omului în întreaga emisferă nordică a planetei. OSCE s-a manifestat îndeosebi în domeniile: diplomație, prevenirea conflictelor, managementul crizelor și reabilitării postconflict.

Tentativele de reformă și de dinamizare a organizației, cea mai semnificativă fiind cea propusă prin Cartea securității europene de la Istanbul, s-au confruntat cu două categorii de

obstacole semnificative: atitudinea membrilor-cheie (uneori, neimplementarea politicilor agreate la nivel OSCE) și capacitatea limitată de aplicare a deciziilor la nivelul organizației. Dinamica viitoare a OSCE este dependentă de o serie de factori, precum capacitatea de a dezvolta un sistem eficient de aplicare a politicilor și dezvoltarea unui angajament interinstituțional, de armonizare cu NATO, în temeiul măsurilor specifice asumate de aceasta.

Uniunea Europeană a adoptat decizii importante și a dat un nou impuls eforturilor sale de întărire a securității și dimensiunii de apărare. Dezvoltarea unei politici externe și de securitate comune include definirea progresivă a unei politici comune de apărare. O astfel de politică, preconizată de Tratatul de la Amsterdam, urmează să fie compatibilă cu politica de securitate comună și de apărare instituită prin Tratatul de la Washington. În același timp, Uniunea Europeană este tot mai mult preocupată de finalizarea propriilor reforme instituționale interne, precum și de eficiența dezbaterilor declanșate pe tema viitorului Europei, a construcției politice pe continent.

În perspectiva anului 2005, Uniunea Europeană poate avea, probabil, următoarele evoluții:

- continuarea procesului de integrare economică și politică la nivel continental, dar capacitățile de materializare a politicii de securitate și apărare comune rămân limitate;

- Germania și Franța își vor conserva, probabil, rolul de motor al procesului de realizare a „identității europene în domeniul securității”, dar șansele de edificare a structurilor de planificare și execuție, precum și a infrastructurilor complet independente de cele ale NATO, sunt reduse;

- în cadrul UE se impun schimbări, în primul rând, la nivelul mecanismelor de luare a deciziilor, fapt puțin probabil de realizat în termen scurt, în cadrul organizației persistând suspiciuni cu privire la riscul apariției unui nucleu

decizional strâns, controlat de un număr limitat de state, în defavoarea intereselor celorlalți membri;

- este probabil ca, făcând uz de atuul său economic, UE să continue demersurile activării și intensificării relațiilor cu Federația Rusă, pentru contracararea presiunilor SUA, chiar și în condițiile în care este previzibilă o ameliorare a raporturilor transatlantice.

Sfidările induse de procesul globalizării, suprapunerea acestuia cu tendințele spre regionalizare și fragmentare generează noi tensiuni și factori de risc. Multiplicarea continuă a numărului de entități ce acționează pe scena globală, prin afirmarea actorilor nonstatali, conduce la creșterea complexității procesului de luare a deciziilor în politica externă și de securitate a statelor. Acestor sfidări trebuie să li se răspundă prin forme noi de solidaritate, capabile să gestioneze un spectru larg de tensiuni și riscuri și o gamă variată de manifestare a acestora, precum: tensiunile etnice, traficul de droguri, substanțe radioactive și ființe umane, criminalitatea organizată, instabilitatea politică a unor zone, reîmpărțirea unor zone de influență și altele. Marile discrepante în nivelul de dezvoltare economică – care se accentuează tot mai mult în condițiile unor progrese tehnologice fără precedent -, accesul discriminatoriu la educația și apărarea sănătății, la resursele esențiale ale vieții, la informație și cunoaștere provoacă grave crize sociale, generează frustrări și stârnesc nemulțumiri. În condițiile globalizării economice, crizele sociale sunt însoțite, nu o dată, de crize de identitate, generatoare de violențe neașteptate.

În acest context, devine tot mai evident faptul că interesele și obiectivele de securitate ale statelor pot fi realizate doar prin cooperare internațională, care să se manifeste nu numai în situațiile-limită, precum cele create în urma atacului asupra SUA din 11 septembrie 2001, ci și în tot contextul problematic – economic, social, financiar – al lumii de astăzi. Noua resolidarizare a statelor lumii se poate exprima în toate

aceste domenii, prin stabilirea unor forme de acțiune conjugată a tuturor națiunilor care împărtășesc interese și valori comune.

Atacurile teroriste săvârșite în primii ai începutului de secol, ca și amenințările ulterioare, evidențiază cu atât mai mult - dar în împrejurări tragice - necesitatea unor asemenea noi forme de solidaritate internațională, care să permită nu numai prevenirea și contracararea acestor tipuri de acțiuni, ci și dezvoltarea unor modalități adecvate de construcție a stabilității politice, economice și sociale în lume.

Terorismul constituie, însă, unul dintre cele mai periculoase fenomene, fiind încurajat de virulența curentelor fundamentaliste, care se sprijină pe starea de frustrare și sărăcire extremă a unor zone largi ale planetei.

Prin imprevizibilitatea sa, prin sfidarea normelor și rațiunii vieții civilizate, prin efectele emoționale asupra opiniei publice, terorismul poate genera riposte care să destabilizeze comunitatea internațională, să deturneze omenirea spre izolare, suspiciune și soluții unilaterale. Sfidarea virulentă a terorismului și celelalte provocări sau riscuri non-militare ale lumii de astăzi vor putea fi eliminate numai prin cooperarea deschisă, multilaterală, echilibrată și perseverentă, îndreptată spre eradicarea rădăcinilor și cauzelor profunde, în special a sărăciei extreme.

Interesele și obiectivele de securitate ale statelor europene nu sunt însă generatoare de stări conflictuale, mediul de securitate fiind influențat pozitiv de procesele de integrare europeană și euro-atlantică, de extinderea comunității statelor care împărtășesc și promovează valorile democrației și economiei de piață, de adâncirea colaborării regionale. Riscurile apariției unei confruntări militare tradiționale pe continentul european s-au diminuat semnificativ. Totuși, persistă fenomene de instabilitate și criză la nivel subregional și tendințe de fragmentare, marginalizare sau izolare a unor state. Țări din Europa Centrală, de Est și de Sud-Est se confruntă cu dificultăți economice, sociale și politice asociate procesului de tranziție

spre societatea bazată pe principiile democrației și economiei de piață, care pot genera destule riscuri la adresa securității statelor din regiune.

Uniunea Europeană trece printr-un profund proces de reformă internă, concomitent cu derularea procedurilor pentru primirea de noi membri. Progresele în evoluția politicii externe și de securitate comune, implicarea și soluțiile alese de organizații internaționale și europene în rezolvarea situațiilor dificile de pe continent, demonstrează că Europa se pregătește să își asume un rol substanțial în arhitectura propriei securități, inclusiv în cea de apărare, și să ofere modele de așezare pe baze raționale, echitabile, a relațiilor dintre state și națiuni, prin armonizarea intereselor lor.

Pentru România, îndeplinirea criteriilor comunitare de aderare este un proces necesar, în primul rând, din punct de vedere intern, al vieții economice și sociale românești, având în mod evident influențe directe și asupra securității noastre naționale. Și aceasta pentru că realizarea Planului Național de Aderare la Uniunea Europeană va avea efecte asupra spațiului românesc, va accelera dezvoltarea economică, va adânci și va consolida democrația, va amplifica toleranța și dialogul, va consolida exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale, protecția minorităților și identității lor etnice și culturale, va stimula rezolvarea prin dialog și acțiuni comune a problemelor.

În paralel cu eforturile pentru îndeplinirea criteriilor de aderare, România trebuie să își asume responsabilitatea de a formula un punct de vedere românesc, o viziune proprie asupra viitorului Europei. Aceasta va fi o contribuție necesară nu numai la dezbateră generală, care are loc în prezent pe aceeași temă în mai toate țările europene, ci și un aport la consolidarea conceptului de securitate națională, în condițiile viitoarei arhitecturi a continentului.

România a parcurs o etapă dificilă după Revoluția din decembrie 1989, prin construirea statului de drept, a instituțiilor

și mecanismelor democratice, prin declanșarea reformelor necesare pentru trecerea de la economia de comandă la economia de piață. Finalizarea acestor procese istorice și ireversibile necesită însă eforturi costisitoare. Dar, în pofida neajunsurilor și neîmplinirilor care mai persistă, rezultatele de până acum sunt de natură esențială - inclusiv pentru securitatea țării - și constau în aceea că societatea românească este organizată și funcționează pe baza principiilor, valorilor și libertăților democratice fundamentale.

Acesta este un lucru de referință și de necontestat în orice caracterizare ce s-ar face României de astăzi. Acceptarea pluralismului politic, a deosebirilor politice, ideologice și culturale, a diversității etnice, respectarea drepturilor omului, care modelează activitatea instituțiilor de drept în eliminarea oricăror forme de marginalizare pe criterii etnice, religioase, sociale, de orientare sexuală sau politică, stabilitatea politică incontestabilă și experiența pilduitoare a alternanței pașnice, democratice, la guvernare - toate acestea constituie realități ale societății democratice românești și, totodată, importante resurse pentru soluționarea problemelor țării, pentru tratarea securității naționale pe baze mai solide și mai eficiente.

Dificultățile tranziției economice prelungite, scăderea calității vieții, inegalitățile sociale, creșterea numărului celor care trăiesc sub pragul sărăciei pot produce intoleranță, afectează solidaritatea socială, favorizează populismul, pot alimenta manifestările radicale și extremiste, având efecte dintre cele mai grave asupra instituțiilor și mecanismelor de funcționare a statului. Societatea românească este încă marcată de consecințele managementului defectuos al procesului tranziției economice și sociale, care a condus la diminuarea autorității și eficienței instituțiilor statului și a afectat coeziunea civică și echilibrul social.

Rezultatele, încă insuficient de concludente, în derularea reformei au determinat diminuarea în timp a resurselor locale

pentru modernizarea societății și reducerea potențialului de așteptare al cetățeanului confruntat cu un proces de pauperizare accelerată.

S-a înregistrat degradarea nivelului de viață al majorității populației, inclusiv în ceea ce privește starea de sănătate, educația și calitatea mediului. Serviciile publice sunt birocratizate, infrastructura teritorială insuficient dezvoltată, restructurarea și modernizarea industriei se desfășoară cu mari dificultăți, agricultura a cunoscut un regres dramatic, privatizarea și reșezarea drepturilor de proprietate cunosc multe inerții, asistența sanitară este precară, rețeaua de transport și comunicații nedezvoltată. În același timp, adaptarea lentă a sistemului ordinii publice și siguranței naționale la noile forme ale criminalității din ce în ce mai agresive, precum și unele deficiențe în administrarea justiției au generat scăderea inacceptabilă a nivelului de siguranță al cetățeanului.

Pe baza experienței acumulate sunt necesare identificarea și lichidarea blocajelor și adoptarea neîntârziată a soluțiilor care permit o relansare reală. Este nevoie de o abordare coerentă, care să reunească energiile societății, să canalizeze resursele acesteia în direcția construirii unei economii performante, capabile să elimine starea de incertitudine și insecuritate la nivel social. Relansarea economică trebuie consolidată prin crearea unui mediu de afaceri atractiv și stabil și prin racordarea adecvată la marile fluxuri economico-financiare, tehnologice și comerciale. Accelerarea creșterii economice vizează, în primul rând, asigurarea prosperității cetățenilor și sprijinirea procesului democratic intern. Creșterea încrederii cetățenilor în instituțiile statului este posibilă numai în condițiile promovării consecvente a principiilor statului de drept, a drepturilor fundamentale ale cetățeanului. Dificultățile întâmpinate de România sunt și problemele din unele zone ale Europei, ce fac obiectul unor mai largi preocupări internaționale. Menținerea unui climat de instabilitate în plan

subregional, cu impact negativ asupra mediului economic, a accentuat incapacitatea României de a lua decizii în măsură să o apropie de sistemul economico-financiar caracteristic lumii democratice occidentale. În eforturile de promovare a reformei economice s-au concretizat destul de greu și aleatoriu formule de încadrare și racordare la structurile economice și financiare din sistemul economic occidental. Crizele și violențele care s-au manifestat în vecinătate au dus la pierderea unor legături economice tradiționale, au provocat României pierderi financiare grele, au împiedicat elaborarea și promovarea unor strategii de dezvoltare pe termen lung, au constituit o stavilă în încurajarea investitorilor străini, în general i-au accentuat dificultățile.

Îndeplinirea obligațiilor asumate de România, în definitivarea procesului de integrare în structurile europene și euro-atlantice, constituie o etapă decisivă pentru modernizarea societății românești și consolidarea tendințelor de creștere economică. Pe termen lung, acestea vor aduce prosperitatea și vor spori credibilitatea României în eforturile de consolidare a securității europene. Prin urmare, nu teama de amenințări, ci dorința de a asigura stabilitatea și de a construi un viitor mai bun, de a-și întări vocația de pilon al stabilității în zonă și de apărător al valorilor democrației și păcii motivează opțiunea României pentru integrarea deplină europeană și euro-atlantică în condițiile accelerării procesului globalizării.

**TRATATUL ADAPTAT DE REDUCERE A FORȚELE
ARMATE CONVENȚIONALE ÎN EUROPA.
IMPLICAȚII PENTRU ROMÂNIA**

*Dr. Paul DUȚĂ
Institutul Român de Studii Internaționale*

Încheierea confruntării dintre Est și Vest a fost turnată în cel mai important acord post război rece, Acordul privind reducerea armelor convenționale în Europa¹⁸⁴ (CFE), încheiat pentru a asigura o balanță de securitate și stabilă la cel mai scăzut nivel a forțelor între NATO și forțele fostului Tratat de la Varșovia. CFE a fost încheiat în scopul preîntâmpinării atacurilor-surpriză sau a unei ofensive desfășurate pe scară largă din partea unuia dintre celor două blocuri militare. Principalul „defect” al acestui acord a fost neinclusiunea fostei Iugoslavii și a Albaniei în filozofia acestui acord, care a dus la fratricide și sângeroase lupte în anii următori¹⁸⁵.

În 1996, Conferința de Reevaluare a Acordului ajunge la concluzia că acest acord se impune a fi adaptat pentru a

¹⁸⁴ The Conventional Forces in Europe Treaty of 19 November 1990.

¹⁸⁵ Tratatul asupra Forțelor convenționale în Europa, semnat în 19 noiembrie 1990, a stabilit anumite plafoane pentru cinci categorii principale de armament și modalități pentru schimbul de informații și notificări, precum și pentru efectuarea de inspecții și verificări. Mai mult de 3.000 de inspecții au fost efectuate în baza acestui acord. Transparența asupra locurilor de dispunere a armamentelor este, de asemenea, o trăsătură caracteristică a acordului privind controlul armamentelor. Aplicarea acordului a permis reduceri dramatice ale armamentelor în Europa. Mai mult de 50.000 de piese de echipament au fost distruse sau scoase din uz.

continua să fie instrumentul-cheie în cadrul aranjamentelor de securitate europene¹⁸⁶.

Negocierile privind adaptarea sa au început în mai 1996, ca o reflectare a schimbărilor fundamentale ce au avut loc după 1990, cum ar fi: reunificarea Germaniei, desființarea Tratatului de la Varșovia și dispariția URSS, apariția de noi state independente în fostul spațiu sovietic, creșterea numărului de state semnatare ale acordului de la 22 la 30, procesul de democratizare în desfășurare în Centrul și Estul Europei și sfârșitul războiului rece.

Încheierea procesului de adaptare a avut loc prin semnarea unui acord privind adaptarea CFE¹⁸⁷ (*în continuare*

¹⁸⁶ Forumul de cooperare pentru securitate, cadrul următor al negocierilor care au dus la încheierea CFE a permis desfășurarea de negocieri în privința controlului armamentelor, axat pe prevenirea conflictelor și medierea acestora. S-a creat un sistem cu un anumit grad de transparență asupra capacităților militare dispuse atât în vestul Europei, cât și în Ural. Vezi, HIRSCHFELD, Thomas J., Conventional Arms Control and Confidence-Building Measures în LARRABEE, Stephen F., (ed.), **The Volatile Powder Keg. Balkan Security After the Cold War** (A Rand Study, American University Press, 1994)

¹⁸⁷ Agreement on Adaptation of the CFE Treaty, at the Istanbul OSCE Summit in November 1999, în continuare CFE-2. Protocoale adiționale: Protocol On Existing Types Of Conventional Armaments And Equipment; Annex To The Protocol On Existing Types Of Conventional Armaments And Equipment; Protocol On Procedures Governing The Reclassification Of Specific Models Or Versions Of Combat-Capable Trainer Aircraft Into Unarmed Trainer Aircraft; Protocol On Procedures Governing The Reduction Of Conventional Armaments And Equipment Limited By The Treaty On Conventional Armed Forces In Europe; Protocol On Procedures Governing The Categorisation Of Combat Helicopters And The Recategorisation Of Multi-Purpose Attack Helicopters; Protocol On Notification And Exchange Of Information; Annex On The Information For The Exchange Of Information; Protocol On Inspection; Protocol On The Joint Consultative Group; Protocol On The Provisional Application Of Certain Provisions Of The Treaty On Conventional Armed Forces In Europe.

CFE-2) și a unui Act Final¹⁸⁸. Prevederile sale conțin măsuri de reducere în continuare a anumitor echipamente pentru statele semnatare¹⁸⁹. De reținut că prevederile sale urmează a fi implementate, chiar și înaintea ratificării acestuia de către toate statele semnatare pentru a intra în vigoare.

Fig.1 Plafoane pentru sisteme de armamente, potrivit art. IV

State Party	Battle tanks	Armoured combat vehicles		Pieces of artillery	Combat aircraft	Attack Helicopters	
		Total	of which AIFVs and HACVs				
The Republic of Armenia	220	220	135	11	285	100	50
The Republic of Azerbaijan	220	220	135	11	285	100	50
The Republic of Belarus	1,800	2,600	1,590	130	1,615	294	80
The Kingdom of Belgium	300	989	600	237	288	209	46
The Republic of Bulgaria	1,475	2,000	1,100	100	1,750	235	67
Canada	77	263	263	0	32	90	13
The Czech Republic	957	1,367	954	69	767	230	50
The Kingdom of Denmark	335	336	210	17	446	82	18
The French Republic	1,226	3,700	1,983	535	1,192	800	374
Georgia	220	220	135	11	285	100	50
The Federal Republic of Germany	3,444	3,281	3,281	80	2,255	765	280
The Hellenic Republic	1,735	2,498	1,599	70	1,920	650	65
The Republic of Hungary	835	1,700	1,020	85	840	180	108
The Republic of Iceland	0	0	0	0	0	0	0
The Italian Republic	1,267	3,172	1,970	0	1,818	618	142
The Republic of Kazakhstan	50	200	0	0	100	15	20
The Grand Duchy of Luxembourg	0	0	0	0	0	0	0
The Republic of Moldova	10	10	13 0	10	25 0	5 0	50
The Kingdom of the Netherlands	20	64	71 8	0	48 5	2 30	50
The Kingdom of Norway	70	75	18 1	0	49 1	1 00	24

¹⁸⁸ Final Act Of The Conference Of The States Parties To The Treaty On Conventional Armed Forces In Europe.

¹⁸⁹ TLE (equipment limited by the Treaty) - tancuri, vehicule blindate de luptă, piese de artilerie, elicoptere de atac.

The Republic of Poland	,730	,150	1, 700	10 7	1, 610	4 60	13 0
The Portuguese Republic	00	30	26 7	77	45 0	1 60	26
Romania	,375	,100	55 2	72	1, 475	4 30	12 0
The Russian Federation	,350	1,280	7, 030	57 4	6, 315	3 ,416	85 5
The Slovak Republic	78	83	47 6	34	38 3	1 00	40
The Kingdom of Spain	50	,588	1, 228	19 1	1, 276	3 10	80
The Republic of Turkey	,795	,120	1, 993	93	3, 523	7 50	13 0
Ukraine	,080	,050	3, 095	25 3	4, 040	1 ,090	33 0
The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland	43	,017	1, 335	20 0	58 3	8 55	35 0
The United States of America	,812	,037	2, 372	0	1, 553	7 84	39 6

1. Balanța europeană strategică și controlul armelor convenționale

La ora actuală, este puțin probabil un război de amploare pe continentul european, însă nu și conflicte armate limitate în zona denumită „arcul de instabilitate” (începând din Turcia, de-a lungul granițelor fostei Uniuni Sovietice, și, de asemenea, în spațiul balcanic)¹⁹⁰.

¹⁹⁰ Pentru prezentarea surselor de instabilitate și a trendului de stabilitate în regiune, vezi - inter alia – LARRABEE, Stephen, Long Memories and Short Fuses. Change and Instability in the Balkans, International Security, (Vol.15, No.3, Winter 1990/91); SHOUP, Paul (ed.), **Problems of Balkan Security. Southeastern Europe in the 1990s** (The Wilson Center Press, Washington D.C., 1990. Acordurile de pace de la Dayton sunt considerate cel mai potrivit cadru de restabilire a păcii în Bosnia. Aranjamentele din cadrul acestor acorduri privind controlul armamentelor prin Anexa I-B asigură un model compatibil celor din OSCE, în sensul asigurării unei balanțe militare la nivelul cel mai scăzut. În acord (art.IV și V) a fost introdusă o legătură între acest acord subregional de control al armamentelor construit după modelul CFE cu o eventuală extensie la zona întregii foste Iugoslavii. Vezi, Wade BASE, Parties Complete Weapons Reductions Under Balkan Arms Control Accord, **Arms Control Today** (October 1997), p.31

Carta Europeană a Securității, adoptată la Summit-ul OSCE de la Istanbul, 19 noiembrie 1999, subliniază că actualele provocări la adresa securității pe continentul european vor fi rezolvate prin mijloace coordonate politic de către toate statele OSCE. Dimensiunea militară - dezarmarea, controlul armamentelor și măsurile de încredere și securitate - sunt direcții care asigură stabilitate, transparență și predictibilitate în domeniul militar. Implementarea lor deplină, adaptarea continuă la realități, când este cazul, respectarea acordurilor de control al armamentelor¹⁹¹ și CSBM¹⁹² sunt cheile majore ale stabilității militare și politice¹⁹³.

OSCE se prezenta, în 1999, ca principalul cadru pentru desfășurarea de eforturi non-militare îndreptate spre creșterea securității, cum ar fi controlul armamentelor, măsurile de creștere a încrederii și securității. Din rândul eforturilor nonmilitare se menționa, în 1999, că CFE „trebuie să continue să rămână piatra unghiulară a securității europene”. Tratatul CFE-2 s-a negociat tocmai în scopul realizării unei creșteri a stabilității și securității europene¹⁹⁴.

¹⁹¹ CFE-1, care este în vigoare, a fost semnat în 1990, „a pus capăt unei ere de confruntare militară” și, luând în considerare prezentele realități geostrategice, „a încetat să mai fie conform cu interesele militare și de securitate ale Federației Ruse” afirma Serghei Ivanov, ministrul apărării al Federației Ruse, Russian defence minister on Adapted CFE Treaty, **BBC Monitoring Former Soviet Union**, London, Jun 25, 2004, p.1.

¹⁹² Confidence and Security Building Measures.

¹⁹³ Vezi, Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation Paris, 27 May 1997, și, Charter For European Security, OSCE, Istanbul, November 1999. www.osce.org/docs/english/1990-1999/summits/istachart99e.htm

¹⁹⁴ „Schimbările de după 1990, dispariția Tratatului de la Varșovia, unul din pilonii în funcție de care s-a construit CFE, disoluția URSS, trecerea foștilor membri ai acestui tratat - Polonia, Cehoslovacia și Ungaria de partea NATO, în condițiile în care în substanța CFE erau considerați de cealaltă parte, au creat o serie de anacronisme. Rusia a cerut modificarea CFE pentru a fi adaptat realităților. CFE-2 a fost semnat în 1999. Principalul său merit a fost

Tratatul CFE-2¹⁹⁵ ar putea fi caracterizat ca fiind născut prin adaptarea la realitățile de după semnarea CFE. Astfel, dacă primul tratat este guvernat de principiul tratării forțelor armate ca făcând parte din blocurile militare, cel de-al doilea acord este construit pe baza principiului tratării forțelor armate din perspectivă națională și teritorială. De asemenea, o comparație între CFE și CFE-2 arată că reducerile de armament făcute în baza primului acord au dus la creșterea rolului decidentului politic în domeniul armamentelor. În 1999, se estima că CFE-2 este un instrument esențial pentru asigurarea stabilității și securității europene, chiar dacă Rusia se considera dezavantajată de o serie de măsuri nerezolvate de acest acord¹⁹⁶.

Potrivit unor opinii, se impunea rezolvarea unor probleme nou apărute, cum ar fi controlul marinelor militare, reconsiderarea categoriei de armamente limitate, controlul avioanelor militare de transport și a infrastructurii¹⁹⁷. Se consideră, de către unii autori, că noile tipuri de sisteme de

abandonarea principiului apartenenței la un bloc militar specific războiului rece și trecerea la sistemul națiunilor tratate ca fiind în afara vreunui bloc militar și aplicarea unor bareme de armament teritoriale” (pentru fiecare țară). Russian general says NATO enlargement will kill off arms treaty, **BBC Monitoring Former Soviet Union**, London, Mar 7, 2004, p.1

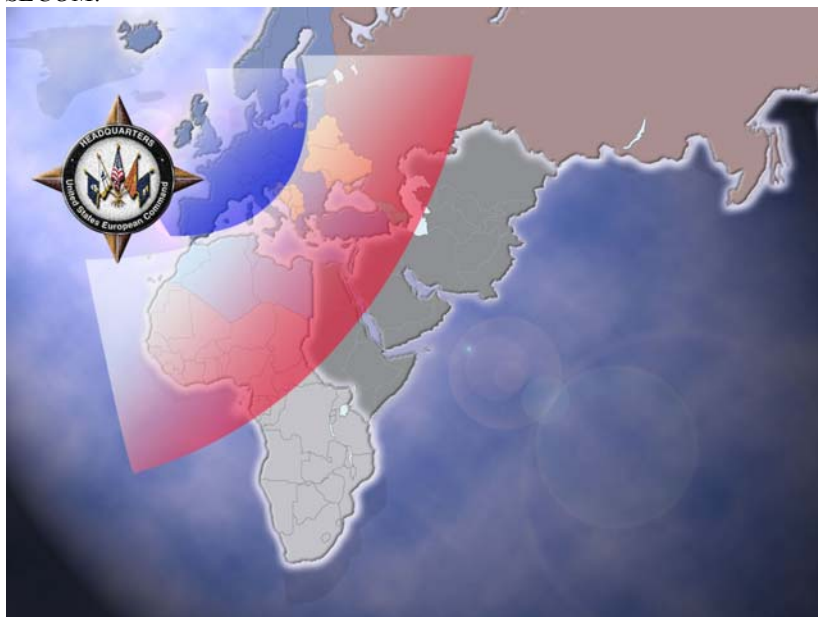
¹⁹⁵ Agreement on Adaptation of the Treaty on Conventional Armed Forces in Europe, //CFE.DOC/1/99, 19 November 1999

¹⁹⁶ YERMAKOV, Sergei M., The CFE Treaty as a Stability Factor of the New System of European Security, **Peace and Security**, International Institute for Peace. Vol.XXXI, December 1999, pp.1-9. Autorul consideră că acest acord este construit potrivit principalei amenințări de război pe scară largă caracteristică războiului rece.

¹⁹⁷ MUKHIN, V., PROSHKIN, V., The New European Balance of Power Has Been Established, **Nezavisimoe Voennoe Obozrenie** (Independent Military Review), No. 48(171), December 10, 1999, pp. 1,2. PETERS, J.E., CFE and Military Stability in Europe, National Defense Research Institute, RAND, 1997

armament, care nu fac obiectul acordului¹⁹⁸, trebuie să fie reglementate într-un viitor apropiat¹⁹⁹, deoarece sistemul actual de control al armamentelor, în special pentru armamentele convenționale, pentru Europa nu este corespunzător realităților și dezvoltărilor balanței militare.

Fig. 2 Arcul de instabilitate după SECOM.

¹⁹⁸ Dacă Rusia ar fi continuat să refuze ratificarea CFE-2, ea ar fi fost sub o presiune politică și diplomatică în relația cu NATO care ar fi devenit mult mai complexă. Russia's upper house ratifies Agreement on Adaptation of CFE_Treaty, **BBC Monitoring Former Soviet Union**, London, Jul 7, 2004, p. 1.

¹⁹⁹ Este vorba, printre altele, de sistemele de artilerie cu calibrul mai mic de 81mm, rachetele antitanc dirijate, armele cu ghidaj de precizie, impunerea de limite pentru avioanele de recunoaștere desfășurate pe teritoriile noilor state membre NATO. Vezi, MIASNIKOV, Eugene, Precision Guided Weapons and Strategic Balance, Moscow Institute of Physics and Technology, <http://www.armscontrol.ru/start/default.htm>

Se poate considera că balanța puterilor în Europa este în tranziție, fiind prematur să se vorbească de o structură²⁰⁰. Sistemul actual de control al armamentelor poate fi considerat secvențial și insuficient, ignorându-se aspecte importante ale mediului european de securitate.

Acordul actual este suficient pentru preîntâmpinarea izbucnirii unui război fulger, la scară largă în Europa, cu utilizarea masivă a armamentului greu, dar sistemul nu poate rezolva noile provocări din mediul de securitate (conflictele mici și armele de înaltă precizie, armele inteligente).

Într-un studiu se precizează că este foarte important să fie întărite măsurile de control al armamentelor convenționale la nivel regional și subregional, să fie controlată distribuția de armament ușor și arme individuale, să fie studiate sintagmele de „arme private”, voluntari etc. care pot fi implicate în operații militare contra regimului statului respectiv.

Se consideră că reducerea substanțială și restructurarea forțelor convenționale, în vederea participării la operațiuni de menținere a păcii, ar trebui să fie un obiectiv al procesului de implementare al CFE-2²⁰¹.

²⁰⁰ Dintre cele șapte state care au fost permise în NATO, numai trei - Bulgaria, România și Slovacia - au semnat CFE-2, în timp ce statele baltice și Slovenia, nu. Există unele limite stabilite în 1997, prevăzute în Actul fondator Rusia-NATO: nedesfășurarea de armament nuclear și de forțe militare substanțiale pe teritoriile noile state membre NATO în baze permanente. De reținut că termenul „substanțial” nu are bine definit înțelesul. Apariția unei „zone gri”, nu chiar în apropierea graniței ruse, dar foarte apropiată de un centru important, cum este St. Petersburg, constituie un motiv de anxietate. Russian deputy foreign minister says position on NATO expansion "calm and negative", **BBC Monitoring Former Soviet Union**, London, Apr 3, 2004, p.1

²⁰¹ YERMAKOV, Sergei, Russia's Institute For Strategic Studies, The role of conventional armed forces in the system of European Security, June 2001, p.25. Vezi și, Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation, Paris, 27 May 1997

2. De la semnarea la ratificarea CFE-2

Ratificarea CFE-2 este legată „ombilical” de onorarea de către Rusia a spiritului și literei angajamentelor asumate la Istanbul²⁰². Părțile gemene ale pachetului aprobat la Summit-ul OSCE de la Istanbul din 1999, tratatul adaptat și angajamentele, solicită Rusiei: lichidarea sau dezasamblarea armelor grele (TLE) din Caucazul de Sud și Moldova²⁰³, închiderea a două baze (pe lângă bazele a patru batalioane) în Georgia (care trebuia încheiată în 2001, *n.a.*), negocierea unui calendar-cadru cu Georgia pentru închiderea tuturor bazelor, și complementar, retragerea forțelor rusești din Moldova (care trebuia realizată până în 2002, *n.a.*)²⁰⁴.

²⁰² Pretextele ridicate de către statele membre NATO pentru amânarea ratificării CFE-2 nu sunt plauzibile. „Noi nu ne facem iluzii privind planurile partenerilor. Ei vor să împuște doi iepuri: să își realizeze scopurile lor privind prezența noastră în Georgia și Moldova și să paralizeze regimul controlului armamentelor în Europa”, afirma Vladislav Chernov, șeful delegației ruse la negocierile CFE-2. „Rusia a făcut deja alegerea cuvenită, viitorul tratatului depinde acum de partenerii noștri. Cei care amână ratificarea CFE-2 poartă toată responsabilitatea pentru consecințele negative ale unei astfel de poziții pentru viabilitatea tratatului și a securității Europei ca întreg.” Russian official slams NATO states' pretexts not to ratify CFE treaty, **BBC Monitoring Former Soviet Union**, London, Jun 29, 2004, p.1

²⁰³ Urmare a înțelegerilor de la Istanbul, există o singură obligație legală, aceea de a ratifica CFE-2. Vorbind despre motivele menținerii prezenței militare în Transnistria, Serghei Lavrov subliniază că acestea vor fi retrase dacă „documentul care a fost inițiat de către cele două părți (Chișinău și Tiraspol) cu mai mulți ani înainte va fi semnat.” Acest document nu a fost semnat „nu din cauza noastră, ci datorită presiunilor din exterior, ceea ce este o nefericire”. Russian foreign minister condemns NATO activity along Russian borders, **BBC Monitoring Former Soviet Union**, London, Jun 29, 2004, p. 1.

²⁰⁴ „NATO trebuie să fie mai mult decât un club de discuții. Trebuie să devină un forum unde trebuie discutate problemele reale aflate pe agendele noastre, chiar dacă nu avem întotdeauna aceleași perspective. Și aici trebuie incluse CFE-2 și angajamentele luate de Rusia la Istanbul”, discursul

Rusia menține baze în Georgia, evitând, în cei cinci ani care au trecut, orice negociere serioasă privind închiderea acestora. În schimb, continuă să fie avansate solicitări care implică perpetuarea menținerii lor. De asemenea, Rusia nu și-a retras trupele din Moldova²⁰⁵, în ciuda faptului că aceste forțe se presupunea că fuseseră retrase. În plus, alte câteva trupe au fost transferate în cadrul armatei sale din Transnistria. O cantitate necunoscută de armament greu rusesc (clasificat ca „nefăcând parte din categoria TLE”) a fost trimisă forțelor ilegale din Transnistria, Abhazia și Osetia de Sud. Forțele armenice dispun de armament greu de proveniență rusească, exceptat de la „categoria TLE”, în principal în teritoriul azerbaidjan exterior enclavei Karabach. Pretutindeni în regiune, forțele rusești și forțele structurilor rebele nerecunoscute internațional sunt în afara verificărilor.

După conflictul militar dintre Chișinău și Tiraspol din 1992, Moscova nu a acordat Moldovei o atenție deosebită. Parțial, se poate explica prin înseși dificultățile reglementării conflictului interetnic. Dar, în practică, problemele interetnice nu sunt singurele cauze. Pentru Moscova, crima organizată din Tiraspol și poziția neclară a Kievului au fost argumente pentru păstrarea trupelor în regiune.

Generalul rus cu ambiții politice Alexander Lebed, fostul comandant al trupelor rusești din Transnistria până în 1996, era prezentat de către presa rusească ca fiind garantul stabilității în

Secretarului General al NATO, Jaap de Hoop Scheffer, ținut la IISS (U.K.), 2004

²⁰⁵ „Retragerea necondiționată a trupelor rusești din Transnistria și respectarea acordurilor OSCE semnate la Istanbul vor asigura un climat favorabil reglementării conflictului din această zonă. Această evoluție este considerată ca fiind anormală și ca o continuare a refuzului așa-numitului Plan Kozak. Este negată orice legătură între prezența trupelor rusești și CFE-2.” Russian troops in Dniester not affected by revised CFE treaty, **BBC Monitoring Former Soviet Union**, London, Feb 13, 2004, p.1

Transnistria²⁰⁶. O formulă de stabilitate nu a fost niciodată prezentată de către Kremlin, constatându-se că agreea continuarea stării de „conflict înghețat” în Moldova. Această situație a fost benefică pentru Rusia până la momentul Istanbul²⁰⁷.

Începând cu anul 2000, Rusia începe să promoveze o politică mult mai activă față de Moldova și Transnistria, prin reactivarea practicii exercițiilor militare comune. Spre pildă, în perioada 7-20 august 2000, are loc un exercițiu militar comun Rusia-Moldova, „The Blue Shield”, în zona Bulboaca. Rusia înființează o comisie pentru reglementarea politică a problemei transnistrene²⁰⁸. Datorită faptului că propunerile comisiei au fost criticate de către ziarele rusești²⁰⁹, președintele Putin blochează activitatea acesteia, însărcinând administrația

²⁰⁶ Există un curent de masă în Rusia care privește cu ostilitate NATO. Oponenții au lansat câteva web sites pe care se desfășoară dezbateri aprinse privind acțiunile NATO și posibilele răspunsuri ale Rusiei. Se fac cunoscute tot mai multe opinii, potrivit cărora, începând din 1992, au apărut poziții nefavorabile NATO. Rusia s-a retras din estul Europei, a desființat Tratatul de la Varșovia, și-a limitat forțele, noile state independente au renunțat la armele nucleare, iar statele noi intrate în NATO participă la programe care le violează suveranitatea. Pochemu eti sobytiia_kasaiutsia nas, Russian Young Initiative Group, www.sinor.ru.

²⁰⁷ ZUEVA, Kira, Rossii i Evrope nuzhna sobstvennaya bezopasnost: OBSE, a ne NATO – <http://strana.ru/state/foreign/2001/03/07/983964662.html>.

²⁰⁸ Șeful acestei comisii a fost numit Evgheni Primakov, fost ministru al afacerilor externe și prim ministru (1998-1999). La început anului 2001, Comisia a pregătit un proiect al unui „Acord de fundamentare a relațiilor între Moldova și Transnistria”; un alt document propus de către această comisie a fost „Principiile de bază ale mandatului forțelor pentru menținerea păcii și stabilității în regiunea transnistreană a Republicii Moldova”, AIRAPETOVA, Natalia, “Sdast” li Vladimir Putin Pridnestrovye? – **Nezavisimaya gazeta**, March 28, 2001

²⁰⁹ Primakov a fost acuzat ca fiind artizanul continuei „îngrădiri a intereselor rusești, nu numai în Transnistria, dar și în întreaga Europă sau cel puțin în partea europeană a CIS”, AIRAPETOVA, Natalia, “Sdast” li Vladimir Putin Pridnestrovye? – **Nezavisimaya gazeta**, March 28, 2001

prezidențială să elaboreze o politică pentru Moldova și Transnistria.

În martie 2001, Putin lansează posibilitatea alăturării Moldovei Uniunii Rusia-Belarus²¹⁰ iar președintele Voronin, în aprilie 2001, evită menționarea NATO ca un factor important pentru securitatea europeană²¹¹, adoptând o poziție favorabilă Rusiei: refuzul internaționalizării conflictului din Transnistria prin acceptarea ca observatorii OSCE să fie desfășurați în regiune²¹², altfel spus, preferând o negociere pe termen lung, cu Rusia ca principal mediator în regiune. Factorul NATO în Moldova se reduce la sintagma „cooperarea cu Occidentul”, iar influența NATO în viața politică este limitată. OSCE nu are autoritatea asigurării respectării angajamentelor de retragere a trupelor și încadrării în plafoanele maxime de deținere a armelor. Moscova, la ora actuală, respinge conexarea ratificării CFE-2 cu îndeplinirea angajamentelor asumate la Istanbul²¹³. Este controversat conceptul de bază al angajamentelor din cadrul concluziilor Summit-ului și al retragerii trupelor²¹⁴, al

²¹⁰ Putin privetstvuet zayavleniye, Moldovy o vozmozhnosti vstupleniya respubliki v Soyuz Rossii i Belorussii. – www.strana.ru, March 6, 2001

²¹¹ El a preferat să discute alte probleme: posibilitatea integrării Moldovei în Uniunea Europeană, Uniunea cu Rusia și Belarus, Comunitatea economică euro-asiatică; problema transnistreană; semnarea tratatului de bază între Rusia și Moldova. AIRAPETOVA, Natalia, Vladimir Voronin: Vopros o statuse Pridnestrovyia zhelatelno reshit v etom godu. – **Nezavisimaya gazeta**, April 18, 2001

²¹² Voronin afirma: „Trebuie să rezolvăm noi înșine problemele noastre, în casa noastră, cu garanții din partea Rusiei.”, AIRAPETOVA, Natalia, Vladimir Voronin: Vopros o statuse Pridnestrovyia zhelatelno reshit v etom godu, **Nezavisimaya gazeta**, April 18, 2001.

²¹³ Ministrul rus al apărării, Serghei Ivanov anunțând că Parlamentul rus a ratificat CFE-2, și-a exprimat regretul că NATO încearcă să conexeze ratificarea de deciziile luate la Istanbul. Vezi, Russian defence minister hopes NATO to ratify arms treaty "sooner or later", **BBC Monitoring Former Soviet Union**, London, Jul 13, 2004, p.1

²¹⁴ „Occidentul nu face ceva în sensul ratificării CFE-2, referindu-se la prezența militară rusă în stânga Nistrului, parte a Moldovei, și Georgia.

garanțiilor constituite prin „angajamente”. Pur și simplu, semnifică „intenții”, și atașând precondiții noi – exterioare, pentru îndeplinirea acestor intenții. Mai mult, se pretinde că o prezență militară fără sfârșit în Georgia²¹⁵ și Moldova este necesară, sub scuze de genul „menținerea păcii”, „garantarea stabilității”, „crearea de locuri de muncă pentru localnici”, obiecțiile „autorităților secesioniste” față de retragerea trupelor și problemele legate de asigurarea de locuințe în Rusia pentru trupele retrase. Rusia a ridicat aceste motivații, în mod implicit, începând din 2000, și explicit și sistematic, începând cu 2003, determinând eșuarea conferințelor OSCE de la Porto, 2002, și de la Maastricht, 2003.

SUA²¹⁶, NATO și partenerii lor din regiune, împreună, insistă că ratificarea CFE-2 trebuie să fie condiționată de respectarea, de către Rusia, a angajamentelor sale asumate la Istanbul privind retragerea trupelor din Moldova și Georgia. În

Oricum, aceste probleme privesc relațiile bilaterale ale Rusiei, atât cu Moldova, cât și cu Georgia, relații care nu au nimic de-a face cu tratatul”, în Russian senator urges West to follow suit and ratify adapted CFE Treaty, **BBC Monitoring Former Soviet Union**, London, Jul 7, 2004, p.1

²¹⁵ Relațiile Georgiei cu Rusia, după obținerea independenței, sunt complicate de trei probleme legate între ele: (1) sprijinul militar acordat de către Rusia regiunilor separatiste Abhazia și Osetia de Sud, (2) lipsa unui calendar pentru retragerea trupelor rusești din Georgia, în conformitate cu deciziile Summit-ului de la Istanbul, și (3) percepția Rusiei că Georgia acordă sprijin rebelilor ceceni. Bazele militare ale Rusiei sunt în Batumi (regiunea Ajara) și Akhalkalaki (regiunea Javakheti), majoritatea angajaților acestor baze fiind de etnie armeană. Rusia dorește o retragere în 11 ani, în timp ce Georgia propune un termen de trei ani. Totodată, se observă o creștere a influenței americane în Georgia, mai ales prin programele militare de asistență Train și Equip (care vor fi dezvoltate și regândite ca programe regulate), precum și construcția conductei Baku-Tbilisi-Ceyhan, DEMPSEY, Judy, Moscow's threat to leave treaty shocks west, **Financial Times London** (UK), Feb 9, 2004, p.6

²¹⁶ Planurile de restructurare a prezenței militare americane nu vor fi limitate numai la Europa, ele vor afecta Japonia și câteva state din Africa. SUA doresc să realizeze o restructurare globală care va depăși granițele NATO.

aceiași timp, NATO și SUA au asigurat Moscova că Estonia, Letonia și Lituania (teritorii care nu sunt acoperite de prevederile Tratatului) vor deveni parte la acest tratat, o dată ce vor deveni membri NATO și tratatul va fi ratificat²¹⁷. În această privință, starea de lucruri stimulează Rusia să își respecte angajamentele luate la Istanbul în zona flancului sudic, prin limitarea prezenței și mărimii forțelor aliaților în zona baltică. Moscova dorește să utilizeze CFE-2 ca pe un instrument pentru a limita desfășurările defensive în statele baltice²¹⁸, pentru a-și impune punctul de vedere la luarea deciziilor privind nivelul forțelor în această zonă.

Rusia dorește ratificarea tratatului și includerea statelor baltice ca părți ale acestuia²¹⁹, în ciuda neclarităților conținute de prevederile aceluiași tratat privitoare la flancul sudic²²⁰ (portitele de evitare a verificărilor, lipsa consensului statului-gazdă), în ciuda neîndeplinirii angajamentelor asumate la

²¹⁷ „Rusia și-a îndeplinit pe deplin obligațiile asumate la Istanbul. Noi considerăm CFE-2 ca fiind piatra de temelie a securității europene și insistăm ca acest acord să fie semnat și de către noile state membre ale NATO - statele baltice și Slovenia”, declara Viktor Zavarzin, șeful comisiei de apărare al Dumei, Senior Russian MP says world is failing Kosovo, **BBC Monitoring Former Soviet Union**, London, Apr 5, 2004, p.1

²¹⁸ Moscova afirmă că Letonia, Lituania, Estonia și Slovenia trebuie să devină state semnatare ale CFE, Moscow insists Baltic states, Slovenia should join CFE treaty, **BBC Monitoring Former Soviet Union**, London, Apr 8, 2004, p.1

²¹⁹ „Doresc să clarific faptul că Rusia nu consideră periculos faptul că statele baltice ar putea să aibă peste noapte un număr enorm de tancuri și avioane militare. Noi suntem îngrijorați de posibilitatea ca trupele unui al treilea stat să fie desfășurate pe teritoriile acestor state. O asemenea prezență va solicita un răspuns adecvat care va fi luat”, în Russian deputy foreign minister says position on NATO expansion "calm and negative", **Bbc Monitoring Former Soviet Union**, London, Apr 3, 2004, p.1

²²⁰ Ca urmare a primirii României și Bulgariei în cadrul NATO, raportul de forțe la flancuri este nefavorabil Rusiei, prin creșterea unor categorii de armament, astfel: tancuri cu 2.200, vehicule blindate 3.300 și sisteme de artilerie 2.000.

Istanbul. Moscova dorește ca NATO să accepte legarea ratificării CFE-2 de îndeplinirea angajamentelor asumate la Istanbul nuanțat; astfel, (1) acceptarea promisiunilor Rusiei ca unele dintre angajamentele asumate să le îndeplinească în câțiva ani în loc de îndeplinirea în prezent și, (2) recunoașterea statutului de „trupe de menținere a păcii” pentru unele unități din Transnistria și Abhazia, pentru care nu ar mai fi necesară retragerea acestora. Pe această bază, Rusia dorește ca NATO, în integralitatea sa sau cel puțin câteva guverne ale statelor membre, să inițieze ratificarea acestui tratat, și statele baltice să devină părți ale acestuia. Câteva guverne, din rațiuni politice pe termen scurt, spre pildă, pentru a demonstra relații de „succes” cu Rusia în perioada post-Irak, par să semnaleze o înclinație de a parcurge acest scenariu.

Date fiind aceste realități, ratificarea CFE-2 se prezintă a fi prematură în acest moment. Până la ora actuală, CFE-2 a fost ratificat numai de către patru state: Federația Rusă, Belarus, Kazahstan și Ucraina. Dar existența unei legături între ratificarea tratatului și îndeplinirea angajamentelor asumate nu duce la evitarea problemelor. Dacă ratificarea nu este conexată cu îndeplinirea obligațiilor asumate de către Rusia la Istanbul și se va realiza în orice circumstanțe, NATO nu va avea la dispoziție un alt instrument politic semnificativ pentru convingerea retragerii forțelor rusești din Georgia și Moldova. Intenția unor guverne occidentale de a începe pregătirile „procedurilor de inițiere a ratificării” va duce la imposibilitatea unei astfel de legături, sacrificând interesele strategice ale aliaților în flancul sudic, complicând inutil problemele de apărare și securitate ale flancului baltic²²¹.

²²¹ Parlamentarii din Belarus solicită colegilor din Slovenia, Lituania, Letonia și Estonia să depună diligențe ca statele lor să devină state semnatare ale CFE-2. De asemenea, sugerează statelor membre NATO să grăbească ratificarea CFE-2. „Faptul că NATO are ocazia să desfășoare trupe și armamente fără a fi supuse controlului pe teritoriile acestor state

3. Ecouri și posibile consecințe pentru România

Se poate constata că Summit-ul de la Istanbul forțează Rusia să își retragă forțele și armamentele la est de Ural și, în același timp, permite avansarea bazelor NATO către est. Mai mult, Moscova se plânge că cei patru noi membri NATO nu sunt părți la CFE-2, pentru că acestea nu erau state independente în momentul semnării acordului. NATO este dispusă să corecteze această situație, dar numai dacă, mai întâi, Rusia își va respecta promisiunea de a închide bazele din Georgia²²² și Moldova²²³.

Prima mișcare se pare că va trebui făcută de către Rusia, prin onorarea obligațiilor pe care și le-a asumat la Istanbul. Apoi, NATO trebuie să își respecte obligația asumată privitoare la statele baltice și să explice mai bine că strategia orientată spre Orient nu amenință interesele Rusiei. Fiecare efort trebuie depus în scopul asigurării rolului CFE-2 pentru creșterea încrederii între vechii inamici.

poate duce la destabilizarea situației pe continentul european”, se afirmă în comunicatul Adunării Naționale a Belarus, Belarusian parliament urges new NATO members to sign arms control treaty, **BBC Monitoring Former Soviet Union**, London, Apr 13, 2004, p.1

²²² Statement Meeting of the NATO-Russia Council at the level of Ministers of Foreign Affairs Madrid, Spain, Wednesday, 4 June 2003

²²³ „În mod surprinzător, Moldova nu a primit recent nici o atenție politică deosebită din partea Uniunii Europene, în ciuda gravelor ei probleme politice, sociale și economice. O imagine atât de negativă a fost cauzată probabil de criza din Transnistria, care nu poate fi descrisă decât ca o țară fantomă. Ucraina continuă să participe la eforturile de soluționare a conflictului, în ciuda faptului că întâlnirile prelungite s-au dovedit de multe ori ineficiente. S-a sugerat că Misiunea specială UE ar putea fi capabilă să influențeze procesul în mod hotărâtor. Dar, în acest caz, misiunea Uniunii Europene ar trebui să facă față trupelor rusești aflate în Transcaucazia”, TARASYUK, Boris, O viziune ucraineană asupra noii strategii euro-atlantice în Marea Neagră, în ASMUS, Ronald D., DIMITROV, Konstantin, FORRIG, Joerg, (ed.), **O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre**, Editura IRSI „Nicolae Titulescu”, 2004, p.37

Rusia și-a redefinit interesele geopolitice mult mai îngust, dar cu scopul să le apere mult mai viguros, a renunțat la orice rol în Balcani, ignoră orice implicare în Irak, cedează în favoarea statelor europene occidentale conducerea diplomației anti-proliferare în Iran, permite Chinei să desfășoare discuții multilaterale cu Coreea de Nord. Se poate spune că Rusia se contractă de la poziția globală a fostei URSS la rolul unei puteri interesate de „vecinătatea apropiată”²²⁴. Mai mult, chiar poziția generală pacifistă exprimată, în politica externă, de către China, India și Rusia, precum și de către Europa, Japonia și Coreea de Sud este rezultatul dominației politicii militare americane²²⁵.

Retragerea Rusiei din unele afaceri globale, ca într-o oglindă, este însoțită de expansiunea SUA²²⁶. Eșecul Rusiei de a-și apăra „sferele de influență naturale” - înțelegând prin acestea legitime - a oferit Statelor Unite, în calitatea lor de unică superputere, oportunitatea de a-și extinde sferele de influență asupra teritoriilor aflate anterior sub influența Rusiei.

Americanii își propun crearea de baze în Polonia, România și Bulgaria, în scopul promovării parteneriatului politic și de securitate cu Orientul Mijlociu²²⁷.

²²⁴ „Vecinătatea apropiată” - zona geopolitică în jurul căreia Moscova a tras o linie pe nisip împotriva diplomației Statelor Unite, vezi, MURPHY, Kim, *The World; In Caucasus, Frozen Conflicts Are Still Hot; Disputes stoked after the Soviet breakup wreak misery and instability years later*, **Los Angeles Times**, Los Angeles, Calif., Sep 13, 2004. p. A.1

²²⁵ SCHWENNINGER, Sherle R., *Revamping American Grand Strategy*, **World Policy Journal**, Fall 2003, p.37

²²⁶ „Scopul nostru în secolul XXI este să apărăm orașele noastre, prietenii, aliații, și forțele desfășurate față de noile forme de atacuri, și trimiterea de forțe la mari distanțe pentru a lupta cu noii adversari”, RUMSFELD, Donald H., *Transforming the Military*, **Foreign Affairs**, New York: May/June 2002. Vol.81, Iss. 3, pp. 20-32

²²⁷ Planificatorii americani doresc crearea unei rețele globale de nuclee de baze care se pot transforma rapid în baze operative extinse pentru a asigura logistica necesară rezolvării crizelor ce vor apărea în viitor. Ajustările avute în vedere vor constitui cea mai mare schimbare a poziționării militare a

O formulare de poziție în privința CFE-2, pentru un stat membru al unei alianțe, trebuie să plece de la această calitate.

Fig.3 Tipuri de alianțe

<i>Interdependența între aliați</i>			
Compatibilitatea intereselor	<i>Înalt</i>	<i>Simetric</i> Agregat	<i>Asimetric</i> Hegemonic
	<i>Scăzut</i>	Concordantă	Ambivalentă

Într-o „alianță hegemonică”, datorită interdependenței asimetrice, partenerul mai slab va fi inevitabil dependent de partenerul mai tare.

Partenerii mai slabi nu au motive să scape de hegemonie, datorită înaltei compatibilități de interese.

Dacă interesele încep să devină divergente, caracterul hegemonic începe să dispară.

Dacă asimetria persistă, rezultatul se traduce într-o „alianță ambivalentă”. Urmarea va fi un trend al relațiilor în cadrul alianței. Liderul îngrijorat de pierderea influenței între aliați va încerca să demonstreze că este indispensabil²²⁸.

SUA în străinătate în ultimul secol. Vor fi deplasați militari și civili din actualele locații, sigure, dispuse în localități cu grad înalt de securitate și confortabile - caracteristice eșaloanelor din adâncime, să se dispună în puncte apropiate focarelor de conflicte sau de tensiune cu toate avantajele și dezavantajele unor astfel de poziții înaintate, CAMPBELL, Kurt M. & Celeste **JOHNSON WARD**, *New Battle Stations?*, **Foreign Affairs**, New York: September/October 2003. Vol. 82, Iss. 5, pp. 95-103

Vezi și *The bear growls: Russia is restive over NATO's advance to the east*, [USA 2ND EDITION], **Financial Times London (UK)**: Feb 11, 2004, p.12

²²⁸ „În 2003, între NATO și UE au apărut anumite dispute teoretice legate de procesul Berlin Plus și de planurile de apărare ale UE. Aceste relații pot fi îmbunătățite prin evitarea rivalității în sfera apărării, îmbunătățirea cooperării în comerțul cu armamente. Bineînțeles, NATO trebuie să rămână inima apărării europene; SUA vor apăra întotdeauna rolul central al NATO ca factor de apărare”, *Remarks by Ambassador R. Nicholas Burns, U.S.*

O primă întrebare: *Poate fi considerat controlul armamentelor un exercițiu prin care să se poată acorda un avantaj relativ unei părți în defavoarea alteia sau este un exercițiu de cooperare care duce la o securitate ca un „bun colectiv”, prin constrângeri aplicate tuturor națiunilor, prin prisma unui singur criteriu?*

O doua întrebare: *Le este permis unor state să dețină armamente în afara acordurilor internaționale și altora nu?*

Pot fi decelate anumite aspecte care depășesc prevederile acordurilor internaționale:

1) Interesul principal: adversarul sau potențialul adversar trebuie dezarmat și nu tu însuși. Să îți îmbunătățești situația de securitate vis-à-vis de altul și să ai o poziție mai bună în termeni de securitate.

2) Controlul armamentelor poate să devină un instrument de confruntare.

3) Progresul tehnologic este inevitabil în domeniul armamentelor. Ideea conform căreia comunitatea internațională poate stopa sau elimina întregi categorii de armamente este iluzorie și imposibilă.

Controlul cantitativ al armamentelor este, de regulă, bine organizat, dar, când vorbim despre controlul calitativ al armamentelor, se ridică enorm de multe probleme.

4) Se impune o redefinire a obiectului activităților de control, prin includerea „armelor ușoare” în viitoarele acorduri privind controlul armamentelor.

Conflictele interetnice ale anilor 1990 din Georgia (Abhazia, Osetia de Sud, cu tendințe centrifugale, de asemenea, în Adjaria), Karabah și Moldova au fost sprijinite și manipulate activ de Rusia, folosind instrumentele vechii dependențe imperiale.

Ambassador to NATO, Royal Institute for International Affairs, Chatham House, London.

În Moldova, Rusia a ocupat regiunea transnistreană, înființând un regim dictatorial neo-stalinist de tip mafiot condus de mafioți locali de origine rusă²²⁹.

În Moldova, alegerea politică între Est și Vest nu este decisă. Aceasta datorită disputelor secesioniste nerezolvate cu nerecunoscuta enclavă Transnistria.

În ciuda unui complex și complicat deceniu de mediere activă (OSCE+Ucraina+Federația Rusă), țara este în continuare un stat ciopârțit.

Activa acțiune rusească în favoarea federalizării Moldovei poate deveni un instrument dificil de mânuit, care poate determina transformarea Moldovei într-o formă de protectorat rusec nesigur. Folosind practica faptului împlinit în relațiile cu separatiștii din Moldova, într-un eclatant contrast cu „propriii” separatiști, Rusia este capabilă să o mențină în sfera ei de influență²³⁰.

Conceptul de politică externă al Rusiei, de „vecinătate apropiată”²³¹, neparticiparea României la comisiile internaționale pentru reglementarea situației din Transnistria, existența unor probleme de graniță cu Ucraina trimise la capitolul relații bilaterale, sunt argumente pentru o poziție deosebit de prudentă privind ratificarea CFE-2.

²²⁹ MINCHEV, Ognyan, Marin LESSENSKI și Plamen RALCHEV, Strategia trans-atlantică pentru stabilizarea și integrarea zonei Mării Negre (Strategia SIMN), în ASMUS, Ronald D., Konstantin DIMITROV, Joerg FORRIG, op. cit, p.86

²³⁰ MUNTEANU, Igor, Spațiul Mării Negre: un amestec de identități în formare, în ASMUS, Ronald D., Konstantin DIMITROV, Joerg FORRIG (ed.), op. cit, pp. 80-81

²³¹ La nivel academic s-au făcut diverse propuneri concrete referitoare la o posibilă gestionare în comun a „vecinătăților apropiate” ale Rusiei și ale UE, care se suprapun întrucâtva. Vezi EMERSON, Michael, **The Elephant and the bear**, CEPS, Bruxelles, 2003

O eventuală ratificare a CFE-2 din partea parlamentului român ar putea să fie ulterioară respectării obligației asumate de Rusia privind retragerea trupelor și armamentelor sale din Transnistria²³².

²³² „Rusia a încercat, de asemenea, să-și întărească influența în Republica Moldova. În noiembrie 2003, Kremlinul a propus un plan de federalizare care ar fi permis trupelor rusești să rămână în Republica Moldova până în 2020, ca <forțe de menținere a păcii>, pentru a supraveghea un armistițiu între populația majoritară de limbă română și cea minoritară de limbă rusă din regiunea secesionistă Transnistria. Din fericire, opoziția populară l-a forțat pe Președintele Voronin să nu accepte și să se retragă în ultimul moment, zădărniciind astfel ambițiile politice destul de transparente ale Moscovei de a-și extinde controlul asupra Moscovei. Totuși, Moscova împiedică în continuare procesul de retragere a trupelor, așa cum a promis la summit-ul OSCE din noiembrie 2003 de la Istanbul.”, LARRABEE, F. Stephen, Rusia și strategia occidentală cu privire la regiunea Mării Negre, în ASMUS, Ronald D., Konstantin DIMITROV, Joerg FORRIG (ed.), op. cit., p. 151

LUPTA PENTRU RESURSELE ENERGETICE ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ

ACS Cristian Băhnăreanu

Sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI – dominate de revoluția științifică și tehnologică și de extinderea economiei mondiale – pun într-o lumină nouă și abordările referitoare la putere pe scena internațională, la adaptare, modernizare și dezvoltare economică. Puterea tehnologică, forța economică a statelor și grupărilor de state a trecut pe primul plan, stabilind regulile unei competiții ce face tot mai puțin apel la războiul clasic. În acest context, accesul la resursele energetice devine o prioritate absolută în epoca recentă și în perspectivă, pe termen scurt și mediu. Pentru asigurarea unei dezvoltări economice constante, în următorii 40-45 de ani, în Statele Unite ale Americii, Uniunea Europeană, China, India etc., resursele de petrol și gaze se dovedesc în mare măsură insuficiente; ca urmare, pe lângă explorarea surselor alternative de energie se înregistrează și re poziționări geoeconomice decisive în Federația Rusă, Orientul Apropiat și Mijlociu, Caucaz, Asia Centrală, exact acolo unde sunt plasate principalele zăcăminte de petrol și gaze²³³.

Pe scena internațională, trendurile economice și politico-militare sunt interdependente și fără îndoială că există o legătură, nu numai corelativă dar și cauzală, între deținerea, aprovizionarea, cererea și utilizarea resurselor energetice, răspândirea lor geografică și accesul la ele, afacerile regionale și globale privind securitatea. Toate „jocurile petroliere recente” se derulează pe spații geopolitice, în contextul unor noi remodelări locale, regionale și globale.

²³³ Paul Claval, Geopolitică și geostrategie, Editura Corint, București, 2001.

Economia mondială de astăzi, în special economiile statelor puternic industrializate, depinde încă de petrol și gaze naturale, ca resurse centrale de energie, chiar dacă au apărut și altele, cum ar fi energia nucleară, gazele lichefiate și sursele alternative de energie²³⁴.

SUA, puterea mondială dominantă din punct de vedere politic, economic și militar, realizează circa o cincime din producția mondială. Economia UE se situează aproape la același nivel cu cea americană, iar China și India vin puternic din urmă. Toate sunt încă dependente, într-o măsură mai mare sau mai mică, de importurile de resurse energetice. Federația Rusă, deși dispune de rezerve urișe de resurse energetice, în special gaze naturale, nu poate emite pretenții de economie dezvoltată, dar caută să obțină avantaje din competiția pentru resurse a celorlalți actori.

Prin urmare, marile puteri caută să obțină controlul asupra celor mai însemnate resurse energetice ale planetei și implicit asupra prețurilor lor. Cele mai importante rezerve de resurse energetice sunt localizate în zona Golfului și reprezintă 63% din rezervele mondiale cunoscute. Din acestea 25% aparțin Arabiei Saudite și 10% Irakului. O cantitate similară (7% din rezervele mondiale) se află în Asia Centrală și Caucaz. Cea mai mare parte aparține Kazahstanului. În contextul luptei pentru resurse, Europa de Sud-Est, mai puțin importantă din punctul de vedere al rezervelor de petrol și gaze naturale, constituie un nod strategic pe traseul conductelor ce vor aproviziona SUA și Europa Occidentală în viitorul apropiat.

În ultimii ani, în peisajul petrolier, se remarcă câteva tendințe: tendința de reorganizare a pieței mondiale pe blocuri și alianțe energetico-economice, ce se confruntă cu cea de liberalizare completă a lor; tendința de modificare a sistemului de cote petroliere și de fixare a prețurilor; tendința Federației

²³⁴ Nicolae Dolghin, *Geopolitica. Dependențele de resursele energetice, Editura U.N.Ap., 2004.*

Ruse de a constitui un nou centru de prețuri de referință pe piața mondială etc.

Cele mai importante spații geopolitice unde marii actori ai scenei internaționale, în problemele privind energia și securitatea, se află atât în relații de cooperare, cât și de concurență sunt: Orientul Apropiat și Mijlociu, Caucaz, Asia Centrală.

1. În Orientul Apropiat și Mijlociu

Orientul Apropiat și Mijlociu este un spațiu cu valoare geopolitică remarcabilă, care a cunoscut evoluții politico-militare și economice deosebite în anii din urmă. Acestea au fost impuse îndeosebi de efectele încetării Războiului Rece și introducerii în circuitul economiei mondiale. Definitorii sunt: regresul regimurilor dictatoriale (Irak, Siria, Iran) și accentuarea tendințelor de modernizare a societății; reaprinderea și intensificarea unor tradiționale conflicte regionale (arabo-israelian, problema kurdă, arabo-iranian, turcico-iranian, šiito-sunit etc.); creșterea influenței politico-militare a SUA (în cursul celor două acțiuni militare din Golf din 1991 și 2003); extinderea acțiunii economico-politice și militare a Occidentului; amplificarea mișcărilor islamice și a terorismului internațional etc.

Federația Rusă a operat în regiune pe coordonatele susținerii intereselor sale politice și economice, în condiții mult mai complicate decât în anii Războiului Rece, la concurență sau în cooperare cu SUA și UE. Marii competitori economico-politici ai petrolului din Golf rămân SUA, UE, Japonia, China, India și Asia de Sud-Est.

În acest spațiu, importanța geopolitică a **Arabiei Saudite**, unul dintre „pilonii” politicii SUA în Orientul Apropiat și Mijlociu și unul dintre stâlpii de susținere al dezvoltării economice occidentale, se justifică prin imensele sale resurse de petrol, poziție strategică și loc proeminent în lumea

musulmană. Se estimează că în următoarele decenii, regatul va rămâne o piesă esențială pentru dezvoltarea economiei mondiale, în ciuda petrolului din Rusia (5% din rezervele mondiale) și din alte state din afara OPEC. Cu 260 mld. barili, Riadul controlează circa 25% din rezervele de petrol de pe glob. De asemenea, Arabia Saudită este primul exportator mondial de petrol (cotă de peste 14%) și nucleul OPEC. Din punctul de vedere al rezervelor de gaz, Arabia Saudită se situează pe locul 4 în lume. Riadul are intenția să-și deschidă parțial piața, în special în domeniul gazelor.

Partenerii comerciali ai Riadului sunt SUA, Japonia, Coreea de Sud sau statele vest-europene. În următoarele decenii se apreciază că Arabia Saudită trebuie să-și crească exporturile la minimum 22 mil. barili/zi, pentru a satisface cererea internațională de petrol și a evita o criză generală. Regatul își va păstra astfel, importanța strategică. Rezervele din statele de la Marea Caspică și cele ale Rusiei nu vor echilibra pe termen lung resursele saudite, din cauza capacităților mai reduse și a nenumăratelor probleme tehnice.

A doua putere petrolieră a lumii, după Arabia Saudită, rămâne pe mai departe **Irakul**. Rezerve confirmate de petrol de circa 113 mld. de barili.

În 2002-2003, problema irakiană a divizat profund comunitatea internațională²³⁵. SUA și aliații lor au ocolit dezbaterile în cadrul ONU a pericolului reprezentat de regimul Saddam Hussein și au declanșat în februarie 2003 acțiunile armate în Irak. La numai câteva săptămâni, aliații au câștigat o victorie militară rapidă și clară (mai 2003), urmată de un dificil proces de reconstrucție a țării. SUA au instalat o administrație civilă și un guvern de tranziție (iulie 2003), recunoscut treptat și de statele arabe și de marile puteri, urmând ca în ianuarie 2005 să aibă loc alegeri libere; în interior s-a ajuns însă la generali-

²³⁵ S. Michel, S. Enderlin, Irak, aux sources de l'or noir et de la guerre, 27 iulie 2003, www.lefigaro.fr.

zarea unei stări permanente de insecuritate punctată de atacuri teroriste.

Pe plan mai larg, acțiunea SUA în Irak a stimulat mai vechile tensiuni dintre marii actori internaționali. Franța și Germania s-au apropiat de Federația Rusă și China, provocând o criză serioasă în raporturile transatlantice. Victoria militară a SUA – susținute îndeaproape de Marea Britanie, Australia, Polonia, Italia, Spania etc. – și răsturnarea lui Saddam Hussein au modificat raporturile dintre puteri pe scena petrolieră a Irakului. Cu toate că, înainte de 2003, Bagdadul a concesionat aproape jumătate din petrolul său (50 mld. barili) Federației Ruse, Franței, Germaniei, Chinei etc., Washingtonul nu recunoaște aceste decizii. SUA susțin că „petrolul aparține poporului irakian” și că accesul trebuie să fie permis, în primul rând statelor Coaliției.

Un actor semnificativ în Orientul Apropiat și Mijlociu, **Iranul** face legătura dintre această regiune de importanță strategică și Caucaz, Marea Caspică, Asia Centrală și Asia de Sud și de Est. În decursul istoriei, toți marii actori internaționali au vizat luarea sub control a Iranului. În secolul XX, concomitent cu declanșarea marilor competiții petroliere, Marea Britanie, Rusia, Germania și SUA s-au concurat în spațiul iranian, ori s-au concertat în același spațiu (acordurile sovieto-britanice, de pildă, din cel de-al doilea război mondial). Pe de altă parte, fiind situat în regiunea Golfului, Iranul a intrat în dispută cu Irakul, Kuweitul, Arabia Saudită etc.

Iranul deține rezerve certe de aproximativ 90 mld. barili (7% din rezervele mondiale, situându-se pe locul 4, în urma Arabiei Saudite, Irakului și Kuweitului). Cu o capacitate de producție de 3,6-3,7 mil. barili/zi, Iranul ocupă locul 4 mondial, în urma Arabiei Saudite (circa 8-9 mil.), SUA (8 mil.) și Federației Ruse (7 mil.). Exportul atinge spre 3 mld. barili/zi și se orientează spre Japonia, China, Coreea de Sud și UE.

După cum se cunoaște însă, petrolul va fi depășit într-un

viitor apropiat de gazele naturale ca „motor” al economiei mondiale. În acest domeniu, Iranul se situează pe cea de-a doua poziție internațională, cu rezerve de 24 mii mld. m³, imediat după Rusia (47 mii mld.). Gazele naturale sunt vizate de statele UE, Turcia, statele din Asia de Est și de Sud-Est și mai ales de SUA și Federația Rusă. În funcțiune se află o conductă spre Turcia, ce poate fi prelungită în două variante: proiectul „Nabucco” (Bulgaria, România, Ungaria, Austria) și contractul din 2003, Turcia-Grecia-Balcanii de Vest-Italia. O conductă rusă subacvatică are terminalul la Istanbul, așa încât să concureze sau să alimenteze viitoarele conducte occidentale. Moscova susține Iranul, în replică și la proiectele SUA de deschidere pe la sud a accesului occidental la rezervele petroliere și de gaze naturale din Bazinul Caspic și Asia Centrală. Chiar dacă ar coopera cu Federația Rusă pentru a rezista presiunilor SUA, Teheranul nu poate accepta proiectul Moscovei de a conduce un „OPEC caspic”.

2. În Asia Centrală

La scurt timp după atentatele din SUA, din 11 septembrie 2001, atenția factorilor politico-militari și a opiniei publice s-a concentrat asupra Asiei Centrale și Afghanistanului. Ambele spații se caracterizează prin: poziții strategice pe rutele ce unesc Orientul Apropiat și Europa de Est de Extremul Orient; resurse energetice semnificative (în Asia Centrală); incapacitatea de a-și asigura prin forțe proprii securitatea externă; structura definitorie a populației bazată pe popoare „iraniene” și „turcice”, de religie musulmană etc.

Bogatele resurse de petrol și gaze naturale din zonă au trezit interesul marilor puteri și companiilor internaționale și au favorizat integrarea rapidă a Asiei Centrale în economia mondială. Astfel, putem spune ca acest spațiu traversează o perioadă de remodelare geopolitică, amplificată de concurența de putere dintre marii actori internaționali.

Interesele directe ale marilor actori internaționali

Ca succesori al URSS, **Federația Rusă** nu și-a ascuns niciodată pretenția de a-și promova – prin mijloace economice, politice și militare – interesele din Asia Centrală și de a-și menține și extinde influența predominantă²³⁶. Aproape toate noile state din regiune, au aderat la CSI și au stabilit raporturi de alianță cu Moscova. Atenția conducătorilor ruși, s-a concentrat, în primul rând, asupra Kazahstanului, statul cu cele mai importante resurse energetice (cu baze pentru cercetări spațiale, nucleare și de rachete strategice) și asupra Kârgâstanului (la frontiera cu China), ambele având, între frontierele lor, și semnificative populații rusofone. Raporturile cu Uzbekistanul și Turkmenistanul au evoluat mai puțin favorabil, între altele și din cauza faptului că guvernul de la Tașkent a aderat la GUUAM.

După retragerea sovieticilor din Afganistan și proclamarea statelor independente din Asia Centrală, **SUA** s-a concentrat asupra: echilibrării „raportului de forțe” regional, grav afectat prin destrămarea URSS; atragerea Kazahstanului, Uzbekistanului, Turkmenistanului, Tadjikistanului și Kârgâstanului în circuitul economiei mondiale și contracararea „monopolului Federației Ruse” asupra resurselor petroliere din regiune²³⁷; sprijinirea independenței statelor din Asia Centrală, a regimurilor laice și democrației; combaterea fundamentalismului islamic și a terorismului internațional, a traficului de arme și de componente nucleare și a celui de droguri etc. În același timp, aranjamente politico-militare s-au materializat cu: Kazahstanul (denuclearizare, controlul armamentelor, conversia

²³⁶ Russia's central position in world power game, în *Courcy's Intelligence Review*, 4 iunie 2003.

²³⁷ Michael T. Klare, The Bush/Cheney Energy Strategy: Implications for US Foreign and Military Policy, *Hampshire College, A Paper prepared for the Second Annual Meeting of the Association for Study of Peak Oil, Paris, 26-27 mai 2003.*

industrii militare, reforma militară etc.), Tadjikistanul, Uzbekistanul, Kârgâstanul și Turkmenistanul (direct sau prin intermediul PfP, al GUUAM, inclusiv prin baze militare).

Implicarea directă a SUA în Asia Centrală²³⁸ a luat amploare după atacul terorist din 11 septembrie 2001, când s-au pus bazele unei Alianțe Antiteroriste (SUA, Federația Rusă, state UE, state NATO și parteneri, republicile din Asia Centrală, China, Japonia, Pakistanul etc.). Cei „*Trei Mari*” – SUA, Federația Rusă și China – au condamnat „*terorismul internațional*” și au hotărât să-și „*intensifice*” cooperarea. Cooperarea între state, menținerea prezenței SUA în Asia Centrală și întărirea legăturilor cu Federația Rusă, Mongolia, India, Singapore, Vietnam, Coreea de Sud și Japonia sunt pentru Washington condiții ale menținerii „*echilibrului de putere*” în Asia.

Aflată într-un continuu proces de redimensionare economică și politico-militară, **China** s-a afirmat ca actor major internațional în Asia Centrală (unii analiști estimează ca până în 2050 ar putea deveni puterea predominantă a Asiei). Politica sa se bazează pe temeuri economice (cucerirea de piețe noi, aprovizionarea cu petrol și materii prime) și politice.

Deși, China vizează, îndeosebi, Asia de Sud-Est și Extremul Orient (Coreea, Siberia, Mongolia), Asia Centrală și Pakistanul stau la rândul lor în atenția planificatorilor din Beijing (în august 2001, chiar înainte de atentatele din SUA, s-a încheiat un contract petrolier foarte favorabil cu Pakistanul, iar cooperarea cu Kazahstanul a atins un nivel ridicat în domeniul petrolului și gazelor naturale).

Influența actorilor internaționali majori (SUA, Federația Rusă și China) în Asia Centrală are efecte multiple; pe de o

²³⁸ *Abordări recente ale problematicii implicării SUA în Asia Centrală în Vladimir Socor, September 11 and the Geopolitical Revolution of our Time, Editura Politeia - SNSPA, București, 2003.*

parte, ea contribuie la includerea regiunii în principalele circuite economice și politice mondiale, pe de altă parte, poate genera intensificarea tensiunilor și conflictelor (între Uzbekistan și vecinii săi, de exemplu), ca urmare a „*jocului*” marilor puteri cu interese opuse. UE (în special, Franța și Germania) aspiră să obțină o poziție distinctă în regiune, cu accent în sectoarele energetice, ca și Japonia sau Coreea de Sud. În particular, Germania pare să promoveze cea mai ambițioasă „*politică europeană*” în Asia Centrală, prin stabilirea de relații privilegiate, cu Federația Rusă și China. Alături de Franța, Germania a susținut poziția Federației Ruse în criza irakiană și în relațiile cu Iranul. De altfel, pentru UE participarea directă la valorificarea resurselor energetice și de materii prime din Asia Centrală și Siberia este vitală în perspectiva accentuării curentelor concurențiale în relațiile dintre principalele „*blocuri economice*” ale lumii. SUA, Marea Britanie, Italia, Spania, și alte state pledează pentru concertarea acțiunilor internaționale în Asia Centrală (SUA, UE, NATO, Federația Rusă), cu o solidă și constantă asistență a organismelor și corporațiilor financiare, industriale și comerciale internaționale. Este deja clar că resursele energetice ale Asiei Centrale nu mai pot alimenta numai aspirațiile neo-imperiale ale Federației Ruse.

3. În Caucaz

Caucazul reprezintă o regiune desprinsă recent din URSS și aflată în proces de integrare în comunitatea internațională. Moscova a socotit Caucazul drept un spațiu al intereselor sale directe încă din secolele XVIII-XIX. În anii 1990-1991, statele caucaziene și-au proclamat independența, dar au rămas în CSI. Penetrația occidentală în regiune a favorizat, după încetarea Războiului Rece, detașarea relativă și în trepte diferite a Georgiei, Azerbaidjanului și Armeniei de Federația Rusă; în paralel, regiunea a fost penetrată de islamismul radical și

terorism, tensiunile istorice, etnice, politice și religioase (ortodoxie-islam), reapărând în prim-planul actualității²³⁹.

Contradicțiile, tensiunile, crizele și conflictele din Caucaz formează un adevărat „*complex de insecuritate*”, la frontiera sudică a Federației Ruse și la confluența Europei de Est cu Orientul Apropiat și Mijlociu și Asia Centrală. La baza acestei stări stau cauze etnice, politice, religioase, economice, culturale; lor li se adaugă acțiunile unor „*tendințe*” și ale unor actori internaționali majori, în contextul mutațiilor geopolitice și geoeconomice produse la încheierea Războiului Rece și în cursul integrării Caucazului în circuitul economiei mondiale. Specificul regiunii de spațiu al afirmării unor vechi și noi entități etno-politice, pune în lumină, mai accentuat decât în Balcani, componenta religioasă a conflictelor din Caucaz, spațiu tradițional de „*ciocnire frontală*” între creștinism și islamism²⁴⁰.

Interesele directe ale marilor actori internaționali

Federația Rusă este de departe puterea „*covârșitoare*” a regiunii din punct de vedere economic și militar. Statele caucaziene depind de economia rusă. Energia electrică și gazele vin de la Moscova. Cu excepția Azerbaidjanului, celelalte state sunt private de resurse petroliere. După dezmembrarea URSS, Moscova a considerat Caucazul ca un spațiu al „*vecinătății sale apropiate*”, drept care s-a străduit să-și exercite controlul direct și indirect. Din motive economice, atenția Federației Ruse s-a îndreptat spre Azerbaidjan, Daghestan și Cecenia, zone petrolifere cu importanță strategică la Marea de Azov (de aici și preocuparea pentru valorificarea conductelor de pe traseul Azerbaidjan-Daghestan-Cecenia-sudul Federației Ruse). Din punct de vedere politico-militar, Moscova a depus eforturi

²³⁹ Z. Brzezinski, *Marea tablă de șah*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.

²⁴⁰ S. E. Cornell, *Caucasian Conflicts in Theoretical Perspective*, în *World Politics*, ianuarie 2002.

pentru consolidarea pozițiilor din Armenia, Abhazia, Osetia de Sud, Daghestan și Cecenia. În același timp, Moscova s-a preocupat de contracararea tendințelor autonomiste din Cecenia și Daghestan, de reducerea „*sfidărilor*” Georgiei și de combaterea mișcărilor islamiste religioase din Caucazul de Nord; naționalismul extremist și fundamentalismul islamic reprezintă astăzi adversari redutabili care ar putea produce, pe termen lung, bulversarea tuturor republicilor autonome din Caucazul de Nord și activarea unei zone largi de război și insecuritate la frontierele sudice ale Federației Ruse și în interiorul ei, între Volga și Urali. Destabilizarea Caucazului de Nord într-un grad foarte accentuat ar năruie orice speranță rusă de întâietate energetică și politico-militară în Bazinul Caspic.

Pe plan regional, stabilitatea Caucazului depinde într-o măsură majoră de controlul asupra Georgiei. În timpul din urmă, Federația Rusă pare înclinată să agreeze o anumită prezență a SUA în Caucaz, cu scopul de a contribui la „*temperarea*” unor inițiative regionale angajate de Turcia și Azerbaidjan și de a concura la stabilizarea unor zone amenințate de fundamentalismul islamic și de terorismul internațional. Gazpromul este pe cale de a cuceri monopolul furnizării de gaze în Georgia și domină țara din punct de vedere al energiei electrice. Moscova plănuiește integrarea întregului sistem regional în structurile sale energetice. Sprijinul SUA și UE poate susține și lansarea unor proiecte energetice regionale.

Pe plan economic, atenția SUA s-a concentrat asupra construirii unei conducte din Azerbaidjan, în Georgia și de aici pe țărmul turcesc al Mării Negre (Ceyhan), cu intenția de a eluda monopolul Federației Ruse asupra transporturilor de petrol și gaze spre Occident.

Interesul economic este demonstrat de faptul că firmele și băncile occidentale au investit până acum peste 40 mld. dolari în Bazinul Caspic (inclusiv Asia Centrală). Aici se află rezerve de 16 mld. barili, similare cu cele din Marea Nordului;

potențialul regiunii ar fi de 200 mld. barili, la un consum intern de 70 mld. barili. La întreg Bazinul Caspic sunt rezerve de gaze naturale în procent de 7% din totalul mondial. Depărtarea de principalii consumatori, starea tehnică a exploatărilor existente, lipsa de rute amenajate de transport și cheltuielile importante reclamate de exploatarea zăcămintelor caspice sunt piedici în calea valorificării lor; la toate acestea se adaugă riscurile conflictelor locale și cele ce decurg din tensionarea relațiilor cu Federația Rusă.

Totuși, mulți analiști occidentali pun în evidență, mai ales, interesele politico-economice, subliniind că singură „goana după petrol” nu explică rațiunile implicării Occidentului în Bazinul Caspic, în condițiile în care sunt arii mult mai ușor accesibile (Golful Persic, Venezuela, Africa de Vest). Alți analiști consideră că expansiunea economico-politică în Caucaz (Proiectul Marea Europă) are și menirea de a face Moscova mai „rezonabilă” în relațiile cu Occidentul, de a stimula deschiderea accesului liber la resursele sale energetice și deplina integrare în economia mondială. Obiectivele oficiale ale SUA – asemănătoare până la un punct cu cele UE – ar fi deci: susținerea dezvoltării independente a statelor din regiune; liberul acces la resursele petroliere ale Bazinului Caspic (7% din rezervele mondiale de petrol, față de 5% ale Federației Ruse) și includerea Caucazului în economia mondială; respingerea oricărei hegemonii regionale; combaterea terorismului internațional, a proliferării a armelor de nimicire în masă și fundamentalismului islamic; gestionarea internațională a crizelor. Sub acest unghi, Washingtonul încurajează UE, companiile transnaționale, marile bănci (Banca Mondială, BERD) să se angajeze activ în regiune, să favorizeze modernizarea și stabilizarea Caucazului, să promoveze democrația și drepturile omului, să încurajeze transformări de structură pentru a reduce decalajele economico-sociale și a contracara sursele de alimentare a conflictelor etnico-religioase și fundamenta-

lismelor de orice natură. În cadrul enunțat, cooperarea energetică regională devine un instrument de stabilizare, ce presupune participarea, pe temeuri competitive, a SUA, UE și Federației Ruse. Orice fel de „monopol energetic” este respins, alături de vechile formule de hegemonie regională politică și militară.

Uniunea Europeană, datorită dependenței de Federația Rusă ca „furnizor strategic” de petrol și gaze naturale și în consecință, a preferat să se implice mai puțin în problemele Caucazului. Totuși, marile companii – de felul BP, Shell, Elf etc. – au investit sume considerabile în exploatările petroliere din bazinul Mării Caspice. Trei programe ale UE vizează Asia Centrală și Caucazul: TACIS (asistență tehnică); TRACECA (se referă la coridoarele de transport și conductele de petrol și gaze); INOGATE (rețeaua interstatală de petrol și gaze). Statele din Caucaz fac parte din Consiliul Europei (Georgia, în 1999, Armenia și Azerbaidjan, în 2000) și din PfP (din 1994).

4. Europa de Sud-Est - România

Statele dintre Marea Baltică și Marea Neagră parcurg o etapă istorică caracterizată prin „despărțirea lungă și dureroasă” de comunism și de apartenența la sfera de influență sovietică, fiind în pragul integrării în NATO și UE. Asistența politică, economică și militară occidentală este esențială pentru stimularea proceselor de prefacere a bazei economico-socială a acestor state și democratizarea lor accentuată. Peste tot, în proporții diferite, se înregistrează obstacole importante: mentalități vechi; slabe tradiții democratice; corupție; relații cu organizațiile criminale internaționale; trafic ilegal de droguri, arme, „carne vie” cu rețelele din Ucraina, Federația Rusă, Asia Centrală etc²⁴¹. Washingtonul are acum controlul politico-

²⁴¹ D. Stark, L. Bruszt, Traiectorii post-socialiste. Transformarea politicii și a proprietății în Europa Centrală și de Est, Editura Ziua, București, 2002.

militar regional și impulsionează programele de integrare în NATO și UE. Pe de altă parte, SUA se preocupă îndeaproape la consolidarea cooperării regionale, democratizarea societății, combaterea corupției și a crimei organizate; și problemele energetice se află la loc central pe agenda guvernului american, de la crearea unui sistem regional integrat, la gestionarea viitoarelor trasee de petrol și gaze din Caucaz și Orientul Apropiat și Mijlociu. Aceste state, UE în general, depind major din punct de vedere energetic de livrările de petrol și gaze din Federația Rusă, vulnerabilitate deosebit de importantă. Totuși, Moscova trebuie să ia în calcul faptul că principalele sale conducte de petrol și gaze tranzitează Bielorusia, Ucraina și Polonia, transportul spre UE fiind practic controlat de actori regionali asupra cărora Moscova exercită un control nesigur sau un slab control. Totuși, accesul la surse energetice din Marea Nordului, Caspica, Orientul Apropiat și Mijlociu reduce pe termen mediu dependența UE de Federația Rusă. Concomitent, participarea companiilor ruse (Gazprom, Lukoil) la o competiție economică regională este grevată de: obligația ca ele să respecte regulile UE și să-și liberalizeze propria piață energetică; necesitatea modernizării tehnologice; costurile ridicate ale transportului pe conducta „Drujba”, pe calea ferată sau pe conducta Odessa-Brodii etc. Până la urmă, Federația Rusă trebuie să accepte parteneriatul occidental și cooperarea marilor companii transnaționale și să renunțe la relațiile de pe poziții de forță cu statele din imediata sa vecinătate.

România a reușit în ultimul deceniu să mențină un grad redus de dependență față de importurile de petrol și gaze naturale. Cu toate acestea, în ultimii ani, datorită preconizatei epuizări a rezervelor proprii (în circa 20 de ani) și scăderii producției interne, a trebuit să apeleze la importuri de resurse energetice, mai ales din Federația Rusă. Washingtonul pare preocupat de piața energiei electrice în România și Europa de Sud-Est, cu toate că nu este dezinteresat nici de petrol. OMV,

prin preluarea Petrom, reprezintă o „punte” de capital german și american. SUA apreciază că România oferă următoarele oportunități pe termen mediu: este cea de-a doua piață din Europa de Est; s-au înregistrat trei ani de creștere economică neîntreruptă; s-a demarat procesul de restructurare și privatizare a sectorului energetic și dezvoltare a infrastructurii. Mai multe companii SUA și Eximbank (SUA) pregătesc proiectul conductei Constanța-Serbia-Croația.

Petrolul rusesc face față cu greu competitivității celui din Orientul Mijlociu și din Marea Nordului, care are o densitate mai scăzută și un conținut mai mic de sulfuri. În aceste condiții, ar fi de preferat ca petrolul să fie adus din Federația Rusă sau/și din Caucaz în România și procesat la standarde UE în România, pentru Europa Est-Centrală și Balcani. Dezvoltarea unei serioase petrochimii în țara noastră de către UE implică aproape obligatoriu o puternică prezență occidentală și cooperarea în petrol și gaze cu Federația Rusă. Astfel, deși va fi un importator net de energie, România poate juca un rol strategic important pe piața internațională atât pentru tranzitul de petrol din Federația Rusă spre zona consumatoare din vestul Europei, cât și în calitate de exportator de electricitate și produse petroliere.

În perspectiva apropiatei aderări la UE, România va trebui să țină cont de pilonii identificați în acquis-ul comunitar: securitatea în alimentare, competitivitate și protecția mediului, precum și de noile orientări comunitare din planul de dezvoltare a strategiei energetice, cuprins în Cartea Verde a UE.

Federația Rusă încearcă să valorifice disputele energetice UE-SUA; astfel, înclină să transfere tranzacțiile de petrol și gaze în euro, sporește taxele de export și refuză să liberalizeze piața energetică internă, dar acceptă contracte preferențiale cu anumite companii. O alianță între ruși și germani este clară în sfera gazelor naturale în Europa Est-Centrală. La fel, există o strânsă cooperare între ruși și britanici în domeniul petrolier în Siberia de Vest și prin Lukoil în Balcani, Arabia Saudită, Asia

Centrală etc. Americanii și rușii cooperează și se concurează în Siberia, Caspica, Asia Centrală, Irak, Iran etc. În cele din urmă, Moscova trebuie însă să țină seama de propriile interese reale (are nevoie de investiții energetice de 1.000 mld. dolari în următorii 25 de ani), de discrepanța dintre SUA și UE în tehnologia petrolieră și resursele financiare și de faptul că Washingtonul nu depinde efectiv de petrolul și gazele naturale rusești, spre deosebire de Germania, statele din Europa de Est sau Balcani. În plus, SUA controlează politic 70-80% din resursele mondiale petroliere, iar Federația Rusă 5-7%, stând însă foarte bine în privința gazelor naturale. Pe „frontul principal petrolier” din statele Golfului, SUA au un avantaj incontestabil. Rămâne o dispută strategică în sfera gazelor naturale, concentrate în proporție de 47% în Federația Rusă.

Prin urmare, „manevrele de presiune” petrolier-politice ale Kremlinului au limite clare cu partenerii-concurenți americani. Și cu europenii, asemenea „jocuri” nu se vor putea prelungi în condițiile exploatării noilor zăcăminte din Marea Nordului, Algeria, Libia, Africa de Vest, Irak etc. Până la urmă, un stat chiar de dimensiunile Federației Ruse, care controlează 5-10% din rezervele mondiale și care se află în poziția de exportator alternativ de petrol nu se poate impune economicopolitic în fața marilor actori ai economiei mondiale.

Resursele energetice se dovedesc a avea o poziție centrală în activitățile economice și sociale ale SUA și Europei, ca și în restul lumii industrializate. Securitatea alimentării cu energie, dezvoltarea economică durabilă, protecția mediului etc. reprezintă preocupări comune ale marilor actori ai acestei lupte pentru resurse, și nu numai; de aceea, la aceste probleme ale lumii contemporane trebuie căutate soluții comune, întemeiate pe parteneriat și cooperare.

MUTAȚII ÎN PARADIGMA SECURITĂȚII AREALULUI MĂRII NEGRE EXTINSE

Col (r) dr. Grigore ALEXANDRESCU

Școli geopolitice de prestigiu din diferite colțuri ale lumii sunt unanime în a aprecia că mediul geostrategic, în special cel aflat la intersecția dintre fluviu și mare, a exercitat din totdeauna presiuni asupra procesului de evoluție a zonei. Acesta a definit relațiile inter și intrastatale de pe eșichierul respectiv, a influențat trăsăturile spirituale și organizarea socială a populațiilor riverane.

Zestrea maritimă și fluvială a unor state contribuie la dezvoltarea unor specificități socio-economice, care le apropie în procesul lor de evoluție.

Din această perspectivă, orice zonă fluvio-maritimă sporește dezvoltarea statelor riverane. Prin importanța sa, zona generează tendințe de apropiere sau de ostilitate între state, în funcție de interesele competitorilor, în diferite etape istorice. Astfel, spațiul analizat poate fi ținta unor riscuri, pericole și amenințări generate de vecinii sau de actorii statali sau nonstatali mai apropiați sau mai îndepărtați.

Mediul acvatic comun facilitează schimburile transfrontaliere nu numai economice și culturale, dar și pe cele de natură criminală.

Toate acestea se regăsesc în zona Mării Negre Extinse, unde climatul de securitate poartă amprenta unei multitudini de factori, majoritatea cu caracter asimetric: conflictele interetnice și interconfesionale, tendințele separatiste, fragilitatea noilor democrații și concepția generalizată, terorismul și crima organizată, traficul de armament și materiale strategice.

1. Determinări de natură istorică

După încheierea primului război mondial, în arealul danubiano-pontic, s-a amplificat rivalitatea dintre Marea Britanie și Rusia Sovietică. URSS a continuat politica tradițională a lui Petru cel Mare, prin care se urmărea cu obstinție transformarea Mării Negre într-un lac rusesc, prin stăpânirea Gurilor Dunării și a strâmtorilor Bosfor și Dardanele, asigurând astfel ieșirea flotei de război ruse la Mediterana și de aici spre căile maritime internaționale.

La rândul său, Marea Britanie a acționat energic pentru anihilarea jocului strategic rusesc, în scopul asigurării securității comunicațiilor imperiului său colonial a căror axă traversa obligatoriu Marea Mediterană, pentru a continua prin Canalul Suez, ca să ajungă la Aden și Singapore.

Prin prisma acestei rivalități s-au conturat și pozițiile celorlalte state din zonă.

La sfârșitul anilor '30, în competiția statelor care își disputau supremația, în arealul danubiano-pontic a intrat și Germania. La 11 martie 1938, Reichul a ocupat Austria, obținând astfel controlul asupra unei importante părți a bazinului Dunării și deschiderea axei strategice Marea Neagră.

Între anii 1938-1940 s-a cristalizat ideea grupării statelor din estul și sud-estul Europei în scopul creării unui front comun împotriva expansionismului german dinspre vest și sovietic dinspre est. Politica conciliantă a guvernelor de la Londra și Paris față de ambițiile celor două mari puteri nu a creat suportul internațional al inițiativei micilor state riverane.

Situația a fost dezastruoasă pentru România. În urma notelor ultimative sovietice din 26-28 iunie 1940, țara noastră a fost obligată să cedeze Basarabia și nordul Bucovinei. Astfel, URSS a devenit stăpâna întregului litoral nord-pontic și a ajuns riverană la fluviul Dunărea, ale cărui guri a încercat să le ocupe în perioada octombrie 1940-ianuarie 1941.

În primăvara anului 1941, Germania și-a consolidat poziția strategică în acvatoriul vestic și sud pontic, Bulgaria a aderat la Pactul Tripartit, iar Grecia și Iugoslavia au fost invadate de mașina de război nazistă.

După consumarea celui de-al doilea război mondial, URSS, profitând de statutul de mare putere mondială, și-a impus dominația în zonă și a făcut presiuni asupra Turciei pentru a modifica, în favoarea sa, regimul strâmtorilor. La 1 iunie 1945, printr-o notă adresată Ankarei, Uniunea Sovietică solicita cedarea unor teritorii în folosul Georgiei și Armeniei, republici sovietice. Deși nu s-a dat curs unei asemenea pretenții, ea a creat o stare de tensiune permanentă la granița dintre cele două state, care, alături de disputa pentru strâmtori, a afectat grav securitatea în bazinul Mării Negre.

În anul 1947, Congresul SUA hotărăște să acorde un credit de 400 milioane dolari pentru a asigura sprijinul logistic al oponentilor din prima linie a expansiunii rusești (Turcia și Grecia). Doi ani mai târziu (aprilie 1949), ele deveneau membre ale Tratatului Atlanticului de Nord, constituind avanposturile flancului său sudic. Celelalte state riverane - România și Bulgaria - au fost obligate să intre în sfera de influență sovietică, devenind membre ale Pactului de la Varșovia (mai 1955).

Pentru câștigarea unei poziții dominante în relațiile de putere din sud-estul Europei, URSS și-a consolidat poziția strategică, constituindu-și un cap de pod pe Insula Șerpilor, impunând României cedarea ei la 23 mai 1948, printr-un proces verbal.

Evoluția mediului de securitate din zona Dunării inferioare și Mării Negre, ca și de pe întreg mapamondul, în perioada care a urmat, a fost rezultanta războiului rece, a confruntării ideologice dintre cele două blocuri militare.

După prăbușirea URSS, în 1991, autodesființarea Tratatului de la Varșovia și încetarea războiului rece, arealul

danubiano-pontic a cunoscut labilitatea și întreaga gamă a avatarurilor specifice perioadei de tranziție a statelor din zonă.

2. Amenințări la adresa securității spațiului

În evoluția procesului de realizare a securității se constată, în ultimii ani, o amplificare a eforturilor pentru edificarea stabilității la nivel regional, ca o etapă intermediară a acesteia. Strădania comunității internaționale depusă în direcția instaurării păcii în Balcani, Orientul Mijlociu și Africa este concludentă.

Evidente au fost și extinderea sistemului de apărare și securitate al NATO, prin primirea de noi membri, dar și eforturile Uniunii Europene de a dezvolta un model de gestionare a dinamicii de securitate la scara întregului continent.

În acest context, multitudinea problemelor de securitate pe care statele și le-au propus să le rezolve a condus la creșterea numărului și volumului organismelor internaționale. Rezultatele activității lor au fost relevante: s-au diminuat pericolele și amenințările, deși nu au fost eradicate conflictele armate. Principalele zone de insecuritate au fost incluse în procesele de stabilizare, dar nu întotdeauna rezultatele au fost cele scontate.

Efectele globalizării au început să se resimtă. Economia mondială, după o perioadă apreciabilă de reflux, s-a revigorat. În schimb, amenințările transnaționale (terorismul, migrația și traficul de droguri și materiale strategice, crima organizată), profitând de permeabilitatea frontierelor, au mai multe șanse de a se propaga la scară planetară.

Accesul diferențiat al statelor la resurse afectează relațiile dintre acestea. Deși numărul și amploarea conflictelor care au la origine dispute teritoriale au scăzut, s-au amplificat și diversificat modalitățile de rezolvare prin forță a divergențelor de natură etnică și religioasă.

Progresele științei și tehnicii cu aplicabilitate militară au condus, pe de o parte, la polarizarea celei mai noi tehnologii în cadrul statelor cu economii dezvoltate, oferindu-le posibilitatea de a pregăti un război de generația a IV-a, iar pe de altă parte, la scăderea de sub control a comerțului cu arme și mijloace NBC.

Labilitatea perioadei de tranziție pe care o parcurgem, până la realizarea unui sistem de securitate stabil, se va răsfrânge și asupra următorilor ani. Motoarele principale ale instabilității vor rămâne aceleași.

Dacă nu vor apărea condiții și circumstanțe sau o concentrare de putere realizată pe baza înțelegerii dintre statele lumii, care să diminueze sursele de instabilitate existente, trendul ordinii mondiale nu va conduce către o lume mai sigură.

Amestecul de politici și strategii incoerente și ezitante în domeniul securității propuse și dezvoltate de actorii internaționali și instituțiile specializate nu va putea modifica în bine aspectul actual al mediului de securitate.

2.1. Amenințări de natură politică

Mass-media și lucrările de specialitate prezintă cu lux de amănunte și uneori analizează sursele de instabilitate de natură politică existente în zonă. Nu toate dezbaterile de caz sau comentariile prezintă amenințări reale. Dacă vulnerabilitățile unui sistem de securitate sunt destul de concrete, amenințările sunt mult mai greu de identificat și definit în contextul politicii internaționale actuale. Aceasta este consecința raportului subiectiv/obiectiv dintre indivizi. Astfel, reprezentările unui grup de oameni, cu atât mai grav când aceștia sunt factori de decizie, pot să nu aibă un suport real. La fel de periculoasă este situația în care, datorită mecanismelor democrației, nu se pot lua decizii majore pentru înlăturarea amenințărilor evidente.

Diferența dintre provocările minore, care rezidă din mediul competitiv internațional, și amenințările la adresa securității naționale se manifestă într-un spectru care se întinde de la obișnuit și rutinar până la drastic și fără precedent. Momentul și locul din acest spectru în care intră un tip de amenințare, zona elementelor ce lezează securitatea națională, depind, în cele mai multe cazuri, de decizia politică și mai puțin de obiectivitatea elementelor constitutive ale amenințării respective.

Apariția noilor state independente pe spațiul fostei Uniuni Sovietice a fost însoțită de numeroase surse de amenințări, dintre care unele au generat conflicte deschise. Majoritatea lor au drept cauză frontierele dintre fostele republici sovietice. Trasarea lor după principiul exclusiv sovietic, care, la vremea aceea, nu ofereau o altă alternativă, a determinat, la începutul deceniului trecut, o dată cu revigorarea aspirațiilor naționale, o situație de efervescentă maximă în retrasarea frontierelor firești în care s-a dezvoltat fiecare națiune înainte de a fi înglobată în Uniunea Sovietică. La acestea se adaugă și problemele istorice rămase deschise între statele riverane, cum ar fi Insula Șerpilor și delimitarea zonei maritime exclusive.

În bazinul Dunării Mijlocii, situația statelor rezultate în urma dezintegrării fostei Iugoslavii generează în continuare amenințări la adresa securității zonei Balcanilor, chiar dacă tonalitățile s-au redus.

România nu poate fi scoasă din acest context, ea resimte toate transformările în plan politic ce au loc în zonă.

2.2. Amenințări sociale

Aspectul amenințărilor sociale și obiectivele acestora se apropie de cele politice. Nu de puține ori, în istoria omenirii, în cadrul relațiilor dintre state, amenințările externe de natură

socială au degenerat până la atacuri la adresa identității naționale, implicându-le, în mod direct, în domeniul politic.

Totuși, majoritatea amenințărilor sociale își au sursa în interiorul statelor. Ele se produc pe fondul nemulțumirilor sociale de orice natură. Nerezolvarea sau tergiversarea soluționării conflictelor de muncă, a conflictelor interetnice sau interconfesionale constituie tot atâtea surse de amenințare la adresa securității naționale.

În condițiile în care securitatea socială depinde de capacitatea statelor de susținere a structurilor tradiționale de limbă, cultură, identitate etnică și religioasă, amenințările acestor valori provin, în cea mai mare parte, din exteriorul statului, putând fi folosite și căi interioare.

Conflictele interetnice și interconfesionale, acum aflate în stare latentă în Balcani, continuă să reprezinte riscuri la adresa securității regiunii, iar nerezolvarea lor deplină și definitivă generează amenințări directe la stabilitatea statelor de pe cursul mijlociu al Dunării.

În bazinul Mării Negre, statele din nordul și estul acestuia se confruntă cu același tip de amenințări, datorat rapturilor teritoriale și transmutărilor de populații din perioada stalinistă. Astfel, în 1939, la Ucraina Sovietică a fost anexată partea estică a Poloniei, și în 1945 aceasta lua, de la Cehoslovacia, Ucraina Subcarpatică. Tot atunci, după formarea Republicii Sovietice Moldovenești, sunt trecute la Ucraina, pe lângă Bucovina de Nord și ținutul Herței, județele cu populație majoritar românească Hotin, Ismail și Cetatea Albă. În 1954, când au fost aniversați 300 de ani de la alipirea de Rusia, Ucraina a primit în dar Crimeea, din care fuseseră transmutați tătarii și înlocuiți cu ruși, azi majoritari în zonă.

În lucrarea „Atlas de la Russie et des pays proches”, apărut în 1995, la Paris, rod al colaborării specialiștilor ruși cu cei francezi, sunt enumerate 24 de surse majore de amenințare de natură socială în nordul Mării Negre.

O zonă cu potențial beligen mult mai ridicat se află în estul Mării Negre. Caucazul, pe parcursul istoriei, a fost teatrul luptei pentru influență dintre Rusia, Turcia și Iran. Aceasta a determinat ca o primă caracteristică a zonei să o reprezinte conexiunea a două civilizații: una preponderent creștină (Armenia și Georgia) și alta musulmană (Azerbaidjan și micile republici vecine de pe teritoriul Rusiei). Trasarea frontierelor dintre aceste republici a fost realizată de sovietici cu totul arbitrar, fapt ce a determinat existența în zona Caucazului a peste 50 de situații tensionate sau conflictuale. Dintre acestea, cele mai active au fost cele din Nagorno-Karabah, dintre Armenia și Azerbaidjan, cele din Abhazia, în Georgia și cele din Cecenia, în Federația Rusă.

Creșterea numărului și puterii distructive a conflictelor etnico-religioase a devenit o caracteristică a mediului actual de securitate. Sursele de amenințare existente în bazinul Dunării transbalcanice, alături de cele din vecinătatea Mării Negre, denumite Transnistria, Crimeea, Cecenia, Daghestan, Abhazia, Nagorno-Karabah, întregesc viziunea asupra „climatului de destindere” din zonă.

2.3. Amenințări economice

Puterea politică este dependentă de baza economică și influențează sistemul de relații cu ceilalți parteneri. Declinul economic se poate datora atât unor cauze interne precum incompetența managerială, cât și unor cauze externe precum apariția unor noi puteri economice rivale. Evidențele istorice prezintă o listă interminabilă de puteri în creștere sau descreștere.

În 1992, după separarea de Ingușeția, Cecenia s-a declarat independentă, ridicându-se împotriva Federației Ruse. Războiul s-a soldat cu peste 100.000 de morți, 400.000 de refugiați și ruina tuturor localităților. Motivele conflictului au fost în

special economice. Cecenii doreau independența pentru a-și dezvolta un sistem economic original, iar rușii nu au acceptat-o, în special pentru a nu periclita securitatea principalelor conducte care transportă țițeiul de la Baku spre Moscova. De altfel, marile resurse de țiței și gaze din zona Mării Caspice și conductele care le leagă de Europa generează, în ultimul timp, surse permanente de amenințare economică.

Pătrunderea tumultuoasă în zonă a companiilor transnaționale occidentale este asociată cu eforturile Rusiei, Ucrainei și Turciei de a obține exclusivitatea coridorului principal de transport al țițeiului. În calea Rusiei stau Cecenia și Daghestanul, o altă republică incendiară. Companiile occidentale mizează pe varianta turcă din considerente politice și militare. Dar, în această situație, conducta va străbate zona locuită de kurzi, cu care Turcia, de peste 14 ani, se află în conflict. Varianta georgiană nu este nici ea mai liniștită. Conducta va traversa teatrul de război din Karabah și pe cel din Abhazia.

În acest context, România cu toate atuurile sale – cel mai mare port la Marea Neagră, asociat cu o modernă rafinărie la țărm și o puternică și diversificată infrastructură de conducte - resimte amenințările generate de competiția transportului petrolului caspic.

2.4. Amenințări militare

Până nu demult, amenințările militare au fost percepute ca principalul tip de amenințări la adresa securității.

Situația este ușor de înțeles, deoarece acțiunea în forță era singura care putea determina pierderi ireparabile atât pentru baza organizațională a statelor vizate, cât și pentru existența populației acestora.

Folosirea forței rupe relațiile pașnice dintre actorii internaționali și pune capăt recunoașterii diplomatice. Competitivitatea obișnuită în sectoarele politic, economic și

social este înlocuită de competiția militară cu finalități dramatice. Efectul multiplu, distructiv și de cele mai multe ori ireparabil, al consecințelor amenințărilor militare, l-am situat în centrul preocupărilor specialiștilor în securitate.

Disproporția de potențial militar existentă este de natură să neliniștească unele state sau grupări de state importante. Canalizarea acumulărilor militare către rezolvarea problemelor istorice deschise dintre state explică accentul disproporționat pus pe componenta militară a securității, chiar și în perioada actuală în care amenințările din alte sectoare prezintă pericole mai mari și mai apropiate.

Disputa dintre Ucraina și Rusia pentru împărțirea flotei din Marea Neagră care a aparținut fostei Uniunii Sovietice a constituit, până nu demult, o amenințare serioasă la adresa statelor riverane. Acum disputa a încetat, dar Rusia, cu 81,7% din flota Sovietică bazată în Marea Neagră, a obținut custodia infrastructurii din Peninsula Crimeea pentru o perioadă de 20 de ani. În anul următor, Rusia și-a planificat să-și edifice propriile facilități militare, care să amplifice forța celor existente.

În perspectiva obținerii de către Ucraina a statutului de putere regională, statut pe care încearcă să-l demonstreze în relația cu România la Gurile Dunării, Rusia urmărește reglementarea statutului Mării de Azov, a cărei importanță strategică o consideră de substanță.

Creșterea importanței geopolitice a spațiului danubiano-pontic a determinat amplificarea prezenței militare a unor state din afara zonei.

Republica Moldova a resimțit, după obținerea independenței, impactul celei mai puternice amenințări militare, care a condus la un război sângeros cu Transnistria. Situația este departe de a-și găsi rezolvarea, chiar cu ajutor internațional, datorită susținerii pretențiilor separatiștilor de către forța militară a unei grupări operative ruse. Aici nu cei

2000 de soldați care aparțin Armatei a 14-a ruse reprezintă o amenințare permanentă pentru Europa estică și nu numai, ci infrastructura și facilitățile militare existente. Oricând cazarmile pot să găzduiască o armată operativă, iar depozitele care adăpostesc materialele militare necesare pentru un „front” – așa cum au fost proiectate în perioada războiului rece – să susțină logistic acțiuni militare în forță. Desigur, în viitor, paradigma intervenției militare va fi modificată substanțial. Logistica militară existentă în Transnistria, scăpată de sub control, poate să alimenteze acțiuni teroriste deosebit de virulente, iar traficul cu arme și materiale militare să facă zona deosebit de nesigură.

Dacă existența bazelor militare americane, în curs de construire, pe teritoriile României și Bulgariei este justificată de necesitatea apropierei de zonele de pregătire și susținere a acțiunilor teroriste, cele rusești din Transnistria nu reprezintă decât capete de pod spre Europa Occidentală. Oricum, situația nu trebuie scăpată de sub control pentru a nu da naștere unei noi competiții a înarmărilor care să-și aibă sorginea pe teritoriul țării noastre și în vecinătatea acesteia.

3. Mutații în sursele de amenințare și în tehnicile de contracarare a lor

Sursele actuale de amenințare la adresa securității diferă în mod fundamental de cele de la sfârșitul mileniului trecut. Discursul și acțiunea comunității internaționale se adaptează în mod continuu noilor realități. Provocările nu se rezumă numai la conflictele militare dintre state, ci sunt de natură mult mai complexă. Și-au făcut apariția, alături de actorii statali, actorii nonstatali sau parastatali.

Pericolele, deși latente, scăpând de multe ori de sub atenția noastră, pot genera stări de insecuritate cu urmări grave asupra arealului și locuitorilor acestuia. Chiar dacă nu sunt explicite, ele generează amenințări mult mai difuze și, deci, mai dificil de localizat și combătut cu mijloace tradiționale. Astfel,

amenințările nu mai pot fi analizate numai din perspectivă geografică, ci, în primul rând, din perspectivă funcțională. Fiind îndeobște de natură transnațională, nu pot fi gestionate de o singură țară sau numai de un grup restrâns de țări.

Este, prin urmare, nevoie de o abordare nouă, integrată, polidisciplinară, care să îmbine atât instrumente politice, economico-financiare, cât și o strategie de utilizare de tehnologii noi și structură organizațională adecvată pentru a răspunde în mod conjugat și eficient unor amenințări asimetrice, caracteristică principală a unui nou tip de amenințări.

Denumite, de majoritatea analiștilor lumii, *amenințări transfrontaliere*, gama acestora este deosebit de largă și pestriță, cuprinzând inovații în materie de destabilizare mai vechi sau de ultimă oră generate de minți înfierbântate.

Ordinea de importanță a amenințărilor transfrontaliere nu poate fi stabilită decât pentru o perioadă scurtă de timp, datorită vitezei mari de schimbare și inovație și datorită existenței disparate și indistincte a parametrilor de predictibilitate. Totuși, se impune o scurtă prezentare a unor cazuri concrete.

3.1. Terorismul

Deși este greu de acceptat, de către lumea civilizată, fenomenul terorist a devenit o realitate cu implicații globale greu de prevenit și gestionat. El nu se mai prezintă doar ca un gest criminal mărunț, produs în disperare de cauză la o anumită evoluție a sistemului social. Acum el s-a consacrat ca o acțiune îndreptată împotriva ordinii de drept, deosebit de violentă, desfășurată în afara și contra normelor internaționale.

Cu ajutorul mijloacelor militare, și bazându-se pe elemente de război psihologic, terorismul urmărește obținerea unor avantaje exclusiv sectare, prevalându-se de așa-zise precepte religioase, în fond sloganuri scoase din tenebrele

istoriei, caută să oprească cursul firesc al societății omenesci spre libertate și prosperitate.

Ciocnirile dintre teroriști și forțele de ordine sunt sporadice, uneori spectaculoase, desfășurate în prezența și cu sacrificiul populației pașnice. Armamentul folosit este un amestec de cibernetică, high-tech și mijloace artizanale. Progresul tehnic a pus la dispoziția unor indivizi asociali capacități distructive care, altădată, erau destinate doar guvernelor și armatelor. Astfel, flagelul terorist constituie o amenințare gravă la adresa securității.

Reacția comunității internaționale împotriva terorismului cuprinde întreaga gamă de acțiuni (politice, diplomatice, economice și militare), fiind îndreptate atât asupra cauzelor, cât mai ales asupra efectelor.

Aproape fără excepție, după 11 septembrie 2001, comunitatea internațională a format în jurul Statelor Unite ale Americii coaliția antiteroristă, al cărei scop este eliminarea terorismului ca fenomen social. Prima mare reuniune de forțe din istoria omenirii poate fi înțeleasă ca o reacție de autoapărare a tuturor și o exprimare a fiecărui stat de drept aflat în situații dificile, pe fondul eforturilor de înlăturare a cauzelor frustrării lumii civilizate.

Alianța Nord-Atlantică și-a constituit propriul Plan de Acțiune împotriva Terorismului, pe care l-a aprobat la Summitul de la Praga (21 noiembrie 2002).

Comparativ cu NATO, Uniunea Europeană nu dispune de o strategie proprie de combatere a terorismului, nici de mijloace destinate acestui scop. Atentatele teroriste de la 11 martie 2004, din gările și trenurile spaniole, au demonstrat vulnerabilitatea sistemului de protecție al statelor vest-europene.

Amenințarea teroristă cu grad mare de pericolozitate va persista în această parte a lumii atât timp cât nu se va realiza o armonizare efectivă a politicilor în problemele terorismului,

traficului de ființe umane, drogurilor și armelor, corupției, spălării banilor și crimei organizate.

În acest sens, crește rolul factorilor de decizie și de ordine publică din porturile maritime și fluviale ale statelor riverane, între care se remarcă Istanbul, Burgas, Varna, Mangalia, Constanța, Sulina, Odesa, Simferapol, Novorosiisk și Batumi, precum și din porturile de pe cursul inferior al Dunării.

3.2. Corupția și economia subterană

Noile realități generate de cursa pentru obținerea unor facilități politice și economice sporite și o îmbogățire cât mai rapidă, manifestate în special în cadrul tinerelor democrații, tind să se generalizeze pe întreg spațiul Mării Negre Extinse. Efectele secundare negative ale regionalizării și globalizării în plan economic și politic oferă destule șanse manifestării fenomenelor de corupție și dezvoltării pieței „negre”.

Aproape fără excepție, statele din zonă se confruntă cu fenomene de corupție la toate nivelurile și cu existența unei economii subterane bine articulate. Aceste fenomene nu fac decât să întârzie integrarea zonei în spațiul de coprosperitate al Europei Occidentale.

3.3. Crima organizată, traficul de persoane, droguri și materiale strategice

Din unele evaluări prezentate la recente congrese de specialitate, desfășurate la nivel mondial, a reieșit faptul că economia interlopă este a doua afacere la nivel mondial. Evenimentele sunt edificator prezentate nu numai de lucrările de specialitate, dar și de mass-media, în care se dezbate pe larg situația existentă în anumite locuri pe glob unde criminalitatea transfrontalieră asigură controlul la nivel politic, prin intermediul finanțării campaniilor electorale și prin corupție.

Specialiștii evidențiază ca principală amenințare la adresa securității actuale unificarea a trei piloni la nivel mondial: a) traficul ilicit de orice fel (ființe umane, arme, materiale strategice, droguri, țigări ș.a.m.d.), b) criminalitatea și spălarea de bani în economia subterană și c) terorismul. Prezența și acțiunea concentrată a celor trei elemente amenință să preia controlul în multe locuri din spațiul supus analizei.

Rusia, Ucraina, Moldova și România sunt state predilecte de unde se recoltează mâna de lucru „la negru” și prostituatele prezente în întreaga lume. Aceste state sunt cunoscute în media occidentală mai mult din imaginea de neînviat a reprezentanților lor în lumea interlopă, decât din realizările din domeniul dezvoltării economiei de piață și statului de drept. Chiar și numai sub acest aspect, situația creează o sursă de amenințare nu numai pentru imaginea statelor, ci și pentru credibilitatea lor în plan politic și economic.

Marile acumulări de tehnică militară din vecinătatea Mării Negre și de pe cursul inferior al Dunării, din timpul războiului rece, creează oportunități pentru traficul ilegal de arme și muniție. Acestea pot alimenta ideea secesiunii unor regiuni sau, puse în mâinile multitudinii de militari disponibilizați, înființarea unor armate private ori forțe paramilitare aflate în afara legilor statelor.

3.4. Migrația

Regiunea Mării Negre și a Dunării inferioare cunoaște în ultimul timp o creștere semnificativă a circulației persoanelor în căutare de locuri de muncă și în încercarea de trecere ilicită spre statele prospere din Occident.

Totodată, nenumăratele focare de conflict și tensiune din nordul și estul Mării Negre au determinat migrații masive de populație către zonele mai liniștite.

Emigrația ilegală încurajează dezvoltarea unei rețele mafioate locale care poate pune la dispoziția oricui arme și materiale strategice. Acestea pot asigura baza de recrutare și logistică elementelor teroriste care pot acționa oriunde în lume.

3. 5. Amenințări de natură ecologică

Securitatea zonei este un concept generat de relația dintre condițiile de mediu și interesele de securitate. Aceasta a devenit un catalizator al stabilității socio-politice cu valențe internaționale. El intervine în ecuația securității în special în momentele critice ale dezvoltării sociale. Astfel, când degradarea mediului coincide cu prezența unei stări de insecuritate a unei regiuni sau țări, amenințarea de natură ecologică își face simțită prezența. Apar animozități, inexistente până atunci, între locuitorii unor zone diferite sau între grupuri (etnice, religioase), generate de afectarea mediului înconjurător, poluare, insuficiența resurselor naturale etc.

Transformările din mediu, mai ales când nu sunt dorite sau când creează avantaje unilaterale, afectează sistemul de securitate. În anumite condiții, amenințările de acest fel pot deveni cauze ale unor confruntări militare (distribuția apei, poluarea excesivă, distrugerea florei și faunei ș.a.).

Marea Neagră este considerată de specialiști cea mai poluată mare a lumii, datorită deversării fără reținere a tuturor tipurilor de substanțe poluante cunoscute.

Delta Dunării, după progresele remarcabile obținute în ultimii ani, în urma transformării ei într-o zonă de protecție a biosferei, riscă să se degradeze rapid și irevocabil. Canalul pe care intenționează să-l construiască Ucraina pe brațul Chilia poate distruge flora și fauna întregii delte. Această sursă de amenințare de natură ecologică nu se adresează numai României, ci întregii comunități internaționale, deoarece îi

poate afecta grav, până la anulare, unul din puținii „plămâni” care i-au mai rămas.

3.6. Rolul cooperării în contracararea și eradicarea amenințărilor

Lumea de azi ne determină tot mai mult să ținem seama de faptul că nu putem să ne asigurăm securitatea, ca stare obligatorie pentru progres și prosperitate, fără de cel de lângă noi și în nici un caz împotriva acestuia. Depindem tot mai mult unii de alții, avem nevoie de solidarități împărtășite pentru a combate amenințările la adresa viitorului nostru.

O serie de probleme politice, economice, de securitate și culturale pot fi mult mai bine abordate și rezolvate într-un cadru relativ omogen, unde există o anumită coeziune și o experiență comună de dezvoltare. Regiunea poate oferi cadrul propice pentru stabilirea unor mecanisme de cooperare, care să contribuie la climatul internațional de securitate.

După terminarea războiului rece, începând cu a doua jumătate a deceniului trecut, în vederea eliminării percepțiilor eronate și a combaterii amenințărilor la adresa securității comune în lume, s-a dezvoltat un mare număr de mecanisme de cooperare.

În cadrul Summit-ului NATO de la Istanbul de la sfârșitul lunii iunie a.c., au fost subliniate importanța strategică a Mării Negre și necesitatea extinderii sferei de stabilitate pe care o poate genera NATO în acest areal. Prin acțiunea comună a tuturor membrilor Alianței și a statelor partenere, statute deținute de toți riveranii, fără excepție, pot fi diminuate, până la eradicare, sursele de amenințare.

Atât NATO, cât și UE pot deveni garanți ai stabilității zonei, pe cât de importantă pe atât de măcinată de disputele anterioare. Consecințele implicării vor fi nebănuite de mari pentru stabilitatea și prosperitatea locuitorilor ei.

BIBLIOGRAFIE

1. MUREȘAN, Mircea, TOMA, Gheorghe, **Provocările începutului de mileniu**, Editura UNAp, București, 2003.
2. BUZAN, Barry, **Popoarele, statele și teama**, Editura Cartier, Chișinău, 2002.
3. BRZEZINSKI, Z., **Marea tablă de șah**, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999.
4. MALIȚA, George, **Zece mii de culturi, o singură civilizație**, Editura Nemira, București, 2001.
5. Centrul de Studii Strategice de Securitate, **Integrarea Euro-Atlantică. Priorități Post-Praga**, Editura AÎSM, București, 2002.
6. Centrul de Studii Strategice de Securitate, **Terorismul. Dimensiune geopolitică și geostrategică. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului**, Editura AÎSM, București, 2002.
7. **România și tratatele internaționale**, Editura Militară, București, 1972.
8. Universitatea Națională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, **România, membru al Alianței Nord-Atlantice**, Editura UNAp, București, 2004.
9. Universitatea Națională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, **2003. Unicitate, evoluții, perspective**, Editura UNAp, București, 2004.
10. Universitatea Națională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, **Amenințări la adresa securității**, Editura UNAp, București, 2004.
11. Universitatea Națională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, **Fizionomia acțiunilor militare**, Editura UNAp, București, 2004.
12. Universitatea Națională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, **Surse de instabilitate**, Editura UNAp, București, 2004.

CONFLICTUL TRANSNISTREAN- PERMANENTĂ SURSĂ DE INSTABILITATE IN ZONĂ

Colonel (r) dr. CSII Petre DUȚU
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

1. Considerații generale

Conflictul transnistrean a fost și este perceput de populația de pe teritoriul Republicii Moldova ca un eveniment deosebit de important. El a marcat semnificativ evoluția întregii vieți și activități din societatea moldovenească, prin consecințele ce au decurs din izbucnirea lui și din rămânerea sa, de peste 10 ani, într-o situație critică. Aceasta din urmă trebuie înțeleasă ca o stare în care cei implicați nu au găsit o soluție viabilă provocării pe care o reprezintă conflictul în sine.

Despre acest conflict s-au scris destule materiale și s-a vorbit mult și, fără îndoială, discuțiile vor continua. S-a spus despre el că este un conflict geostrategic și geopolitic, în care sunt interesați atât actori statali (Republica Moldova, Rusia, Ucraina, România, mai ales), cât și nonstatali (OSCE, ONU). În același timp, s-a afirmat că este un conflict politic și etnic. Se pare că cea mai apropiată de adevăr este aprecierea că „problema transnistreană are mai curând la origine un conflict intercultural, ce a căpătat, după noiembrie 1989, un tot mai pronunțat caracter de conflict geopolitic.”²⁴²

Dar, pentru a înțelege corect această afirmație, se cere făcut un succint recurs la istoria teritoriului din stânga Nistrului. Moldovenii transnistreni sunt autohtonii care au suportat, după 1792, un regim de ocupație și o presiune

²⁴² Oleg, SEBERIAN, Conflictul transnistrean: geopolitică și geoistorie, în <http://ro.altermedia.info/>. p.2

națională din partea Imperiului Rus. Din această perspectivă, cei care afirmă că acest teritoriu nu a fost niciodată românesc comit o gravă eroare. El a fost și este pământ românesc, dar care a rămas vreme îndelungată sub ocupație rusească. Aceasta se va simți în valorile, în normele și modelul comportamental pe care populația din acest spațiu le va adopta. De fapt, majoritatea relativă a populației din raioanele transnistrene ale Moldovei este de expresie rusă. În acest context, natura conflictului transnistrean este, se poate spune nu etnică, ci mai degrabă una lingvistică.

De regulă, conflictele interculturale sunt generate nu de apartenența la un grup etnic, ci la niște valori culturale comune, specifice unei anumite regiuni. În cazul Transnistriei, problema era legată de amploarea pe care o luaseră în Moldova (Basarabia) acțiunile de revenire la limba română, ca limbă oficială în stat, și de introducerea grafiei latine.

Asemenea acțiuni au avut o largă susținere populară în Moldova din dreapta Nistrului, a cărei populație a avut un contact mai strâns, în timp, cu România, cu limba și cultura sa. În schimb, populația din stânga Nistrului nu prea agrea astfel de acțiuni. Aceiași atitudine diferită au avut-o oamenii și față de revenirea la tricolor, ca drapel național, la cântecul „Deșteaptă-te române”, ca imn național etc. În timp ce în teritoriul din dreapta Nistrului entuziasmul era manifest și manifestat, pe celălalt mal oamenii erau mai reținuți. Explicația este dată de accesul la valorile culturale diferite ale populației moldovenești din cele două regiuni ale Moldovei. În Transnistria, populația a venit în contact, o perioadă de timp foarte mare, cu valorile culturale rusești, a folosit limba rusă pentru comunicarea cotidiană, în schimb, în Moldova s-a menținut o legătură mai strânsă cu cultura și limba română, deși și aici, în timpul ocupației sovietice, cunoașterea și utilizarea limbii ruse au fost obligatorii.

După 1990, conflictul își pierde caracterul intercultural și devine unul geopolitic. Declararea independenței de către Republica Moldova în 1991 va accentua acest caracter. Aceasta pentru că Transnistria are o valoare geopolitică, iar cine o deține controlează întreaga Moldovă.

2. Atitudinea Rusiei, Ucrainei și a Republicii Moldova față de conflictul transnistrean

De la început trebuie spus că toate aceste state au motive să mențină deschis conflictul transnistrean. Această atitudine le oferă o serie de avantaje în atingerea unor interese geopolitice, economice, politice etc.

Iată succint în ce constă motivația acestor state în menținerea stării actuale a conflictului transnistrean.

Interesele Rusiei în Transnistria sunt determinate de următoarele motive: *păstrarea pozițiilor strategice în sud-estul Europei; prezervarea intereselor populației ruse din acest teritoriu; păstrarea legăturilor cooperatiste cu întreprinderile din Transnistria, unele dintre ele fiind unice în cadrul complexului militar industrial; reglementarea conflictului în interesul stabilității proprii și al consolidării relațiilor sale cu statele în care există o minoritate rusă; stabilirea unor relații mai previzibile și mai stabile cu România și de a nu admite o influență românească asupra Moldovei*²⁴³. Totodată, nu trebuie omise interesele economice din Transnistria ale unor grupuri din Rusia. În plus, aici există o serie de avantaje economice datorate absenței diferitelor taxe (accize, taxe vamale, impozite etc.) ce se plătesc în alte state.

Ucraina este de acord cu conflictul transnistrean cam din *aceleași considerente cu ale Rusiei*. Totodată, acest conflict *a abătut atenția Moldovei de la problemele de frontieră, teritoriu și populație pe care altfel le-ar fi ridicat Ucrainei*.

²⁴³ <http://ro.altermedia.info>. pp. 3-4

Republica Moldova, poate părea paradoxal, la rândul său, are interes ca acest conflict să nu se rezolve așa curând. Ca argumente în sprijinul acestei afirmații sunt: *ambiguitatea manifestată de guvernanții Republicii Moldova chiar în timpul dobândirii independenței* în august 1991, când structurile de forță moldovenești au fost retrase din raioanele transnistrene; *atitudinea din ce în ce mai ostilă a guvernanților moldoveni față de România*. În perioada în care, de pildă, Republica Moldova a deținut președinția OSCE, aceasta s-a plâns de România la toate forurile europene.

De asemenea, în acțiunea diplomatică a Republicii Moldova de a colabora cu statele din Balcani în diverse domenii, inclusiv în cel al securității și apărării, Bucureștiul a fost ocolit intenționat; *interesele economice ale unor grupuri din Moldova în Transnistria*. De exemplu, oameni de afaceri din Transnistria și mărfurile produse aici tranzitează fără probleme teritoriul din dreapta Nistrului și apoi pot pleca oriunde în lume; *Chișinăul nu a pus niciodată categoric problema unui embargo total Transnistriei*, atrăgându-i atenția că poate pierde avantajele obținute anterior dacă nu se supune legilor Republicii Moldova.

În acest sens, s-au făcut unele încercări, prin adoptarea unor noi ștampile vamale, prin obligarea firmelor transnistrene de a se înregistra în Republica Moldova și de a plăti taxe la bugetul de stat. Dar și aceste măsuri sunt doar pe hârtie; există teama că o apropiere prea mare de România ar duce la victoria uniuniștilor din Moldova, care și-ar vedea visul cu ochii: unirea cu patria-mamă.

Realizarea unirii Republicii Moldova cu România este, se pare, percepută de către unele grupuri de interese că ar duce la pierderea de către elita politică moldovenească, și nu numai, a unor avantaje de natură diversă, pe care le are în prezent; acceptarea de către guvernanții de la Chișinău a propunerilor de federalizare a Republicii Moldova.

3. Constituirea Republicii Moldova, ca stat independent, și a autoproclamatei republici transnistrene

Pe fundalul dezintegrării URSS, un șir de republici sovietice și-au proclamat suveranitatea. Acest proces s-a soldat cu adoptarea, de către Parlamentul Republicii Moldova, la 23 iunie 1990, a Declarației de Suveranitate²⁴⁴. Ca răspuns la pașii fermi ai câtorva republici spre obținerea independenței, conducerea URSS aplică tactica stimulării separatismului în republicile „răzvrătite”. Așa se face că, la 2 septembrie 1990, la Tiraspol, are loc „cel de-al doilea congres extraordinar al deputaților sovietelor de diferite niveluri” din unele localități nistrene, la care este proclamată o nouă „republică” pe teritoriul Moldovei – Republica Sovietică Socialistă Moldovenească Nistreană, în componența URSS.

Republica Moldova a apărut, ca stat independent, la 27 august 1991, în calitate de succesori al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești (RSSM), care fusese creată în 1940, după anexarea de către URSS a Basarabiei (spațiul dintre râurile Prut și Nistru, cu denumirea istorică Basarabia). Teritoriul RSSM (37 mii km²) a fost constituit din Basarabia și o parte din teritoriul fostei Republici Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești (RASSM). Pentru justificarea expansiunii teritoriale și creării statalității „sovietice socialiste moldovenești”, statul sovietic a promovat o politică dură de deznaționalizare și de creare a „noului popor”, adică a celui „moldovenesc”. Momentul-cheie al „moldovenismului sovietic” a fost românofobia, inoculată prin toate mijloacele statului totalitar (deportări, nimicirea fizică a intelectualității, foametea artificială din 1947, „spălarea creierelor” etc.). Trecutul istoric diferit al acestor două părți componente ale RSSM, ca și structura etnică diferită a populației, a determinat

²⁴⁴ Stela, SUHAN, Natalia, COJOCARU, **Memoria colectivă și construcții identitare** în Transnistria, Chișinău, 2002 p. 8

atitudini dominante diametral opuse proceselor politice ce au urmat după 1985.

În condițiile politicii de „perestroika”, inițiată de Mihail Gorbaciov în 1985, în toate fostele republici unionale a devenit posibilă abordarea problemei emancipării naționale a populației autohtone. Aceste două momente, emanciparea națională a populației autohtone și transformarea RSSM într-un stat independent, au provocat o atitudine ostilă în centrele industriale din zona de est a Republicii Moldova. Starea de spirit dominantă din această regiune și greșelile tinerei democrații din Moldova au fost abil exploatare de către conducerea URSS, iar, după 1991, de Federația Rusă. La agravarea situației au contribuit și trupele fostei Armate a 14-a, ale cărei unități au fost dislocate după 1945 în orașele din zona de est a Republicii Moldova. Această suprapunere de factori negativi a provocat, în primăvara anului 1992, un conflict armat de proporții între puterea constituțională și regimul separatist, în urma căruia ultimul a instaurat controlul deplin asupra a 12% din teritoriul Republicii Moldova și a 700.000 de locuitori.

4. Mit, mistificare și adevăr despre conflictul transnistrean

Mit: existența unui popor transnistrean și a unei patrii transnistrene.

Memoria colectivă a populației din stânga Nistrului este marcată de istoria acestui spațiu. Evenimentele istorice care au bulversat acest spațiu geografic începând cu 1792, când această regiune a fost anexată la Imperiul Rus, au contribuit la construirea memoriei și identității locuitorilor din acest teritoriu. Deși, până la 1792, moldovenii constituiau populația majoritară a regiunii, pe parcursul „perioadei după 1792, ei sunt în continuă diminuare, parțial din cauza emigrației ruse și ucrainene, parțial din cauza slavizării masive a etnicilor români din regiune, încât moldovenii devin, după primul sfert al

secolului XIX, doar a doua comunitate ca mărime a provinciei, după ucrainenii”²⁴⁵.

După războiul civil din Rusia (1917-1922) și constituirea Uniunii Sovietice se inițiază un vast program de „autonomizare”. În aceste condiții, în octombrie 1924, în partea vestică a Transnistriei, a fost creată Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească (RASSM), cu capitala în orașul Balta, iar din 1929 – la Tiraspol. RASSM făcea parte din Republica Sovietică Socialistă Ucraineană și avea o suprafață de 8,5 mii km². Cum moldovenii transnistreni sunt supușii Imperiului Rus încă din 1792, patria pe care a conservat-o memoria lor colectivă a fost Moldova, nu România, acești oameni se știu moldoveni și nu români, se știu cetățeni ai Rusiei, nu ai României²⁴⁶. Cu atât mai mult, cu cât, în timp ce basarabienii în perioada 1941–1944 au revenit la patria-mamă și au luptat pentru „cauza unității românești” sub tricolorul regal, moldovenii transnistreni au considerat acest act drept o ocupație...²⁴⁷ Români transnistreni nu au conservat în memoria lor colectivă un 1859, un 1918..., iar anul 1944 nu a fost de ajuns pentru consolidarea unei conștiințe românești.

„Poporul moldovenesc” și „RASSM”, inventate de către Stalin, sunt conturate după 1990, în raioanele de est ale Republicii Moldova într-o identitate nouă - „poporul transnistrean”. Presa din stânga Nistrului, speculând cu imaginarii colectiv (evenimente istorice, reprezentări, credințe, amintiri din perioada sovietică, cât și din perioada celor peste 10 ani de „existență” a autoprocimatei republici), continuă să construiască o identitate „nouă” pentru populația din stânga Nistrului – „poporul transnistrean”.

²⁴⁵ Oleg, SEREBIAN, **Politosfera**, Chișinău, Editura Cartier, 2001, p.100

²⁴⁶ Vasile, BÂRSAN, **Masacrul inocenților. Războiul din Moldova din 1 martie-29 iulie 1992**, București, Editura Fundației Culturale Române, 1993, p16

²⁴⁷ O. SEREBIAN, op.cit, p.119

La 27 august 1991, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat „Declarația de independență” și a optat pentru separarea de URSS, eveniment ce a provocat, totuși, un veritabil șoc psihologic. Această opțiune echivala, în special, pentru etnicii ruși, care până în 1991 erau purtători ai mentalității de “eliberatori”, de “frate mai mare”, cu pierderea statutului de cetățean sovietic și acceptarea unui nou statut, neobișnuit, cel de cetățeni ai unui nou stat independent și, mai ales, de minoritate națională.

Utilizarea frecventă a cuvântului Transnistria, în propaganda separatiștilor de la Tiraspol și în mass-media din stânga Nistrului, ar putea crea o „identitate aparte” pentru locuitorii din raioanele de est ale Republicii Moldova. Pentru justificarea și întărirea acestei „identități aparte” a „poporului transnistrean” se invocă și „argumente istorice”, și anume faptul că Transnistria nu ar fi ținut românesc, deoarece, în perioada când Basarabia și Bucovina s-au unit cu România, regiunea din partea stângă a Nistrului nu a fost inclusă. În acest context, puterea instalată la Tiraspol vorbește de „dreptul poporului la autodeterminare”.

Întrebuințarea obsesivă a sintagmelor „popor transnistrean”, „republică transnistreană”, în variate combinații cu adjectivul „nou”, pot fi socotite elemente constituante în fundamentarea unui „popor nou”, adică a „poporului transnistrean”.

Un popor transnistrean nu există, în realitate. Totuși, cei care vorbesc de poporul transnistrean îl asociază cu existența „Republicii Moldovenești Nistrene”. De aceea, locuitorii din stânga Nistrului încep să se obișnuiască tot mai mult cu această „identitate inventată” de către cei interesați în perpetuarea unui asemenea neadevăr.

Mistificare:

1) *Republica Moldova este cea care a declanșat conflictul transnistrean.* Iată câteva „argumente” frecvent utilizate de

mass-media din Transnistria pentru a demonstra că Republica Moldova este la originea conflictului menționat: organizarea de către „agresor” (Republica Moldova) a unor grupuri teroriste, care aveau misiunea să atace „poporul transnistrean”. Deci, „victima” nu era altcineva decât regimul de la Tiraspol; cauza principală a conflictului este considerată „românizarea” Republicii Moldova. În anul 1991, se părea că „unioniștii” din Republica Moldova vor reuși să unească țara lor cu România. Posibilitatea unirii Republicii Moldova cu România, proces asociat de populația din Transnistria cu pierderea locurilor de muncă, în principal, dar și a altor drepturi dobândite anterior anului 1991, a generat în rândurile locuitorilor din acest teritoriu un acut sentiment de teamă; proclamarea limbii române ca limbă de stat și introducerea grafiei latine au fost puternic mediatizate în Transnistria. Datorită manierei tendențioase în care a fost prezentat acest lucru de către autoritățile de la Tiraspol, etnicii de origine slavă se temeau că vor pierde statutul de „eliberatori”, de „frate mai mare” avut anterior și menținut în mentalul colectiv prin utilizarea limbii ruse, ca limbă oficială, și a grafiei slave.

2) *„Naționaliștii” români sunt implicați consistent în generarea conflictului transnistrean.*

Mass-media și propaganda din Transnistria au susținut, cu putere și în permanență, un fapt ireal, că la „războiul din 1 martie–29 iulie 1992”, dintre forțele militare ale Chișinăului și cele ale Tiraspolului, au luat parte activă militari din România.

Această teză complet falsă a fost susținută și de către William Hill, șeful misiunii OSCE de la Chișinău. În plus, acesta a afirmat că naționaliștii români (controversatul diplomat american acredita această idee, fără să o argumenteze în vreun fel) sunt cei care se opun soluțiilor avansate de OSCE pentru soluționarea conflictului transnistrean. Rusia nu a recunoscut niciodată oficial că s-ar fi implicat, prin trupele sale dislocate în teritoriile fostelor state sovietice care și-au proclamat

independența, în conflictele din aceste zone: Abhazia, Osetia de Sud, Transnistria etc. În schimb, România a recunoscut că a ajutat Republica Moldova cu armament, vehicule blindate, piese de artilerie, dar nu cu militari.

3) *Susținerea tezei existenței unui popor transnistrean.* Structura populației din Transnistria, pe naționalități, este următoarea: 42% români; 26% ucraineni, 22% ruși și 10% alte naționalități. Prin urmare, nu există nici o dovadă sub aspect etnic care să justifice o astfel de afirmație.

Adevăr:

1) *Conflictul transnistrean servește interesele Rusiei, ale unor grupuri umane diverse (etnice, economice, de presiune etc.) din Ucraina, din Republica Moldova și chiar Turcia.*

Că Rusia are interese în această zonă o demonstrează următoarele: „tradiția istorică” a Rusiei de a ocupa, de-a lungul timpului, acest teritoriu din stânga Nistrului, datorită importanței sale geostrategice; prin prezența Armatei a 14-a în Transnistria, Federația Rusă controlează strategic respectiva zonă geografică; majoritatea soluțiilor de rezolvare a conflictului transnistrean au fost avansate de către Rusia.

Caracteristica esențială a soluțiilor propuse o reprezintă faptul că se acordă aceleași drepturi, la nivelul întregului teritoriu al statului moldovean, atât Republicii Moldova, stat recunoscut internațional, cât și autoproclamatei republici transnistrene, nerecunoscută internațional. Și cum Transnistria este total controlată de Moscova, ceea ce ar fi urmat ar fi fost controlul absolut și indiscutabil al Kremlinului asupra întregii republici. Prin urmare, în realitate, acesta este obiectivul proiectelor de federalizare/regionalizare propuse de Rusia. De fapt, Moscova nu vorbește nici o clipă despre independența Transnistriei și separarea acesteia de Republica Moldova, ceea ce probează că scopul ei este controlul întregii republici, iar Transnistria este un instrument. Ratificarea Tratatului bilateral moldo-rus, la finele anului 2001, a întărit poziția Rusiei, care

devine un fel de stat garant al statalității Republicii Moldova. Totodată, menținerea unor cantități foarte mari de armament și muniție uzată fizic și moral, greu de transportat într-o altă locație din teritoriul Federației Ruse (30% din aceasta este netransportabilă²⁴⁸ și costisitor de distrus chiar pe plan local) reprezintă un alt interes al Rusiei - Transnistria. În plus, existența acestor armamente și muniții creează premisele apariției unui comerț ilicit cu astfel de „produse”, mai ales că autoritățile transnistrene nu respectă normele vamale și taxele legale impuse pe întreg teritoriul național de către autoritățile de la Chișinău; „elita conducătoare” din Transnistria sunt cetățeni ai Rusiei²⁴⁹.

2) *Ucraina are de câștigat în plan economic, prin derularea unor afaceri cu firme din Transnistria, datorită facilităților existente în acest teritoriu necontrolat de autoritățile de la Chișinău.* De aceea, acest stat nu respectă, întotdeauna și în totalitate, acordurile vamale semnate cu Republica Moldova; conflictul abate atenția Republicii Moldova de la problemele de frontieră, teritoriale și de populație pe care le are cu această țară;

3) *Turcia și Bulgaria speră, la rândul lor, că, prin crearea statului transnistrean, autonom și independent, populația de etnie găgăuză și, respectiv, bulgară vor dobândi autonomie și alte drepturi, fie în cadrul statului moldovean, fie ca regiuni autonome;*

4) *Actuala structură etnică a populației din Transnistria nu îndreptățește afirmarea tezei existenței popoului transnistrean.* Structura acestei populații (700.000 de locuitori), pe naționalități, este următoarea: 42% români; 26% ucraineni;

²⁴⁸ cf. Victor, MORARU, La Republique de Moldova a la recherche des voies vers la stabilite et la securite de la region dans le contexte des relations entre l'OTAN et la Rusie, p.3, în <http://www.azi.md/>

²⁴⁹ cf. dr. Dan, DUNGACIU, OSCE și Republica Moldova, în <http://www.studiidesecuritate.ro/> pp.20-21

22% ruși și 10% alte naționalități. Prin urmare, s-ar cuveni ca România să acorde o atenție sporită problemelor cu care se confruntă românii din acest spațiu și să intervină, pe căi legale, atunci când se impune (vezi problema școlilor cu predare în limba română și cu folosirea grafiei latine apărute în toamna anului 2004, la Tighina, Râbnița și nu numai).

5. Soluții avansate pentru rezolvarea conflictului transnistrean

În soluționarea conflictului transnistrean s-au implicat, diferit, atât o serie de state cu interese diverse în zonă (Rusia, Ucraina, România, UE), cât și unele organizații regionale (OSCE) și internaționale (ONU, prin Înaltul Comisariat).

Cel mai mult s-a implicat OSCE, datorită scopului și naturii sale, ca organizație de securitate și cooperare regională (europeană). De aceea, în continuare, vom prezenta atât eforturile sale, cât și rezultatele înregistrate în rezolvarea conflictului.

Pe ansamblu, strădaniile OSCE pentru găsirea unor soluții viabile conflictului din Transnistria au fost fără efecte semnificative. Motivul principal al insuccesului său îl constituie regula consensului, adică unanimitatea, fără de care nu se poate lua nici o decizie. Or, Rusia este membru al acestei organizații și se folosește de această prevedere ori de câte ori socotește că îi sunt lezate în vreun fel interesele în zonă.

Inițial, stabilit pentru trei ani, termenul Misiunii OSCE a fost prelungit în decembrie 2002, la Summit-ul OSCE de la Porto (Portugalia), la cererea expresă a Rusiei. Prestația OSCE în Republica Moldova, prin reprezentanți sau diplomați ai organizației la Chișinău sau Viena, a fost criticată de politicieni sau analiști de la Chișinău sau Washington. De pildă, la Porto (2002), OSCE a suferit o serie de înfrângeri politice și diplomatice din partea Rusiei. Organizația a acordat Rusiei încă un an, până în decembrie 2003, ca să-și retragă toate trupele și

arsenalele. Moscova se angajase deja, în 1999 (la Istanbul), să facă acest lucru până în 2002, dar nu a probat niciodată intenția de a-și onora promisiunea. Însă documentul final de la Porto, prin conținutul său, este chiar mai slab decât angajamentul de la Istanbul, pe care-l înlocuiește.

„Credibilitatea OSCE a suferit serios, atunci când reprezentanții acesteia au dat vina pe liderii de la Tiraspol care, chipurile, «nu dau voie» generalilor și miniștrilor de la Moscova să-și retragă trupele de pe teritoriul Republicii Moldova. Ideea – „gafa”, eufemistic vorbind - aparține lui David Schwartz, unul dintre reprezentanții OSCE la Chișinău. Tot Schwartz este creditat și cu alta inițiativă. La Chișinău, misiunea OSCE a semnat, împreună cu reprezentanții Rusiei și Transnistriei, o serie de declarații de intenții și protocoale pe care reprezentanții Republicii Moldova, ca stat suveran, nu le-ar fi putut semna. O altă gafă aparține, indiscutabil, actualului reprezentant al OSCE, americanul William Hill, aflat la al doilea mandat. Într-un interviu, Șeful misiunii OSCE la Chișinău afirma că Republica Moldova ar trebui să fie transformată într-o federație, deoarece populația republicii este multinațională²⁵⁰. În realitate, Republica Moldova are o populație de 4.300.000 locuitori, grupată pe naționalități, astfel: români - numiți oficial în mod eronat moldoveni - 64,5%; ucraineni - 13,8%; ruși - 12%; găgăuzi - 3,5%; bulgari - 2,5%; evrei - 1,5% și alte naționalități - 2,2%. Această structură demonstrează falsitatea tezei că Republica Moldova este un stat multinațional²⁵¹.

Procesul soluționării conflictului transnistrean sub patronajul OSCE a parcurs o serie de etape, denumite diferit, în funcție de reprezentarea socială dominantă despre evenimentul analizat. Astfel, mai întâi s-a vorbit de „conflictul

²⁵⁰ Ibidem, p.5

²⁵¹ Ibidem, p.19

transnistrean”, apoi de „federalizare” și, în final, de „regionalizare”.

a) *„Conflictul transnistrean”- prima fază a încercărilor de soluționare.* Acest conflict sângeros a fost declanșat de Moscova ca reacție la tendința pro-românească a Chișinăului de la începutul anilor '90 și a lăsat în urma sa circa 1000 de morți și 4100 de răniți²⁵². Armata a 14-a a avut un rol hotărâtor în confruntare, înclinând balanța decisiv de partea separatiștilor transnistreni. La finele conflictului, partea secesionistă (pro-rusă) a câștigat tot ce și-a propus (în paranteză fie spus, „Convenția” din 21 iulie 1992, referitoare la încetarea ostilităților, a fost semnată între reprezentanții Moldovei și Rusiei, asistați de Igor Smirnov, liderul transnistrean, reprezentantul unui stat nerecunoscut internațional). În primul rând, a fost schimbată formula de negociere instituită de Mecanismul Cvadripartit (Moldova, Rusia, Ucraina, România). În aprilie 1992, la Chișinău, cele patru state semnaseră un acord prin care s-au angajat să colaboreze pe baza hotărârilor internaționale ale vremii - în speță, de la Helsinki și Kiev - pentru stingerea conflictului din Transnistria. Documentul a fost negociat, din partea română, chiar de Adrian Năstase, pe atunci ministru de Externe al României. Atât a durat implicarea geopolitică a României în această zonă. După acel moment, România a fost complet eliminată din joc și nu a mai contat ca actor geopolitic în această dispută. De altfel, nici când a deținut președinția OSCE, România nu a fost mai activă în ceea ce privește problema transnistreană. Acordul semnat la 21 octombrie 1994, în care se stipula retragerea Armatei a 14-a în termen de trei ani, nu a mai fost ratificat de Duma de Stat. Astfel, staționarea armatei ruse în Republica Moldova a devenit o certitudine.

b) *„Federalizarea” - a doua fază de soluționare a problemei transnistrene.* În faza aceasta, derulată în perioada

²⁵² Ibidem, p. 6

1997-2003, se vorbește despre „federalizare”, care, în realitate, este tot o idee livrată de Rusia pentru soluționarea crizei transnistrene și, din păcate, acceptată inițial de occidentali cu ușurință.

La 8 mai 1997, se lansează la Moscova „Memorandumul cu privire la bazele normalizării relațiilor dintre Republica Moldova și Transnistria”, cunoscut și ca „Planul Primakov”. Susținătorii proiectului nu au fost doar Moscova sau Tiraspolul. Reprezentanții găgăuzi afirmau în acea perioadă că „Memorandumul de la Moscova, semnat în 1997, este singurul document real și funcțional care permite soluționarea integrală a tuturor problemelor ce țin de structura internă a Republicii Moldova în limitele unui stat comun, cu participarea Republicii Moldova, Transnistriei și autonomiei găgăuze”. Rusia are în acest proiect statutul de „garant”.

În proiect se stipulează, printre altele: stat comun format din două componente cu statut egal, Moldova și Transnistria. Să nu uităm, Republica Moldova este stat suveran și independent recunoscut internațional, iar Republica Moldovenească Transnistreană nu este; repartizarea împuternicirilor prin acorduri de la egal la egal între Chișinău și Tiraspol; negocieri cu cinci participanți (formatul pentagonal): Rusia, Ucraina, OSCE, Tiraspol, Republica Moldova; „mediatori” și „garanți”: Rusia, Ucraina, OSCE (deci, excluderea participării directe a Occidentului sau a României la negocieri și garanții).

În esență, în conformitate cu acest proiect, Transnistria ar fi devenit „parte” egală cu Republica Moldova, având posibilitatea să controleze atât politica internă, cât și politica externă a Chișinăului. „Memorandumul”, ca și documentele ulterioare care promovează federalizarea, nu intenționa decât să consacre de jure dominația de facto a Federației Ruse în Republica Moldova.

Occidentul a acceptat formula propusă cu destulă ușurință. Când OSCE a pus pe masă un proiect de federalizare,

ca soluție la o criză, lumea europeană sau America a privit chestiunea cu speranță și bunăvoință. Aceasta deoarece, într-o societate democratică, „federalizarea” este un concept cu conotații pozitive, asociat cu democrația, drepturile omului etc.

Artizanul edificării provinciilor dependente de Moscova, Evgheni Primakov, va prezenta la 13 august 2000 două documente: un proiect al „Acordului privind bazele relațiilor dintre Republica Moldova și Transnistria” și altul, intitulat „Principiile de bază ale mandatului OSCE, al forțelor pentru menținerea păcii și stabilității în regiunea transnistreană a Republicii Moldova”. Filosofia și consecințele acestor documente nu diferă de cele ale textului din 1997: pe de o parte, legiferarea și legalizarea prezenței ilegale a armatei și armamentului rusesc în Republica Moldova și, pe de altă parte, transformarea Republicii Moldova într-o entitate dependentă intern și extern de Transnistria, pe care Moscova o controlează integral.

În 2002, „Memorandumul” capătă expresia cea mai concretă și, se speră, cea mai convingătoare, a „Acordului dintre Republica Moldova și Transnistria”, elaborat de OSCE, Federația Rusă și Ucraina. Textul acestui acord este o continuare logică a „Memorandumului” din 1997, iar filosofia care îl fundamentează este aceeași. Ideea centrală din acel document (cele două „părți” sunt egale în drepturi) este păstrată, la fel și formula pentalaterală a procesului de negocieri.

Acest proiect de soluționare a problemei transnistrene a fost puternic criticat de mass-media din Chișinău, Washington sau București. Motivul era că așa-zisa „federalizare” – în formula susținută de OSCE – este, în realitate, un mecanism prin care Republica Moldova va fi dominată și controlată de autoritățile de la Tiraspol. Și de aici, se deduce că Moscova, prin prerogativele acordate de proiectul de Constituție, cuplate cu prezența trupelor rusești în zonă, va determina regimul lui

Smirnov să spună „nu” ori de câte ori va fi nevoie și să poată bloca orice inițiativă a Chișinăului care nu va fi convenabilă Tiraspolului sau, mai exact, patronilor săi de la Moscova. Independența Republicii Moldova va rămâne doar pe hârtie. Societatea civilă și partidele din opoziție au reacționat, respingând proiectul de federalizare. Ultimul episod, în acest serial regizat de Moscova și perdant, deocamdată, este încercarea de impunere a așa-numitului „Memorandum Kozak”. La 17 noiembrie 2003, prin persoana lui Dimitri Kozak, adjunctul șefului administrației președintelui Rusiei, Moscova propune Chișinăului un „Memorandum” pentru soluționarea conflictului transnistrean. Textul, de fapt, un proiect de Constituție federală care făcea întreaga Republica Moldova dependentă de Tiraspol, deci de Moscova, vine în continuarea șirului de inițiative pe aceeași direcție.

Dacă documentul ar fi fost semnat, s-ar fi petrecut acceptarea de jure a dominației de facto a Rusiei în Republica Moldova. Parafarea documentului era dorită intempestiv de Moscova, care vroia să pună pe masă, la Reuniunea OSCE de la Maastricht (1-2 decembrie 2003), cel puțin o „realizare” de politică externă, respectiv chestiunea transnistreană. Gestul grăbit al rușilor a lăsat prezumtivii parteneri – SUA și OSCE – perplecși... Rusia își aroga controlul exclusiv al unui spațiu pe care convenise, teoretic, să-l discute și cu altcineva. Trimisul președintelui Putin venea la Chișinău cu o misiune precisă: să-i aducă pe cei doi lideri, Vladimir Voronin și Igor Smirnov, la aceeași masă, dispuși să semneze documentul. Dacă acest acord s-ar fi realizat, președintele Putin însuși s-ar fi deplasat la Chișinău pentru a asista la semnare²⁵³. Acordul Kozak nu s-a semnat, dar asta nu înseamnă că dosarul Transnistriei și al dominației ruse în Republica Moldova se poate închide. Moscova a avansat alternativa regionalizării Republicii Moldova.

²⁵³ Idem

c) *Regionalizarea – a treia fază a încercării de soluționare a conflictului.* La 16 decembrie 2003, a fost lansat la Chișinău un text intitulat „Proiectul Planului de reglementare a conflictului transnistrean”, propus de Mișcarea Populară Moldova Europeană Unită conducerii Moldovei, Transnistriei, SUA, României, OSCE, Rusiei, Ucrainei și opiniei publice, la 15 decembrie 2003. Textul este semnat de Roman Mihăeș, coordonator al Mișcării Populare Moldova Europeană Unită. În esență, respectivul text oferă spre discuția publică, a societății civile, regionalizarea, care nu diferă de federalizarea propusă anterior. În susținerea regionalizării se face apel la comparația cu alte state „pentru a da legitimitate propunerii”²⁵⁴. Opoziția și o parte din mass-media de la Chișinău au criticat acest proiect care urmărea întărirea dominației Moscovei în Republica Moldova, prin intermediul drepturilor acordate separatiștilor de la Tiraspol și nu rezolvarea conflictului transnistrean.

d) *OSCE și proiectul de federalizare în 2004.* La summit-ul OSCE de la Maastricht (1-2 decembrie 2003) nu s-a reușit, din cauza obiecțiilor Moscovei, adoptarea unei Declarații finale. Aceasta însemna că termenele pentru retragerea armatei și armamentului din Transnistria rămân în vigoare. Liderii opoziției de la Chișinău au subliniat atât acest fapt, cât și ideea că proiectul de federalizare s-a dovedit un eșec. În același sens a reacționat și România, care a subliniat necesitatea ca un asemenea plan de federalizare să fie acceptat de către cetățenii Republicii Moldova și, totodată, să asigure funcționalitatea acestui stat și controlul efectiv al întregului său teritoriu național.

La finele lunii decembrie 2003, la Chișinău se vorbea despre trei proiecte de federalizare: memorandumul Kozak (Rusia); documentul „mediatorilor” (Rusia și OSCE); un proiect al președintelui Republicii Moldova, V. Voronin.

²⁵⁴ Ibidem, p.17

În 2004, Bulgaria a preluat președinția OSCE. Conferința de la Sofia, din 27 ianuarie 2004, a „mediatorilor” – Rusia – Ucraina - OSCE – a decis, la propunerea lui William Hill, să combine documentul „mediatorilor” cu Memorandumul Kozak într-un singur document. Rusia și Ucraina au acceptat propunerea OSCE. Opinia publică din Moldova nu a avut posibilitatea să ia cunoștință de conținutul respectivului document. La 13 februarie 2004, președinția bulgară a OSCE a difuzat documentul numit „Propunerile și Recomandările Mediatorilor din partea OSCE, Rusiei și Ucrainei referitoare la reglementarea problemei transnistrene”. Documentul propune și recomandă, din nou, soluția rusească - adică „federalizarea” Republicii Moldova. În același timp, acest document lasă cheștiunea militară și politică la cheremul formatului pentagonal, dominat de Rusia, și acordă Transnistriei drept de veto împotriva participării occidentale în operațiile de pacificare/garantare militară a situației din zonă.

La 9 martie 2004, Chișinăul a propus proiectul intitulat „Declarație cu privire la principiile de bază ale orânduirii de stat a Republicii Moldova”, care reia, în esență, tezele enunțate de documentele premergătoare. În plus, conținutul său va fi aprobat prin referendum (se ia în calcul majoritatea celor prezenți la vot).

Pe 16 martie 2004, Ministrul Integrării, Vasili Șova, a cerut mediatorilor în problema Transnistriei să fixeze o dată pentru reluarea negocierilor în format pentagonal (Rusia, Ucraina, OSCE, Chișinău, Tiraspol). Documentele care ar trebui să stea la baza viitoarelor negocieri ar fi, în opinia ministrului, recomandările mediatorilor, memorandumul Kozak și propunerile autorităților de la Chișinău.

Apelul a rămas fără răspuns, dar ministrul Șova, pe 5 aprilie a.c., cheamă din nou Consiliul Permanent al OSCE să facă eforturi suplimentare pentru a contribui la „reluarea cât mai grabnică a negocierilor în format pentagonal”. Acestea

fuseseră suspendate după refuzul Chișinăului de a semna Memorandumul Kozak. Proiectul federalizării Republicii Moldova, datorită eșecurilor din 2003, este compromis.

Tot în 2004, în mass-media de la București s-a difuzat un document din partea Moscovei prin care se propunea ca Republica Moldova, fără teritoriul Transnistriei, să se alăture treptat României. Transnistria, se arăta în acest document, ar putea să se alăture Ucrainei sau să capete alt statut. Ideea se pare că face „carieră” nu numai la București, ci și la Chișinău, unde mass-media îi acordă spații largi și destul de frecvente.

6. Concluzii

Conflictul transnistrean reprezintă o potențială sursă de instabilitate în zonă, datorită următoarelor considerente: existența unor forțe și arsenale militare pe teritoriul Republicii Moldova, ce aparțin unui stat străin, respectiv Rusiei; autoproclamata republică transnistreană nu este recunoscută pe plan internațional ca stat; activitățile economice, și nu numai, derulate pe teritoriul din stânga Nistrului nu respectă legislația în vigoare emisă la Chișinău de autoritățile legale ale statului independent și suveran, recunoscut internațional- Republica Moldova; măsurile diverse adoptate de separatiștii de la Tiraspol aduc prejudicii în diverse domenii (economic, social, politic, cultural, militar etc.) și atingere suveranității statale a Republicii Moldova; motivele reale sau cele declarate care au generat evenimentele din martie-iulie 1992 nu au dispărut; exemplul oferit de separatiștii de la Tiraspol ar putea constitui un îndemn și pentru alte grupuri de interese din alte zone de a cere autonomia și ruperea de statul din care fac parte.

Soluțiile avansate separat de către cei implicați (Rusia, OSCE și Republica Moldova) nu au fost acceptate de părțile aflate în conflict și, prin urmare, nu au fost transpuse în practică. Caracteristic pentru aceste soluții este faptul că: aduc atingere integrității teritoriale, independenței și suveranității

Republicii Moldova; urmăresc să statueze dominația Moscovei pe întreg teritoriul Republicii Moldova, prin menținerea efectivelor și arsenalelor militare rusești în Transnistria. În realitate, cauzele reale ale conflictului transnistrean nu sunt eliminate prin aplicarea în practică a oricăruia dintre proiectele propuse.

România, pe viitor, ar trebui să se implice mai activ decât a făcut-o până în prezent în rezolvarea conflictului transnistrean, datorită următoarelor motive: în teritoriul din stânga Nistrului, 42% din populație este de naționalitate română. Și, așa cum alte state (vezi Ungaria) se preocupă îndeaproape de conaționalii lor aflați ca cetățeni ai altor state, la fel și statul român are această obligație morală, și nu numai; menținerea cauzelor care au generat conflictul transnistrean poate conduce la tensionarea situației din zonă și, posibil, produce daune diverse intereselor naționale ale României; climatul permisiv promovat de separatiștii de la Tiraspol poate conduce la dezvoltarea pe teritoriul din stânga Nistrului a unor focare active ale crimei organizate, ceea ce s-ar răsfrânge negativ și asupra României; rolul României, de generator de securitate în zonă, o obligă să se implice mai activ în găsirea și aplicarea celor mai adecvate soluții de rezolvare a conflictului transnistrean; România este stat membru al NATO, și acest statut înseamnă responsabilități suplimentare în domeniul stabilității și păcii în zonele de interes ale Alianței și cele naționale.

Implicarea organizațiilor internaționale și regionale, precum și a statelor lumii, care au puterea economică, militară și morală necesară în soluționarea conflictului, ar trebui să fie mai consistentă și mai semnificativă decât până acum. OSCE, prin tot ceea ce a întreprins, a dovedit că nu are puterea și capacitatea de a soluționa efectiv acest conflict. În plus, unii reprezentanți ai acestei organizații au acționat în mod partizan, avantajând una din părțile implicate în conflict. Soluționarea

efectivă și eficace a conflictului transnistrean trebuie să fie opera eforturilor concertate ale ONU, UE, SUA, în principal, și a celorlalte state cu interese directe în zonă (România, Republica Moldova, Ucraina și Rusia), în special.

BIBLIOGRAFIE

1. BASAROV, Boris, *Regiunea Basarabia - Transnistria: perspective de integrare în NATO*, în <http://www.azi.md/neuws.ID=28995>
2. BÂRSAN, Vasile, **Masacrul inocenților. Războiul din Moldova din 1 martie-29 iulie 1992**, București, Editura Fundației Culturale Române, 1993
3. BOGATU, Petre, *Sub umbrela NATO*, în <http://www.azi.md/neuws.ID=29819>
4. Dr. DUNGACIU, Dan, *OSCE și Republica Moldova*, în <http://www.studiidesecuritate.ro/>
5. GRIBINCEA, Mihai, ȚĂRANU, Anatol, *Repere ale prezenței trupelor ruse în Republica Moldova*, în http://www.studiidesecuritate.ro/securitate_regional_nr.4_4
6. MORARU, Victor, *La Republique de Moldova a la recherche des voies vers la stabilite et la securite de la region dans le contexte des relations entre l'OTAN et la Russie*, în <http://www.azi.md/>
7. SEREBIAN, Oleg, **Politosfera**, Chișinău, Editura Cartier, 2001
8. ȘUHAN, Stela, Cojocar, Natalia, **Memoria colectivă și construcții identitare în Transnistria**, Chișinău, 2002.

REPUBLICA MOLDOVA ÎNTRE NATO ȘI CSI: O SITUAȚIE DE FAPT ȘI MAI MULTE SEMNE DE ÎNTREBARE

*Colonel prof.univ.dr. Ioan MUNTEANU
Colegiul Național de Apărare*

Scena geopolitică a istmului ponto-baltic - spațiu teoretizat în mod strălucit în perioada interbelică de Simion Mehedinți – sau a Caucazului a trecut în umbră, odată cu concentrarea atenției cancelariilor puterilor lumii spre Afghanistan, Irak sau spre evoluțiile dramatice ale crizei israeliano-palestiniene. America este ocupată până peste cap și chiar prinsă în capcana unui război care readuce în memorie, periculos, Vietnamul, obligată să răspundă cu soluții temeinice conflictelor din Marele Orient sau să construiască, din temelii, entități statale după valori, tipare și principii necunoscute și nerecunoscute în spațiul islamic.

Arii geopolitice cruciale par uitate de diriguitorii de la Washington sau date spre gestiune altcuiva. Puțini au sesizat semnalele pe care Moscova le transmitea țărilor din zonă și presiunile la care acestea erau supuse. Astfel, la 19 septembrie 2003, la Ialta, Moscova impunea semnarea tratatului economic între Rusia, Ucraina, Belarus și Kazahstan, în vederea creării „unui spațiu economic unic” – net favorabil Rusiei. La 29 septembrie, același an, forțele maritime ruse începeau construirea unui canal în strâmtoarea Kerci, din partea de nord a Mării Negre, aceasta însemnând, practic, o tentativă de preluare a controlului de la Ucraina a unei insule și a unui canal adiacent. Supus presiunilor Moscovei, președintele Kucima accepta „negocierile” legate de canalul strategic de navigație din apropierea Mării de Azov, unde se estimează că există importante resurse de țiței. Cine urmărește atent disputa

româno-ucraineană din zona brațului Chilia și a platoului continental al Insulei Șerpilor poate lesne deduce similitudinea unui scenariu având, de această dată, ca prim și agresiv protagonist, Ucraina, în raport cu România.

La 9 octombrie 2003, președintele Putin și ministrul apărării Serghei Ivanov (tratat ca o adevărată vedetă la Conferința miniștrilor apărării ai NATO de la Brașov din octombrie 2004) au exprimat într-o conferință de presă comună ceea ce este deja cunoscut sub numele de „doctrina Putin” (ca o reacție la „doctrina Bush”), și anume că Rusia „își rezervă dreptul de a interveni militar în soluționarea oricărui diferend dintre statele vecine și de a-și menține conductele de petrol ce se întind din Asia Centrală și de la Munții Caucaz până în Occident, chiar și acele segmente ale sistemului de conducte ce se află după hotarele Rusiei”. Trebuie adăugată la aceasta prezența trupelor ruse și a bazelor militare pe teritoriul Republicii Georgia, în ciuda acordurilor internaționale (conform deciziilor summit-ului OSCE de la Istanbul și Porto, Rusia trebuia să închidă bazele de la Vaziani și Guadanta în 2001 și să negocieze cu Georgia închiderea bazelor de la Batumi și Akhalkalaki). Patru ani mai târziu, Rusia a închis numai baza de la Vaziani și a refuzat, practic, să negocieze altceva. În ceea ce privește Republica Moldova, Rusia nu a respectat nici o decizie internațională privind retragerea ultimelor efective militare și a depozitelor de armament din Transnistria. Mai mult, a depus și depune toate eforturile diplomatice pentru legalizarea prezenței sale militare pe teritoriul Republicii Moldova și perpetuarea controlului asupra unui stat independent și recunoscut internațional prin susținerea fățișă a așa-zisei „Transnistria”, o enclavă de tip mafiot, susținută de armata rusă – cum a caracterizat-o cunoscutul politolog american Z. Brzezinski.

Toate succesele diplomatice sistematice ale Rusiei lui Putin, veritabil „Petru cel Mare” al secolului XXI, s-au

constituit în semnale de alarmă pentru populația (ne-rusă) zonei, și nu numai, îngrijorată de ceea ce poate deveni „doctrina Putin, împinsă până la ultimele consecințe pe plan extern. În plus, expresia „doctrina Putin” pe plan intern, respectiv ofensiva masivă și concentrată a echipei președintelui împotriva magnaților ruși de origine evreiască, a alertat cercurile politice, economice și opinia publică din UE și, mai ales, din SUA.

Când nimeni nu părea să pună la îndoială marșul triumfal al Rusiei spre valorile democrației occidentale, o serie de evenimente de proporții masive și cu consecințe majore s-au derulat ca un mecanism bine pus la punct. Georgia, Ucraina, Lituania, Republica Moldova au intrat, perfect sincronizat, într-un clocot politic și geostrategic. Cazul Republicii Moldova este doar unul dintre ele, pe această „mare tablă de șah” în care piesele sunt mutate cu repeziciune de un jucător abil, consecvent și tenace.

Republica Moldova are un statut paradoxal pe agenda publică a dezbaterilor din România. Este invocată, dar nu discutată, este rar pomenită, dar nu analizată.

Anul 2004 a consemnat faptul că una din mizele cele mai importante pe agenda de politică externă a României a fost chestiunea Republicii Moldova, eclipsată în ultimul timp (întâmplător?) de dispute în jurul canalului Bâstroe cu celălalt vecin, Ucraina (partener strategic al NATO?!?). Faptul că 2004 este an electoral pentru ambele țări (în primăvara anului 2005 vor avea loc alegeri parlamentare în R. Moldova) nu face decât să complice ecuația.

În plus, prestația României față de R. Moldova nu va fi nici în continuare benevolă și nu o va implica numai pe ea, întrucât România este plasată acum la granița celei mai mari alianțe militare din istorie și care are interese explicite – geostrategice -, în istmul ponto-baltic și Caucaz.

România concepe relația sa cu Republica Moldova pe două coordonate majore: afirmarea caracterului special al acestei relații, dat de limbă, istorie, tradiții comune, lucruri care nu pot fi negate, și dimensiunea europeană a cooperării bilaterale, dată de obiectivul ambelor state de integrare în UE. Într-o manieră de neînțeles, această abordare în deplină conformitate cu realitatea istorică și cu standardele contemporane de relaționare dintre state, face obiectul unei campanii agresive a autorităților de la Chișinău de prezentare, în forurile multilaterale și opiniei publice internaționale, a unor probleme artificiale care ar exista în relația bilaterală cu România.

Această atitudine nu corespunde conduitei unui stat european, candidat la integrarea în UE, așa cum se pretinde Republica Moldova. De asemenea, unele declarații ale președintelui Voronin au creat nedumerire părții române, având în vedere eforturile făcute până în prezent de România pentru sprijinirea demersurilor europene și regionale ale Republicii Moldova. Ele constituie o măsură de apreciere pentru cât de departe se află conducerea de la Chișinău față de însușirea valorilor politice și juridice împărtășite de comunitatea statelor democratice.

În ciuda acestei situații, România va încerca o abordare pragmatică a acestei relații, circumscrisă interesului părții române de a avea o zonă de stabilitate și securitate la frontiera sa estică, devenită granița răsăriteană a NATO și viitoare a UE. În același timp, România va adopta o poziție de sancționare constructivă a practicilor neconforme cu standardele de relații interstatale și de comportament civilizată al societății internaționale democratice.

Autoritățile române sprijină dorința Republicii Moldova de a participa la formele de cooperare regională în Europa de Sud-Est, drept calea specifică pentru acest stat de avansare pe drumul integrării europene. Din punct de vedere politic,

România consideră că locul firesc al Republicii Moldova se află în această parte a Europei și, în acest context, va continua să susțină dobândirea de către acest stat a statutului de participant cu drepturi depline la Procesul de Cooperare în Europa de Sud-Est, precum și demersul său de apropiere față de UE, însă acest sprijin este condiționat de măsura în care Republica Moldova poate dovedi, prin conduita sa reală, atașamentul la valorile comunității democratice.

De asemenea, România consideră că dorința Republicii Moldova de a aborda relațiile cu UE prin prisma apartenenței acestui stat la regiunea Sud-Est europeană trebuie susținută, deoarece acest proces reprezintă modalitatea prin care Republica Moldova se poate desprinde definitiv de fostul spațiu sovietic și se poate reintegra în spațiul european, căruia, ca și România, îi aparține de fapt din punct de vedere istoric. Ca un fapt concret, România a solicitat părții americane, donator important pentru Pactul de Stabilitate în Europa de Sud-Est, să susțină implicarea Republicii Moldova în programe specifice de cooperare regională.

România, ca țară vecină și având relații speciale cu Republica Moldova, este interesată în menținerea securității și stabilității în regiune. Ca atare, susține o formulă privind forma de stat a statului vecin care să ofere autorităților de la Chișinău prerogativele necesare dezvoltării unei politici interne și externe independente, emancipate de contextul geopolitic complicat în care se situează în prezent Republica Moldova. Totodată, România susține implicarea mai activă a comunității internaționale în procesul de soluționare politică a diferendului transnistrean, precum și promovarea unui rol semnificativ al UE, alături de OSCE și celelalte organizații internaționale relevante.

În acest context, România apreciază rolul SUA ca fiind unul deosebit de important, în ceea ce privește încurajarea și susținerea acelei părți a clasei politice de la Chișinău care

înțelege importanța implicării comunității internaționale pe linia promovării securității și stabilității în regiune.

De asemenea, țara noastră consideră necesară implicarea cetățenilor Republicii Moldova pe întreg parcursul procesului de negociere, prin cultivarea unei dezbateri publice adecvate, asigurarea, de către autoritățile moldovene, a condițiilor necesare dreptului la liberă exprimare a mass-media independente, dar și printr-o abordare modernă, transparentă a tuturor elementelor de negociere politică privind viitoarea structură de stat a Republicii Moldova, ca și în ceea ce privește modul de abordare a problemelor de interes național.

România, ca stat vecin, membru NATO și viitor membru al UE, este direct interesată în asigurarea securității și stabilității în regiune. O reală democratizare a Republicii Moldova trebuie să fie susținută prin programe care să aibă ca scop sprijinirea reformei structurale a acestui stat și relansarea economiei, ca bază pentru îmbunătățirea standardului de viață al populației și ieșirea din actualul impas prin care trece țara. În acest sens, România a subliniat importanța deosebită pe care o poate avea implicarea organizațiilor internaționale, a comunității internaționale, atât în democratizarea Republicii Moldova, cât și în sprijinirea sa din punct de vedere economic. În acest context, România a salutat inițiativa americană de creare a Comitetului mixt inter-guvernamental moldo-american și Planul de lucru pentru cooperare economică dintre SUA și Republica Moldova, semnat în luna iunie, anul trecut.

În contextul dinamismului schimbărilor din regiune, se poate afirma că, pentru prima dată în istorie, interesele României coincid cu cele ale Occidentului în ceea ce privește Republica Moldova.

O dată la două generații (1918, 1940, 1991), Moldova este cap de listă a agendei diplomatice internaționale și, aproape de fiecare dată, Occidentul este prins pe picior greșit, pentru că nu a existat o analiză profundă a acestui spațiu. Acum

ne aflăm într-un astfel de moment. Și, pentru prima oară, „România are posibilitatea de a influența deciziile internaționale” – afirma în ianuarie 2004, reputatul analist Vladimir Socor, în fața auditoriului reprezentat de cursanții seriei a XIII-a a Colegiului Național de Apărare.

În ultima perioadă, poate și pentru a veni în estomparea unor pusee naționaliste, se emit unele scenarii și se pun în actualitate idei deosebit de îndrăznețe, privind viitorul comun al României și Republicii Moldova în cadrul unei Europe Unite.

Cred că, cu rezervele de rigoare, merită să analizăm argumentele pertinente (la prima vedere) a celor ce susțin aceste puncte de vedere. Le prezentăm, în continuare, cu mențiunea neimplicării cu comentarii și luări de poziții critice.

Unirea cu Moldova e, mai întâi de toate, o datorie istorică, un pact între trecut și viitor. Le-o datorăm celor care, timp de secole, au murit pentru un pământ românesc întreg: bunicii și străbunicii noștri de pe ambele maluri ale Prutului, și ei la vremea lor muritori de foame sau înstăriți, voievozi sau cărturari.

Geopoliticienii pot găsi și ei aspecte pozitive în abolirea graniței de pe Prut. O Românie cu 27 milioane de locuitori va avea argumente mai convingătoare în jocul de putere cu Turcia și Ucraina, contracandidate la titlul de putere subregională. Reprezentarea României în instituțiile europene și capacitatea ei de a influența jocul acestora vor crește proporțional cu populația țării. În fine, desființarea unei insule de comunism arhaic, spațiu geografic în afara noțiunii de drept, târg de sclavi, de arme și de droguri al Europei, nu poate decât să corespundă intereselor de securitate și de stabilitate ale țării noastre. Iluzoriei și foarte permeabilei granițe pe Prut, trebuie să-i preferăm o graniță solidă cu Ucraina.

Din punct de vedere economic, o piață de desfacere de 27 milioane de locuitori va reprezenta un atu suplimentar pentru atragerea marilor companii internaționale. Fondurile Uniunii

Europene vor fi mai consistente și acordate pentru mai mult timp unei națiuni al cărui PIB pe cap de locuitor se va diminua în urma unirii, fără să influențeze negativ nivelul de trai de pe cele două maluri ale Prutului. Cu o demografie în scădere, cu o mână de lucru expatriată, România va avea nevoie, în 7-10 ani, de o forță de muncă suplimentară pentru s-și susține creșterea economică. Sursa acestei imigrații vor fi frații noștri de dincolo. Reîntregirea României va permite ca acest exod să nu determine creșterea mecanică a proporției de etnici rusofoni în actuala Republică Moldova. Și, pe această cale, va opri accentuarea înstrăinării ei.

Majoritatea românilor se tem de consecințele economice, iar o bună parte din ei vorbesc despre obstacolele geopolitice. Pe de altă parte, însăși atitudinea moldovenilor constituie o piedică în fața unirii. Reale sau imaginare, aceste obstacole nu sunt insurmontabile; trebuie doar să ieșim din stereotipiile cu iz de proorociri fataliste propagate în ultimul deceniu.

Când se vorbește de reunificarea a două țări, referința românilor este Germania. Nimeni nu uită uriașele eforturi politice și economice ale acestei țări și, în imaginarul colectiv, având în vedere experiența Germaniei, o unire cu Moldova ar fi o piatră de moară legată de gâtul României. Diferența este că dimensiunile populației și teritoriului de integrat sunt mai mici în cazul nostru, iar, pe de altă parte, nimeni nu cere ca unirea să se facă într-o singură după-amiază. Va fi, mai degrabă, un proces îndelungat, cu etape structurate într-o evoluție de tipul de cooperare strânsă – federație – autonomie, deciziile capitale urmând a fi luate prin referendum. Sensibilitățile politice, dificultățile administrative și diferența de nivel de trai ar fi, astfel, absorbite în mod progresiv, limitând dezvoltarea tensiunilor centrifuge.

Argumentul economic nu e numai nefondat (cât o să ne coste unirea, cât de săraci o să devenim în urma ei, ce avem de pierdut?), ci și extrem de egoist: teama de a nu pierde o

ipotetică situație privilegiată ne împinge să renunțăm la reîntregirea țării. Și dacă Moldova ar fi fost mai bogată decât România? Dacă Transilvania – oarecum mai dezvoltată din punct de vedere economic decât restul țării – ar vrea să renunțe la țara-mumă?

Meșter în ale geopoliticii, românul va găsi altă chichiță: degeaba ne-am dori noi unirea, căci rușii se vor împotrivi, Uniunea Europeană ne va da cu tifla și americanii se vor face că plouă. E o treabă prea încurcată, cu multe minorități la mijloc, nimeni n-o să ne lase să facem ce vrem etc. Iată însă că rușii încep să emită semnale că nu s-ar opune unei uniri a României cu Moldova, e drept, cu niște condiții particulare în privința Transnistriei. Pe de altă parte, atitudinea lor ar putea fi justificată de izolarea Kaliningradului în mijlocul Europei: un *laisser-faire* în Moldova ar putea fi compensat printr-o atitudine mai laxă a Uniunii Europene față de enclava rusă. Angajându-se în respectarea minorităților, România întregită ar poseda, în același timp, o monedă de schimb – populațiile rusofone-, un argument în lupta pentru drepturile românilor rămași dincolo de noile frontiere, în Ucraina, în situația în care acolo s-ar perpetua opresiunile antiromânești.

Uniunea Europeană ar prefera și ea ca Moldova să fie alipită României, cu toate dificultățile pe care această contopire le-ar provoca, decât să aibă o frontieră comună, extrem de permeabilă, cu *no man's land*-ul moldovean actual și, prin el, cu zbcuciumatul spațiul ex-sovietic.

Ucraina și Belarus ar putea să rămână zone-tampon între Rusia și Uniunea Europeană, Moldova însă are vocație de a se integra în instituțiile europene.

Statele Unite ar fi, în egală măsură, avantajate de lărgirea granițelor României spre est, zona lor de influență și spațiul controlat de NATO în fostul imperiu sovietic s-ar extinde fără angajamente și cheltuieli suplimentare, fără negocieri strânse cu rușii.

Din punct de vedere geopolitic, deci, condițiile unei uniri cu Moldova sunt mai degrabă favorabile. Viitoarea intrare a României în Uniunea Europeană va acționa ca un magnet economic asupra populațiilor de dincolo de Prut, iar această forță de atracție s-ar putea traduce printr-un vot care să-i îndepărteze definitiv de la putere pe comuniști, privilegiind forțele politice proromâne.

Pentru o mare parte dintre români, moldovenii sunt cei care refuză unirea și care își îndreaptă privirile mai curând spre Moscova decât spre București. Nu trebuie însă uitat faptul că moldovenii sunt conduși de niște elite rusofone și ultracomuniste și că nu le putem imputa orbirea politică mai mult decât ne-am acuza pe noi înșine de a fi suportat teroarea comunistă, fără să crâcnim, o jumătate de secol. Sentimente proromânești există dincolo de Prut, atât în rândul claselor politice și intelectuale, cât și în sânul poporului. E nevoie însă ca ele să fie stimulate, hrănite, canalizate și exploatare politic. Cei care afirmă sus și tare că Moldova trebuie să rămână „independentă” nu sunt deloc o minoritate (rusofoni sau cozi de topor locale) care vrea să profite în continuare de privilegiile impuse, la jumătatea secolului trecut, de tancurile sovietice. Milioanele de moldoveni pentru care România reprezintă însă mai mult decât o țară vecină trebuie să fie sprijinite politic, economic și cultural. De pe aceste coordonate, o dată cu trecerea timpului, România se va putea impune ca noua lor patrie, resimțită ca atare și din punct de vedere sentimental, nu numai grație a unei coperte de pașaport...

Ar trebui ca Moldova și revenirea ei la sânul României să devină o prioritate națională, un obiectiv principal, dincolo de ambițiile personale, de disputele politice și de stările umorale ale populației. Nu pripa, nici hei-rupismul, cu atât mai puțin discursurile abordând doar orizonturi naționaliste, ne vor ajuta pe drumul reîntregirii. Luciditatea și simțul responsabilității în rândul clasei politice, realismul și spiritul vizionar în țesutul

economic al națiunii, impulsul doctrinar și propagarea adevărului istoric de către intelectualitatea românească de pretutindeni, printr-un lobby eficace, acestea ar trebui să fie armele necesare pe un drum atât de sinuos.

Clasa politică românească rămâne încă fragilă și nu pare în măsură să susțină un astfel de proiect. Atât lipsa de credibilitate pe plan intern și extern a acestui demers, conștiința propriilor slăbiciuni, cât și frica atavică să nu supere cumva pe cineva îi silesc pe liderii noștri să fie încă reticenți. Dar creșterea economică coerentă de câțiva ani încoace, apartenența la structurile NATO și negocierile avansate cu Uniunea Europeană ar trebui să dea politicienilor noștri mai multă forță, puterea de a deschide gura în fața cui e necesar, unde și când trebuie. În jocul subtil al relațiilor internaționale nu se fac cadouri, reușitele politice se obțin prin negocieri, viclenii, alianțe, se fură, se cumpără sau se obțin cu forța. Politicienii noștri trebuie să fie pregătiți pentru toate aceste variante.

Unirea, în componenta ei economică, îi are în prim-plan pe actorii majori ai economiei interne. E drept că Moldova nu este un paradis al economiei de piață și nimeni nu cere investitorilor români să se ruineze numai pentru a permite reîntregirea țării. E însă de dorit ca teritoriul de dincolo de Prut să devină un loc predilect de activitate pentru întreprinderile cu capital românesc, fie și numai pentru a se ocupa și rezerva ceea ce rămâne o pată albă pe harta economică a Europei. România trebuie să devină deci un factor economic important dincolo de Prut; în caz contrar, acest rol va fi îndeplinit de investitorii ruși (care și-au mutat deja pilonii în zonă), cu consecințe grave pentru viitorul economic și politic al Republicii Moldova. Este un proces ce se va derula, bineînțeles, pe termen mediu și lung, dar colonizarea economică a Moldovei, pentru binele ei și profitul investitorilor români, trebuie să se realizeze înaintea unirii propriu-zise, pentru a o facilita pe aceasta.

Intelectualitatea românească, chiar împuținată și îngenu-chiată în colbul tranziției, are un cuvânt greu de spus în această direcție. Trezirea conștiinței naționale (și nu naționaliste) trece prin filtrul intelectualității. Educarea noilor generații, scotocirea în arhive și publicarea de articole care să reactualizeze problema reîntregirii, marile dezbateri la nivel (de ce nu?) academic, iată câteva potențiale mijloace de acțiune ce ar putea fi puse în slujba reîntregirii. Mai multe burse și inițiative de sprijinire a studenților moldoveni, precum și programe mai vaste de cooperare între universitățile de pe ambele maluri ale Prutului pot completa această listă de măsuri. Mass-media autohtone dețin și ele, fără îndoială, câteva dintre cheile succesului. Oglindirea corectă a problematicii reîntregirii, fără a i se oculta greutățile, dar într-o abordare constructivă a lor, difuzarea mai insistentă de articole și reportaje pe această temă pot arăta că mijloacele presei scrise și audiovizuale sunt departe de a fi derizorii. Pe de altă parte, cele mai importante 10-15 jurnale românești s-ar putea concentra pentru a trimite zilnic fiecare câte 50-60 de exemplare, în mod gratuit, celor mai importante universități din Moldova. E valabil și pentru producțiile cinematografice și teatrale românești sau pentru grupurile de muzică sponsorizate sau prin generoase eforturi proprii, ce ar putea contribui la umplerea unor canale de comunicare încă lacunare între noi și moldoveni. Diaspora românească ar putea și ea depăși veșnica-i dezbinare, adunându-se în jurul acestui proiect: lobby pe lângă marile instanțe mondiale de decizie, implicare politică, culturală și economică în realitățile de dincolo de Prut, popularizarea acestei cauze în rândul opiniei publice și cercurilor intelectuale de pe mapamond. Ultimul element, și poate cel mai important: opinia publică românească trebuie să facă efortul de a participa constructiv la aceste dezbateri. Fără a se rătăci în pasiuni inutile, gândind cu creierul și simțind cu inima, nu cu stomacul și portofelul, românul de rând poate fi actorul principal al

acestei reîntregiri istorice. Un program de primire și găzduire a tinerilor moldoveni care vor să-și petreacă o parte din vacanță în România ar permite un schimb de idei mai eficace decât orice dialog politic. Amatorii de excursii în Grecia sau Turcia pot încerca să meargă timp de o săptămână și în Republica Moldova, pentru a lăsa acolo câțiva dolari, dar și pentru a avea un schimb de experiență și de idei cu oameni ce vorbesc aceeași limbă. Proverbiala ingeniozitate a românului poate găsi aici un teren de manifestare fără limite. Totul este posibil, condiția este să ne deschidem ochii și inimile și să vrem.

Astăzi, Republica Moldova reprezintă pentru noi un țărâm nesigur, unde criminalitatea și comunismul au instaurat cea mai deplină sărăcie din Europa. Sate întregi în care oamenii își vând organele pentru a supraviețui, tinere vândute și batjocorite în toată Europa (inclusiv în România), prețul lor fiind mai mic decât al biletelor de transport cu care sunt trimise în lume. Aceasta este țara lângă care trăim și de care ne facem că nu ne pasă.

Dacă măcar jumătate din energia psihonervoasă cheltuită la nivel național în jurul unui meci de fotbal, în urma căruia, furați de arbitri, nu ne-am calificat nu știu unde, ar fi pusă în slujba acestei cauze, lucrurile ar avansa mult mai repede. Am putea să ne recităm poezia cu intonația necesară, să înduișăm publicul mondial cu povestea regăsirii unui popor, care, dincolo de aspectul mediatic extrem de profitabil, ne va da ocazia să ieșim din nou, după mult timp, din micimea în care ne-au înghesuit istoria și propria nepăsare și în care ne complacem fără măcar să ne simțim vinovați.

Alături de paralela 38, care separă Peninsula Coreeană, și de linia de demarcație care taie în două Ciprul, Prutul este una dintre ultimele granițe care rănesc pământul. Ce-ar fi dacă ne-am aduna din coșmarul în care trăim de atâta timp și am da o mână de ajutor istoriei? Decizia de a acționa când România va fi mai bogată sau mai stabilă din punct de vedere geopolitic

revine la a delega această misiune urmașilor noștri, urmașilor lui Ștefan la urma urmei, căci fiecare generație va estima că nu este suficient de pregătită pentru procesul de reîntregire și că eforturile vor trebui făcute de generațiile următoare. S-ar putea însă ca „mai târziu” să fie prea târziu. Așteptăm ca Moldova să ne pice în palmă ca o pară coaptă și ne indignăm între timp de tratamentul suferit de românii din Transnistria. Dar e singurul lucru pe care îl facem: ne indignăm. Și ignorăm adevărata problemă: Moldova.

IMPLICAȚII GEOSTRATEGICE ALE REALIZĂRII „PROIECTULUI” CHILIA-BĂSTROE ASUPRA SECURITĂȚII ZONEI MĂRII NEGRE

*Colonel (r) CS Vasile POPA
Cercetător științific, CSSAS*

1. O nouă situație geopolitică și geostrategică la Marea Neagră

Accederea României și Bulgariei în NATO a translatat amplu frontiera de sud-est a Alianței Nord-Atlantice în Marea Neagră. S-a creat, astfel, o nouă situație geopolitică în zonă, unde interesele euro-atlantice se întâlnesc cu cele ale Rusiei și Ucrainei, pe o scenă puternic animată de poziția Moscovei, care face tot posibilul să-și păstreze și chiar să-și sporească influența asupra statelor din regiunea de contact cu UE și Alianța (Ucraina, Republica Moldova și Belarus), să fie prezența cea mai proeminentă și eficientă pe axa Asia Centrală, Marea Caspică, Caucazul de Sud, Marea Neagră, unde Occidentul se implică tot mai mult, politic, economic, din punct de vedere al securității și stabilității.

În context, se impune să facem următoarele considerații: în construcția noilor relații internaționale, procesul frontierelor linie de despărțire suportă o metamorfoză vizibilă. Ele se transformă tot mai mult în frontiere care delimitează și unesc. De aceea, fiecare țară este interesată ca arealul ei să devină un monolit. Un astfel de obiectiv urmărește și Rusia. Ea s-a debarasat de toate țările incomode spațiului rus și a început o reconstrucție viguroasă, pornind de la resursele excepționale de care dispune, a propriului spațiu. În această ecuație, relațiile cu

țările periferice capătă o importanță specială pentru Rusia, ele reprezentând un *rimland*²⁵⁵.

Cel mai important dintre cele trei state menționate aici – Belarus, Ucraina și Republica Moldova - este Ucraina, care îi asigură Federației Ruse o interfață cu mările calde, fiind, în același timp, cel puțin într-o viziune strategică pe termen lung a Rusiei, un spațiu de protecție marginală. Într-o viziune mai riguroasă, Rusia a marșat recent la un proiect de parteneriat strategic cu UE, în locul unui „acord de nouă vecinătate europeană” propus de UE, după extinderea sa din mai a.c., care, au apreciat liderii de la Kremlin, într-o notă de orgoliu imperial, ar fi așezat statul rus pe același plan cu state ca Republica Moldova. Potrivit parteneriatelor strategice Rusia – SUA²⁵⁶, Rusia – NATO și Rusia – UE, acestea controlează împreună spațiile periferice și, totodată, zonele de contact, unele dintre acestea constituind adevărate falii strategice.

Trebuie însă să adăugăm aici și altă idee: conducerea actuală a Federației Ruse, prin eforturile sale de a crea un bloc „estic”, care să oprească influența vestică în Asia, își pune mari speranțe în guvernarea din cele trei state, sprijinită indirect și de controlul pe care Kremlinul îl exercită asupra punctelor fierbinți create și întreținute în zonă (Transnistria, Cecenia, Abhazia etc.), ca și de lipsa unei unități depline de acțiune a Europei și discrepanțele înregistrate în relația transatlantică.

Noile provocări la care este supusă zona Mării Negre, în actualul mediu geopolitic și geostrategic, favorizează ofensiva Rusiei, care găsește aici erori și sincope de colaborare ale statelor ce o servesc din plin. Fragilitatea relațiilor pe axa de

²⁵⁵ General dr. Mircea MUREȘAN, general de brigadă (r) dr. Gheorghe VĂDUVA, **Războiul viitorului, viitorul războiului**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, pp. 158-164

²⁵⁶ Françoise THOM, în *Les ambitions russes en Europe*, *Defense nationale*, nr. 4, aprilie 2001, p. 30, menționează faptul că „SUA controlează «teritoriul periferic»”.

stabilitate Marea Neagră - Asia Centrală este benefică relansării puterii Rusiei la granița UE și a NATO, unde poate beneficia inclusiv de avantajele unei politici de vecinătate, promovate de UE, ce o ajută să răspundă prompt amenințărilor venite dinspre economie și securitate.

Venind din afara ariei euro-atlantice, actualele riscuri la adresa acestei părți de continent sporesc, în viziunea Serviciului român de Informații Externe, importanța și semnificația noii frontiere de securitate din spațiul Mării Negre Extinse, ce asigură continuitatea spațiului geostrategic și geoeconomic întins din vestul Europei până în Asia Centrală și Afghanistan, cea mai directă cale de acces spre Europa a resurselor caspice, dar și a forțelor coalitiei antiteroriste în teatrele de operații și bazele din Asia Centrală și Orientul Mijlociu Extins.

Pe fondul existenței unor factori în majoritate cu caracter asimetric, cum sunt: conflictele etnice, separatismul, terorismul și extremismul, fragilitatea noilor democrații, traficul de armament, crima organizată etc., zona are o instabilitate accentuată, periclitând serios securitatea regională. Cu toate că securitatea și stabilitatea zonei caucaziene rămâne foarte șubredă, nu se poate afirma cu putere că statele de pe litoralul nord-vestic al Mării Negre, gen Ucraina, ar fi mai ferite de riscuri. Spațiul CSI este încă pentru multă vreme de aici înainte preferatul fluxurilor migraționiste, al grupărilor implicate în crima organizată internațională.

Pentru Ucraina, cel mai nou și mare stat apărut pe arena geopolitică a Europei Centrale și de Est²⁵⁷, fiecare din situațiile tensionate generate pe teritoriul propriu constituie un îndemn la a ține aproape de vechea putere de la Est, de care depinde economic și care îi recunoaște statutul de mare putere.

Aceasta până în punctul în care Rusia nu-și vede primejduite interesele (reținem aici neînțelegerile ruso-

²⁵⁷ Vasile SIMILEANU, *Sistemul geopolitic ponto-danubian. Realități și perspective*, în *Geopolitica*, anul II, nr. 6, pp. 75-76

ucrainene din Peninsula Kerci, cele cu privire la platoul continental, la Crimeea). Intransigența și inflexibilitatea Rusiei par să-i placă și Ucrainei, atunci când trebuie să le aplice față de un alt stat (România), pentru a câștiga drepturi ce nu-i aparțin.

La sursele de instabilitate din zonă, de până acum, se adaugă un alt element perturbator, problema Canalului Chilia-Bâstroe, care este plasat chiar la granița NATO, iar această nouă oportunitate interesează deopotrivă conducerile de la Kiev și Moscova, din perspectiva unei relații profitabile, a unei profitabilități geostrategice mai ample pentru ambele state, membre ale CSI.

Momentul tensionat creat în Deltă se cuplează cu chestiunea platoului continental și a zonelor economice exclusive din Marea Neagră, în care pretențiile maximaliste ale Ucrainei le depășesc, după aprecieri diplomatice oficiale, chiar și pe cele ale fostei URSS. O acutizare a disputei în ambele probleme ar fi în folosul strategic al Rusiei, care aspiră la a fi mult mai prezentă în zonă și a obține o poziție mai bună, care să-i permită să câștige viitorul război geoeconomic cu miză în Marea Neagră și Marea Caspică.

Tranșarea problemei navigației pe Canalul Chilia în favoarea Ucrainei ar da – se crede – o nouă șansă porturilor Rusiei de la Marea Neagră²⁵⁸, le-ar optimiza activitatea și s-ar relaționa mai direct și, se apreciază, mai ieftin cu marele coridor dunărean, chiar dacă ar întări, într-un fel, statutul geopolitic al Ucrainei, ce controlează deja principalele porturi din nordul Mării Negre.

De altfel, și Rusia, și Ucraina speră să folosească poziția specială de parteneri ai NATO pentru a avea, fiecare, o cât mai consistentă autoritate în Marea Neagră, în confruntarea cu

²⁵⁸ Mihail OPRÎTESCU, Marea Neagră și Asia Centrală. Reorientări geopolitice într-o lume unipolară, Geopolitica, anul II, nr. 6, p. 118

Occidentul, pe teatrele „războiului energetic-economic“, pe axele Dunării și integrării euro-atlantice²⁵⁹.

Pe de altă parte, pe fondul competiției pentru transportul țițeiului caspic spre vestul Europei, se dezvoltă o situație fluidă, în care ambițiile Ucrainei își află, lângă cele ale Rusiei, un teren fertil de manifestare.

Definită de strategii ca stat fluvio-maritim și continental, din punct de vedere al controlului național al Dunării, la Gurile acesteia, pe Brațul Chilia, al situării la fluviu (având o parte din fluviu ca graniță, cu partea din Deltă de la nord și est de Brațul Chilia) și al relațiilor cu țara noastră²⁶⁰, Ucraina are o poziție geostrategică ce o îndeamnă la atitudini de dominare a zonei. Acest lucru este vizibil prin aceea că întreține o stare de tensiune continuă în raporturile cu vecinul de la vest, care este, după aderare, un actor important la Marea Neagră, căutând să arate Occidentului că România nu reușește să fie o punte de legătură spre spațiul caspic și al Asiei Centrale, un element viguros de stabilitate în zonă.

Numai că, în zona Mării Negre, țara noastră, ca membru al NATO, înțelege să-și asume și reușește să-și asume pe deplin toate obligațiile ce-i revin pentru creșterea coerenței și consistenței spațiului comun de apărare, a credibilității Alianței, a stabilității regiunii, în pofida obstacolelor pe care le întâmpină.

Principal element de articulare între latura nordică și cea sudică a Alianței, România își focalizează preocupările asupra securității zonelor limitrofe ale Mării Negre, Caucazului și Asiei Centrale, face față provocărilor legate de securitatea internă și externă, amenințărilor transnaționale și trans-frontaliere. Valorificând amplul cadru de securitate prin

²⁵⁹ Vasile SIMILEANU, op. cit., p. 84

²⁶⁰ A se vedea Constantin ONIȘOR, Mihail-Vasile OZUNU, Poziția geostrategică a României la Marea Neagră, în Geopolitica, anul II, nr. 6, București 24, pp. 37-40

cooperare promovat prin diferite aranjamente regionale de securitate, ea oferă zonei de contact a NATO cu alte regiuni noi un model de acțiune și un cadru exemplar de sporire a încrederii și colaborării.

Statul român nu va permite să fie afectată continuitatea strategică între cele două laturi – nordică și sudică – și zona Europei Centrale. Situat în această regiune de legătură, de frontieră a Europei cu Estul, de zonă-tampon și zonă de tranzit între Europa și Asia, acesta înțelege, deopotrivă, politica de putere regională a Ucrainei – care se distanțează sau, dimpotrivă, forțează o apropiere în stil propriu de Alianță -, dar și orientarea organizației euro-atlantice, care trebuie să țină cont de prezența la granița sa a statului ucrainean și să dezvolte în relația cu el o strategie de apropiere foarte productivă pentru destinul continentului și al zonei. Probabil că, și din aceste considerente, NATO va crea și aplica în viitor noi mecanisme în raporturile cu vecinul României, care să permită combaterea eficientă a amenințărilor asimetrice, eliminarea oricăror surse de confruntare strategică, a crizelor și conflictelor posibile, întărirea stabilității și securității spațiului Mării Negre.

2. Riscuri ecologice și proiecții strategice

Indezirabilitatea amenajării pentru navigație, de către Ucraina, a canalului Chilia-Bâstroe a fost subliniată pe larg de toate mass-media interne și internaționale și susținută cu argumente irefutabile de specialiști, experți și opinia publică. Motivele puternicei opoziții sunt date, în primul rând, de implicațiile de ordin ecologic. Într-adevăr, dragarea, lărgirea și adâncirea celor 8,4 km de canal care se întinde între Mare și Brațul Chilia, dar și amenajările ce se preconizează a fi realizate în același scop, ulterior, de către partea ucraineană, pe unele porțiuni ale Brațului Chilia, vor avea implicații dezastruoase asupra florei și faunei Deltei Dunării. Circa 4000 de specii de plante și animale vor avea de suferit. Reținem și că

zona Bâstroe este locul de migrare a 95 la sută din populația de scrumbie din Dunăre. Dar aceasta este doar o latură a problemei.

La o analiză riguroasă a evoluției în timp a antamării „proiectului“, se constată că acesta s-a dezvoltat la nivelurile ministeriale de la Kiev pe o linie ascendentă și paralelă, totodată, cu pregătirile României pentru accesarea în NATO și UE. Mai întâi, ministerul ucrainean al transporturilor a dat, la finele lui 2001, semnalul demarării lucrărilor. În 2002, Ministerul ucrainean de Externe a finalizat propunerea de proiect. Scoaterea din patrimoniul Rezervației Biosferei Delta Dunării a Ucrainei a unei suprafețe atât de mari (5600 ha) și trecerea ei în circuitul economic dovedește o ignorare totală a gravelor implicații de natură ecologică ale deciziei.

O asemenea hotărâre putea fi luată numai avându-se în vedere obiective mai înalte, de interes strategic. Or, se pare că aceasta este și explicația desfășurării precipitate a lucrărilor la „proiectul“ de canal în luna în care țara noastră se așeza, la Istanbul, la masa deciziilor euro-atlantice. Mai ales că autoritățile ucrainene declaraseră deja spațiul respectiv „zonă de interes strategic național“. Înțelegând, în sfârșit, gravitatea situației ce se crease la Gurile Dunării, România a luat oficial atitudine împotriva lucrărilor preconizate. În pofida protestelor venite de la numeroase foruri științifice interne și internaționale, autoritățile ucrainene și-au continuat nestingherite opera, invocând argumente economice și sociale (circa 50 milioane dolari obținuți anual din navigația pe canal, câteva mii de locuri de muncă etc.).

Specialiștii români au relevat o optică diferită asupra motivațiilor „proiectului“. La mijloc sunt, într-adevăr, interese strategice economice. Ucraina speră să controleze în viitor 60 la sută din fluxul de mărfuri de la Gurile Dunării (prin intensificarea transportului fluvial pe cei 164 km de apă ai Brațului Chilia și canalului Bâstroe, urmare a atragerii navelor

de pe Brațul Sulina), să obțină cât mai mult din platoul continental și zona economică exclusivă, să exploateze zăcămintele petroliere din apropierea Insulei Șerpilor. Rămâne de văzut dacă Curtea Internațională de Justiție de la Haga, sesizată unilateral de țara noastră asupra problemei platoului continental și a zonei economice exclusive, va satisface dorințele acaparatoare ale vecinilor ucraineni.

Pe de altă parte, însă, „proiectul“ Chilia-Bâstroe se sprijină și pe interese evidente politico-strategice: Kievul dorește să dea un semnal clar Occidentului, NATO și UE asupra prezenței și vizibilității statului ucrainean în zona Europei de Sud-Est și a Mării Negre. Perseverența cu care acesta își continuă lucrarea vrea să arate că puterea de la Kiev are inițiativa, chiar riscând distrugerii importante ale securității mediului și deteriorarea gravă a imaginii Ucrainei în lume. Mai mult, Kievul arată ferm că aspiră să monopolizeze transporturile navale de pe cei 155,6 km ai Brațului Chilia până la canalul Bâstroe, ceea ce va reprezenta și un avantaj strategic militar pe o porțiune însemnată a graniței NATO și, în curând, a UE de pe acest braț.

Asemenea proiecții strategice par să zădărnicească așteptările conducerii României pentru o relație de parteneriat și bună vecinătate cu Ucraina sprijinită pe valorile europene și să alimenteze din plin aspirațiile de hegemonie în zonă ale Federației Ruse.

Focalizând mai strâns imaginea pe amenajările proaspete de pe Bâstroe, unii analiști și-au exprimat părerea că interesul militar al statului vecin nouă este opus Alianței și că Ucraina își vădește dezinteresul față de aderarea la NATO, reorientându-se mai degrabă spre Rusia. Nu se poate face, însă, abstracție de faptul că, în același timp, relația partenerială a Ucrainei cu Alianța este una consistentă și activă, servind interesul ambelor părți.

Aspectele cele mai spinoase ale problemei sunt surprinse de informarea detaliată făcută recent de MAE român Secretariatului general al NATO. Aceasta subliniază că zona unde se construiește canalul este o zonă de frontieră între România și Ucraina, iar „proiectul“ poate avea un impact transfrontalier semnificativ. Atitudinea adoptată de Ucraina, persistența ei în a nu oferi răspunsuri satisfăcătoare la demersurile întreprinse de partea română și de organizațiile internaționale, finalizată cu inaugurarea, spre finele lunii august, a primului segment al canalului Bâstroe, arată limpede că vecinii de la Răsărit vor să pună România și instituțiile externe în fața unui „fait accompli“, escamotând realitatea neîndeplinirii obligațiilor ce le revin ca subiect de drept al vieții internaționale.

Este mai mult decât edificator faptul că lucrările canalului se fac în disprețul absolut al tuturor reglementărilor internaționale: Convenția asupra zonelor umede - Ramsar, 1971; Convenția privind protecția patrimoniului mondial cultural și natural - Paris, 1975; Convenția privind conservarea vieții sălbatice și a habitatelor naturale din Europa - Berna, 1979; Convenția privind diversitatea biologică - Rio de Janeiro, 1992; Convenția privind protecția și utilizarea cursurilor de apă transfrontaliere și a lacurilor internaționale - Helsinki, 1992; Convenția privind cooperarea pentru protecția și utilizarea durabilă a fluviului Dunărea - Sofia, 1994; Acordul între Guvernul României și Guvernul Ucrainei privind cooperarea în domeniul gospodăririi apelor de frontieră - Galați, 1997, Tratatul dintre România și Ucraina privind regimul frontierei de stat (2003).

Aceasta îi poate convinge și pe oficialii NATO că amenajarea canalului Chilia – Bâstroe devine o problemă pentru Alianță, pentru că periclitează interesele strategice la Marea Neagră, odată cu afectarea intereselor politice, de securitate și stabilitate ale regiunii.

3. Viitorul relațiilor ucraineano - europene și euro-atlantice

Analizii politici europeni speră într-o tranșare a problemei după alegerile din Ucraina, care, se crede, vor pune capăt punctelor sensibile din guvernarea de la Kiev: scăderile stabilității politice și democrației, supremației legii și garantării drepturilor omului, orientările antioccidentale. Ei sunt convingși deja că, altfel, relațiile viitoare ale Ucrainei cu UE și chiar cu NATO riscă să fie marcate puternic de atacul acesteia la adresa securității celor două organizații.

Fortificarea frontierelor exterioare ale UE și NATO se va lovi de amenințările induse de un asemenea „proiect“ la granița comună româno-ucraineană. Permeabilizarea graniței de sud-est a Uniunii, stimularea contrabandei cu droguri, arme, persoane, a criminalității transfrontaliere nu poate decât să îngrijoreze Europa. Efectele actualului „proiect“ lovesc, practic, în obiectivele Inițiativei Central Europene, la care atât România, cât și Ucraina sunt parte: facilitarea transportului, protecția mediului ambiant, lupta cu crima organizată, terorismul internațional, emigrația ilegală, colaborarea de frontieră etc.

Restabilirea navigației pe Dunăre nu se poate face în acest mod contraproductiv, antiecolologic și nici prin apariția unor „breșe“ în granița de apă, pe traseul comun al unei zone-cheie a securității și cooperării pan-europene.

Aparent exagerată, ideea punerii în discuție a Tratatului de relații de bună vecinătate și colaborare între Ucraina și România, semnat la 2 iunie 1997, nu apare sută la sută drept o imposibilitate, câtă vreme una din părți, în speță Ucraina, acționează împotriva prevederilor sale. Implicațiile internaționale și cele de ordin juridic ale unui asemenea gest pot fi deosebite. Trebuie menționat aici că normalizarea raporturilor dintre cele două țări s-a lovit mereu de problema unor litigii de frontieră la Gurile Dunării și a delimitării platoului continental

(prin statutul actual al Insulei Șerpilor, teritoriu românesc a cărui cedare a fost impusă în 1948 de către Uniunea Sovietică și care, după dispariția acesteia, a fost trecut abuziv în stăpânirea Ucrainei, ca moștenitoare a Imperiului sovietic, fără nici un temei de drept juridic sau istoric).

Mereu, diplomația românească a procedat de o manieră constructivă, pentru a nu contraveni eforturilor pe care le face în regiune Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est. Partea ucraineană pare, însă, a ignora orice implicație și complicație internațională, acționând, totodată, împotriva unor proiecte importante finanțate de Banca Mondială și Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, legate de Facilitatea Globală de Mediu (GEF), cum este cel privind Biodiversitatea Deltei Dunării.

Semnificativ pentru analiza „proiectului“ în discuție este faptul că acesta se realizează pe conturul viitoarei frontiere tip Schengen, din 2007, care va trebui să fie controlată de țara noastră, pentru că atunci România va supraveghea o treime din frontiera de răsărit a UE și NATO extinsă în ceea ce se numește istmul baltico-pontic. Cum se va face procesarea deplasărilor peste frontieră într-o zonă cu fisuri, care șubrecesc traseul frontierei de stat, rămâne de văzut.

Dacă în Tratatul privind regimul frontierei de stat româno-ucrainene, intrat în vigoare în luna mai 2004, care decurge din acordul conex al Tratatului politic de bază din 1997, la paragraful 6 din art. 12, se prevede că realizarea pe apele de frontieră sau pe malurile acestora a oricăror construcții care pot provoca modificarea albiei acestor ape sau a regimului lor de scurgere se efectuează în conformitate cu înțelegerile bilaterale în vigoare, construirea canalului Bâstroe, ce afectează debitul de apă de pe celelalte canale și Rezervația Biosferei Delta Dunării, se vădește o încălcare grosolană a acestui tratat. Incredibil, dar conducerea de la Kiev caută să întoarcă protestele ecologiștilor străini împotriva României, acuzând-o

că, în loc să se alăture eforturilor de decolmatare a Dunării (sic!), ea însăși poluează fluviul. În aceste condiții, este normal să se ceară să fie constituită o comisie de anchetă internațională care să elaboreze un raport ale cărui recomandări să fie obligatorii și pentru Ucraina.

Obligația părții ucrainene era de a informa în prealabil România cu rezultatele studiilor privind efectele hidraulice, de mediu acvatic, vegetal și animal ale „proiectului“, ceea ce aceasta nu a făcut, încălcând normele diplomatice. Declarația-apel a Senatului României menționează îngrijorarea specialiștilor și experților români și internaționali de la prestigioase instituții de protecție a mediului pentru consecințele negative ale construcției canalului navigabil Bâstroe pentru ecosistemul dunărean și echilibrul ecologic al Deltei Dunării, inclusiv cel al Rezervei Biosferei în ansamblul său, prin prejudicierea habitatului a mii de specii de plante și animale, amenințarea cu dispariția populației de pești, antrenarea unui proces de poluare cu petrol și alte substanțe nocive a apelor canalului și a malurilor, afectarea situației economico-sociale a populației locale ocupate tradițional cu pescuitul. De altfel, Senatul României va acționa în funcție de concluziile comisiei internaționale de anchetă și studiului românesc complet de evaluare a impactului ecologic și economico-social al Canalului Chilia – Bâstroe, studiu finanțat de guvernul român, pentru stabilirea și punerea în aplicare a măsurilor concrete necesare minimizării acestui impact.

Este bine de știut că însuși Congresul Puterilor Locale și Regionale al Consiliului Europei a apăsător pe pedala blocării unui asemenea „proiect“ care, s-a apreciat la acest nivel, dezvoltat în Delta Dunării, ar distruge nu numai echilibrul ecologic al zonei, dar ar afecta și ecosistemele unor țări mediteraneene sau chiar din Africa, unde colonii întregi de păsări ale Deltei își petrec o mare parte a anului.

Oficiali ai UNESCO au reiterat, de altfel, la începutul acestei toamne, acordul organizației cu concluziile misiunii comune UNESCO (Programul Omul și biosfera) – Ramsar, din octombrie 2003, arătând că alegerea brațului Bâstroe pentru construirea canalului navigabil Dunăre – Marea Neagră este cea mai nepotrivită soluție din trei alternative analizate. Din perspectiva Programului Omul și biosfera, soluția optimă nu poate fi atinsă decât printr-un dialog constructiv între toate părțile interesate. Numai că, așa cum arăta și delegația țării noastre la reuniunea specială UNESCO de la Paris, din luna octombrie a.c., a Programului Omul și Biodiversitatea, Ucraina încearcă prin toate mijloacele să schimbe zona rezervației Biosferei Dunărea de la stânga Brațului Chilia, atât pentru a putea realiza liniștită lucrările pe brațul Bâstroe, cât și pentru a obține în viitor un statut de zonă liberă care să permită industrializarea și, deci, totala distrugere a Deltei rămase în fosta URSS. Nu este sigur că făptuitorii acestei opere exterminatoare vor ține cont de recomandările finale făcute Ucrainei de participanții la numita reuniune.

Herve Lethier, raportor al Consiliului Europei, arată, într-un studiu realizat în Delta Dunării, că amenajarea pentru navigație a brațului Bâstroe trebuie stopată urgent, cerând Ucrainei să organizeze o conferință internațională la care să fie invitate principalele organizații internaționale de mediu, dar și România și R. Moldova, țări riverane cu care aceasta a semnat un parteneriat pentru cooperarea în domeniul rezervațiilor naturale. Studiul de impact al specialiștilor europeni a stabilit că ducerea la bun sfârșit a lucrărilor „ar avea atât efecte directe, cât și efecte secundare legate de construirea și folosirea canalului“. Raportorul consideră că „impactul va fi cu atât mai mare cu cât canalul este localizat chiar în centrul Rezervației Deltei, în sectorul ucrainean care este cel mai dinamic în termeni hidraulici, cel mai sensibil din punctul de vedere al diversității biologice“. Trecerea navelor, menționează raportul,

va perturba „fauna zonei, în special păsările“, habitatele marin și costier, populația piscicolă, dar și habitatul în ansamblu, datorită transformării malurilor prin săparea canalului, ceea ce va provoca modificarea sistemului de curenți și un nou mod de sedimentare în zona estuarului Bâstroe, unde se găsesc importante colonii de păsări. Este menționată, totodată, „perturbarea proceselor naturale, mai precis a dinamicii fluviului“. Se subliniază probabilitatea unei modificări a curentului apei, ce va modifica hidrodinamica pe canalul Bâstroe și sistemul hidraulic al Brațului Chilia, cu consecințe previzibile pentru echilibrele naturale ale sectorului vestic al Deltei, inclusiv cel localizat pe teritoriul României.

Specialiștii români prevăd schimbări în debitul apei de pe restul traseelor Deltei și chiar colmatarea golfului Musura. În totală opoziție cu ceea ce partea ucraineană insistă să producă aici, sunt tentativele sale din Insula Șerpilor, de a o anima cu vegetație înaltă, a planta copaci și a dovedi instanțelor internaționale că este sediul unei vieți sociale și economice reale, pentru ca aceasta să fie luată în calcul pentru delimitarea în favoarea sa a platoului continental și a zonelor economice exclusive din Marea Neagră. Când în discuție sunt resursele de petrol ce se estimează că s-ar găsi la limita zonelor economice exclusive în Marea Neagră ale celor două țări vecine, evident că motivarea unor astfel de atitudini contradictorii ale Ucrainei nu necesită a fi explicată.

De reținut că lucrările de pe traseul Chilia – Bâstroe contravin și proiectului cooperării transfrontaliere Euroregiunea „Dunărea de Jos“, euroregiune care, din 14 decembrie 2001, are statutul de membru al Asociației Europene a Regiunilor Transfrontaliere. Inițiativa ucraineană nu intensifică, ci, dimpotrivă, diminuează relațiile economice dintre cele două părți și, mai mult, ignoră total unul din proiectele prioritare ale Euroregiunii, studiul navigației pe Dunăre (Brațul Chilia, brațele și canalele existente la nord de Chilia), opunându-se,

practic, integrării țărilor noastre în arealul comun european. În fapt, „proiectul“ ucrainean afectează procesul în curs de extindere a UE și crearea spațiului geoeconomic european unic, prin inițierea unui conflict de interese la granița viitoare a UE. Generarea și întreținerea unui astfel de conflict latent este de natură să marcheze negativ stabilitatea și securitatea Europei de Sud-Est, cooperarea și colaborarea regională, și, cum arătam mai sus, procesul lărgirii UE.

Chiar dacă va urma „o etapă de răcire a relațiilor româno-ucrainene“, cum se întrevede din poziția ucraineană față de problematica amenajării canalului Bâstroe, publicată de Novâi Kuriir și Agenția de presă Pro-ua, România nu va înceta, ca națiune responsabilă pentru destinul Europei Unite, să sprijine toate forurile internaționale interesate de această problemă, să acționeze ferm pentru cooperarea tot mai aprofundată a națiunilor continentului, solidaritatea lor activă, fie că este vorba de reducerea decalajelor de dezvoltare, de problemele de mediu, de funcționarea democratică a statelor și a comunității internaționale ori de amenințările terorismului și proliferării armelor de distrugere în masă, legitimând, prin unitatea de vederi a tuturor românilor, opțiunea strategică asumată de aderare și integrare deplină în comunitățile europeană și euro-atlantică.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Declarația-Apel privind canalul Bâstroe a Senatului României, 1 septembrie 2004, www.senat.ro
2. Tratatul de relații de bună vecinătate și colaborare între România și Ucraina (2 iunie 1997)
3. Tratatul privind regimul frontierei de stat între România și Ucraina (2003)

4. Informarea făcută de MAE român Secretariatului General al NATO asupra canalului Bâstroe

5. Obiectivele Inițiativei Central Europene, în www.eu.ro

6. Comunicatele MAE referitoare la negocierile româno-ucrainene privind problema platoului continental și a zonelor economice exclusive (presă)

7. Interviu cu expertul internațional în mediu Herve Lethier asupra problemei afectării Rezervației Biosferei Delta Dunării de către ucraineni, în grupajul „Delta Dunării între amenințare și speranță“, din săptămânalul „Formula AS“ nr. 632 (35), 6-13 sept. 2004, p. 3

8. Gheorghe Fulga, *Climatul de securitate în regiunea Mării Negre extinse după 11 septembrie 2001*, material prezentat în cadrul conferinței internaționale anuale cu tema „Peace, Order and Public Safety Post 9/11: Are We Getting it Right“, organizată la Ottawa, la 14-16 octombrie 2004, de Canadian Association of Intelligence and Security Studies (CASIS)

9. General dr. Mircea MUREȘAN, general de brigadă (r) dr. Gheorghe VĂDUVA, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004

10. Mihail OPRITĂSCU, *Marea Neagră și Asia Centrală. Reorientări geopolitice într-o lume unipolară*, Geopolitica, anul II, nr. 6

11. Constantin ONIȘOR, Mihail-Vasile OZUNU, *Poziția geostrategică a României la Marea Neagră*, în Geopolitica, anul II, nr. 6

12. Vasile SIMILEANU, *Sistemul geopolitic ponto-danubian. Realități și perspective*, în Geopolitica, anul II, nr. 6

13. Francoise THOM, în *Les ambitions russes en Europe*, Defense nationale, nr. 4, aprilie 2001

14. Convenția de la Ramsar, www.ramsar.org

15. Convenția UNESCO, www.unesco.org

16. Convenția Aarhus, www.unece.org

17. Convenția de la Berna, [www.coe.int/t/e/Cultural Co-operation/Environment/Nature and biological diversity/Nature protection](http://www.coe.int/t/e/Cultural_Cooperation/Environment/Nature_and_biological_diversity/Nature_protection)

18. Convenția de conservare a speciilor migratoare de la Bonn, www.cms.int/documents/convtxt

19. Convenția Espoo, www.unece.org/eia

20. Convenția Dunării, www.icpdr.org/pls/danubis/docs/FOLDER

INFLUENȚA NOULUI MEDIU DE SECURITATE ASUPRA LOGISTICII MILITARE ROMÂNEȘTI

*Colonel dr. Constantin RIZEA
Universitatea Națională de Apărare*

1. Cadrul general de evoluție a logisticii militare românești

În urma aditerii în Alianța Nord-Atlantică, România a demarat un intens proces de revizuire a structurii de forțe și adaptarea acesteia, în scopul îndeplinirii misiunilor și cerințelor specifice asumate și pentru a asigura implementarea lor, conform Angajamentului de la Praga privind Capabilitățile.

Ca urmare a schimbărilor în mediul de securitate și a diminuării substanțiale a posibilității unei agresiuni militare majore împotriva țării noastre, tipul și conținutul misiunilor s-au modificat, accentul punându-se, acum, pe realizarea capabilităților necesare îndeplinirii noilor misiuni, care presupun dislocare rapidă și susținere proprie în teatre, reducerea efectivelor, reorganizarea structurilor militare și modernizarea dotării tehnice a acestora.

Forța-Obiectiv2007 revizuită fundamental este dezvoltată pe baza prognozelor de securitate pe termen mediu (5-10 ani) și încorporează analiza oportunităților și riscurilor pe plan intern și internațional.

Noua structură de forțe trebuie să răspundă următoarelor așteptări:

- timpul de avertizare și pregătire, în cazul apariției unei amenințări, va fi suficient de lung pentru a permite activarea unui sistem capabil de a constitui forțele de răspuns necesare; în calitatea de membru NATO, dacă securitatea sa este amenințată, România va fi sprijinită de către aliați, în conformitate cu Articolul V al Tratatului Atlanticului de Nord;

- protejarea și apărarea intereselor României și în afara teritoriului național, incluzând participarea la operații militare de mare intensitate, cu forțe robuste, moderne, interoperabile, capabile să ducă operații de apărare colectivă, departe de teritoriul național, având capacitatea de autosusținere, în lipsa sprijinului națiunii-gazdă;

- realizarea protecției împotriva oricăror amenințări;

- realizarea unei structuri de comandă flexibile, bazate pe mijloace informatizate de elaborare și transmitere a deciziilor;

- profesionalizarea armatei.

În conformitate cu misiunile, cerințele specifice și capabilitățile prognozate, Armata României va cuprinde:

1. Forțe dislocabile:

a) După destinația lor, acestea pot fi:

- *forțe sub comanda NATO* – comandamentele și forțele pe care România le pune sub comanda și controlul operațional al unui comandament NATO;

- *forțe destinate NATO* – comandamentele și forțele pe care România este de acord să le plaseze sub comanda sau controlul operațional al unui comandament NATO, într-un interval de timp de operativitate convenit anterior, conform Sistemului Preventiv NATO și pe baza unor înțelegeri speciale, cum sunt memorandumurile de înțelegere sau deciziile Consiliului Nord-Atlantic;

- *forțe nominalizate pentru NATO* – comandamentele și forțele pe care România are intenția să le plaseze sub comanda sau controlul operațional al unui comandament NATO, la un moment dat, în viitor;

- *alte forțe pentru NATO* – comandamentele și forțele care ar putea fi plasate sub comanda sau controlul operațional al unui comandament NATO, în anumite circumstanțe ce urmează a fi precizate, sau alte forțe care ar putea coopera cu forțele NATO;

- *forțe pentru UE și/sau ONU* – forțele care ar putea fi plasate sub comanda sau controlul operațional al UE și/sau ONU, sau care ar putea coopera cu forțele acestor structuri.

b) După nivelul capacității operaționale, forțele dislocabile sunt cuprinse în categoria

„nivel ridicat al capacității operaționale – 0 la 90 zile”, corespunzător cu categoriile 1 la 8 cuprinse în documentele NATO.

Acestea includ mari unități și unități din cadrul forțelor terestre, aeriene și maritime, capabile să răspundă, conform angajamentelor asumate, la nevoile de apărare colectivă ale Alianței, conform articolului V, sau la operații de răspuns la crize de tipul non-articol V.

2. Forțe în teritoriu – cu dislocare limitată:

a) După destinația lor, pot fi:

- pentru îndeplinirea de misiuni pe teritoriul național sau în apropierea acestuia, la operații de răspuns la crize de tipul non-articol V;

- pentru sprijinul instituțiilor statului și autorităților locale;

- pentru limitarea și înlăturarea efectelor dezastrelor de orice natură;

- pentru acțiuni de căutare-salvare.

b) După nivelul capacității operaționale, pot fi:

- *forțe cu nivel scăzut al capacității operaționale* – până la 180 de zile, similar cu categoria 9 a nivelurilor de timp de operativitate NATO;

- *forțe cu termen lung de constituire* – până la 360 de zile, similar cu categoria 10 a nivelurilor de timp de operativitate NATO; acestea includ mari unități și unități din cadrul forțelor terestre, aeriene și maritime, necesare pentru apărarea teritoriului național sau în apropierea acestuia, și care participă la operații de răspuns la crize, de tipul non-articol V.

Conducerea Armatei României în timp de pace, în situații de criză și în timp de război se exercită de către autoritățile constituționale abilitate ale statului român: Parlamentul, Președintele României, Guvernul României, Consiliul Suprem de Apărare a Țării și Ministerul Apărării Naționale.

Conducerea militară în timp de pace și în situații de criză se asigură de Statul Major General și se realizează la nivelurile strategic, operativ și tactic, în domeniile operațional și administrativ.

În situații de criză majoră și la război, conducerea militară se asigură de către Comandamentul Militar Strategic, constituit de Statul Major General.

După încheierea procesului de revizuire a *Forțe-Obiectiv 2007*, vor rezulta comandamente, unități luptătoare, de sprijin de luptă și sprijin logistic cu capacități robuste, interoperabile, dislocabile, mobile, cu o dotare cu tehnică performantă, cu capacități de susținere în teatru, capabile să participe la operații în afara teritoriului României, în absența sprijinului națiunii-gazdă și la anihilarea amenințărilor teroriste.

Pentru realizarea acestor deziderate sunt necesare importante resurse umane, materiale, tehnice și financiare – cu alte cuvinte, este nevoie de o logistică compatibilă și competitivă, pe care statul român este gata, în sfârșit, să o pună la dispoziția armatei.

2. Direcții generale de evoluție a logisticii militare românești în perspectiva *Forța-Obiectiv 2007*

Logistica este puntea de legătură între resursele economiei naționale și forțele luptătoare și reprezintă știința planificării susținerii forțelor și executării misiunii.

În general, logistica se ocupă cu:

- proiectarea și dezvoltarea, achiziția, depozitarea, transportul, distribuția, mentenanța, evacuarea și controlul tehnicii și materialelor;

- transportul personalului;
- achiziția sau construcția, mentenanța, repartizarea și exploatarea facilităților;

- achiziționarea sau furnizarea serviciilor;
- sprijinul cu servicii medicale și de sănătate.

Scopul logisticii este de a asigura forțele cu tot ceea ce le este necesar pentru trai și luptă, cerințe ce țin de personal, tehnică, mobilitate, asistență medicală și infrastructură.

Manifestarea concretă a logisticii operaționale o reprezintă sprijinul acordat forțelor angajate în acțiuni militare.

Pentru orice acțiune militară, prin acordarea sprijinului logistic, se va urmări:

- folosirea oportună și eficientă a posibilităților economiei naționale;

- planificarea detaliată a sprijinului logistic;
- coordonarea planificării sprijinului logistic cu cea a operațiilor;

- aprovizionarea către inamic;
- echilibrul între forțele de logistică și cele de luptă;
- repartiția și alocarea;
- utilizarea eficientă a resurselor;
- coordonarea și controlul;
- asigurarea cu resurse logistice.

În perspectiva interoperabilității logisticii militare românești cu logistica NATO, realizarea sprijinului logistic trebuie să răspundă exigențelor următoarelor principii și aspecte doctrinare:

- responsabilitate colectivă;
- autoritate;
- cerințelor operaționale;
- cooperare;
- asigurare certă;
- coordonare;
- suficiență;

- flexibilitate;
- simplitate;
- economie;
- vizibilitate;
- promptitudine;
- operativitate.

Asigurarea concretă a sprijinului logistic necesar forțelor pentru generare, regenerare, trai și luptă se realizează în cadrul unui sistem, în adevăratul sens al cuvântului, cunoscut sub denumirea de sistem logistic.

Sistemul logistic va fi adaptat conceptual și structural la dimensiunile, configurația și misiunile forțelor luptătoare și de sprijin și va avea următoarele misiuni:

- **Asigurarea unei legături eficiente între sistemul logistic al armatei și economia națională.** Interfața sistemului logistic al armatei cu economia națională se asigură prin Departamentul pentru Armamente, Comandamentul Logistic Întrunit, categoriile de forțe ale armatei și Brigada 1 Transmisiuni, care, în baza contractelor de achiziții încheiate, vor asigura echipamentele, materialele și serviciile ce vor fi livrate de către furnizori depozitelor zonale mixte și/sau direct unităților beneficiare.

- **Asigurarea managementului resurselor materiale necesare forțelor armate.** Managementul resurselor se realizează de către Centrul de Management al Materialelor din Comandamentul Logistic Întrunit, prin Sistemul Informatic (AILS) implementat la toate structurile logistice de conducere și execuție de la nivelurile strategic, operativ și tactic.

- **Sprijinul logistic al forțelor operaționale care îndeplinesc misiuni în afara teritoriului național.** Forțele luptătoare care îndeplinesc misiuni în afara teritoriului național au capacitatea de autosusținere pentru un număr determinat de zile, în funcție de nevoile misiunilor pe care le au de îndeplinit, caracteristicile teatrului de operații (relief variat și climă –

deșert, zone arctice, junglă -, anotimp, grad de dezvoltare economică a zonei, infrastructură, diferențe culturale) și posibilitățile de transport. La realizarea sprijinului logistic participă unitățile (subunitățile) organice, Elementele Naționale de Sprijin (ENS) și forțele de logistică stabilite pe baza unor acorduri bi și multinaționale.

- Executarea transporturilor în sistem unitar.

Structura specializată care planifică, coordonează și monitorizează transportul personalului, tehnicii și materialelor pe căi de comunicație terestre, aeriene și navale cu mijloace de transport militare și civile este Direcția Logistică, prin Centrul de Coordonare a Mișcării.

- Extinderea acțiunii de externalizare și perfecționare a prestărilor de servicii în următoarele domenii: hrănirea efectivelor, spălarea lenjeriei și echipamentului, la toate unitățile de învățământ și instruire, precum și la unitățile din subordinea categoriilor de forțe ale armatei și comandamentelor care sunt în proces de generare și regenerare; paza unor obiective militare și păstrarea unor rezerve necesare pentru situații de criză majoră sau la război, la Comandamentul Logistic Întrunit; efectuarea reparațiilor și întreținerea cazarmilor la toate unitățile din armată.

- Gestionarea bunurilor materiale aflate în administrarea Ministerului Apărării Naționale, destinate valorificării, se face prin concentrarea acestora în centre de colectare, în responsabilitatea Comandamentului Logistic Întrunit și valorificarea lor potrivit procedurilor legale.

- Asigurarea capacității de dislocare rapidă a forțelor. Pentru dislocarea rapidă a forțelor în teatrul de operații se utilizează atât resursele proprii ale unităților și marilor unități sau ale Comandamentului Logistic Întrunit, cât și cele puse la dispoziție prin contracte încheiate cu agenți economici.

- Asigurarea medicală operațională. Se desfășoară prin Secția de Asigurare Medicală Operațională din Statul Major

General. Aceasta va coordona asistența medicală operațională, pe structuri ierarhice, atât pentru efectivele participante la acțiunile multinaționale, cât și pentru cele care acționează în situații de criză majoră sau la război. Asistența medicală operațională se realizează prin module sau în totalitate, de către spitalul mobil de campanie, prin grija Comandamentului Logistic Întrunit.

În conformitate cu procedurile doctrinare NATO în domeniu, sistemul logistic cuprinde:

1. Logistica producției (logistica achiziției) - este partea logisticii care se ocupă de cercetarea, proiectarea, dezvoltarea, fabricarea și omologarea materialelor și include:

- standardizarea și interoperabilitatea;
- contractarea;
- asigurarea calității;
- procurarea pieselor de schimb;
- analiza fiabilității;
- procesul de fabricație;
- experimentarea și testarea;
- codificarea;
- documentația tehnică;
- controlul și modificarea configurației.

Logistica de producție (achiziția) se realizează de către structurile centrale specializate din Ministerul Apărării Naționale, pe baza cadrului juridic intern și a documentelor internaționale ratificate de țara noastră, în limita responsabilităților stabilite prin reglementările în vigoare:

1.1. Departamentul pentru Armamente este structura centrală a Ministerului Apărării Naționale care are misiunea de bază de a transforma cerințele tehnice operaționale în sisteme de armamente și de a conduce programele majore de achiziții de tehnică militară și cercetare științifică în domeniile sale de responsabilitate;

1.2. Comandamentul Logistic Întrunit este structura specializată a Statului Major General care asigură achizițiile de produse, materiale și servicii ce vor fi livrate de către furnizori depozitelor zonale și/sau unităților beneficiare;

1.3. Direcția Domenii și Infrastructuri este structura specializată a Ministerului Apărării Naționale care gestionează și răspunde de administrarea patrimoniului de domenii și infrastructuri și realizarea investițiilor specifice;

1.4. Direcția Medicală este structura de specialitate care coordonează asistența medicală ambulatorie, spitalicească, preventivă, de inspecție sanitară, sanitar-veterinară și recuperare medicală – afiliată la CASA OPSNAJ;

1.5. Direcția Administrativă și Servicii este structura specializată pentru administrarea patrimoniului organelor centrale, asigurarea serviciilor de transport, cazare și hrănire pentru activitățile de protocol, asigurarea mijloacelor de transport pentru cadrele cu funcții de conducere din organele centrale și prestarea de servicii de cazare și hrănire pentru recreerea și recuperarea personalului armatei.

2. Logistica consumului (logistica operațională) - se ocupă cu recepția produselor, depozitarea, transportul, mentenanța, exploatarea (consumul) și disponibilizarea materialelor și include:

- gestionarea stocurilor;
- procurarea sau constituirea facilităților;
- monitorizarea deplasării;
- raportarea fiabilității și a defecțiunilor;
- respectarea standardelor privind depozitarea, transportul și urmărirea materialelor.

Logistica de consum (operațională) este organizată pe niveluri ierarhice și se realizează de către:

2.1. Direcția Logistică/SMG (J4) – structură specializată a Statului Major General care planifică, organizează și coordonează sprijinul logistic la nivel strategic și deține

responsabilitatea în elaborarea politicilor în domeniul logistic, planificarea și gestionarea resurselor materiale, mentenanța tehnicii și materialelor, coordonarea transporturilor militare, acordarea sprijinului națiunii-gazdă, coordonarea asistenței medicale operaționale, schimbul internațional de date militare;

2.2. Comandamentul Logistic Întrunit – structura de execuție la nivel strategic și operativ cu următoarele responsabilități:

- realizarea asigurării cu materiale comune a categoriilor de forțe ale armatei, comandamentelor și direcțiilor centrale în timp de pace, în situații de criză, criză majoră și la război;

- realizarea managementului tuturor claselor de materiale din armată prin Centrul de Management al Materialelor și a managementului distribuțiilor pentru materialele din competența sa de aprovizionare, prin Centrul de Distribuție a Materialelor;

- sprijinul logistic al forțelor armate în situații de criză majoră și la război, precum și al celor care desfășoară acțiuni militare în teatrul de operații, în timp de pace, în afara teritoriului național;

- aprovizionarea în sistem paletizat și containerizat, pe clase de materiale, conform normelor de consum stabilite pentru fiecare misiune și/sau pe baza cererilor trimise direct de către forțe, cu fondurile puse la dispoziție de către directorii de programe;

- transportul materialelor din depozitele zonale până la punctele de îmbarcare;

- mentenanța tehnicii și materialelor pentru nivelul general D, iar pentru forțele care exercită misiuni în afara teritoriului național și la nivelul I (intermediar);

- asistența medicală – ROL 3 – prin Spitalul Mobil de Campanie;

- gestionarea stocurilor strategice și operative pentru întreaga structură de forțe;

- organizarea, conducerea și execuția activităților de colectare și valorificare a bunurilor materiale, tehnicii și echipamentelor scoase din funcțiune, precum și a celor excedentare din Ministerul Apărării Naționale.

2.3. Structurile specializate din cadrul categoriilor de forțe ale armatei și Brigăzii 1 Transmisiuni, care asigură:

- realizarea sprijinului logistic necesar generării și regenerării forțelor subordonate și transferul acestora sub autoritatea Comandamentului Operațional Întrunit (COPI);

- planificarea și realizarea containerizării și paletizării materialelor, pe eșaloane și zile de operații, și asigurarea de echipamente moderne de cartiruire pentru conducere, desfășurarea activităților logistice specifice și pentru odihnă.

Acestea sunt:

2.3.1. Ia Forțele Terestre:

a) Bazele Logistice „Sud” și „Nord” – structuri destinate sprijinului logistic pentru generarea, regenerarea și operaționalizarea forțelor:

- includ nuclee capabile să constituie, la război, două brigăzi logistice cu structură modulară:

- păstrează stocuri pentru generarea și regenerarea forțelor;

- execută mentenanța de nivel I (intermediar) pentru generarea și regenerarea forțelor;

b) Brigada 1 Logistică asigură sprijinul logistic în teatrul de operații, prin module de transport, mentenanță și medicale, dimensionate în concordanță cu nivelul forțelor de acțiune în situații de criză, al celor participante la misiuni de apărare colectivă, misiuni non-articol V și operații de stabilitate:

- aprovizionarea cu materiale pe baza normelor de consum și a cererilor;

- mentenanța de nivel I (intermediar) prin structurile proprii sau prin acorduri bi și multinaționale, prin agenți economici specializați;

- transportul materialelor până la forțele luptătoare;

- asistența medicală – ROL 2 – prin modulul din Spitalul Mobil de Campanie pus la dispoziție de Comandamentul Logistic Întrunit;

c) Batalionul Logistic/Bg. (similar) – structura de sprijin logistic a brigăzii asigură:

- nivelul de acumulare 7-15 zile la produsele și materialele ce pot fi aprovizionate direct din economia națională și diferențiat pentru categoriile de materiale (muniție, explozivi) pentru care procesul de producție/ achiziție necesită un timp mai mare;

- mentenanța de nivel 0 (de bază);

- asistența medicală – ROL 1;

d) Structurile logistice/B (similar) asigură cota om-piesă și păstrează resursele pentru instruire.

2.3.2. Ia Forțele Aeriene și Forțele Navale, sprijinul logistic pentru generarea, regenerarea și operaționalizarea forțelor se realizează de către structurile specializate din cadrul acestor categorii de forțe, cu materiale specifice (grupul logistic la nivelul forțelor aeriene și, respectiv, baza maritimă la nivelul forțelor navale);

2.3.3. Ia Brigada 1 Transmisiuni, sprijinul logistic pentru generarea, regenerarea și operaționalizarea unităților proprii se realizează de către structurile specializate din cadrul acesteia.

3. Susținerea financiară și înzestrarea

Resursele puse la dispoziție, prin Directiva de Planificare a Apărării pentru perioada 2004-2009, au în vedere:

- continuarea procesului de reorganizare a Armatei, în scopul realizării unor structuri de forțe, de conducere operațională și administrativă, suplă și eficiente, cu un nivel ridicat de profesionalism;

- realizarea, la termenele și nivelurile operaționale stabilite, a tuturor pachetelor de capacități dislocabile puse la dispoziția NATO, în măsură să se autosustină în teatru o perioadă de minim 6 luni, precum și a capacităților „în teritoriu”;

- finalizarea programelor de modernizare/înzestrare în derulare, renunțarea la cele care nu mai corespund nevoilor reale și generează cheltuieli inutile, inițierea rapidă a altor programe, pe măsura disponibilizării resurselor financiare necesare, ca efect al accelerării reorganizării Armatei, în scopul creșterii interoperabilității cu NATO;

- reabilitarea dotărilor de infrastructură pentru forțele puse la dispoziția Alianței și asigurarea „sprijinului națiunii-gază”.

Resursele financiare ce vor fi alocate, la nivelul M.Ap.N. și pe programe, în perioada 2004-2009 sunt actualizate pe baza datelor rezultate din analiza indicatorilor macro-economici pe 2003, efectuată de Ministerul Finanțelor Publice.

SECȚIUNEA A III-A

CIBERTERORISMUL ȘI PROTECȚIA REȚELELOR DE CALCULATOARE

General maior dr. Cristea DUMITRU
Diracția Comunicații și informatică

Încercând să definim conceptul de **ciberterorism** (CT) putem spune, în câteva cuvinte, că acesta reprezintă utilizarea premeditată a unor activități diversioniste ori amenințarea transmisă, în interiorul spațiului cibernetic, cu intenția de a se promova anumite obiective sociale, ideologice, religioase, politice sau de altă natură, ori de a intimida orice persoană pentru a promova astfel de obiective.

Prin *spațiu cibernetic* înțelegem întreaga lume virtuală, de exemplu Internetul, în care trebuie să includem și calculatoarele independente (neconectate cu altele), dar și fiecare bit de informație stocat pe diverse tipuri de medii de stocare: fixe sau detașabile, fizice sau virtuale.

Prin *persoană* înțelegem orice ființă umană, corporație, stat etc.

Războiul informațional (IW), altfel spus **ciberrăzboiul** (CW), înseamnă un ansamblu de acțiuni desfășurate cu scopul de a realiza superioritatea informațională asupra oricărui adversar, prin blocarea, exploatarea, coruperea sau distrugerea informațiilor inamicului, dar, în același timp, protejând propriile informații.

Hackerul reprezintă orice persoană care realizează breșe în sistemele de calcul („sparge” mecanismele de protecție) la care aceasta nu are autorizație de acces, cu scopul de a penetra sistemele pentru a vizualiza, fura sau modifica date, a bloca

accesul altor utilizatori la anumite servicii (DoS) sau chiar distruge sau produce daune prin orice fel de mijloace.

Analizând primele două definiții, putem să ne dăm seama că CT reprezintă acele acțiuni care contravin, în general, regulilor stabilite la nivel organizațional, instituțional, național sau internațional, de a apela și utiliza anumite servicii sau sisteme informatice puse la dispoziție în cadrul rețelelor proprii de calculatoare sau în cadrul unor rețele transnaționale, cum ar fi Internetul. Aceste acțiuni reprezintă forme de criminalitate, și persoanele care realizează astfel de activități, în cazul în care sunt depistate, sunt deferite justiției.

Atacuri distribuite de tip refuz de servicii (DDoS), site-uri web sau e-mailuri cu conținut urât sau amenințător, atacuri asupra unor rețele senzitive de calculatoare sunt doar câteva forme de acțiuni de tip CT, dar care au devenit un fenomen global și care trebuie stopat cât mai repede cu putință, prin elaborarea unor convenții internaționale care să se bazeze și să se sprijine pe legislații naționale în domeniu.

Să încercăm să înțelegem sau să clarificăm termenii folosiți în definiția CT, prin prezentarea următoarelor exemple:

a) Un grup de persoane omoară o persoană de 50 de ani, spitalizată ca urmare a unei afecțiuni grave. Aceste persoane administrează bolnavului un medicament la care acesta are o reacție alergică foarte severă. Ce putem spune în acest caz? Acei oameni au comis o crimă.

b) Dar ce putem spune despre faptul că bolnavul era liderul unei comunități religioase minoritare, iar agresorii, care aparțin altei comunități religioase, l-au omorât cu scopul de a crea teamă și panică în rândul membrilor comunității minoritare? Grupul de agresori a comis o crimă, dar fapta lor înseamnă mai mult, și anume un act de terorism.

c) Să presupunem că acele persoane au acționat după următorul scenariu: au penetrat rețeaua de calculatoare a spitalului și au modificat, în baza de date, rețeta cu

medicamentele prescrise bolnavului. Această acțiune poate fi considerată un act de ciberterorism.

În 1998, un grup de protestatari spanioli au bombardat Institutul pentru Comunicații Globale (IGC) cu mii de mesaje de e-mail false. Serviciile de e-mail nu au mai funcționat, iar foarte mulți utilizatori ai acestui furnizor de servicii Internet (ISP) nu și-au mai primit mesajele electronice. De asemenea, protestatarii au trimis mesaje de tip spam în toate conturile de e-mail ale personalului și membrilor companiei IGC, au blocat pagina web cu ordine de plată făcute cu cărți de credit false și au amenințat că vor desfășura aceleași tactici împotriva tuturor organizațiilor care utilizează serviciile companiei IGC. Ei au cerut ca IGC să stopeze găzduirea site-ului web pentru Euskal Herria Journal, o publicație din New York, care sprijinea independența bascilor. Protestatarii spuneau că IGC sprijinea terorismul, întrucât o secțiune a paginilor web conținea materiale ale grupării teroriste ETA, care își revendica responsabilitatea atât pentru asasinatele comise asupra unor oficialități politice și din domeniul securității, cât și pentru atacurile asupra unor obiective sau instalații militare. În final, IGC a decis scoaterea site-ului, ca urmare a bombardării continue cu e-mailuri din partea protestatarilor.

Acesta este un act de CT. Activitățile normale ale ISP au fost perturbate foarte serios, ca urmare a acestei tehnici bine pregătite în prealabil, iar intenția atacatorilor a fost aceea de a promova un obiectiv politic.

În timpul conflictelor din Kosovo, desfășurate în anul 1999, calculatoarele NATO au fost blocate ca folosind bombe de tip e-mail și atacuri de tip DoS, de către hackeri care protestau împotriva bombardamentelor efectuate de Alianță. În plus, organizații publice, instituții academice au recepționat foarte multe e-mailuri virusate, foarte politizate, din diverse țări din estul Europei. De asemenea, site-urile web au fost modificate.

Se pune întrebarea: se extinde ciberterorismul, prin utilizarea calculatoarelor și a Internetului de către teroriștii „convenționali”?

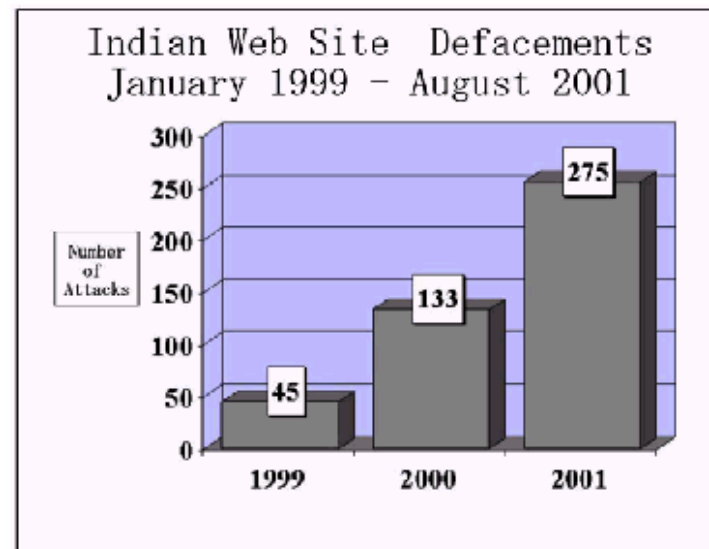
Aceasta este o întrebare foarte complexă, la care pot da un răspuns avizat specialiștii sau analiștii acestor fenomene la nivel internațional.

Unii experți în domeniu, mai ales din SUA, reliefează faptul că ciberterorismul poate fi definit în diverse forme și cu diferite înțelesuri. Astfel, unii definesc ciberterorismul ca fiind orice atacuri ilegale sau amenințări de atacuri împotriva calculatoarelor, rețelelor sau a informațiilor stocate în acestea, când sunt făcute cu scopul de a intimida, constrânge sau obliga un guvern sau anumite persoane pentru a promova anumite obiective politice sau sociale. Alții consideră ciberterorismul ca fiind orice atac împotriva funcționării normale a informațiilor, indiferent de mijloacele folosite.

Din aceste multitudini de definiții, anumiți experți consideră că termenul de *ciberterorism* trebuie să fie înlocuit cu *războiul informațional*, iar alți experți fac diferențiere între cibercriminalitate și ciberterorism. Această diferențiere permite ca ciberterorismul să fie definit ca utilizarea mijloacelor și a tehnologiei informației, de către agenți sau grupuri teroriste, iar în definirea activităților unui ciberterorist este necesar să se facă o diferențiere între acțiune și motivație. Fără îndoială, putem spune că orice atac de tip hacking poate avea aceleași consecințe ca oricare act terorist, dar, în sensul legal, abuzul intenționat asupra ciberspățiului informațional trebuie considerat ca făcând parte dintr-o campanie sau acțiune teroristă.

Se cunoaște starea tensionată care există între India și Pakistan datorată disputei asupra Kașmirului, teritoriu aflat între granițele celor două state. Acest teritoriu reprezintă, de altfel, căminul pentru o mulțime de tabere de antrenament ale teroriștilor Al Qaeda. Simpatizanți din ambele părți aflate în conflict pentru teritoriul Kașmirului au aplicat diverse tactici

cibernetice pentru a-și distruge unii altora sistemele informatice și a transmite informații propagandistice. Într-un studiu de caz efectuat de către Michael A. Vatis, directorul Institutului pentru Studii de Tehnologii de Securitate din cadrul Colegiului Dartmouth, SUA, se arată că hackeri pro-pakistanezi au lovit puternic diverse site-uri web din India, așa cum se poate observa și din diagrama de mai jos:

Una dintre instituțiile atacate a fost și Centrul de Cercetări Atomice Bhabha, de pe site-ul căruia au fost descărcate aproximativ 5 MB de informații referitoare la cercetări nucleare sau alte informații sensitive.

Un alt grup de hackeri pro-pakistanezi, denumit The Pakistan Hackers Group, a avut drept ținte site-uri din SUA, distrugând site-uri aparținând Departamentului Energiei sau Forțelor Aeriene ale SUA.

Acest conflict ilustrează vulnerabilitatea sistemelor critice împotriva ciberatacurilor, dar și mărirea dorinței teroriștilor de

a alege ca ținte diverse sisteme senzitive, atunci când au loc astfel de conflicte politice.

În general, țintele electronice cu înaltă valoare sunt rețelele de calculatoare, serverele sau routerele, a căror distrugere poate avea consecințe simbolice, financiare, politice sau tactice. Asaltul grupurilor palestiniene asupra site-urilor web ale instituțiilor bancare și financiare israeliene reprezintă, totodată, o atenționare a unor atacuri potențiale care pot fi îndreptate și spre economia americană. Atacul cu viermele denumit “Cod Red” asupra site-ului web al Casei Albe a avut drept intenție să distrugă simbolul politic al guvernului american.

Referitor la tendințele generale actuale în ciberatacuri, aici incluzându-le și pe acelea care nu au, la prima vedere, o motivație politică, putem spune că atacurile asupra calculatoarelor au devenit din ce în ce mai sofisticate și din ce în ce mai multe. Indiferent de faptul că motivația poate fi câștigul financiar sau, pur și simplu, satisfacția pe care le-o oferă provocarea de a sparge zidurile de apărare din rețelele de calculatoare, atacatorii au dezvoltat continuu și au distribuit rapid noi și noi programe sau “scripturi” care să le ofere un avantaj permanent în lupta împotriva tehnicilor avansate de apărare a rețelelor.

Cele mai cunoscute forme de atac produse de către persoanele rău intenționate sunt: viermii, atacurile distribuite de refuz de servicii (DDoS), respectiv intruziunile nepermise.

În iunie 2001, o companie care se ocupa cu securitatea calculatoarelor a identificat o slăbiciune în programele software ale serverelor web, care putea conduce la exploatarea așa-numitului “buffer overflow” (eveniment în care mai multe informații sunt depozitate într-o altă locație – buffer – decât cea alocată de sistemul de operare sau de programul software propriu-zis, fapt care poate conduce la blocarea sistemului de calcul sau la crearea unor puncte de acces din exterior – back

doors – care să permită unui atacator un acces neautorizat la sistem). Compania a publicat un material cu aceste constatări și, drept consecință, în mai puțin de o lună a apărut viermele “Code Red”, care s-a autorăspândit pe aparatele care rulau acel software pentru servere web. După câteva săptămâni, a fost creată o nouă versiune a acestui vierme, denumit “Code Red II”, care introducea și o cale de intrare în sisteme (back door), prin care se obținea din exterior un control total asupra resurselor și informațiilor calculatoarelor infectate. Recent a apărut un alt vierme, Nimbda, care utilizează o combinație între back doors de tip Code Red și alte slăbiciuni ale software-ului respectiv și care are drept efect o maximizare a propagării viermelui.

Atacurile de tip DoS au drept scop preluarea controlului mașinilor de calcul și transformarea acestora în mașini “zombie”, după care, de la o singură consolă de management, se bombardau noile victime cu fluxuri întregi de pachete de date neutile, care produceau, în final, blocarea serviciilor sistemelor. Astfel o serie întregă de site-uri web pentru e-commerce au fost atacate și blocate, ca urmare a unor atacuri simultane de tip DoS.

Intruziunile neautorizate în sistemele de calcul și pierderea unor informații sensibile sunt din ce în ce mai numeroase. Furtul de bani sau de numere de cărți de credit, de informații proprietare sau de informații guvernamentale senzitive pot avea, în final, consecințe devastatoare. Deși la început aceste intruziuni aparțineau doar unor hackeri, în foarte scurt timp grupuri ale crimei organizate sau alte grupuri organizate au realizat beneficii din colectarea unor informații din sisteme electronice slab protejate sau au câștigat sume importante de bani. Dar, în foarte scurt timp, au avut loc o serie de intruziuni cunoscute sub numele de Moonlight Maze, asupra sistemelor guvernamentale din SUA, în primii ani aceste atacuri având originea în Rusia. Primele atacuri au fost detectate în

martie 1998 și, ca urmare a acestui asalt susținut, sute de rețele neclasificate utilizate de Pentagon, Departamentul Energiei, NASA, cât și de un număr mare de contractori care lucrează în domeniul apărării au fost în mare parte compromise.

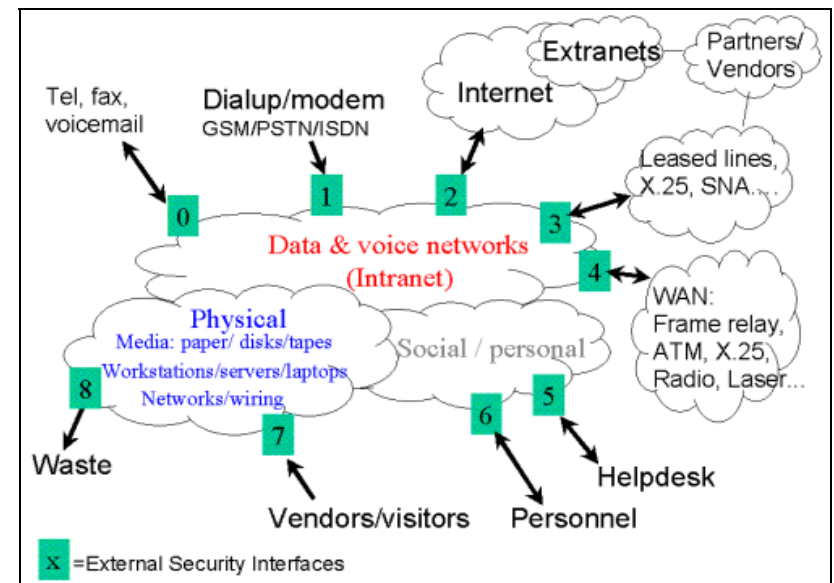
Bineînțeles că există mult mai multe tipuri de atacuri asupra rețelelor de calculatoare, cum ar fi cele direcționate către serverele de nume de domeniu conectate în rețeaua Internet, sau asupra vulnerabilităților de rutare în echipamentele distribuite în rețele etc. Prevenirea ciberatacurilor în viitorul apropiat nu va fi, în general, prea diferită de cea de până acum. Dar, pentru a putea implementa aceste mecanisme de securitate în rețelele de calculatoare, este necesar ca fiecare organizație să dispună de personal de specialitate bine pregătit și să aloce permanent un buget pentru achiziționarea, exploatarea și întreținerea mecanismelor de securitate implementate.

Cele mai bune practici actuale în prevenirea ciberatacurilor și menținerea în funcțiune a sistemelor de calcul ar trebui să se bazeze, ca principiu, pe următoarele proceduri standard de operare:

- sistemele de operare și produsele software trebuie să fie actualizate permanent;
- politicile de implementare a unor parole puternice trebuie să fie obligatorii și aplicate de către toți utilizatorii sistemelor de calcul;
- sistemele de calcul trebuie să fie blocate atunci când nu sunt exploatate o perioadă de timp;
- toate serviciile care nu sunt necesare trebuie să fie dezactivate;
- produsele software de tip antivirus trebuie să fie instalate și activate permanent, iar actualizarea acestora să se facă permanent;
- sistemele de detecție a intruziunilor (IDS) și firewall-urile trebuie să fie continuu exploatate și utilizate în rețelele de calculatoare.

Aceste măsuri de securitate, considerate excesive în trecut, sunt acum necesare ca fiind minime. Administratorii de sistem trebuie să recunoască faptul că acest nou război împotriva terorismului va cere un efort și o vigilență sporită, pentru a putea crea un mediu de încredere privind procesarea bunurilor informatice critice în sistemele de calcul. Acești pași de bază presupun, așadar, parcurgerea unui drum lung către prevenirea ciberatacurilor.

Concludent pentru înțelegerea acestui proces anevoios de protecție a rețelelor de calculatoare și a informațiilor sensitive vehiculate în cadrul acestora este reprezentarea unei infrastructuri de tip Intranet a unei companii sau organizații, prezentată în figura de mai jos.

Dacă în interiorul organizației se pot elabora și aplica regulamente specifice, care să fie respectate de către angajații companiei sau organizației, administratorilor de sistem și de securitate ai rețelelor de calculatoare le revin cele mai grele

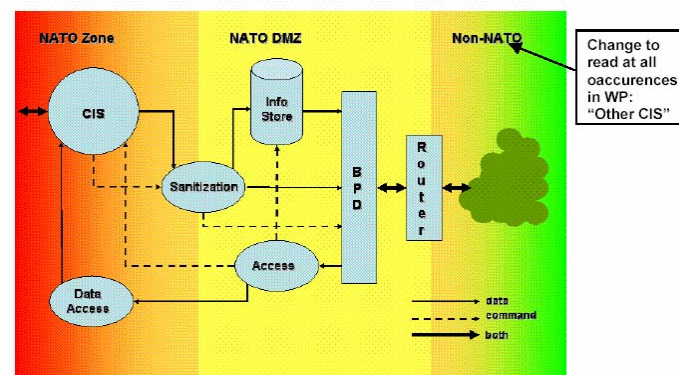
sarcini în implementarea procedurilor specifice și a mecanismelor de securitate în acele puncte de acces la rețelele din cadrul infrastructurii de voce și date a Intranetului. Se poate observa foarte clar că aceste măsuri de securitate sunt foarte complexe, întrucât o astfel de infrastructură se bazează pe utilizarea a diferite protocoale și standarde de comunicații voce/date, respectiv diverse echipamente de calcul, sisteme de operare, produse software și medii de transmitere a informațiilor.

Ca urmare, politicile și mecanismele de securitate ce vor fi implementate trebuie să aibă ca bază conceptul “*nevoia de a cunoaște*” atât pentru fiecare utilizator din organizație, cât și din afara acesteia, dar care are permisiunea să se conecteze la rețea și, drept consecință, să asigure confidențialitatea, integritatea și disponibilitatea datelor vehiculate în rețea. Mecanismele de securitate trebuie să aibă drept scop și realizarea autentificării și identificării puternice a utilizatorilor la rețea și la resursele și serviciile disponibile în cadrul acesteia, respectiv la implementarea conceptului de nerepudiare a mesajelor, informațiilor și datelor între originatorul și receptorul acestor mesaje. Dar toate aceste măsuri de protecție a informațiilor în rețelele de calculatoare trebuie să aibă drept sprijin și o politică susținută de educare și conștientizare a utilizatorilor cu privire la regulile pe care trebuie să le respecte și procedurile sau mecanismele pe care sunt obligați să le aplice, dacă vor ca datele pe care le gestionează sau vehiculează să fie protejate sau păstrate în condiții maxime de securitate.

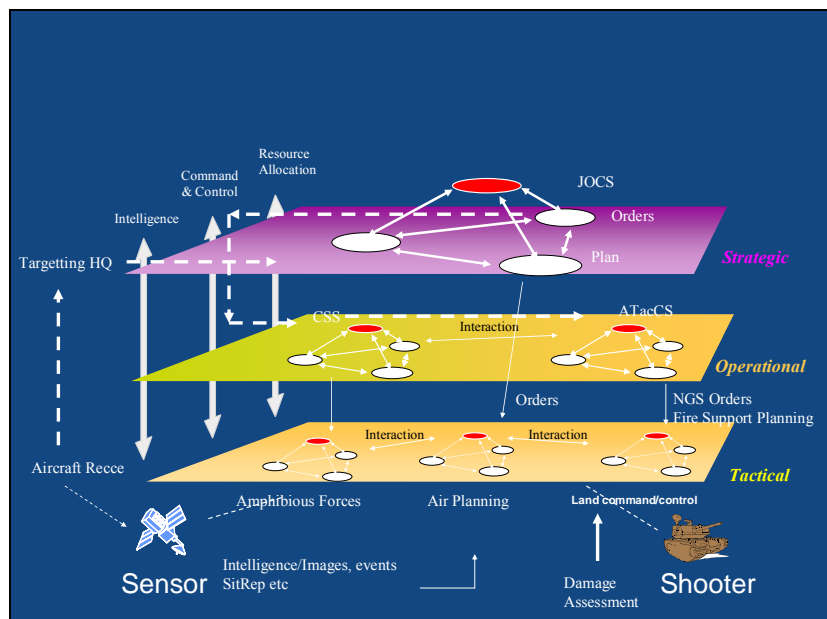
În contextul internațional actual, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO), care cuprinde, din aprilie 2004, un număr de 26 de țări membre, a decis reanalizarea, actualizarea și revizuirea pe termen scurt și lung a strategiei NATO C3 Organisation (NC3O) de dezvoltare a propriilor sisteme informatice și de comunicații adaptate la noile responsabilități ce au apărut sau vor apărea la nivelul NATO,

care să aibă drept scop dezvoltarea, menținerea și asigurarea implementării unui cadru de lucru coerent de politici, arhitecturi, directive și ghiduri necesare la nivelul Alianței, pentru a gestiona în mod eficient atât sistemele informatice și de comunicații (SIC), cât și capacitățile de navigare și identificare corespunzătoare. Domeniul INFOSEC (cu domeniile COMSEC – securitatea comunicațiilor, respectiv COMPUSEC – securitatea calculatoarelor) va avea un rol determinant în dezvoltarea viitoarelor rețele de calculatoare din mediul NATO și va impune și soluțiile tehnologice corespunzătoare care să fie achiziționate și implementate în aceste rețele, cu scopul de a se asigura confidențialitate, integritatea și disponibilitatea informațiilor vehiculate în format electronic între diverși utilizatori conectați la aceste rețele.

Cerințele actuale impun ca, la nivelul NATO, sistemele informatice și de comunicații (SIC) interconectate cu SIC ale NATO sau ale unor organisme sau organizații internaționale, naționale, guvernamentale etc. să includă, în cadrul arhitecturilor lor tehnice, câteva metode de protecție a informațiilor vehiculate, cum sunt: zona demilitarizată (Demilitarised Zone - DMZ), zona de sanitarizare (Sanitisation) și dispozitivele de protecție a enclavelor (Boundary Protection Devices – BPD), așa cum se arată în schema de principiu prezentată mai jos:

Discutând despre un sistem complex, cum este un sistem C4ISR, aceste cerințe de securitate devin foarte diversificate, eforturile financiare vor fi foarte costisitoare, iar din punct de vedere organizațional și uman (specialiști în domeniul comunicațiilor, tehnologiei informației și INFOSEC), eforturile vor fi imense. O arhitectură generală a unui astfel de sistem, prezentată în imaginea de mai jos, este foarte elocventă în acest sens:

În funcție de nivelul cerut de asigurarea informațiilor vehiculate în rețele (informații neclasificate sau informații sensibile sau clasificate), pe lângă măsurile de protecție enumerate mai sus, trebuie prevăzute și acele dispozitive sau produse de acoperire criptografică corespunzătoare nivelului de clasificare a informațiilor, dar și proceduri și mecanisme suplimentare de autentificare și identificare a utilizatorilor care

se conectează la rețele sau accesează anumite informații stocate, procesate sau transmise în rețelele respective. La nivelul Ministerului Apărării Naționale au fost abordate aceste noi tendințe pe plan internațional și în mediul NATO privind protecția informațiilor în sistemele informatice și de comunicații, respectiv analiza vulnerabilității, riscurilor și atacurilor potențiale la care pot fi expuse aceste rețele, respectiv informațiile vehiculate în cadrul lor. Astfel, în documentul elaborat de către specialiștii Direcției Comunicații și Informatică din Statul Major General privind *Concepția sistemelor C4 în Armata României* sunt prezentate o serie de aspecte generale privind atât pericolele, amenințările și vulnerabilitățile potențiale, cât și principiile, mecanismele și serviciile de securitate pentru rețelele de comunicații și de calculatoare. Aspectele tratate în această Concepție cuprind o serie întreagă de tehnici și tehnologii de securitate în domeniul COMSEC (securitatea comunicațiilor), COMPUSEC (securitatea calculatoarelor), criptografia prin chei publice, precum și mecanisme de protecție, detecție și reacție (PDR). De asemenea, sunt prezentate atât cadrul organizatoric, cât și politicile și procedurile de asigurare informațională în sistemele informatice și de comunicații din Ministerul Apărării Naționale.

Rețelele de date reprezintă un mediu mult mai dificil de abordat decât rețelele de voce, datorită complexității și caracterului deschis al stațiilor de lucru și serverelor care sunt interconectate în aceste rețele. Sistemele și rețelele comerciale actuale nu asigură, în general, un nivel adecvat de încredere pentru a permite interconectarea terminalelor ce operează la niveluri diferite de clasificare a informațiilor, în aceeași LAN sau WAN, chiar dacă există stabilite, la nivel internațional, o serie de reglementări impuse pentru producătorii de echipamente de comunicații/calcul, produse sau sisteme informatice (software), sau pentru furnizorii de servicii de comunicații sau informatice (mai ales în mediul Internet), prin

care să se garanteze că aceștia includ, în ofertele, produsele sau serviciile puse la dispoziție, acele mecanisme sau echipamente de securitate pe care utilizatorii să le poată folosi pentru a securiza canalele de comunicații sau a proteja informațiile în format electronic vehiculate în rețelele de calculatoare. Dintre aceste reglementări pot fi enumerate: FIPS PUB 140/1 și FIPS PUB 140/2 - *The U.S. Government standard for security requirements to be met by a cryptographic module used to protect unclassified information in computer and communication systems*, elaborate de National Institute of Standards and Technology (NIST) din SUA, ISO 17799 - *Information Security Management Standard*, publicat de către International Organization for Standardization (ISO) în decembrie 2000, colecția de *Request for comments* (RFCs), elaborate sub egida Internet Engineering Task Force (IETF) pentru "The Internet Society, setul de documentații *Common Criteria for Information Technology Security Evaluation* elaborate pe baza standardului ISO/IEC 15408 din anul 1999 etc.

Pentru a depăși aceste limitări ale echipamentelor de calcul sau produselor software achiziționate, este necesar să se aplice următoarele principii cu privire la arhitectura de securitate:

- rețelele LAN vor trebui să opereze la același nivel de securitate;
- utilizarea firewall-urilor pentru conectarea rețelelor LAN NESECRETE la rețelele externe;
- utilizarea firewall-urilor pentru conectarea rețelelor LAN SECRETE complet integrate la rețele WAN, ce operează la același nivel de securitate.

De asemenea, sunt prezentate problemele de securitate care apar în cazul calculatoarelor, stațiilor de lucru, serverelor, calculatoarelor laptop și altor sisteme computerizate ce procesează informații:

- implementarea măsurilor de identificare și

autentificare a utilizatorilor;

- implementarea măsurilor de control al sistemului în ansamblu;
- aplicarea centralizată a controlului accesului la domenii, stații de lucru, dispozitive, foldere și fișiere precum și drepturilor utilizatorilor.

Platformele de calcul trebuie să fie asigurate cu programe antivirus corespunzătoare, cu lansare periodică în execuție și actualizare automată a fișierelor de semnături ale virusilor. La toate serverele și stațiile de lucru importante trebuie asigurate mecanisme de detecție a pătrunderilor ilegale/intruziunilor, precum și a atacurilor din interior.

Serviciile și mecanismele de securitate ce pot fi utilizate pentru a se asigura nivelul corespunzător de protecție a datelor în rețelele de calculatoare sunt prezentate în tabelul de mai jos:

Serviciul	Mecanismul
Confidențialitate	Criptare (link, bulk, E3) Controlul accesului (MAC/ DAC)
Integritate	Semnătură digitală Controlul accesului (MAC/ DAC)
Disponibilitate (Respingerea serviciilor)	Criptare (link, bulk, E3) Semnătură digitală Controlul accesului (MAC/ DAC)
Autentificare	Criptare (semnătură digitală)
Nerepudiere	Criptare (semnătură digitală)

Pentru realizarea cerințelor de securitate de tip COMSEC, pot fi aplicate următoarele tipuri de soluții tehnice:

- Dispozitive de criptare a legăturilor (circuite individuale)
- Dispozitive de criptare a rețelelor (rețele radio)
- Dispozitive de criptare de volum (TDM sau de trunchi)
- Dispozitive de criptare "end-to-end"
 Circuite comutate (voce, facsimil, VTC)
 Pachete comutate (IPSEC, NES, Capucine)
 Nivelul „Sesiune”/ „Transport” (SSL, TLS)
 Nivelul „Aplicații” (S/MIME, SHTTP, MSP)
- Criptarea fișierelor
- Infrastructura de management a securității (chei simetrice și asimetrice)

În vederea asigurării cerințelor de autentificare a utilizatorilor într-o rețea de calculatoare și de a asigura confidențialitatea, integritatea și nerepudierea datelor transmise, este necesar să se implementeze o Infrastructură de Chei Publice (PKI). Principiile și mecanismele pe care se bazează o astfel de soluție sunt prezentate în continuare:

- Două chei diferite și separate
 O cheie publică K_{Public} Certificat
 O cheie privată $K_{Privată}$
- Criptarea pentru confidențialitate - utilizează Cheia Publică a celui care primește mesajul -- $K_{B Public}$
 Cel care trimite (A) criptează mesajul (M)
 $C_M = E_{K_{B Public}}(M)$
 Cel care primește (B) decriptează mesajul
 $M = D_{K_{B Privată}}(C_M) = D_{K_{B Privată}} \circ E_{K_{B Public}}(M)$

- Criptarea pentru semnătura digitală - utilizează Cheia Privată a celui care trimite mesajul -- $K_{A Privată}$

Cel care trimite (A) criptează semnătura

$$C_{SIG} = E_{K_{A Privată}}(\text{Semnătură})$$

Cel care primește (B) decriptează semnătura

$$SIG = D_{K_{A Public}}(C_{SIG})$$

Criptografia prin chei publice se bazează pe faptul că fiecare utilizator are atât o cheie publică (K_{Public}), cât și o cheie privată ($K_{Privată}$). Fiecare cheie publică a utilizatorilor este plasată într-un certificat digital X.509, stocat într-un director de tip X.500, sau corespunzător, și este disponibilă tuturor utilizatorilor. Fiecare certificat este semnat de o autoritate de certificare al cărei certificat propriu este, de asemenea, disponibil tuturor utilizatorilor. Pentru eficiența lucrului cu criptografia prin chei publice, trebuie agreeate anumite formate și structuri de certificate comune.

La utilizarea criptografiei prin chei publice pentru asigurarea confidențialității, cel care transmite (A) un mesaj „M” îl criptează cu ajutorul cheii publice a adresantului ($K_{B Public}$), creând textul cifrat „ C_M ”. Este de notat faptul că această cheie publică $K_{B Public}$ este disponibilă tuturor utilizatorilor prin simpla cerere de creare a unui director care să rețină certificatul ei.

Atunci când B, adresantul mesajului, primește un mesaj criptat de la A, el îl decriptează utilizând cheia sa privată, $K_{B Privată}$, și obține mesajul original, necriptat („M”). Trebuie reținut că numai B poate decripta acest mesaj, deoarece numai el deține cheia sa privată.

Chiar dacă criptografia prin chei publice poate fi utilizată pentru criptarea mesajelor în vederea obținerii confidențialității, aceasta nu este, în mod normal, utilizată pentru acest scop, datorită faptului că algoritmiile cheilor publice sunt prea complicați. În cazul semnăturilor digitale este utilizat un concept puțin diferit, deoarece scopul unor asemenea semnături

este să asigure servicii de nerepudiere. Semnăturile digitale sunt utilizate, în general, în conjuncție cu tehnicile de autentificare a mesajelor, care sunt funcții unidirecționale, ce generează mesaje scurte, cum ar fi codurile de autentificare a mesajelor (MAC) sau mesajele de control. Aceste scurte secvențe de mesaje (de ordinul a 160 biți) sunt atașate la mesajele transmise, pentru a asigura integritatea mesajelor sau documentelor transmise. În orice caz, autentificarea, de una singură, nu rezolvă problemele de nerepudiere (de exemplu, cel care trimite mesajele să nu recunoască că le-a trimis el, iar cel care primește mesajele să pretindă că nu le-a primit).

Atunci când semnăturile digitale sunt utilizate în conjuncție cu tehnicile de autentificare, acestea asigură o soluție elegantă acestei dificile probleme. Semnăturile digitale, așa cum s-a menționat, sunt bazate pe tehnologia de chei publice. Astfel, în locul utilizării cheii publice a celui care primește, pentru a cripta datele, cel care trimite mesajele utilizează propria sa cheie privată pentru criptare. În acest fel, atunci când adresantul primește un mesaj „semnat” de cel care trimite, el știe că acest mesaj nu poate veni decât de la acela. În mod normal, cel care trimite mesajul nu criptează întregul mesaj utilizând cheia sa privată, în schimb, utilizează cheia sa pentru a cripta datele de autentificare, cum ar fi MAC sau mesajele de control atașate la mesaje. Acest mod de abordare asigură și autentificarea mesajului, și nerepudierea. Adresantul unui mesaj sau document semnat utilizează cheia publică a celui care trimite, pentru a decripta „semnătura”, pentru a extrage valoarea necriptată. Adresantul calculează, apoi, o valoare de control din întregul mesaj sau document. Dacă această valoare de control se potrivește cu cea trimisă în semnătură, atunci adresantul poate trage două concluzii: în primul rând, faptul că mesajul semnat a fost trimis de persoana respectivă și, în al doilea rând, faptul că mesajul nu a fost modificat în nici un mod.

Referitor la conceptul numit *Protecție, Detecție și Reacție*, există o mare varietate de tehnologii software care îl implementează, iar facilitățile lor includ următoarele caracteristici de protecție:

- maparea rețelelor pentru a stabili o conectivitate reală;
- estimarea vulnerabilității gazdelor și rețelelor, pentru a cunoaște pericolele și amenințările;
- verificarea configurării corespunzătoare a componentelor;
- inspectarea parolilor pentru a le identifica pe cele ușor de ghicit (de spart);
- evaluarea permisiunilor de control al accesului.

Pe lângă mecanismele de protecție, există produse de detecție și reacție care, de obicei, asigură următoarele facilități:

- detectarea modificărilor neautorizate;
- utilizarea produselor anti-virus;
- detectarea și raportarea atacurilor, recunoscute pe baza semnăturilor de atac;
- închiderea conexiunilor suspicioase și refuzarea accesului;
- sprijinul analizei post-incident.

Acesta este un domeniu dinamic, care se schimbă foarte repede și necesită eforturi concertate pentru implementarea lui într-o manieră eficientă. Este important de reamintit faptul că hackerii își revizuiesc tehnologiile și capacitățile și, în consecință, mecanismele apărătorilor trebuie să evolueze astfel încât să poată contracara amenințarea.

Figura de mai jos cuprinde o listă a mecanismelor de PDR, care include facilitățile de protecție a granițelor enclavei, verificarea configurărilor, asigurarea protecției din partea gazdei, maparea rețelelor, estimarea vulnerabilității și detectarea intrușilor.

Protecția Granițelor Enclavelor

-- Firewall, Guard, ...

Verificarea Configurărilor

-- SPI

Protecția din partea Gazdei

-- TCP_ Wrappers

Maparea Rețelelor

-- TKINED, ICEPICK, ...

Estimarea Vulnerabilității

-- ICEPICK, E-SATAN, Net-SPI,
SPI, COPS, ISS, ...

Concluzionând, putem afirma că cerințele de protecție a rețelelor de calculatoare necesită o muncă susținută, cu specialiști în domeniu, dar și cu alocarea resurselor financiare corespunzătoare, pentru ca toate aceste deziderate să devină efective și eficiente.

Cadrul legislativ național și reglementările la nivelul Ministerului Apărării Naționale sunt foarte largi. Astfel, mai jos sunt prezentate principalele acte normative care stau la baza aplicării măsurilor de securitate privind protecția informațiilor:

(a) *Hotărârea nr. 353 din 15 aprilie 2002* pentru aprobarea Normelor privind protecția informațiilor clasificate ale Organizației Tratatului Atlanticului de Nord în România;

(b) *Hotărârea nr. 354 din 15 aprilie 2002* privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției de Acreditare de Securitate, Agenției de Securitate pentru Informatică și Comunicații și Agenției pentru Distribuirea Materialului Criptografic;

(c) *Hotărârea nr. 585 din 13 iunie 2002* pentru aprobarea Standardelor naționale de protecție a informațiilor clasificate în România;

(d) *Hotărârea nr. 781 din 25 iulie 2002* privind protecția informațiilor secrete de serviciu;

(e) *Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 153 din 7*

noiembrie 2002 privind organizarea și funcționarea Oficiului Registrului Național al Informațiilor Secrete de Stat, aprobată prin Legea nr. 101 din 2003;

(f) *Legea nr. 182 din 12 aprilie 2002* privind protecția informațiilor clasificate;

(g) *Legea nr. 455 din 18 iulie 2001* privind semnătura electronică;

(h) *Hotărârea nr. 1259 din 13 decembrie 2001* privind aprobarea Normelor tehnice și metodologice pentru aplicarea Legii nr. 455/2001 privind semnătura electronică;

(i) *PIC-1*: Norme privind protecția informațiilor clasificate în Armata României;

(j) *PIC-2*: Ghidul de clasificare a informațiilor în Armata României;

(k) *PIC-3*: Norme privind protecția informațiilor clasificate în sistemele informatice și de comunicații - InfoSec din Armata României;

(l) *Ordinul ministrului apărării naționale nr. 73 din 29.05.2003* privind constituirea autorităților militare cu responsabilități în domeniul INFOSEC;

(m) *Ordinul ministrului apărării naționale nr. 33 din 18.02.2004* privind responsabilitățile în domeniul Infrastructurii de chei publice a Ministerului Apărării Naționale.

Cadrul organizatoric cuprinde totalitatea entităților (organizaționale și funcționale), de la nivelul structurilor centrale până la nivelul fiecărei unități în parte, care au ca atribuții concepția, elaborarea, coordonarea, aprobarea, avizarea, implementarea și asigurarea cerințelor de securitate a informațiilor stocate, procesate sau transmise în sistemele informatice și de comunicații (SIC) din Armata României.

În conformitate cu prevederile Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 14/2001 privind organizarea și funcționarea Ministerului Apărării Naționale, aprobată cu modificări prin Legea nr. 389/2001, autoritatea abilitată de securitate din

Ministerul Apărării Naționale este Direcția Generală de Informații a Apărării. Autoritatea desemnată pentru protecția informațiilor clasificate care sunt stocate, procesate sau transmise în SIC este Serviciul Securitatea Informațiilor din Direcția Generală de Informații a Apărării. În cadrul aceste structuri sunt organizate și funcționează:

1. Autoritatea Militară de Acreditare de Securitate (AMAS);
2. Autoritatea Militară de Securitate pentru Informatică și Comunicații (AMSIC);
3. Autoritatea Militară de Protecție Criptografică (AMPC);
4. Autoritatea Militară de Management al Cheilor Publice (AMMCP).

La nivelul Statului Major General, Direcția Comunicații și Informatică este structura abilitată în domeniul INFOSEC care are rolul de a elabora concepții, doctrine, dispoziții, prevederi, proceduri specifice, cât și de a aviza, aproba sau acredita SIC pentru structurile din Statul Major General și din subordinea acestuia. În unitățile militare în care funcționează SIC care stochează, procesează sau transmit informații clasificate, se înființează Autorități Operaționale pentru Securitatea SIC (AOSSIC). Aceste autorități funcționează în cadrul structurii de securitate a unității respective.

În final, trebuie să remarcăm faptul că, deși procesul privind realizarea și implementarea măsurilor de securitate în sistemele de calcul și rețelele de comunicații este în plină desfășurare, munca este extrem de laborioasă, soluțiile care trebuie achiziționate și implementate sunt, în cea mai mare parte, extrem de costisitoare, iar personalul care deservește aceste sisteme trebuie să fie foarte bine specializat și instruit pe diverse domenii, din ce în ce mai înguste, dar din ce în ce mai în profunzimea problemelor tehnice specifice.

Așadar, se poate concluziona că măsurile de protecție a informațiilor și a rețelelor de calculatoare și de comunicații nu trebuie să fie tratate sau considerate niciodată prea costisitoare și nu trebuie să fie puse niciodată în balanță cu alte aspecte financiare sau organizaționale colaterale, când este vorba de necesitatea vitală ca toate acele informații să fie disponibile sau primite în timp util, corect și de către persoana responsabilă corespunzătoare, și care să stea la baza luării celei mai juste hotărâri în procesul conducerii operațiunilor militare în câmpul de luptă sau zonei de responsabilitate, de către fiecare comandant de unitate în parte.

CONSIDERAȚII PRIVIND PROFILUL ROMÂNIEI CA STAT MEMBRU NATO

*Locotenent comandor conf.univ.dr. Ioan CRĂCIUN
Universitatea Națională de Apărare*

Introducere

Integrarea euro-atlantică a reprezentat un obiectiv constant al politicii externe românești, urmărit consecvent de toate guvernele care s-au succedat începând cu 1990.

România a solicitat formal aderarea la NATO în 1993. Un an mai târziu, țara noastră devine primul stat care răspunde invitației lansate de NATO de a participa la Parteneriatul pentru Pace, program destinat cooperării euro-atlantice în materie de securitate, cu rol major în procesul de includere a noi membri în NATO.

În aprilie 1999, NATO a lansat Planul de acțiune în vederea admiterii de noi membri (Membership Action Plan - MAP). În cadrul acestui mecanism, România și-a elaborat propriul Plan Național Anual de Pregătire pentru Aderare (PNA), care stabilește obiective, măsuri și termene de realizare în vederea orientării, susținerii și evaluării eforturilor făcute în pregătirea pentru aderarea la Alianță.

O contribuție importantă la buna pregătire a aderării au avut-o potențarea cooperării interne inter-instituționale, structurată prin intermediul unei Comisii Naționale pentru integrarea României în NATO, și externe, prin colaborarea cu celelalte state candidate la aderare, în cadrul Grupului Vilnius, precum și testarea interoperabilității cu aliații și capacității practice de contribuție la obiectivele și misiunile NATO, prin participarea consistentă a României la operațiuni în sprijinul păcii sub egida NATO, ONU, OSCE și în lupta împotriva

terorismului. Pentru România, aderarea la NATO reprezintă o evoluție majoră, care va influența decisiv politica externă și internă a țării. Apartenența la NATO reprezintă garanția securității și stabilității externe, vitală pentru asigurarea dezvoltării prospere a țării; confirmă locul statului român în sânul familiei occidentale; asigură accesul la procesul de luare a deciziilor majore în planul securității europene și euro-atlantice; dă ocazia demonstrării capacității de a face față solicitărilor implicate de statutul de membru și de a contribui la promovarea obiectivelor Alianței.

Obiectivul principal al acestei comunicări este de a analiza rolul României în cadrul NATO după integrarea sa ca țară cu drepturi depline în Alianța Nord-Atlantice. Vom analiza profilul României ca stat membru NATO și rolul său, atât politic, cât și militar, pornind de la principiile politicii noastre externe și de la principalele documente de aderare (Planul Național Anual – PNA, Planul de Aderare ciclul IV și V, Carta Albă a Securității României, Strategia Militară a României).

De asemenea, ne propunem să demonstrăm că România are capacitatea de a acționa pe baza acestor documente și, de aceea, se va număra printre cei mai activi membri ai Alianței Nord-Atlantice.

1. România de la statutul de țară invitată la cel de țară membră NATO

Indiscutabil, Summit-ul NATO de la Praga, din noiembrie 2002, a marcat evoluția istorică a Alianței Nord-Atlantice, fiind un moment cu semnificații speciale. Deciziile luate la Praga au însemnat transformarea Alianței. Tema Summit-ului (noi capacități, noi membri, noi relații)²⁶¹ arată clar că au fost discutate toate aspectele ce privesc implicarea

261 The Prague Summit and NATO's Transformation, în <http://www.nato.int/docu/pub-form.htm>

NATO în mediul de securitate global. Noul mediu de securitate implică pentru Alianță noi misiuni, definirea de noi capacități pe care statele membre trebuie să fie în măsură să le ofere pentru noile misiuni.

La Summit-ul NATO de la Praga, pe baza evaluării progreselor înregistrate de statele candidate, șefii de state și de guverne ai țărilor membre ale NATO au decis invitarea României, alături de alte șase state – Bulgaria, Estonia, Letonia, Lituania, Slovacia, Slovenia –, să înceapă convorbirile de aderare la Alianța Nord-Atlantică.

Devenind stat membru NATO, România s-a alăturat unei familii căreia, atât cultural, cât și spiritual, i-a aparținut din totdeauna. Interesele fundamentale de securitate și apărare ale țării noastre sunt acum garantate de Alianță, în timp ce România va contribui la garantarea securității și apărării altor țări membre.

Procesul de aderare a fost scurt dar foarte dens. Pașii parcurși de România, ca, de altfel, de toate celelalte șase state, de la statutul de invitat la cel de membru cu drepturi depline, s-au bazat pe experiența ciclurilor succesive ale PNA. Aceasta a permis o mai bună cunoaștere, pe de o parte, de către NATO, a statelor invitate și a reformelor întreprinse de acestea, iar, pe de altă parte, a statelor invitate asupra principiilor și modului de lucru proprii Alianței, ceea ce a făcut posibilă reducerea duratei convorbirilor de aderare dintre invitați și Alianță la numai două runde²⁶².

România, similar celorlalte șase state invitate, a elaborat un calendar pentru finalizarea reformelor necesare facilitării integrării în Alianță, document aprobat de către Guvern și Președintele României. Calendarul de reforme a fost trimis Alianței, în anexa la scrisoarea de intenție transmisă secretarului general al NATO, de către ministrul afacerilor externe, și prin care se confirma interesul, voința și capacitatea

României de a-și asuma obligațiile ce decurg din statutul de membru al Alianței.

Ambasadorii statelor membre NATO au semnat Protocoalele de aderare la NATO pentru România și celelalte șase state invitate să adere, în cadrul unei ceremonii desfășurate la Bruxelles, la 26 martie 2003. După semnarea Protocoalelor, pentru acomodarea cu modul de lucru al NATO, statele invitate au fost implicate treptat în activitățile Alianței, prin participarea, ca observatori, la lucrările majorității structurilor aliate.

Odată cu semnarea Protocoalelor de aderare, a fost demarat procesul de ratificare a protocoalelor în statele aliate, la finele căruia, la 5 februarie 2004, statele invitate au putut adera la Tratatul Nord-Atlantic, devenind astfel membri cu drepturi depline ai NATO.

În conformitate cu prevederile Tratatului de la Washington, la 29 martie 2004, România depune documentele de aderare, încheind astfel procesul început cu doi ani în urmă. Ceremonialul de ridicare a drapelului României la Cartierul General NATO din Bruxelles consfințește pe deplin noul statut al României de stat membru NATO.

Astfel, România a avut avantajul participării, de la bun început, la schițarea atât conceptuală, cât și practică, a transformării Alianței, cu impact asupra noului său rol în cadrul arhitecturii de securitate mondială.

România a subscris la toate deciziile adoptate în cadrul summit-ului de la Praga, inclusiv la cele referitoare la capacități, având convingerea că principala provocare va fi aceea de asigurare a capacității de acțiune în spiritul Articolului V al Tratatului de la Washington.

După summit-ul de la Praga, România a trebuit să procedeze la serie de adaptări și ajustări, atât în plan politico-administrativ, cât și instituțional, în vederea realizării integrării depline. Momentul Praga nu a reprezentat decât începutul unui

262 Chronology of Romania's relations with NATO, <http://www.mae.ro>

proces complex în care țara noastră a trebuit să-și dovedească capacitatea de a-și asuma obligațiile ce-i revin ca stat membru NATO și, totodată, voința politică de a continua procesul de reformă.

În plan intern, perioada ce a urmat summit-ului de la Praga a fost caracterizată de transformări majore ce au avut ca scop principal atingerea standardelor NATO în domenii precum: economie, apărare, juridic, protecția informațiilor clasificate etc²⁶³.

În plan extern, România a procedat la întărirea relațiilor cu fiecare stat membru NATO, cu partenerii strategici tradiționali, cu țările vecine și cu alte state²⁶⁴.

Ca membru NATO, România se pregătește să-și asume un rol activ și eficient în promovarea valorilor și obiectivelor Alianței, atât prin participarea la operațiunile și misiunile Alianței, cât și în planul inițiativelor și evoluțiilor conceptuale.

2. Profilul României ca stat membru NATO

Invitarea României de a deveni membru NATO, la summit-ul de la Praga, în noiembrie 2002, a marcat un moment istoric în evoluția democratică a țării noastre după 1989, reprezentând o confirmare a identității sale occidentale și a vocației euro-atlantice. Ca stat nou aliat, România este hotărâtă să contribuie la securitatea colectivă în acest cadru, aducând o contribuție activă și substanțială la misiunile, parteneriatele și capacitățile Alianței, vizând consolidarea securității europene și combaterea noilor amenințări ale secolului XXI.

România a progresat și în pregătirea pentru aderarea la Uniunea Europeană, vizând încheierea negocierilor de aderare

263 Romania's Annual National Plan of Preparation for NATO membership Fourth Cycle, 2003-2004, <http://domino.kappa.ro/mae/dosare.nsf>

264 Romania's Annual National Plan of Preparation for NATO membership Fourth Cycle, 2003-2004, , <http://domino.kappa.ro/mae/dosare.nsf>

până la sfârșitul lui 2004, în vederea integrării în UE în 2007. Pregătirile pentru aderarea la NATO și UE sunt două procese care se consolidează reciproc, după cum apartenența la aceste instituții va reprezenta pentru România două canale de contribuție la întărirea relației transatlantice. România va sprijini o Politică Europeană de Securitate și Apărare a cărei dezvoltare să fie în concordanță cu procesul de transformare al NATO și dezvoltarea profilului internațional al Europei.

După aderarea formală, de la sfârșitul lunii martie 2004, este firesc să ne întrebăm care va fi profilul României în cadrul NATO? Va fi în măsură țara noastră să joace un rol la fel de activ, așa cum a procedat în cadrul Programului “Parteneriat pentru Pace” și care sunt cele mai importante măsuri ce trebuie luate în acest sens?

Mai întâi, trebuie să identificăm profilul României ca stat membru NATO, având în vedere principiile politicii externe românești și prevederile celui de-al V-lea ciclu MAP. Având în vedere acest profil, putem creiona atât rolul politic, cât și cel militar pe care România îl poate avea în cadrul NATO și, în final, putem concluziona cu posibile răspunsuri la aceste întrebări.

Aderarea României la Alianța Nord-Atlantică consolidează securitatea în zona de sud-est a Europei și răspunsul NATO la noile amenințări date de terorism, proliferarea armelor de distrugere în masă și criminalitatea transfrontalieră²⁶⁵. România va continua să contribuie la stabilitatea regiunii, promovarea securității și cooperării în Europa de Sud-Est, Europa de Est, Caucaz și Asia Centrală²⁶⁶. România va împărtăși din experiența sa în domeniul integrării țărilor interesate din regiune și va sprijini, și în viitor, extinderea NATO spre țările din Balcanii de Vest, inclusiv prin susținerea

265 Romania and Bulgaria between NATO and EU, Romanian Academic Society, http://www.sar.org.ro/files_h/docs/events/brussels-final.pdf

266 Ibidem

procesului Cartei Adriatice și a includerii Uniunii Serbia și Muntenegru și a Bosniei-Herțegovina în Parteneriatul pentru Pace²⁶⁷.

În același timp, România își menține angajamentul de a juca un rol activ împotriva terorismului²⁶⁸, inclusiv prin participarea continuă la reconstrucția și stabilizarea Afghanistanului și Irakului, precum și la politicile și instrumentele NATO de combatere a terorismului.

Respectarea fermă a regimurilor de control al exporturilor și a aranjamentelor internaționale în domeniul neproliferării, precum și participarea consecventă la acestea vor fi o constantă a acțiunilor României împotriva terorismului și a proliferării armelor de distrugere în masă. La nivel intern, a fost adoptată legislația specifică implementării convențiilor ONU în domeniu, este în funcțiune un mecanism de coordonare inter-instituțională, condus de Serviciul Român de Informații, și sunt luate măsuri hotărâte de combatere a crimei organizate (incluzând traficul de persoane și de droguri).

Invitația de a adera la NATO nu a însemnat pentru România încheierea eforturilor de pregătire, ci, mai degrabă, a adus cu sine responsabilități noi și complexe. Continuarea cu ciclul V a procesului Membership Action Plan (MAP) a sprijinit consolidarea și structurarea procesului de reformă, care va continua dincolo de actualul ciclu MAP. De asemenea, documentul are scopul de a întări și promova punerea în practică a obiectivelor asumate în Calendarul de Finalizare a Reformelor, prezentat NATO în martie 2003.

Totuși, o serie de factori economici, politici și militari, ca și unele probleme de legislație, securitate și resurse, pot influența acest proces.

Analizând factorii politico-economici, putem concluziona că România se află pe un trend ascendent. În perioada 2001-

²⁶⁷ Ibidem

²⁶⁸ Romania's National Defence Strategy, <http://www.mapn.ro/>

2002, economia românească a înregistrat o combinație remarcabilă de creștere economică, dezinflație și reducere a deficitului de cont curent, aceasta confirmând înscrierea țării pe o traiectorie de dezvoltare durabilă. În primul semestru al anului 2003, creșterea economică a fost de 4,3%, urmând unei creșteri de 4,9% în 2002. Pentru 2003, creșterea economică reală a fost de 4,8%, iar pentru 2004 și anii următori sunt estimate rate anuale de creștere de peste 5%²⁶⁹.

Privatizarea a avansat în 2002, 2003 și 2004, în contextul îmbunătățirii cadrului legislativ²⁷⁰, iar ameliorarea în continuare a mediului de afaceri a constituit, de asemenea, o prioritate a politicilor economice.

Lupta împotriva corupției, consolidarea independenței justiției, reforma sistemului judiciar și a administrației publice continuă să fie priorități de prim-rang ale Guvernului României.

Din punct de vedere militar, România se află, de asemenea, pe o direcție bună. Procesul reformei militare și al restructurării au înregistrat un progres constant, conform obiectivelor stabilite prin ciclul V MAP și Calendarul de Finalizare a Reformelor.

Noua structură de forțe va fi mai flexibilă și mai eficientă, vizând în special creșterea capacității de desfășurare și susținere în teatru a forțelor active puse la dispoziție pentru întreaga gamă de misiuni ale Alianței²⁷¹.

O atenție deosebită a fost acordată îmbunătățirii interoperabilității forțelor românești participante la operațiuni conduse de NATO sau în cadrul coalițiilor internaționale²⁷². România a continuat să participe la operațiuni sub comanda

²⁶⁹ "Economic Research Department, Country Risk Research – February 2004", Country Report Romania, <http://www.rabobank.nl/rabosite/data/download/pdf/romania04.pdf.country>

²⁷⁰ Ibidem

²⁷¹ Forces Restructuring, <http://www.mapn.ro/>

²⁷² NATO Interoperability, <http://www.mapn.ro/>

NATO (SFOR, KFOR, ISAF)²⁷³, precum și la alte operațiuni în sprijinul păcii sau operațiuni de combatere a terorismului în Afghanistan sau Irak.

În ceea ce privește resursele, Guvernul României, sprijinit de Parlament, și-a asumat angajamentul ferm de a asigura un procent constant (2,38%) din PIB pentru cheltuielile de apărare până în 2007²⁷⁴. O prioritate deosebită o reprezintă și plata contribuției la bugetele civil și militar ale NATO. Aceste plăți sunt deja incluse în bugetele anuale ale Ministerului Afacerilor Externe și Ministerului Apărării Naționale.

O altă prioritate este reprezentată de introducerea în legislația națională a exceptării de la plata taxelor vamale a forțelor statelor membre NATO în tranzit pe teritoriul României.

De asemenea, Guvernul român este hotărât și interesat să contribuie și să participe la Programul NATO de Investiții în domeniul Securității²⁷⁵ (NATO Security Investment Programme - NSIP), în scopul îmbunătățirii capacităților noastre de a sprijini securitatea colectivă a aliaților NATO.

Asigurarea protecției informațiilor clasificate NATO a reprezentat o componentă importantă a pregătirilor de aderare a României la Alianță. Au fost create structuri adecvate care funcționează pe baza unor concepte și metodologii de lucru clare în acest sens.

Ciclul final al procesului PNA accentuează hotărârea României de a continua și finaliza reformele asumate de către Guvern în pregătirea aderării la NATO și la Uniunea Europeană. Aceste reforme sunt parte integrantă a strategiei mai cuprinzătoare de reformare a societății românești.

²⁷³ PPBES, <http://www.mapn.ro/>

²⁷⁴ Ibidem

²⁷⁵ Ibidem

3. Rolul politic al României în cadrul NATO

Invitația de a deveni membru NATO reprezintă, pe de o parte, o confirmare a importanței României ca element indispensabil al legăturii dintre flancul nordic și cel sudic al Alianței, iar pe de altă parte confirmă importanța țării noastre pe frontul transformării NATO. Ca țară membră NATO, România va avea potențialul și capacitatea de a acționa activ în cadrul operațiilor sau misiunilor desfășurate de Alianță, precum și în elaborarea și susținerea noilor concepte și inițiative ale acesteia.

Rolul politic al României în cadrul Alianței Nord-Atlantice va fi definit de următoarele coordonate²⁷⁶:

1. Un aliat direct interesat în menținerea și creșterea relevanței NATO. România se numără printre statele care fac serioase eforturi pentru ca NATO să rămână principala alianță de securitate și apărare colectivă; de aceea, va participa activ la procesul de adaptare a strategiilor și structurilor Alianței ca mijloace de creștere a eficienței acesteia.

2. Promotor al unei puternice legături transatlantice. România consideră ca importantă implicarea SUA în problemele securității europene și, de aceea, este interesată în promovarea unei legături transatlantice trainice și puternice, care să confirme obiectivele fundamentale comune de ambele părți ale Atlanticului.

3. Susținător al consensului în cadrul Alianței. România a demonstrat că are capacitatea politică de a-și asuma rolul de mediator și susținător al consensului, și acest spirit îl va promova în cadrul NATO, deși, într-o Alianță cu 26 de membri, acest lucru poate părea mai greu de realizat.

4. Generator de idei și inițiative. România nu este interesată doar într-o rapidă și deplină integrare în cadrul Alianței, ci dorește să devină un membru respectat, capabil să

²⁷⁶ România și NATO, București 2003, p.27

ofere idei și concepte noi, care să ducă la întărirea noului rol al NATO, așa cum a fost el redefinit la Praga.

5. Contributor cu expertiză în problemele regionale. România dorește să ofere în continuare expertiză în ceea ce privește problemele complexe ale sud-estului european. De asemenea, invitația adresată României de a se alătura Alianței va influența pozitiv situația din țările vecine, încurajând eforturile de consolidare a democrației în regiune. În același timp, va continua să-și folosească rolul în dezvoltarea relațiilor dintre NATO și statele din Caucaz și Asia Centrală.

6. Purtător de cuvânt al intereselor statelor partenere. România a dezvoltat bune relații și interese specifice cu toate statele aliate. În cadrul NATO, România va oferi expertiză și va promova poziții bine documentate în dezvoltarea relațiilor dintre Alianță și statele membre ale Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic și ale Dialogului Mediteranean.

7. Suporter activ al reformelor desfășurate în cadrul tuturor statelor aspirante la statutul de membru NATO. România are deja o experiență semnificativă în desfășurarea reformelor în domeniul politic și militar; de aceea, va continua să sprijine statele din zonă, oferind drept exemplu în acest sens propria experiență.

8. În calitate de candidat la Uniunea Europeană, România va fi interesată să răspundă intereselor și inițiativelor statelor membre ale Uniunii și care nu sunt membre NATO (Austria, Suedia, Finlanda și Irlanda).

9. Ca țară vecină, România va continua să susțină dezvoltarea relațiilor NATO cu Ucraina și dintre NATO și Republica Moldova.

10. Ca țară situată în apropierea principalelor rute energetice dinspre Marea Caspică spre Europa Occidentală și care dezvoltă relații tradiționale cu statele din Caucaz și Asia Centrală, România este interesată să sprijine dezvoltarea relațiilor de cooperare dintre statele din aceste zone.

4. Rolul militar al României în cadrul NATO

Contribuția militară a României la NATO va avea ca principală caracteristică, în prima fază, participarea cu trupe pentru îndeplinirea misiunilor și desfășurarea operațiilor Alianței. Prezența militară a României în Balcani și în special în Afghanistan dovedește că țara noastră poate contribui efectiv și eficient la operațiile NATO. În etapele următoare, participarea României în cadrul operațiilor aliate se va diversifica, în scopul participării la o paletă cât mai largă de misiuni. De aceea, planurile de reformă și restructurare în domeniul apărării vor fi orientate prioritar spre construcția unor forțe armonizate cu cerințele NATO, care să fie capabile să participe la întreaga gamă de misiuni ale Alianței. În acest sens, *Raportul privind desfășurarea procesului de reformă și restructurare a Armatei României în perioada 2004-2012*, înaintat Consiliului Suprem de Apărare a Țării, arată că viitoarea structură de forțe are un obiectiv-țintă pentru anul 2007 de maximum 75.000 de militari și 15.000 de civili și va fi complet profesionalizată, va dispune atât de echipamente și tehnică de luptă compatibile cu cele ale armatelor altor state membre NATO, cât și de o infrastructură strategică și o susținere logistică adecvate. Pregătirea forțelor din pachetul pus la dispoziția NATO va continua să se desfășoare, având ca principal obiectiv dezvoltarea sa graduală, astfel încât contribuția noastră la NATO să ajungă la două brigăzi în 2007 și un cadru de divizie până în 2009, cu componente aero, navale și de sprijin de luptă și logistic²⁷⁷. Aceste forțe vor fi dislocabile și sustenabile în teatrul de operații prin capacități sau aranjamente proprii. Din acest pachet vor face parte și forțele care vor fi puse la dispoziția NATO în cadrul Angajamentelor

²⁷⁷ **Raportul privind desfășurarea procesului de reformă și restructurare a Armatei României în perioada 2004-2012**, București, 2004

de la Praga privind capabilitățile (PCC) și Forța de Răspuns a NATO (NRF)²⁷⁸. Astfel, România a transmis la NATO, pe data de 29 martie a.c., un pachet inițial de forțe în cadrul PCC. Contribuția națională cuprinde 16 elemente de ofertă în cadrul celor 4 domenii operaționale ale PCC, din care fac parte forțe și capabilități NBC, UAV, poliție militară, geniu, CIMIC și transport (C-130 și IAR-330)²⁷⁹. De asemenea, Armata României contribuie la Forța de răspuns a NATO (NRF3 și NRF4) cu forțe și resurse din domeniile NBC, informații, război electronic, avioane fără pilot și personal de analiză și comandă²⁸⁰.

În urma discuțiilor cu Comitetul NATO de Analiză a Apărării din aprilie 2004, pe marginea “Draft Force Propo”, România a acceptat implementarea integrală a unui număr de 45 de obiective ale forței, parțială a 28, rămânând încă în discuție un număr de două obiective ale forței (din totalul de 75 propuse României de NATO).

România participă cu unități și subunități militare la operații în afara granițelor țării, marcând practic cea mai consistentă dislocare de forțe și mijloace în afara teritoriului României, din perioada de după 1989. În momentul de față, România participă cu peste 200 de militari la operațiile PFP conduse de NATO (SFOR, KFOR), cu 497 de militari în cadrul campaniei internaționale împotriva terorismului (ISAF și Enduring Freedom/Afghanistan), cu 730 de militari în cadrul Forței Internaționale din Irak și cu 47 de observatori militari și ofițeri de legătură, în cadrul misiunilor ONU sau OSCE²⁸¹.

În luna martie 2004, a fost comunicată Uniunii Europene o nouă ofertă de forțe puse la dispoziție pentru componenta de apărare a UE, rezultată prin armonizarea cu angajamentele

²⁷⁸ Ibidem

²⁷⁹ Ibidem

²⁸⁰ Forces restructuring, <http://www.mapn.ro/>

²⁸¹ Ibidem

asumate în calitate de stat membru NATO. În spiritul angajamentului vizând participarea la dezvoltarea componentei de securitate și apărare la nivelul UE, a fost elaborată oferta de participare a României la noua misiune a UE post-SFOR în Bosnia-Herțegovina – “ALTHEA”, aceasta urmând să facă obiectul negocierilor cu UE.

O atenție deosebită se acordă în continuare menținerii nivelului de pregătire a unităților nominalizate pentru a participa în cadrul formațiunilor multinaționale la care România este parte: SEEBRIG, Batalionul Mixt Româno-Ungar de menținere a Păcii, SHIRBRIG, BLACKSEAFOR, Batalionul Multinațional de Geniu – Tisa, CENCOOP²⁸².

În prima jumătate a anului 2004, Ministerul Apărării Naționale a semnat un contract-cadru cu compania americană Northrop Grumman. Acest contract prevede furnizarea de către partenerul american a unei game de servicii și asistență în probleme ce țin de modernizarea și managementul bazelor militare, în scopul îndeplinirii de către acestea a standardelor NATO privind Sprijinul Națiunii Gazdă (Host Nation Support).

Toate acestea ne arată că, din punct de vedere militar, în perioada următoare, obiectivul fundamental al României îl constituie îndeplinirea angajamentelor asumate din perspectiva noii calități de stat membru cu drepturi și obligații depline al Alianței Nord-Atlantice. De aceea, concentrarea tuturor eforturilor și a resurselor se face în vederea dezvoltării nivelului de operaționalizare a forțelor și capabilităților, în vederea participării la îndeplinirea întregii game de misiuni ale NATO. În același timp, va fi asigurată continuitatea procesului de reformă și restructurare a Armatei României, precum și modernizarea tehnicii/echipamentelor militare, în scopul

²⁸² **Raportul privind desfășurarea procesului de reformă și restructurare a Armatei României în perioada 2004-2012**, București, 2004

realizării unei structuri de forțe performante, eficiente, flexibile și interoperabile cu armatele statelor aliate.

5. Rolul României după summit-ul de la Istanbul

Summit-ul NATO de la Istanbul a reprezentat un moment remarcabil în istoria noastră contemporană, și nu numai, datorită faptului că am participat pentru prima dată la o asemenea reuniune de nivel. Opinia publică trebuie să înțeleagă acest pas uriaș pe care l-a făcut România de astăzi. Înainte, în cadrul unor astfel de reuniuni, se luau decizii care influențau în mod direct securitatea noastră.

Prin aderarea la NATO, suntem, poate pentru prima dată în istorie, în poziția de a avea securitatea asigurată și, pe de altă parte, de a participa la adoptarea unor decizii și formularea unor opinii care privesc nu doar țara noastră, nu doar propriii noștri cetățeni, ci și securitatea internațională și globală.

NATO este cea mai importantă structură mondială în domeniul securității, singura organizație capabilă să îmbine principiile politice și valorile democratice cu elemente de forță militară. Este o sinteză unică în istoria alianțelor, în istoria structurilor de acest gen.

În cadrul summit-ului, participarea României a fost focalizată pe promovarea unei agende active de susținere a rolului și misiunilor Alianței în noi zone și pe noi dimensiuni de securitate. În acest sens, am reușit să impunem subiecte de interes, pentru România, pe agenda reuniunii și în cadrul comunicatului final. Un astfel de succes se referă la importanța strategică a Mării Negre, pornind de la extinderea sferei de stabilitate pe care o poate aduce NATO spre vecinătatea noastră²⁸³. O vecinătate stabilă asigură condițiile promovării

²⁸³ G.Cr.MAIOR, Secretar de Stat și Șef al Departamentului pentru Integrare Euroatlantică și Politica de Apărare, Repere Post-Istanbul, în Observatorul Militar nr.29 (22-28 iulie 2004), p. 5.

unor elemente de reformă economică, de dezvoltare economică, care ne interesează în mod direct. De asemenea, agenda Alianței a luat în discuție și problema Moldovei, stat care se află la granița Alianței și care va capta, în mod cert în viitor, mult mai pregnant, interesul Alianței. Este o problemă care ne vizează și la care ne putem aduce o contribuție importantă.

În concluzie, participarea la acest summit a reprezentat o etapă absolut nouă în definirea identității strategice internaționale a României.

La Istanbul, a fost aprobată, la nivel de șefi de stat și de guvern, contribuția României la apărarea colectivă a NATO, cea mai semnificativă contribuție a unui nou stat membru. Până în 2009, aceasta prevede alocarea unei divizii, lucru care ne va ajuta să ne configurăm un statut important, politic și strategic, în Alianță, din care putem dobândi avantaje directe pentru promovarea intereselor noastre naționale. Pe de altă parte, România va contribui la consolidarea capacităților Alianței de acțiune globală pentru menținerea stabilității, pentru realizarea securității internaționale. În concluzie, din punct de vedere militar, acest summit a ratificat negocierile desfășurate la nivelul Alianței referitoare la propria noastră contribuție.

De acum încolo, planurile în domeniul apărării vor fi orientate decisiv spre construcția unor forțe agreate cu NATO, care să participe la apărarea colectivă. Este o dialectică subtilă, aici, a elementului național și a elementului multinațional și reprezintă, până la urmă, consolidarea capacității de apărare națională, de promovare a intereselor naționale ale României, dar și ale Alianței.

Mai mult, înaintea summit-ului NATO de la Istanbul, Guvernul a aprobat proiectul Legii planificării apărării. Această lege va contribui la reglarea mai fină a modului în care concepem sistemul de apărare națională pe baze moderne, pe baze legate de o planificare judicioasă a resurselor. De

asemenea, aceasta conturează un mecanism politic bine articulat, pentru promovarea acțiunilor în domeniul apărării, adecvate noului nostru statut de membru NATO.

De asemenea, în cadrul summit-ului, România a semnat, la nivelul ministrului apărării, două scrisori de intenție referitoare la participarea la două proiecte multinaționale privind transportul strategic maritim și aerian. Acest lucru confirmă, încă o dată, integrarea noastră tot mai adâncă în elementele și structurile militare ale Alianței.

6. Concluzii

Ca stat membru NATO, România poate contribui la întărirea potențialului Alianței. Poziția strategică, mărimea teritoriului, forța militară, potențialul economic și demografic sunt principalele argumente care susțin această afirmație. România reprezintă, astfel, un element indispensabil al atât de necesarei legături între flancul nordic și cel sudic al NATO, cel mai expus noilor amenințări la adresa securității europene și, de aceea, trebuie să fie un membru foarte activ al Alianței. Împreună cu Grecia, Turcia și Bulgaria, România trebuie să acționeze ca o barieră pentru împiedicarea propagării noilor amenințări la adresa Europei: amenințările asimetrice, terorismul internațional, crima organizată etc.

România și-a asumat un rol activ în sud-estul Europei și reprezintă un factor de stabilitate în regiune, promovând relațiile de bună vecinătate cu toate statele vecine și contribuind la întărirea cooperării regionale.

Localizarea geografică a României oferă Alianței o nouă deschidere către zone importante cum sunt zona Caucazului și Asia Centrală, zone în care România are o influență deosebită și, de aceea, implicarea sa trebuie să fie maximă.

România își va asuma un rol activ în soluționarea tuturor problemelor Alianței, devenind mult mai responsabilă la problemele de securitate regională și globală, prin:

- promovarea păcii și stabilității regionale;
 - asumarea unui rol sporit în rezolvarea problemelor arcului de instabilitate reprezentat de zona Balcanilor de Vest, Orientul Mijlociu, Caucaz;
 - contribuția cu forțe credibile, oriunde și oricând Alianța va fi solicitată să intervină.
- Reforma Armatei României va trebui să conducă la:
- crearea structurii de forțe armate capabile să îndeplinească toată gama de misiuni NATO;
 - disponibilitatea forțelor armate de integrare în cadrul structurii de forțe NATO;
 - creșterea gradului de interoperabilitate, dislocare și sustenabilitate a forțelor armate;
 - dezvoltarea inițiativelor bilaterale cu alte armate partenere;
 - disponibilitatea de participare la mai multe operații multinaționale.

România nu dorește să fie doar un nou aliat, ci o verigă puternică a unei noi Alianțe, capabilă să răspundă întregii game de amenințări actuale. România consideră că decizia luată la Praga, privind adresarea invitației de aderare la NATO alături de alte șase state, reprezintă expresia importanței acordate dimensiunii flancului sudic al Alianței și confirmă dorința revitalizării acestuia în fața noilor amenințări la adresa securității Europei. Pe acest nou plan, România poate și trebuie să joace un rol cât mai activ, atât politic, cât și militar.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1. Romania's National Defence Strategy, <http://www.mapn.ro/>
2. Romania's Annual National Plan of Preparation for NATO membership Fourth Cycle, 2003-2004, <http://domino.kappa.ro/mae/dosare.nsf>

3. The Prague Summit and NATO's Transformation
<http://www.nato.int/docu/pub-form.htm>

4. Ovidiu, DRANGA, Livia, COSTEA **Romania on its way to NATO**, Edited and Printed by Ministry of Public Information, Bucharest, 2002

5. Romania and Bulgaria between NATO and EU, Romanian Academic Society,
http://www.sar.org.ro/files_h/docs/events/brussels-final.pdf

6. Country Report Romania, "Economic Research Department, Country Risk Research – February 2004",
<http://www.rabobank.nl/rabosite/data/download/pdf/romania04.pdf.country>

7. IMF and Romania Partnership talks,
<http://www.eiro.eurofound.ie/>

8. Force Restructuring, <http://www.mapn.ro/>

9. NATO Interoperability, <http://www.mapn.ro/>

10. Defence and security sector governance and reform in South-East Europe: insights and perspectives Romania, A Self Assessment Study
<http://home.tiscali.no/romemb/cooperation/06.html>

11. Peter, VOLTEN M.E., Romanian Security and Defense Policy Reform from a Western Perspective, The Romanian Journal of Society and politics, Volume 2, Number 2, October 2002

12. Career Management System, <http://www.mapn.ro/>

13. Member Action Plan, <http://www.mapn.ro/>

14. MAP Cycle, <http://www.mapn.ro/>

15. PPBES, <http://www.mapn.ro/>

16. NATO/PfP Exercises and Operations participation,
<http://www.mapn.ro/>

17. Raportul privind desfășurarea procesului de reformă și restructurare a Armatei României în perioada 2004-2012, București, 2004.

SURSE DE INSTABILITATE ÎN CYBERSPAȚIU

Locotenent-colonel ing. dr. Liviu CUMPĂȚĂ

„A fi victorios în toate bătăliile nu este sfârșitul sfârșitului; a-l supune pe inamic fără luptă, iată sfârșitul sfârșitului“.

Sun Tzî.

„Hoțul modern poate fura mult mai mult cu un ordinator decât cu o pușcă. Teroristul de mâine poate cauza mai multe pierderi cu o tastatură decât cu o bombă“.

Locul predilect al bătăliilor din războaiele viitorului pare să nu mai fie neapărat un anume teatru de operații tridimensional, terestru, maritim, aerian, cosmic sau unul în care să se combine toate aceste patru medii, ci unul care se conturează din ce în ce mai clar la orizontul începutului de secol și de mileniu: cyberspațiul. La drept vorbind, la aceste patru medii s-a și adăugat, de fapt, chiar în acești ani, și cyberspațiul, ca spațiu predilect al Războiului bazat pe Rețea.

1. O realitate de care nu se mai îndoiește nimeni

La începutul acestui an, Pierre Mounier semnalează, într-un text²⁸⁴ publicat pe Internet, câteva dintre caracteristicile a ceea ce se produce, în intervalul de timp 2003-2004, în cyberspațiu. El afirmă că anul 2002 a fost un an marcat de extreme, confuzii și incertitudini și nu s-au putut decela cu precizie acele constante în dezvoltarea noilor tehnologii, pe

²⁸⁴ www.homo-numericus.net/auteur.php3?id_auteur_Pierre_Mounier, Pierre Mounier, 2003-2004 : veillée d'armes en Cybérie, 11 ianuarie 2004.

când anul 2003 a însemnat o adevărată explozie, inclusiv prin apariția neteconomiei.

În 2003, a început o veritabilă bătălie a rețelelor. Au apărut și s-au dezvoltat rețele complet descentralizate de tipul Kazaa și Edonkey. Acestea permit intensificarea schimburilor îndeosebi în comunitățile formate din tineri, chiar din adolescenți, prin toate mijloacele: telefoane mobile, SMS, chat, forums, e-mail. S-a trecut rapid de la monolog la dialog, mai ales prin intertextualitate, adică prin hipertext. S-a amplificat, de asemenea, comunicarea în cadrul comunităților specializate, mai ales al comunităților științifice. Unii dintre membrii remarcabili ai acestor comunități apelează la open acces, deci la open source. Întrebuințarea rețelelor de comunicații pentru a se practica schimbul reciproc între utilizatori corespunde exact scopurilor pentru care au fost concepute, ceea ce a constituit o lovitură pentru comercianții Web.

Echipamentele electronice, îndeosebi minicalculatoarele, vândute de integratori sau lectorii gravori de DVD cu disc dur integrat, au ieșit din acele spații închise (birou, domiciliu etc.), devenind obiecte ale vieții curente. Se dezvoltă o piață a acestor mijloace care răspund unor noi concepte ale comunicării, ale vieții. Dar lucrurile acestea nu se dezvoltă linear, ci într-un sistem foarte complex, în care, pe măsură ce cresc multifuncțiunile, se amplifică și vulnerabilitățile. Primele vizate sunt industria culturală muzicală, cea cinematografică și, într-o mai mică măsură, cea a tipăriturilor. Se poate spune că, în 2003, s-au multiplicat amenințările și atacurile industriei copyright împotriva utilizatorilor, au sporit dezbaterile și declarațiile pe această temă, s-au dezvoltat sistemele tehnice DRM și au început marile manevre legislative. Acesta este doar un început. Anii care vor veni vor aduce în teatrul bătăliilor din cyberspațiu „arme“ mult mai grele.

S-a creat o falie între cele două moduri de a face să circule informația: piramidele și rețelele. A izbucnit un război

în care sunt implicați utilizatori, editori, consumatori și distribuitori de informații. Este însă posibil ca, într-o astfel de confruntare, să fie implicați și alți actori încă necunoscuți. După aprecierile lui Pierre Mounier, acest război nu va avea învingători și învinși, dar, în urma lui, nimic nu va mai fi ca înainte. Este însă foarte greu să ne imaginăm ce va fi și, mai ales, cum va fi. În orice caz, va rezulta un produs unde se vor integra unele lucruri din cele pe care le cunoaștem, unele care apar sub ochii noștri și unele pe care nici măcar nu ni le imaginăm. Și acest proces se va produce și va prolifera foarte repede.

2. Vulnerabilități și confruntări

Există mulți prezicători în ceea ce privește confruntarea din cyberspațiu, iar tentațiile de a face speculații, în plin boom al neteconomiei, sunt foarte mari. Fiecare dintre noi se avântă, într-o formă sau alta, în acest mai mic sau mai mare război, mai ales că războiul din cyberspațiu nu produce morți și răniți.

Pe de o parte, a apărut o tendință de înăsprire a legislației sub presiunea proprietății industriale. În Franța, spre exemplu, se află în dezbaterile parlamentului (adunării naționale) două proiecte de legi – *Legea încrederii în economia numerică* (LEN) și *Legea armonizării dreptului de autor cu drepturile de vecinătate în economia numerică*. Aceste proiecte de legi transpun, de fapt, în dreptul francez directivele europene, așa cum o facem și noi, în România, cu legea dreptului de autor și cu alte legi cu trimitere la economia numerică și la cyberspațiu. LEN, pusă în operă de Ministerul francez al Industriilor, are drept ținte producătorii, furnizorii și utilizatorii de material cybereconomic. Primii sunt obligați, spre exemplu, să închidă site-urile considerate că au conținut ilicit, următorii trebuie să aplice niște măsuri de filtraj pentru a împiedica abonații să acceseze site-uri ilicite, iar ultimii sunt siliți să își vadă e-mail-urile neprotejate de dreptul secretului corespondenței private.

Cea de-a doua lege, cea a dreptului de autor în economia numerică, al cărei titular este Ministerul Culturii, creează, în dreptul francez, un echivalent la ceea ce în SUA se numește Digital Millenium Copyright Act. Această lege protejează sistemele anti-copie de pe suporturile numerice, sancționând invenția, distribuția și folosirea unor procedee de eludare a acestor măsuri tehnice. Un anumit număr de programe vor deveni ilegale la import, ca în SUA. De altfel, se apreciază că, prin experiența sa deosebită în domeniu, Statele Unite constituie un laborator pentru a se înțelege mai bine ce va întâmpla în Europa odată cu aplicarea acestei legislații. Pentru europeni, este o experiență foarte importantă, care vine de-a gata.

Această lege intră însă în contradicție cu unele reglementări europene care protejează dreptul de copie privată, ceea ce va duce la adevărate bătălii juridice declanșate îndeosebi de consumatorii de informație împotriva legiuitorilor. Este una dintre cele mai importante surse de instabilitate din cyberspațiu. Ea provine dintr-o antinomie: pe de o parte, asigurarea tuturor libertăților individuale, inclusiv în ceea ce privește secretul corespondenței și dreptul la exprimare liberă – esența democrației – și, pe de altă parte, necesitatea controlului cyberspațiului, locul unde hackerii și pirații de toate felurile se mișcă din ce în ce mai mult în voie. În acest conflict intervin și organizațiile de protecție a consumatorului, organizațiile specializate ale consumatorilor, cum sunt, de exemplu, cele ale abonaților la Internetul de mare debit. Cu alte cuvinte, războiul de pe Net va fi mult mai echilibrat, consumatorii introducând în bătălie eșaloane foarte puternice.

Bătăliile acestea nu se duc neapărat în numele valorilor democratice, ci îndeosebi în numele intereselor materiale imediate ale consumatorilor numerici. Aceasta va conduce, după toate probabilitățile, la punerea în aplicare, cu consimțământul cetățenilor, a unui regim de supraveghere generalizată.

Este foarte posibil ca autoritățile și consumatorii să găsească o modalitate de a se înțelege în jurul păstrării unui minim din ceea ce se numește copie privată.

Autorul francez, pornind de la niște realități concrete, prevede o adevărată cursă în domeniul mijloacelor (armelor) tehnologice. Această cursă se va desfășura, în principal, între editori și utilizatori. În 2003, dar și în 2004, au avut loc atacuri juridice împotriva primelor rețele și demantelarea acestora, urmate de atacuri împotriva utilizatorilor, de intruziuni în sistemele informatice ale acestora pentru a șterge datele protejate și, în continuare, de multiplicare a sistemelor anti-copie.

De cealaltă parte, utilizatorii au trecut de la sisteme centralizate la sisteme descentralizate, au încercat să-și protejeze identitatea, să-și ferească adresele IP de actori indezirabili etc. Probabil, etapa următoare va consta într-o proliferare a numărului de rețele de schimb pentru a contracara atacurile repetate ale industriei copyright împotriva rețelei Kazaa. Utilizatorii individuali (îndeosebi adolescenții, care reprezintă ținta strategică a atacurilor acestei industrii) dispun de o viteză de adaptare foarte mare. Ei vor „sări“ pur și simplu din rețea în rețea, făcând ineficace strategia de hărțuire pusă la punct de industria copyright. Aceștia vor folosi, în acest scop, și tehnologiile de criptare existente deja. Este, totuși, foarte posibil ca rețelele Kazaa și Edonkey să dispară, lăsând locul unor numeroase mici rețele private criptate, inaccesibile atacurilor celor mari. Se pot deci dezvolta rețele clandestine de talie mică sau mijlocie, în care toți participanții se cunosc (direct sau indirect). Dar și acestea pot fi, la rândul lor, penetrate sau trădate. În acest fel, unele vor dispărea, altele vor apărea și tot așa. În România, există numeroase rețele de cartier care funcționează pe asemenea principii. Acest lucru este normal pentru actuala dezvoltare a cyberspațiului. Mai ales că

bătălia se duce, în principal, pe produse comerciale numerice (filme, muzică, imagini etc.).

Este însă foarte dificil să fie prevăzute toate consecințele care decurg dintr-o astfel de dezvoltare. Persoanele abile ar putea folosi dinamica acestor rețele și în alte scopuri decât cele ale competiției pentru produse numerice (ne referim, îndeosebi, la sisteme de comunicare în cadrul unor rețele teroriste, la pregătirea unor acțiuni violente, la atacarea rețelelor și sistemelor care se află în zona securității naționale etc.). Acest lucru este foarte posibil, întrucât, paralel cu aceste mici rețele, se dezvoltă și alte rețele.

Cea mai importantă dintre acestea este o rețea de producție și consum cultural, fondată pe un alt model economic. O serie de producători culturali – scriitori, jurnaliști, artiști – au interesul nu numai să-și difuzeze produsele, ci și să le protejeze sau, în orice caz, să controleze accesul la acestea. Această dezvoltare de rețele paralele de difuzare a operelor și de gestiune a proprietății intelectuale, după autorul francez, nu este sinonimă cu coexistența pașnică dintre aceasta și cultura de masă fabricată de industria copyright.

Este nevoie de o piață unică și totdeauna constant crescătoare, care se realizează în timp și presupune, între altele, stăpânirea mijloacelor electronice, adică a tehnologiei. În acest sens, are loc o regrupare de forțe, urmată sau însoțită de măsuri tehnice, de politică comercială și legislative coordonate de o alianță între producători, editori de programe, constructori în domeniul informaticii și furnizorii de componente.

Este un fel de haos generalizat al rețelelor, în cadrul unui război permanent între toți actorii. Unii numesc această situație „evul mediu informatic“.

Această perioadă, care poate dura câțiva ani se caracterizează prin fel de fel de construcții și combinații rapide în cyberspațiu și, de aici, crearea unei stări de nesiguranță care-i afectează deopotrivă, atât pe producători, cât și pe consumatori.

3. Cyberpirateria

Un cyberpirat român –Mircea Harapu, de 23 de ani din Timișoara – a fost deferit Justiției, în octombrie 2000, întrucât a încercat să escrocheze firma americană Zwirf Com din New York de suma de 5.000 dolari. El a reușit să intre în serverul firmei și să sustragă unele date confidențiale. În SUA, astfel de infracțiuni se pedepsesc cu 15 ani de închisoare. În România, la vremea aceea, legislația era ca și inexistentă. N-a fost singurul caz, deși atunci s-a vorbit și s-a scris mult despre el. Fenomenul face parte din sistemul infracțiunilor pe Internet și constituie una dintre amenințările majore ale acestui secol. Nu este însă cea mai periculoasă.

În 2003, spre exemplu, pirații informaticieni au reușit să spargă de mai multe ori codurile guvernului federal canadian, reușind să acceseze rețelele Ministerului Apărării. Echipa de Reacție la Incidentele Informatic (ERRI) a Ministerului Apărării din această țară a întocmit un raport în care se arăta că s-au petrecut 160 de asemenea incidente. Sistemele informatice federale canadiene, potrivit acestui raport, nu sunt vulnerabile numai la atacuri teroriste, ci și la incursiuni ale serviciilor de informații străine. Este aproape imposibil să fie eliminate riscurile de piraterie în sistemele informaționale, dată fiind evoluția spectaculoasă a mijloacelor informatice accesibile spărgătorilor. Același raport semnală cinci cazuri de intruziune pentru „informații privilegiate“ în rețeaua Ministerului Apărării, ceea ce reprezintă cea mai gravă atingere posibilă printre cele șapte niveluri de violare. S-au semnalat, de asemenea, cinci cazuri de „acces limitat neautorizat“ și 35 de tentative de infectare cu un virus, cu un vierme informatic sau cu un program nesolicitat, iar pe plan intern 110 cazuri de lipsă de securitate. Acestea sunt cazuri semnalate la 14 iulie 2004 de presa canadiană, datele provenind de la *Centrul de Securitate a Telecomunicațiilor*, un organism ultrasecret al guvernului,

însărcinat cu spionajul electronic și cu protecția sistemelor informatice federale²⁸⁵.

Există, desigur, și alte modalități de a accesa anumite ordinatoare. FBI a reușit să atragă în Statele Unite, la firma Invita, o întreprindere montată cu piese de ocazie, doi pirați ruși, promițându-le posturi de consultanți în securitatea informatică a acestei firme. Înainte de a fi arestați, li s-a cerut să demonstreze ce știu să facă. Li s-a pus la dispoziție un ordinator a cărui tastatură era pusă sub supraveghere. Fiecare apăsare de tastă era înregistrată. În acest fel, FBI a obținut informațiile și parolele necesare pentru a avea acces la 250 Go de date compromițătoare asupra ordinațoarelor suspecte din Rusia. În timpul procesului s-a discutat mult pe tema metodelor FBI, relevându-se și alte cazuri – spre exemplu afacerea Mafiaboy – în care s-a colaborat cu autoritățile din țara respectivă. Cei doi pirați ruși – Gorșkov și Ivanov – au fost acuzați de mai multe infracțiuni asupra întreprinderilor americane, fiind bănuți că ar fi sustras în jur de 300.000 de numere de cărți de credit.

La Geneva, la 7 iulie 2004, a avut loc, potrivit AFP, o conferință pe tema eradicării epidemiei spam-urilor, la care au participat 60 de țări. După cum bine se știe, „spam“ este un mesaj electronic nesolicitat care reprezintă azi până la nouă e-mail-uri primite din zece. Este o maladie care s-a răspândit rapid pe întregul glob. Ea se constituie, alături de multe altele, într-o sursă importantă de destabilizare a cyberspațiului. Robert Horton, director al Autorității australiene de comunicații, a prezidat o conferință de trei zile organizată de Uniunea Internațională a Telecomunicațiilor (UIT)²⁸⁶. Unele studii arată că aceste spam-uri vor reprezenta de acum înainte între 75% și 85% dintre curierii electronici primiți de fiecare abonat. Anul trecut, procentajul era de 35%. Oamenii nu pot suporta o astfel

²⁸⁵ <http://fiweb.9online.fr/chronicnet61.htm>.

²⁸⁶ <http://fiweb.9online.fr/chronicnet61.htm>.

de creștere și, după aprecierile UIT, este posibil chiar să renunțe la folosirea Internet-ului în activitatea profesională sau în viața privată. Reuniunea de la Geneva a fost prima care a tratat o astfel de problemă. Se speră ca, într-un interval de doi ani, să se reușească, printr-o bună colaborare internațională, să se îndiguiască acest flagel. Nici o țară din lume nu o poate face însă de una singură. Este nevoie de cooperare și de solidaritate. Altfel, țara cea mai vulnerabilă va deveni și veriga cea mai slabă. Acest flagel (pourriel) devine din ce în ce mai sofisticat. El afectează deja, în Japonia, peste 90% din telefoanele portabile. Se așteaptă să se întâmple la fel cu toate celelalte țări, Japonia fiind una dintre țările cele mai dezvoltate din punct de vedere electronic. Aceste spam-uri generează propria lor economie subterană. Milioane de victime sunt păcălite, solicitându-le să comunice, sub diferite pretexte, numărul cărții de credit și coordonatele lor bancare. Acest flagel trebuie combătut prin mijloace diferite: legislație, anuare internaționale de contacte etc.

Tot în luna iulie 2004, relatează agenția Reuters, Ministerul Apărării din Marea Britanie a introdus pe lista riscurilor tehnologice lectorul numeric *iPod*. Acest lector, care are o capacitate de câteva mii de cântece, ca și alte materiale de acest gen, va fi doar autorizat în cea mai mare parte a instalațiilor militare britanice, atât în țară, cât și în afară. Aceste aparate numerice, ca și cele dotate cu o priză USB (Universal Serial Bus), sunt din ce în ce mai mult suspectate. Orice angajat, care are un astfel de stick de memorie de 2 Go, poate stoca o mulțime de date. Mai mult, fiind conectat direct la o priză USB din calculator, el poate evita parolele și intra direct în baza de date. A apărut teama că astfel de aparate pot fi folosite (inclusiv de către angajați) pentru sustragerea unor date importante. O astfel de problemă se pune și pentru forțele armate britanice (dar nu numai pentru ele) de îndată ce s-a trecut la sistemul de operare și de exploatare Windows XP, care

recunoaște automat cea mai mare parte a aparatelor USB. Aceste tipuri de aparate prezintă două categorii de riscuri:

- sustragerea cu ușurință de date și informații importante;
- introducerea unor virusi și, pe această cale, destabilizarea sistemelor, distrugerea bazelor de date și chiar a rețelelor informatice.

Pirateria informațională este deci o sursă extrem de virulentă și de activă de destabilizare a sistemelor informatice.

În iulie 2004, a apărut și s-a propagat în rețelele Internet un vierme denumit Bagle. Nu există însă o singură variantă a acestui virus, ci mai multe. Din ianuarie și până în iulie au fost create 25 de variante Bagle. Specialiștii în securitatea sistemelor au ajuns la concluzia că autorul acestui virus este un programator experimentat, nu un simplu script kiddie. Virusul Bagle prezintă un înalt nivel tehnic. Variantele lui nu au același nivel. Acest virus și variantele sale se propagă prin e-mail și exploatează vulnerabilitățile Internet Explorer. Virusul se transmite la toate adresele găsite în sistem, având propriul lor motor SMTP. Acțiunile acestei familii de virusi sunt diferite. În principiu, virusii respectivi deschid o poartă falsă, permițând executarea unui cod de la distanță asupra calculatoarelor infectate, cu scopul de a le controla și a se servi de ele ca de niște relee pentru transmiterea spam-urilor. Acești virusi afectează calculatoarele echipate cu sisteme Windows. Cele care folosesc sisteme OS GNU/Linux sau Mac OS²⁸⁷ nu sunt afectate.

Un studiu efectuat de Clubul de Securitate a Sistemelor Informatice din Franța (Clusif)²⁸⁸ a subliniat insuficiența politicilor de securitate în Franța. Nu au fost luate în considerare calculele de impact financiar. În jur de 80% din cele 608 întreprinderi și 111 colective publicitare interogate n-au declarat nici un atac în sistemele informatice în anul 2003.

²⁸⁷ <http://fiweb.9online.fr/chronicnet61.htm>

²⁸⁸ <http://fiweb.9online.fr/chronicnet61.htm>

Cifra este impresionantă, dar, din păcate, este înșelătoare. De altfel, majoritatea organismelor nu efectuează nici un calcul de impact financiar al acestor sinistre sau al incidentelor recunoscute. Acest lucru vizează 54 % dintre întreprinderile cu mai mult de 1000 de angajați și 80 % dintre cele care au între 200 și 1000 de salariați. În general, atât în Franța, cât și în alte țări, nu se acordă o atenție suficientă măsurilor de protecție a sistemelor informatice care sunt supuse numeroaselor atacuri ce au un impact deosebit, inclusiv financiar.

4. Concluzii

1. Fără îndoială, cyberspațiul reprezintă câmpul de luptă cel mai larg, cel mai complex, multidimensional și multipotențial al viitorului.

2. Confruntările de aici vor fi din ce în ce mai numeroase, întrucât tehnologia informației (IT) evoluează într-un ritm extrem de rapid, care depășește cu mult ritmul de dezvoltare și de implementare a sistemelor de securitate. Totuși, există o strategie de securitate și de securizare a rețelelor Internet și ea se pune din ce în ce mai serios și mai eficient în aplicare.

3. Rețelele Internet cuprind, practic, întreaga planetă. Unele dintre acestea se folosesc deja în cadrul conceptului Război bazat pe Rețea, iar altele au o importanță colosală în aplicarea strategiilor de gestionare a crizelor și conflictelor.

4. Cyberspațiul deschide o eră nouă în dezvoltarea omenirii – era societății informaționale – și, de acum încolo, toată viața noastră, tot ce gândim, ce dorim și ce facem trece și va trece mereu prin complicatele și complexe rețele care transportă lumea reală într-o lume virtuală.

DIMENSIUNEA CULTURALĂ A PROCESULUI DE EXTINDERE EUROPEANĂ

Implicații asupra mediului european de securitate

ACS Mihai-Ștefan DINU

Continental european este astăzi scena unor transformări de anvergură, în urma procesului de extindere a Uniunii Europene. Departe de a fi un proces facil, realizarea proiectului unității europene a căpătat vigoare, mai ales după impunerea Uniunii Europene ca organizație politico-economică, cele mai importante progrese înregistrându-se în aceste domenii. Însă, cooperarea politică și economică nu poate asigura singură o comunitate de state vigoasă. Ideea unei Europe unite poate fi viabilă numai prin cooperare între diferitele culturi naționale, contactele dintre valori și tradiții culturale trebuind menținute și revigorate, pentru că, pe viitor, factorul cultural va juca un rol major în dezvoltarea UE, în măsura în care se va constitui într-un factor-liant capabil să reunească oameni aparținând unor națiuni diferite și să intermedieze contactele sociale și comunicarea.

În încercarea de a da o definiție cuprinzătoare culturii,²⁸⁹ putem spune că aceasta reprezintă valorile materiale și spirituale împărtășite de un grup identificabil de oameni,

²⁸⁹ Cultura ca noțiune este multinuanțată și multifacetată în sensurile sale. Consultarea literaturii de specialitate a scos la iveală zeci de definiții diferite. Departe de a fi o dovadă de lipsă de unitate, acest fapt poate reprezenta expresia complexă a diferitelor elemente, aspecte și factori ce constituie cultura. Deși putem diferenția diverse aspecte în cadrul conceptului de cultură, acestea sunt caracterizate de o solidă relație de interconectivitate. Dintre elementele constituente amintim: limbă, credințe, obiceiuri, instituții.

necesare pentru a-și îndeplini nevoile fundamentale umane, furnizând, totodată, un sens identitar.

1. Identitatea culturală europeană

Există o identitate culturală europeană? Care sunt aspectele demne de considerat în ceea ce privește o identitate culturală europeană? Acestea sunt întrebările la care vom încerca să răspundem pentru început.

Astăzi, Europa înseamnă denumirea geografică a continentului nostru, dar și diverse structuri economice și politice asociate Europei. Cultura furnizează identitate. Indivizii își determină poziția socială sau identitatea prin cultură. Ce înseamnă identitatea culturală? Identitatea culturală poate fi definită drept percepția comună subiectivă asupra moștenirii și istoriei unui grup. Când o națiune sau un continent are o identitate culturală, acest fapt nu înseamnă uniformizare, ci că este un sistem integrat prin acțiunea comună a mai multor factori care îi conferă unitate prin diverse modalități.

În documentele oficiale ale Uniunii Europene a apărut frecvent afirmația că în Europa există „unitate în diversitate”. Multe opinii cred însă că diversitatea dintre țările Europei este departe de a putea fi considerată unitate.

Diversitatea culturii europene nu este dificil de demonstrat, existând suport în diverse studii academice pentru acest demers. În ceea ce privește unitatea, în cazul de față o identitate culturală comună a Europei poate fi o sarcină dificilă. Există totuși elemente, identificate de observatori ai fenomenului, care pot susține un asemenea demers. Istoria și existența unei moșteniri comune sunt elemente fundamentale ale identității unui popor. În cazul special al identității culturale europene, această teorie a elementelor fundamentale poate fi verificată în ceea ce privește istoria. În istoria Europei, asemenea tendințe de unificare au mai existat, influențele lor simțindu-se până astăzi. Este vorba despre Imperiul Roman și Creștinism. Evident,

acești factori nu au avut același tip de influență în fiecare regiune a Europei, consecințele putând fi observate, în forme diverse, în majoritatea țărilor europene contemporane. Dominarea romană a fost percepută frecvent ca stratul de bază, fundația civilizației europene. Moștenirea militară romană, organizarea birocratică și a infrastructurii precum și sistemul de valori reflectat în codurile juridice sunt elemente pe care multe dintre instituțiile contemporane europene sunt fundamentate. Creștinismul, departe de a fi o caracteristică exclusiv a Europei, constituie, încă, religia majoritară a continentului de mai bine de două milenii, un aspect important pentru studiul nostru constituindu-l faptul că, uneori, aria de răspândire a creștinismului a coincis cu frontierele Europei. Un alt aspect cu surse istorice, la fel de important în acest studiu, îl reprezintă existența uneia din cele mai însemnate amenințări externe la adresa Europei, amenințare care s-a manifestat sub forma islamului, în perioada de expansiune a Imperiului Otoman, și care a avut ca rezultat strângerea rândurilor la nivel european, pentru a face față acestei amenințări externe. În acest caz, islamul, ca amenințare externă, poate fi considerat un factor generator sau fortificant al identității de grup. Iată că numai printr-o scurtă privire spre istorie pot fi identificați factori cu rol unificator la nivelul Europei. Dar cum stau lucrurile astăzi, când Europa este supusă unui amplu și complex proces de construcție, proces ghidat și sprijinit de Uniunea Europeană? Inițiată pe baze economice, această construcție a reușit să capete consistență și să producă un curent integrator, generator de interconectivitate la un nivel eficient în special în domeniile economic, politic și chiar militar, iar parțial și în cel cultural, o mare parte a eforturilor autorităților UE fiind îndreptate astăzi în această ultimă direcție menționată. Problema culturală pare să fie purtătoarea unui grad mai ridicat de complexitate și pentru că, pe de o parte, diversitatea este privită ca una din punctele forte ale Europei contemporane, identitatea europeană

fiind din ce în ce mai mult identificată cu capacitatea de a tolera gradul însemnat de diversitate culturală, ceea ce demonstrează existența unor anumite valori pe care cetățenii Europei le prețuiesc și le respectă, ideile despre personalitate, democrație, dreptate și egalitate socială, libertate și drepturile omului, fiind bine definite.

Este evident că, uneori, realitatea contrazice această afirmație, făcând neplauzibilă ideea unei identități culturale europene, dar ceea ce apreciem ca sigură este existența unei moșteniri fundamentată pe experiența istorică a continentului, vizibilă astăzi în valorile europene.

Poate că nu există o cultură europeană unică, integrată, dar o moștenire europeană, da. Așa cum am menționat anterior, cunoaștem o multitudine de experiențe comune în istoria Europei, care, chiar dacă nu au influențat în același mod pe europeni, ele au existat, fiind doar simțite sau trăite în feluri diferite de către aceștia, și recunoscute de către mulți dintre aceia situați în afara spațiului european.

Din punct de vedere cultural, suntem de părere că Europa se confruntă astăzi cu două mari provocări: una ar fi cea a persistenței diferențelor est-vest, iar cea de a doua, este „problema islamului”, ce pare a se manifesta pe două planuri, *pe plan extern*, manifestare facilitată de procesul de extindere a UE, și *pe plan intern*, datorită creșterii numărului de comunități musulmane în principal în cadrul țărilor membre ale Uniunii Europene.

2. Diferențele Est-Vest

Așadar, după cum am menționat anterior, Europa este divizată de granițe lingvistice, religioase și politice, dar unită de o moștenire culturală comună și valori comune, care facilitează integrarea și crearea unor instituții comune eficiente. Este știut faptul că extinderea Europei a fost fundamentată în zona culturală a Europei de vest, dar, de curând, ca și în viitorul

apropiat, țări aparținând spațiului cultural est european au devenit și vor deveni membre. Astfel, devine important să identificăm frontiera estică a Europei, în acest scop fiind necesară figurarea principalelor regiuni culturale ale continentului.

Diferențierea Est-Vest la nivel european nu este una de dată recentă, ea existând din momentul Schismei creștinismului, petrecută în anul 1054, istoria recentă, perioada mai recentă, a războiului rece, nuanțând-o, doar, mai puternic, îndeosebi la nivel geopolitic și geostrategic. Era o vreme în care aspectele culturale nu deveniseră, încă, o problemă.

Diferențe culturale

Prăbușirea sistemului comunist și, odată cu acesta, a URSS a făcut ca planul disputelor să se transfere spre zona culturală, fostul spațiu de influență sovietică din Est fiind caracterizat de o accentuată diversitate culturală, atât etnică, cât și religioasă, ceea ce a dus la sporirea gradului de complexitate a situației în Europa. Era mai mult decât evident că poziția Estului și a Vestului trebuiau redefinite.

Este de notorietate teoria înfățișată în articolul „Ciocnirea civilizațiilor” de către Samuel P. Huntington în 1993. Era reiterată linia de demarcație dintre Vest și Est, în fapt demarcația dintre spațiul catolic și cel ortodox, care data încă de la 1054.

Această linie de falie constituia, în opinia autorului, „frontieră a Europei și în lumea posterioară Războiului Rece, ea fiind de asemenea frontieră politică și economică a Europei și Occidentului”²⁹⁰.

Teoria huntingtoniană a beneficiat de o atenție sporită la timpul apariției lucrării menționate, dar există o serie de elemente ce pot duce la categorisirea trasării acestei frontiere

²⁹⁰ S.P. HUNTINGTON, *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, ANTET, 1997, p. 232

drept una superficială, deoarece sugerează că moștenirea culturală a Europei este incompatibilă cu cea a Ortodoxiei, inducând, totodată, ideea conform căreia conducerea politică a Europei încetează de acolo de unde începe spiritualitatea Ortodoxă.

O cunoaștere minimă a faptelor istorice ne dezvăluie, însă, rădăcini ale civilizației europene provenind din spațiul bizantin ortodox. Din acest spațiu s-a răspândit în Vest dreptul roman, al împăratului Justinian (renumitul *Corpus Juris Civilis*) tradus în limba greacă, publicat mai târziu sub forma „Basilicalelor” și transmis în Europa.

Diversitatea lingvistică

Și din punct de vedere lingvistic, Europa este marcată de diversitate, diversitate rezultată și din numărul relativ mare de limbi culturale, oficiale (franceza, engleza, germana, spaniola, italiana). Ținând cont de familiile lingvistice, limbile europene pot fi grupate astfel: limbi romanice, germanice, fino-ungrice și slave. Un alt mod de clasificare este dat de criteriul structural.

Din acest punct de vedere, există similarități între limbi aparținând unor familii lingvistice diferite.

Potrivit studiilor de specialitate, limba germană este cea care a păstrat cel mai mult din vechile structuri lingvistice, nesimplificate, situându-se, din acest unghi, între limbile de tip vestic și cele de tip estic (slave, baltice, fino-ungrice), acestea din urmă fiind păstrătoarele unor structuri sintactice și morfologice complicate, caracterizate de prezența unui număr mare de cazuri, lipsa articolului etc.

Astfel, din punct de vedere lingvistic, putem face o distincție între Vest și Est, limbile de tip vestic fiind caracterizate, în general, de un caracter analitic accentuat și o morfologie simplificată.

Această diferențiere nu eclipsează, însă, moștenirea culturală care alătură multe dintre limbile europene. Similaritățile sunt vizibile în special în planul semantic, în modul de formare a conceptelor și terminologiilor, derivate frecvent din limbile greacă și latină, sau prin împrumuturi directe, calchieri/traduceri.

Departate de a fi un motiv de îngrijorare, diversitatea lingvistică ar trebui să constituie un mijloc de îmbogățire culturală, de facilitare a procesului comunicării, în ciuda existenței unor costuri suplimentare (în cazul traducerilor).

Un alt aspect demn de menționat, în acest punct al studiului nostru, ar fi cel psiho-lingvistic, cunoscut fiind faptul că structura lingvistică modelează procesele mentale, viziunea asupra lumii și a vieții, culturile și societățile.

Frontierele culturale și procesul de extindere a Uniunii Europene

Legat de procesul extinderii europene, diferențele cu aspect cultural nu au constituit un subiect al condițiilor de aderare la UE, acestea referindu-se, de obicei, la aspecte politice, socio-economice și instituționale. Aspectele culturale nu au fost subiectul unor dezbateri îndelungi, din moment ce implementarea reformelor cerute pentru alinierea la standardele și normele comunitare pare a fi suficientă pentru obținerea statutului de membru UE.

Dar așa s-a întâmplat până acum, perspectiva integrării Turciei în UE fiind una care trebuie să țină cont de frontierele culturale și necesitând, în mod inevitabil, o mai aprofundată abordare a aspectelor culturale, pentru că nu-i așa, nu putem fi siguri că extinderea UE se va opri la granițele fostei URSS.

3. Problema islamului

Europa este deja gazda a aproximativ 15 milioane de musulmani²⁹¹, iar acest număr e de așteptat să se dubleze până în anul 2015. În Franța se găsesc aproximativ 6 milioane de musulmani, majoritatea proveniți din fostele colonii franceze din Africa de Nord, în special din Algeria și Maroc, ceea ce reprezintă o treime din totalul întregii Uniuni Europene. Situația este similară în Germania, unde trăiesc circa 2 milioane de musulmani (unele surse vorbesc chiar despre 4,1 milioane), mulți dintre aceștia fiind urmași ai turcilor și kurzilor ajunși aici în urmă cu patru decenii, ca muncitori sezonieri. În Marea Britanie, există astăzi circa 1500 de moschei și 100 de școli musulmane ale celor peste 1,5 milioane de musulmani stabiliți aici și proveniți în principal din fostele colonii (India, Pakistan, Bangladesh).

Problema islamului a fost una dintre cele mai disputate în ultima decadă în țările europene²⁹². În Franța, a fost vorba despre „problema vălului”, care a generat dezbateri publice asupra dreptului fetelor musulmane de a purta vălul în școli, aceste instituții fiind percepute ca spațiu public.

Au fost inițiate studii asupra influenței islamului politic asupra tineretului francez provenit din familiile de imigranți musulmani.

În Germania, o problemă asemănătoare: prezența crucii, privită drept simbol catolic, în sălile de curs, în același timp cu

²⁹¹ Vezi Tabelul . Comunități musulmane în Europa.

²⁹² Renate HOLUB, **Intellectuals and Euro-Islam**, Muslim Europe or Euro-Islam. Politics, Culture & Citizenship in the Age of Globalization, editors Nezar Al Sayyad and Manuel Castells, 2002, LEXINGTON Publishers, Oxford UK & Boulder, pp.167-193

interdicția purtării unui simbol musulman, vălul, de către fete, în sala de clasă²⁹³.

În ceea ce privește aspectul demografic, a fost observată o rată a natalității cu o curbă ascendentă în rândul imigranților musulmani din Europa, în comparație cu rata natalității populațiilor nemusulmane.

Un alt aspect interesant poate fi observat, prin compararea organizării politice a Europei, având instituții democratice, garantate de constituții moderne, cu organizarea guvernării în statele islamice, unde Coranul, Sharia, legea islamică, au un rol major în legislație și aplicarea acesteia. Sistemele politice islamice obișnuiesc să combine elemente de jurisprudență din Coran și Sharia cu instituțiile politice. Sistemul European actual a reușit să separe discursul și instituțiile religioase de puterea politică și juridică, păstrând totuși, prin legitimare constituțională, un anumit grad de putere ideologică și educațională al acestora.

Pentru mulți musulmani, relația dintre politică și religie rămâne însă un fapt material, legal și constituțional, și nu trebuie să uităm faptul că principiile generale care guvernează dreptul european, oricât de „seculare” s-ar dovedi, au la bază principii religioase.

De altfel, în Europa se manifestă semne ale apariției graduale a unui tip modern de islam european, un islam ce îmbrățișează valorile comunității democratice, respectând valoarea consensului.

În același timp, există serioase probleme ce afectează musulmanii din Europa: aspecte entice, identitare. Este adevărat că situațiile comunităților musulmane variază de la caz la

²⁹³ Der Spiegel a găzduit o serie de articole despre imigranții turci și descendenții acestora din Germania, în încercarea de a răspunde la întrebarea dacă aceștia constituie o amenințare la adresa culturii germane.

caz²⁹⁴, nu există un fenomen islamic, ci câteva, în întregul spațiu European. Tocmai de aceea va fi nevoie de un grad mai profund de înțelegere a acestora, dovedit prin adoptarea de politici eficiente în sprijinul cetățenilor musulmani ai Uniunii Europene, pentru a nu mai lăsa spațiu de manifestare unor acțiuni discriminatorii²⁹⁵.

Acest demers poate fi de o importanță majoră din perspectiva integrării Turciei în Uniunea Europeană actualei configurații religioase a continentului adăugându-i-se un stat a cărui numeroasă populație este majoritar musulmană, stat situat

²⁹⁴ Despre notele caracteristice locale legate de spațiul în care s-a instalat islamul, J. Jomier afirma, în “L’islam aux multiples aspects”, Kinsasha, 1982,p.37: „Islamul este o apă limpede, cu proprietăți bine determinate și care este aceeași pretutindeni. Dar solul pe care această apă curge este foarte variat. Astfel, în fiecare caz, apa va lua culoarea pietrelor, a nisipului, a pământului care îi este albie”.

²⁹⁵ În prezent, Uniunea Europeană are în componență majoritatea țărilor Europei Occidentale. În diferite tratate ale UE (Maastricht, Amsterdam), se face referire la moștenirea culturală a Europei. Preconizata extindere a Uniunii până la frontierele geografice ale continentului (adică până la Ural) a dus și la preocuparea ca, în statutul UE, să nu existe nici un fel de discriminare. Această poziție reiese clar din Declarația nr. 11 a Tratatului de la Amsterdam cu privire la statutul Bisericilor și al grupurilor non-confesionale, paragraful 1: „UE respectă și nu prejudiciază ceea ce, potrivit legislației naționale, se definește ca statut al Bisericilor și grupurilor sau comunităților religioase”. În ciuda preocupărilor de reducere până la dispariție a manifestărilor discriminatorii, studiile (Eurobarometre 57 – May 3002, Discrimination in Europe) arată că, pe plan european, discriminările având la bază criteriile etnic/rasial și credință/religie se situează încă la un nivel ridicat, situându-se pe poziția a doua, respectiv a treia, dintr-o gamă de șase tipuri de discriminare, în care mai sunt luate în calcul vârsta, orientarea sexuală, handicapul fizic și bolile psihice.

Gradul de manifestare al acțiunilor discriminatorii și natura discriminării sunt importante, în măsura în care aspecte precum cele etnice și religioase devin frecvent criterii de apartenență, iar un grad ridicat al discriminării poate conduce la reacții identitare ce se înscriu în sfera violenței.

în proximitatea unui spațiu balcanic cu un puternic factor islamic.

Acest fapt ar putea duce la crearea unei zone preponderent islamice în sud-estul continentului, care s-ar putea constitui într-o prelungire a unui Orient Apropiat și Mijlociu caracterizat de prezența și manifestarea unor puternice mișcări islamiste.

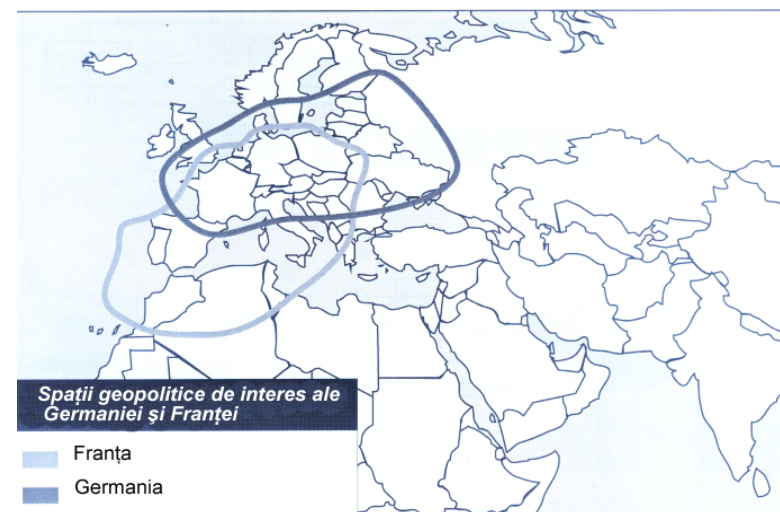
Astfel, într-un scenariu de nedorit, acest spațiu european, nou integrat, ar putea deveni o zonă predilectă de penetrare pentru elemente islamiste spre o Europă majoritar creștină.

ȚARA	NUMĂR LOCUITORI MUSULMANI	PROCENT DIN TOTAL POPULAȚIE
BOSNIA-HERȚEGOVINA	1.600.000	40%
BULGARIA	912.000	13%
CEHIA	20.000	0,2%
DANEMARCA	170.000	3%
FRANȚA	5-6.000.000	10%
GERMANIA	2.000.000./4.100.000	2%-5%
ITALIA	600.000	1%
MAREA BRITANIE	1.500.000	2,5%
OLANDA	1.000.000	6,25%
SLOVACIA	5000	
SUEDIA	400.000	4,5%
SPANIA	800.000	4,5%

Tabel. Comunități musulmane în Europa

Se poate observa, din consultarea datelor privind comunitățile musulmane din Europa, că cele mai numeroase comunități musulmane se află pe teritoriul statelor ce sunt considerate de majoritatea specialiștilor „motorul” Uniunii

Europene, Franța și Germania, țări ce își dispută zonele de influență în spațiul european(vezi harta)²⁹⁶.

Europa a ajuns la un moment important al destinului său ca actor cu manifestare globală. Nevoia de a deveni un actor global credibil și activ poate fi realizată și prin atitudinea adoptată vizavi de problema islamului. Spre deosebire de Statele Unite, Europa are o relație destul de veche cu lumea musulmană, fiind frecvent percepută ca un partener mai de încredere în spațiul Orientului Apropiat și Mijlociu.

Nu se știe dacă interzicerea afișării simbolurilor religioase în școli va reuși să promoveze ideea de toleranță, atât de necesară integrării comunităților musulmane, dar e sigur că

²⁹⁶ Dr. Andrea K. RIEMER, Die Amerikanisch-europäische Debatte um das Grunverständnis zur Internationalen Ordnung, Schriftenreihe der Landesverteidigungsakademie Wien

Franța și Germania vor trebui să acorde o atenție mai mare acestui aspect.

Guvernele europene trebuie, de asemenea, să-și îndrepte eforturile în sensul combaterii prejudiciilor generate de acțiuni discriminatorii și al promovării toleranței în rândul populației majoritare.

La mijloc este nu doar viabilitatea comunității multi-etnice și multi-religioase în Europa, dar și abilitatea Europei de a se menține ca unul dintre nucleele globale ale democrației liberale și ale eficienței economice.

SECURITATEA PORTURILOR ȘI NAVELOR. O NOUĂ ABORDARE DUPĂ 11 SEPTEMBRIE 2001

*Comandor dr. Ștefan GEORGESCU
Centrul Regional de Pregătire NATO/PfP*

Codul IMO pentru International Ship and Port Facility Security a intrat în vigoare începând cu 1 iulie 2004, provocând considerabile implicații pentru creșterea securității comerțului maritim.

Fără nici o îndoială, cu toate urcușurile și coborâșurile pe care le-a avut în ultima decadă a secolului XX și în primii ani ai secolului XXI, industria maritimă reprezintă una dintre cele mai puternice industrii din lumea contemporană, din majoritatea punctelor de vedere (cifra de afaceri, rata de creștere, numărul de locuri de muncă, cantitatea de bunuri și materii prime transportate, industriile pe orizontală care se dezvoltă datorită acestei activități etc.). Cu toate acestea, industria respectivă este extrem de vulnerabilă la atacurile teroriste.

1. Pentru securitatea porturilor

Cei ce călătoresc frecvent cu mijloacele de transport aerian s-au obișnuit cu controale minuțioase și măsurile de securitate aeroportuare care au crescut și mai mult în intensitate după 11 septembrie 2001.

Tot acest efort are în vedere prevenirea atacurilor teroriste împotriva aviației civile sau a altor obiective, cu folosirea unor mijloace ale aviației civile. Viața a demonstrat că, dacă în acest sistem există fisuri, teroriștii nu se sfiesc să acționeze (de exemplu, atacurile simultane asupra a două avioane rusești executate de teroriști ceceni la sfârșitul lui august 2004).

La fel de vulnerabile, în fața atacurilor teroriste, sunt și mijloacele navale. Atacul asupra superpetrolierului francez LIMBUR, în octombrie 2002, la intrarea în portul Al-Dhaba în Al-Shanel City, Yemen, efectuat cu dispozitive explozive improvizate pe corpul navei de către un grup de teroriști, cu ajutorul unei bărci de cauciuc rapide, a provocat avarierea petrolierului și deversarea în golful Aden a mai mult de 90000 barili de petrol.

Acest atac a avut loc la doi ani după un atac similar, executat asupra distrugătorului american USS COLE într-un port yemenit, ambele ridicând un puternic semn de întrebare asupra securității navelor în porturi și pe drumurile de acces către acestea, a securității în arealele portuare în fața unor atacuri teroriste sau a folosirii mijloacelor navale pentru executarea unor atentate teroriste gen 11 septembrie 2001.

Ambele exemple au arătat cât de simple și ușoare sunt organizarea și executarea unor astfel de atacuri și ce consecințe pot provoca. În primul caz, numai dorința SUA de a nu pierde o navă în urma unui atac terorist a făcut posibilă remorcarea distrugătorului și repararea lui la un preț cu care, probabil, puteau să construiască cel puțin unul nou. În al doilea caz, degradarea ecologică și pierderile economice, în raport cu costurile suportate de teroriști, au fost ne semnificative. Astfel, numai intervenția promptă a unităților de salvare a împiedicat provocarea unui dezastru ecologic în golful Aden.

După 11 septembrie 2001, când a apărut posibilitatea executării de atacuri teroriste folosind mijloace de transport civil, s-a constatat că folosirea navelor comerciale este mult mai facilă decât cea a avioanelor, sistemele de securitate în domeniul industriei maritime fiind mult în urma celor din aviația civilă.

În urma acestor atacuri, International Maritime Organisation (IMO) a început să lucreze asiduu pentru mărirea securității la bordul navelor civile și în arealele portuare.

A 22-a adunare IMO, ce a avut loc în noiembrie 2001 la oficiul central din Londra, a hotărât organizarea unei conferințe pe tema securității maritime, în decembrie 2002, având misiunea/sarcina de a adopta noi reguli în vederea creșterii securității, navelor și porturilor, în așa fel încât acestea să nu devină o țintă pentru organizațiile teroriste.

În același timp, organizația a aprobat un fond de ajutorare a țărilor în curs de dezvoltare de 1,5 milioane lire sterline (aproximativ 2,7 milioane USD), pentru a crește securitatea maritimă.

Un grup de lucru intersesiuni (ISWG - INTERSESSIONAL WORKING GROUP) pe probleme de securitate maritimă, care s-a reunit pentru prima dată în februarie 2002, a elaborat o serie de recomandări care au fost perfecționate în mai 2002, la întrunirea Comitetului de Securitate Maritimă al IMO (MSC - IMO). La respectiva întrunire pe probleme de securitate au fost analizate, de asemenea, toate propunerile pe această linie transmise și de celelalte comitete IMO.

În decembrie 2002, adunarea Generală a ONU a adoptat rezoluția *OCEANS AND THE LAW OF THE SEA*, cu specificația că statele lumii trebuie să se alăture IMO în vederea contracarării amenințărilor teroriste.

Măsurile obligatorii au inclus un număr de amendamente la convenția din 1974 privind Salvarea Vieții Umane pe Mare (*Safety of Life at sea - SOLAS*) și toate au fost incluse în cadrul ISPS (International Ship and Part Facility Security).

Codul ISPS a intrat în vigoare începând cu 1 iulie 2004, aplicându-se la peste 98% din tonajul gros al flotei comerciale și tehnice.

Codul poate fi considerat și ca o extindere/dezvoltare a codului ISM (*International Ship Management*). Astăzi cele două coduri constituie documente de bază pentru executarea managementului navelor comerciale. Acest cod cuprinde două părți:

Partea A – obligatorie - pentru toate navele se prevăd o serie de măsuri/cerințe ce trebuie adoptate și implementate de guverne, autorități portuare și companii de shipping.

Partea B - facultativă - sunt prezentate o serie de ghiduri care arată modul de aplicare a cerințelor din partea A.

Scopul codului este acela de a stabili un cadru consistent, viabil pentru contracararea riscurilor prin creșterea securității portuare și maritime.

Controlul implementării acestor măsuri se va executa conform capitolului XI-2 din convenția SOLAS și prevederilor existente în cod, iar guvernele semnatare vor trebui să impună aceste măsuri în apele lor teritoriale și să facă propuneri pentru îmbunătățirea lor.

Probabil că implementarea acestor reguli nu a dat posibilitatea organizațiilor teroriste să execute atacuri cu ajutorul mijloacelor maritime.

Codul are marele merit de a transforma sistemul de securitate convențional, de la bordul navelor și din cadrul platformelor portuare, într-un sistem integrat, cu toate beneficiile ce decurg de aici. Comparația între cele două sisteme este prezentată mai jos.

2. Comparație între sistemul de securitate convențional și sistemul integrat

Sistemul convențional

1. Concentrat pe restricționarea accesului la mijloace și perimetre portuare.
2. Folosește hârtie și personal pentru controlul intrărilor în diferite perimetre sau accesul la diferite mijloace.
3. Limitează accesul persoanelor neautorizate, în diferite perimetre sau la diferite mijloace, consumând timp și mijloace.

4. Folosește pentru identificare suportul de hârtie ușor de falsificat.

5. Se bazează foarte mult pe calitățile personalului.

6. Necesită o nouă verificare la fiecare nivel de acces.

7. Folosește datele de bază pentru diferite informații în mod descentralizat.

8. Folosește un număr mare de personal.

9. Dacă sistemul se dezvoltă, managementul lui devine foarte greu.

10. Sistemul nu este integrat cu alte sisteme.

11. Sistemul folosește un număr mare de furnizori.

Sistemul integrat

1. Concentrat pe securizarea cu mijloace tehnice a întregului perimetru.

2. Folosește o locație centrală pentru managementul sistemului, cu mijloace integrate din punct de vedere tehnic.

3. Facilitează numai accesul persoanelor autorizate, fără consum de timp și mijloace.

4. Folosește, pentru identificare, mijloace electronice care nu se pot falsifica.

5. Se bazează pe mijloace de identificare tehnice.

6. Asigură acces gradual fiecărei persoane, conform programării mijlocului tehnic.

7. Folosește centralizat datele de bază.

8. Folosește un număr redus de personal.

9. Managementul sistemului este foarte ușor și nu depinde de mărimea sistemului.

10. Sistemul este integrat cu alte sisteme.

11. Sistemul folosește un număr redus de furnizori.

Aceste reguli au fost adoptate și de statul român, implementarea lor va reduce pericolul terorist în radele portuare românești, punctele obligatorii de trecere, câmpul petrolifer și la bordul navelor proprii.

BIBLIOGRAFIE

1. *US Maritime Transportation Security* - Rusi/Jane's Homeland Security and Resilience
2. Monitor, July, 1, 2004.
3. *Drawing the line between privacy and maritime terrorism*, Jane's Intelligence Review, September 2004.
4. September 2004.
5. *Singapore stages maritime security exercise*, Jane's Defence Weekly, June, 2, 2004.
6. *Maritime security clampdown forces compliance*, Jane's Terrorism and Insurgency Centre, August, 10, 2004.
7. *Security of ports and Vessels: A new Approach*, Maritime Reporter and Engineering
8. News.

LIPSA DE COMUNICARE – CA FACTOR DE RISC

*Lector universitar dr. Mirela IONIȚĂ
Universitatea Națională de Apărare*

1. Introducere

Comunicarea este esențială în relațiile interumane pe care se bazează funcționarea unui grup social (a unui colectiv). Alterarea sau absența acesteia poate provoca disfuncții grave, atât la nivelul structurilor minore, în care fenomenul poate fi decelat, cât și în toate subsistemele adiacente. În multe din riscurile la adresa securității lumii se regăsește și lipsa comunicării, care generează neîncredere, extremism, alienare.

Preocuparea pentru funcționarea optimă a unui grup social trebuie privită ca o premisă esențială în relațiile sociale și activitatea profesională (mai ales în mediile supuse unor puternice influențe convergente).

Perturbarea comunicării este deseori factorul care provoacă nereușita unor proiecte sau eșuarea unor acțiuni, pentru că acest proces este esențial în organizarea activității. Riscul disfuncționalităților intervenite în procesul de comunicare la orice nivel este major; o comunicare defectuoasă generează inevitabil stări conflictuale, ale căror consecințe pot fi inestimabile.

Principiile comunicării sunt valabile atât pentru grupuri restrânse, cât și pe scară largă, pentru comunități statele, alianțe, coaliții etc.

Din rațiuni metodice, demersul de față restrânge analiza la structura de bază a comunicării interumane. La nivel individual procesul poate fi observat mai exact, relațiile sunt de o complexitate mai redusă. Astfel, zonele de risc pot fi identificate cu mai multă ușurință și expuse sistematizat în cadrul

unei comunicări științifice, dar modelele și concluziile pot fi proiectate la nivel global, deoarece diferențele civilizationale nu fac decât să lărgescă spectrul comunicațional.

Mai întâi, vom analiza, pe baza modelului comunicării, zonele unde pot apărea sincopelile ce duc la alterarea sau întreruperea comunicării.

Apoi vom urmări ce rol joacă motivarea în stabilirea unor relații interumane adecvate și, pornind de la teoria motivării, vom încerca să vedem ce implicații are acest factor în crearea coeziunii unui grup social.

În final, enunțăm câteva strategii de mediere a unor tensiuni ce pot apărea în munca de echipă, a căror cauză este tocmai comunicarea defectuoasă.

2. Modelul comunicării

Reluarea succintă a modelului comunicării²⁹⁷ permite identificarea elementelor și relațiilor prezente în acest proces, pentru a putea arăta, la nivelul acestei abstractizări, mai explicit în ce situații comunicarea nu se produce la parametrii scontati.

Comunicarea poate funcționa doar limitat la nivelul cognitiv livresc; ea se rafinează prin acumulare de experiență practică și se bazează mai ales pe înțelegere.

Acest proces presupune un emițător, un receptor, canalul, codul, mesajul și feedback-ul.

Emițătorul inițiază procesul cu o intenționalitate definită, alege mediul de transmitere și codează comunicarea.

La receptor va ajunge o informație a cărei calitate depinde atât de precizia emisiei, de gradul de bruij din canal, cât și de atenția, capacitatea de receptare, și puterea de decodare a receptorului.

²⁹⁷ LASSWELL, Harold D.: **Politik und Moral. Analyse des politisch-sozialen Verhaltens** (Übers.: Gürther, H), Stuttgart, Düsseldorf: Ring Verlag, 1957

Prin canal se înțelege instrumentarul cu ajutorul căruia este posibilă comunicarea – de la simpla exprimare orală sau scrisă până la radio, e-mail sau alte medii sofisticate.

Esențial este mesajul, a cărui structură trebuie să se caracterizeze prin claritate, proprietatea limbajului, formulare concisă etc. Orice mesaj acționează asupra receptorului, atât la nivel rațional, prin conținut, cât și la nivel emoțional, prin formă.

Feedback-ul arată emițătorului gradul de receptare a mesajului. Impactul feedback-ului este direct proporțional cu gradul de coeziune al grupului.

Mesajul²⁹⁸, la rândul său, poate fi analizat la nivelul mai multor componente: conținut informativ, funcție apelativă, funcție relațională, reflectarea sinelui.

Conținutul informativ reprezintă valoarea intrinsecă a mesajului, lipsit de orice nuanță emoțională.

În mesaje sunt conținute, deseori, implicit, și informații despre persoana emițătorului, despre starea sa de spirit. Nu toate aceste trăsături secundare sunt întotdeauna introduse voit în mesaj de către emițător.

Totodată, un mesaj dispune și de o funcție relațională, prezentă mai ales în manifestările nonverbale care însoțesc mesajul, din care poate fi dedusă atitudinea față de interlocutor: simpatia, antipatia sau așteptările emițătorului.

3. Erori de comunicare

În acest model comunicațional, disfuncțiile pot apărea la nivelul fiecărei componente.

Erorile de receptare pot apărea atât pe plan informativ, cât și pe cel emoțional. Cea mai dificilă problemă în comunicarea

²⁹⁸ THUN, Friedmann Schulz Von, RUPPEL, J.; u.a. **Miteinander reden. Kommunikationspsychologie für Führungskräfte**; Reinbeck bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuchverlag (rororo 61531), 2003

interumană este interferarea celor două planuri. Există pericolul unor sincope de comunicare, atunci când conotațiile invadează planul informativ. Este necesară o dezambiguizare prealabilă a relațiilor dintre interlocutori, pentru a obține o comunicare corectă.

Tehnicile de comunicare pot ameliora corectitudinea receptării. Ca o premisă importantă a comunicării poate fi considerată receptarea conștientă și activă a întregului mesaj. O eroare frecventă este o receptare superficială, determinată de diverse cauze, interne și externe.

Întrebările în sine se pot constitui ca o strategie de comunicare.

Întrebările deschise permit celui chestionat să ofere doar atâta informație cât consideră necesar, însă permit celui interesat să obțină informații utile. Nu sunt foarte relevante întrebările închise, la care nu se poate răspunde decât cu „da” sau „nu”, nici întrebările ce conțin sugestii privind natura răspunsului așteptat.

Întrebările de detaliu pot fi mai productive, respectând niște principii, cum ar fi: introducerea explicită în temă, formularea de întrebări concrete și neutre, răbdarea, motivarea explicită a notelor personale, semnalizarea evidentă a schimbării temei de discuție. Interlocutorul trebuie să rămână cu impresia că este ascultat.

Vom enunța în continuare câteva sugestii pentru realizarea unui feedback constructiv, presupunând aprioric reacția interlocutorului ca deschisă și autentică, în condițiile unui climat destins, laborios și fără inhibiții.

Un răspuns convențional sau silit generează alterarea comunicării. Aceasta trebuie să fie promptă și corectă, pentru a nu putea fi susceptibilă de intenții manipulatorii. Afirmatiile la obiect sunt de preferat celor generale, standardizate. Reacția adecvată trebuie să țină cont de toți participanții la discuție și să poată genera comportamente constructive.

Un feedback eficient poate contracara atitudini parazite, neproductive sau adverse în cadrul unui grup social și contribuie, totodată, la clarificarea relațiilor umane, la mai buna înțelegere a interlocutorilor, consolidând certitudinea de a fi fost înțeles corect. Într-un colectiv pot fi decelate diverse structuri de comunicare, de la cea centrată pe un leader la cea direcționată ierarhic, până la cea completă, în „rețea”, în care fiecare interrelaționează cu fiecare. Structura de rețea caracteristică unei echipe (unui grup social unit) se definește prin viteză de comunicare²⁹⁹.

Adoptarea uneia sau alteia dintre structurile de comunicare depinde atât de tipul activității din grupul social, de timpul la dispoziție pentru finalizarea demersului propus, cât și de infrastructură.

4. Importanța motivării

Motivarea favorizează îndeplinirea obiectivelor propuse, pentru că, într-un colectiv, un membru motivat dovedește inițiativă și rezistență. Este de datoria oricărui leader să-și motiveze colaboratorii, dar, numai dacă el însuși este motivat, va putea să fie convingător. Comportamentul unui individ este determinat în egală măsură de motivație, aptitudine și context³⁰⁰.

Munca poate fi privită sub două aspecte: ca efort, povară prestată din constrângere materială sau ca instrument de afirmare și confirmare a propriei valori, ca sursă de contacte sociale³⁰¹.

²⁹⁹ LEAVITT, Robert M., **Languages of the world**, München: (i.e.) Unterschleissheim (Newcastle: Lincom), 1996

³⁰⁰ KIECHL, Rolf, **Macht im kooperativen Führungsstil**, Bern, Stuttgart: Haupt, 1985

³⁰¹ MASLOW, Abraham H., **Motivation und Persönlichkeit** (Übers.: Kruntorad, P.), Reinbeck bei Hamburg: Rowohlt – Taschenbuchverlag (rororo 17395), 1999

Orice membru dintr-un colectiv poate fi motivat intrinsec și extrinsec. Dintre factorii intrinseci, enunțăm: nevoia de activitate, interesul pentru stabilirea unor contacte interumane, dorința de autoafirmare, de performanță, dar și tendințele de exercitare a autorității.

Factorii extrinseci sunt satisfăcuți prin rezultatele muncii: prestigiu, avantaje sociale și materiale, pe când cei intrinseci sunt satisfăcuți de munca însăși. De aceea, factorii intrinseci au un impact durabil, ei constituie ca factori de stabilitate și sunt mai greu de influențat.

5. Gestionarea conflictelor în grupuri sociale

Într-un colectiv, stările conflictuale sunt considerate normale, în situațiile în care acesta este implicat în realizarea unui proiect. Aceste stări pot fi considerate, într-un climat de muncă intensă și sub aspectul lor pozitiv, ca promotori ai progresului.

Ele pot fi generate de divergențele de obiective și coordonarea impusă, de diversitatea concepțiilor și a metodelor sau de relațiile interumane. În acestea din urmă, antipatia poate surveni ca o consecință a stării materiale precare, a dorinței de afirmare sau a competiției.

Starea conflictuală poate fi percepută ca un proces în care pot fi identificate mai multe etape, valabile în mare măsură și pentru marile comunități umane.

O primă fază se situează pe tărâmul presentimentului, al anticipării. Contradicțiile nu sunt încă conștientizate de părțile implicate în conflict.

Aceasta este urmată de o fază conștientizată, în care însă divergențele nu sunt încă formulate explicit. Până aici, mai există speranța reală ca starea conflictuală să dispară de la sine.

Conflictul se dezvoltă într-o fază a discuțiilor, când viziunile divergente sunt enunțate în stil colocvial.

Escaladarea conflictului atinge apoi o fază a disputelor deschise, când se încearcă, mai cu seamă, impunerea propriului punct de vedere.

Punctul culminant este reprezentat de faza luptei deschise, când nu mai există decât victoria sau înfrângerea.

Se constată preocuparea intensă de stopare a escaladării conflictelor într-o fază cât mai timpurie, pentru asigurarea unui climat laborios.

Există mai multe strategii folosite pentru rezolvarea stărilor conflictuale.

Una dintre ele presupune că din procesul de rezolvare a conflictului rezultă doi învingători. Opiniile contradictorii sunt dezbătute și este căutată o rezolvare acceptabilă pentru toate părțile implicate. Este un ținut al negocierii, care admite că ambii competitori pot pierde sau câștiga simultan.

Cealaltă are ca rezultat un învingător și un învins. Este tiparul clasic al relațiilor de putere, atât de întâlnit în istoria umanității. Așa se petrec lucrurile când unul se impune și celălalt cedează. În această situație este de dorit o atitudine tolerantă și un demers de mediere, astfel încât imaginea celui învins să fie lezată cât mai puțin.

Există și cea de-a treia variantă, din care rezultă doar înfrângeri. Toate părțile implicate trebuie să se mulțumească cel mult cu acceptări parțiale. Soluția, în acest caz, este compromisul, care nu înlătură însă cauzele stării conflictuale.

Doar prima modalitate de rezolvare este constructivă, celelalte nu aduc decât rezolvări parțiale sau amânări. De aceea, orice altă rezolvare, cu excepția consensului, înseamnă instabilitate.

Un colectiv se comportă ca o echipă atunci când prezintă un grad înalt de coeziune.

Grupul este caracterizat, atunci, ca o asociere temporară în jurul unei activități comune, în care fiecărui membru îi revine un rol și fiecare trebuie să respecte norme prestabilite și

își însușește un statut precis. Normele, rolurile și statutul asumat sunt premisele pentru constituirea unei structuri care urmărește, ca entitate, îndeplinirea unor obiective. Obiectivele de grup se concretizează prin convergența reprezentărilor individuale în urma unui proces laborios ce implică o comunicare intensă și o interacțiune eficientă. Pot fi enunțate câteva reguli pentru optimizarea muncii în echipă.

În colectiv, se pleacă de la premisa că toți membrii sunt egali și că toți, deopotrivă, au, în egală măsură, acces la sursele de informare. Fiecare membru trebuie să fie convins că schimbul deschis de opinii este în scop constructiv, iar strădania de a-l asculta și de a-l înțelege pe interlocutor este la fel de importantă ca expunerea propriilor idei. Critica este obiectivă și constructivă, iar conflictele pot fi rezolvate în urma unor discuții deschise. Deciziile trebuie luate preponderent pe baza consensului; majoritatea simplă este doar o soluție de compromis, deci instabilă. Toate deciziile trebuie anunțate în plen. Munca în echipă prezintă atât avantaje, cât și dezavantaje. În cazul unor activități ce presupun realizarea unor importante proiecte de anvergură predomină avantajele. Calitatea și cantitatea cunoștințelor de care dispune grupul este net superioară oricărei valori individuale. Datorită diverselor perspective de abordare, greșelile pot fi identificate și înlăturate mai repede.

Un climat destins are un efect stimulator. Riscul este dispersat la nivelul întregului grup, ceea ce înlătură inhibițiile și crește potențialul fiecăruia de a experimenta, fără teama de a greși iremediabil. Dezavantajele pot fi conflicte de interese sau confruntări în privința competențelor.

6. Coeziunea grupului

Orice structură de grup este permanent supusă dinamicii: relațiile interumane și performanțele sunt influențate de un complex de factori interni și externi.

Constituirea unui colectiv trece prin mai multe faze³⁰².

În faza preliminară, colectivul nu este format, fiecare membru încearcă să-și formeze o părere despre ceilalți, să afle care este reprezentarea celorlalți despre el. Comportamentul este caracterizat de precauție și adâncimea relațiilor interumane este redusă.

În faza următoare, apar deseori tensiuni generate de lupta pentru poziții favorizate, de căutarea unor roluri convenabile, de inhibiții survenite ca urmare a unor critici prea aspre sau neavenite. Aceasta se caracterizează, de regulă, prin formarea de „biserițe”. În această fază, rezolvarea sarcinilor profesionale este deseori frânată. Depășirea crizei este posibilă atât prin impunerea strictă și respectarea unor principii, reguli și norme, cât și prin repartitia corectă a responsabilităților. Doar astfel se poate evita ca interesele personale să nu primeze în locul celor profesionale.

Într-o evoluție firească, trecerea la faza următoare este caracterizată de o mutație valorică. Tendințele agresive sunt aplanate progresiv, iar în locul lor își face simțită prezența armonia. Normele stabilite încep să capete greutate, sunt respectate din convingere, nu din constrângere. Discuțiile se dezbară treptat de inhibiții și convenții, transparența se instalează în schimbul de idei. Stările conflictuale sunt tot mai rare și, chiar în situații tensionate, consensul apare mult mai rapid. Compromisurile sunt acceptate, atunci când favorizează performanțele profesionale. Obiectivele profesionale sunt interiorizate de către fiecare membru și intervine mobilizarea tuturor, în vederea realizării optime a sarcinilor.

Desăvârșirea relațiilor interumane într-un colectiv este atinsă în faza creativă, atunci când problemele individuale au fost în general rezolvate, când grupul s-a rodat, iar eventualele

³⁰² THUN, F. S.; RUPPEL, J., u.a.: **Miteinander reden. a.O.**; (rororo 61531), 2003

abateri de la normă sunt privite cu toleranță, atât timp cât nu afectează esența proiectului. În relațiile dintre membri predomină spiritul de întraajutorare. Se presupune că responsabilitățile, competențele și sarcinile au fost distribuite în vederea obținerii unor rezultate optime.

Aceste condiții fiind îndeplinite, colectivul se poate mobiliza pentru obținerea unor rezultate superioare și este capabil să depună un efort susținut pe perioade mai lungi de timp. Doar în această fază de armonizare poate fi cuantificată valabilitatea unor soluții pe plan profesional.

7. Concluzii

Jocul între consens și compromis, în existența unui grup social, poate fi considerat, în final, ca factor de progres. Compromisul reprezintă doar o rezolvare provizorie, caracterizată prin instabilitate, deoarece sursele de tensiune nu au fost înlăturate.

În managementul conflictelor, demersurile converg către obținerea unor stări stabile. Optimizarea procesului de comunicare este factorul care stă la baza rezolvării stărilor conflictuale.

Considerațiile rezultate din analiza relațiilor interumane pot fi extrapolate la nivelul societăților, al comunităților statale.

Comunicarea nu este doar un instrument, ci parte integrată în buna funcționare a societății, de la cele mai simple structuri până la comunitate, privită în ansamblul ei.

SURSE NUCLEARE DE INSTABILITATE ȘI INSECURITATE

*Colonel (r) prof. cons. dr. Eugen SITEANU
Chestor de poliție drd. Ioan OROS*

În conformitate cu titlul lucrării, vom începe cu o cronologie neagră a accidentelor nucleare petrecute pe mapamond:

- **Octombrie 1957** - la Complexul Nuclear Windscale din Marea Britanie s-a declanșat un incendiu care a distrus miezul unui reactor de producere a plutoniului și a degajat substanțe radioactive în atmosferă ce au provocat moartea a sute de oameni din cauza cancerului;

- **Ianuarie 1958** - s-a produs un grav accident nuclear lângă orașul Kistim din Urali, U.R.S.S., din cauza căruia au decedat sute de persoane, bolnave de radiații;

- **1958** - în urma exploziei de la Centrul de stocare a deșeurilor radioactive din Kychtyn (S.U.A.) s-au contaminat peste 1000 km² de teren și au murit câteva sute de oameni;

- **3 ianuarie 1961** - la un reactor experimental din Idaho Falls (S.U.A.) s-a produs un accident în urma căruia au decedat trei tehnicieni;

- **4 iulie 1961** - pe un submarin atomic sovietic s-a fisurat o conductă la unul din cele două reactoare și, din cauza scurgerii de radiații, au decedat căpitanul și șapte marinari;

- **1963** - la o centrală nuclearo-electrică (CNE) din Windscale (Marea Britanie) a avut loc un accident și au fost iradiați și spitalizați 40 de muncitori;

- **5 octombrie 1966** - lângă Detroit, din cauza deteriorării sistemului de răcire cu sodiu, miezul unui reactor experimental s-a topit;

- **17 octombrie 1969** - la Saint-Laurent, Franța, s-a aprins amestecul dintr-un reactor nuclear, din cauza alimentării defectuoase cu combustibil, ceea ce a produs scurgeri radioactive;

- **1969** - în localitatea Lingen, din RFG, la CNE, s-a produs o defecțiune tehnică ce a produs emisii de radiații, fapt ce a impus modificarea construcției reactorului;

- **5 iulie 1970** - la Dresden (SUA) s-a produs un accident la CNE care a declanșat o puternică degajare de iod-131, cu o concentrație mult mai mare decât cea admisă;

- **1972-1973** - în SUA s-au produs 850 de abateri de la normele de funcționare a reactoarelor nucleare, deoarece 70% dintre acestea aveau defecțiuni la sistemele de securitate;

- **1974** - s-a produs o explozie la o CNE din Sevenco, lângă Marea Caspică;

- **7 decembrie 1975** - la Complexul atomic Lubmin, de lângă Greifswald, din RFG, datorită neglijenței unui electrician, s-a produs un scurtcircuit, urmat de un incendiu și o topire a miezului reactorului;

- **1976** - s-a înregistrat o explozie la CNE Bridgman, din SUA, urmată de pierderi de gaze radioactive, în care a murit un muncitor și au fost contaminați grav șase oameni;

- **1977** - a survenit o avarie la pompele CNE Brunsbittel, din RFG, ceea ce a produs emiterea de vapori radioactivi;

- **1978** - în timpul încărcării anuale, cu combustibil nuclear, s-au produs fisuri ale generatorului de vapori din CNE Doule (Belgia) și au fost iradiați patru muncitori;

- **28 martie 1979** - la uzina Three Mile Island, de lângă Harrisburg, Pennsylvania, a avut loc cel mai mare accident nuclear din SUA, din cauza topirii unuia dintre reactoare, cu emiterea unor gaze radioactive în atmosferă. A doua zi după accident, deasupra reactorului s-a format un nor de gaze radioactive care nu a putut fi eliminat decât după șase zile de

intervenție. În a treia zi au fost evacuate femeile însărcinate și copiii, s-au închis toate drumurile pe o rază de 16 km și s-a elaborat un plan de evacuare a populației dintr-o zonă cu raza de 32 km. După acest accident, în SUA și în alte state, s-a trecut la acțiuni severe de sporire a securității în funcționarea CNE și de pregătire a personalului pentru intervenție la accidente nucleare etc. Faptul că s-a produs un accident cu pierderea lichidului de răcire demonstrează că accidentele la CNE sunt posibile din diverse cauze ceea ce determină luarea unor măsuri severe de protecție, indiferent de varianta CNE;

- **7 august 1979** - s-a înregistrat scurgerea unei cantități de uraniu puternic îmbogățit, la o uzină secretă de combustibil nuclear din Tennessee, când circa 1000 de persoane au fost iradiate;

- **25 aprilie 1981** - în timpul unor lucrări de mentenanță (reparații) la o uzină din Tsuruga, din Japonia, au fost iradiați 45 de muncitori;

- **noiembrie 1983** - la uzina Sellafield, din Marea Britanie, s-a produs descărcarea accidentală a unor deșeuri radioactive în Marea Irlandei;

- **10 august 1985** - șantierul naval Skotovo-22, care deservea flota sovietică de submarine atomice, a fost devastat de o explozie, în urma căreia au murit zece persoane pe loc, iar multe altele ulterior, din cauza iradiațiilor;

- **26 ianuarie 1986** - la o uzină din Oklahoma, a ars un cilindru din material nuclear, încălzit necorespunzător, provocând moartea unui muncitor și rănirea altor 100;

- **26 aprilie 1986** - pe timpul acțiunilor de mentenanță, mai precis pe timpul activităților de descărcare – reîncărcare cu combustibil a unuia din cele patru reactoare de la Cernobâl, care funcționa cu numai 7% din putere, are loc cel mai grav accident nuclear din lume. La CNE-Cernobâl (Ucraina), o explozie puternică a degajat în atmosferă o mare cantitate de substanțe radioactive (produse prin evacuarea a 50 tone de

combustibil nuclear transformate în particule de bioxid de uraniu, Iod-131, Plutoniu-239, Neptuniu-239, Cesium-137, Stronțiu-90), care a afectat cea mai mare parte a Europei. 31 de persoane din personalul de deservire și pompieri au fost uciși din prima fază a accidentului. S-a trecut la evacuarea a mii de persoane, pe o rază de 30 km. Contaminarea radioactivă a mari suprafețe de teren și lucrările de cercetare și decontaminare au dus la îmbolnăviri specifice și chiar mutații genetice, finalizate cu moartea ulterioară a mii de oameni. Președintele comisiei guvernamentale nu a aprobat evacuarea populației din orașul Pripiat. Abia a doua zi – pe 27 aprilie – a început evacuarea. Deși teritoriul României a fost supus contaminării radioactive, începând cu ziua de 29 aprilie, totuși, factorii de decizie din teritoriu au fost anunțați despre accidentul nuclear abia la 1 mai 1986, iar în zilele următoare a fost anunțată și presa.

Populația României a suferit o iradiere suplimentară mai mare în anii care au urmat, în perioada în 1986-1988. Ca urmare, numărul și gravitatea unor îmbolnăviri, datorate iradierii, s-au radicalizat în toți acești ani.

- **24 martie 1992** - conducta unui reactor de la stația Sosnovîi Bor, de lângă Sankt Petersburg (Rusia), datorită pierderii presiunii, a degajat în atmosferă o cantitate de iod radioactiv și gaze inerte, ceea ce a provocat îngrijorare pe plan internațional;

- **noiembrie 1992** - are loc cel mai grav accident nuclear din Franța. În localitatea Forbach, trei muncitori au fost contaminați după ce au intrat fără costum de protecție într-un accelerator de particule. Membrii conducerii au fost condamnați la închisoare, pentru nerespectarea măsurilor de protecție a muncii;

- **noiembrie 1995** - la CNE-Cernobîl s-a produs un nou accident la transferarea combustibilului nuclear dintr-un reactor în altul<

- **30 septembrie 1999** - la complexul nuclear din Tokaimura (Japonia), un ventilator a rămas în funcțiune 12 zile după producerea unui grav accident nuclear, emițând continuu particule radioactive. Au fost evacuate 50 de locuințe, aflate la mai puțin de 200 de metri de uzină, iar 320.000 de persoane au rămas izolate în casă timp de peste 24 de ore. Au fost iradiate cel puțin 69 de persoane, iar unul din angajați a decedat datorită expunerii la o doză de radiații de 17.000 de ori mai puternică decât ar fi fost normal. În urma acestui accident, Ministrul Comerțului Internațional și Industriei a dispus trecerea la verificări minuțioase în cele 51 de centrale nucleare din țară. S-a demonstrat științific că acest accident este cel mai grav după explozia de la Cernobîl din 1986³⁰³.

După atâtea accidente nucleare, nu e de mirare că opinia publică românească, europeană și mondială își pune întrebări referitoare la securitatea noastră, a tuturor, iar lumea și-a creat imaginea sumbră a catastrofelor nucleare, cu urmările lor cutremurătoare.

Securitatea îndoielnică a centralelor nucleare și a armelor nucleare provoacă neliniște și teamă. De aceea, opinia publică vrea să cunoască imediat faptele care, uneori, se ascund de către militarii sau civilii oficiali. De aceea, suntem neliniștiți de orice instabilitate, mai ales dacă aceasta este produsă de fizica nucleară și de catastrofele ei. Opinia publică nu mai acceptă să fie dezinformată și își apără dreptul la informare, inclusiv despre sursele nucleare de instabilitate și insecuritate care, din nefericire, nu cunosc granițe. Oamenii vor să știe aspectele tehnice care explică mecanismele producerii accidentelor nucleare. Opinia publică pune întrebări referitoare la implicarea relațiilor birocratice în aceste accidente, la erorile științifice și

³⁰³ PRUNACHE, D., NEMEȘ, L. V., TRANDAFIR, P., GEANTĂ, Ș., **Accidentul nuclear**, S.C. Telegrafia România S.R.L., București, 2003, pp. 69-72.

constructive (tehnice) care conduc la asemenea catastrofe. De aceea, cetățenii vor să afle ce presiuni ierarhice și politice s-au făcut pentru ca acestea să nu mai aibă loc în viitor. Căci, în aceste accidente sau catastrofe nucleare, sunt implicați indivizi de pe toate treptele ierarhiei sociale și politice, cu defectele lor, cu slăbiciunile și rătăcirile lor, dintre care unii încearcă să oprească, iar alții, în ignoranța lor, sunt vinovați de dezlănțuirea monstrului atomic.

Iată de ce vrea opinia publică să cunoască toate cauzele și urmările catastrofelor nucleare. Este momentul ca toți oamenii să aibă dreptul de a participa la luarea unor decizii strategice în domeniul producerii energiei nucleare, pentru că de aceste surse de instabilitate depind securitatea națională, regională și mondială!

La trei ani după catastrofa de la Cernobîl, Andrei Saharov își exprimă opinia ca reactoarele nucleare să nu mai fie construite la suprafața solului, ci numai în subteran, indiferent de costuri. De asemenea, aceste probleme se cer rezolvate nu numai de specialiști „cu metodele lor îngust tehnice, preconcepte și adesea nu tocmai interesate, cu răspunderea lor colectivă și cu interdependența lor”, ci și de către majoritatea cetățenilor.

„Personal”, accentua acesta, „sunt convins că energetica nucleară îi este necesară omenirii și că trebuie să se dezvolte, dar în condițiile unei securități practic absolute, ceea ce necesită realmente amplasarea subterană a reactoarelor”³⁰⁴.

Până în luna mai 1986, energia nucleară și atomul pașnic erau prezentate ca o culme a securității, a purității ecologice, a siguranței în funcționare și a fiabilității. Mulți oameni de știință susțineau sus și tare că CNE sunt absolut sigure, iar reziduurile din aceste centrale sunt compacte și se pot păstra în deplină siguranță, în locații izolate de mediul extern. Dar când s-a

³⁰⁴ MEDVEDEV, Grigori, **Adevărul despre Cernobîl**, Editura Humanitas, București, 1992, p. 6.

produs explozia de la Cernobîl, combustibilul nuclear s-a depozitat chiar lângă reactorul distrus. Consecința a fost, desigur, suprainradiarea constructorilor (muncitorilor).

Opinia publică neliniștită de amplasarea CNE în zonele preorașenești sovietice era adormită de cuvintele unor academicieni comuniști care dădeau asigurări că toate CNE din URSS sunt absolut sigure în exploatare și nu există motive de îngrijorare. Oamenii politici care conduceau Comitetul de Stat pentru Utilizarea Energiei Nucleare afirmau că CNE din URSS reprezintă surse curate de energie, în sensul că nu poluează mediul înconjurător. De asemenea, ei spuneau că nu trebuie să existe neîncredere în CNE și nici teamă de pericolul radiațiilor, deoarece exploatarea acestora „dovedește că ele sunt absolut sigure în funcționare”. Această propagandă se ducea în timp ce se opreau reactoare nucleare, deoarece se topeau casele de uraniu combustibil și erau suprainradiați oamenii care le reparau.

Istoria radioactivă a durat peste 15 ani, până la catastrofa de la Cernobîl. Până atunci, personalul care repara reactoarele și care efectua și alte lucrări de mentenanță era mereu suprainradiat. Există informații că reziduurile radioactive erau injectate prin sonde în subteran, iar în Marea Britanie erau evacuate sub formă de ape radioactive în Marea Irlandei. Din aceste cauze, cetățenii Austriei au interzis darea în exploatare a unei CNE, după ce aceasta a fost construită. Gradul de fiabilitate al CNE sovietice este foarte scăzut și foarte aproape de un accident sau de o catastrofă.

Informațiile despre accidentele petrecute la CNE se difuzau numai pentru conducerea superioară de partid (URSS), iar ceilalți nu aveau acces decât la informații trunchiate. Dar lipsa informațiilor, referitoare la experiența negativă, are consecințe imprevizibile.

Ministerul Energiei Electrice și al Electricității al URSS (Maioret) a desființat Direcția Lucrări de Proiectare și de

Cercetare Științifică, a redus volumul reparațiilor la CNE, mărirând riscul unor accidente sau catastrofe.

Un șef de șantier al CNE Zaporojie a spus: „Asta-i tragedia noastră națională. Mințim și îi învățăm și pe subalternii noștri să mintă. Asta n-o să ducă la nimic bun”³⁰⁵. Această catastrofă s-a datorat incompetenței personalului cu funcții de conducere din URSS. Așa, spre pildă, ministrul și cadrele cu cele mai înalte funcții din MEEE erau incompetenți în domeniul energiei nucleare, al exploatării CNE.

Pe data de 28 aprilie 1986, dimineața, în Suedia, Danemarca și Finlanda s-a înregistrat o creștere bruscă a nivelului de radioactivitate, de zece ori mai mare decât era normal. Imediat s-au cerut explicații URSS-ului privind cauzele iradierii. Abia seara, sovieticii au difuzat un comunicat referitor la un accident survenit la centrala nucleară de la Cernobâl.

Lumea se întreabă dacă trebuie incriminată concepția constructivă a centrelor nucleare sovietice și, mai ales, cea pe bază de reactoare tip RBMK.

15 din cele 46 de reactoare care funcționau în URSS în anul 1985 erau de tip RBMK (reactor de mare putere cu apă în fierbere). Aceste reactoare furnizau 40% din energia electronucleară și aproximativ 5% din producția totală de energie electrică a URSS.

Construcția acestor reactoare s-a făcut neglijent, cu materiale de slabă calitate. Ele erau destinate atât producerii energiei electrice, cât și plutoniului, care are, bineînțeles, destinație militară. Acest tip de reactoare funcționează și pe submarinele sau navele de suprafață cu propulsie nucleară. Ele prezintă, totuși, două importante inconveniente, și anume:

- pierderea de produse de fisiune în apa de răcire care trece prin miezul reactorului. Spre deosebire de acestea, centralele occidentale au un al doilea circuit de apă necontaminată, încălzită de circuitul primar;

³⁰⁵ Apud, MEDVEDEV, Grigori, op. cit., p. 24.

- lipsa unei a doua incinte de protecție (în afara cofrajului de beton), care să izoleze ansamblul reactorului de circuitele în contact direct cu miezul său.

După accidentul de la Cernobâl, s-a pus problema poluării pânzei freatice a râurilor Pripet și Nipru, care trebuia împiedicată de către specialiștii ruși.

S-a demonstrat, cel puțin statistic, că există o legătură între doza de radiații primită și cancer. S-a constatat că muncitorii care efectuează operații cu „risc nuclear” – încărcarea și manipularea combustibilului submarinelor nucleare – au o rată de îmbolnăvire de cancer de două ori mai mare decât muncitorii care nu efectuează asemenea operații.

De aceea, în lume există oameni care se pronunță fie pentru închiderea unor centrale nucleare-electrice, fie pentru desființarea acestora (de menționat că, pe mapamond, funcționează astăzi peste 440 de centrale nucleare-electrice, repartizate în 35 de state). Această problemă nucleară este deosebit de importantă și pentru țara noastră, deoarece Guvernul României urmează să pună în funcțiune în curând și celelalte reactoare nucleare ale Centralei nucleare-electrice de la Cernavodă, iar chestiunea securității acestora interesează în cel mai înalt grad.

**FENOMENE ENERGO-INFORMAȚIONALE ȘI
APLICAȚIILE LOR ÎN DOMENIUL MILITAR.
ACȚIUNI NOCIVE ÎN CÂMPUL DE LUPTĂ
MULTIDIMENSIONAL**

Colonel (r) prof.univ.dr. Constantin TEODORESCU
Universitatea Națională de Apărare

„Cele mai scump plătite lucruri sunt: știința și prostia”
Eugen Celan – Războiul parapsihologic

**1. Războiul parapsihologic – o realitate a
contemporaneității**

Se poate afirma că anticul principiu „*si vis pacem para bellum*” nu a avut niciodată o mai mare actualitate ca acum.

Afirmația de mai sus are la bază însăși configurația realității la care suntem martori.

Marile puteri continuă „lupta” contra unor dușmani declarați sau numai potențiali probabili, cu noi mijloace și procedee din ce în ce mai sofisticate, rodul unor cercetări acerbe și costisitoare în acest vast domeniu numit parapsihologie.

Parapsihologia a fost și continuă să rămână una din cele mai controversate discipline științifice, ba chiar după unii cercetători, o disciplină paraștiințifică.

Problematica pe care ea o ridică are și merite, și limite, dar stârnește în același timp un interes deosebit pentru cei ce o investighează, interes ce se amplifică odată cu parcurgerea așa numitului ABC al acestei discipline.

Chiar dacă unele produse ale acesteia capătă o utilitate malefică, fiind îndreptate nu spre bine omului ci, dimpotrivă, spre răul său, este bine ca aceste mijloace parapsihologice să fie cunoscute, considerând că o persoană avizată poate fi mult mai

greu manipulată decât un neștiutor. Ca preocupare omenească, originea ei se confundă cu originea apariției omului, ca ființă dotată cu ceea ce se numește „conștiință și conștiință”³⁰⁶.

Prezența și existența unor fenomene pe care percepția noastră uzuală nu le poate explica imediat și care par a se derula în cadrul unui univers sau universuri paralele stau la baza parapsihologiei și reprezintă sfera de activitate și investigații a specificului ei. În multe lucrări ele se denumesc „fenomene exotice”. Sunt fenomene controversate, având multe motive pentru a stârni unora o repulsie totală sau o stare de neîncredere, ducând la o atitudine rezervată și chiar circumspectă față de acestea. Se pot enumera unele motive ce determină aceste stări și anume: fenomenele nu se desfășoară în planul universului newtonian, cel mai accesibil înțelegerii noastre; unele nu-și pot găsi o explicație coerentă în lumina preceptelor și legilor cunoscute; preceptele și legile cunoscute nu pot descrie cauzalitatea și mecanismele de producere ale acestora; nu există cristalizate metodologii adecvate de investigare, dar există o „falsă reticență, poziții preconceptuate și chiar o totală ignorare”³⁰⁷ a acestor fenomene și chiar a disciplinei în sine. În prezent, rezultatele cercetărilor parapsihologice cu aplicabilitate militară sunt foarte bine păzite, cu toate că tehnici de inducere în eroare a părții adversare sunt larg utilizate. Tendințele în cercetarea parapsihologică sunt grupate în două direcții: una, prin căutarea unor aplicații cu caracter benefic pentru om, cealaltă legată de încercări de a utiliza acest gen de descoperiri în scopul ducerii unui război nedeclarat, denumit de mulți cercetători militari războiul parapsihologic.

Armele și tehnologiile aparținând arsenalului parapsihologic, deja dezvoltate și operaționale sau în curs de realizare, sunt vag cunoscute de marele public creând un caracter insolit

³⁰⁶ Eugen CELAN, **Războiul parapsihologic**, Editura Teora, București, 1993

³⁰⁷ Ibidem

și secret. La început, cei care au avut preocupări în investigarea fenomenelor parapsihologice au fost fizicienii și medicii, cum ar fi: Crookes, Swedenbrog, Einstein sau Mesmer, Richet, Charcot, Bozzano.

În prezent, există numeroase instituții care studiază problematica, printre care amintim: Institutul de Tehnologii Avansate „Bruman” – Moscova (dr. Wagner), unde se fac multiple cercetări nedefinite (P.E.S.) telepatie și Standford Reserch Institute din S.U.A., unde există largi colective de cercetători ce investighează fenomenele parapsihologice, dar din păcate nu numai în scopurile pașnice declarate.

Protagoniștii domeniului au recunoscut existența manifestărilor parapsihologice, fenomenele putând fi grupate în:

- fenomene despre care știm că știm;
- fenomene despre care știm că nu știm³⁰⁸;
- fenomene despre care nu știm că nu știm.

2. Parapsihologia – arma secretă a prezentului

Se cunoaște că, în actuala civilizație, cele mai scump plătite lucruri sunt: știința (adică informația, în sensul ei semantic cel mai larg) și neștiința (neinformația, dezinformarea, informația parțială sau distorsionată). În contextul implicațiilor militare se caută să fie utilizate toate metodele, tehnicile și tehnologiile capabile a aduce posesorului lor un surplus de informații, în special în domenii vitale. Sunt căutate procedee care să utilizeze mijloace de procesare a informațiilor care permit atât protejarea propriilor agenți, dar și penetrarea „zidurilor” ce înconjoară secretele adversarului. Se utilizează o întreagă gamă de mijloace și procedee „fără scrupule sau reticențe, ortodoxe, neortodoxe sau heterodoxe, clasice sau neconvenționale”³⁰⁹, apelându-se la cele mai recente

³⁰⁸ Eugen CELAN, op. cit.

³⁰⁹ Ibidem

descoperiri ale științei, dintre acestea nelipsind parapsihologia ce ocupă o poziție privilegiată.

În funcție de acordul cu teoriile științifice, clasificarea fenomenelor manifeste în comune și exotice poate fi generalizată la scara tuturor fenomenelor „continuum-ului material”³¹⁰.

Un tablou general al continuum-ului material, cu realitățile (domeniile) și subdomeniile care îl compun (elemente definitorii) este prezentat în anexa nr. 1.

În prezent, știința se confruntă tot mai mult cu un număr de anomalii (anomalies). Anomaliile sunt fapte, observații sau rezultate experimentate, care se abat de la teoriile științifice acceptate și nu pot fi explicate satisfăcător în contextul cunoștințelor actuale.

Anomaliile au existat și vor exista întotdeauna, ele fiind motorul dezvoltării cunoașterii, în general, și a științei în particular.

Se consideră ca la baza anomaliilor sistematice s-ar afla fenomenele anormale (*anomales fenomeno*)³¹¹.

Denumirea de fenomene exotice poate fi considerată un sinonim pentru fenomenele anormale. Cele mai importante anomalii, care sunt fenomenele anormale sau exotice, au fost cunoscute de-a lungul timpului sub denumiri diferite, după cum sunt prezentate în anexa nr. 2.

Termenul de paranormal a fost introdus probabil în secolul XIX cu sensul “dincolo de normal”.

Termenul PSI (notal Psi sau Ψ) a fost propus de Thouless – 1942, secondat de Weiner (1946), ca o ipoteză provizorie pentru acel ceva care generează fenomene paranormale.

³¹⁰ Continuum-ul material (C.M.) definește realitatea obiectivă în totalitate, subliniind caracterul material unitar al acesteia. (Adrian PĂTRUȚ, **De la normal la paranormal**, Editura Dacia, 1993).

³¹¹ Adrian PETRUȚ, op. cit.

Denumirea de parapsihologie a fost propusă de germanul Dessoir (1889), pentru disciplina ce studiază fenomenele care nu se încadrează în cursul normal al vieții afective și spirituale. Termenul de psihotronică a fost propus de ziaristul elvețian Clerc (1954) sub pretextul că ar opune o știință nouă, socialistă, unei pseudoștiințe burgheze depășite.

3. Taxonomia fenomenelor exotice

Se disting două mari diviziuni: prima subsumează domeniile în care trăsătura dominantă o formează informația; cea de-a doua cuprinde subdomeniile în care trăsătura dominantă este oferită de manifestările energetice. Se mai poate lua în considerare și o a treia diviziune a fenomenelor unui univers transcendental pe care Raymond Moody l-a denumit „viața după viață” sau fenomenul „déjà vu”. Vom distinge, așadar:

A. Fenomene predominant informaționale:

- telepatia
 - clarviziunea
 - precogniția
 - retrocogniția
- } grupul fenomenelor cognitive.
- percepția dermato-optică
 - extracorporalitatea
 - radiestezia
 - interacțiuni om-plante; om-animale
 - fenomene la limita vieții.

B. Fenomene predominant energetice:

- transmutația atomică de slabă energie (efectul Kervran)
- paltergeist
- teleportația
- levitația
- telekinezia
- paps (fenomene bioplasmatice)

- materializări
- dematerializări (combustia spontană)
- folograții induse mental (efectul Fukurai – Ted Serious, tauthografie).

C. Fenomene după pragul morții:

- transcomunicația (efectul Reudire)
- mediumitatea (spiritism)
- apariții
- fotografiile ale spiritelor
- fenomenul „déjà vu” (viața după viață).

4. Fenomene energo-informaționale și aplicațiile militare ale acestora

Capacitățile și proprietățile specifice numai fenomenelor energo-informaționale au stârnit, așa cum am prezentat anterior, interesul deosebit al serviciilor secrete de spionaj și contra-spionaj și, în aceeași măsură, al cercurilor militare care planifică dezvoltarea armamentelor și tehnicilor de luptă.

Interesul serviciilor secrete s-a concentrat, în principal, pe două direcții:

- utilizarea fenomenelor, în care dominant este transferul de informații, în scopul spionării adversarului și manipulării psihice a forțelor armate ale acestuia;
- utilizarea fenomenelor, în care dominant este transferul energetic, prin crearea unor arme cu potențial distructiv ofensiv sau defensiv, capabile să anihileze acțiunile adversarului.

În Statele Unite, D.I.A. (Defense Intelligence Agency), serviciul american specializat de problematica implicațiilor militare ale parapsihologiei a publicat, în decembrie 1990, raportul intitulat „Comportamentul ofensiv controlat al U.R.S.S.”, în care erau specificate foarte clar aplicațiile militare ale parapsihologiei, astfel:

- depistarea și descifrarea, prin tehnici parapsihologice, a documentelor secrete;
- localizarea instalațiilor militare secrete;
- urmărirea mișcărilor de trupe și nave;
- controlarea de la distanță a proceselor psihovolitivă ale cadrelor comandamentelor eșaloanelor militare superioare și ale oamenilor politici plasați în posturi înalte;
- anihilarea de la distanță a acestora;
- neutralizarea sistemelor de armamente de toate categoriile, inclusiv sateliți și rachete spațiale;
- antrenamentul propriu al trupelor specializate în misiuni de comandă sau intervenții rapide.

Trecem, în cele din urmă, la definirea unor fenomene energo-informaționale și la descrierea succintă a aplicațiilor militare ale acestora.

a) **Radiestezia**

Ca îndeletnicire, poate fi încă întâlnită în multe localități rurale din țara noastră, unde, așa-numiții „fântânari” pot indica cu precizie locul unde se găsește apă în subteran, folosind o simplă ramură de alun sau de prun, în forma literei V.

Această practică străveche a fost folosită nu numai pentru descoperirea izvoarelor subterane sau a pânzelor freatice ci și a zăcămintelor metalifere, petrolifere, cavernelor, obiectelor imerse sau submerse. Instrumentul de detecție este o baghetă (bagheta divinatorie) de o anumită formă (de V, Y sau L), care execută în mâinile căutătorului – fără voința acestuia – o anumită mișcare atunci când se află deasupra locului unde, în adâncime, se găsește ceea ce caută.

În vechime, această activitate purta denumirea de „baghetism” sau „rabdomanție” dar în zilele noastre se folosesc termeni ca: dowsing, radiestezie, efect biogeofizic, biolocație, biodetecție. Termenul de „radiestezie”, folosit preponderant în literatura de limbă franceză, a fost introdus de abatele Bouly la începutul secolului XX.

Putem defini radiestezia ca fiind „cercetarea științifică și aplicarea practică a procedurii de exploatare cu bagheta magică și cu pendulul”.

Termenii de „biolocație”, „biodetecție” și „efect biogeofizic” sunt utilizați de școala rusească în domeniu.

Primele aplicații militare ale radiesteziei în epoca modernă se înregistrează în timpul primului război mondial, când francezii depistau cu ajutorul acesteia depozite de muniții subterane sau, după război, proiectile rămase în pământ și neexplodate.

În cursul celui de al doilea război mondial, trupele germane din „Afrikakorps” aveau în componența lor radiesteziști pentru depistarea surselor de apă subterane.

Pe timpul desfășurării campaniei din Vietnam, Corpul Pușcașilor Marini americani folosea radiesteziști pentru depistarea tunelurilor și ascunzătorilor subterane ale Vietcongului.

Experimente radiestezice cu aplicabilitate militară:

- În anul 1959, cunoscutul radiestezist American, Verne Cameron, cu acceptul U.S. Navy, spre stupefarea unei asistențe de elită, amplasează pe hartă dispozitivele reale (și ultrascrete) adoptate în acel moment de submarinele sovietice și americane.

- La începutul anilor '80 sovieticii obținuseră rezultate importante în privința folosirii practice a metodelor radiestezice în navigație, identificarea de la distanță a navelor submerse și pregătirea de luptă navală.

b) **Telepatia**

Este cel mai cunoscut termen parapsihologic, intrat aproape în limbajul uzual. În mod obișnuit, prin „telepatie” se desemnează fenomenul ciudat și inexplicabil prin care „se transmit gândurile la distanță”.

În decursul timpului, telepatiei i s-au dat mai multe definiții și i s-au atribuit diverși termeni ca: criptestezie (Ch. Richet), sugestie ideatoare la distanță (L. Vasiliev), telestezie, biocomunicație, transmisiune perpetuă la distanță, radioco-

municație biologică, transfer de informație biologică etc. Creatorul termenului de „telepatie” este Frederic Myers.

Conform Dicționarului explicativ al limbii române, ediție 1975, telepatia este definită ca „facultate psihologică atribuită unor oameni de a percepe fenomene care nu sunt în raza simțurilor, precum și de a transmite gândul la distanță, fără intermediul organelor de simț obișnuite”.

Din această definiție rezultă cele patru elemente principale ale telepatiei, și anume:

- caracterul bioinformațional;
- extrasenzorialitatea;
- intercerebralitatea;
- biopolaritatea.

Caracteristicile fizice ale fenomenului telepathic, deosebit de importante pentru comunicațiile militare, constau în următoarele elemente:

- distanța dintre agenții telepatici nu influențează transmisia telepatică;

- natura mediului prin care se realizează transmisia telepatică nu afectează calitatea acesteia;

- capacitatea canalului telepatic (sau rata de transmisie a informației) este de 0,2-1 biți/sec., fiind pe deplin accesibilă posibilităților de înregistrare și asimilare ale creierului uman (sub 50 biți/sec.).

Experimente telepatice cu aplicabilitate militară:

- obiectivele cercetărilor în domeniul interacțiunilor la distanță, efectuate de sovietici în anii '60 în cadrul celebrului Laborator secret nr.8 al Institutului de Automatică și Electrometrie din Novosibirsk erau următoarele:

- administrarea de electroșocuri la pisici, pentru a constata dacă puii lor (duși la distanță) reacționează în același moment temporal;

- cercetări monitorizate video, pentru constatarea efectelor unor semnale telepatice aleatorii adresate subiectului;

- acțiunea câmpurilor electromagnetice asupra maimuțelor;

- utilizarea broaștelor drept senzori de receptare a fluxurilor fotonice de extreme de joasă intensitate (numai ochiul de broască poate sesiza asemenea fluxuri, nu și instrumentele de laborator);

- încercarea de transmitere a unor boli cu efect letal pe calea radiațiilor ultraviolete (așa numitul „efect citopatic în oglindă”).

Cercetările americane în domeniu au vizat, în principal, atât efectuarea transmițerilor telepatice la distanță și în medii considerate „ecranante”, cât și din spațiul cosmic. Vom reda câteva din experimentele care au făcut vâlvă în perioadele respectiv:

- „Experimentul Nautilus”, care s-a desfășurat în vara anului 1959, cu scopul de a constata modul în care pot fi transmise ordine și se pot schimba mesaje telepatice între un centru de comandă din teritoriu și un submarin aflat în imersiune (pare-se și sub calota glaciară polară).

Rezultatele au fost foarte bune, coeficientul de veracitate situându-se între 70-72%.

Programul spațial “Apollo 14” a cuprins în anul 1971 și efectuarea, de către cosmonautul Edgar D. Mitchell, a unor transmițeri de mesaje telepatice din spațiul extraterestru către Terra.

Prin aceste experimente, cercetătorii americani au demonstrat că, în situațiile de criză din domeniul astronauticii militare, telepatia poate contribui substanțial la menținerea fluxului informațional între navele spațiale și stațiile de la sol în situația întreruperii legăturilor radio normale.

Referitor la același aspect, Serviciul american de Informații în domeniul parapsihologic (D.I.A.) știa, încă de la mijlocul anilor șaizeci, că sovieticii, dorind să-și îmbunătățească sistemele radio de comunicare de la bordul

navelor cosmice, își instruiau cosmonauții în stăpânirea tehnicilor telepatice de comunicare.

De asemenea, în *Revista de Navigație Maritimă Sovietică* a apărut, în anul 1967, o informație potrivit căreia „comunicațiile telepatice sunt mult mai facile în spațiul cosmic decât în cel terestru”.

c) **Hipnoza**

Este cunoscută încă din Antichitate, ca procedură terapeutică. dar mecanismele intime, de producere și acțiune, nu se cunosc nici în prezent.

Bazele științifice ale hipnozei au fost puse de Charcot, la sfârșitul secolului XIX. Acesta descrie și cele trei stadii ale hipnozei: cataleptic, lethargic și somnambulic.

Conform Dicționarului Explicativ al limbii române, ediția 1975, hipnoza este „stare asemănătoare cu somnul sau cu somnambulismul, provocată artificial prin sugestie, în timpul căreia controlul conștient asupra propriei comportări și contactul cu realitatea slăbesc, acțiunile celui hipnotizat fiind supuse voinței hipnotizatorului”.

Datorită posibilităților hipnozei de „reînțoarcere” în timp a subiectului hipnotizat și capacității acestuia de a „vedea” în prezent evenimente de mult trecute, fac din acest fenomen un domeniu de investigație extreme de disputat.

Interesul major pentru aplicabilitatea militară a hipnozei ține mai mult de inducerea acestei stări la distanță – telehipnoza.

Vom încerca o scurtă trecere în revistă a unor obiective importante din cercetarea aplicativă a fenomenelor telehipnotice efectuată intens, atât de partea americană, cât și de cea sovietică, astfel:

- menținerea unei comunicări, fără paraziți și independentă de surse de energie, între propriile mari unități precum și între acestea și marile unități ale țărilor prietene, mai ales între sistemele mobile de arme (tancuri, nave de luptă,

submarine, aeronave și nave spațiale), în special în perioada de criză;

- supravegherea unilaterală a activității inamicului (interceptarea „telepatică”);

- supravegherea telepatică a comunicărilor analoge ale inamicului (interceptarea mentală a intențiilor unui adversar potențial);

- bruiajul comunicării telepatice a inamicului, tot pe cale telepatică, sau prin mecanisme psihotronice, care întăresc propriile semnale mentale de bruiaj;

- influențarea telepatică de la distanță (telehipnoză) a unor persoane de prim-rang, luate individual, de exemplu influențarea în sensul dorit a unor înalți politicieni, militari, economiști (pentru a lua decizii greșite, a le submina încrederea, a-i determina să incline către acte de sabotaj etc.) – toate acestea pentru a crea posibilitatea cuceririi fără luptă a potențialului adversar;

- influențarea telepatică de la distanță a unor întregi formațiuni militare sau grupuri de populație din centrele aglomerate, pentru a abate atenția, a induce în eroare, a face să se instaleze indiferența în sufletele oamenilor, a inspira frică sau groază, a incita la răscoală sau la sabotaj, a provoca dezbinare etc.; acest proces de influențare s-ar putea întinde pe perioade mai lungi și s-ar putea asocia cu măsuri negative (propagandă, demoralizare, încurajarea consumului de droguri în rândul tinerilor, creșterea criminalității etc.) în țări potențial adversare;

- inducerea telepatică de deranjamente psihice la persoane luate individual sau la grupuri de populație (inducție sprijinită, eventual, prin câmpuri electromagnetice), pentru a le „înmuia” în vederea unei „preluări” ulterioare blânde; acest lucru se poate realiza prin telehipnoză, inoculându-se spaima de a trăi, depresie, groază, gânduri de sinucidere, ipohondrii etc.

De asemenea, în scopuri de spionaj sau contraspionaj se folosesc următoarele aplicații ale fenomenului hipnotic și anume:

- amnezia hipnotică și hiperamnezia hipnotică, care sunt proprietăți fundamentale ale stărilor induse hipnotic;

- inducerea în subconștientul persoanei hipnotizate a unor ordine pe care aceasta le va executa în mod conștient în perioada posthipnotică urmate, sau nu, de amnezia consumării faptului ca atare;

- „dirijarea” telehipnotică, în spatele adversarului, a propriilor agenți însărcinați să facă interceptări, spionaj, sabotaje, sau să comită asasinat (adică declanșarea unor acțiuni de acest gen, sugerate anticipat, pe timpul pregătirii misiunilor, în propria țară);

- „călirea” telehipnotică a agenților sau soldaților proprii, care operează pe teritoriul adversarului; aceștia sunt supuși unei influențe telehipnotice, pentru a nu trăda nici un secret;

- „convertirea” telehipnotică a agenților inamici (un fel de hipno-„spălare a creierelor” executată de la distanță – pentru a-i face utili scopurilor adverse).

Teoretic, lista aplicațiilor militare și de spionaj-contraspionaj ale telepatiei, combinată cu hipnoza (telehipnoza), se poate lungi foarte mult dar, din motive obiective, vom face un scurt comentariu pe care îl considerăm relevant față de importanța pe care rușii o acordă aplicațiilor militare ale fenomenului hipnotic.

Astfel, din datele furnizate de o publicație germană credibilă (Hanauer Anzeiger) în septembrie 1981, rezultă că, din cei 30.000 de agenți operaționali instruiți de către G.R.U. și care activează în Occident, o bună parte au fost antrenați prin procedee care formează preocuparea așa-numitului „hipnospionaj”. Ca o particularitate, se menționează că

activitatea acestor agenți este direcționată în obținerea de informații privind, în special, tehnologiile de vârf.

d) **Telekinezia**

Este definită ca fiind „mișcarea la distanță implicând deplasarea, ridicarea sau transportul unor obiecte materiale, fără un ajutor fizic observabil sau cunoscut, prin simpla acțiune a forței psihice.

Fenomenul, care este obiect de studiu al psihocineticii și este cunoscut cel puțin din secolul trecut, se caracterizează prin faptul că persoane dotate cu o anumită abilitate, pare-se înăscută, manifestă capacitatea de a deplasa, fără a le atinge, obiecte de o mai mică sau mai mare greutate (de la bețe de chibrit până la tablouri atârdate pe pereți).

Taxat multă vreme drept înșelătorie, fenomenul a început să fie privit cu toată seriozitatea și studiat științific datorită unor persoane cu calități deosebite în domeniu: rusa Nina Kulaghina și americanul Uri Geller.

Abilitățile paranormale ale lui Kulaghina au stârnit interesul unui larg cerc de cercetători sovietici și americani precum și, evident, al cercurilor interesate în elucidarea acestui fenomen în scopul utilizării lui în domeniul militar.

K.G.B.-ul sovietic a devenit foarte interesat de aprofundarea studiilor privind abilitățile acestui formidabil personaj atunci când s-a constatat unul dintre cele mai tulburătoare efecte pe care Kulaghina îl producea: capacitatea de a „stinge” o rază emisă de o sursă laser.

Se știe că americanii își dezvoltau – și continuă să o facă – sistemul de apărare strategică, cunoscut marelui public ca „războiul stelelor”. În cadrul acestui faimos program, unul din aspectele primordiale îl constituie depistarea rachetelor adversarului în faza inițială a lansării, folosind în acest scop o rețea de sateliți geostaționari, dotați cu senzori pe bază de raze laser. Același efect laser este utilizat, în cadrul acestui sistem defensiv, și pentru distrugerea rachetelor sau ogivelor

atacatoare pe timpul zborului lor către țintele programate. Cascada de abilități psihokinetice de care a dat dovadă Kulaghina i-a incitat pe americani să caute personaje cu facultăți asemănătoare și în propria țară. În felul acesta, a apărut pe firmament Uri Geller, un medium dotat cu reale capacități paranormale, manifestate în special în domeniul psihokineziei.

Acesta, în afara deplasării telekinetice a obiectelor, putea realiza torsionarea obiectelor metalice, cum ar fi lingurile sau furculițele, mergând până la ruperea acestora fără ca măcar să le atingă. Efectul reprezintă un interes major pentru metalurgie, în scopul elucidării energiilor capabile să-l producă.

Descifrarea acestor necunoscute energii constituie, în același timp, un obiectiv deosebit de important pentru cei ce lucrează la realizarea de noi tehnici militare.

În urma numeroaselor experimentări psihokinetice efectuate de Uri Geller, sub o strictă rigoare științifică, s-a întocmit, de către reputați cercetători americani în domeniu, un amplu studiu publicat sub titlul „Investigarea fizică a fracturării metalelor, utilizând microscopia electronică în scanning și teoria acțiunilor teleaurale”.

Pentru a fi mai bine înțeleși, explicităm noțiunea de „câmp teleaural” ca fiind „conceptul care încearcă să explice unele acțiuni biologice la distanță urmate de efecte mecanice, pe baza unui câmp de acțiune produs de către sistemul nervos”.

Din studiul mai sus menționat se desprinde următoarea concluzie: „Observațiile indică faptul că fracturile nu au cauze de natură mecanică, nici nu sunt rezultatul unor metode uzuale de fracturare”.

Analizând interacțiunile dintre sistemele biologice (om) și structurile fizice, pe baza conceptului mai sus enunțat profesorul Franklin încheie studiul cu un citat aparținând astrofizicianului John Wheeler: „În ce mod, dacă e unul, este afectat Universul observat de către observatorul om?”

Pe scurt, sunt viața și spiritul irelevante pentru structura Universului sau sunt centrale pentru el? Este Universul lipsit de orice existență semnificativă în absența spiritului?”

Din faptul că fenomenele energo-informaționale pot acționa prin mod indirect – cu ajutorul câmpurilor electromagnetice, electrostatice sau gravitaționale – asupra materiei anorganice rezultă, bineînțeles, numeroase posibilități concrete de aplicare a acestora în domeniul militar, astfel:

- grupe de sabotaj psihocinetic care să influențeze de la distanță contactele de declanșare mecanice sau electronice ale armelor adversarului, în așa fel încât proiectilele, torpilele, minele, bombele, rachetele de toate tipurile etc. să explodeze prematur, adică pe teritoriul inamic sau deasupra acestuia;

- prin manipulări psihocinetice – intervenții în reacțiile chimice, respectiv modificări în structura materialelor – s-ar putea arunca în aer fabrici de muniții, precum și instalații pentru producerea combustibililor pentru rachete și a focoselor atomice;

- forțele psihocinetice pot bloca sau distruge sistemele de dirijare a rachetelor în zbor, devia submarine și avioane teleghidate, scoate din funcțiune sisteme electronice de fixare a țintei, aparate radar, sisteme de computere și centre de comandă;

- cu ajutorul procesului combinat (dematerializare-materializare), care definește transmutația, ar fi posibilă, teoretic, transformarea substanțelor chimice, biologice și materialelor atomice de orice consistență în substanțe inofensive.

e) **Telestezia**

Este perceperea unei imagini, emoții, senzații de la mare depărtare, imposibilă pentru distanța spațială normală a simțurilor.

Una din utilizările psihotronicii în materie de spionaj a constituit-o valorificarea capacităților paranormale ale unor

subiecți în vederea obținerii de informații ultrasecrete din teritoriul advers.

Este vorba de așa numita „viziune la distanță” (remote viewing).

Viziunea la distanță sau „vizionarismul” se întemeiază pe un principiu funcțional identic sau asemănător cu cel al telepatiei și face parte din marele capitol al clarviziunii. Pentru a fi deosebit de telepatic, vizionarismul a căpătat, din partea filozofului și parapsihologului englez Myers (1843-1900) denumirea de „telestezie”.

Se disting două forme fundamentale de manifestare a vizionarismului:

- vizionarismul **temporal** – este cel care fie se adresează viitorului, prin precogniția unor evenimente ce se vor desfășura în viitor, fie privește evenimentele care s-au desfășurat în trecut și care sunt „readuse” în prezent prin descrierea lor datorată retrocogniției.

- vizionarismul **spațial** – este cel care se desfășoară în timp real, adică în prezentul observat, el interesează fie percepția directă a ceea ce este aparent ascuns în spațiu (de exemplu conținutul unor dosare secrete închise într-un seif plasat în apropierea subiectului), fie percepția unor obiecte (sau obiective militare secrete) aflate la distanță față de subiectul în cauză.

Acest tip de viziune e întâlnită în unele lucrări de specialitate și sub denumirea de „extracorporalitate” sau „călătorie astrală”.

Implicarea directă a serviciilor americane de spionaj în abordarea acestor proprietăți, drept mijloc aproape ideal de spionaj, este certă.

Acestea au finanțat un program special de cercetări pe care l-au încredințat Institutului Standford în care își desfășurau activitatea doi cercetători de marcă ai domeniului – Harold Puthoff și Russell Targ. Cei doi cercetători și-au început

activitatea prin depistarea unor subiecți cu capacități parapsihologice, în speță cu abilitatea „viziunii la distanță”.

Astfel au fost „descoperiți” doi indivizi – Iugo Swann și Pat Price care aveau capacitatea de a efectua voiaje astrale extracorporale și care manifestau capacități de viziune, atât precognitivă (în viitor), cât și retrocognitivă (în trecut).

Percepția la distanță (remote viewing) le permite persoanelor care au darul percepției extrasenzoriale perfecte să „pătrundă” pe neobservate în centrele secrete politice și militare de planificare, respectiv, de comandă, în silozurile de rachete, în depozitele de muniții și arme atomice, în punctele de sprijin ale Aviației și Marinei, în bazele de submarine și în institutele de cercetare, a căror explorare temeinică asigură uriașe avantaje strategice.

În ultimele decenii, medium-i vizionariști din America au demonstrat în repetate rânduri că pot „cotrobăi” prin hârtiile secrete depuse în birouri și seifuri, le pot „citi” și pot forța coduri militare.

Un aspect foarte interesant al acestui program a fost constituit de investigarea așa-numitei **tenthofotografii** sau a **fotografiei psihice** (impresionarea filmelor polaroid, privind obiectul unui aparat cu obturatorul închis).

Intense experimente tenthografice s-au efectuat și în fosta Uniune Sovietică, prin folosirea facultăților parapsihologice ale celebrei Nina Kulaghina.

Interesul deosebit al cercetătorilor în investigarea naturii fenomenului nu este întâmplătoare, pentru că de descifrarea enigmaticei sale naturi și a mecanismului de formare a imaginii tenthografice depinde cunoașterea unei noi forme de energie.

Bineînțeles că și problematica tenthografiei, corelată cu alte fenomene de natură parapsihologică, intră în aria de interes a structurilor militare și serviciile de spionaj (corelarea tauthografiei cu fotografiile luate de sateliții de spionaj).

Ceea ce este, de asemenea, foarte important este implicarea Japoniei într-un program de cercetare care vizează realizarea unor noi generații de calculatoare electronice, în care introducerea datelor să se facă „direct din creierul omului”.

Concluzii

Ceea ce se reproșează deseori parapsihologiei este faptul că încă nu a furnizat explicații, conform canoanelor metodologiei științifice moderne, pentru fenomenele ce le studiază. Este în firea omului (cu sau fără preocupări științifice) să accepte o stare de fapt sau un fenomen, fie el și paranormal, dacă i se dă și o explicație pe măsura prejudecăților de care este sau nu conștient. Mai mult decât atât, dacă pe baza explicației respective se pot realiza utilități practice, atmosfera misterioasă care învăluie inițial fenomenul sau starea de fapt se atenuează până la dispariție. O lungă perioadă de timp, fenomenele electrice și magnetice au apărut la fel de ciudate ca și, să spunem, telekinezia sau clarviziunea. După elaborarea teoriilor care le fundamentează științific, dar mai ales când aceste teorii au condus la foarte numeroase aplicații practice întâlnite cotidian, electricitatea și magnetismul și-au pierdut aura ocultă.

În pofida tuturor criticilor și opozițiilor, cercetarea în domeniul științelor de frontieră a realizat progrese uluitoare în ultimele decenii, ceea ce se datorează, nu în ultimul rând, subtilelor metode de lucru ale unor instituții de renume.

Trebuie avut în considerație că la baza studiilor asupra fenomenelor energo-informaționale au stat două noțiuni ipotetice, fundamentate de remarcabilii savanți ruși în domeniu (A.G. Gurvici) – biocâmpul și bioenergia.

De asemenea, nu trebuie pierdut din vedere un alt aspect esențial, în dezvoltarea cercetării aplicative a fenomenelor energo-informaționale și anume: interesul deosebit al cercurilor guvernamentale și militare, al puternicelor și omniprezentelor

servicii de spionaj și contraspionaj în punerea în operă a aplicațiilor militare ale acestor fenomene și realizarea uneia dintre cele mai moderne și mai devastatoare arme din istoria civilizației noastre – arma parapsihologică (psihotronică).

Un dosar până de curând strict secret, dar care începe să fie parțial dezvăluit opiniei publice, o dată cu încheierea războiului rece, scoate în evidență că, atât în Statele Unite, cât și în fostul spațiu de influență al Uniunii Sovietice, s-au desfășurat timp de patruzeci de ani cercetări asidue și experimente în domeniul percepției extrasenzoriale umane.

Aceste cercetări au fost finanțate din plin de armată și de serviciile secrete, diversele fenomene energo-informaționale (hipnoza, telepatia, precogniția, precum și o întregă gamă de efecte psihocinetice) având în primul rând un caracter strategic, fiindcă reprezintă forme prin care conștiința influențează materia.

În materialul de față autorii am descris succint vasta fenomenologie parapsihologică dar s-a acordat o mare importanță aplicabilităților militare ale fenomenelor energo-informaționale și incredibilele experimente (din câte s-au mai putut afla) realizate în laboratoarele secrete ale celor două superputeri angajate într-o dementială cursă a înarmărilor, provocărilor, intimidărilor, dezinformărilor etc.

Din cele prezentate rezidă pregnant gradul de pericolozitate foarte ridicat al utilizării acestor arme în scopuri ofensive. De ce? Pentru că nu există încă metode eficiente prin care să fie combătute.

De asemenea, nu trebuie scăpat din vedere faptul că, eventuala utilizare a acestor sofisticate și perfide arme (în multe cazuri devenite operaționale) se bazează, în primul rând, pe ignoranța adversarului.

După revoluția din decembrie 1989 au apărut și în țara noastră numeroase lucrări în domeniu care stârnesc uimirea și stupoarea cititorului neavizat.

Multe din acestea scot în evidență faptul că înaintea și pe timpul desfășurării evenimentelor menționate, care au condus la înlăturarea regimului totalitar instaurat sub egida lui Nicolae Ceaușescu și a camarilei sale politice, populația României, armata și serviciile sale secrete au fost supuse unor forme moderne de război (psihologic, electronic și, nu în ultimul rând, parapsihologic), ale căror efecte le-am simțit și încă le mai simțim din plin.

De asemenea sunt cunoscute cercetări și acțiuni militare de anihilare a adversarului prin mijloace energoinformaționale, atât bio-psihice, cât și electronice, (prin acțiunea unor unde electromagnetice, în special microunde, modulate în impulsuri corespondente efectelor de perturbare a funcțiilor neurocognitive și neurovegetative – în particular – neuromotorii).

Având în vedere acest aspect determinant considerăm ca foarte necesară constituirea unor forme instituționalizate, de cunoaștere, studiere și cercetare aplicativă a fenomenelor ergo-informaționale în Armată.

Cunoscând modul de manifestare și de folosire a fenomenelor respective, în planul conștientului sau subconștientului uman, în acțiunile de determinare a comportamentului politic și de comandă, de anihilare a armamentelor clasice și în spionaj, cei avizați (exponenți ai „clasei politice”, militari, lucrători ai serviciilor secrete) pot evita erorile grave în gândire și acțiune în situații de criză, sau se pot apăra de acțiuni agresive ergo-informaționale amplificate tehnologic, în caz de război ergo-informațional. De asemenea, aprofundarea cercetării proceselor de biopsiho-stimulare a funcțiilor organismului, prin acțiunea de rezonanță a undelor electromagnetice și a câmpurilor radiestezeze, pot conduce la obținerea de dispozitive de bioenergizare și electroterapie bio-psihică, cu unde electromagnetice sau câmpuri radiestezeze, portabile sau de campanie, utile

menținerii la parametri optimi a capacității de luptă a militarilor, care, în particular, ar putea fi utilizate și în medicina civilă, pentru dotare individuală sau de cabinet.

Pentru a nu stârni „curiozități” și comentarii neavizate, apreciem că, atât partea instructiv-educativă, cât și partea de studiu a fenomenologiei parapsihologice, se pot desfășura în condiții foarte bune în cadrul Universității Naționale de Apărare, prin înființarea (pentru început) a unui colectiv de cadre didactice și cercetători în domeniu, colectiv care, prin forme moderne de învățământ (laborator pe profil, aparatură video și informatică, bibliotecă, sală de studiu etc.), să-și poată îndeplini obiectivele menționate.

BIBLIOGRAFIE

Eugen CELAN, **Războiul parapsihologic**, Editura Teora, București, 1993.

P.LIEKENS, **Efectul de piramidă**, Editura Vestalia, București, 1997.

Eugen CELAN, **Biocâmp și bioradiație**, Editura Teora, București, 1997.

Efectele câmpurilor electrice asupra sistemelor biologice, Studii și cercetări de fizică, București, 1990.

SVESTAROV, **Biologie pentru toți**, Editura Albatros, 1982.

Gl. bg. dr. Vasile PAUL, **Războiul mileniului trei**, Editura DSH, București 2002.

Dr. Adrian PĂTRUȚ, **De la normal la paranormal**, Editura Dacia, 1993.

Ioan MAMULAȘ, Corin BIANU, **Fenomene parapsihologice**, Editura Teora 1999.

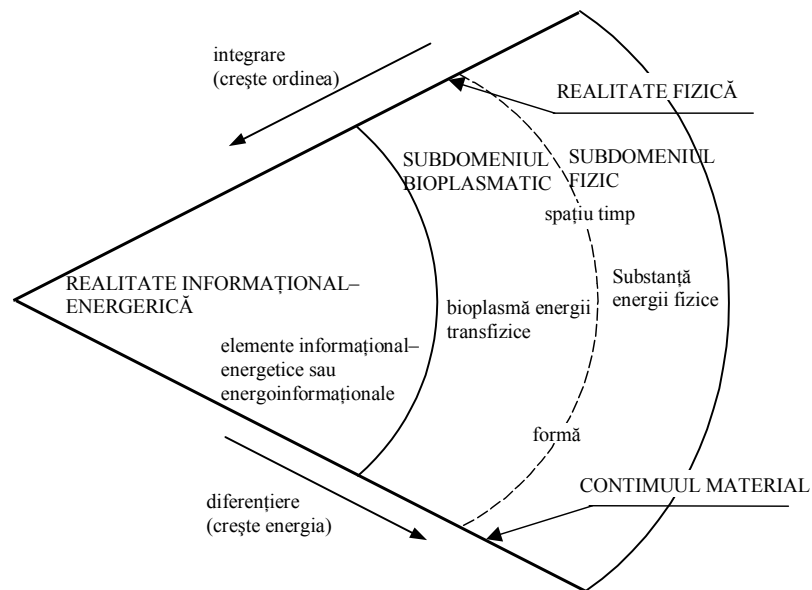
Ovidiu Dragoș ARGEȘEANU, **Dicționarul PSI, între știință și magie**, Editura Nemira, București, 2003.

Eugen CELAN, **Serviciile secrete și parapsihologia**, Editura Obiectiv, Craiova 2003.

Teodor FILIP, **Războiul parapsihologic împotriva României**, Editura Obiectiv, Craiova, 2003.

ANEXA NR. 1

CONTIMUUL MATERIAL

ANEXA NR. 2

FENOMENE ANORMALE ȘI DISCIPLINA CE LE STUDIAZĂ

FENOMENE	DISCIPLINA
psihice	cercetarea psihică
metapsihice	metapsihica
paranormale	paranormologia
parapsihologice	parapsihologia
parafizice	parafizica
fenomene PSI	psihologia
psihofizice	psihofizica
psihotronice	psihotronica

NOI FRONTIERE, VECHI FALII

General de brigadă (r) dr. Gheorghe VĂDUVA

Când te aștepti ca lucrurile să revină și să evolueze pe făgașul lor normal, sau, cel puțin, non-conflictual, apar situații paradoxale care, poate, pe mulți dintre noi îi surprind. Pe mulți, dar nu pe toți. Pentru că unii au reușit să vadă și dincolo de ceea ce se vede și să prevadă sau măcar să intuiască aceste evoluții curioase, uneori agresive, alteori bizare. Au scris cărți care nu au fost băgate în seamă, au formulat îndoieli, au atras atenția, au tras semnale de alarmă. Nu de azi, de ieri, ci de secole. Și tot de secole, astfel de semnale au fost fie ignorate, fie exagerate. În tot acest timp, s-a relevat că spațiile care au generat conflictualitate vor genera și în continuare conflictualitate. Nu este o concluzie fatalistă, de genul: așa stau lucrurile și noi nu avem nici o putere, dar nici una optimistă, în sensul că, potrivit credinței și speranței românești, tot răul este spre bine. Răul nu poate evolua spre bine decât dacă este tăiat din rădăcină sau recultivat – dar nu ca bine, ci tot așa cum este, ca rău – în acele zone unde nu mai poate nici răsări, nici prolifera. Nu știm dacă este vina cuiva, dacă trebuie cineva arătat cu degetul – deși tactica respectivă încă se mai poartă –, dar un lucru este cert: armele nu au fost puse în cui, amenințările nu au încetat, vulnerabilitățile nu au dispărut, atitudinea ofensivă, agresivă nu s-a estompat, umilința nu s-a sfârșit.

În același timp însă, vulnerabilitățile cresc, nimeni, nicăieri, nu se mai poate simți protejat, apărat și cu atât mai puțin privilegiat. Pe măsură ce suntem mai puternici și chiar mai înțelepți, devenim mai amenințați și mai vulnerabili, nesiguranța și insecuritatea fiind direct proporționale cu treptele pe care le urcăm sau pe care suntem împinși. În jos sau în sus. De aici nu rezultă că nu trebuie să mai urcăm, că nu trebuie să

ne mai dezvoltăm, ci doar că, pe măsură ce societatea se dezvoltă și unii coboară, iar alții urcă, cresc și vulnerabilitățile ei. Loviți sunt și pot fi și cei ce urcă și cei ce coboară.

Aceste vulnerabilități sunt imediat exploatare, așa cum apa exploatează orice fisură pentru a pătrunde în interiorul suprafețelor solide și a le dizolva sau distruge. Paralel cu dezvoltarea economică, socială și informațională, se dezvoltă, simetric, o serie de forțe și structuri parazite, care se opun acesteia, dar nu în sensul negării progresului, ci în sensul folosirii rezultatelor pentru controlul structurilor care le realizează și le promovează și folosirea lor în proliferarea non-simetrică, mai exact, disproporționată a unei lumi crude, violente, amenințătoare, inflexibile în sloganurile ei, anacronice și teroriste.

1. Spiritul frontierei

În general, oamenii urăsc frontierele. Toți sau aproape toți se bat și se zbat pentru a le nega, pentru a le depăși, pentru a trece peste ele, pentru a ajunge acolo unde și-au propus. Agresând însă frontiere, oamenii construiesc frontiere. Înseși drepturile și libertățile omului se bazează pe limitări și delimitări, pe norme și reguli, pe bariere și restricții de tot felul, deci pe frontiere. Ca ființă socială, omul este îngrădit de social și, în același timp, eliberat, înălțat de social. Omul nu poate exista decât în și prin social. Ești liber în măsura în care respecti libertatea celui alt sau a celorlalți. Dar acest respect înseamnă el însuși limitare, îngrădire. Proprietatea naște totdeauna libertate. Dar proprietate înseamnă, la rândul ei, limitări, granițe. Până aici se află ceea ce este *al meu*, de aici începe ceea ce este sau poate fi *al tău*. Dar *al tău* și *al meu* nu înseamnă încă *al nostru*. Nici separat, nici prin reunire, nici prin intersecție. *Al nostru* presupune o nouă frontieră, o altă frontieră, o altfel de frontieră. Această nouă frontieră care poate fi între *al nostru* și *al vostru* nu se realizează estompând

frontiera dintre *al tău* și *al meu*, nici contopind cele două entități. Aceste două entități *al tău* și *al meu* nu se pot contopi, nu se dizolvă una în alta și nu pot dispărea. Se pot doar distruge reciproc, dar, din acest proces, tot rezultă ceva: fie rămâne una care supraviețuiește și există numai și numai împreună și separat cu opusul ei, fie apar alte entități care, la rândul lor, își creează, fiecare, un opus al său. Pentru că *omul individual* nu poate dispărea. De aceea, *al nostru* reprezintă o nouă identitate, dar nu prin simpla alăturare între *al tău* și *al meu*, prin conexiune de individualități sau de posesiuni individuale, ci prin construcție specifică. Noua frontieră este deci o nouă construcție, o nouă delimitare, o altfel de delimitare, o nouă configurare a unui nou tip de existență, a unui nou tip de ontologie. Spațiul Shengen, spre exemplu, nu înseamnă dispariția frontierelor dintre statele care-l compun, ci trasarea unei noi frontiere, sau unor noi frontiere, care delimitează un spațiu unde se aplică anumite reguli. Omenirea trasează mereu noi frontiere, pe care le respectă un timp și nu ezită să le agreseze, să le desființeze sau să le distrugă, de îndată ce nu se mai poate folosi de ele.

Până acum, întreaga civilizație a planetei este o civilizație generatoare de frontiere. Acest principiu – cel frontalier – este valabil pentru tot ce înseamnă viață. Prima grijă a unei păsări este să-și facă un cuib. Prima grijă a omului este să-și facă sau să-și găsească un adăpost, adică o casă. Dar lumea este schimbătoare. Casele nu durează o veșnicie, frontierele sunt doar limite, iar limitele se cer totdeauna depășite. Din această antinomie – delimitare-extindere – rezultă întreaga filozofie a vieții pe pământ, întreaga măreție și întreaga tragedie a societății umane și a ființei umane. Oamenii trăiesc, deopotrivă, într-un *spațiu plin*, din care simt mereu nevoia să evadeze, și într-un *spațiu gol*, pe care simt mereu nevoia să-l fragmenteze și să-l umple cu ceva. *Spațiul plin*, ca pomul laudat, atrage și respinge, *spațiul gol*, alungă și împinge. Odinioară, foaierul

perturbator (care se întindea între nordul Mării Caspice și Manciuuria) a generat mișcarea războinică a populațiilor migratoare, înarmate până în dinți, astăzi, același spațiu, continuând să întrețină spiritul migrator al populațiilor, generează și un alt fel de ofensivă frontalieră sau transfrontalieră – cea a materiei prime pentru fabricarea drogurilor. Peste 90 % din materia primă din care se produce heroina ce invadează zona țărilor occidentale provine din macul cultivat în Afghanistan³¹².

Frontierele lumii, inclusiv cele ale continentului european, sunt încă incandescente. Ele aprind focuri, întrețin conflicte și războaie, alimentează fantasme și prejudecăți, răscolesc memoria colectivă a populațiilor, etniilor, entităților culturale și religioase, deformează sau malformează realități trecute, prezente și chiar viitoare, aprind și întrețin pasiuni. Frontierele dintre state, deci frontierele politice, sunt încă linii care separă, precum liniile între tabere sau precum linia frontului. Situațiile strategice sunt mai mult sau mai puțin stabilizate, uneori, o singură scânteie poate duce la un dezastru, așa cum s-a întâmplat în spațiul fostei Iugoslavii. Dezastrul și tragedia iugoslavă nu constau neapărat în destrămarea Federației Iugoslave, ci în pierderi de vieți omenești, în renașterea urii istorice, în tragedii ale ființei umane și în atâtea alte răni ale sufletului oamenilor din această parte de lume, care nu se vor vindeca în sute de ani. Se caută vinovați, se vor găsi vinovați, unii deja au plătit cu prețul vieții o vină pe care nu au avut-o (un om nu poate fi vinovat că s-a născut sârb, croat, sloven, că este ortodox, catolic sau musulman), alții se află în închisori sau în procese îndelungate, dar nimeni nu va reuși vreodată să vindece rănilor sufletești și colective ale acestor oameni.

Acum, după ce lucrurile s-au lămurit sau, măcar, par a se fi lămurit, s-ar putea desprinde concluzia că Iugoslavia a fost o entitate forțată, artificială, o aglomerare de incompatibilități, un

³¹² www.iss-eu.org, Stratégie européenne de sécurité, decembre, 2003, p. 10

produs al voinței învingătorilor din primul război mondial, iar destrămarea ei o ripostă. O ripostă a cui? Desigur, nu neapărat a celor învinși. Nici a celor puternici. Poate a celor revanșarzi. Dar mai există oare așa ceva? Se pot pune încă multe întrebări. Se pot da și foarte multe răspunsuri. Sau se poate tăcea. Se pot aduce argumente, lumea nu a fost niciodată privată de argumente și nici de justificări, se pot da sentințe și formula adevăruri ce se vor absolute, dar, în același timp, cei implicați pot tăcea. Lumea le poate face pe toate. Și ceea ce se dorește, și ceea ce nu se dorește. Singura realitate palpabilă este că frontierele acelea nu au rezistat, că ele au fost pur și simplu spulberate și uitate cu o grabă aproape suspectă. Alte frontiere politice au fost create, alte entități statale au apărut pe harta Europei, și nimeni nu mai contestă, azi, această realitate. Dramele privesc oameni și populații, idei, sentimente, convingeri, obiceiuri, temeri. Dar și acestea trec, le îngroapă pământul și le estompează timpul. Rămân însă în memoria colectivă și nimeni nu poate ști când și cum vor fi reactivate condițiile inițiale...

Trăim deci într-o lume a bătăliilor pentru frontiere și a metamorfozelor frontaliere și transfrontaliere. Nimic nu este dat definitiv, totul se află într-o continuă devenire. Acest *continuum* transformator exprimă, pe de o parte, distrugere și, pe de altă parte, construcție. Distrugere intempestivă, tragică, greu de suportat și de acceptat, construcție dificilă, anevoioasă, costisitoare și acaparatoare, dar, de cele mai multe ori, măreață și impresionantă. Lumea nu ezită să se bată pentru simboluri și să se reunească sau să se dividă, adesea, pentru distrugerea acelorași simboluri pe care le-a adorat. În ceea ce privește lumea, frontierele și simbolurile sale, între sublim și ridicol nu se află, adesea, nici măcar un pas, în timp ce, între aceleași afirmații, se durează și se adâncesc falii înspăimântătoare. Toate religiile își propun să-l apropie pe om de Dumnezeu, dar faliile dintre ele sunt, uneori, atât de mari, încât orice apropiere

pare imposibilă. Schisma de la 1054 este o dovadă în acest sens. Fundamentalismele religioase, îndeosebi cel islamic, reprezintă, de asemenea, argumente incontestabile ale unor realități dureroase.

2. Frontiere europene

În ceea ce privește însă frontierele, nimic nu este definitiv. Frontierele cresc și descresc, se largesc sau se micșorează, în funcție de rolul pe care-l joacă entitățile respective în relațiile planetare. Globalizarea nu distruge toate frontierele și orice frontieră. Pe unele doar le retrasează, pe altele le mărește, pe altele le construiește, iar pe unele dintre cele neconvenabile le reduce la simple amintiri. Și în această epocă, Europa se constituie într-un avanpost al metamorfozei frontierei, al procesului frontierei. Pe continentul european, procesul frontierei are cel puțin trei dimensiuni de mare importanță:

- divizarea unora dintre frontierele stabilite după cele două războaie mondiale, revenirea la o parte dintre vechile frontiere sau apariția unor entități statale noi (cazul spațiului ex-iugoslav și al spațiului ex-sovietic);
- transformarea frontierelor-linii în frontiere-suprafață, adică în entități omogene, puternice și stabile;
- trecerea de la frontierele-linii de despărțire, de la frontierele care delimitează și separă la frontierele care unesc și reunesc și construirea, pe această bază, a noii frontiere europene.

Prima dimensiune a procesului frontierei europene – respectiv, divizarea și apariția unor frontiere noi, deci a unor state noi – este pe cale de a se încheia. Cehoslovacia nu mai există (au apărut, în schimb, pe harta Europei, însă în limitele frontierelor cehoslovace, Cehia și Slovacia), Iugoslavia nu mai există (au apărut, în acest spațiu, cinci noi state suverane și independente: Serbia și Muntenegru; Croația; Slovenia; Fosta

Republică Iugoslavă a Macedoniei; Bosnia și Herțegovina). Destrămarea Iugoslaviei a produs multă suferință, multă tragedie, întrucât s-a produs prin războaie devastatoare, în timp ce dezmembrarea Cehoslovaciei și a Uniunii Sovietice sunt și ele complexe. Noi am aminti aici doar una dintre acestea. Frontiera Uniunii Sovietice era un fel de linie de sârmă ghimpată care închidea în aceeași incintă entități incompatibile și chiar dușmănoase. Ceea ce se întâmplă acum în Caucaz și chiar în Transnistria reprezintă o urmare a unor astfel de incinte, a unor astfel de frontiere forțate, incompatibile cu realitățile. Rusia a înțeles perfect acest lucru, a renunțat la frontiera imperială, și-a restrâns aria la arealul său (și așa ea este țara cu cea mai mare suprafață din lume) și, din această ipostază, dispunând de resurse naturale formidabile și de parteneriate strategice (cu Statele Unite, cu China și, în curând, cu Uniunea Europeană), se reconstruiește, echilibrat și pe principiile economiei de piață, ca un nou *heartland* al acestui imens spațiu. Pentru a nu se rupe însă brusc o realitate care a durat mai bine de o jumătate de secol, Rusia a încercat constituirea unei noi frontiere artificiale, cea a CSI. Desigur, lucrurile s-au schimbat mult, mai ales în termeni geostrategici. Lituania, Estonia și Estonia – țări care, în timpul Războiului Rece, constituiau un spațiu de deschidere pentru Uniunea Sovietică a culoarului strategic baltic – au intrat în NATO și în Uniunea Europeană (dar Rusia păstrează Kaliningradul, orașul lui Immanuel Kant), Belarus rămâne un fel de soră mai mică a Rusiei, în timp ce Ucraina – țară cu complexul puloverului – continuă acea manieră agresivă, specifică fostei Uniuni Sovietice, de impunere a punctului ei de vedere în delimitarea frontierei. Țările Asiei Centrale – Kazahstan, Uzbekistan, Tadjikistan, Turkmenistan și Kirghizstan – își regăsesc, încet, încet, într-o zonă care încă se mai află sub sceptrul foaierei perturbator, identitatea, iar țările din spațiul caucazian – Azerbaidjanul, Armenia și Georgia – suportă soarta celor aflați

de veacuri pe o falie strategică dintre culturi și civilizații, între marii imperii și mari religii. Republica Moldova, alungată de la Gurile Dunării, în procesul constituirii frontierei după cel de al doilea război mondial, și separată de ținutul Herței și de nordul Bucovinei, trecute la Ucraina³¹³, frământată de problema transnistreană și de alte presiuni artificiale ale unor populații, precum găgăuzii, prejudecăți și interese politice, nu-și poate desăvârși, în liniște, opțiunile europene și euro-atlantice.

Cea de a doua dimensiune a procesului frontierelor europene aduce elemente cu totul noi în ceea ce privește construcția continentului. Statele puternice din Europa (dar nu numai ele) nu-și mai concentrează efortul în paza și apărarea frontierelor-linii, frontierelor-incinte, frontierelor care separă și opun. În întreaga Europă are loc un proces de consolidare a entităților statale tradiționale, astfel încât fiecare să funcționeze ca un sistem integral deschis. În aceste condiții, frontiera-linie devine un fel de membrană care delimitează o suprafață integrală, o entitate. Efortul controlului nu mai este la frontieră, ci pe întreaga suprafață a sistemului. Acest lucru duce la transformarea frontierei, dintr-o linie care separă și, adesea, opune, într-o linie care unește. În felul acesta, continentul european devine sau redevine, la rândul lui, o entitate de entități reunite, nu separate, unite, nu opuse. Este și cazul statului român. România se întinde azi într-un areal care cuprinde ce a rămas din ce a mai rămas din vechiul spațiu românesc. Este ultimul nostru spațiu, este zona critică. Adică mai puțin decât atât nu se poate. Și totuși, unii sugerează că, de fapt, România este compusă din trei, cinci sau șase entități distincte: Transilvania, Banatul, Muntenia, Moldova, Dobrogea și chiar Ținutul Secuiesc. Între aceste entități ar exista, în concepția unora, incompatibilități și falii. Lucrurile nu stau, desigur, așa. Dar nucleul românesc se confruntă încă cu probleme econo-

³¹³ A se vedea excepționala lucrare **Pactul Ribbentrop-Molotov și Basarabia**, Chișinău, 1991

mice, de legislație și de adaptare la noul mediu european, probleme ale tranziției, care, la noi, dintr-un motiv sau altul, s-au prelungit prea mult. România dispune însă de inepuizabile resurse pentru consolidarea arealului său și dezvoltarea, pe această bază, a noului concept frontalier european. În următorii ani, procesul frontierei românești va avea, probabil, trei caracteristici importante: consolidarea entității spațiului românesc; deschiderea spre integrarea europeană; participarea nemijlocită la securitatea noii frontiere europene și la realizarea entității eurasiatice.

Cea de a treia dimensiune a procesului frontierei europene constă în unificarea și reunificarea frontierelor mai vechi sau mai noi în același concept. Este și va fi foarte greu, întrucât europenii sunt încă foarte deosebiți și rareori se înțeleg pe deplin și de la început în soluționarea unor probleme. Însă este clar pentru toată lumea că, în viitor, numai o Europă unită va fi în măsură să facă față marilor provocări economice, politice, sociale și chiar militare ale planetei. O astfel de Europă trebuie însă construită și reconstruită mereu. Această reconstrucție este, de fapt, o construcție continuă, se bazează pe o delicată și complicată dialectică a întregului și a părților, întrucât, uneori, pentru întreg, este mult mai important ceea ce delimitează și separă, decât ceea ce apropie și unește.

3. Concluzie

Cei cincisprezece ani care s-au scurs de la revoluțiile anticomuniste central și est-europene reprezintă un interval de timp prea scurt pentru ca lucrurile să se fi așezat temeinic în această parte de lume. Și totuși, sensul procesului frontierelor europene și euro-atlantice este foarte clar. Aria NATO s-a extins cu zece țări, arealul Uniunii Europene cuprinde, acum, o mare parte din continent, iar frontierele exterioare europene sunt cele în zona cărora se realizează parteneriate strategice. De aici nu rezultă că frontierele vor dispărea, ci doar că între rolul

lor de linii care despart și linii care unesc se vor realiza apropieri semnificative. Globalizarea nu distruge frontierele. Încearcă totuși ca procesul lor să fie pozitiv, să asigure o delimitare clară între disproporționat și asimetric, între ceea ce unește și ceea ce separă. O dată cu recrudescența fenomenului terorist, s-a deschis o nouă frontieră de falie între lumea civilizată și ceea ce se opune acesteia. Se pare că o asemenea falie va fi nu numai foarte greu de închis, ci și foarte greu de acceptat, întrucât civilizațiile nu deschid falii, ci reunesc lumea în spațiul unității și respectului sistemelor de valori. Valorile nu ucid frontierele, ci doar le fac să trăiască în pace, unitate și bună vecinătate.

SURSE DE INSTABILITATE LA NIVEL GLOBAL ȘI REGIONAL. UNELE FENOMENE CU CARE S-AR PUTEA CONFRUNTA ROMÂNIA

*Colonel dr. Dumitru SCARLAT
Comandamentul 2 Operațional Mareșal Averescu*

Lumea noastră s-a schimbat. Orânduirea inițială, simplă, a devenit complicată și greu de deslușit. În trecutul nu prea îndepărtat, două sisteme se înfruntau într-o luptă pe viață și pe moarte, astăzi o singură superputere face legea. Imbatabile, datorită supremației lor geoeconomice, SUA se confruntă cu două entități mai puțin omogene, deocamdată, UE și Asia. Totuși, acesta nu este decât începutul unei alte ordini, care se va instaura pe măsura trecerii timpului. Nimic nu va mai fi ca înainte, caracteristicile generale încep deja să se contureze, prin intermediul băătăliilor industriale, tehnologice și comerciale, în care sunt încleștate atât statele lumii, cât și marile companii internaționale.

Cu toate acestea, viitorul este încă o pagină albă. Într-o lume unde informația a devenit principala materie primă, tehnologiile de avangardă care îi asigură difuzarea, aproape instantanee, o transformă în același timp într-un câmp de luptă virtual. Era cyber-intoxicării nu este departe, Internetul e plin de momeli, de capcane și de agenți inteligenți, adevărați dezinformatori.

În această eră a CNN, a sateliților și a Internetului, tehnicile de persuasiune a maselor, testate în timpul războiului rece, nu și-au dovedit eficacitatea. Numai domeniul de aplicare s-a schimbat, iar marile lupte industriale și comerciale au loc în arena pe jumătate reală, pe jumătate virtuală, a manipulărilor psihologice și a dezinformării.

1. Riscuri asimetrice la adresa României

Riscurile asimetrice au căpătat, după 11 septembrie 2001, noi conotații pentru specialiștii români. Cu efecte greu de programat în sferile politic și social, asimetriile au impus teoreticienilor dezvoltarea de noi strategii și politici de contracarare a acestora. Și România de după 1989, renăscută ca stat de drept, a simțit din plin convergența riscurilor asimetrice și a fost necesar să își reorienteze opțiunile pe termen mediu și lung.

România a acordat o atenție deosebită combaterii, împreună cu comunitatea internațională, a fenomenelor determinate de: evoluțiile terorismului politic transnațional și național; apariția unor dezechilibre social-economice de importanță regională, datorită exodului unor grupuri umane din diverse cauze, dar în special economice; manifestarea fenomenelor de crimă organizată (trafic de droguri, trafic ilegal de arme, trafic ilegal de materiale radioactive și de metale prețioase, de persoane, fraudă bancară, fiscală și bursieră, extorcarea de fonduri, prostituția, asasinat la comandă etc).

Înrolată în coaliția mondială antiteroristă, România a adoptat principiile acesteia și a organizat structurile militare pentru contracararea acestui flagel al mileniului trei.

Din acest punct de vedere, s-au înființat forțe specializate în combaterea terorismului, s-au creat capacitățile necesare pentru descoperirea, identificarea, capturarea sau nimicirea elementelor teroriste, s-au adoptat măsuri pentru protecția populației și apărării obiectivelor împotriva atentatelor, s-au întocmit, la nivelul structurilor administrației de stat, planuri competitive privind gestionarea unor situații de criză generate de atacuri și acțiuni teroriste, s-au reanalizat prioritățile de securitate regională și globală, iar conceptele de securitate au fost readaptate în raport cu noile evoluții ale fenomenului terorist.

Prin prisma aspectelor prezentate mai sus, caracteristica majoră a luptei împotriva terorismului a impus cercetarea permanentă a grupărilor teroriste și a statelor care îl sprijină și încurajează, pentru a se evita, atunci când este posibil, surprinderea totală și luarea în calcul a executării unor operațiuni preventive asupra acestor grupări, în scopul descurajării, lichidării sau reducerii potențialului lor.

Toate acestea au impus noi coordonate analizei și contracarării fenomenului terorist, determinate de: perfecționarea sistemului de management al informațiilor, cu deosebire al celor care vizează existența, finanțarea și activitatea grupărilor teroriste, care să permită stabilirea din timp a măsurilor preventive, efectuarea unui schimb eficient de informații, utilizarea capacităților militare împotriva rețelelor teroriste și ale crimei organizate.

Din nefericire, ineficiența structurilor militare, pe plan mondial, în fața asimetrismului terorist este o realitate. O realitate generată de: relația de asimetrie dintre acțiunile teroriste și războiul convențional, structura organizatorică și mărimea organizațiilor teroriste descoperite de forțele militare convenționale ca fiind „sub pragul de importanță”, dificultatea depistării autorilor atentatelor teroriste.

În aceste noi condiții, structurile militare au de îndeplinit misiuni și responsabilități specifice privind: adaptarea cadrului conceptual (doctrine, strategii, regulamente, instrucțiuni, dispoziții); intensificarea cooperării între sistemele informaționale; adaptarea misiunilor instituțiilor militare la condițiile impuse de participarea la acțiunile de combatere a terorismului.

Aceste misiuni și responsabilități vor trebui să fie adaptate, în funcție de realitățile existente, interne și internaționale, necesității combaterii vulnerabilităților și slăbiciunilor manifestate în mediul actual: existența diferendelor etnice și religioase; implicarea grupărilor transnaționale în fenomenul terorist; reacția, deseori ostilă, a guvernelor inamice demo-

crației – existența unor posibile surse de fricțiuni transfrontaliere sau în spațiile geopolitice; evoluțiile armamentului chimic și biologic, devenit principala sursă de amenințare la adresa unor state; proliferarea nucleară; competiția pentru piețe de desfacere, resurse strategice sau zone de influențe.

Omenirea se va confrunta cu pericole majore, între care și multiplicarea și diversificarea actelor de terorism, ca și proliferarea fără precedent a armelor de distrugere în masă (ADM). Aceasta impune: implementarea unor inițiative de apărare împotriva ADM; întărirea capacității de apărare împotriva atacurilor la sistemele informatice; examinarea opțiunilor pentru abordarea de o manieră adecvată a amenințărilor crescânde ale unui atac cu rachete împotriva forțelor armate, teritoriului și a centrelor populate.

Se impune adaptarea la situația geopolitică și geostrategică actuală. prin: consolidarea apărării interne; luarea unor măsuri hotărâte de descurajare, apărare și protecție; crearea de structuri de comandă flexibile, capacități de desfășurare rapidă în dispozitiv, de susținere a operațiilor la distanță și timp îndelungat, într-un mediu provocator, contaminat NBC.

Experiența dobândită în domeniul cooperării antiteroriste transatlantice oferă o bază de plecare pentru abordarea în comun a noilor operațiuni în domeniu. Statele spațiului euroatlantic sunt, în prezent, vulnerabile nemijlocit sau indirect la amenințările și acțiunile teroriste. Posibilitatea demonstrată a rețelelor teroriste internaționale de a penetra societățile deschise și de a utiliza tehnologiile moderne împotriva statului de drept și a populației pașnice a determinat, în primul rând, inițierea și organizarea războiului global contra terorismului.

Se dă o dimensiune strategică omnidirecțională perturbării și distrugerii terorismului, ce va fi o acțiune continuă, la care vor contribui toate elementele de putere naționale și internaționale. Teroriștii vor fi identificați și anihilați dincolo de frontierele naționale, apelându-se la acțiuni prin invocarea

dreptului legitim la autoapărare. Amplificarea și acutizarea terorismului, în general, și a modului său de manifestare, în special, au fost posibile în condițiile favorizante ale mediului actual de securitate și ale vulnerabilității instituțiilor abilitate cu contracararea acestui fenomen. Aceste situații au oferit oportunitatea accesului nelimitat al organizațiilor teroriste la tehnologiile moderne și au permis acumularea de importante surse financiare și materiale. În același timp, perfecționarea sistemului de conducere, organizare și susținere al grupărilor extremist-teroriste, în special arabe, diversitatea și multiplicarea mijloacelor de execuție a atentatelor, concomitent cu creșterea letalității și a numărului de victime, reprezintă consecința directă a acestor manifestări.

Regruparea și reconsiderarea forțelor și mijloacelor folosite în lupta împotriva terorismului, amplificate de consensul internațional, au avut ca rezultat declanșarea unui front comun de luptă împotriva unui inamic asimetric. Acțiunile atipice și asimetrice, de o pericolozitate deosebită, săvârșite în condiții aparent ilogice, de autori greu de identificat și localizat, au dus la o reacție în lanț a comunității internaționale, la schimbări esențiale, atât în plan mental, cât și acțional, care să vizeze perceperea reală a fenomenului terorist și, pe această bază, limitarea vulnerabilităților față de manifestările acestuia. Unanimitatea internațională, în ceea ce privește luarea de măsuri specifice în plan politic, social și militar a declanșat un proces ireversibil, în lupta pe un front comun, global, cu implicații și consecințe majore asupra diversității domeniilor vieții sociale și doctrinelor naționale.

Pericolul terorismului crește și pentru că acesta capătă forme și modalități de acțiune perfecte, folosește cele mai noi realizări ale științei și tehnicii, posibilități noi ce s-au deschis cu prilejul proceselor de integrare mondială, al extinderii legăturilor economice și financiare, al creșterii valului de migrare și al slăbirii controlului la trecerea frontierelor de stat.

Cea mai mare amenințare o reprezintă pericolul întrebuițării de către grupările teroriste a armelor de distrugere în masă NBC.

Totodată, se remarcă o serie de tendințe de dezvoltare a fenomenului terorismului internațional: concentrarea crescândă a mijloacelor financiare în mâinile teroriștilor, dată fiind proliferarea acestuia odată cu traficul de narcotice și cu traficul ilegal de armament; apariția unui număr mare de luptători bine pregătiți care, anterior, au participat la acțiuni militare în „punctele fierbinți” și care sunt gata ca pentru bani, să participe la orice fel de acte teroriste; practica, în extindere, de luare de ostatici (atât persoane cu funcții, cât și cetățeni simpli); legăturile terorismului „național” cu cel internațional.

2. Participarea României la lupta împotriva terorismului

Parteneriatul euro-atlantic împotriva terorismului stabilește coordonatele cooperării interaliate, activând resorturile reacției unitare împotriva terorismului: consultări politice sistematice, operative și necondiționate problematic; proiectarea convergentă de operațiuni cu caracter antiterorist; dezvoltarea, atât pe verticală, cât și pe orizontală, a interoperabilității militare; înrâurirea coezivă a planificării armate și a reformelor organismelor militare naționale; gestionarea consecințelor, inclusiv a celor posibile în plan civil, în caz de pericol; managementul aerospațial și al apărării antiaeriene; optimizarea cooperării operaționale între forțele armate; suprimarea centrelor și a nucleelor de finanțare a terorismului; prevenirea contrabandei cu armament și materiale explozive și anihilarea rețelelor de trafic; exercitarea preventivă a unui control sever pe traseele proliferării arsenalelor teroriste.

Așadar, antiterorismul strategic, consecință alertă, firească a reacției globale, era inevitabil. În proiectarea filozofiei ipotezelor de contracarare strategică, globală a terorismului, sunt de luat în seamă realități deja evidențiate

factual: forțele pe care le provoacă, pe cale de consecință, și pierderile posibile sunt periculos mai mari decât grupările teroriste implicate nemijlocit în producerea evenimentelor; grupările teroriste sunt organizate în structuri multinaționale, gestionează rețelele transfrontaliere active sau conservate și, adesea, sunt „acoperite” de organisme guvernamentale sau nonguvernamentale cu vocație cultural-educativă; creierile recente ale organizațiilor teroriste au elaborat o adevărată filozofie a confruntărilor asimetrice, principializând, cu maximă rigurozitate, reguli referitoare la asigurarea logistică, operativitatea angajării, difuzarea certă a prozelitismului, conspirativitatea ierarhiilor interne, asigurarea propriei securități, modul de implantare și de retragere, adecvarea instrumentelor și a metodelor utilizate, mediatizarea pre- și post acțională.

Filozofia contracarării indirecte a terorismului suprastatal conține sau ar trebui să conțină precepte indispensabile unui edificiu doctrinar eficient, precum: elaborări larg diferențiate de contracarare a strategiilor de dizolvare a individualităților; instituționalizarea principiului exclusiv al legitimității oricărei acțiuni de contracarare a oricărui act de natură teroristă; construirea inspirată, flexibilă, credibilă a definițiilor de discreditare a fenomenului terorist, „fertilizarea” competițiilor interne, gestionarea și direcționarea negativă a factorilor de coeziune; înțelegerea multiculturală a întregului câmp motivațional care determină asumarea necondiționată a sacrificiului suprem; „virusarea” mecanismelor de centralizare absolută a puterii; gestionarea și, evident, contracararea strategiilor de simulare a adeziunilor la filozofia grupărilor teroriste; aplicarea distincției analitice în considerarea problematicii motivaționale a grupărilor teroriste.

Trebuie acordat un rol foarte mare consolidării securității interne, astfel încât sistemul de gestiune în domeniu să poată face față mai bine nu numai terorismului, ci și tuturor riscurilor.

În urmărirea teroriștilor, națiunile au pus bazele unor noi raporturi internaționale, iar organismele de putere regională trebuie să-și asume obligații ferme.

Experții militari au formulat concluzii care pot constitui cheia atingerii obiectivelor antiteroriste: cunoașterea superioară a teroriștilor internaționali, pentru a le anticipa planurile și a le combate eficient atacurile; principalele tipuri de măsuri militare sunt cele de prevenire, împiedicare, constrângere, dezmembrare sau distrugere; trebuie acționat direct fie împotriva organizațiilor teroriste, fie împotriva regimurilor statale care le sprijină sau finanțează; pregătire temeinică pentru ducerea luptei în condițiile folosirii mijloacelor NBCR; descurajarea are un rol important; vor trebui planificate capacități logistice și suport pentru infrastructura locală a acțiunilor la distanțe foarte mari; se iau în calcul operații multe la scară mică și niveluri anticipate de simultaneitate.

România participă fără rezerve, de facto, în teatrele de operații, ca și prin întreaga arie de susținere politică, economică, financiară, informațională etc. Țara noastră s-a alăturat coaliției împotriva terorismului prin susținerea acțiunilor militare din Afghanistan, Irak, punând la dispoziție, la cerere, facilitățile oferite de spațiul aerian, terestru și maritim național. Practic, s-a comportat ca o țară membră a Alianței Nord-Atlantice, demonstrând, cum a făcut-o și o face în cazul misiunilor SFOR și KFOR din Balcani sau în alte ocazii, că este capabilă să-și asume responsabilitățile ce le incumbă calitatea respectivă.

Implicându-se mai activ în efortul general de a face față acestui complex de provocări, Armata României își va extinde responsabilitățile în afara granițelor, va trece la o armată de securitate și apărare, prin participarea la apărarea colectivă, dar și la managementul crizelor pe plan regional și global, la gestionarea urgențelor civile, pentru care își implementează structura de forțe și capacitățile necesare. În mod concret,

România va lua parte la lovirea centrelor vitale ale terorismului internațional, ale terorismului în rețea sau ale celor care ajută la proliferarea acestui fenomen.

În confruntarea cu regimurile care diseminează ADM și amenință cu folosirea lor, noua strategie include: eforturi de contraproliferare proactive; împiedicarea acestor state și a teroriștilor de a procura și disemina materiale și tehnologii NBCR; sporirea controlului și expertizei internaționale; gestionarea eficace a răspunsului la efectele folosirii ADM de către teroriști și statele ostile.

Pregătirea pentru apărarea NBC nu este o chestiune opțională, ci o obligație, o responsabilitate majoră pentru fiecare militar, de la soldat la ministru. Specialiștii din apărarea NBC nu trebuie să aștepte criza; ei au pregătirea necesară pentru a-i anticipa desfășurarea și efectele, drept pentru care sunt derulate programe de instruire, în concordanță cu noile cerințe operaționale și cu cele mai recente informații în domeniu.

În acest sens, se impun cu stringență vigilența și adaptarea rapidă la situațiile frecvent schimbătoare, specifice spațiului de luptă modern, apărarea NBC menținându-se în actualitate mai mult ca niciodată.

3. Conflictele lingvistice

Pe timpul evoluției civilizației umane, folosirea limbii a generat frecvent conflicte politice. Organizațiile internaționale abilitate din societatea contemporană sunt însărcinate cu rezolvarea și stingerea diferitelor divergențe culturale etnice, pentru supraviețuirea limbilor comunităților umane.

Conflictele politico-militare din istorie au demonstrat că limbile au fost difuzate și prin cuceririle care au urmat acestora, extinderea imperiilor impunând teritoriilor ocupate limba cuceritorilor.

Conservarea lingvistică atrage, de cele mai multe ori, crize greu de gestionat, deoarece acest fenomen, caracterizat prin eforturile întreprinse de minoritățile etnice în vederea obținerii autonomiei lor, este prezent peste tot în lume, din Mexic și Africa până în China și India.

Mileniul trei se confruntă, în prezent, cu calamitatea minorităților etnice care tind spre autonomie, fenomen care nu prevestește nimic bun. Totuși, nu toate minoritățile sunt generatoare de conflicte.

Consecințele politice ale existenței unei puternice minorități musulmane în Europa nu trebuie subapreciate, deoarece vecinătatea Europei cu Africa de Nord și Orientul Apropiat are ca urmare o imigrare incontrollabilă a musulmanilor.

Toate eforturile depuse de autoritățile europenilor, de a stăvili fluxul migrațiilor asiatico-islamice, au eșuat, atât datorită imposibilității supravegherii efective a granițelor maritime ale țărilor respective, cât și insuficienței capacității de stopare a imigrării ilegale către Europa a populației țărilor mediteraneene și asiatice musulmane. Impactul dintre civilizații a constituit o temă de meditații și, în același timp, a dus la elaborarea de strategii și teorii, unele fiind confirmate de realitățile contemporane.

Din păcate, fiecare etapă istorică parcursă de omenire a lăsat în urma sa și multe victime. Cu toate strategiile și teoriile analiștilor politici și militari, nu s-a reușit înlăturarea efectelor negative, ci doar cel mult limitarea lor. Manifestările ultimelor decenii au demonstrat o creștere a barbarismului, chiar în societățile dezvoltate, dar și apariția unor structuri „ale morții”, care nu respectă principiile și legitățile cunoscute de societatea umană. Fie că este vorba de rețele mafiote, trafic de substanțe halucinogene, carne vie, armament sau substanțe chimice, crimă organizată, atacuri teroriste, este interesant de remarcat că toate aceste manifestări se opun ordinii de drept și conviețuirii pașnice. Dacă, în diferite ere istorice, violența și

teroarea erau justificate având ca obiective principale supraviețuirea individului și a colectivității, odată cu emanciparea societății umane s-a căutat eliminarea atavismului social. Plecând de la „gașca de cartier” și ajungând la Al-Qaida, modul de operare este același: crearea terorii cu „mijloace improvizate” de tip non-convențional, ca acțiune asimetrică.

4. Naționalismul

În această perioadă, suveranitatea pare adesea un concept asediat din toate părțile. Totuși, ordinea formală a societății internaționale continuă să fie asigurată, în principal, de colectivitatea statelor suverane. Poate cea mai importantă este accentuarea continuității în defavoarea schimbării. Într-o lume în care ritmul schimbărilor tehnologice pare să fie exponențial, sunt puține dovezi că aspectele fundamentale ale relațiilor internaționale – care, în majoritate, sunt normative – s-au schimbat în același ritm sau au șanse de a o face în viitor.

Poate fi îmbunătățită societatea internațională? Tensiunea dintre ideea unei societăți internaționale de state unite printr-o lege a coexistenței și cea în care această societate e privită ca o stație intermediară „en route” spre o comunitate autentică a omenirii nu este deloc nouă. Suntem prima generație din istorie căreia i se cere să organizeze și să administreze lumea, nu de pe o poziție de putere, cum a fost cea a lui Alexandru cel Mare, a lui Cezar sau Alișilor la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, ci prin recunoașterea responsabilității universale, a tuturor oamenilor, a dreptului egal la dezvoltare susținută și a datoriei universale privind solidaritatea.

Ar fi un eșec de proporții istorice dacă, atât puterile oficiale, cât și oponenții lor neoficiali, comunitatea internațională, ar rata această șansă.

BIBLIOGRAFIE

1. BOIA, Lucian - **România – țară de frontieră a Europei**, Editura HUMANITAS, București 2002
2. KAUFFER, Remi - **Corporațiile americane în lupta contra Europei**, Editura INCITATUS 1999
3. MAYALL, James - **Politica mondială – evoluția și limitele ei**, Editura ANTET 2000
4. SIMILEANU, Vasile - Asimetria fenomenului terorist, **Editura TOPFORM, București 2003**
5. *Impact Strategic*, nr. 1/ 2004
6. *Gândirea Militară Românească*, nr. 5/ 2003.

IN LOC DE ÎNCHEIERE

Lucrarea de față reprezintă o deschidere în identificarea, cunoașterea și analizarea surselor de instabilitate și de insecuritate în plan global și regional. Este pentru prima dată când sunt adunate într-un volum opiniile unor specialiști din diferite medii pe o problematică atât de acută, atât de serioasă și atât de actuală. Tema este deosebit de generoasă și necesită investigații multiple, interdisciplinare, profunde și permanente, precum și dezbateri pe măsură. Atât cercetarea științifică fundamentală, cât și cea aplicativă au competența, datorită și obligația de a aborda, sub toate aspectele și din toate punctele de vedere, acest fenomen, de a emite ipoteze și a le verifica în timp și în derularea situațiilor.

Sursele de instabilitate sunt adevărate izvoare malefice ale provocărilor, pericolelor, amenințărilor și care afectează întreaga planetă, fiecare stat și fiecare om în parte și, de aceea, ele se cer tratate cu toată atenția și cu toată responsabilitatea. Atenția aparține tuturor, responsabilitatea revine specialiștilor.

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE

Redactor: Corina VLADU
Tehnoredactare: Mirela IRIMIA,
Mariana PETRE-BĂJENARU
Doina MIHAI

Bun de multiplicat: 19.11.2004
Hârtie copiator: A5
Format: A5
Coli tipar: 36
Coli editură: 18

Lucrarea conține 576 de pagini.
Tipografia Universității Naționale de Apărare

B. 27204/1117

C. 325/2004